

LAVAR 08

KREIZENN IMBOURC'H STURYEZHOURIEZH

NOTENNOÙ-LABOUR

ROPARZ HEMON & GUY ÉTIENNE

KENSKRIVEREZH 1957-1977

Embannet gant skoazell Kuzul-Meur Penn-ar-Bed

PREDER

1992

{1} KENTNOTENN

Oc'h ober lodenn gentañ al levr-mañ emañ kendalc'h (KIS-200 da KIS-346) an notennoù embannet dindan an talbenn LAVAR abaoe 1966.

Aozer-stroll ar steudad eo ar *Greizenn imbourc'h sturyezhouriezh* (KIS) — anvad dalc'het digemm daoust ma reer kentoc'h hiziv gant *yezhouriezh*, ha daoust ma n'eo KIS nag ur greizenn en egor, nag ur greizenn frammet ; bez' ez eus anezhi ur rouedad imbourc'herion war bep a dachenn, a c'hoarvez dezho kenlabourat pa gavont splotus e ober. E lec'h all evit gwir emañ kreizet : o kemer da sol nemetañ he labour labour diorreerion ar brezhoneg, ar yezhadur o deus skoueriekaet, ar skrivadur o deus stabilaet, an durc'hadur o deus roet d'ar gerlunieriezh ; ha da bal ober eus ar brezhoneg ur wir yezh, korf d'al lavar boutin etre an holl yezhoù bev war ar blanedenn. Evel ma troc'has krenn *Gwalarn* diouzh geun ar skridoù proviñsek evit krouiñ ul lennegezh wir, hollveziadek, salv a lec'hiegezh, he deus KIS laosket a-dreñv dezhi an islonk bepred o tonaat etre talbenn al lavar bev ha pilhaouerion ar brezhoneg. Netra azonusoc'h d'an troc'h nevez-mañ eget {2}tavantegezh ar yezhouriezhoù chomet war ar ribl all, ha pa ve houmañ a gred fardañ gant drailhoù teodyezh soubet er pentur etrevroadel ur parlant plom mougus d'ar gefredelezh, pe hounnezh a intent goro gerioù ar vuhez a vremañ eus tezhioù hesk ar yezh lennegel¹.

En tu all d'ar Mor Ruz evel ma oar an holl emañ an dezerzh, un dezerzh ma voe pell ar vrezhonegerion kent teurel o zroad, ma rank koulskoude ar brezhonegerezh adskoulmañ gant istor ar bed, ma vo savet ur yezh a stuz planedennel, prest da fiñval d'an disterañ gwagenn o sevel e lavar hon amzer. Ha ganet eo a-benn bremañ ar re a amparo kevredigezh he yezherion ? E c'houlenn a ran. A werso neuze e vo bet tavet hualao, tourni hag arfleu marc'hegerion Faraon...

An eil lodenn eo al lizheroù a eskemmis e-doug ugent vloaz gant Roparz Hemon — ac'hoel an tamm eus hon c'henskriverezh a denne d'ar yezh. Priziet al lenner emzalc'h kemplezh, arliviaouek, bepred digor ar patrom kozh dirak keflusk an danvez yezhourion a ginnige lakaat brall er mogerioù, kemeret kentel ivez, rak n'eo ket bemdez e tibab ur c'hefredour diles ar brezhoneg d'e yezh.

Guy ÉTIENNE — *Maen ar Ya*, Du 1991.

{3} Kreizenn Imbourc'h
Sturyezhouriezh

NOTENNOÙ-LABOUR

{5}NOTENNOÙ-LABOUR

KIS-200 – Gervaoù *Emsav*.

Notennoù kevredadel 12, Gouere 1974, niv. 91, pp. 241-258.

adperzhekaat *requalification*.
aotrevarz g.ls. :-ioù *tolérance* (*dans les dimensions &*).
arallren g. *hétéronomie*.
arbennigour arc'hwelel (greanterezh) *spécialiste fonctionnel* (*industrie*).
argerzhad g. *procédé*.
arc'hwelek *fonctionnel* (*apte à fonctionner*).
arsammadel : argerzh – *processus cumulatif*.
bloc'h-keflusker g.ls. : bloc'hoù-keflusker *bloc-moteur*.
bourzhad g. arhentou ha lankerioù *clavier de signaux et de commandes*.
brassteudad b. : a-v- *en grande série*
chanad g. *panne* (*machine &*).
damberzheg g.ls. :-eion *semi-qualifié*.
darbariñ (un ijinenn) *servir* (*une machine*).
darlouc'hañ *moulage*.
darvennad g. *exigence*.
desezañ *mise en place ; mise en position*.
dewerzherezh ar staeloù *évaluation des postes*.
diberzhek *non-qualifié*.
diberzhekaat *déqualification*.
didroc'h : oberiañ ent – *fabrication en continu*.
dinoiñ *détecter*.
diskas (ar pezhioù echu) *éjection* (*des pièces achevées*).
disneuziadur (ur stlennad) *déformation* (*d'une information*).
divankañ *correction* (*d'une erreur*).
divrannerezh al labour *dichotomie du travail*.
divred *ennui*.
doareenn (ur c'henderc'had) *caractéristique* (*d'un produit*).
eilodiñ (≠ kentodiñ) *exécution* (≠ *décision, initiative*).
elfennerezh al labour *analyse des tâches ; analyse du travail*.
enankañ (stlenn &) *introduire* (*information &*).
erverket : aotrevarz – *tolérance fixée*.
euver g.ls. :-ioù *nuisance*.
euverek *comportant des nuisances ; gwezhienn –, stael – tâche rebutante, poste rebutant*.
fined ar muzuliañ *finesse des mesures*.
{6}fiñvren aao. : fiñvreet (lankerioù &) *manipuler* (*des commandes &*).
forc'hadenn diouzh an aotrevarzioù *déviation au-delà des tolérances*.
gouested vicherel *aptitude professionnelle*.
gouziadur kalvezel ret da zerc'hel ur stael *connaissances techniques nécessaires à l'occupation d'un poste*.
gourresis *de haute précision*.
gourstaeladur *surclassement* (*professionnel*).

gremm ijinel *énergie mécanique*.
 gwellvez g. *préférence*.
 gwezhiaata *opérer ; opération (industrie)*.
 gwezhiaataer *opérateur (industrie)*.
 gwezhienn b. *tâche*.
 gwezhour damberzhék *ouvrier semi-qualifié*.
 gwezhroll *feuille de travail (industrie)*.
 gwikefreour *machiniste*.
 hepkoriñ ar vicheregezh *contournement de l'habilité professionnelle*.
 hinaozañ *climatiser*.
 hollarver : ijinenn – *machine universelle*.
 hollenn gevanek (emgefren) *ensemble intégré (automation)*.
 ijinerezh g. (≠ greanterezh) *industrie : une –, branche industrielle, (≠ industrie : l'-)*.
 kefleuniusted *performance*.
 kenetrejuntañ *ajuster par correction réciproque*.
 kevamsavadus *interchangeable*.
 kreizenn-stummañ an oadourion *centre de formation des adultes*.
 lanker g.ls. :-ioù *commande (organe de machine)*.
 liesver aa. : ijinenn – *machine à broches multiples*.
 lusked g. *motivation*.
 meizegezh *intelligence (qualité)*.
 meud : taolenn outi -où *plateau muni de pinces*.
 micheregezh *habilité professionnelle*.
 penn tredandreloc'hel *tête électromécanique*.
 perzhekaat *qualification (fait de devenir plus qualifié)*.
 perzhegezh vicherel *qualification professionnelle*.
 prouad bredkalvezel *test psychotechnique*.
 reizher g.ls. :-ion *régleur (machines)*.
 reizher g.ls. :-ioù dre voutloù *régulateur à boules*.
 reizhidigezh *réglage*.
 reolerezh kevanek (emgefren) *contrôle intégré (automation)*.
 rezad b. lankerioù *clavier de commandes*.
 soubadur kimiek *bain chimique*.
 stad : lakaat un ijinenn e – da arc'hwelañ *mettre une machine en état de marche ; mettre une machine au point*.
 stad-ardreuziñ *état de transition*.
 stellad g. (ostilhoù &) *batterie (d'outils &)*.
 sternezh b. *statut, fonction de cadre ; ensemble des cadres, encadrement*.
 steudadel : kenderc'h – *production en série*.
 stignadur *montage (machines)*.
 striv-korf *effort physique*.
 surded ar muzuliañ *sûreté des mesures*.
 tailloregezh *taylorisme*.
 taol-gwezhiaata *opération (industrie)*.
 titouriñ udb. da ub. *mettre qu. au courant de qc.*
 treugenn oberiadur *procédé de fabrication*.

treuzkasijinenn *machine-transfert*.
 treuzlec'hiañ tud-labour *transfert de main d'œuvre*.
 {7} trevell g. *tâche*.
 trezalc'h g. *entretien (du matériel &)*.
 trezalc'her *préposé à l'entretien (du matériel &)*.
 trezalc'herezh g. *entretien (du matériel &)*.
 trezerc'hel aao. : trezalc'het *entretenir (le matériel &)*.
 tro-chem b.ls. : troioù-chem *tour de main*.
 troc'hek *discontinu (comportant des coupures, des solutions de continuité)*.
 trolimer *fraiseur*.
 turgn-sazilañ *tour à fileter*.
 unvez-divankañ b. *unité de correction*.
 unvez-reoliñ b. *unité de contrôle*.
 urzhiaerezh gouezoniezhel al labour *organisation scientifique du travail*.

Notennoù kevredadel 13, Mezheven 1975, niv. 102, pp. 209-228.

ardeadezh b. *direction (entreprise)* ; Sz. USA : *management*.
 areizhenn b. *harangue*.
 barr-goudaviñ g. *puissance de dissuasion*.
 barr-skeiñ g. *puissance de frappe*.
 c'hweluniad du-mañ *syndicat maison*.
 c'hweluniaderezh keveliadek *syndicalisme de « collaboration »*.
 darleviañ *manœuvrer (art militaire &)*.
 diferadennoù-dizerc'hel *clauses de renonciation*.
 diskaderezh g. (≠ argaderezh) *riposte (≠ attaque)*.
 ec'hwel bouilh *grève effervescente*.
 ec'hwel-ensezañ *grève d'implantation (d'un syndicat)*.
 ec'hwel-gouzaviñ *grève d'avertissement*.
 eriñv : ober an – eus *faire le décompte de*.
 eriñvañ *recenser*.
 gourskarat ur c'henniñv *arbitrer un conflit*.
 gourskarerezh g. *arbitrage*.
 gourzhbonn g. *protestation*.
 gourzhpouez g. *contrepartie*.
 gourzhpouezañ *contrebalancer* ; galloud-gourzhpouezañ *pouvoir compensateur* ; Sz. USA : *countervailing power*.
 gourzhtu g. *partie adverse* ; *adversaire*.
 gwazour-pad *permanent (syndical &)*.
 hegaderezh g. *habileté tactique*.
 ibiliadur g. *indexation*.
 ibiliañ ouzh *indexer à*.
 kefload g. *statut social global* ; *status*.
 kenniñv g. al labour *conflit du travail*.
 kevarouezded kalvezel *expérience technique*.
 klemmarc'hañ *réclamer*.
 kost g.ls. :-où ec'hwel *piquet de grève*.

lec'haveerezh g. *logistique* b.
 nevidouriezh *monde des affaires*.
 peurc'hwel g. *plein emploi*.
 savlec'h (≠ keffload) *position* (≠ *status, statut global*).
 selaouva g. *auditorium*.
 tarav g.ls. :-ioù *friction* (*sociale &*).
 tid b. *volonté* (*arbitraire*).
 tidegezh b. (un disentez) *arbitraire* (*d'une décision*).
 tidelezh b. *arbitraire* g. (*bon plaisir*).

{8} Geriaouegoù all a gaver, enlevret en niverennoù 110 (C'hwevrer 1976), 111 (Meurzh 1976), 114 (Mezheven 1976), 116 (Eost 1976) eus ar gelaouenn *Emsav*.

KIS-201 – hBr. **drogn**.

(GE da GP – 12 07 76)

War LAVAR 03, p. 84, e rez gant **droue** ; hag e'z *Teñzor* (TBH 2a) e roez **dronk** (diwar hBr. **drogn**). Ma ne fazian n'eus aze nemet ur ger.

(GP da GE – 16 07 76)

Gwell miret °**droue**, rak faziet 'm boa e'm *Teñzor*. Dont a ra ar ger eus Ie. ***drungho-** > (IEW 255, 1093) kKt. ***drungo-**. Evit an emdro, sl. Kb. **mwng** : Br. **moue**, Kb. **difwng** : krBr. difoe, h.a.

KIS-202 – Gl. **nombre rationnel**.

(GP da GE – 16 07 76)

Ur wezh bennak e'm eus lennet [in LAVAR 06, p. 44 : « Reizhiad Giorgi **peurheboell** »] meizad an « nombre rationnel » treuzplaket « niver **heboell** » ! Hama, « rationnel » amañ a zeu eus an izellatin **ratio** = **feur** hag ar « poell » n'en deus mann d'ober. En eneb, un « nombre irrationnel », evel a ouzout, ne c'hell ket bout didermenet gant ur feur, mes ken heboell eo $\sqrt{2}$ **anfeurek** evel 0,25 **feurek** ! Sl. Ru. **nerazumyj** « anheboell » / **irrational'nyj** « anfeurek » ; Al. **vernunftwidrig**, **vernunftlos** / **irrational**. N'omp ket en amzer Puthagoras ken, ma hañvale « diboell » an niveroù anfeurek.

KIS-203 – Al. **Hilflosigkeit**.

{9}(GE da GP – 10 10 76)

Freud a ra gant **Hilflosigkeit** evit merkañ stad ar vagadell na c'hell netra diouti he-unan evit bastañ d'he ezhommoù. E Sz. ez eo bet troet an termen dre **helplessness**, e Gl. dre **état de détresse**. Evel just, an hevelep stad a vez adkavet gant an oadourion, setu perak e kav din ez eo ar Gl. **détresse** an termen azasañ.

E Br. e'm eus soñjet en unan eus an termennoù hBr. **amcaled**, **a(n)caled**, krBr. **angalez**. Mar heulian Fleuriot, e kaver ar bennrann **cel-** (« kuzhet, gwarezet ») en termennoù-se (DGVB 50, 51). Klotañ a ra enta gant ar ster a glasker dec'heriañ. Hogen pe furm reiñ ? **amgalez** (« spont, enkreiz ») ? **ankalez** (« abafted, enkreiz ») ? pe **angalez** (« poan, enkreiz ») ?

(GP da GE – 11 11 76)

Da'm soñj n'eo krBr. **angalez** met ur skrivad evit °**amgalez** (ket **-eiz**, evel ma skriven a-dreuz, THB 78-79) « anken, nec'h » = hBr. **amcaled** ≠ hBr. **acaled** « abafder, laoskentez » = °**ankalez**. En abeg da Al. **-los-** e vijen tuet kentoc'h d'ober gant **ankalez** (hag ivez gant an adanv °**ankal** = **hilflos** « dans la détresse ou le dénuement », daoust ma ve disheñvel ster hBr. **acal**, DGVB 51). Hogen, pa seller ouzh ster ar gerioù, ha neket o furm hepken, hBr. **amcaled** ha krBr. **angalez** a glot gwell, ha netra ne oufe miret ouzhit a ober gant ***amgal** = Al. **hilflos**, °**amgalez** = **Hilflosigkeit** ; kavout a ri tu, a dra sur, da ober gant egile evit un arliv bennak.

KIS-204 – Al. *Besetzung*.

(GE da GP – 10 10 76)

Ur meizad arveret kenan gant Freud ha gant ar vredoniezh abaoe eo hini ar **Besetzung** (Sz. **cathexis**, Gl. **investissement**, Sp. **carga**) da verkañ en em gav un tamm « gremm bred » staget ouzh {10} un derc'had, ul lodenn gorf, un ergorenn, h.a. Ar fetichour da skouer, mar chom yen dirak ur plac'h noazh, a stago da fromañ mar gwisk-hi loeroù ; libido ar paotr a lavarer emañ « postet » en ergorenn loeroù.

Hogen « postañ » n'eo ket azas evel just, c'hwezh an armerzh gantañ, ha tech bredoniezhoù 'zo eo reiñ ul liv armerzhel re vras da anadennoù ar vredelezh. Setu perak ez eo gwell arverañ un termen ma'z eus « postet » ennañ nebeutoc'h a rakvennozioù. A-du-rall, distaolet eo bremañ keal ar « gremm bred », ha daoust da se e chom talvoudek meizad ar **Besetzung**. N'eo ket pouezus gouzout petra resis a zo « postet », ar gudenn eo gouzout e kemer derc'hadoù pe ergorennoù 'zo pouez diwar-goust re all en ersavioù.

Setu perak e kredan ez eo mat goveliañ un termen peurnevez, diwar **ann- dodiñ**. Mar heulian da guzulioù e tleomp degouezhout gant ar bennrann **annod-** ?

Soñjet 'm boa en un deverad diwar **bec'h-**, hogen ober a ran gant **dazbec'hiañ** evit **Verdichtung** ; en un deverad diwar **enlen-**, hogen an hevelep Freud a gomz ivez eus **freie, gebundene Energie**, « gremm » dienen, enlenet.

Deveradoù diwar **annodiñ** : **diannodiñ** (Al. **Entziehung** (pe **Abziehung**) der **Besetzung, Unbesetztheit** ; Gl. **désinvestissement** ; Sz. **withdrawal of cathexis** ; Sp. **retiro** (pe **ausencia**) de **carga psíquica**) ; **gourzhannodiñ** (Al. **Gegenbesetzung** ; Gl. **contre-investissement** ; Sz. **anticathexis** ; Sp. **contracarga**).

Evit kevren ar verb, e heuilhfen a-walc'h kevrenadur **annezañ** : **annodiñ en** un ergorenn, pe **annodiñ** un ergorenn ; un ergorenn **diannod** ; un ergorenn **gevannod** ; **annod** pe **annodad** o tont da gendec'heriañ « charge psychique, carga psíquica ». Un ergorenn **annodet**-kreñv « un objet fortement investi », h.a.

(GP da GE – 11 11 76)

Evel-reizh ne'm eus netra a-enep **ann-+dodiñ**, ha me gav din e vije aet da °**annodiñ** evel krBr. **annouez** = **annouezh** / °**annoug-** {11} eus **doug-**. Aesoc'h vije moarvat ober anezhañ ur verb tre : °**annodiñ** udb. kentoc'h eget en udb., rak en **annezañ** e hañval din bout degaset an araogenn en gant meizad al lec'hiañ (en Al. e vez lavaret **besetzen** etwas mit etwas « lakaat udb. war udb. », neuze e c'hallfes ivez soñjal en **annodiñ** ub. **gant** udb. ? [Sl. Guy ÉTIENNE, *Geriadur ar bredelfennerezh*, 1983, pp. 147-148.]

KIS-205 – Br. **dian-**.

(GP da GE – 06 11 76)

« Geriaoueg *Emsav* 116 » : **diandle** g.ls. :-où (goprou &) « arriéré (de salaires &) » ; **diandal** g.ls. :-ioù (goprou &) « rappel (de salaires &) ».

Kablus on moarvat : diwar skouer **dianeost**, diskleriet GMB 160 evel « proprement “suite de la moisson”, comme **diben-eaust** », e’m boa kredet kinnig ar rakger **dian-**. Nevez zo avat ’m eus bet ul lizher digant Morvannou (na rae ket anv ag ar « rakger » avat), ma skrive din e oa sot skrivañ **dianeost**, pa veze distaget e reter Kernev **dihan** = **dehan** « ehan ». Marteze a-walc’h en deus Ernault faziet ha neket « suite » hogen « cessation » zo ster gwirion ar ger ha neuze, **dihan-dle** a ve « extinction de dette » ha **dihan-tal** « cessation de paiement »... (Morvannou a skrive din an dra-se a-zivout distagadur an /h/ o vont da /Ø/ evel e bihan ’biañ).

(GE da GP – 09 11 76)

Dian- < **di-** ehan. Baouc’h ! Displegompe e-giz-se **dianeost**, mar kavez mat. Hogen abeg ebet da zilezel **dian-** < ***do-ande-** pe ***do-san-** evel kinniget ganit e *Str* 137. Fleuriot a veneg a-hend-all un hBr. **dianguet**, DGVB 137. Me n’on ket sorc’hennet gant gwengel an orinoù.

(GP da GE – 11 11 76)

Ya vat, bout eus hBr. **dianguet**, a vije, marteze °**dianout**, {12}bko. st. 2.un. eus ***dianvout**. Tuet e ven da welet amañ **dī-ande-** kent eget ***dī-sam-**, rak hemañ a vije aet da hBr. **di(h)amb-** ha neket -**gu-** ; mes diasur eo e ve amañ ar verb **bout**. Lakaomp e vije bet hBr. **uet-** an 2.un, e vije da jubenniñ /ued/ gant /u/ sonenn ha neket ***wed/** gant /w/ ha diaes din krediñ e c’hallje bout skrivet -**gu-** e mod erbet. Forzh penaos ***dī-ande-** a yaje da Br. °**dian-** + blotadur.

KIS-206 – Kevaotañ an islavarennoù anvel renadenn ameeun.

(GE da GP – 08 12 76)

Penaos kevaotañ an islavarennoù anvel renadenn ameeun ? Da gentañ e roan ur skouer a islavarenn anvel renadenn *eeun* :

Gouzout a ran ez eus kalz tud evel-se

a c’haller elfennañ dre lakaat e-lec’h ar c’houblad pennlavarenn-islavarenn a ya d’ober ar frazenn ur c’houblad lavarennoù dizalc’h :

Gouzout a ran an *dra-mañ* : *bez’* ez eus kalz tud evel-se.

D’an eil e roin ur c’houblad lavarennoù dizalc’h a zo peadra ganto da sevel ur frazenn o c’hoarvezout eus ur bennlavarenn hag un islavarenn anvel renadenn *ameeun* :

Derc’hel a ran kont eus an *dra-mañ* : *bez’* ez eus kalz tud evel-se.

Ar gudenn eo penaos kevaotañ ar bennlavarenn hag an islavarenn-se. Setu an diskoulmoù a welan :

1) Kevaotañ dre an droienn *ar fed penaos* :

Aus an *fet () penaux* couffat an maru () a ra da pep heny en em humiliaff (M.572, in HMSB 310).

Me lacqa *ê fead penaus* « je mets en fait que, je pose en fait que » (GReg. p. 385).

Aes eo kompren penaos ez eo diwanet an droienn *ar fed penaos*, pa geñverier gant arver *penaos* e kevaotadur an islavarennoù anvel renadenn *eeun* :

Hac ez lavar *penaux* hon doueou ez ynt diaoulou (Ca.n.12, in HMSB 310),

pa geñverier ivez gant ar c’hevaotadur gallek, saoznek. R. Hemon en lavar ivez : « It seems to have been originally a device to imitate the structure of foreign languages in translated words » (id. 310).

Hervez an diskoulm-mañ e teufe an div frazenn-skouer roet a-us da vezañ :

Gouzout a ran *penaos* ez eus kalz tud evel-se

Derc'hel a ran kont eus *ar fed penaos* ez eus kalz tud evel-se.

{13} Ha bastus eo an diskoulm-mañ ? Ar yezh arnevez ne ra ket gant *penaos* da gevaotañ an islavarennoù anvel renadenn eeun. Diaes e ve degemerout e rafe gant *ar fed penaos* da gevaotañ an islavarennoù anvel renadenn ameeun.

2) Kevaotañ diwar skouer an islavarennoù adverbél, o sevel ur stagell diwar-bouez an araogenn. Skouerioù eus ar seurt a'm eus bet tro da lenn (ne gavan mui pelec'h, me gav din dindan bluenn ur brezhoneger a-vihanik) :

Derc'hel a ran kont eus *ma'z* eus kalz tud evel-se

Taolit evezh ouzh *ma* ne oar ket an dud lenn o yezh.

Seurt kevaotadur zo, da'm meno, da zisteurel. Ober ouzh lavarennoù anvel evel pa vijen lavarennoù adverbél zo ur c'hammarver grevus.

3) Kevaotañ diwar-bouez un elfenn (verb, adanv) pennanvaet :

Derc'hel a ran kont eus *an dra-mañ* : *bez'* ez eo-hi kalonek

pe → Derc'hel a ran kont eus *he bout* kalonek

pe → Derc'hel a ran kont eus *ar c'halonek* ez eo-hi.

E krBr. e kaved endeo seurt pennanvaet eus *bout* :

() Hac à lauaras à tra sur *he bezaff* quen plen à quenet () (M.2849-2850).

Ar c'hevaotadur-mañ, goude e vout cheuc'h ha diouzh genezh ar yezh, ne c'haller ket arverañ e pep degouezh avat, pa vez an islavarenn en nac'hañ pergen. Hag astennadus e ve, evit a sell ar c'hevaotadur dre ar pennanor, da verboù estreget *bout* ha da droiennoù gant ar ger-mell e-lec'h ar raganv-gour ? Da skouer :

Derc'hel a ran kont eus *ar bout* (zo) kalz tud evel-se

Taolit evezh ouzh *an dra-mañ* : gouzout a ra an dud lenn o yezh

→ Taolit evezh ouzh *ar gouzout* a ra an dud lenn o yezh.

4) Arverañ ur c'hevaotadur gouzispjegadek. Er yezh komzet e lamer kuit an araogenn hag e roer d'an islavarenn ameeun furm un islavarenn eeun :

Taolit evezh e oar an dud lenn o yezh

Taolit evezh ne oar ket an dud lenn o yezh

Derc'hel a ran kont eus kalz tud evel-se

Derc'hel a ran kont eus eo-hi kalonek.

Koulskoude, seurt kevaotadur berrdroiek, gouzispjegadek, ne c'hell ket bezañ arveret bepred, dre an arbenn ma vez a-wechoù forc'hellek ar ster :

Soñjal a ran ez eo degouezhet Yann

da skouer, a c'haller intent gant daou gemeradur disheñvel :

Soñjal a ran *an dra-mañ* : degouezhet eo Yann = Da'm meno ez eo degouezhet Yann (devoud arvroket)

Soñjal a ran *en dra-mañ* : degouezhet eo Yann (devoud diogelet).

5) Kevaotañ dre un droienn savet diwar ul lavarenn-stadañ :

{14} Ur poent

zo,

Ar pezh zo,

Un dra zo,

Un devoud eo,

bez' eus kalz tud evel-se

kalonek eo-hi

ne oar ket an dud lenn o yezh

→ N'on ket ali war *ar poent* eus kalz tud evel-se

→ Taolit evezh ouzh *ar pezh* / *an dra* eus eo-hi kalonek

→ Dalc'hit kont eus *an devoud* ne oar ket an dud lenn o yezh.

E gwir, ez adkaver aze an diskoulm kozh dre *ar fed penaos* skañvaet diouzh *penaos*. Evel just e vo tu bepred da lavarout e santer war an diskoulmoù-mañ levezon ar galleg. Ha meur a hini en hon

touez a gavo « naturel » ar c'hevaotadur dre *an devoud*, dre an arbenn ma klot gant ar galleg *le fait que*. Ha goude ? E-keñver reizhereadur ez eo ar frazennoù-mañ direbech, pep hini o vezañ ur furm verdroiek, gant ereenn gouzispieget :

Un devoud *eo* ne oar ket an dud lenn o yezh

→ Dalc'hit kont eus an devoud (*ez eo*) ne oar ket an dud lenn o yezh.

Evit klozañ, kaout a ra din e c'hell an holl ziskoulmoù bezañ arveret lakaet er-maez 2) a zo faziek. An diskoulm 5) zo bet arnodet war *Emsav* 118/365 (+18), /369 (+6), evel a weli.

(GP da GE – 09 12 76)

Diaes ar gudenn a savez. Hogen hag ur gudenn zo e gwir... ?

Gwelomp e galleg an div lavarenn « anvel » a rez « eeun » hag « ameeun » dioute.

a) Je sais *qu'il y a beaucoup de gens comme cela*

b) Je tiens compte *de ce qu'il y a beaucoup de gens comme cela*

Je m'attendais *à ce que* mes fautes fussent découvertes

Je suis fâché *de ce que* vous ne m'avez pas prévenu (sl. Grévisse, 9e éd. 1007 ss.)

Evit an hini gentañ n'eus diaester evel reizh :

a) Gouzout a ran *ez* eus kalz tud evel-se

Evit ar re all :

b1) Derc'hel kont *eus* an dra-mañ → () e talc'han kont *ez* eus kalz tud evel-se

b2) Engorto oan *eus* an dra-se → Engorto oan *e* vije dizoloet ma fazioù

b3) Keuz 'm eus *eus* an dra-se → Keuz 'm eus *n'hoc'h* eus ket kemennet din

Sl. c'hoazh :

Netra iskis *gant* an dra-mañ → Netra iskis *e* vije deuet

Me gav din enta out bet touellet gant an troiennoù gallek *à ce que, de ce que*, h.a. Evit kement a c'hallan merzhet e lamer e Br. araogenn ar renadenn anv en anvennoù hep ma ve amjestregezh erbet :

Na'z pezh ket nec'h *gant* kement-se → () nec'h *e* vije deuet

Da ziskoulmoù :

{15}1) /araogenn/ + *fed penaos* + /rener/ :

Derc'hel a ran kont eus *ar fed penaos* kalz tud zo evel-se (neket : **penaos* ez eus)

Reizh eo mes ponner ur spont.

2) /araogenn/ + *ma*. Diwar levezon troiennoù evel *evit ma, dre ma, gant ma* moarvat, mes ne blij ket kalz din-me kennebeut un hevelep frazennadur.

3) /raganv/ + *bout* : stank a-walc'h e krBr., mes gant ma vo ur raganv-gour eus rener an islavarenn :

Derc'hel a ran kont eus *he bout* kalonek

Ne gav ket din e ve posubl ober gant /araogenn/ + *ar bout* (eus *ar bout* zo kalz...)

4) An diskoulm a ginnigan a-zioc'h.

5) ? Gwall varbar e hañval din *pezh* + *ez*, rak *pezh* (*tra*, h.a.) a zegas un adanvenn gant *a*.

(GE da GP – 12 12 76)

Prim da respont, e daou ster ar ger. Ma ne'm eus ket roet skouerioù ma'z eo dic'hallus va diskoulm 4), ez eo peogwir e soñjen e oa kement-se anat dit hag e'z poa te ivez kavet an diaester war da hent. A-raok reiñ dit ar skouerioù-se avat, e rin un nebeut evezhiadennoù, war da respontoù ha war draoù all.

Prim a lavaran ez eo da lizher, rak gortoz a raen diganit da nebeutañ ar meneg eus an diskoulmoù roet d'ar gudenn er yezhoù estreget Gl. ha Sz., eleze en Al., e Kb., h.a. Pelloc'h e tiskouezin dit ez eus eus ar gudenn, en ebeb d'ar pezh a lavarez.

Goude *penaos* arveret da gevaotañ an islavarennoù, e teu pe ar verb gant ar skorell *ez*, pe forzh pe barzh eus an islavarenn. Sell 'ta e-barzh GIB er mellad *penaos* end-eeun. Paotoc'h ar skouerioù gant *penaos + ez + /verb/*.

Anzav a ran ez eo gwall zigunvez an droienn dre *pezh + ez*, *tra + ez*. Koulskoude ez eo ret, da'm meno, kavout e Br. un droienn gevatal d'ar Gl. *le fait que*, d'ar Sz. *the fact that*, dre un abeg o tennañ n'eo ket da levezon ar yezhoù-se, hogen da ezhommoù an dezevout arnevez. Komzet 'm eus a'n anvennoù renadenn ameeun ; n'eus diouto avat nemet un degouezh eus ur gudenn hollekoc'h a sell kenkoulz all ouzh an anvennoù renadenn eeun, rener ha doareenn. Pa reer stad a zevoudoù kemplezh, en o dezgerier alies, n'eo ket dre un anv, met dre un anvenn a rank mont er frazennoù gant kement a aester ha ma'z a an anvioù. Setu skouer ur frazenn c'hallek a seurt gant ar re hon eus bemdez da dreñ :

Le fait que les ressources ne croissent pas aussi vite que la population est différent du fait que le progrès technique ne prend pas pour but l'accroissement de la production agricole.

Kaer e vo dit klask dedalvezañ an diskoulm 4) aze, ne zeui ket a-benn. Mar fell dit eztaoliñ an hevelep tra e gwalarneg, e ranki treuzfurmiñ kalz ar frazenn ha hep mar he zroc'hañ e tammoù. En ebeb, gant *an devoud ez* e chom eeun an traoù :

{16} *An devoud* ne gresk ket ar barrezghioù ken buan hag ar boblañs zo disheñvel diouzh *an devoud* ne gemer ket an araokaat kalvezel d'e bal kreskiñ ar c'henderc'h gounezel.

An diskoulm 4) ne c'hell ket talvezout evit an degouezhioù ma'z eo an anvenn estreget renadenn, eleze rener, doareenn, renadenn anv pe adanv. Ha zoken an diskoulm 4) ne c'hell talvezout evit an anvennoù renadenn nemet pa c'hell an araogenn bezañ lamet hep degas forc'hellegezh. Goulenn a ran diganit addigeriñ studienn Mordrel war ar « verboù araogennet eilster » evit bezañ kendrec'het ez eo dic'hallus lemel an araogenn e meur a zegouezh. Kemer da skouer *degouezhout diwar* (« résulter de ») :

Degouezhout a ra an naonegezh diwar *an devoud* ne gresk ket ar c'henderc'h gounezel ken buan hag ar boblañs.

Dibleustradus eo an diskoulm 4) dre ma'z eo diziouerus d'ar ster an araogenn *diwar*. Bremañ, mar troer ouzh an diskoulm 2), e paouez an islavarenn a vezañ un anvenn evit bezañ un adverbenn-amzeriañ : *diwar ma na gresk ket* a gompren : *diwar an ampoent ma na gresk ket*.

Goar ganit d'ober taolioù-esa all. Betek-gouzout, setu va c'hlozadur : pa na c'haller ket mont d'an diskoulmoù 3) ha 4), tremen gant 5) ha gant *an devoud ez* peurgetket.

KIS-206* – Gl. nordique, métèque.

(GE da RLN – 05 02 79)

Nordique er ster gouennelour a glot gant deveradoù **sterenn-**, arveret paot da vare an eil Emsav, pa voe zoken ur gelaouenn anvet *Sterenn* (ha hi krouet gant Roparz Hemon na oa ket engouestlet frank gant ar ouennelourion, e oa warni evelkent un adsked eus ar gealiadurezh o ren) ; **sterennat** enta, **Sterennad**, g.l.s. : **-iz**, **sterennel**, h.a.

Métèque a lak ur gudenn disheñvel. Gwir eo e kaver **lustrugenn** e-barzh MOA. da aroueziñ, en Enez Vaz, un den a-vaez enezenn. N'ouzon ket avat ha bastus eo astenn ster al **lustrugenn**-se er-maez eus ar bed ploueat henvoazel ha reiñ dezhañ ur ster politikel, broadel. E pep lec'h war ar maez er bed henvoazel e veze lakaet anvioù eus ar seurt war an diavaezidi ; e'm c'humun c'henidik e veze graet anezho **hors-venus** ha pa na zeue ket al lustrugenned a belloc'h eget ar barrez amezek. Setu perak, mar komzez eus ar gevredigezh c'hall, ma reer gant **métèque**, ez eo gwell derc'hel ar ger hag ober gant **metek**. Un diskoulm all e ve {17} **ledvroad g.l.s. :-iz**, hogen da'm meno ez eo **metek g.l.s. :-ed** an termen gwellañ.

KIS-207 – Gl. « homme sage-femme », obstétrique, h.a.

(GE da GP – ?? 02 79)

E Frañs emeur o tigeriñ d'ar baotred ar skolioù amiegezed. Ne ouzer ket c'hoazh avat pe anv reiñ d'ar c'hoskor nevez-se, ken ma aoz *Le Quotidien du Médecin* ur genstrivadeg evit an danvez gerlunierion. Hag e brezhoneg ? Un termen a orin gant **amiegez** ? (Goulenn dre bellgomz, eilskrivet diwar eñvor).

(GP da GE – 22 02 79)

Evel a welez diwar levr Guyonvarc'h (*Dict. Étym. du Bret. anc., moy. & mod.* 475), e tal Ie. ***amma**, ***am(m)i** kement ha « mammig », « gwrac'hig » (« Lallwort » eme Pokorny, IEW 36). Diaes vije sevel diwarnezañ gerioù o tennañ d'ar wazed, pa na vije al La. **amīcus** « keneil », bet tennet e-unan eus ar memes « gwrizienn ». Setu perak e kav din e c'hallfes ober gant ***amieg+** diwar Kt. ***ammi-āko-**. Evit al La. sl. LEW 1. 39 sv° **amīcus**, **amita**.

(GE da GP – 24 02 79)

Kinnig a ran enta : **amieg g.ls. :-eion** « homme sage-femme », **amiegouriezh** « obstétrique », **amiegour** « obstétricien », **amiegel** « obstétrical ».

KIS-208 – La. **ren**, **lumbus**, **regio sacralis**.

(GE da GP – 05 03 79)

E yezhoù eus ar c'horn-mañ bed, war a hañval, ez eo mesket an anvadoù eus tri lec'h eus ar c'horf :

{18}La. (PNAⁱⁱ)

<i>ren</i>	<i>lumbus</i>	regio sacralis
<i>rein</i>	<i>lombes</i>	région sacrée
rognon	reins	bas des reins
		croupe
<i>Niere</i>	<i>Lende</i>	Kreuz
Lende	Kreuz	
Ren		
<i>kidney</i>	<i>loin</i>	sacral region
ren	<i>lumbus</i>	
	back	
<i>lounezh</i>	<i>dargreiz</i>	kroazell
	kroazell	belost
	kroazlez	

E latin klasel ivez e talvez **renes** kement ha « lounezhi » ha « dargreiz ».

Evel a ouzout, e'm geriadur a gorfadurezh e'm eus dibabet ar reizhiad **lounezh**, **dargreiz**, **kroazell** (**belost** o klotañ gant « coccyx »). Ne welan evit bremañ abeg sonn ebet evit kemmañ ar reizhiad-se. Koulskoude, evit arverioù mezegel er-maez eus prepoz ar gorfadurezh, e ve aes kaout un termen ouzhpenn o klotañ gant **lumbus**. Soñjal a ran e Kb. **Ilwyn**, Iw. **loan**, **luan** (ha da welout o deus gant Sz. **loin**, Al. **Lende** ?), hBr. **loineth**, Br. **louangen**, « **loüanez** ». Kervella, en e *Evezhiadennoù* (Skl 1963, p. 129) a veneg stummoù « **loun**, **lon** ». War a hañval, ha hervez notennoù Ernault e GMB

276, Loth RC 34 151, RC 39 73, Fleuriot DGVB 245, ez eo luziet kudenn ar gerdarzhioù. Pe stumm a aliez ?

Lumbago a ve **louanost**, nemet e savfemp ur **kroazost** diwar skouer an Al. **Kreuzschmerz**. (En Al. e kaver ivez **Lendenweh**, ger-ha-ger : **louanwa** !)

(GP da GE – 06 04 79)

Evel just, Hemon en deus dibabet ar stumm patoaiেকañ en e GIB 2089 **louangen** hervez Vallée. D'an nebeutañ, a gav din, e ve reishoc'h ober gant ***loan** mar klot gant Kb. **llwyn**. Neoazh, o vezañ ma ra Kervella gant **loun**, kenkoulz eo dibab hemañ.

(GE da GP – 09 04 79)

{19} Dibab a ran **loan**, hervez reolenn an dreuzvegenn :

lounezh	« loüanez »
« loun »	*loan

Alese : **loanost** b. « lombalgie », **loanengwanañ** « ponction lombaire, rachicentèse », **loanenbenañ** « lombotomie », **loanwa** g. « lumbago ».

ii

Parisiensa Nomina Anatomica. Sl. Abanna, *Geriadur a Gorfadurezh gallek-latin-brezhonek diouzh an anvadur etrevroadel PNA*, Preder 1960-1963.

KIS-209 – An termenoù etrevroadel er vezekniezh.

(GE da GP – 05 03 79)

Va labour war geriaoueg ar vezekniezh a ya war-roak buan a-walc'h. Ar gudenn nemeti a chom da skarat eo merkañ bevennoù an teskad termenoù du-mañ ha re an teskad a orin etrevroadel. Kenintr ha n'eo ket kenharz e vo forzh penaos an daou deskad. Kichen-ha-kichen e vo kinniget **fronfo** ha **rinit**, **kellezvenañ** hag **orkidektomiezh**, h.a. Seurt daouorinegezh ne vo ket kemeret da reolenn evel just, met e degouezhioù 'zo e vo furnez mont hervezi, e degouezhioù all e vo gwell tremen gant an termen du-mañ hepken pe an termen etrevroadel hepken ; e pep degouezh e vo ret pouezata. Forzh penaos, gwell bepred merkañ an holl varregezhioù : hon skiant-prenet a ziskouez ne chom ket bepred heñvelster termenoù kinniget da heñvelster en derou.

KIS-210 – hBr. **tum**.

(GP da GE – 12 03 79)

Gwall nec'het on gant hBr. **tum 1**. Ur fazi 'm eus graet moarvat pa'm eus e vremenekaet e ***tumm** e'm TBH, touellet gant « **pull an hutum** » CQE. moarvat, ma vez dibaot enni m = /v/, mes krKb. **hyduf** a ziskouez nBr. ***tuñv** pe ***toñv** ha hemañ gwirhañvaloc'h moarvat (sl. Kb. **twf** ha **hydwf** GM 288). Mar grez gant ar {20} ger-mañ evit « hématome », ar pep gwellañ ve ***gwatoñv** hep mar. [Sl. ivez KIS-162 – krKb. **rhanc**, *Prd* 237-238 1979, p. 36].

KIS-211 – Br. **bozheg**, Kb. **both**, **bothell**, hIw. **bod**.

(GP da GE – 06 04 79)

Unan eus anvoù an **tadkozh** (Gl. **tacaud**) zo W. /boxeg/ T. /bozeg/ = **bozheg** deveret eus ***bozh** = Kb. **both** « ahel » = hIw. **bod** « pich », Ie. ***gwozd-** « pich » (Pokorny).

(GE da GP – 09 04 79)

Trug evit ar meneg eus Kb. **both**. Edon dres o klask un termen evit yoc'hennoù 'zo o c'hoarvezout eus enkistadur ul liñvenn pe un aezhenn e-barzh gwiad un organ. A-du-rall e klasken gouzout a belec'h e teue Kb. **pothell** ; war a hañval, ez eus anezhañ ur stumm diwar **bothell** Sz. « blister ». **Bozhell** a zere ouzh an ezhomm-se : **aezhvozhell** « yoc'henn aezhenn enkistet, pneumatokelenn », **gwadvozhell** « yoc'henn wad enkistet, hematokelenn » (kv. Kb. **pothell waed** « hematome, gwatoñv » ; hogen daou dra disheñvel eo an hematokelenn hag an hematome), h.a. Evit **bouzelloù**, lezomp eñ gant e furm hag e ster boas.

KIS-212 – Geriaoueg ar gwin.

(ALB da GE – 02 05 79)

Soñjal a ran alies en ur raktres labour [...] : geriaoueg ar gwin. Diouzh va zu, bewech ma tigor an ur voutailhad a feson, e klaskan sevel ur follenn dezrann hervez ar patrom embannet war gelaouenn ar *Savour Club* 85 13, 20. Setu pezh a'm eus brastreset betek gouzout :

- 1) Al lagad.
 - a) {21} nuance *arliv*, pe eeunoc'h *liv* (Cocks & Féret a lavar *couleur* e-lec'h nuance).
 - b) reflets *adskedoù*, *skleuroù* (!). Kinnig a rafen *liv* evit nuance hag *arliv* evit reflet, pezh a verk mat, a gredan, ar c'heñver etre an daou verzhad.
 - c) franchise *treuzwelusted* (-ter) ? *boulldest* (-der) ?
 - d) éclat *sked*, pe ur ger all o loc'hañ eus *splann*, *lugern*.
- 2) Ar fri. Mont a ran amañ d'an eeunañ :
 - a) bouquet *boked*.
 - b) finesse *finded* (-der).
 - c) arôme *frond*.
 - d) évolution *emdroadur*.
- 3) Ar staoñ.
 - a) puissance *galloud* pe *nerzh* (daoust ma soñjan e ve gwelloc'h mirout an termen-mañ evit nerf, nervosité).
 - b) onctuosité *rontadur* ? *melegezh* ? Ket *eouliegezh* memes tra, na *kuñvded* (-der) !
 - c) acidité *trenkter*, pe *suroni* (bravoc'h da'm goust ; âcre o vezañ *put* hag âpreté *tagusadur*, pezh a glot dik ouzh pezh a lavarar e galleg diwar ur gwin a zo pe n'eo ket *agressif*).
 - d) tenue zo kevatal, e spered an aozer, da *kempouez* (sl. pelloc'h : « On pourra également noter un certain déséquilibre »), pe c'hoazh da *charpente*. A-benn ar fin e kredan kompren ar ger-mañ evel m'eo displeget gant Debuigne : « *charpenté* (vin), vin assez alcoolique, puisque l'alcool assure la tenue d'un vin ; mais un tel vin est riche aussi en divers éléments ». Ken ma c'hell ur gwin bihan bezañ *kempouez*, « frammet » mat, zoken mar bez bihan ennañ ar c'hementad eus pep kedelfenn. En ur gwin meur e vo brasoc'h ar c'hementadoù-se, met bepred *kempouezet* mat. *kempouez*, neuze.
 - e) persistance *dalc'husted* (-ter) ? *padelezh*, kentoc'h.

Setu evit un derou. Mat e vo derc'hel kont evel just eus an embannadurioù gallek (Cocks & Féret, Dumay, Schoonmaker, Debuigne). Stuziadur ha stummadur da heul ar blijadur !

KIS-213 – Termenoù diseurt.

(GE da RLN – 01 06 79)

Gl. **libre arbitre** (furmoù kozh : **arbitre, franc arbitre**) ; La. **liberum arbitrium** ; Al. **freier Wille, Willensfreiheit, freie {22} Willkür, absolute Wahlfreiheit** ; Sz. **free will** (Lalande).

E Br. n’eus nemet dibab ar furm eeunañ e-touez ar re-mañ da heul o klotañ gant furmoù ar yezhoù all : **mennerezh frank, frankvennerezh, youl frank, frankiz youl, diuz frank, frankdiuz, diviz frank, frankdiviz, frankiz diuz, frankiz divizout, frankiz dibab, dibab frank**, h.a.

En destenn a venegez [« Broadelourion ha “sokialourion vroadel” gall », *Emsav* 1979 128 20-62], e ve marteze kentoc’h **frankvennerezh**, rak pell a-walc’h emañ ster Sternhell diouzh hini Tomaz Akwino. An teologour a soñje dreist-holl en divezouriezh, er youl frank da zibab etre an droug hag ar mad ; Sternhell a veneg kentoc’h mennerezh ar geodedourion frankizet diouzh levezon ar galloudoù hag ar gravez [p. 50]. **Mennerezh** a-du-rall a ra dave d’an termenoù **mennout** h.a. hon eus arveret evit dec’heriañ dodennoù Rousseau ha meizourion an Dispac’h gall : **mennadurezh ar bobl, mennoud ar bobl, mennoud kevredin** h.a., en *Emsav* 1969 pergen.

Gl. **Édit de Nantes**. E kentelioù Istor S.A.D.E.D. hor boa graet gant **Edid Naoned** ma ne fazian. Un termen istor eo hag arabat terriñ penn gantañ. Kentoc’h eget ar skrivadur **Edid** avat ez eo gwell degemer an doare roet gant Roparz Hemon e GIB, eleze **Edit** (o tiskouez ez eo ur ger kozh endeo er yezh).

Gl. **maître à penser**. Meur a zoare zo moarvat : **pennveizour, meizour ambilh, meizour blein...**

Gl. **chaire d’ethnologie comparée** ; Br. **kador a gendudoniezh**.

KIS-214 – Gl. **lixiviation**.

(GE da GP – 19 10 79, azveret 12 10 85)

Emaon gant un aridennad termenoù o verkañ an doareoù da brientiñ louzeier diwar zour : décoction, infusion, macération, **{23}lixiviation**, h.a.

Lenn a ran : CHARRIER, *grande pièce de grosse toile qui contient la charrée [= cendre de lessive]* **sizldroüerez** GReg. 1834 153. Moarvat he deus ar rann **-droüerez** da welout gant Kb. **trwyth** « decoction, infusion, tincture, urine » ha troeth « urine », hBr. **(guo) drot** « décoction » (DGVB 195), BrT. « **troez** » « bouillie. C’est sans doute le même mot que **troaz**, urine, gall. **trwyth** » (E. Ernault, RC 7 49) ha Br. **troazh** evel just.

O vezañ ma’z eo aet bras ar forc’had ster etre « **troez** » ha **troazh**, e kav din e c’hallfemp degemer hennezh gant ar skrivad **trouezh**.

Kinnig a ran amañ tennañ korvo eus an argerzh furmiñ doubladoù diwar-bouez ur stumm aet e ster diforc’h a-walc’h. Argerzh a zo en orin an doubladoù **bugel / bugul, diwezh / divez-**, h.a., a rafenn trestummadur anezhañ (evel ma komzer eus « treverbadur », « treadverbadur », h.a., sl. KIS-189, *Prd* 1979 237-238 82-83). Un hentenn eus an argerzh-se eo reolenn an dreuzvegenn.

Alese e rafenn gant **sildrouezhiñ** « lixiviation ». Ha **trouezhiñ** a gemerfen da anv-rumm evit an doareoù da eztennañ un danvezenn eus un dramm, plantel peurliesañ, dre wered ul liñvenn dileizher : **glec’hiañ** « infusion », **meizhiañ** « macération », **anvirviñ, anverv** « décoction ».

KIS-215 – La. **cis-**, Gl. **en deçà de**.

(GE da GP – 04 01 80)

Penaos diskoulmañ kudenn ar c’hevatal da La. **cis-** kevenep da **trans-** ? E DGVB, dindan **cenit**, e lennan : « v.irl. **cen** “sans” () et aussi “cis-” dans **cen-alpande** “cisalpin” ». Pehini e ve ar Br. ? Mar befe **ken-** ne ve ket arveradus. Ha ne ve ket tu da gavout ur stumm all diwar **ce-** pe ur furm all ?

Soñjet 'm boa ober gant **bet-** (betek), met n'on ket entanet gant an diskoulm-se. Hag e welez-te un dra all ?

(GP da GE – 07 01 80)

{24} La. **cis-** : Evel-reizh hIw. **cen-** a rofe Br. **ken-** (sl. n'eus **ken**, **kennemet**, Kn. **ken** « all ») mes diarveradus eo. Ne welfen nemet **gourzh-** a glotfe a-walc'h (ouzh : treuz) mes arveret eo bet dija gant ur ster un tamm disheñvel.

(GE – 14 10 85)

A-c'houde daou vloaz da nebeutañ e ran gant **kiz(-)**, **en tu-kiz da**, **tregiz-**, **diagiz** a-gevenep da **hont(-)**, **treuz(-)**, **en tu-hont da**, **trehont-**, **diahont**. Sk. : **kizalpat**, **treuzalpat** ; **kizarouez**, **hontarouez**, h.a. (dargouezh rik eo heñvelded **kiz** « souz, argil » gant La. **cis-** !)

KIS-216 – Gl. **fratrie**.

(GE da GP – 04 01 80)

Er vezekniezh e reer gant Gl. **fratrie**, Sz. **sibship**, **siblings**, Al. **Geschwister** gant ar ster resis : teskad ar vugale (breudeur ha c'hoarezed) ganet diouzh ur c'houblad kerent ; e Gl. ez eus ouzhpenn ur ster ledanoc'h : teskad ar vreudeur, c'hoarezed, kendirvi- ha kenitervezed-kompez. Hag ez eus en ur c'heltieg bennak un termen a c'hallfe dereout amañ ?

(GP da GE – 07 01 80)

Ne welan tra dereat. An esperanteg a ra gant **gefratoj** diwar Al. **ge-**. Ar pep difallañ a ve moarvat ***kedvreur (-iad, -iezh ?)**, ***kedvreudeur**.

(GE – 14 10 85)

Daou zavez diskoulm a spurmantan :

1) An eil diwar ar gedrann **derv** (hIw. **derb**, **derbbrathir** « breur gwir, dre ar gwad », Kb. **derw** « sifr, gwir » evel e-barzh **cefnder(w)**, Br. **kenderv**, **keniterv**).

{25} 2) Egile diwar **gwele** evel m'en kaver e hKb. **gwelygordd**, o reiñ d'ar Br. ***gwelegorz b.** ur ster nesoc'h d'ar gerdarzh, eleze « teskad ar vugale ganet diwar an un gwele » eget m'edo ster ar Kb. : « cyff cenedl, gwehelyth, tras, bonedd, ach, teulu, tylwyth ; gosgordd, gwarchodlu, gwarchodwr, amddiffyn » (GPC 1630).

KIS-217 – Kb. **herw(-)**.

(GE – 25 02 80)

E geriaoueg ar feulster politikel h.a., e c'hallfemp degas ur gedrann a gaver e Kb. gant ar stumm **herw(-)** « [Gwydd. C. **serb** “lladrad” : < Clt. ***ser-uo-** ? o'r gwr. ***ser-** “llifo, rhuthro, brysio”] eg. Cyrch neu rhuthrgyrch i ddwyn ysbail, [...] » (GPC 1859), eleze Br. **herv(-)**. Arveradus e ve e-kichen **kerc'h(-)**, hemañ o taveiñ kentoc'h d'ar gourzhhellerezh, evel da skouer e kerc'hveller, ha **spont(-)** (sponter, sponterezh), o kennotañ ur varnadenn untuek.

KIS-218 – Gl. **administrer** (un médicament &).

(GE – 03 03 80, azveret 14 10 85)

Al La. **ministrare** « servir (qu.) ; servir à table ; servir (qc. à qu.) ; exécuter (les ordres) ; fournir, présenter, mettre au service de » (Gaffiot, *Dict. Lat.-Fr.* 978), hag **administrare** « prêter son aide ; mettre sous la main ; présenter ; avoir en main, s'occuper de, exécuter, mener (une affaire) ; diriger, administrer » (id., *ibid.* 46) zo dezho ur sterva o klotañ war veur a boent gant Kb. **gweini, gweinyddu** « to serve, wait, minister, be in service, attend, officiate, perform religious ordinances, administer, arrange ; supply, contribute, give, add (to) ; serve, suffice » (GPC 1621) ; sl. ivez Kb. **gweinid** « to serve, minister ; work, service » ; hKn. **gonidoc** « minister » ; hIw. **fogní {26}** « servijout a ra », **arfogni** « prientiñ a ra », **ergnam, irgnam, urnam** « prientiñ » (DGVB 163).

E Gl., **administrer** « diriger, gérer, gouverner ; donner, fournir » a adkemer lod eus sterioù an daou c'her latin. Ur ster arbennik, **administrer** un sacrement, daoust ma klot dik gant sterioù orin al latin « reiñ, pourchas », zo deuet warnañ un arliv nevet a-geñver gant neveted ar sakramantoù o-unan, hag ivez gant ar « minister Dei », ar « gwaz Doue » a zo e roll o reiñ. Un dra bennak eus an arliv nevet pe zoken hudek zo astennet war an droienn « **administrer** un médicament ».

Er Br. boutin e lavarer « reiñ ul louzoù » ; mar menner resisaat (en ur strishaat ar sterva), « reiñ da euvriñ ». Er yezh resis ez eus ezhomm eus un termen war un dro diforc'hellek hag o talvezout evit kement doare 'zo a vezegadurioù (louzeier da lonkañ pe da sankañ, skinoù, morgurioù, h.a.). Daou ziskoulm a welan :

- 1) **gouniñv** aao. : **-et** (hBr. **(im)guognim** < Kt. ***uognīm**, keveleb Kb. **gweini**, hIw. **fogní**).

Mar degemerer an diskoulm-mañ, penaos kevrenañ : « **gouniñv** ul louzoù d'ur c'hlañvour » pe « **gouniñv** ur c'hlañvour gant ul louzoù » ? A-du a-walc'h e ven evit derc'hel an daou gevrenadur. Verboù daougevrenadek ez eus eus La. *ministrare*, Kb. *gweini*, Gl. *administrer* (er ster relijiel), hag eus kevatalioù Gl. ha Sz. al La. *ministrare*, eleze Gl. *servir* ha Sz. *to serve*. Ret eo merkañ ez eo daougevrenadek ivez ar Br. *gounit* (– douar ; – ed) ; hag emañ *niñv* (gwerediñ, labourat) e-barzh *gouniñv*, ken ma c'haller klevout : « lakaat gwered ul louzoù war ur c'hlañvour » kenkoulz ha « labourat ur c'hlañvour diwar-bouez ul louzoù ».

- 2) **diounit** aao. : **diounezet** (gant **di-** kreñvaat).

Diouzh ur gwel, ne zegemer *diounit* nemet ur c'hevrenadur : « *diounit* ul louzoù d'ur gouziviad ».

KIS-219 – Br. **frev**, Kb. **cyffro**, **deffro**, h.a.

(GP da GE – 18 03 80)

frev : DGVB 172, hBr. **frau** ? Studiet gant Loth RC 26 169 {27} (= RemWG 61-2 ; neket 36 138 evel ma lavar Fleuriot), 42 347, 44 271. W. **frèu** a ve da genyezhekaat e ***frav** pe zoken, gwelloc'h, ***fraou**, hervez Loth, mes marteze ez eus bet ur staoniekaat e Br. A un orin eo Kb. **cyffro** (krKb. **cyffraw**), **deffro** (krKb. **deffraw**). Diwar skouer **ro** → **roiñ**, **deroù** → **deraouiñ**, e c'haller adsevel Br. ***kefrou** → ***kefraouiñ** ***defrou** → ***defraouiñ**. Ar furm « reizhistorekañ » a vije avat ***-frou** → ***-freviñ** / ***-fraouañ** → ***-fraouet**. Evit miret ouzh **-ev-** / **-aou-** ez erbedan sevel ar pennanor gant **-añ**, eleze ***-fraouañ**. Evit ar c'hontammadur, sl. 3.un. bko. krKb. **deffreu** (RC 42 347). Ar gerioù W. meneget gant Loth RC 42 347 a ve : **fraou** (neket « **frev** » RH), **fraouaat**, **fraouad**, **fraouiñ**.

KIS-220 – Gl. Sz. **option**.

(YBLN da GE – 18 04 80)

Er yalc'h ez eus tri seurt marc'had :

- 1) Gl. **marché au comptant**, Sz. **spot market** ;

- 2) Gl. *marché à terme*, Sz. *settlement market* ;
- 3) Gl. *marché à options* pe *marché à primes*, Sz. *option market*.

1) ha 2) zo kevratoù sonn, tra m'en deus an *optant* an dibab e 3). Ar *prime* (Sz. *option money*) zo an arc'hant-dislavar, an dic'haou-emzic'heriañ, an dislavarad talet gant an danvez-prener d'an danvez-gwerzher da zeiz an termen evit bezañ torret e c'her. Ar ger-se roet zo an *option*.

E Br. e kaver an termen *dibab* endeo (*Prd* 1977 217-218 9). Met hañvalout a ra bezañ diaes de verañ gerioù diouzh ar bennrann-se, hag ouzhpenn se n'eo ket azas kenan gant ar boutin ma'z eo ar ger. A-hend-all ez anad ur riskladur ster, e Gl. da nebeutañ, evit an termen *option*. En droienn *prendre une option*, da skouer *prendre une option sur une voiture d'occasion*, e kaver ouzhpenn eget an dibab. An danvez-prener en em lak war ar renk evit prenañ ar c'harr, hag an danvez-gwerzher a ro e c'her evit e virout betek an deiz-mañ-deiz. Mar dibab an danvez-prener chom hep prenañ en em gav an danvez-gwerzher dizalc'h da c'houde. Daou zegouezh kenstur ez eus e gwir. Er Yalc'h e c'hrata unan bennak prenañ talvoudennoù. Ma n'o fren ket — hag an dibab en deus — en deus lakaet an danvez-gwerzher da goll arc'hant — marteze en dije gwerzhet d'unan all — setu perak e rank talañ un dic'haou dezhañ. Evit a sell degouezh ar c'harr e c'hrata an danvez-gwerzher chom hep gwerzhañ d'unan all a-raok. An dibab a chom d'an daou avat. En eil degouezh-se zoken e rank an danvez-prener talañ un *option* evit ma ve miret dezhañ e zavez-prenadenn. Ken ma kaver en *option* daou dra : a) ar bromesa, ar ger, b) an dibab, an diviz. Ezhomm ez eus, a gav din, eus un termen azas. Kemeromp da skouer ar Gl. *abandonner une prime* pe *abandonner une {28}option*, Sz. *to abandon an option*. Talvezout a ra chom hep ober an treuzgread ha war un dro talañ un dic'haou. Dres diaes eo ober gant talañ an *dic'haou* pe dilezel an *dibab*, rak re ledan eo ster an troiennoù-se. Ha penaos treiñ *optant*, *optionnaire* ? Arabat ankouaat ez eus ivez e Gl. eus an droienn *promesse de vente* a zo ur wir gevrat gant divizoù resis. Eleze Br. lavar a werzhidigezh, mennad-gwerzhañ...

En ul lankad kentañ e'm eus soñjet ober gant *lavar* : marc'had war *lavar*, h.a. Ar *prime* o vezañ neuze an dislavarad : Gl. *abandonner la prime*, Br. talañ an dislavarad. Met diazas eo evit an deveradoù. Re anav eo ar bennrann-se.

En un eil lankad e'm eus soñjet e hBr. *guomonim*, Br. *°gouveniñ*, met ur *gouvennout* « pressentir » ez eus dija. Evel just n'eo ket an hevelep pennrann a gaver en daou, met luziet a-walc'h eo dija **mun* ha **mon...* Meskach Kb. *myn* ha *mun* (sl. *gofuned* ha *gofyn*), meskach Br. *men-* ha *menn-* (sl. *mennout* ha *mennañ*, *meno* / *mennoz* ha *mennad*). Aes eo intent ar riskladur, ster a-benn ar fin « *promesa* » → « *amkan* ». Plijout a rae din ar *gouveniñ*-se, ar *gou-* o verkañ an dibab, dres evel *gouvennout*, a denn un tammig d'an hevelep keal.

En un trede lankad e teuan d'ar bennrann Br. *ger*, Kb. *gair*, an daou o talvezout « *promesa* ». Neuze *engeriañ* evel *engouestlañ*, met un *ezgeriañ* ez eus dija, gant ur ster re zisheñvel. Met o vezañ ma'z eus *engouestlañ* / *emouestlañ*, e c'haller ijinañ un *emc'heriañ*... na gavan ket bastus pa n'eus ken ennañ keal eus an dibab a zo e kont. Mar dalc'her d'ar *gou-*, e c'haller ijinañ ur Br. *gouc'heriañ* :

Gl. *optant*, Sz. *taker of an option*, Br. *gouc'herier*.

Gl. *prime*, *option*, Sz. *option*, Br. *gouc'heriad*.

Gl. *optionnaire*, Sz. *giver to an option*, Br. *gouc-heriadour*.

Gl. *prime pour l'acheteur*, Sz. *buyer's option*, Br. *gouc'her-prenañ*.

Gl. *prime pour le vendeur*, Sz. *seller's option*, Br. *gouc'her-gwerzhañ*.

Gl. *double prime*, Sz. *double option*, Br. *gouc'her-pren-gwerzh*.

Gl. *cours de la prime*, Sz. *option price*, Br. *priz ar gouc'her*, *gouc'heriad*.

Gl. *jour de la réponse des primes*, Sz. *option (declaration) day*, Br. *deiz respont ar gouc'heriañ*.

Gl. *prendre à option*, Sz. *to take in option*, Br. *gouc'heriañ* (evit udb.).

Gl. *lever une option*, *exercer son droit d'option*, Sz. *to exercise one's right of option*, Br. *derc'hel d'ar gouc'her*.

Gl. *abandonner la prime*, Sz. *to abandon the option*, Br. *dilezel ar gouc'heriad*, *terriñ ar gouc'her*, *emzic'heriañ*.

Gl. marché au comptant, Sz. spot market, Br. marc'had diouzhtu, marc'had war al lec'h.

Gl. marché à terme, Sz. settlement market, Br. marc'had war dermen.

Gl. marché à options, marchés à primes, Sz. option market, Br. marc'had war c'houc'her, marc'had-gouc'heriañ.

{29}(GE da YBLN – 21 04 80)

A-douez da holl ginnigadennoù eo *gouc'her* a gavan ivez ar gwellañ.

Soliet eo ar c'hemeradur « promesa » en istor Br. *ger* (sl. GIB) ha Kb. *gair* (« promise, pledge, assurance, responsible statement, vote » diwar an 13^t kantved, GPC 1372).

Arbennadenn dibouez : Kb. *goair* « slighting word or remark, calomny, difamation, repraoch, shame » en 13^t kantved. Un dra bennak evel « les petites phrases » diouzh ar c'hiz er politikerezh a vremañ.

Arbennadenn siriusoc'h : an arver stank a ra ar yezhoniezh gant ar bennrann *-ger-*. Hogen, dre arnodiñ war an dachenn, ne hañval ket sevel luz diwar zegas *gouc'her* e yezh ar c'henwerzh.

A-hend-all e savan a-du ganit evit lezel a-gostez amañ deveradoù *-men-*, *-menn-*, *-iun-*, *-gouestl-*, *-lavar-*, h.a., engwezhiat endeo betek re e tachennoù all.

Kudenn ebet evel just evit deverañ diwar *gouc'her* : *gouc'heriañ*, *gouc'heriad*, *gouc'herier*, *gouc'heriadour*, h.a. An ezhommoù o tiwanañ diouzh an arver a ray an disparti etre *gouc'her* ha *gouc'heriad*. Moarvat e vo gwell derc'hel ar furm *gouc'heriad* gant ar ster « ober gouc'heriañ, an disoc'h anezhañ », kentoc'h eget gant ar ster « oberour ar gouc'heriañ », ha pa ve evit gallout kaout ar steudad : *gouc'heriad*, *gouc'herier*, *gouc'heriadour* (sl. KIS-E009, *Prd* 1969 123-124 64-69).

Evit sevel troiennoù diwar *gouc'her* (en tu all d'an troiennoù diwar e zeveradoù), e kav din e vo mat dilezel an troiennoù plaket diwar *reiñ* e *c'her*, derc'hel (d')e *c'her* (reolenn an dreuzvegenn). Mar dalc'her ar verboù *reiñ*, derc'hel, e vo a-walc'h, a gredan, gant furmoù eeun evel *reiñ gouc'her* (« to take an option »), *degemer* pe *darbenn gouc'her* (« to give... »). Dav e vo forzh penaos spisaat fraezh diwar-bouez troiennoù an eeunañ gwellañ bepred an holl arverioù.

Teurel evezh ouzh an droienn a gaver e-barzh GIB : derc'hel ub. e *ger*.

(YBLN da GE – 10 05 80)

Goude pleustriñ war ar gudenn en em c'houlennan ha bastus eo ar *gouc'her* kinniget evit Gl. Sz. *option*. E gwir, diouzh savlec'h an hini a ra ar bromesa e vez diaes kenderc'heriañ un toullad troiennoù gallek ha saoznek. N'ouzon ket ha mat eo eilpenañ bep taol urzh an oberourion e Br. : *reiñ gouc'her* « to take an option », *gouc'her-prenañ* « option de vente », *gouc'her-gwerzhañ* « option d'achat ». Dont a ra da vezañ skoemp evit *acheteur de l'option d'achat*, h.a. Setu perak e kav din eo furoc'h kemer ur bennrann all ha mirout *gouc'her* evit ezhommoù da zont. Goude amprouiñ un nebeut pennrannoù all ez on chomet a-sav war *diuz-*. Ar marc'had, eleze ar gevrat, a ve graet *diuzad* anezhañ. Daou seurt marc'had war *ziuzadoù* zo : 1) ar marc'hadoù war dermen ha war argedadoù « marchés à terme et à primes » ; 2) ar marc'hadoù war *ziuzadoù* ent strizh. E galleg e reer gant « prime » dre ledanviñ e-barzh geriennoù evel « marché à prime », « opération à prime », « cours avec prime ». Ar Saozon a ra gant *option* evit Gl. « prime » hag « option » war un dro.

{30} Ar marc'hadoù war dermen ha war argedadoù.

Marc'hadoù arzivizek ez int. E diviz (pe : da ziuz) unan eus an daou gevratad emañ ar marc'had. Hennezh a vir ar gwir, en termen lakaet, pe da zerc'hel e varc'had pe d'e derriñ war ziviz talañ un *argedad* (« prime » ; kv. hBr. *ced-* « reiñ, pourveziñ » ; krKb. *ced* « rhodd, anrheg ; teyrnged, treth », *cedu* « rhoddi »). Da'm meno e rankemp kaout un termen nevez evit « prime » en degouezh-mañ. Bez' hon eus dija *arvuziad* (*Ems* 1967 10 262, 265), a zo ur gwir gevuziad talet da unan o labourat d'e gaout. Bez' ez eus ur seurt *prime* all, pa rank un isskrider talañ evit kevrannoù nevez (pa gresker kevala ur c'hevredad) priz ar gevran + un *argedad* a vez dalc'het a-gostez gant ar c'hevredad. Sellet e vez an *argedad* evel un digoll kentoc'h. An deiz ma tiskoulmer un oberiadenn war argedad (a c'haller sellout outañ evel « argedad » dre ledanviñ) a reer anezhañ *deiz disentez an (oberiadennoù*

war) *argedadoù*. En deiz-se — a zo e Paris an deiz oberat kent ar Reizhidigezh — e c’hourc’hemenn ar prener (pe an degemerer) pe ar gwerzher (pe an deroer) d’e gengevratad lavarout ha darbenn pe zilezel a ra an (oberiadenn war) argedad. Alese, e talvez *dilezel an argedad* kement ha terriñ ar marc’had kenkoulz ha talañ an argedad. An daou zoare diuzad — hini prener an talvoudennoù pe ar marc’hadourezhioù, ha hini ar gwerzher — a vez pleustret en nevidoù angl-ha-saoz, met e Frañs, ar marc’hadoù war argedadoù eo ar re nemeto ma vez miret an diuzad d’ar prener. E se e komzer a *ziuzad-prenañ*, pe *diuzad-goulenn*.

Ar marc’hadoù war ziuzadoù ent strizh.

Marc’hadoù arzivizek int ivez, tost a-walc’h d’ar re usveneget. Diforc’hioù : padelezh ar gevrat a vez hiroc’h (9 miz d’ar muiañ), ha talet e vez diouzhtu priz an diuzad.

Evel just e kaver oberiadennoù a-berzh ar vrokerion. Menegomp da skouer : an diuzad gant gwir da brenañ ha da werzhañ hervez divizoù lakaet (*diuzad pren-gwerzh*, *diuzad goulenn-kinnig*, *daouziuzad*) ; an diuzad prenañ daougement (*diuzad goulenn an daougement*, *diuzad-daougementiñ*, *gwir da c’houlenn daougement*) ; an diuzad gwerzhañ daougement (*diuzad kinnig an daougement*, *diuzad-daougementiñ*, *gwir da ginnig daougement*).

KIS-221 – Kemmadurioù g-.

(GE da GP – 12 03 80, azveret 21 04 80 ha 19 10 85)

En un notenn all ma teveren diwar **-gal-** (< Pr. ***gal-** < Ie. ***gal-**, ***ghal-**) e save kudenn ar c’hemmadurioù da arverañ. Daou arvez zo d’ar gudenn e gwir : I. Renabliñ kemmadurioù **g-** hervez e orin ha dreist-holl oad ar gerluniad (arvez deskivadurel). II. Perzhekaat er sturyezhañ ar c’hemm etre ar c’hemmadurioù disheñvel, da skouer evit kevenebiñ gerluniadoù mellsteriek ha divellsteriek (arvez erskrivadurel).

I. Renabliñ kemmadurioù g-.

{31} E gramadeg an nBr. ez a **g-** da c’h- pe da Ø hervez ar gerdarzh : da c’her, dec’heriañ (**ger** < ***gar-jo**) ; da wel, diawel (**gwel** < ***uel**). A-gostez e lezin an degouezh-mañ diwezhañ, evit plediñ hepken gant ar c’hemmadurioù eus **g-** < Kt. ***g-**.

En doare-se e lezan a-gostez kudenn tonkadoù disheñvel an nBr. gou-, go- : da c’houde (goude < ***uotig**) ; da c’horren, diorren (gorren < ***uorreg**) ; tud ouez, dic’houezañ (gouez < ***ueidho**), h.a.

Tri doare kemmadur a zeskriver :

1) **g-** → **c’h-** (/g/ → /ɣ/) a anvin amañ « kemmadur gamma », a zo kemmadur gramadegel reizh an nBr.

2) **g-** → **i-** (/g/ → /j/) a anvin amañ « kemmadur iota », a gaver e furmidigezh gerioù evel anien (< hBr. **angan**) ; morien (-ien < hBr. **-gen**). Ar c’hemmadur-mañ a gaver paot e gerluniadoù Kb. : anial, arial, carnial, danial, evit menegiñ deveradoù diwar **gâl** nemetken. E gavout a reer ivez en hBr. **erguinit** < ***er-gugnit** (DGVB 163).

3) **g-** → Ø a anvin « kemmadur mann ». Rouez ha nemedennek eo e Br. hag o tont pe diwar zegemer furmoù rannyezhel (**gran** → ne ran ket), pe dre amprestoù kembraek (dial ← di- **gâl**), pe c’hoazh dre ar gerluniañ arnevez (hBr. **(im)rogallou** > nBr. **amrealoù** sellet evel deverad diwar nBr. **gal**). Notomp ez eo ar c’hemmadur mann an hini gramadegel reizh e Kb.

II. Perzhekaat er sturyezhañ kemmadurioù diseurt g-.

Ar gudenn eo gouzout ha korvo a c’haller gounit, e-keñver sturyezhañ, gant liested kemmadurioù **g-**. Ent spisoc’h, e kement ma c’haller dibab etre ar c’hemmadurioù gamma, iota ha mann, hag eñ vo an dibab d’ober unan boazel, pe gerdarzhel rik pe, eneb, unan perzhegezhel (o tamantiñ d’ar steriegezh) ? Krediñ a ran dereat perzhekaat betek ur par ar c’hemm etre ar c’hemmadurioù emañ o

paouez deskrivañ. Hag, a-geñver gant ar c’hemm-se e tagasan ar c’hemm etre mellsteriegezh ha divellsteriegezh.

Dav eo din lavarout en-dro petra intentan gant an daou c’her-se. En termen mellsteriek ez eo dezreadus ster ar ger diwar e luniadur : a-walc’h eo gouzout a) ster boutin kedrannoù ar ger, b) ar c’henvelladur {32} anezho, evit anaout e ster ; sk. **diruskañ** a) kedrannoù : **rusk** stirann ; **di-** rakrann nac’hadel ; **-añ** lostrann yezhadel, dibenn pennanor b) kenvelladur : **di-~~x~~-añ** aremrann « lemel » ; ster **diruskañ** dezreet diwar e luniadur : « lemel ar rusk ». En termen divellsteriek ne vez ket dezreadus ar ster diwar luniadur ar ger : disheñvel eo e ster diouzh ar ster gortozet diwar an dezren. Gwikefre ar c’hemm ster a c’haller hogos bepred displegañ dre ur steriekadur eus an eul.

Spisaat a ran : dre he arver el lavar e c’hoarvez gant pep elfenn yezh neuennadoù dizehan en he c’hemeradur ; anat eo ne gemeran ket en hevelep doare ar ger **bras** en div lavarenn : « Un ti **bras** ’m eus », « Droug **bras** ’m eus ». **Eul** a ran eus kemeradur bloc’hel ar ger e pep hini eus e arverioù unveziat (arabat e ve meskañ ar ster-mañ a roan da **eul** gant an hini a roez dezhañ e *Prd* 1966 79-81 2-46). Ar **ster**, en eneb, zo disoc’h un difetisaat o tremen dre an treuzfurmadurioù-mañ : eus an arver unveziat d’an degouezh dibarek, eus an degouezh dibarek d’ar c’hemeradur hollek, eus ar c’hemeradur hollek d’an dave hollveziadel. An eul stag ouzh **ti** el lavarenn diaraok (arver unveziat fetis, istorek) a vez koazhet d’un dave hollveziadel pa na zalc’her dioutañ nemet ster ar ger **ti** (sl. ivez *Ems* passim, ha 1974 94 334). Bez’ e vez ster oc’h evodiñ eus an eul — doare all da lavarout resisoc’h ez eo an arver andon ar ster. N’eo ket va frepoz ober renabl an amveziadoù a ro tro d’ar ster da gemmañ ; a-walc’h eo amañ deskrivañ ar c’hemmañ ster evel ur steriekaat eul : un **eulenn** (un tamm eul) lavaret o chom stabil a-dreuz d’an arverioù a ro tro da gantouezañ ar steudad plegennoù ma c’hoarvez evel un degouezh dibarek ha, da heul, da savelañ ur c’hemeradur hollek nevez eus an termen arveret, hag en dibenn da c’hougevaniñ ar c’hemeradur hollek nevez-se ouzh ster ar ger, o tegas dezhañ un dave hollveziadel nevez. Da lezel a ran da heuliañ ar steriekaat eul c’hoarvezet gant an termennoù hon eus hirarveret er bloavezhioù tremen : **emsav**, **dispac’h**, **framm**, **dael-** h.a. Unan eus an doareoù kreñvañ da stabilaat an eulennnoù eo al liesgeriañ, stabilded al liamm etre ar c’hedrannoù strollet d’ober al liesgeriad o vezañ ur gouskor galloudek da stabilaat an eulennnoù. Ken ma c’haller lavarout ez eo divellsteriek e derez pe zerez nep liesgeriad ; an doare azas da intent ar gudenn eo ober gant keal an **diri** (er ster fizikel a ziri-barr, Gl. « gradient ») hag ober eus mell- ha divellsteriegezh daou vlein ma emzasparzh etrezo an holl liesgeriadoù hervez un diri steriekaat eul. Un test eus an devoud eo liessteriegezh an termennoù kenvellet ; da skouer : **disaour** a) « sans saveur, fade » (kemeradur mellsteriek) b) « amer, cruel » (kemeradur divellsteriek).

Da heul, en em gav ar sturyezher dirak daou zegouezh fraezh :

– an termen da sevel a rank bezañ mellsteriekañ gwellañ ; rankout a ra furm ar ger neuze bezañ gouskor kreñv d’an dezren o tadoaliñ ar ster. Kemeromp skouer kinnigadenn dibenn KIS-218 [p. 26 diagent] : **diounit**. Diwar ar rakger **di-** hag ar bennrann **gounit** e saver enta daou dermen. An eil, mellsteriek, **dic’hounid** « hep gounid », zo luniet hervez reolennoù gramadeg an nBr. {33} (kemmadur gamma : **g-** → c’h-). Egile, divellsteriek, **diounit** « administrer (un médicament) », a glask harp d’e zivellsteriegezh war dun ur gildro dre ar predeneg diansavelet ***di-~~u~~-gnī-tu** (eleze, en devoud, kemmadur mann).

Aes ha digudenn e vez peurliesañ sevel liesgeriadoù mellsteriek : a-walc’h heuliañ reolennoù boutin gramadeg an nBr. Kudennnoùigoù a sav evelkent ur wechig an amzer pa na ve ken dre berzh un divellsteriekaat o tistroadañ ar ster dezreet. Da skouer, penaos lavarout « hep ster » en ur ger ? Kudenn a rankad diskoulmañ gwerso : ober gant **dister** zo mont dindan forc’hellegezh etre ur c’hemeradur divellsteriek ken kozh hag ar Grennamzer hag an nevezkemeradur mellsteriek. Alese e reer gant **di-ster**, ar gedell o vezañ an tun furmel evit luskañ an dezreadur mennet, pe gant **anster**.

– ar ster mennet ned eo ket dezreadus dre heuliañ reolennoù boutin gramadeg an nBr. D’ar sturyezher neuze da embreger e ijin evit ma ve furm e ginnigadenn gouskor kreñv d’an eskoriñ hetet.

Tunioù diseurt a gorvoer, evel, e degouezh **diounit**, skoilhañ ouzh an dezreadusted diwar-bouez ur c'hemmadur divoas ; pe c'hoazh adlakaat en arver kedrannoù skornet e-barzh gerioù aet divellsteriek a-gozh, da skouer ar rakgerioù nevezadvevaet **an(n)-**, **gourzh-**, **er-**, h.a.

Kement ha ma c'haller e tleer izelaat « priz » an tunioù-se ha kantreizhañ ar rekour da araezioù amreol dre gavout dezho sol en istor ar yezh — evel uheloc'h prouiñ reizhistoregezh **diounit** diwar-bouez ur gildro dre ar predeneg. En un notenn all e studian penaos kenderc'heriañ **Ressentiment** e ster Nietzsche ha Scheler. An termen hennozel an nesañ a'm eus diskoachet eo **kas goret**. Evel a zisplegan ent hir en notenn all, e'm eus kavet azas derc'hel an elfenn **gor** (a glot espar gant mennadur an daou brederour) ; **gal** eo ar gedrann all a'm eus dibabet (evel e **dial**, **amreal**, **galen** hag en un toullad termenou kembraek). O vezañ ma oa eus ar ster mennet ur meizad digent e brezhoneg, n'edo ket dezreadus eeun eus ster an div elfenn dibabet (nag eus ster nep teskad elfennoù all). Evit diverkañ roudoù luniadur ar ger ha, dre se, mirout ouzh an arveriadet a glask e intent rag-eeun hag a-dreuz ! dre zezren e ster diwar hini e gedrannoù — e berr, evit kendeuziñ al liesgeriad d'un unvez kanteulel nevez dizistrann — e kavis gwell mont, gant da vennozh keltiek, dre ar c'hemmadur iota ha disoc'h gant **gorial** (ha tremen hebiou d'ar furm **gorc'hal** eviti da vezañ reizh e-keñver gramadeg an nBr.).

Un arz eo ar sturvezhañ. Evel pep arz e c'hoarvez dezhañ troziñ ar reolennoù, gant paeañ ar priz. En degouezh-mañ, dilezel ar furm reizh a-fet gramadeg e gounid ar furm reizhistorek ne dalvez ket ez entuer gant pennaenn hollek ar reizhistoregezh hag e venner adober ar yezh : en degouezh dibarek-mañ, mar kaver gwell reiñ lañs d'ar reizhistoregezh war ar c'hramadeg, n'eo ket dre berzh un angerzh reizhistorekaat, hogen peogwir en em gav mat eus an tun arz ar gerluniañ.

{34}(GE da GP – 12 04 84)

Notenn. – Ober a ran gant **deneuziañ** evel anv-rumm evit nep taol gerluniañ diazezet war an hevelepted treadegel ha, da heul, kevadegel, eleze evit ar bremanekaad, ar skoueriekaad, ar yezhunvanaad, h.a. [GP da GE – 17 04 84 : Me gav din e ve gwell **desneuziañ** (< **to-eks-* enebet ouzh **dī-eks-* > *dis-*) eget **deneuziañ**. GE : **dezneuziañ** neuze, evit kemplegañ d'ar reolennoù o ren e gramadeg an nBr.] **Dezneuziadoù** zo enta eus Br. **araez** (diwar hBr. **arhaid**), eus Br. **awen**, **kevandir** (diwar Kb. **awen**, **cyfandir**), eus **burezh** (diwar BrE. « **bureh**, **bulah** ») ; e pign e lezan kudenn an anvad da lakaat war an hennad a zo boutin etre termenou ur steudad hevelep.

Ar gudenn hollek eo houmañ : bezet α^1 , β^1 ... kedrannoù en ampoent t^1 eus istor ar yezh, hag α^2 , β^2 ... an hevelep kedrannoù en ampoent t^2 ; bezet bremañ ar ger G^1 testeniet en ampoent t^1 , luniet diwar $\alpha^1 + \beta^1 + \dots$, hag ar ger G^2 testeniet en ampoent t^2 , luniet diwar $\alpha^2 + \beta^2 + \dots$. Lakaomp bremañ n'eus testeniet ger G^2 ebet en ampoent t^2 . Mar fell d'ar sturvezhour dezneuziañ ar G^2 -se [Kentoc'h eget gant * e rin amañ gant $\rightarrow$ da verkañ an dezneuziad : $\rightarrow G^2$ « ger G dezneuziet d'an ampoent t^2 »], e vez daou hent dirazañ : pe dezneuziañ ur $\rightarrow G'^2$ diwar G^1 kevan, pe luniañ ur $\rightarrow G''^2$ hervez reolennoù gramadeg an nBr. diwar an dezneuziadoù $\rightarrow \alpha^2$, $\rightarrow \beta^2$... Kemeromp da skouer an hBr. **annedmol-**. Dre an hent kentañ, hent a anvin **kevanel**, e tegouezhomp gant ar Br. **annezvel** ($\rightarrow G'^2$), dezneuziet hervez reolennoù ar bremanekaad. Dre an eil hent, a anvin **kedrannel**, en ul lankad kentañ e tegouezhomp gant ar c'hedrannoù hBr. ***an-dedm-ol** ($\alpha^1 - \beta^1 - \gamma^1$) a zezneuzior e nBr. **an-**, **dezv**, **-el** ($\rightarrow \alpha^2$, $\rightarrow \beta^2$, $\rightarrow \gamma^2$) bepred hervez reolennoù ar bremanekaad ; en un eil lankad, diwar an teir c'hedrann nBr.-se ha hervez reolennoù gramadeg an nBr., e savomp **andezvel** ($\rightarrow G''^2$).

Peurliesañ e c'herluniomp dre an hent kedrannel, pa'z eo lañsusoc'h d'ar pezh a'm eus anvet « pennaenn ar varregezh uc'hek ». Er skouer usveneget, e tifourkje an hent kevanel war un termen hepken, **annezvel**, dic'hallus da glenkañ er steudadoù kedrannel arnevez, ha pa ve dre zaou abeg : ar rakger **an-** a vije dizistrannadus, dihevelebadus ouzh ar gedrann arnevez **an-** en askont a'r c'hemmadur d'e heul (a zo er yezh arnevez hini ar rakger **an(n)-**) ; heñveldra, al lostger **-el** a vije ken dizistrannadus, ken dihevelebadus all ouzh al lostger arnevez **-el** en askont a'r reizhiad arnevez **-el** / **-ek** o wiskañ dezhañ ur steriegezh na oa ket anezhi e grez an

henvrezhoneg. En eneb, an hent kedrannel a zifourk war un niver antermenet a zeveadoù diwar **dezv** a-gempleg gant ar reizhiadoù gerluniañ arnevez.

{35}E degouezhioù 'zo koulskoude e pleustromp an hent kevanel dre ret. Kaer zo dimp elfennañ hBr. **ergunit** < *ari-**u**o-gnī-tu, ned aimp ket da c'herluniañ un **erc'houc'h**nit diwar dezneuziadoù nBr. ar c'hedrannoù hBr. En degouezh-mañ n'eus hent estreget an hent kevanel o tisoc'h gant **erounit**. Heñveldra, gerluniet e voe **amreal** ha n'eo ket **amrec'hal** diwar hBr. **imroga**l-. Un derez frankiz zo enta hervez ma kavomp bastusoc'h kemplegañ da bennaenn ar varregezh uc'hek pe derc'hel kont eus an damant d'an eeunded, d'an unvanded (lu evel just ar skouer uskemeret : **ari-uo- > erc'hou-**, pa zisklot diouzh tonkad ar gedrann **-u**o- en holl bredeñegoù). Evit kedrannoù 'zo ned eo ket ken anat an hent da zibab. Meneget 'm eus **gost** dezneuziet diwar Kb. **gwst** hag hon eus divizet arverañ evel lostger dindan ar furm unvan **-ost**. Chom a ra da skoueriekaat tonkad ar **g-** o teraouiñ kedrannoù all, e kement ma tibabomp an hent kevanel evito evel just. Daou gemmadur zo bet arveret c'hoazh : ar c'hemmadur a'm eus anvet iota (**dourien**) hag ar c'hemmadur mann (**real**, **diounit**) — e-kichen kemmadurioù gramadegel reizh an hent kedrannel : kemmadur gamma (**bedc'heneliezh**, **dic'halen**, **dic'hounid**) pe ankemmadur (**kantgadiñ**).

Kement-mañ evit degouezhout gant ar goulenn-mañ : evit a sell **gal** er gerluniañ hervez an hent kevanel, petore kemmadur dibab ? **-ial**, **-al** ? Da ziskoachañ dit ar gudenn emañ ganti : kevatalioù a glaskan d'an termenoù a vezekniezh **antagoniste**, **synergiste** (a-zivout daou wered o stourm an eil ouzh egile pe, en eneb, an eil a-du gant egile). Soñjet 'm eus e gerluniadoù diwar **gourzh-**, **ked-** ha **gal**. Hervez ar reolennoù gramadegel degemeret evit an hent kedrannel, e tlefemp kouezhañ gant **gourzhgaler**, **kedc'haler** na gavan ket gwall gomzus. Setu perak e karfen gouzout petra zisoc'hfe eus an hent kevanel. (Padal, e *Geriadur ar bredelfennerezh* e ran gant **gal** « discorde » ; anat din e ranker mont ent kedrannel ha sevel **dic'hal** « hep gal », diforc'h diouzh **dial** « veñjañs »).

(GP da GE – 17 04 84)

A-zivout *kevanel / kedrannel* ez on a-du evel reizh o vezañ na baouezomp ket a « faire de la prose sans le savoir » a-c'houde bloaziadoù ; sk. hBr. *camadas* nBr. *kevazas* (< *kom-+adas), *kevadeg*el ha neket *kañvadeg*el, h.a. Anat eo ez eo sklaeroc'h a-bell peurliesañ an dezneuziañ kedrannel. An doare kevanel hon eus arveret evit *feleun* < krBr. **fezleun* /feʒløn/ < hBr. *fidlon* /fɪd̪lɔn/ dre ma oa bet adarveret BrW. *felan* gant Calloch, mes kedrannañ a reomp peurliesañ dirak ar stroll krBr. /ʒl/, o virout **-zl-** er skritur, ar pezh a zo kontrol da emdro istorek ar stroll.

Ar saveleñn a-zivout predeneg **-EgE-** (E = nep sonenn) zo eeun-tre : Pd. **-g-** > Kb.Kn.Br. **-Ø-** (sl. LHBE 436 hh.). Neoazh, pa veze unan eus an teir c'hensonenn *l n r* a-raok sonenn-ereañ {36}ar predeneg, e troe **-REg-** > **-Rj-** (R = nep kensonenn), sed ar saveleñn a gavi LHEB 439 ; nemet e verzher e tro dalc'hmat pe-dost **-gen** > **-ien**, met ***-gustu-** > **-ost...** Kement-se a dal evit ar predeneg, neket evit an henvrezhoneg. Da skouer, pa vije bet un hPd. ***wiro-galo-** (da skouer), e vije aet da ***gourial**, hogen un hBr. *roga*l > *real*. Da'm soñj, mar kaver atav ar c'henstrolloù Pd. **-geno-** > **-ien**, ez eo dre hantererezh ur ***-ye-** staoniekaet gant an **-e-** er furm voas-se. Pa lavaran « atav » e fazian marteze, pa gaver hiziv c'hoazh anvioù tud evel *Prigent*, mes hemañ a c'hell dont eus hBr. /dj/ > /j/.

Ar ger ***dial** > ***dī-galā** ent reol ; ***ande-galā** > ktKb. ***annīyal** > *anial* nemet e teufe eus ***eni-galā** (sl. *anian* !). Ar gwir ganit (hep gouzout dit war a gomprenan !) pa savez *gorial* eus ***goro-galā** (ger benel !) peogwir e tro Kt. ***-rog-** > **-ri-** evel lavaret a-zioc'h.

Goude **gourzh-** e wanaer, eleze ***wirt(o)-galā** > ***gourzhal**, ***kedal** ha mat pell 'zo. Hag ivez ***gourc'hal**, ***goual** a-getep gant ***wor-galā** ha ***wo-galā...** Un dra evel ***dic'hal** « hep gal » ne blij ket din tamm ebet. Doare ar beizanted a sav **dic'hounit** n'eo ken. Perak ne vije ket graet ent reol gant ***disgal** ?

(GE da GP – 19 04 84)

Merkañ a rez bevennoù ar pezh a anvan an hent kedrannel. Hag anat eo ned omp ket evit diframmañ ar yezh evel ur meccano hag ober forzh petra gant an tammoù. Ne c'hellomp ket da skouer diwelout saveleannoù ar gerluniañ e predeneg pe en hBr. ha gourlakaat saveleannoù ar gerluniañ brezhoneg arnevez d'ar c'hedrannoù bremakeat diwar ar stadoù-se eus ar yezh. Anzav a ran ez eo gwell an diskoulm a ginnigez, evitañ da vezañ kemplezh, evit gerluniañ diwar **gal**. Forzh penaos, ur gudenn galvezel rik eo ar gerluniañ : d'ar sturyezhourion da zeskiñ o micher evel ma ran amañ.

Mont a rez re bell avat pa fell dit terriñ ar reolennoù degemeret, war da ali alies, evit ar gerluniañ brezhonek arnevez {37} war zigarez ma tisklotont diouzh saveleannoù ar c'heltieg pe an henvrezhoneg. Adalek ar mare ma vez degemeret ur ger, e rank ar reolennoù en arver er yezh en degemer bezañ dedalvezet. Ha da ziskoulm ober gant **disgal** evit hekoriñ **dic'hal** zo pilpouserezh naou. **Dis-** ha **di-** zo daou rakger hiniennekaet splann er yezh arnevez abaoe Vallée ha n'o arverer ket an eil evit egile. Neuze, erbed ivez na ober gant an araogennoù **a** ha **da** dirak **gal** evit tremen hebiou d'ar gudenn ! Reizhiad ar c'hemmadurioù brezhonek zo disheñvel diouzh an hini gembraek. Ober a rez bepred gant **dic'hour**, nann ?

Forzh penaos, ur vuoc'h a zlean dit da nebeutañ evit bout va dichanet a-fet **gourzhal** ha **kedal** a ro din an dro da zistardañ unan eus mulgiolioù ar yezh ha da zisammañ deveradoù **eneb** diouzh lod kaer eus ar c'healioù gronnet warno abaoe ar gwalarneg.

(GE – 22 10 85)

Kudenn an hentoù kevanel ha kedrannel a ranker intent en ur stern ledanoc'h.

Bepred e vez ur forc'had bras etre ar yezh werc'hel hag ar yezh derc'hel, eleze evel ma tleje disoc'h diouzh ar saveleannoù emdroadel (a zo saveleannoù a rizh kevredadel, enno ur parzh bras pe vrasoc'h a ansavelegezh). Eus arbennoù gouzañvat e teu moarvat ar forc'had-se, evel displeberadur an teodyezhoù, hogen ivez eus arbennoù oberiat. Ar re-mañ a c'hoarvez eus devoudoù emdarzhed evel c'hoari ar saveleannoù emframmel (saveleannoù ken intret all a ansavelegezh !) hag eus emelloù sturiadek evel labour ar sturyezhourion, en o zouez ar c'hramadegourion.

Ar sturyezhourion a labour war emframmoù ar yezh en arver, pe ar yezh vev, mar kaver gwell. Kounaomp ar roll unvaniñ, kempoellaat, stabilaat o deus bet e brezhoneg abaoe daou gantved. N'eo ket a-walc'h lavarout e tiazezon reolennoù, ret eo lakaat a-wel e tiazezon reolennoù nevez war reizhiad ar re gent ; ha penaos unvaniñ, kempoellaat, stabilaat ar yezh hep kemer da breder kentañ derc'hel unvan, kempoell ha stabil reizhiad ar reolennoù bep ma tiorre. E gwir, ar reizhiad-mañ eo a vez e pep mare ar « bon brezel » ma renont dioutañ o oberiadennoù. Kemplegañ a reont d'ar reolennoù sturyezhadel — gramadegel da gentañ — a-raok ober ouzh ar saveleannoù emframmel hag emdroadel. (Ken drastus e vije klask adober ar yezh diwar ar saveleannoù emdroadel ha ma vije bet fontañ he zonkad war ar saveleannoù emframmel evel ma voe mennoz Falc'hun tregont vloaz 'zo.)

E-keñver ar saveleannoù e c'hoari ar sturyezhour roll un treuzvarc'hataer. Tredeog e vez etre liested ar stummoù evel ma anadont e bruzhun an emframmoù teodyezhel. E troioù 'zo, e c'halv ar saveleannoù emdroadel d'e harpañ en e zibab : ar furm *hiziv* ne voe ket savelet pa glote gant ar stumm arveretañ pe greizekañ e-touez bostad an « *hiriou, hiziou, hirye, hidu, hiniù, hicho* », h.a., hogen pa zisoc'he diouzh ur saveleann emdroadel. {38} E degouezhioù all, e vez trec'h c'hoari ar saveleannoù emframmel war zelanvad ar saveleannoù emdroadel. En emframm ar c'hemmadurioù kembraek e kaver ar fronellañ (*fy nhad*) e-lec'h ma ra ar brezhoneg gant ar c'hwezhañ (*va zad*) ; ar c'hemmadur dre vlotaat *g* → Ø pa gaver *g* → *c'h* e brezhoneg.

Ar pouezusañ avat eo merkañ e krou ar sturyezhañ emframmoù nevez (da skouer an emframm o kaout da vleinoù *gourzh-*, *enep-*, *dis-*, h.a.) ha dre se emdroadoù nevez (war bep hini eus ar rakgerioù-se e sav steriegezh nevez dre an arbenn end-eeun ma'z int parzh en un emframm nevez).

E berr, pennaenn embregel kentañ ar sturyezhañ eo e rank reizhiad ar reolennoù sturyezhadel (gramadegel en o zouez) bezañ tevetek e-keñver ar saveleannoù emframmel hag emdroadel, n'eo ket evel ur veli o voustrañ un natur, met peogwir ez eo ar sol nemetañ evit genel an emframmoù hag an emdroadoù nevez a ra buhez ar yezh.

KIS-222 – Gl. report ; déport. Sz. contango, carrying over, continuation ; backwardation.

(YBLN da GE – 08 06 80)

Distreiñ a ran war an termen *astenn* « report » a'm eus kinniget a-raok. Divastus en kavan, pa'z eus dija un *astenn* er ster « astenn arc'hant ». E gwir, er « report » e kaver un tammig an hevelep meizad hag en termen a jederezh Gl. *report à nouveau*, Sz. *carrying forward (over)*. A zo gwelloc'h, an hevelep termen a gaver e Gl. hag e Sz. ; ha n'eo ket souezh a-benn ar fin pa reer dave d'an hevelep argerzh : teurel un dra bennak, un oberiadenn evit bezañ resisoc'h, da belloc'h. Ne welan ket perak ne vefe ket tu da arverañ e Br. an termen *astaol* (Vallée ha R. Hemon) evit « report » ha « report à nouveau ». Evel just ez eus un toullad termenou o tennañ d'an hevelep keal : *dave, dale, goursez, askouezh, ampellañ, adkas, deren, kenderc'hel...* *Astaol* a blij din, rak berr eo hag aes da zeverañ. Soñjet 'm eus ivez en *askas*, met arveret eo bet dija gant ar ster « daveiñ eus un divoud d'unan all ». Hag ouzhpenn se ez eo *kas* bec'hiet kalzik endeo. A-du-rall ned eo ket *astaol*, *adtaol* dianav er yezh voutin gant ar ster « kenderc'hel, asstagañ », sl. Jules Gros : *adteurel da gousket*.

Chom a ra Gl. *déport*, Sz. *backwardation*. Evel m'en diskouez ar Sz. *backward-*, ez eus distro war-gil, d'ur feur izeloc'h. Da heul e ve tu d'ober gant *istaol*. (Diwar vont, ne anavezer gerdarzh ebet d'ar Sz. *contango*. Evidon-me a glev *count-and-go* ! Evel *stop-and-go...*)

(GE da YBLN – 25 06 85)

Ne rin nemet un nebeut evezhiadennoù darnel, rak ne anavezan ket a-walc'h an danvez. *Astaol* a hañval bezañ mat — arveret eo bet endeo gant sterioù nes d'an hini a venegez. Evit *déport*, daoust ha n'eo ket ar stlennad *war-gil* a ve da zec'heriañ kentoc'h eget hini ar feur izeloc'h ? Forzh penaos e sav amañ kudenn ar gin da *as-* (« o werediñ pelloc'h » ≠ « o werediñ a-rekin ») ; *rekin-*, pe *il-* ? Ar rakgermañ diwezhañ, na anavezer ket e orin, nebeut arveret ha dezhañ ur ster amspis, a c'hallfe bezañ degaset en dachenn-mañ gant ur c'hemeradur spisoc'h nad afe ket a-enep d'ar c'hemeradurioù {39}a anavezomp : *ilpenn*, *ilgroaz* « (angles) opposés par le sommet » (gwir eo ez eus ivez *ilbrad* « marécageux », *ildraoñ* « descente légère », *ilboued*, h.a., ha ne welan tamm penaos o displegañ — moarvat ez eus meur a orin d'ar rakger-se). Ma, dit-te da welout. Forzh penaos, mar degemerez ur furm evel *ildaol*, e vo mat displegañ dre an hir ster resis an oberiadenn ez eo e pleustr ar Yalc'h, evit heñchañ an arverioù da zont eus ar rakger *il-*.

(YBLN da GE – 03 10 80)

Sz. *backwardation* « percentage paid by seller of stock for right of delaying delivery (*backward* used as verb +*-ation*) », *The concise Oxford Dictionary*, 1976.

E'z notenn diwezhañ e verkez « daoust ha n'eo ket ar stlennad “war-gil” a ve da zec'heriañ kentoc'h eget hini ar feur izeloc'h ? » Evel just e kaver ar stlennad-se e Sz. ; *backward* « a-rekin, war-gil, a-c'hin », met ivez ur c'hennotadur all : diwezhat, dale. Eleze moarvat Kb. *gohirdal* evit Sz. « *backwardation* », *Geiriadur termau*, 1973. Evit ar Gl. en deus c'hoariet war ar skrivadoù, rak *déport* zo bet savet diwar *report*. Gant *déport* ez eus lies kennotadur : « kemmañ hent, kas, askas, pellaat, gortoz, goursez ». Gant ar ster-mañ diwezhañ eo tremenet e Br. *deport* « gortoz ». Kemer ar bennrann-se ? Ne dremen ket toull va gouzoug avat...

An *il-* a venegez ne ouzon ket muioc'h diwar e benn egedout. Setu un nebeut traoù a'm eus kavet : « pente douce *ardraoñ* (montant), (*k*)*ildraoñ* (descend.) » VALL. 547. Evit a sell *ilboued* e ra Ernault dave da Kb. *ellbwyd* GMB 206 — ger na'm eus kavet e nep lec'h. Tuet e ven da vezañ a-unan gantañ evit gwelout eno *youl boued*. Du-mañ e vez lavaret *me'm eus c'hoant* evit *me'm eus naon...* Kreñvoc'h eo *naon*. Ha GPC 1264 : *ewyllys* b) « *chwant* (bwyd, &c.). GReg. 1834 145 : *cervelet*, la partie de derrière la tête *ilpenn*. Menegiñ a rez furmoù all : *ilgroaz*, *ilbrad*. E gwir ez eus bet mesk etre *kil-*, *il-* ha marteze *pil-*. Kavout a reer NDBF 18 *a-bilgroaz* « (groupe d'objets) en croix ». VALL.SUP. 134 pile. Mettre en — des objets longs en les croisant à chaque rangée *bernia a-bil-groaz* T. E TBRP J. Gros ez eus *a-engroaz* « en quinconce ».

« Kudenn ar gin eus **as-** » a venegez e’z lizher. Me gav din e klotfe a-walc’h **il-** dres amañ. Daou lun zo **a-ilgroaz** p’emaint kemparzhed e-keñver an ahel o tremen dre ar poent ma kenstokont. Da skouer, el lizherenn A, emañ ar c’har gleiz en **ardraoñ**, ar c’har dehou en **ildraoñ**. Ne ve ket gwarañ ster **il-** e ledanaat d’an holl argerzhioù hag anadennoù o tont kemparzhed da heul unan all, eleze o kemmañ roud pe naou war an tu kontrol pe o werediñ a-rekin. E-se, mar roomp d’ar Sz. **contango**, Gl. **report**, ar Br. **astaol** da gevatal, e c’hallimp ober gant **ildaol** evit Sz. **backwardation**, Gl. **déport**, eleze en dro ma rank an astaoladour talañ feurm an talvoudennoù (pa vez muioc’h a dalvoudennoù goulennet gant ar vrokerion war zigresk eget ma vez en nevid) — an **ildaol** eo ar feurm-se.

Setu un nebeut displegadurioù evit spisaat ar c’hraf. Rakweladoù ar vrokerion ne c’hoarvezont ket bepred evel just — anez ne vije mui a vrokerezh ! — nemet mar kendalc’hont da grediñ ez ay ar feurioù war gresk pe war zigresk evel ma c’hortozont ; lakaat a c’hellont **asteurel** o saviad betek ar reizhidigezh da heul, eleze mirout o saviad a greskadour (prener war gresk) pe a zigreskadour (gwerzher war zigresk). **Astaolad** a reer eus an oberiadenn ampellañ-se.

{40}a) Astaolad ur saviad war gresk :

Ar prener n’emañ ket en e gerz an arc’hant ret da c’houlenñ an teulioù en deus prenet. Da-geñver ar reizhidigezh e werzh war al lec’h an teulioù d’ur piaouer kevalaoù (an **astaoles**) diouzh ur feur savelet gant ar wazourion Yalc’h anvet **feur-kempouezañ** ; war un dro ez adpren an hevelep teulioù war-benn termen ar reizhidigezh da zont diouzh ar feur-kempouezañ mui un **astaol** a zo kampi ar c’hevala klaviet eus ur reizhidigezh d’unan all, eleze e-doug ur mizvezh.

b) Astaolad ur saviad war zigresk :

Ar gwerzher n’emañ ket en e gerz an talvoudennoù da zereñ d’ar prener. O frenañ a ra neuze war an tach digant ur piaouer teulioù (un **astaoles**) diouzh ar feur-kempouezañ, hag o adwerzhañ diouzhtu war dermen ar reizhidigezh da zont diouzh an hevelep feur mui un **astaol**. E-se emañ seurt astaol e gounid ar gwerzher war zigresk. Etretant e kav an astaoles buzañ a-walc’h e stumm kevalaoù liñvel. Nemet pa vez re a **laoskadourion** e rankont talañ un **ildaol** da gavout an talvoudennoù o deus ezhomm evit bezañ astaolet. An **ildaol** zo enta feurm an teulioù prestet gant an astaoles. Diwar se e teu an **astaoladour** da vezañ gwerzher da-geñver ar reizhidigezh da heul diouzh ar feur-kempouezañ — an **ildaol**.

KIS-223 – Gl. **baissier**, **haussier**.

(YBLN da GE – 08 06 80)

Gl. **baissier** : e-lec’h **gouzizad** e kavan gwell **gouzizer**. Diwall diouzh rearver al lostger oberour -ad.

(GE da YBLN – 24 06 80)

Kinnig **gouzizad** pe **gouzizer**, **gorread** pe **gorreer** ne hañval ket bezañ bastus.

Ar **baissier** eo ar broker a glask tennañ korvo eus gouzizadur an talvoudennoù ; heñvel evit an **haussier**, eus gorreadur an talvoudennoù.

Gouzizer ha **gorreer** a ve kentoc’h ar re ar ra ar gouzizadur pe ar gorreadur ; **gouzizad** ha **gorread**, da anvioù-tud, ne c’hellont arouezñ nemet oberourion ha bezañ dre se damheñvelster d’an daouad kentañ.

Kejañ a reomp aze gant pezh a anvan (en un notenn diembann c’hoazh) ar c’heñverioù kemplezh.

Keñverioù eeun a c’haller ober eus ar re a zisoc’h eus ur sterbarañ unlankad, keñverioù kemplezh eus ar re a zisoc’h eus ur sterbarañ lieslankad. Displegañ a ran, o kemer skouer goveliadennoù brudet Vallée evit diforc’hiñ pezh a denn d’ur meizour diouzh pezh a denn d’e ziskibion : ster **marksek** (pezh a denn da Marx e-unan) a amparer en ul lankad ; en eneb, ster **marksadek** (pezh a denn da ziskibion Marx) a amparer e daou lankad. Tidek eo seurt enebadur evel just, rak tu a ve da enebiñ kenkoulz pezh a denn d’an den Marx ouzh pezh a denn d’e vennozioù, d’e oberoù, pe me oar. {41}Emañ

koulskoude diouzh ar boellouriezh diorreet gant Vallée er brezhoneg « lennegel » ha, pell diouzh e zianaout, e tle ar brezhoneg arnevez soliañ warnañ.

Kent mont pelloc’h, e lakain e-kichen an enebadur unlankad / lieslankad daou enebadur all da arverañ en ur ser gantañ : an enebadur anavezet mellsteriek / divellsteriek hag an enebadur strizhsteriek / amsteriek. Evit spisaat, setu an daolenn a c’haller sevel oc’h adkemer an daou dermen diagent hag an trede termen **marksour** ; amsteriek eo hemañ end-eeun pa dalvez war un dro kement ha « diskibl Marx (**marksad** enta) », « o tennañ da vennoziou hag oberoù Marx », « o tennañ da ziskibion Marx », « o tennañ da vennoziou ha da oberoù diskibion Marx » hag emichañs un niver kemeradurioù all dispis pe dispisoc’h ; da renkañ eo **marksour** enta er gerluniadoù divellsteriek, pa n’eo ket dezreadus e ster diwar e c’herluniadur, pa c’hoarvez en amparadur e ster ar steriekaat eus un dreisteul (en devoud, an holl dermenoù a vez o ster o tiruzañ dre vout an istor — ha Doue oar petore diruzadurioù a c’hoarvezas gant geriaoueg Marx — a ya da zivellsteriek buan pe vuanoc’h).

	Gerluniañ	Sterbarañ	Resister
Marx – marksek	mellsteriek	unlankad	strizhsteriek
Marx – marksadek	mellsteriek	lieslankad	strizhsteriek
Marx – marksour	divellsteriek	(¹)	amsteriek

(¹) An amsteriegezh a vir evel just a lakaat amañ ur meneg diforc’hell ; bez’ e vo hervez ar c’hemeradur. Ar gin n’eo ket gwir dre ret : ur gerluniad divellsteriek a c’hell kaout ur ster strizh, skouerioù e-leizh a gaver e yezh ar ouezoniezh, an amaezhiezh, al lennegezh, h.a. Unan hepken : **greanterezh**, gerluniad divellsteriek, a arverer gant ur ster strizh e yezh an amaezhiezh, ar gevredadouriezh, h.a.

Klaskomp bremañ lakaat hon c’hudenn en termenoù emañ o paouez displegañ.

Sterbarañ an termen **baissier** zo lieslankad : 1) ar gouzizañ, o reiñ da zisoc’h ur gouzizad(ur) eus an talvoudennoù ; 2) an hini a denn korvo eus ar gouzizad(ur).

Gerluniañ mellsteriek **gouzizer** a ardaol dezhañ ar ster « an hini a c’houziz », ouzh e lakaat da arouezañ oberour al lankad kentañ eus sterbarañ **baissier**. Evit ma teufe kevatal da **baissier**, eleze evit ma tec’herfe an daou lankad war un dro, e rankfe **gouzizer** bezañ sellet evel divellsteriek. Da’m meno a) e ve paeañ re ger, tremen ar ger da zivellsteriek, pa’z eo e sterbarañ fraezh ha digudenn b) forc’hellegezh a chomfe etre an daou gemeradur.

Anat eo e ranker klask an diskoulm gant ur gerluniad mellsteriek, o tec’heriañ pep hini eus an daou lankad. Dre se e ven a-du evit arverañ **gouzizad** evel anv an ober (ha n’eo ket evel anv an oberour) hag ivez anv disoc’h an ober, ha deverañ diwarnañ anv an hini a denn korvo eus disoc’h an ober, eus ar **gouzizad** enta. Perak ket **gouzizadour** ? Anzav a ran ez eus ur riskladur ster etre ar c’heñver **fiziad – fiziadour** hag ar c’heñver **gouzizad – gouzizadour**, hogen ar gudenn eo gouzout hag arvar zo ma ve perzhek ar riskladur-se e tachenn ar c’henwerzh hag an arc’hant — gant gerioù all, ha forc’hellek e ve an termen **gouzizadour**. Da’m meno, termenadur hollek **-adour** : « ar gour a ra war-dro an X-ad » n’eus ennañ netra skoilhus d’ar ster **baissier** roet da **gouzizadour**.

{42} Dre-vras, ar c’heñverioù kemplezh, ar sterbarañ lieslankad a c’houlenn lostgerioù kemplezh pe, hollekoc’h, amrannoù kemplezhⁱⁱⁱ mar menner derc’hel d’ar gerluniañ mellsteriek. Skouerioù e-leizh a gaver er yezh arnevez ; setu unan :

derc’hel – dizerc’hel « paouez a zerc’hel, leuskel » ; daou stael : an an dalc’her, an dalc’hed (mellsteriek, unlankad)

derc’hel – dalc’hed – dizalc’hediñ « lakaat dizalc’het, dieubiñ » ; tri stael : an dalc’her, an dalc’hed, an dieuber (mellsteriek, lieslankad).

E-se, en degouezh kentañ ez eus a-walc’h gant un amrann, ar rakger di- en eil degouezh ez eus ezhomm eus div amrann, ar rakger **di-**, al lostger (dibenn adanor pennanvaet) **-ed**.

(YBLN da GE – 03 10 80)

Kinnig a rez **gorreadour** ha **gouzizadour**, hep bezañ re laouen, hervez pezh a’z poa lavaret din dre gomz. A-du on dre-vras gant **-adour**, eleze ar « gour a ra war-dro an X-ad », met kemplezh eo a-walc’h ar c’heñver etre kresk ar feurioù hag oberoù ar vrokerion : gwered, dazgwered ha korwored

zo ! Hogen pa lavarer X-ad, ne spisaer ket penaos e c'hoarvez an X-ad-se. E Sz. e reer *bear* eus *baissier*, pa werzh kroc'hen an arzh kent e vout lazhet. Ha *bull* eus *haussier* pa vez o vountañ ar prizioù war gresk evel un tourter ! Dav eo merzhout e c'hoari ar vrokerion hep an disterañ ateb, eleze dic'houder, pa n'o devez ket pe an arc'hant da brenañ pe an talvoudennoù da werzhañ. Seurt treuzgreadoù a dremen hep ma ve gwelet liv eus an arc'hant pe an talvoudennoù, ha ned int nemet c'hoarioù skritur war levr ar gwazour-Yalc'h al liesañ. E-barzh levrioù 'zo e reer gant *acheteur* evit *haussier* ha *vendeur* evit *baissier*, o vezañ anat ne c'haller prenañ nemet war gresk evit adwerzhañ gant buzad diwezhatoc'h, hag a-geveskemm gwerzhañ war zigresk gant ar spi da adprenañ diwezhatoc'h gant buzad.

{43} War *Ems* 1968 122 e kaver an troiennoù : *gouzizadur* ha *gorreadur* ar prizioù, ha setu perak e'm boa adkemeret ar pennrannoù-se. Tu zo evel just da furchal e lec'h all, rak troiennoù all zo e brezhoneg war an divoud. Setu un nebeut pesketaet a-gleiz hag a-zehou :

en hausse war gresk, war geraat, war c'hounit

faire enchérir les denrées uhelaat an traoù

le prix du blé monte ou hausse keraat a ra an ed, uhelaat a ra an ed, kreskiñ a ra ar priz eus an ed

enchérisseur keraouer, kresker

renchérissement keradur

en baisse war ziskar, war zigresk ; oc'h izelaat, o vont war-draoñ

si le blé diminue de prix mar deu laosk war ar greun.

Setu enta va c'hinnigoù :

haussier broker war gresk, prener (war gresk), kreskadour, keradour

baissier broker war zigresk, gwerzher (war zigresk), digreskadour, laoskadour.

ⁱⁱⁱ Envel a c'hallfed pep hini eus al lies amrann hervez o savlec'h er gerluniad. Da gentañ e'm eus soñjet e geriaoueg ar sterniañ ha klasket dedalvezañ (*marc'h*) -*kleur*, -*kreiz*, -*blein*, nemet e vije bet lakaet ar gerluniad da hañvalout ouzh ur c'harr sachet gant daou sterniad kontrol ! Eeunoc'h e kavan ober gant :

penn- evit an amrannoù nesañ d'ar bennrann : *pennamran*, *pennrakger*, *pennlostger* ; (a ve talvoudus e gwir da lakaat kemm etre etreamrannoù 'zo).

peur- evit an amrannoù pellañ diouzh ar bennrann (o peurechuiñ ar gerluniad, evel ma lavarer *peurempenn* « télécephale » eus parzh an empenn o peurgerniañ an nervahel) : *peuramrann*, *peurakger*, *peurlostger* ;

etre- evit an amrannoù savlec'hiet etre penn- ha peuramrann : *etreamrann*, *etrerakger*, *etrelostger* ; mar be meur a etreamrann, en o anvfed : *kentañ*, *eil etreamrann* war bellaat diouzh ar bennrann.

Bezef Br. *marksadegezh* ha hBr. *racancomossodetichi* ; o elfennañ a rafed :

peurrakrannrac-peurrakgereil etrerakrann-an-eil etrerakgerkentañ etrerakrann-com-1ñ etrerakgerpennrannmarks--ossod-kentañ etrelostrann-ad-kentañ etrelostger-etic-dibenn adanoreil etrelostrann-eg-eil etrelostgerpeurlostrann-ezhpeurlostger-idibenn liester

KIS-224 – Gl. *contrepartie*.

(YBLN da GE – 08 06 80)

Pa werzh A talvoudennoù da B, e ra un oberiadenn anvet gwerzhadenn. An oberiadenn graet gant B — ar brenadenn — zo *contrepartie* an oberiadenn graet gant A. An oberiadenn gemparzhed eo. Ar *genoberiadenn* e ve neuze ? Ar rakger *gin-* e'm eus soñjet ennañ, evit e zisteurel avat. Ha *gourzh-* ? *gourzhoberiadenn* ?

(GE da YBLN – 25 06 85)

Ne gav ket din kennebeut e ve mat *kenoberiadenn*. Ar rakger *ken-* zo re arveret gant kemeradoù re zisheñvel endeo. Perak ket *gourzh-* dres ? Daou gevranker zo aze tal-*ouzh*-tal. Hogen, ha mat eo adkemer bepred ar bennrann *oberiadenn* ? Dit da welout, ret eo diwall evelkent na zeufe re alies an hevelep termen er prezeg. Perak ket *gread* ? Ma na ve ket noazout *ouzh* e arverioù all, gwel ha ne c’hallfed ket e zegas amañ : *gourzhgread*, *gourzhgreadour*, h.a. ?

KIS-225 – Kb. *-eb*.

(YBLN da GE – 08 06 80)

Kasaus n’hon eus ket e Br. ul lostger evel e Kb. evit merkañ un teul : GPC 1155 *-eb*, evel en *derbynnneb* « receipt », *taleb* « receipt », *anfoneb* « ?kasadenn », *archeb* « order = urzhiad ». E berr, « disoc’h an ober », a verker e Br. peurliesañ gant *-ad*, *-adenn* ; sk. : *tennañ* – *tenner* – *tennad(enn)* / *tennadour*, {44} *diuz* – *diuzer* – *diuzad(enn)* / *diuzadour*, *argediñ* – *argeder* – *argedad(enn)* / *argedadour*, *kas* – *kaser* – *kasad(enn)* / *kasadour*, h.a. ma weler e verk *-ad(enn)* war un dro an *oberiadenn*, ar werzh hag an teul ! Evit resisaat, e ranker atav ober gant troiennoù evel *paperenn-*, *skrid-*, *teul-* ha me oar-me. Evit a sell ar werzh, ar priz, ez eo aesoc’h pa c’hell *-adenn* merkañ ar c’hementad, eleze ar sav arc’hant ivez. Dav merzhout e oa eus *-eb* e hBr. *paroldeb* « padelezh ». Perak ne ve ket dasorc’het al lostger, hervez c’hoant Yann Plerger ? *Kasadenn* a chomfe *kasadenn*, met tu ve da zegemer **darbenneb*, **taleb*, **amredeb*, **aterseb*, eleze deveradoù diwar dermenoù nevezlakaet en arver.

(GE da YBLN – 25 06 80, azveret 27 10 85)

Degemer *-eb* ? Perak ket ? Evel just, kreskiñ niver al lostgerioù zo toullañ tost da galon ar yezh. Hogen hon taol-esa gant ma vo renet en un dachenn arbennik-tre en derou ne zegas ket gantañ dañjer bras. Pezh a’m lak diaes neoazh eo an dianav ma chom orin al lostger kembraek. Hervez GPC 1155 ez eus anezhañ un « trf. diw. yn dynodi dogfen &c. » — ul lostger nevez o tenotañ un teul, h.a. — ha reiñ a ra ur roll gerluniadoù diwarnañ gant bloaziad o arver kentañ : *derbynnneb* 1828, *deiseb* 1831, *archeb* 1848 (benel an holl). Arvdekañ a rafen a-walc’h emañ aze an *eb* [gair a luniwyd gan W. Owen[-Pughe] o fôn y be. (*h*)*ebu*, yr un elf. ag a welir yn *ateb*, *gwrtheb*, &a.] goveliet gant Owen e 1795 hag embannet en e C’heriadur (GPC id.) : hBr. *hep* « eme », hKb. *hepp* « inquiet », Kb. *hebu* « to speak, say, utter, relate, declare », *eb* « eme », hag a-benn ar fin gerluniad Owen[-Pughe] *eb* « saying, utterance, remark, expression ; (pl.) notes, jottings » ; n’eus ket pell eus « nodion » da « dogfen » ha soñjal a c’haller e kavas mat warlerc’hidi Owen ober ul lostger eus e c’hoveliadenn, daoust ma na welan ket perak o defe he lakaet benel pa oa gourel gantañ.

KIS-226 – Gl. *couverture*, *découvert*, *aval*, *caution*, *garantie*.

(YBLN da GE – 08 06 80)

Gl. *couverture*. Kinnig a ran ober gant *goudor*. Arveret eo bet c’hoazh ar bennrann-se : *kred goudoret*, *kred dic’houdor*. Diouzh un tu all ez eus ivez *ateb(adur)*. Keal an *ateb-aour*, an *ateb-oberoù* eo. Prenañ à *découvert* zo prenañ hep *ateb-talañ*. Sed a ginnigan :

vendre à *découvert* *gwerzhañ dic’houdor*, *gwerzhañ diateb*, *gwerzhañ hep goudor*, *gwerzhañ hep atebadur*. Heñveldra evit *prenañ*.

(YBLN da GE – 05 11 80)

Gl. *découvert*. Sz. *overdraft*. Br. *trazennad*. Kudenn ebet. Hogen...

Gl. *couverture*. Sz. *cover*, *margin*, *guarantee*.

Gl. à découvert. Sz. *without cover, uncovered, unsecured*. Br. *dic'houedor, hep goudor* (Ems 1968 120).

{45} Diaester e Gl. : *couvrir un découvert*, Sz. *to cover a short (a bear) account*. Displegañ a ran : ul laoskadour, ur broker war zigresk a werzh talvoudennoù hep bezañ e piaou anezho, eleze e Gl. *vendre à découvert*, Sz. *to sell a bear, to short, to sell short*. Met rankout a ra gwarantiñ e oberiadenn dre fiziadiñ ur gwarant e ti e gourater. Mar fell dimp hepkoriñ ar meskach-se eo dav dimp kavout un dra all evit à découvert pa glot ouzh Sz. *bear*. Rak ar *bull*, eleze ar prener war gresk a bren eñ ivez à découvert, eleze hep arc'hant, Sz. *bull purchaser, to buy a bull, to bull*.

Ar *fiziad-gwarantiñ*-se a c'hell bezañ amparet gant arc'hant pe dalvoudennoù hag ar *feur-gwarantiñ* (Sz. *cover ratio*) pe *feur-goudoriñ* a c'hell mont eus 20 % da 30 %.

E Gl. e termener an *découvert* evel « montant d'une dette ou d'une dépense qui excède les disponibilités », *Vocabulaire écon. et fin.*, Seuil, 1976. Lenn a reer ivez : « Le terme de découvert s'applique généralement à toutes les situations où la couverture d'un risque ou d'une dépense est inférieure au montant de ce risque ou de cette dépense. Il désigne la part dépourvue de contrepartie. » Setu perak e ra *découvert* dave d'ar Yalc'h, d'ar gretadurezh, d'an teñzorerezh. Soñjet 'm boa da gentañ e troiennoù evel *berr an arc'hant, skort eo an traoù ganin, bihan eo an traoù* (ouzhpenn ma sone damheñvel Sz. *short* ha Br. *skort*, Sz. *bear* ha Br. *berr* !) D'an eil, ne c'hell ket ar vrokerion respont diouzhtu, n'o deus ket peadra da atebiñ evit o marc'had. Ha dres e kavomp amañ an *ateb*, an *atebadur*, an *ateb-aour* bet kavet evit kenderc'heriañ Gl. *couverture*, Sz. *cover* ar bankoù-monañ. Termenoù all zo ivez e Gl. ha Sz. : *reserve* ha Br. : *mirad*. Setu perak e kredan kinnig *ateb(adur)* evit *cover*, ha *hep ateb, diateb* evit *uncovered* e degouezh hon brokerion. Ha talvezout a ra ar boan klask un dra all ? N'eus nemet arbennikaat un tammig arver an termenoù *gwarant, goudor, ateb* ? Lakaomp, kentañ divrazadur, *gwarant* evit *aval, garantie* er ster « ger roet » ; *fiziad-gwarantiñ, goudor* evit *caution, garantie* er ster « pezh a fizier da warantiñ, da c'houderiñ », *couverture* « pezh a zo fiziet » c'hoazh ; *ateb(adur)* evit *couverture*, eleze « pezh en deus unan bennak etre e zaouarn evit respont diouzhtu d'an eskemm emañ o paouez liammañ » : klotañ a ra gant *ateb-aour = mirad aour = atebadur* ar bankoù-monañ ha gant *ateb-arc'hant* pe *ateb-teulennoù, ateb-danvez* ur gwerzher bennak ; er ster-mañ diwezhañ, ma n'en deus an hini a skoulm ur gread kenwerzhel netra da eskemmañ e vo lavaret *diateb* pe marteze gwell *hep ateb*, evit na dostaat re da *diatebek*, petra bennak ma... E berr, enta :

aval *gwarant g.ls.* : -où ; donner son aval *mont da gred, en em zougen gwarant evit, bezañ gwarant, gwarantiñ*

avaliser, sl. donner son aval

avaliste (donneur d'aval) *gwarant g.ls.-ed, gwaranter*

caution 1) *garantie d'un engagement goudor, fiziad-gwarantiñ*

2) *personne qui fournit la garantie gwaranter*

cautionnement 1) *contrat gwarant, kevrat-gwarantiñ*

2) *dépôt de garantie goudor, fiziad-gwarantiñ*

cautionner *gwarantiñ, goudoriñ*

couverture 1) *provision garantie, caution goudor, fiziad-gwarantiñ*

2) *réserve disponible d'une banque, contrepartie de l'émission ateb, atebadur, ateb-aour, mirad aour*

3) *contrepartie en argent ou titres en la possession d'un spéculateur ateb, atebadur (ateb-arc'hant, ateb-teulennoù diouzh ret)*

4) {46}(assurance) *goudor*

découvert 1) *(compte) trazennad*

2) *(assurance) dic'houedor*

3) *(trésorerie) divigad*

4) *(spéculation boursière) diatebadur, diateb*

	5)	(crédit etc.) <i>dic'houdor</i>
à découvert	1)	(compte) <i>trazennet</i>
	2)	(spéculation) <i>hep ateb, diateb</i>
	3)	(crédit etc.) <i>dic'houdor</i>
garantie	1)	(à un créancier) <i>fiziad-gwarantiñ, gwarant, goudor</i>
	2)	(assurance) <i>kretadur</i>
	3)	(commerce) <i>gwarantiz.</i>

(GE da YBLN – 19 11 80)

Dre-vras ez on a-du, nemet e ve gwell marteze kemer *ec'hateb* e-lee'h *diateb*, *hep ateb*. Evit ar roll gerioù, e rafen ar c'hinnigadennoù-mañ ouzhpenn (sl. KIS-243, p. 73 pelloc'h) :

Evit Gl. *aval* e kinnigfen *ergein g.ls.-où* ; ha, da heul :

donner son aval à X (den pe deul), avaliser X *ergeinañ X* (pezh na viro ket a ober gant troiennoù eus ar yezh voutin : *mont da gred evit, mont da warant evit* ; gwall heut e kavan *en em zougen gwarant evit*).

avaliste *ergeiner*

caution. Arveret eo bet *kred, kretadenn* ; kompren a ran e lezez an termenou-se a-gostez, en abeg d'ar c'harget ma'z int endeo a sterioù all : *kred* « crédit », *kretaat* « assurer ». Ne welan nemet un tun evit kenderc'hel d'ober gant *kred*, ez eo kemer *kretadenn* da bennrann nevez :

caution *kretadenn*

cautionner *kretadennañ* (evel ma voe graet *gopradenn* « récompense », *gopradennañ* « récompenser »). Evel-se e ve diskarget un tammig an termen *gwarant* a adkaver e pep lec'h e'z roll.

découvert 4) *ec'hateb aa. & g.ls.-où*

à découvert 1) (compte) *trazennadek.*

KIS-227 – Gl. collège.

(JE da GE – 11 06 80)

Dave da KIS-190 (*Prd* 1979 237-238 84)

Gant DAFAR 64 (*Prd* 1964 64-65 39) e oa bet divizet reiñ d'ar ger *kuntell* ster Sz.Am. « Congress » hag abaoe e'm eus arveret seurt anvad evit treiñ ivez Gl. « Congrès », eleze « Bodadeg kevangorel ». Kambroù dezvrezhel disheñvel a vez oc'h amparañ un Dael bennak, evel e Frañs an Assemblée {47} Nationale hag ar Sénat. Seurt ger a vez klevet e Frañs pa vez an div vodadenn usveneged oc'h ober dalc'h en ur c'hevret e Versailles. Tu a vefe da lavarout : « emañ an div Vodadenn o *kuntellañ* » pe zoken : « emañ an Dael o *kuntellañ* ».

Ar bomm *bodadeg kevangorel* avat a viran-me evit « bodadeg vloaziek pe dreist-standur ur c'hevredad nannriezel ». Sk. : « *Bodadeg kevangorel* izili Kevelouri Landerne ».

Gl. *collège* zo bet troet ivez mat-tre gant *unkor*. Sk. : « *Unkor* an Eskibion », « *Unkor* ar Gardinaled ». Ur ster arbennik zo gant ar ger-mañ avat, peogwir e verk ouzhpenn ar gembri an unvaniezh difreuzadus a zle bezañ etre an izili (hag ouzhpenn gant ar Pab) war dachenn ar feiz hag ar gelennadurezh.

Evel ma lavarit, ret eo kinnig ur ger all neuze evit « collège » gant al lavarenn « *Collège* libre des sciences sociales ». Ne welan ket me peseurt mesk a c'hallfe *kevarzhe* degas amañ. Mard eus gant « collège » e stern al lavarenn usveneged ster « strollad tud kembri », e klever neuze diouzhtu gantañ ster *kevarzhe*. N'eus ket da dortal ! Perak mont enta da gerc'hat *kuntell* amañ ?

Un dra all : penaos treiñ c'hoazh : « *Collège* électoral » ? *Kevanad* an dilennerion ? Amañ n'emañ ket ar ger « collège » o venegiñ keal ar bodañ ; ne ra nemet merkañ keal an hollad.

KIS-228 – Geriaouegoù *Imbourc'h*.

(GE da YO – 12 07 80)

Setu un nebeut notennoù e sigur ar rolloù gerioù a embannez war *Imbourc'h*. Diwar a welan ez out damantet da chom unvan ha da zerc'hel kont eus ar c'hinnigadennoù hon eus graet diouzh hon tu. Ne venegin amañ nemet ar gerioù a zo kemm etre ar ster a roez dezho hag ar ster a roomp-ni abaoe m'hon eus o lakaet en arver — ne rin ket anv enta eus an termennoù degaset ganit pe gant da genlabourerion evit kealioù n'hon eus ket bet tro da studiañ.

Evel just, ster pep ger a c'hell emdreñ ha degemerout gwiskadoù nevez, ha gwir en deus pep skrivagner da binvidikaat talvoudegezh an termennoù a ra ganto. Gwell derc'hel unvan an arverioù memes tra e kement ha ma c'haller, dreist-holl pa chom ken dister niver an arvererion.

Imb 1980 124 108.

{48} *amvevad* (*Imb* : « milieu, environnement »). Difennadus eo ar ger, nemet ez eus ur rumm gerioù all savet diwar *-vevat* « o vevañ » : *arvevad* « parasite », *aervevat* « aerobie », h.a. Hag ezhomm oa krouiñ un termen nevez pa oa puilh endeo ar gerioù brezhonek er sterva-se ? *endro*, *amdro*, *amgelc'hiad*, *kelc'hiadur*, *metou* evit ar sterioù ledan pe ledanoc'h ; *amva*, *amved* evit ar sterioù bevedel da nebeutañ ; *trevva*, *trevved* evit ar c'hemeradurioù denel, kevredigezhel.

assammañ a arveromp ingal abaoe 1970 gant ur ster hogos kontrol d'an hini a wiskez warnañ (*Imb* : « assumer ») ; evidomp ez eo « berniañ en ul lezel da aspadout » (empleget peurliesañ : hep krouiñ netra diwar an danvez berniet) ; en eneb, *eilsammañ* zo adkemer diwar-bouez un ober-krouiñ, pezh a ran c'hoazh *eilsavelañ* anezhañ. Evit « assumer » e reomp gant *sammañ*, *ensammañ* : « sammañ e fazioù », « ensammañ an arc'hadurioù rannvroel ».

ersav (*Imb* : « réaction, attitude »), ya hag ivez « conduite, comportement » hervez ar ster kentañ roet d'ar ger er vredoniezh [sl. pezh a skrivan diwar-benn *ersav* *Ems* 1978 126 13 [(GE 31 10 85) Sl. ivez va *Geriadur ar bredelfennerezh*, 1983 49, v^o *conduite*].

entuaður (*Imb* : « alignement »). *Entuañ* a c'hell bezañ « s'aligner » ; savet hon eus ar verb-se evit kaout ur c'hevatal da « se rallier ». Evit « alignement » er ster politikel e reomp kentoc'h gant deveradoù diwar *steud* ; sl. DGYA, *Prd* 1977 217-218 6.

impalaour (*Imb* : « impérialiste »), furm a gaver paot er gelaouenn, kurzhadur arvarus na zalc'h kont ebet eus furmoù kent ar ger : La. *imperator*, krBr. *empalazr*, *impalazr*.

krevezel (*Imb* : « religieux »). Perak an *-e-* kentañ ? Abalamour da Kb. *crefydd* moarvat. Hogen, ar yezhoniourion a lavar ez eo da *kravez* e ve aet an termen e Br. (hIw. *crábud*).

Imb 1980 125 136,174.

amdro (*Imb* : « renouvellement »). Ha ne ve ket kentoc'h *kendro* « mouvement (de la population) » ? [*amdreiñ* Al. « Konversion », sl. *Ger. ar bredelf.* 1983 57.]

kenel (*Imb* : « nation sans état »), ya, hag « ethnie » ; graet hon eus ivez gant *tudad* ; met ken mesket eo ar c'healioù-se hervez tuadur politikel an dud a ra ganto ma na c'haller ket tizhout un emglev fraezh war ster ar gerioù arveret.

enluañ (*Imb* : « incorporer ») ; ya, sl. ivez Gl. « conscription » KIS-197, *Prd* 1979 237-238 92.

gougevanañ (*Imb* : « subordonner ») ; *gougevaniñ* 'm eus savet gant ur ster resis : « (s')intégrer (à un tout) », evel *gougorfañ* e yezh ar vredoniezh, Al. « einverleiben », Gl. « (s')incorporer ». Diaes e ve, a gredan, tennañ diouzh ar gerluniad-mañ ur ster « subordonner ».

gwiriekat (*Imb* : « vérifier, constater ») ; dija e geriadur Roparz Hemon, e kaver d'ar ger-se ar ster « valider » ha n'hon eus kavet abeg ebet da gemmañ e ster.

saviad (*Imb* : « situation ») ; ya, padal e ranker diforc'hiñ mat : *saviad* un den (teskad an doareoù hag an amveziadoù a ya d'ober e « vout-er-bed ») ; ar *blegenn* m'emañ en un ampoent, ar *blegenn* etrevroadel, h.a. (teskad an amveziadoù, an darvoudoù en un amzer lavaret) ; *savlec'h* udb. pe ub. (Gl.

« position » : lec'hiadur, tuadur, meno e-keñver ur stern egorel, ur reizhiad, {49}ul luskad, h.a.) ; *kefload* Gl. « status », sl. KIS-148, *Prd* 1979 237-238 17-18.

teodyezh (*Imb* : « dialecte ») ; kentoc'h « vernaculaire » en ul lavar resis.

treluskañ (*Imb* : « mobiliser (au sens large : opinion, personnes, etc.) »). Ar verb-se, savet da-geñver kentelioù SADED e 1963, a glot gant « catalyser » er ster fizikel ; arveret eo bet abaoe en ur ster skeudennel a-wechoù ; koulskoude, evit « mobiliser (l'opinion) » e reomp gant *skogañ*, *enluskañ*.

treusren (*Imb* : « dictature »). Mar komprenan, ez eo ur bremanekadur diwar hBr. *tros* a gaver amañ. Hogen ne c'hell hBr. *tros* bezañ bremanekaet kempoell nemet evel brBr. *troz* (ha dre chañs, rak ne vije tu ebet a-hend-all d'e ziforc'hiñ diouzh *treuz*). Bez' hon eus degemeret *trozañ* « transgression ». « Dictature » gant un arliv ad hoc a c'haller aroueziñ ivez oc'h arverañ an termen-mañ da rakger, hogen er furm *trozren* neuze. [Sl. ivez *troziat*, *troziadezh*, h.a., *Ger. ar bredelf.* 1983 211 hh.]

KIS-229 – Teul evit *Diwan*.

(*Diwan da Preder* – 07 08 85)

Savet ez eus bet gant *Diwan* ur *Société civile immobilière* *Oaled Diwan* evit prenañ ur skol e Treglonou, hag a vo treuzfurmet en ur greizenn sevenadurel.

Kavout a ra deomp e c'hellfec'h skoazellañ ac'hanomp da lakaat e brezhoneg ar follenn « Bulletin de souscription » amañ kevret.

S.C.I. « OALED DIWAN »

Société Civile à capital variable

S.S. : Bourg de TREGLONOU

BULLETIN DE SOUSCRIPTION

Je soussigné M. (prénoms, noms, profession, domicile) Après avoir pris connaissance des statuts de la société « OALED DIWAN », déclare par le présent bulletin, dont un exemplaire m'a été remis : Déclare souscrire à N parts sociales de CENT FRANCS chacune de ladite société.

À l'appui de ma souscription, je verse la somme de X F pour la libération de la totalité des parts par moi souscrites.

Fait à

Le

(Faire précéder la signature de la mention manuscrite : « BON POUR SOUSCRIPTION À N PARTS ».)

{50}(GE – 11 08 80)

1. Société civile à capital variable.

1a. société

An termen arveret abaoe bloavezhioù er ster-mañ zo **kevredad**, e kemm ouzh **kevredigezh** Gl. « société » er ster kevredadour, **kevarzhe** Gl. « association » ; sl. DAFAR passim, ha *Prd* 1979 237-238 84.

1b. civile

Ur ster nac'hel hepken zo gant **civil** er c'herienn-mañ : « société dont l'objet constitue une activité non commerciale et qui n'a pas adopté la forme anonyme, à responsabilité limitée, en nom collectif ou en commandite » (*Lex. termes jur.* Dalloz 323) ; « Company which performs habitually no acts of commerce, civil company » (*Dict. Commerc. Financ.* Marabout 339).

Da'm meno, **civile** o vezañ amañ ur skritell-diforc'hiñ tidek, n'eus gantañ nag ar c'hemeradur o teverañ eus ar gevenebiezh **civil / militaire (trevour / milour)**, pe eus ar gevenebiezh **société civile / société politique (kevredigezh keodedel / kevredigezh politikel)**. Setu perak e vo mat ar skritell eeunañ, o chom diforc'hellek. Kinnig a ran **frank** ; eeun an termen, diforc'hellek (n'eus, pa ouzon, meneg ebet betek-henn a **gevredad frank**) ; un derez kantabeg zo ivez gant an termen **frank** amañ, pa arouez ur c'hevredad na gemer ket ar c'henwerzh da bal...

1c. capital

An termen **kevala** zo aze en arver abaoe pell.

1d. variable

Daou gemeradur zo d'ar c'herienn **capital variable** : hini Marx : « lodenn eus ar c'hevala gouestlet da brenañ an nerzh-labour » kevenebet gantañ ouzh **capital constant** « gwerzh an araezioù-kenderc'hañ » (**kevala argemmel / kevala kendalc'hel**, Sl. *Ems* 1967 10 277) ; hini ar gwir kenwerzhel : « clause permettant {51} l'augmentation ou la diminution du capital social, sans l'intervention des organes de la société, par l'entrée ou la retraite des associés » (*Lex. term. jur.* 323). An droienn eeunañ zo, a gredan, **war gemm : kevala war gemm**.

Kinnig a ran enta : **Kevredad frank gant kevala war gemm**.

2. Siège social.

An termen arveret boas eo : **Sez ar C'hevredad**.

3. Bulletin de souscription.

3a. souscription

souscription zo amañ gant ar ster « rakpren » (kinnig a reer d'an danvez izili rakprenañ lodennoù). An termen-mañ zo a-walc'h enta ; ezhomm ebet ober gant **rakgouestlañ, isskridañ** pe all.

3b. bulletin

bulletin ; en degouezh-mañ e vez graet peurliesañ gant **skrid**.

Kinnig a ran : **Skrid rakpren**.

4. Statuts.

Kemeradurioù diseurt zo d'an termen **statut** :

A. (kevredadouriezh) : saviad devoudel er gevredigezh.

A1. (ster ledan) : roll, savlec'h un hinienn, ur strollenn er gevredigezh : **staelad**.

A2. (ster arbennik, « status » ar Saozon, ger arveret ivez gant Mendras) : hollad ar staeladoù : **kefload** (sl. LAVAR 07, *Prd* 1979, 237-238, 18 ; *Ems* passim).

B. (gwir ha politikerezh) : saviad gwir.

B1. hollad an diferadennoù dezvel pe reizhadurel o spisaat ar gwarantoù-diazez darbennet d'ur rumm pe d'ur stroll : **dezvad**.

B2. testennoù o spisaat arc'hwel ur gevarzhe, ur c'hevredad, h.a. : **reizhennoù**.

Anat eo e kavomp ar c'hemeradur diwezhañ-mañ en destenn.

5. pour la libération de la totalité des parts.

{52}5a. libération

libération a dalvez amañ kement ha **paeadur** (Sz. payment). Anzav a ran n'eo ket fraezh evidon ster an droienn (met va diouiziegezh war yezh ar gwir zo moarvat da damall) : daoust ha « libération de la

totalité » zo da gompren evel « libération intégrale », Sz. « payment in full » ? Mard eo hemañ ar ster, e kinnigan **peurbaeadur al lodennoù** pe, c’hoazh, un tammig diresisoc’h met skañvoc’h : **gwerzh klok al lodennoù**.

5b. part

N’hon eus ket afer amañ ouzh **action (kevrañ)**, setu perak e kinnigan tremen gant ar ger ledan e ster **lodenn**.

Setu enta an destenn a ginnigan :

OALED DIWAN

Kevredad frank gant kevala war gemm.

Sez ar c’hevredad : Bourc’h Treglonou.

SKRID RAKPREN

Me, issinet (kentanvioù, anv, micher, chomlec’h), o vezañ bet anaoudegezh eus reizhennoù ar c’hevredad « OALED DIWAN », a ziskler dre ar skrid-mañ a zo bet lakaet e’m c’herz ur skouerenn anezhañ :

Rakprenañ a ran N lodenn gevredad KANT LUR pep hini digant ar c’hevredad usveneget.

War un dro gant va rakpren, e talan X F, gwerzh klok al lodennoù a’m eus rakprenet.

Graet e

Deiziad :

(A-raok ar sinadur, skrivañ gant an dorn : « MAT EVIT RAKPRENAÑ N LODENN ».)

(YBLN – 17 08 80)

1. Société civile à capital variable.

1a. société

A-du evit **kevredad**.

Dezveg keodedel, mellad 1832 : « Groupement de personnes liées par un contrat de société par lequel deux ou plusieurs personnes conviennent de mettre quelque chose en commun dans la vue de partager le bénéfice qui pourra en résulter. »

{53} Dav eo notañ : petra bennak na ve ket o fal gounit arc’hant, e vez sellet ar c’hevelourioù hag ar c’hevredadoù diloc’hel evel kevredadoù gwirion. O vezañ ma’z eus anv gant *Diwan* eus ur c’hevredad diloc’hel, n’eus kudenn ebet. Pal ar c’hevredadoù diloc’hel zo sevel (pe prenañ e degouezh *Diwan*) adeiladoù ha reiñ da bep kenlodeg ar gerz eus ur ranndi. A-wechoù e vez gwerzhnet an adeiladoù dre ranndioù.

1b. civile

Aze e sav kudenn. A-du ganit evit merkañ an enebadur etre **civil** ha **militaire, religieux, commercial, politique**, h.a. E degouezh ar **société civile**, ez eo enebet ouzh **société commerciale**. Ar c’hevredadoù kenwerzhel o deus da bal ar c’henwerzh intentet er ster ledan, eleze klask gounit arc’hant dre brenañ hag adwerzhañ, dre lakaat ar madoù da zont ha da vont, dre hanterouriñ, dre embreger, h.a., e berr ober gounid dre c’hreadoù a genwerzh. En eneb, ar **sociétés civiles** o deus da bal ober gounid dre **c’hreadoù keodedel** pe, gwell marteze, **greadoù keodedour**, Gl. « actes civils », eleze o tennañ da amgant ar c’heodedour sellet evel keodedour ha n’eo ket evel kenwerzhour, da skouer merañ ur mad diloc’h e-giz un adeilad da feurmiñ. Dav merkañ ez eus ivez **greadoù kemmesk**, Gl. « actes mixtes », etre ur c’henwerzhour hag ur preveziad nannkenwerzhour. Vallée a ra eus **droit civil** ar **gwir prevezat** (VALL. 125). A-fet gwir prevez ez eo amparet gant ar **gwir keodedel** hag ar **gwir kenwerzhel** e-touez traoù all (dav lakaat ouzhpenn ar gwir barnerezhel prevez, hag ar gwir etrevroadel prevez). Heñveldra evit an dezvegoù : diforc’hiñ a reer an Dezveg keodedel, an Dezveg kenwerzhel, an Dezveg torfedel, h.a.

Kement-se evit lavarout n'on ket laouen gant **kevredad frank**. A-benn ar fin n'eo ket frank tamm ebet pa na c'hell ket ober kenwerzh ! Diouzh un tu all, e'c'h eus soñjet er **micherioù frank** moarvat, eleze micherioù kefredel dizalc'h. Daoust ma'z eus un Urzh a'r vezeion a zo ivez un doare « urzh divezel » e meur a geñver... Nemet, en degouezh-mañ e tenn ar frankvicheridi o c'horvoder eus o obererezh micherel evel, da skouer, an dornwezhourion, daoust ma n'int ket kontet e-touez an genwerzhourion.

{54} Me gav din e lakfen **kevredad keodedel** evit an holl abegoù a'm eus roet a-us.

1c. capital

A-du evit **kevala**.

1d. variable

Société à capital variable : « société dont les statuts prévoient que le montant du capital social pourra varier en fonction du nombre des associés » (*Lex. term. écon.*). A-du evit **war gemm**.

2. Siège social.

A-du evit **sez ar c'hevredad**.

3. Bulletin de souscription.

3a. souscription

Amañ n'on ket a-du. Ne ginniger ket d'an danvez izili rakprenañ lodennoù, met kinnig a reer dezho dont da vezañ kenlodeion dre dalañ lodennoù. Anv ez eus amañ a genlodeion ha n'eo ket a brenourion. Ur gevrat-kevredañ eo ha n'eo ket ur gevrat-prenañ. Ar Gl. **souscription** a dalvez : 1) sinañ evit asantiñ d'ur gread 2) en em ouestlañ dre skrid, pe o sinañ hepken, d'en em gevredañ en un embregerezh 3) emouestlañ da brenañ un oberenn war embann. An degouezh 2 a zo e kont amañ. Setu perak e kinnigan ober gant **isskridañ**. Dav eo merzhout ez eo heñveldra evit ar c'hevredadoù dre gevrannoù : ne brener ket ar c'hevrannoù pa'z int teulioù o prouiñ en deus an-nen lakaet arc'hant en ur c'hevredad evel ur rann eus kevala ar c'hevredad hag o kaout dre se gwirioù ur c'hevrenneg (Gl. « associé »). Evel just, ez eus tu da brenañ ha da werzhañ ar c'hevrannoù, nemet ne sell ket mui kement-se ouzh buhez ar c'hevredad, ouzh Yalc'h an talvoudennoù ne lavaran ket.

3b. bulletin

O vezañ ma kinnigan **isskridañ** « souscription », e rankan amañ ober gant **paperenn pe teul**. Ne gredan ket kinnig **isskrideb**, ha padal ! **Teul-** pe **paperenn-isskridañ** enta, pe **isskrid** tra ken.

{55}4. Statuts.

Ar **statuts** evit ur c'hevredad zo ur gread skrivet o stadañ kevrat ar c'hevredad. Amparet eo gant reizhennoù. A-du evit **reizhennoù** enta.

5. pour la libération de la totalité des parts

5a. libération

Libération d'actions : « versement de la somme d'argent ou d'un bien représentant la valeur nominale de l'action souscrite. » A-du evit **peurbaeadur al lodennoù pe gwerzh klok al lodennoù** enta.

5b. part.

A-du evit **lodenn**.

N'on ket a-du gant **war un dro gant va rakpren** avat. Anv ez eus amañ eus **à l'appui de ma souscription**, da lavarout eo **evit kadarnaat** pe **ategañ va isskrid**. Eleze, an isskridder a dal gwerzh klok al lodennoù evit dont da vezañ kenlodeg e gwir.

(GE – 19 08 80)

Degemerout a ran reizhadurioù YBLN o tennañ d'ar c'hrefen kalvezel eus ar gwir. Kinnig a ran evelkent un nebeut gwellaennoù e-keñver furm :

- gwell, da'm meno, **teul-isskridañ** eget **isskrid**, pa'z eo ezplekoc'h ;
- en e droidigezh, e lak YBLN ar verb **isskridañ** gwech gant ur renadenn eeun (« al lodennoù isskridet ganin »), gwech gant ur renadenn dre an araogenn **da** (« isskridañ a ran da N lodenn »). Gwell ober dalc'hmat gant an araogenn a) dre ma'z eo kemplezh ar c'heñver etre an isskridour hag amkan an isskridañ, b) dre ma c'houlenn ivez an araogenn **da** ar verboù o tont e dezrannadur meizad an isskridañ : « asantiñ **da**, emouestlañ **da** », c) dre ma ve adkavet an hevelep araogenn **da** en arver unvan en deveradoù : « an isskridour d'ul lodenn », h.a.

{56} Setu an destenn disoc'h :

OALED DIWAN

Kevredad keodedel gant kevala war gemm.

Sez ar C'hevredad : Bourc'h Treglonou :

TEUL-ISSKRIDAÑ

Me, issinet (kentav, anv, micher, chomlec'h), o vezañ bet anaoudegezh eus reizhennoù ar c'hevredad « OALED DIWAN », a ziskler dre an teul-mañ a zo bet lakaet e'm c'herz ur skouerenn anezhañ :

Isskridañ a ran da N lodenn KANT LUR pep hini eus ar C'hevredad usveneget.

Evit kadarnaat va isskridad* e talan X F, gwerzh klok al lodennoù a'm eus isskridet dezho.

Graet e

Deiziad :

(A-raok ar sinadur, skrivañ gant an dorn : « Mat evit isskridañ da N lodenn ».)

***isskridad** kentoc'h eget **isskrid** evit merkañ ar gread e-unan.

KIS-230 – Termenoù diseurt.

(GE da Diwan – 03-15 10 80)

Gl. **salaire brut**. An daou c'her a ya d'ober an termen a vez arveret e Br. er ster-mañ end-eeun abaoe 1967 (*Ems*, Notennoù armerzhel) : **gopr kriz**.

Gl. **salaire net**. Id. **gopr rik**.

Gl. **permanent aux moyens**.

a) **permanent**. Arveret eo bet **staeliad** (DGYA B-6, *Prd* 1977 217-218 14).

b) **moyens**. Er ster-mañ e reer gant **araez g.ls. :-ioù** abaoe 1967 (*Ems* 1967 4 97). Mar fell deoc'h lavarout an traoù en o hed, ez eus tu d'ober gant **araezioù-kellid** (« moyens de financement »), pe **araezioù-arc'hanta** (ar verboù en **-(h)a** o talvezout « klask, dastum », e kouezh an termen-mañ diwezhañ gant ar ster : « araezioù da zastum arc'hant », o klotañ ervat gant ar pezh a venegit). Hogen, moarvat, e vo tu da dremen gant **araezioù** hep renadenn.

{57} c) Pe araogenn lakaat etre **staeliad** hag **araezioù** ? Mar fell deoc'h lavarout an traoù en o hed, ez eo an araogenn **evit** a hañval bezañ ar reishañ. Hogen, evel ma lavarer **Maodiern an Armerzh**, e c'haller moarvat berraat e **Staeliad an araezioù**.

Gl. **commission paritaire**.

a) **commission** er ster-mañ zo dezhañ da gevatal ar Br. **kengor g. ls. :-ioù** abaoe bloavezhioù kentañ SADED.

b) **paritaire** zo bet troet dre **kemparek** (sl. *Ems* 1973 76 143). **Kengor kemparek** enta.

KIS-231 – Gl. au comptant, à terme, au prix, au cours.

(YBLN da GE – 06 10 80)

Kudennoù hon eus pleustret warno endeo. Gl. **payer au comptant** : Br. **talañ war an daol, talañ war al lec'h, talañ war an tach**. Kavet 'm eus tu bennak [*Dict. class. Fr.-Br.* Le Gléau, p. 524] **talañ war an taol** zoken. Evidon-me a zibabfe **war an tach**, « tach » o talvezout amañ lec'h ha koulz war un dro. Ouzhpenn se n'eo ket ken anavezet hag an troiennoù all ha tu zo d'e arbennikaat neuze gant ster ar Sz. **to pay cash**. Evit **paeañ** pe **prenañ diouzhtu** a zo da ezvevennañ, rak tu zo da brenañ diouzhtu war dermen da skouer.

Un dra all. Pere an troiennoù dereat e-touez ar re-mañ ?

vendre à terme (bourse)	adwerzhañ war dermen d'ar reizhidigezh
Sz. to sell for the settlement, to sell for the account	adwerzhañ da dermen ar reizhidigezh
acheter à terme à fin août	prenañ war dermen e dibenn eost
revendre au terme de fin avril	adwerzhañ war dermen evit dibenn ebrel
revendre au terme du 23 mai	adwerzhañ war dermen d'an 23 mae
vendre à terme au 25 novembre	gwerzhañ war dermen d'an 25 du
achat à terme au 25 mai	prenad war dermen d'an 25 mae

Erfin : « Prenañ **da** 100 F » pe « Prenañ 100 F » ? « Prenañ **d'**ar feur-se » pe « Prenañ **er** feur-se » ?

{58}(GE da YBLN – 28 10 80, azveret 06 11 85)

Div droien all zo c'hoazh e Br. : **talañ war an tomm** ha, dreist-holl : **arc'hant dizolo** « argent comptant ».

A-du-rall, GP a venege hBr. *lomrod* spisc'heriet « *datus.ti.tio* » (« don de la main » DGV 246), a ve Br. *leuñvroz* ; kinnig a rae luniañ ur verb *leuñvreiñ* « payer de la main à la main, payer en espèces ». Hogen « payer de la main à la main » a lavarer endeo e Br. *talañ hep skrid, talañ hep test na skrid* (VALL. 440). A-du-rall, Kb. *llawrodd b.* « gift, handsel, gratuity, pay, wage, bribe ; generous » hon durc'hafe etrezek kemeradurioù all, evel « gratification » pe « pot-de-vin ».

Evit an troiennoù diwar **termen**, e kav din e rankomp klask bepred an eeunded vrasañ. Kentoc'h eget **da**, forc'hellek amañ (« adwerzhañ war dermen **d'**an 23 mae » a lez en amzivin : ouzh ar c'hentañ pe an eil parzh e tleer stagañ an trede ?), ober gant **a-benn** : « war dermen **a-benn** fin ebrel », h.a. ; pe, lemel kuit pep araogenn : « war dermen dibenn ebrel », h.a.

An troiennoù gant **priz** zo : « prenañ **a** briz uhel », « prenañ **er** priz a zek lur », « prenañ **diouzh** ar priz divizet », « gwerzhañ **en** ur priz dereat », « gwerzhañ un dra **en** e briz », « en em glevout **diouzh** ar priz graet », « **war** nep priz, a briz ebet » (« à aucun prix, en aucune façon »).

An troiennoù gant **feur** : « hervez feur (/priz) an ed », « **diouzh** feur an ed », M.853 « **oar** un feur mil fleuryn » (tr. E. Ernault : « pour une somme de mille florins »), id.473 « **oar** nep feur » (**ibid.** : « en aucune mesure »), J.p.118-b « **var** nep feur » (tr. Villemarqué : « à aucun prix »).

KIS-232 – Gl. **ayant droit**, **redevance**, etc.

(YBLN da GE – 03 11 80)

Gl. **ayants droit**, Sz. **parties entitled**, **assigns**. Pa'z eus anv a gaout ar gwir, e'm eus soñjet er bennrann-se end-eeun : **gwir**. Bez' ez eus dija **engwiriañ**, **engwiriet** « habilitar, habilité ». {59} Engwiriet eo un den pa vez fiziet ennañ ar gwir d'ober an dra-mañ-dra. Un **ayant droit** en deus da skouer ar gwir da gaout ur skoaziadenn dre berzh e saviad. Da heul, evel ma reer ur brienteg eus an den o piaouañ ur brient dre hêrezh, e c'hallfed ober gant **gwireg** da aroueziñ an neb a zo e piaou d'ur gwir.

Gl. **redevancier**, VALL. « **pengwiriad** m. pl. **-ed**, **-ridi** », a zo da skoueriekaat : **pennwiriad**.

Dav merzhout evel graet endeo (KIS-E009, *Prd* 1969, 123-124, 66-69) ar gammreolenn savelet gant Vallée en e zigoradur : « **-Er (-our)** et **-iad**, pluriel **-iaded**, s'opposent comme, en français, “-eur, -ant” d'une part et “-aire” d'autre part, pour distinguer les sens actif et passif. » Evel just eo sujet ar **pennwiriad** d'ar **pennwir**, met al lostger **-iad** ne verk e nep doare un nomen patientis, un nomen agentis ne lavaran ket. Ul lostger bev-buhezek eo : **bureviad**, **leviad**, **bleniad**, **arveriad**, **reuziad**, **gouziviad**, **perzhiad**, **kargiad**, **amaezhiad**, **kengoriad**, h.a. Notomp e kavomp ivez **levier**, **blenier**, **amaezhier**, h.a. An daouadoù **-iad** / **-(i)er** a ro da gompren an diforc'h a staelad. An **X-iad** zo sujet, zo dindan an X, zo un implijad, tra ma'z eo an **X-(i)er** o ren, e penn an X.

[(GE – 08 11 85) N'on ket evit heuliañ YBLN en diforc'hadur a ra etre **X-iad** sujet ha **X-(i)er** rener. Da'm meno ned eo nemet dre zegouezh e teu **-iad** da wiskañ ar c'hemeradur « sujet, implijad » evel m'edo o tont, dre ur riskladur ster brasoc'h c'hoazh, da lostger anv-gouzañvour. Tro 'm eus bet da ziskouez (*Prd* 1979 237-238 35) ez eus, e-kichen **-ad**, **-iad** lostgerioù anv-oberour (merdead, **kiniad**), un **-(i)ad** all lostger anv-den e saviad pe anv-saviadour mar karer (**bureviad**, **kargiad**, **gopr**ad). Evel ma c'halled gortoz, termenoù 'zo luniet diwar ²**-(i)ad** (ster saviadour) a denn da arwiskañ ur c'hemeradur oberour ; da skouer, **amaezhiad**, « den e piaou d'ur stael en un amaezh », a denner da intent evel « den oc'h amaezhiañ » — an hevelep forc'hellegezh a gaver gant **leviad**, **bleniad**, ken ma teuer d'o elfennañ koulz dre ¹**-iad** (ster oberour) ha dre ²**-iad**. Heñveldra, riskladur ²**-iad** etrezek ar ster gouzañvour a c'hoarvezas diwar ma intended saviadoù 'zo dre an argerzh ma tisoc'hont dioutañ : ur prizoniad « annezad ur prizon » ha war un dro « den bet prizoniet », ken ma voe staget ur ster gouzañvour ouzh luniadoù all diwar ²**-(i)ad** ha da c'houde luniet anvioù-gouzañvour gant al lostger end-eeun : **aberzhad**, **lazhiad**, h.a.

Evit **pennwiriad** a gomprenan « den a zo er saviad dleour ar pennwir » pe, evel ma skriv YBLN, « sujet d'ar pennwir » ; « den sujet da X » n'eo nemet un degouezh eus « den er saviad X ».]

Sz. **royalties**, Gl. **redevance** (troidigezh erbedet ent kefridiel). Kinnig a ran Br. **pennwir g.ls. :-ioù**.

Gl. **redevance** (skinweler, pellgomz, gwirioù metaeriezh, h.a.), Br. **gwir g.ls. :-ioù**.

TRBP (J. Gros) « **gwir**, droits édificiers, droit de superficie ; **gwiraer**, {60}domanier ou propriétaire des droits (par opposition au propriétaire foncier) dans le bail à domaine congéable ou convenant ».

Ha Gl. **redevancier** ? **redevable** ? Pe gevatal Gl. zo da Br. **gwiriad** ? Hag a-dal da **gwiraer** e ve da zegas ur **gwiraed** ? Diouzh un tu all, ez eus a-walc'h a c'herioù dija war ar bennrann **gwir** ha da'm meno eo gwell furchal e lec'h all, da nebeutañ evit Gl. **redevable**, Sz. **indebted**, **liable**, **debtor**. An termen-mañ diwezhañ a glotfe gant **dleour**, nemet er ster « les redevables » ne ra ket. Setu pezh a ginnigfen :

Gl. **redevable** 1) « débiteur » Br. **dleour** ; 2) « personne légalement tenue au paiement d'un droit, d'une taxe ou de tout autre versement ou redevance » Br. **gwiriad g.ls. :-idi**, **pennwiriad**.

Gl. **ayant droit** « personne qui a des droits à qc. » Br. **gwireg g. ls. :-eion**.

Gl. **ayant cause** « personne qui a acquis d'une autre (l'auteur) un droit ou une obligation ; personne qui tient son droit d'une autre appelée auteur » (*Lex. termes jur.*, Dalloz) Br. **dewired g. ls. :-idi**.

Gl. **auteur** « celui qui transmet un droit ou une obligation à une autre personne appelée “ayant cause” » Br. **dewirer**.

Sz. **assignor** / **assign**, Br. **dewirer** / **dewired** ; ar rakger **de-** evit « pellaat » diouzh deveradoù all diwar **gwir** ; sl. Kb. **dywir** « true », **dywirio** « to verify ». Ne gav ket din e ve skoilhus. Pe, o vezañ ma'z eus anv a dreuzkas ur gwir, ober gant **treuzwirer** / **treuzwired** pe **treuzwiried** da vont a-steudad gant **engwiried** ?

(GE da YBLN – 16 11 80)

A dra sur ne c'haller ket tremen hebiou da arver **gwir** ha reoù eus e zevedadoù.

Savomp tres-dasparzh ar re-mañ er yezh lennegel, o lakaat deveradoù an adanv en ur bann 1., deveradoù ar pennanv gant ar ster « gwir a biaoer » er bann 2., gant ar ster « gwir a baer » {61} er bann 3. :

gwir

aa.

g.

1. gwiriañ
gwiriadur
gwiriek
h.a.

2. kaout gwir
gwiraour
gwiraouriezh
gwirel
gwirelezh
gwironiezh
h.a.

3. paeñ gwirioù
gwiraer
gwiraour
h.a.

Evel a welez, e'm eus lezet a-gostez GReg. **gwirius** « juridique », aet e-maez arver dre ma tisklot an arver-se eus -us er yezh a vremañ ; evit **gwiraer** / **gwiraour** (roet da heñvelster gant GIB), e'm eus dalc'het **gwiraour** hepken er bann 2. hervez un arver testeniet endeo gant GReg. ha dervet gant ar yezh arnevez (**gwiraer** chomet diarver pa ouzon e houmañ o virout diouzh ezhomm e sterioù istorel « collecteur de taxe » pe « policier »).

Gant termenou ar bann 1. n'eus kudenn ebet. Gwell e ve moarvat lezel **gwiriad** er bann-se evel anv-ober (e-kichen **gwiriadur** ha **gwiriadenn**), ar yezh arnevez oc'h ober kalz aliesoc'h eget ar gwalarneg gant -ad da lostger nomen actionis.

Er bann 2. e kouezh an termen **gwireg g.ls. :-eion** (ha **gwirek** aa.) kinniget ganit. Da'm meno ne c'hell ket bezañ gwelloc'h termen evit « ayant droit ». Kemer a ra e lec'h er steudad : **brienteg**, **atebeg**, **perzheg**, **gourc'hweleg**, h.a.

Koulskoude, evit **ayant cause**, e teverfen war-eeun diwar **gwireg**, o sevel **gwireged g.ls. :-idi** war un dro gant ar verb **gwiregañ** diwar batrom **galloudegañ**. Gwelout a ran ouzhpenn se e vez, e geriadurioù 'zo, lakaet heñvelster « ayant droit » hag « ayant cause », pezh a adkavfed en deveradur ouesk-mañ, an den gwireget o tont da vezañ ar gwireg nevez. Gwell, a gredan, an diskoulm-mañ o heuliañ skouer un diskoulm kent eget **dewir-** hon degasfe da reiñ ur c'hemeradur nevez da **de-** (arabat kouezhañ e pleg-fall sturvezherion an henvrezhoneg a rae gant rakgerioù evit abegoù na dennent ket d'o ster alies).

Evit **redevance** h.a., hep skarzhañ termenou ar bann 3., e kav din e vo ret ober gant termenou a orin all. Hep klask pell, {62} rak **tell** ha **taos** a arverer amañ endeo er yezh voutin. Adkemer a ran sterioù diseurt an termenou-se :

Gl. **redevance** (Lexis) 1. « Somme due en contre-partie d'une utilisation, d'un service public (**redevance téléphonique, radiophonique**), syn. **taxe** ». Er ster-mañ e ve tu bepred da ober gant **taos** ; pezh n'hon mir ket a glask un termen arbennikoc'h. Soñjal a ran en **ardell b.**, pe **ardellad g.**, diwar batrom **arc'hopr**. 2. « Somme qui est due à termes réguliers ». Soñjal a ran en **arredal g.** Dizañjer eo amañ ar riskladur etre « dleout » ha « talañ », a gredan (e Kb. e kaver ivez alies ar riskladur-se etre **toll** ha **tâl**). 3. « (1973) Terme préconisé par l'Administration pour remplacer

royalties ». Perak na ober un amprest digant Kb. **braintal** (< **braint** + **tâl**), eleze ober gant **briental g.** (-t+t- > -t- evel e **greanti**).

Gl. **redevable** (*Lexis*) 1. « Qui n’a pas tout payé, qui reste débiteur ». N’eo ket dav amañ klask ur ger nevez, pa gaver an diskoulm e-barzh GReg. : « REDEVABLE, reliquataire, *dleour a restalou* », h.a. ; ar GIB a ro ivez **restalou** « arrérages », ger a gaver a-du-rall e GReg. evit RELIQUAT, e-kichen *restadou, restou coz*. Kae da welout a belec’h e teu an **-al-se**. Hag un dra bennak en defe da welout gant **talañ** ? **-tal** a gaver alies e Kb. e-barzh termenou o tennañ d’an arc’hant ; perak ne chomfe ket diwar an hBr. termenou heñvel e Br. ? Ha dav eo sevel un termen amañ evit « redevable » ouzhpenn **dleour** ? Diouzh ret e ve tu d’ober gant **restalour**... 2. « Qui a une obligation envers quelqu’un ». Ar ger-mañ eus ar yezh voutin a gaver c’hoazh e gevatal gant GReg. (adkemeret gant GIB) : **dleüs**.

Ret eo lakaat, en tu all d’an daou gemeradur-se, an trede a venegez, meneget ivez gant al *Larousse* : « **redevable** adj. et n., qui verse une redevance » ; an termenadur a roez-te zo resisoc’h : « personne légalement tenue au paiement d’un impôt, [...] » Ur ster hollek zo enta d’ar ger. Kaout a ra din e c’haller sevel un termen Br. diwar ur bennrann dezhi ur ster hollek : **tell**. Setu penaos e welan kerentiad ar bennrann-se :

tell b. « impôt, taxe »

{63} **tellañ** « imposer ; frapper d’un impôt, d’une taxe »

tellad g. « imposition ; taxe ; redevance »

teller g. « percepteur ; collecteur de taxe »

telladour g. « redevable ».

Ur resisadur zo da zegas a-zivout renadennoù ar verb **tellañ**. Lavaret e vo moarvat : *an dell diwar ar c’horvoder*. Hogen petra a lavaror a vez tellet, ar c’horvoder pe e berc’henn ? Evit kaout troiennoù pinvidikoc’h, e kav din ez eo gwell ober gant **tellañ ar c’horvoder**, **tellañ ar c’hevala**, h.a. En doare-se ez eo an **tellad** an ober tellañ ha, dre ar riskladur boas, an disoc’h anezhañ. Ken ma tegouezher gant an triad : **teller**, **tellad**, **telladour**, o kavout plas er steudad anavezet : **tenner**, **tennad**, **tennadour**, h.a.

Ar verb **kemediñ** a verk ent spisoc’h an dastum arc’hant an telloù. Hogen, dav eo gortoz e ve ledanadurioù ster. Diwar an droienn **tellañ ar buzadoù** e vo lavaret **kemediñ telladoù diwar ar buzadoù** (an div droienn-mañ o klotañ gant an arver a ginnigan evel ar splotusañ). Met petra soñjal eus troiennoù all na vankor ket da glevout : **tellañ ar genwerzhourion**, **kemediñ ar buzadoù**, ha moarvat : **kemediñ ar gevalaourion** ?

Netra ne viro ivez a ober, mar bez ezhomm, gant deveradoù diwar **ardell** : **ardellañ**, **ardellad**, **ardeller**, **ardelladour**.

Notenn. – Troet ’m eus **teller** dre « percepteur ». E gwir, gwell e ve marteze derc’hel an termen kozh **tailhanter**. An **tellerezh** zo « administration des impôts ». Dav eo gwelout gant petra e klot **teller**. Roll an tailhanter n’eo ket tellañ, eleze lakaat telloù war an dud, divizout piv a baeo ha pegement, met kemediñ, dastum an arc’hant dleet gant ar gevrozourion, an delladourion. Evel a welez, choaz zo d’ober, hag abundance de biens ne nuit pas...

KIS-233 – Gl. **abondements**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **abondements** « contributions bénévoles de l’entreprise accompagnant les sommes versées régulièrement et librement par les salariés, utilisées à la constitution d’un portefeuille collectif de valeurs mobilières ». Kinnig a ran **fonnadoù**. Sl. VALL. : « abonder dans le sens de qq. **founnaat kaoz** ou **mennad u.b.** » NDBF : « **fonnaat** rendre ou devenir abondant » ; « **fonnañ** abonder ; faire abonder ; être avantageux, être substantiel ; servir, être utile ».

(GE da YBLN – 17 11 80)

Diaes eo kemer **fonn-** ur wech ouzhpenn. Bez' ez eus endeo : {64} **fonn ar moneiz** « masse monétaire ». Ha pelloc'h e rez-te gant **fonnañ** « afflux ». Hervez a lavarez, ez eo un astenn lakaet e prof gant an embregerezh war-c'horre an arc'hant lakaet a-gostez gant e c'hopridi e stumm talvoudennoù.

E-kichen **fonn** e kaver heñvelsterioù evel **paot, puilh**. Met n'eo ket dav plakañ war zedarnh ar ger gallek, a gredan.

Tu zo da gevanaozañ an termen brezhonek dre an dezrannañ kealioù. Dezrannañ a c'haller ren evel-henn : a) ar blegenn : gopridi oc'h amparañ ur strobard talvoudennoù diwar o gopr ; b) an devoud da aroueziñ : an arc'hant ouzhpenn profet gant an embregerezh. Ar penngal zo « arc'hant ouzhpenn », an eil penngal zo « profet ». Evit dec'heriañ ar c'heal « ouzhpenn », e c'haller ober gant ar rakger **ar-** « war », « war-c'horre », « war ar marc'had » evel en **arc'hopr, ardeurel**, hBr. **ardotas** (→ Br. **arzodaz**), Kb. **arddodi**, h.a. ; pe gant ar rakger **az-** « kenderc'hel da » evel en **astenn, askouezhañ, asteurel** ; pe c'hoazh gant ar rakger **an-** « kreñvaat » evel e Kb. **anrheg**. Evit dec'heriañ ar c'heal « prof », « degasaden a-youl-gaer », e ve tu d'ober gant **roz** evel e krBr. **keurod, cemrod** (→ Br. **kevroz**), Kb. **cyfrodd**, pe gant **reg** evel e Kb. **rheg, anrheg**, pe gant **rann** evel e **derannañ, kevran**, pe gant **dod** evel e Br. **azdodiñ**, Kb. **arddodi, atodi**. Degouezhout a reer gant an daolenn :

1a arroz	2a azroz	3a anroz
b arreg	b azreg	b anreg
c arrann	c azrann	c anrann
d arzod	d azdod	d annod

An daou a welan degemeradus dichipot eo **arroz** hag **arrann**. An deveradoù diwar **reg** n'eus ket anezho c'hoazh e Br., hag ouzhpenn, ur **reg** all a zo, dezhañ deveradoù **puilh** er yezh arnevez (d'ar muiañ e c'hallfed kemer **anreg** p'en kaver e Kb., hogen pell a-walc'h emañ e ster e Kb. diouzh ar ster da zec'heriañ). Heñveldra, an deveradoù diwar **dod** a grog da baotaat e Br., gant durc'hadurioù ster a zo pell ivez diouzh an durc'hadur e kaoz amañ. An termennoù diwar ar rakger **an-** zo dezho ivez {65} arbennigadurioù a zo bet studiet e lec'h all (*Prd* 1979 237-238 38 ; sl. a-du-rall **annodiñ** « investir » e lavar ar bredelfennerezh). **Azrann** zo endeo e Br. gant ur ster all. Etre **arroz** hag **azroz** e kavan gwell **arroz** evit abegoù a skouarn (hogen prest e ven da gilañ !)

Mar kemeromp bremañ hent ar c'hevelaozañ (kevanaozañ : sevel gerioù diwar o elfennoù ; kevelaozañ : argerzhañ dre zaskemmañ furm pe ster an termennoù en arver, « astenn o nask » d'ar gerioù kozh, evel ma lavare Klerg). Aze e welan daou c'her a ve tu da astenn o nask dezho betek ober diouto kevatalioù d'ar Gl. **abondements** : **askouezhad** (er ster « hiraat, astenn, lakaat ouzhpenn »), ha **hented**, dezhañ ur ster damheñvel.

KIS-234 – Gl. **acte, action**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **acte de décès**, Br. **testeni-marv** ; **acte de naissance**, Br. **testeni-ganedigezh** ; **acte de mariage**, Br. **testeni-dimeziñ**.

Gl. **action en justice**, Br. **gra (er Barnerezh)** ; Gl. **intenter une action en justice**, Br. sevel ur **gra dirak ar Barnerezh**.

(GE da YBLN – 17 11 80)

Soñjal ivez e **mortuaj g.** « acte de décès » ; en **akta g.ls.** : **-où**, diskoachet n'eus ket pell gant Roparz Hemon eus GReg. « ACTE, en terme de palais, *acta, pl. actayou* ».

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **action de jouissance** : ardalet eo bet ar c'hevala d'an degaser, met en e gerz emañ bepred ar gwirioù stag ouzh ar gevrañ. Br. **kevrañ-gerzañ** ?

Gl. **action de priorité, action privilégiée, préférentielle**, Sz. **preference share**, Br. **kevrañ devetek, kevrañ a ziuz kentañ**.

{66} Gl. **action en justice**. **Gread** a gaver un tammig e pep lec'h endeo ha setu perak e ve mat kaout un termen all. Sz. **action (sue, lawsuit, trial)**, Al. **Klage**. Gl. **intenter une action**, Sz. **to bring an action against, to sue**. E Br. hon eus **klemm, erlenañ, keisiañ, kaoz**. E Kb. o deus **cyngaws, cwyn, erlyn**. Un arliv brezelel ez eus aze, hag e Gl. e lavarer zoken : « attaquer quelqu'un en justice ». Alese e'm boa soñjet e **-gwezh-**, met bec'hiet mat eo dija ; pe en un termen all o tennañ d'an emgann : **krog, stourm, striv, kad**. E Kb. : **brwydr** [Br. **brouer**], **ymladd, (g)ornest, ymryson...** N'eus nemet **striv** marteze, ha tu ve da ijinañ un **erstriv** (« sevel un **erstriv** a-enep ub. ») ; adkavout a reer ar Sz. **trial**. Pe diwar Br. **keisiañ ub. dirak al lez-varn** « poursuivre qu. en justice », sevel **keisiad**, pe **ergeis** « action ». Gant ar bennrann **keis** emañ an arlivioù « try, request, attack ».

Pe loc'hañ diwar hBr. **incoint**. Goude degemer martezeadenn Stokes a wele eno ar ger-mell **in** hag ur c'hevatal da Kb. **cwyn** (DGVB 221), ez anzav Fleuriot bezañ en amzivin (*ÉC* 11 425-426), ar stumm all **encuint** o reiñ da soñjal ez eo **in-**, **en-** ur rakger. GP a ro ar furm anBr. **enkouent** « goulenn, reked ». Alese : **sevel enkouent ouzh (a-enep) ub.** « intenter une action contre qu. » Br. **un enkouent er barnerezh** une action en justice.

(GE da YBLN – 22 82)

Br. **enkouent** « action (en justice) » zo degemeradus. Gwech an amzer e ranker « a bep koad ober ibil » ha reiñ bod da c'herioù na anavezher ket o gerdarzh ; koulskoude, « ur wech n'eo ket atav » !

E sigur *acte, action*, e'm eus bet da labourat kalzik e tachenn ar vredoniezh. Kentoc'h eget klask sevel an daolenn reizhiadek eus an holl sterioù ha kemeradurioù, e roan dit un nebeut frazennoù tennet eus va *Geriadur ar bredelfennerezh* :

gwezhioù korf « les actes du corps »

gread revel « acte sexuel »

goustaol : *real na dizh ket an disoc'h mennet, hogen unan all en e lec'h [...]. Pep ober c'hwitet n'eo ket ur goustaol* « acte manqué : acte où le résultat explicitement visé n'est pas atteint, mais se trouve remplacé par un autre [...]. Tout raté (de l'action) n'est pas un acte manqué »

{67} *dre ur gwezhiañ hep-mui e vez glenet al luzad ouzh ul leuriad* « c'est dans un seul et même acte que la pulsion se fixe à un représentant »

endalc'hed fetis un taol dezevout « contenu concret d'un acte de pensée »

ur real sellet gant ar gouzrec'h evel tamalladus « un acte que le sujet tient pour répréhensible »

Freud a lak an termen gwered spesadek da aroueziañ ken teskad ar gwezhiañ eo drezo kaset an ober gwalc'hañ da benn, ken an emell diavaez « Freud, par le terme d'action spécifique, désigne tantôt l'ensemble des actes réflexes par lesquels l'acte est consommé, tantôt l'intervention extérieure »

Ur standilhon n'eo ken, rak deveradoù *real (realañ, realezh), ober (oberiezh, oberiadezh), gwezh (gwezhiañ, gwezhiad, erwezhiad, dianerwezhiad, engwezhiañ, ezwezhiañ, darwezhiañ, gweshaat)* a arveran diouzh an ezhomm.

Keñveriañ : *ur gwezhiañ revel* « un acte, une action (se déroulant dans l'inconscient et) de nature sexuelle » ; *ur gread revel* « un acte sexuel, ur gediadenn revel » ; *ur real revel* « une conduite de nature sexuelle, un agissement sexuel » — er ster-se e ve tu ivez d'ober gant *un amreal revel* ; *un ober revel* « une action (er ster ledan, koulz kevredadel ha brezel pe all) de nature sexuelle » ; *ur gwered revel* « une action dans la sphère sexuelle » da skouer a-berzh un hormon ; evit un *taol revel...* dit da ijinañ (pa gejompe aze gant an teodyezhoù : *pikañ un taol* !).

KIS-235 – Gl. **afflux**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **afflux** (≠ fuite) d'or, de capitaux. Br. **fonnañ** (≠ fuiñ).

(GE da YBLN – 17 11 80)

Ya, un abeg mat a-du gant **fonnañ** eo ar c'hlotadur soniadel etre **fuadur** ha **fonnadur**, anezhañ un doare cheuc'h da liammañ daou geveneb. Ne gav ket din e ve an arver-mañ o noazout ouzh arver **fonn** en droienn **fonn ar moneiz** « masse monétaire ».

Notenn. – Evit termenoù 'zo e'z keriadur e vo gwell lakaat an anv ha n'eo ket an anor. Amañ da skouer e vo ret lakaat *fonnadur* ha n'eo ket *fonnañ*, pa gavor *fonnad*, *fonnadenn*, *fonnidigezh* pe *fonn* e-unan en arverioù all.

KIS-236 – Gl. **ajustement**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

{68} Gl. **ajustement de la production à la demande**. Br. **azasaat (keitañ)** ar c'henderc'h ouzh ar goulenn.

(GE da YBLN – 17 11 80)

Re zirezis e kavan an termenoù kinniget. Ur meizad kementadel eo, mar meizan. Gwell neuze deverañ diwar **keit**.

Notenn. – Evel a welez en embannadur diwezhañ e c'heriadur, e kinnige Roparz Hemon kemer ar furn **keidañ** kentoc'h eget **keitañ**. Hervez GP ez eus moarvat daou verb en orin **keitañ** : **keita** (**keit** + **-(h)a**) ha **keidañ** (**keit** + **-añ**). Ar gudenn eo gouzout hag ezhomm zo eus an daou. Marteze. Da skouer **keitat** a c'haller kompren evel **keita** + **-at**. Anzav a ran n'eo ket aes bepred intent an arliv etre verboù 'zo en **-(h)a** hag en **-añ**, etre **doura** ha **dourañ**, **strishaat** ha **strizhañ** da skouer. Alies n'eus nemet un durc'hadur dispis d'ar c'hemm ster ; dimp-ni evel just d'e gorvoiñ diouzh an dro war an dachenn. Amañ e ve tu da virout **keita** evit ar jedadurioù (sk. : « notenn geitat »). Er vevedouriezh e ran gant **argeidañ** er ster « accommodation (de l'œil) ». Mar bez skort **keidañ** evit « ajuster » amañ, e vo tu da sevel deveradoù evel **degeidañ**, **kengeidañ**.

KIS-237 – Gl. **alignement**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **alignement monétaire** « fixation d'un nouveau cours des changes en fonction du pouvoir d'achat relatif de deux ou plusieurs monnaies (dévaluation d'-) ». Sz. **matching** « lakaat da glotañ », **adjustement**. Ne glot ket amañ gant « alignement » er ster politikel, daoust... Gant **steudañ**, **deskoueriañ** e verker muioc'h an tu ideologek. Amañ ez eus anv a galvezerezh kalz muioc'h. Me gav e terefe kentoc'h **kevazasaat ar moneiz**, pe c'hoazh **keitañ ar moneiz**. Arabat ankouaat : **keit** < **kehed**.

Gl. **alignement des prix** « lakaat ar prizioù da glotañ gant re ar gevezerion ». Br. **kevazasadur ar prizioù**, **keitadur ar prizioù**.

(GE da YBLN – 17 11 80)

Ne gav ket din e ve karget **steudañ** gant ur arster ideologek. Lakaet eo bet da dalvezout d'ar politikerezh etrevroadel {69} diwar-bouez ul leterc'had ; ne welan ket perak ne ve ket lakaet da dalvezout kenkoulz d'al leviadurezh voneizel.

Notenn. – Ur bern termenou damheñvelster zo en-dro d'an daou c'her-mañ diwezhañ : Gl. *adéquation*, *ajustement*, *alignement*, *accommodement*, *adaptation*, h.a. Marteze n'eo ket dav didroc'hañ dik ar stervaezienn e Br. evel m'emañ didroc'het ganto e Gl. Pezh zo mat koulskoude eo kaout diouzh un tu ur stellad termenou niverus hag arlivek prest da respont d'an ezhommoù a c'hall sevel en dachenn-se. Un termen evel *kevrikaat* (*kev- rik -aat*) savet diwar batrom *kevraokaat* da skouer a glotfe gant Gl. *ajuster* e degouezhioù 'zo. Soñjal ivez en devedadoù diwar *klot* : *klotaat*, *deglotaat* ; diwar *skarv-* (termen roet gant Vallée).

KIS-238 – Gl. article de grande consommation.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **article de grande consommation**. Br. **bonvevezad** (« article de consommation courante »).

(GE da YBLN – 17 11 80)

Ha sur out ez eo ar rakger **bon-** a zere amañ ? Un arliv zo, a gredan : bezañ bevezad-diazez (evel ar bara hag ar c'hig) ne empleg ket dre ret bezañ bevezet a-vras hag a-geveskemm. Ha ne ve ket an degouezh da grouiñ un adanv o verkañ ar c'hementad bras, o vezañ evit an traoù pezh eo **yoc'hek** evit an dud ? Soñjal a ran e **kalzek**. Ned eo bet arveret **kalz** evel pennrann nemet e-barzh **kalzad ar goprou** « masse salariale » betek bremañ pa ouzon. Petra a soñjez eus **bevezadoù kalzek** ?

KIS-239 – Gl. assainir.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **assainir**. Br. 1. **yac'husaat**. 2. **assainir une économie, une monnaie**. Br. **adurzhiata, adaozañ un armerzh, ur moneiz**.

(GE da YBLN – 17 11 80)

{70}2. Perak tec'hout diouzh al leterc'had, anezhañ ober gant ur verb deveret eus **yac'h, bagol, sasun, sampar** pe un adanv o verkañ ar yec'hed, ha n'eo ket se a vank, un ugent bennak a ziskoacher : **gren, jourdoul, salv, mav, seder, sart, frev**, ha me oar. Diwall a gouezhañ e tech Vallée, displegañ e-lec'h eztaoliñ, pezh a gas d'ul lavar plat ha dilufr. Ret eo kas al leterc'hadoù da benn, eleze reiñ dezho an dro da vezañ eztaolioù eeun nevez, ha n'eo ket klask o diren war glask d'un derc'had orin n'eus ket anezhañ (an derc'hañ a vez graet bepred diwar lusk al leterc'hadoù).

KIS-240 – Gl. assurance sur, contre.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Tu zo da vezañ kretaet war un dra — ar vuhez da skouer — pe ouzh ur riskl — an tangwall lakaomp. Ar Sz. ne ra diforc'h ebet : **motor car insurance / old-age insurance**. Ar Gl. a rae gwechall un diforc'h : **assurance contre la vieillesse / assurance sur la vie** ; bremañ, da heul ar Sz., e ra hepken gant : **assurance-vieillesse / assurance-vie**. E Br. e reomp dija gant seurt troienn, pa gaver **kretadur dic'hwel** (*Ems* 1967 9 248). Kinnig a ran kenderc'hel war batrom ar Sz., stil kenwerzhel a gaver war ar pakadoù laezh da skouer : « Information(s) consommateurs ».

Gl. **assurance au tiers, assurance « tierce »** « kretadur ouzh ar gaou graet gant un trede ». Br. **kretadur « trede »**.

Gl. **assurance de responsabilité civile**. Br. **kretadur atebegzh keodedel**.

Gl. **assurance maladie-invalidité**. Br. **kretadur kleñved-nammded**.

Gl. **assurance vie**. Br. **kretadur buhez**.

Gl. **assurance tous risques**. Br. **kretadur holl riskloù**.

Gl. **assurance sur corps** (navire). Br. **kretadur lestr**.

Gl. **assurance sur facultés**. Br. **kretadur karg**, **kretadur marc'hadourezhioù**.

{71} Gl. **assurance décès**. Br. **kretadur marv**.

(GE – 15 11 85)

A-du gant YBLN evit degemer troiennoù gouslamadek evel **kretadur buhez**, h.a., n'eo ket avat evit gwelout eno levezon ar saozneg. Boutin eo e Br. ar savadurioù ma kemer ur renadenn anv dre araogenn pe islavarenn glok furm un adanv : sk. « karr o vont en-dro diwar-bouez nerzh an tan » → « karr-dre-dan » → **karrtan**. Studiet eo bet (SADED Yad 9/5-6) an degouezh ma vez ur pennanor a ya da adanv (adanv argerzhel) : **traoù-prenañ** « traoù eus ar seurt a ranker prenañ ».

Gl. **tiers, tierce personne**. Sz. **third party, third person**. An eeunañ ar gwellañ ur wech c'hoazh, ha YBLN, oc'h ober gant Br. **trede**, a adkav GReg. « tierce personne, *un trede, un tryved, un dryde* » ha TDE.FB 1869 « *par une tierce personne, dre c'henou eunn trede* ». E degouezhioù 'zo evelkent e ve tu d'ober gant **trede parzh, trede gour pe tredeour**.

Gl. **invalidité**. Tri c'heal zo da ziforc'hiñ a-fet gwir ar C'hedskor :

Gl. **handicap** « mac'hagn pe fillidigezh kreud pe vred, ganedigel pe arzeuet, o tilañsañ un den a-fet perzhiañ er gedvuhez ». Kinniget 'm eus Br. **namm**. Deverad **nammed g.ls. :-idi**. Diazezañ a ran an dibab-se war ar pezh a'm eus anvet e lec'h all « reolenn ar graonell » (*Prd* 1970 138 29 ; 1972 159-160 83-84) : seul greizekoc'h an arganteul e-barzh teskad ar c'healioù o ren, seul eeunoc'h ar c'hanteul.

Gl. **incapacité** « koll hollel pe zarnel, padek pe amzeriat, ar c'houested vicherel da heul kleñved pe zarvoud ». Br. **dic'houested** (*Ems* 1967 9 247).

Gl. **invalidité** « saviad ur c'hreetaed aet divarrek da labourat dre benn kleñved pe zarvoud hag o tegemer ul leve digant ar C'hedskor pe nep aozadur kretaet ». Kinnig a ran **divarregezh** ; daou abeg d'an dibab-se : a) Pezh a sell al Lezenour amañ n'eo ket galloud an den da embreger e vicher (mar be dic'houest hepken, e ve kinniget dezhañ azgouestaat « rééducation » war e vicher pe bezañ stummet war ur vicher all), hogen koll e varr-labourat. b) Un abeg a arbennikadur yezhel : an ezhomm eus un termen evit meizad arnevez an « invalidité » en deus va degaset d'an diskoulm diheñvelsteriañ ar Br. **gouested** ha **barregezh**.

KIS-241 – Gl. **attache, attaché**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **attache de bureau** « trombone, petite agrafe qui sert à réunir les papiers ». Br. **krommenn** (Per Denez, a gav din) ; « pince » **gwask**.

{72} Gl. **attaché commercial**. Br. **kevaotiad kenwerzhel** ? Soñjet 'm boa da gentañ e Kb. **cyswllt, cysylltydd**. Br. **kesouter, kesoutad, kesoutiad**. Pe **keveliad** ?

(GE da YBLN – 17 11 80)

Evit **attache de bureau**, e kavan **krommenn** gwall deusk. Dav vo kavout un anv un tammig dibaroc'h ha fentusoc'h. Mar seller ouzh ar gwered : **mentukell, piñserell** ; mar gweler ar benvegig-se evel pigos ul labous, e ve tu d'ober gant un deverad diwar **golv** (hBr. **golban, golbin**, Kb. **gylf**) : pe **golvan g.ls. :-où** hep-mui, pe ur bihanaat : **golvig, golvigan, golvigell, gilvin, gilvinig, gilvinell**, pe...

Evit **attaché (commercial, etc.)**, e talvez an holl c'herioù a ginnigez kement ha « kenlabourer, kevredad » pa'z eus anv ag un isurzhiad. Kavout a ran e'm fichennaoueg : « ATTACHÉ (fonctionnaire) **prezour**. » Arveret e ve bet an termen enta, e pelec'h avat ? Eus hBr. **presguor**

« diligent, attaché à » ; krBr. **presour** « vite, diligemment ». Bez' e ve an amaezhiad-se o tifraeañ enta en arempred ur gwazadur bennak ! Daoust ma vo dibabet moarvat abalamour d'an droidigezh « attaché à » a gaver en DGVB, ne gav ket din e ve ar ger gwashoc'h eget un all, ket gwashoc'h bepred eget ar ger gallek ; da nebeutañ ne gouezhor ket gantañ en troiennoù evel houmañ a'm eus klevet : « M. un tel attaché à tel Ministère, détaché pour telle mission. »

KIS-242 – Gl. **milieux autorisés**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **milieux autorisés**. Br. **kelc'hiadoù holiek, metaouioù levezonus**.

(GE da YBLN – 17 11 80)

A-du gant **kelc'hiadoù** (kentoc'h eget gant **metaouioù**, da {73} virout evit ar gevredadouriezh, ar vredoniezh, h.a.). « Autorisés » a dalvez amañ, a gredan, « dezho ar galloud reizhwir da ober udb. », eleze ganto ar beli d'e ober ; ne welan ger gwell eget kembeliek.

KIS-243 – Gl. **aval**.

(GE da YBLN – 17 11 80)

Dave da KIS-226, pp. 45-46 diaraok.

Marteze e spir **gwarant** ; arguzenn zo gant ar Sz. evit tremen gantañ. Koulskoude, daoust ha n'eo ket kement-se tremen ivez gant an diskoulm aesañ ? Ne vo ket poan gollet klask un termen ouzhpenn. Soñjal a ran er ger kein gant e adster (bev dreist-holl e Kb.) « harp, skoazell, skor ». « Aval » a verk un emell gwarediñ a-berzh an « avaliste » ken kaz ma chomfe berr an « avalisé » ur wech deuet poent ar paeañ ; un emell prometet enta evit an dazont. Abeg zo da arverañ ar rakger **er-** ; kinnig a rafen **ergeinañ** « avaliser », **ergein** pe **ergeinad** « aval », **ergeiner** « avaliste, avaliseur » hag **ergeined** « avalisé ». An arver eus ar c'heveneboù **-er / -adour** n'eo ket ret amañ, o vezañ ma'z eo an daou berzhiad a-getep oberour ha gouzañvour ar gread merket gant ar verb.

KIS-244 – Gl. **avarie**.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **avarie**. Br. **freuz, gwastadur, koll**.

Gl. **avaries communes**. Br. **freuzoù hollek**.

Gl. **avaries particulières**. Br. **freuzoù dibarek**

Gl. **avaries-dommages (sur le navire et les marchandises)**. Br. **freuz-traoù** (sl. VALL. 551 « PERTES MATÉRIELLES, **stlabez-traou** »).

Gl. **avaries-frais (dépenses pour sauver tout ou partie)**. Br. {74} **koll-arc'hant, mizoù**.

(GE da YBLN – 17 11 80)

Termenoù all zo da lakaat war ar renk, evel **mekadur** (eus ar verb **mekaat**).

Notenn. – Techet oa Vallée hag e ziskibion da ginnig gerioù dezho un erdal ledan ha dispis evel kevatal da c'herioù gallek resis. Maodez Glanndour da skouer (prestet en doa din e zanvez geriadur a brederouriezh) a lakae **displegañ** dirak pevar pe bemp termen gallek : « exprimer, expliquer, expliciter, exposer, développer ». Ma n'eo ket pinvidikoc'h ha spisoc'h ar yezh-tal eget ar yezh-kein, gwell chom a-c'hwen hon c'hein eget skuizhañ...

KIS-245 – Gl. avis, accusé, reçu, quittance, acquit, décharge, réception.

(YBLN da GE – 04 11 80)

Gl. **avis de crédit**. Ober gant **ali** ? Hemañ avat a dalvez kuzul kentoc’h. Pa skrives : « Ali d’ar goumananterion », e talvez **ali** « kuzul + kemenn ». Br. **ali kred, kemenn kred**. Berr eo **ali**, dre se en en dibabfen a-walc’h. **Ali oberiadenn** « avis d’opéré »...

(GE da YBLN – 17 11 80)

Ne gav ket din e ve mat arverañ **ali** amañ. En « ali d’ar goumananterion » ez eo ur c’huzul a roer dezho e sigur ur c’heloù a gemenner. En « avis de crédit », e kemenner ur c’heloù d’an deuriid hep ma ve kuzul ebet en e sigur. An termen da arverañ zo enta pe **kemenn** pe, gwell, **kel, keloù**. Da c’houzout ha graet e vo gant an araogenn **a** pe **eus** da heul **kel, keloù**. Evit an distagadur e ve marteze fraeshoc’h **ur c’hel a gred** eget **ur c’hel kred**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **accusé de réception** « avis de réception ». Br. **kel degemeridigezh** ? Evit **avis** e ve tu ivez da gemer **meneg**. Gl. **j’accuse {75}réception de votre...** Br. **kel a roan deoc’h eus degemeridigezh** (pe **e’m eus degemeret**) **ho...** (pe **reiñ a ran da c’houzout deoc’h e’m eus degemeret ho...**).

Ur pennad e’m eus soñjet e hBr. **cosoin** « reconnaissance, signature », Kb. **cyswyn** « acknowledgement », Br. ***kesouen**. Alese : **kesouen degemeridigezh** « accusé de réception » ; **kesoueniñ a ran degemeridigezh** « j’accuse réception » ?

(YBLN da GE – 11 03 81)

Gl. **reçu, quittance, acquit, décharge, réception**. Ar Sz. a lak **receipt** e pep lec’h nemet **discharge** evit **décharge**. Pe ziforc’hioù ez eus etre an termenoù Gl. ?

Gl. **reçu** pe **quittance**. Bewech ma tegemerer arc’hant pe nep tra all, e roer en eskemm ur baperenn o venegiñ : anv an taler pe ar fizier, **meneg** an talad pe ar fiziad, divoud an taladur pe ar fiziadur, an deiziad ha sinadur an degemerer. Da neuze e c’haller termenañ ar **reçu** evel ur skrid o stadañ un taladur pe ur fiziadur. An diforc’h etre **quittance** ha **reçu** eo hemañ :

– war baperenn ar **quittance** e roer da c’houzout an divoud (feurm, kretadur, bevezadur tredan, h.a.), o verkañ ez eo an dleour **kuit**, eleze dizleet, ac’hoel da zeiz savelidigezh ar skrid ;

– graet e vez ur **reçu** evit ne vern petore taladur (rannbaeadur pe beurbaeatur — e ken kaz e skriv ar c’hredour : **pour solde de tout compte**) pe fiziadur.

Gl. **acquit**, skrid oc’h anzav — resisoc’h : o kesoueniñ — un taladur. Peurliesañ e vez skrivet rag-eun war an dennadenn : Gl. **pour acquit**, Sz. **received (with thanks)** kent sinañ.

Gl. **réception**, skrid o kesoueniñ degemeridigezh ur sammad arc’hant, traezoù. Daveiñ a ra dreist-holl d’an eskemmoù, d’ar posterezh, d’an dezougerzh.

Gl. **décharge**. Un termen hollekoc’h eo. Dre ar gread-mañ e tisklerier un den **kuit** eus un dle, ur fiziadur, un engouestladur. Anv zo a ziskargañ unan bennak eus ar bec’h a oa warnañ, da skouer ur c’hretadenner (Gl. **cautionneur**), un dezouger, h.a.

Gant VALL. e kaver : « **ACQUIT, akuit, diskarg, splot, sklerijenn. DÉCHARGÉ, diskarg. REÇU, diskarg, divec’h. RÉCÉPISSÉ, paper-diskarg, paper-divec’h, (skrid)-degemer. QUITTANCE, diskarg, divec’h, paper-kuitezañ, kuitezadur, kuitañs, difazi, paper-diskarg** ».

Merzhomp e kaver **diskarg** e pep lec’h, pezh a zo reizh **{76}**a-benn ar fin, o vezañ ma verk an erdal ledanañ. Tu a ve da resisaat koulskoude.

Gl. **décharge**. Br. **diskarg**.

Gl. **quittance**. Br. **paper-kuitezañ** pe, berroc’h, **kuitezadur**.

Gl. **acquit**. Br. **degemeret, talet, akuitet** hervez an degouezh.

Gl. **récépissé**. Sz. **voucher** « document, receipt establishing the payment of money or the truth of accounts » ; (to **vouch** « answer for, be surety for »). A-benn ar fin n'eus ket kalz diforc'h etre **reçu** ha **récépissé** ; kinnig a rafen an hevelep termen evit an daou : **skrid-degemer**.

Gl. **reçu pour solde de tout compte**. Br. **divec'h-peurreizhañ**.

Distreiñ a ran war **acquit à caution**. Aze n'eus netra bet akuitet. Ned eo nemet ur baperenn oc'h aotren un enkerzh, un enporzh, un treborzh gant anv an hini a ro e c'her evit akuitañ ar gwirioù. Setu perak e kaver Sz. **bond note, transit bond**, gant ar ger **bond** o verkañ an engouestladur, ar ger roet, eleze kevatal d'ar Gl. **caution**. Da'm meno e c'hallfed ober e Br. gant un dra evel **aotre-treborzh ouzh kretadenn**. Heverk eo ster Sz. **bond** : « binding engagement, deed by which person binds himself to pay another ». Diouzh un tu all, evit Gl. **acquit de douane** e ra ar Sz. gant **custom house receipt**, hon degasfe d'ober gant Br. **akuit maltoutel** pe c'hoazh : **sklerijenn valtoutel**. Dav merkañ ivez en deus ar Gl. ledanaet an termen da gement baperenn roet gant ar maltouterezh. Mechal ha n'eur ket evit ober heñvel e Br. ha lavarout **akuit ouzh kretadenn** ken eeun ha tra (sl. KIS-249, p. 81 pelloc'h).

KIS-246 – Gl. **absorption d'entreprises**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **absorption d'entreprises**. Br. **goudeuziñ** pe **enteuziñ embregerezhioù** ? « Assimiler » eo kentoc'h **enteuziñ**. Perak na ober gant **euvriñ** ? Anv zo a lonkañ embregerezhioù...

(GE da YBLN – 22 02 82)

N'eo ket an diskoulmoù a vank. Br. **enteuziñ, dedeuziñ, goudeuziñ, euvriñ**. Dont a ray an dibab eus savelidigezh ar rouedad termenoù o tennañ d'an danvez.

{77}A-zivout **gou-**. Emañ ar rakger-se o wiskañ, pe o tispakañ, un arster nevez. Hent ar savelidigezh a welan evel-henn : **gougevaniñ** « intégrer par absorption » ; **gougevelañ** « recrutement » (anadenn gleñvedel, anezhi astenn un arc'hwel da gelligoù amezek d'ar re a vez sez reol an arc'hwel-se) ; **gougorfañ** Gl. « incorporation », Al. « Einverleibung » (Bredelf.) ; **gougantañ** « introjection » (Bredelf.). Bep tro e tegouezh an dezrannañ ster gant an elfennoù : « dedennañ », « gavaelañ », « kemer e-barzh ». Pa edon o labourat war an danvez, evit kavout kevatal brezhonek **introjection** pergen, e'm boa soñjet en ur rakger **den-** (< **de-** + **en-**), kemparzhed da **dez-**, ha savet un termen **denbannañ**, a'm boa dilezet buan, p'en kaven gwan, nebeut eztaolus. E gwir, an elfenn-greiz er sterad eo keal ar « sujañ », ar « gavaelañ », ar « mestroniañ organek » ; setu perak e'm eus emgennet da ober gant **gou-**, kuites da lakaat un arliv ouzhpenn da anadiñ warnañ. Edo a-du-rall an dedroadur-se en egin er yezh, kv. **gouzerc'hel** (hBr. **gudalg-**), **gouzourañ** (teodyezh Kernev, « peurintrañ gant an dour »). Gant arlivioù nes e kinnigan ivez **gougemer** « tolérance » (de l'organisme à un apport chimique etc.).

KIS-247 – Gl. **acceptation sans réserves**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **acceptation sans réserves**. Gl. **darbenn krenn**.

(GE da YBLN – 22 02 82)

Daou zoare zo da argerzhañ amañ. Pe o treiñ d'ar berrañ dre ur c'herienn skañv evel a rez : **darbenn krenn**, a zo da'm meno un diskoulm mat ha da virout. Pe o tegas ur varregezh nevez er yezh dre reiñ digor d'ur stirann chomet diarver abaoe pell, ha klask kevatal Br. ar Gl. **réserve**, Sz. **reservation**. Er gwalarneg e veze graet gant **strishadur(ioù)**. Tu zo da soñjal e hBr. **cadau**, Kb. **cadw**, brBr. **kadav** g. Arabat e ve neuze klozañ re brim. Dav e ve studiañ danvez sterva ha barregezhioù ar stirann nevez hag he deveradoù. Mont d'ar c'hembraeg da skouer a ziskoach dimp ur

bern arverioù deurus : GPC 379 « **cadw** Fel a. A gedwir neu a roir heibio i'w ddefnyddio yn nes ymlaen : kept for future use ; **cadwaf** : **cadw** to keep, reserve, preserve ». Ar ster boutin zo « diwall e sell eus an dazont ». Un eil lankad, da welout tamm-ha-tamm war an dachenn, vo dasparzh nevez ar stervaoù da heul degasadur ar stirann nevez, ar c'heñverioù gant stirva **mir**- etre re all.

{78} Troiennoù diseurt a c'haller diawelout : **menel a-gadav, war gadav, en argadav** « rester sur ses réserves, dans l'expectative » ; **un erdebad kadavek** « un pronostic réservé ». Arabat e ve peurzistroadañ **mir**- diouzh e sterva, evel ma rafe ar galficherion a anavezomp. Er c'hontrol, da zerc'hel eo ar stirann-mañ en darn vuiañ eus he arverioù gwalarnek. Ar ger nevez ne zeufe nemet evit resisaat ha klokaat lec'hiennoù gwan ha diresis an arverioù kent.

KIS-248 – Gl. accord.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **accord de participation** « emglev skoulmet etre ur poellgor embregerezh hag ar renerezh e stern an dezv war ar perzhiadekadur ». Br. **emglev-perzhiadekaat**.

Gl. **accords d'emprunts** « emglevioù etre ar Bankoù Stad evit bevennañ ar riskloù brokerezh a-geñver gant loc'hadoù ar bankteulennoù ». Br. **emglevioù-amprestañ** ? Vallée a ra gant **emglev-kenwerzh, emglev a gevredadur, emglev-peoc'h**. Ha dav eo heuliañ ? **Emglevioù-amprest pe emglevioù a amprestadur** ? Gwell marteze **emglevioù-amprestañ**, seul gent a se m'emañ « emprunts » el liester. E-touez an emglevioù-amprestañ-se e kaver :

a) Gl. **accords d'échange**, Sz. **swaps agreements**, anezho trokerezh moneiz etre ar Bankoù Stad, eleze **kredadiñ-kroaz** « crédit croisé ». Kinnig a ran **emglevioù-kengredadiñ** (kenkoulz hag **emglevioù-kroazkredadiñ** ?)

b) Gl. **accords de confirmation**, Sz. **stand-by agreements**. En dro-mañ ez eus anv a skoazell degaset d'ur Bank Stad gant ar Font Moneizel Etreriezel e stumm kredadoù-harpañ. Kinnig a ran **emglevioù a gredadur-harpañ** pe, ent verr, **emglevioù-harpañ**.

(GE da YBLN – 22 02 82)

Aze ivez hor be ezhomm a wad fresk. Sell niver ar sterioù berniet war **emglev**. Skort eo barregezhioù ar yezh voutin : {79} **akord, akort, kordiñ, aunaniñ, reizhded** (« lakeit ur reihted **étré-zé** » « faites un arrangement entre eux, mettez-les d'accord » ERNAult. Dict. Vannes 195), **unvaniezh, feur, kenfeur, diviz** ; puilh an danvez diskoulmoù, pep hini avat o vezañ nebeut arveradus, nebeut deveradus (mat eo diforc'h an elfennoù yezh strujek, treugek — a c'haller tennañ diouto ur barradur paot a dermenoù nevez — diouzh an elfennoù bleñchek, disoc'hek — na c'haller ket mont pelloc'h egeto pa'z eo peurzispaket o furm pe peurvec'h o steriegezh ; e-se, an elfennoù lañsusañ eo ar stirannoù berr ha noazh, goullo c'hoazh o steriegezh : tu zo d'o degas dishual war ur sterva digevannez ha d'o lakaat eno da strujañ sofkont). Evit distreiñ da **accord**, en em grennimp marteze da heuliañ ar c'hembraeg, n'eo ket dre ret oc'h amprestañ outañ **cytuniad**, h.a., met o teverañ diwar gevatal brezhonek stirann an termen-se.

Ar Kb. **cytûn** a elfenner evel < **cyd-** + **duun, dyun** (GPC 824) ; e-barzh Kb. **dyun** (deveradou **dyunaf** « to gather, come together, bring together, convene » GPC 1150, **dyundeb** « agreement, consent, satisfaction, concord &c. » GPC 1151), emañ ar stirann gembraek **un-** (**unaw, -uno**), nes d'ar stirann vrezhonek **iun-** hon eus arveret en **iziunad** (hBr. **edeiun-** DGVB 155) « aspiration », **eriuin** « désir », **eriuinell** « fantasme » ha, nevez 'zo, **gourzhiunad** « prohibition » (Bredelf.), hep ankouaat evel just **goiunez** (krBr. **goyunez**) « vœu, désir ».

Ha mat e vo sevel termenoù evel ***keviunad, *kediunad** ? Pe **keviundeb** (evel kevatal da Kb. **cytundeb** « agreement, consent, unanimity, concord, harmony, unity ; reconciliation &c. », da Kb. **dyundeb**) ? Meizañ **kediun-** pe, gwelloc'h, **kantiun-** evel « concorde, unanimité » ; **kantiunañ** « agréer ». Ha **keviun-** evel « accord » ? Evel a welez ez eo digor-bras ar gariereñ !

An daou zen zo aet keviun war ar poent-mañ « les deux personnes sont tombées d'accord sur ce point » ; alese **keviunded** « conformité de vue, de sentiment, de désir » ; **keviunañ, keviunaat** « se mettre en conformité de vue etc., s'accorder » ; da heul, **keviunad** « mise en conformité de vue, accord ». Evel just ez eus un tremen eus par an emzalc'hioù dangorel da bar an oberoù kevredadel hag ar gwir. Da welout eo ha graet e c'hell an tremen-se bezañ hep muturniañ betek re steriegezh ar gerioù... Da'm {80}meno, evel ma vez disrann peurliesañ an daou zomani, n'eus ket re a vesk da zoujañ.

Evel a weli en teul kevret (sl. KIS-266, pp. 105-107 pelloc'h), e'm eus bet da ziskoulmañ ur gudenn gefin : Gl. *protocole* er ster « procès-verbal d'une séance » gant an adster « accord entre États ». Degemeret 'm eus a-benn ar fin Br. *komenad* a zo gantañ an daou c'halluster : 1) « gread-kounañ, danevellskrid », 2) « mennout a-gevret » (< **kom- men*). Alese moarvat anv an Aiatolla a lakaas ur bobl a-bezh da gomenañ... Gwa te mar he c'homeni !

Kement-se ne vir ket ez eo mat moarvat an termenoù a ginnigez dindan Gl. **accord** : Br. **emglevioù-amprestañ**, h.a. Degas barregezhioù ouzhpenn ne vennen ken ober.

KIS-249 – Gl. **accréditer**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **accréditer**. An termen-mañ a'm chal a-c'houde un herradig... Un diforc'hig ez eus etre **accréditif** (fiziet en arval en kas d'an ti-bank ma'z eo digoret ar c'hred dezhañ) ha **lettre de crédit** (kaset war-eeun d'an ti-bank gant ar bankour), nemet e kav din ez eo dibouez a-walc'h evidomp, setu perak e ran gant **lizher-kred** en daou zegouezh. Evit Gl. **accréditer**, Sz. **to open a credit for N with a bank**, e c'haller lavarout e Br. **digeriñ ur c'hred da N en ur bank**. Hogen chom a ra Gl. **accréditeur**, Sz. **guarantor** ha Gl. **accrédité**, Sz. **the accredited person** (by the way, ez eus ur bern **guarantorioù** e Sz.). E Br. e c'hallfed loc'hañ diouzh **kredekaat** (« créditer », sl. *Ems* 1968 15 93) diwar-bouez ur rakger. Pehini ? **ar-** ? **argrediñ** zo « termal » ; da zibab ez eus etre **an(n)-**, **er-**, **en-**. Hemañ diwezhañ a ve an dereatañ, rak « kredekaat a reer (kont) ub. **en** ur bank ». Alese : Gl. **accréditer**, Br. **enkredekaat**. Gl. **accréditeur**, Br. **enkredour**. Gl. **accrédité**, Br. **enkredadour**.

(GE – 18 11 85)

Dereat e hañval din bezañ **enkredekaat**, nemet 1) perak sevel {81}an deveradoù diwar ar bennrann **enkred-** ha n'eo ket **enkredeka-** ? 2) perak ober gant al lostger **-adour** pa'z eo unlankad ar sterbarañ evel m'en diskouez ivez arver ar renadenn eeun goude **kredekaat** ? Eeunoc'h a-galz e ve kinnig : **enkredekaat**, **enkredekaer**, **enkredekaed**.

KIS-249* – Gl. **admission en franchise**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **admission en franchise** « hanren maltoutel oc'h aotren enporzhiañ marc'hadourezhioù kuit a daosoù ». Kinnig a ran Br. **degemeridigezh eztaos**, pe **degemeridigezh kuit**. Soñjet 'm eus ivez en **aotre-enkerzh** evit « admission ». Mechal ha ne c'hallfemp ket kemer **e frankiz** evit « en franchise » ?

A-geñver gant ar gudenn-mañ e teu soñj din eus un termen all : *acquit à caution* « titre délivré par l'administration des douanes pour les marchandises admises en transit, comportant l'engagement souscrit par le redevable, contresigné par une caution solidaire, de s'acquitter des obligations concernant ces marchandises ». Br. *diskarg ouzh kretadenn*. Evit « acquit » e c'haller kemer ivez *sklerijenn* (TDE.FB 1869 14) e degouezhioù 'zo : *reiñ sklerijenn da ub.* = *reiñ diskarg da ub.* (sl. KIS-245, p. 76 diaraok).

Gl. *vendre à l'acquitté, Sz. to sell duty paid* « gwerzhañ marc'hadourezhioù an taosoù o vezañ talet ». Aze e vank e Br. an doare adverbial da eztaoliñ an traoù — daoust ma kaver GReg. 1834 417 « *TAXER, régler les frais de justice, taçza ar misou, ober an taçz eus ar misou* ». N'ouzon ket ha tu zo da ginnig un dra evel : *gwerzhañ (marc'hadourezhioù) taosoù graet pe taosoù akuitet*. Evel just ned eo ket ret lakaat an droienn-se er geriadur, ur gudenn ned eo ken. Ur mare e'm eus soñjet e *gwerzhañ marc'hadourezhioù sklaer* ; pa'z int bet sklerijennet !

(GE da YBLN – 01 03 82)

Moarvat n'eo ket dav plakañ ar c'herienn Br. war an hini Gl., bastañ d'an ezhommoù arver ne lavaran ket. Kudenn a gavan gant **eztaos** ; ha ne ve ket kentoc'h **distaos** ? Mat eo keñveriañ deveradoù all a zo enno an hevelep rakgerioù : **ezluañ** « lakaat e-maez al lu » (tud a oa e-barzh), **disluañ** « diskleriañ dic'houest un (danvez) milour » ; **ez-** a vez gantañ peurliesañ ur ster eeun : « bezañ pe mont er-maez a » ; gant **dis-**, evel ma verke Vallée, ez {82}eus ur ster kempleshoc'h ; e berr, oc'h eeunaat : **dis-** = **ez** + kemeradur arbennik. Skouerioù all : **dic'hlav** « hep glav », **disglav** « gwarezet ouzh ar glav » — pezh a glot a-walc'h gant ar gerdarzh treadegel : « **dis-** < ***dī-**eks, préfixe privatif et séparatif » DGVB 144. Marteze e ve gwell amañ **distaos**, o vezañ, mar meizan mat, ez eo un nemedenn a vez graet e-keñver marc'hadourezhioù all : aotren a reer ur c'henderc'had bennak da zont tre hep taos tra ma rankfed talañ taosoù e degouezhioù all (taosoù zo nemet evitañ evel ma vez glav nemet evit an neb a zo en disglav). Geriennoù diseurt a ve neuze : **distaosañ, enporzhiañ distaos, aotren enporzhiañ distaos, aotren an distaos, darbenn distaos**, h.a.

A-du-rall, **en franchise** a c'haller treiñ eeun gant **kuit** adanv, kv. GReg. 1832 30 « FRANC-ALEU, terre qui ne doit ni charge, ni redevance, (), **doüar quyt** ».

Gl. *vendre à l'acquitté* ; da ziskoulmoù a hañval spiriñ : *gwerzhañ taosoù talet, akuitet, gwerzhañ sklaer* ; ar c'herienn-mañ diwezhañ a gavan kaer ha fraezh.

Diwall gant **tasañ** : « *taxer* » er ster-se a dalvez « merkañ ar werzh » ha n'eo ket « talañ » pe « kemediñ ». Ar verb-se hor bo moarvat da arverañ evit treiñ « fixer (un montant) ».

KIS-250 – Gl. *afficher les prix*.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. *afficher les prix*. A-walc'h gant **merkañ ar prizioù**.

(GE da YBLN – 01 03 82)

Br. **merkañ** ne spir ket, re a sterioù all zo gantañ e-keñver ar c'hraf studiet : « divizout, tasañ », h.a. Ar ster zo « lakaat merk ar prizioù a-wel d'an arvalion », « [...] a-ouez d'an arvalion », pe « [...] e diaouez an arvalion », eleze « **diaouezañ** ar prizioù ». En em c'houlenn a ran avat ha dav eo sevel ur ger {83}a-ratozh evit un dra ken eeun. Perak na ober gant ar gwalarneg **liketañ** ?

KIS-251 – Gl. *aloi*.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **aloi**. Ned eo ket ret mirout an termen-mañ evel just. Ne vez ket mui arveret e Gl., nemet en en kaver er geriaouegi. Penaos e dreiñ evelkent ? Ar c'henfeur arc'hant pe aour e kenaoz ur moneiz eo. Eleze **titl**.

(GE da YBLN – 07 03 82)

A-du evit ober gant **titl**. Ar furchal en-dro d'ar Gl. **aloi** a zegas un nebeut titouroù deurus. A orin eo gant Gl. **allier** (< La. **alligare**), alese ar skrivadur kent **alloy** dalc'het e Sz. Pa ouzon, ne gaver e

hBr. pe e krBr. diskennad ebet diwar La. **alligare** pe Gl. **alloy**. E Kb. e ve, gouez da YGM 1980, un « **aloi** (pl. **aloeon**), cymysgedd o fetelau », na gaver roud ebet anezhañ e GPC. E Sz., an termen **sterling** zo, a gredan, e ster kentañ : « de bon aloi » ; YGM 1980 a lak dirazañ : « dilys, diffuant » (Br. « diles, difinch ») ; dre astenn ster : « o ansawdd da » (Br. « a anien vat, a stuz mat »). E Br. e reomp abaoe kentelioù Fizik SADED gant **kendeuziñ** « allier ». E degouezhioù 'zo e ve tu d'ober ivez gant **kendeuzad**, **feur-kendeuziñ**, **feur kendeuz** evit « aloi ».

KIS-252 – Gl. **amalgame de devises**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **amalgame de devises**. An termen **kendeuzad** kinniget ganin da gentañ a gavan fall. Evel skouer emañ an ECU (European currency unit), a zo ur « multicurrency / multiple currency standard ». Perak ket **stalon liesteulenn(ek)** pe **unanenn-jediñ liesteulenn** ?

{84}(GE da YBLN – 07 03 82)

OK. Ober a reomp gant **bankteulenn**, **teulenn** evit « devise », « currency ». Tidek evel just an dibab eus an termenoù-se. Hogen ken dereat hag an termenoù arveret er yezhoù all. An dalc'h eo e ve bet dibabet un termen ha padout gantañ.

KIS-253 – Gl. **anatocisme**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **anatocisme** « capitalisation des intérêts : les intérêts, intégrés au capital, produisent eux-mêmes des revenus ». Ne glot ket **korvosavelañ** (« capitalisation », sl. *Ems* 1967 10 266) amañ. Ar Gl. « capitalisation » a dalvez 1) constitution d'un capital par épargne, pe 2) accroissement d'un capital déjà existant par l'addition des intérêts qu'il produit, pe 3) détermination de la valeur d'un capital d'après son revenu. Anat e klot **korvosavelañ** gant 3. A-benn ar fin e c'hoarvez 1 ha 2 eus an hevelep keal a zo « amparañ kevala ». Alese Br. **kevalaiñ** (ne gav ket din e ve dav dasorc'hiñ ar **-v-** evel e Kb. **cyfalafu**) : **kevalaiñ ar c'hampi** pe **anatokismerezh**.

(GE da YBLN – 01 03 82)

Deurus eo gerbaradur an termen gresianek : dont a ra eus τόκος « gwilioud, ganadur, bugel ; kampi, arc'hant diwar uzurerezh » ; deveradoù : τοκίζω « prestañ war gampi, prestañ gant uzurerezh » ; ἀνατοκισμός « kampi ar c'hampi » ; ἀνατοκίζω « goulenn kampi ar c'hampi ».

Meur a arvez zo da envel en devoud studiet : a) daskevaniñ ar c'hampi e-barzh ar c'hevala, a ve dec'heriet dre **daskevalaiñ** ; b) an teurel kampi gant ar c'hampi, a ve an **emgampi** ; c) o vont d'ur savboent hollekoc'h hag o keñveriañ gant un anadenn a sturoniezh pe a stlennoniezh, ar c'horwered, e c'hallfed aroueziañ an anatokegezh (kentoc'h eget anatokismerezh) evel {85} **kordaoliñ**.

Daz- zo unan eus e sterioù merkañ an distro, an degas d'al lec'h-derou : **daskor**, **dazbroañ**, **dazbriañ**. **Kor-**, gant ar c'hemeradur « kelc'h, mont war gelc'h », zo gantañ un arvez dialuskel ouzhpenn. Un termen evel **kordaoliñ** a c'hallfe talvout evel termen hollek evit kement gwikefre ma vez an dedaolad adenanket en amred : an emgellidañ, an daskevalaiñ (emgampiañ).

A-zivout **kevalaiñ**. Ar verb amañ a ve da furmiñ dre **-a** pe **-aat**, pezh na c'haller ket ober abalamour d'an **-a** a zo dija oc'h echuiñ ar bennrann (daoust ma kaver **baraa** « chercher du pain, mendier » VALL. 524 ; « **baraa** », « boulanger, pétrir du pain et le faire cuire, verbe peu usité » GON.II 136 ; « faire du pain ; ce verbe n'est plus usité que je sache » TDE.BF. 36, zo evit **baraañ** ; da c'houzout ivez hag arveret e voe **baraa** biskoazh). Da zibab hon eus enta etre **kevalaiñ** ha **kevalaekaat**.

KIS-254 – Gl. annuler, oblitérer.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **annuler un timbre, oblitérer**. Br. **postverkañ un timbr** ?

Gl. **annuler un chèque, un crédit**, etc. Br. **freuzañ ur chekenn, ur c’hred**, h.a.

(GE da YBLN – 01 03 82)

Anat ne c’hell ket an termen a jedoniezh **mannelaat** dereout amañ.

Evit a sell **annuler un chèque, un crédit**, emañ ar verb **freuzañ** o tont diouzhtu war ar spered, ha mat eo hep mar.

Er c’heinlu avat e c’haller soñjal evitañ er c’hevatal Br. d’ar Kb. *dileaf* (pennanor : *dileu, dilein, dilain*) « to delete, erase, obliterate, abolish, annul, abrogate, &c. » Bez’ e ve Br. *dileiñ, diloet*. E *Prd* 1979 237-238 17-18, e reer gant ul *-lo-* all, pezh na lez ket ganimp peurfrankiz da zeverañ diwar bep hini eus an div stirann. Evit mirout a gemmesk, e kinnigen ober gant *loez-* bepred evit ar ster « distrujañ », ha gant *lo-* evit ar ster « lec’hiañ ». Marteze e oa re strizh seurt reolenn. Nemet hon eus da deurel evezh ha mont taol-ha-taol. Dav e vo goulakaat un derez bennak a zivellsteriegezh : mar greomp gant *dilo-*, kantaezañ ar bennrann-se evel un unvez ster kentoc’h eget evel un disoc’h diwar gediañ *di-* ha *-lo-*. Evit {86} startaat ar c’hemm etre an *dilo-*-se ha deveradoù *-lo-* « lec’hiañ », e ve tu zoken da zegemerout an apofoniezh (arver an termen etrevroadel-mañ betek ma vo diazezet geriadur ar yezhoniezh) a gaver e Kb. : *dilead* h.a. (daoust ma na gaver an anadenn-se e Br. nemet evel henstumm ; hogen graet hon eus c’hoazh gant *ardeiñ, ardoet, ardead, ardoer* diwar skouer *merdeiñ, mordoet, merdeet, merdead*. Me oar e ve GP a-du evit degas seurt apofoniezh er yezh arnevez en-dro ; betek-henn on manet diek ouzh e heuliañ dre ma’z on c’hoantek da zegas furmoù nevez e kement ma roont tro da sterioù nevez hepmuiken ; hogen, mar ro an apofoniezh lañs d’ar steriegezh...)

Evit a sell an timbroù-post, e kav din ez eus ezhomm a lies termen hervez ar savboent kemeret ; « oblitérer un timbre » a c’haller sellout diouzh ur savboent kalvezel rik : **lakaat warnañ siell ar post, e bostverkañ** (Sz. **postmark**), pe c’hoazh **e stampañ** ; diouzh ar savboent arc’hwelel, un timbr distamp a c’hell bezañ arveret da frankizañ ur gasadenn bost, eleze entalvoud zo dezhañ ; ur wech stampet e koll an talvoud en doa a-fet frankizañ, **eztalvoudet** eo (mar koll pep talvoud e-keñver ar post, ne goll ket pep gwerzh, o vezañ ma vo atav dastumerion evit e brenañ hag e werzhañ ; ne ve ezwerzh evito nemet, lakaomp, mar manke dent dezhañ). Evit a sell an adanvioù, e kav din e c’haller ober gant furmoù koazh an adanorioù : un timbr **entalvoud, eztalvoud, engwerzh, ezwerzh**.

KIS-255 – Gl. appel de fonds

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **appel de fonds** « goulenn a ra an embregerezh kevalaoù nevez digant ar gevrannneion ». Br. **goulenn kevalaoù nevez**.

(GE da YBLN – 07 03 82)

Gant an termen-mañ e tegouezhomp en ur reizhiad stervaoù a ranker dirouestlañ. Gwell, da’m meno, evit ur wech keinañ ouzh ar Sz. o loc’hañ diwar *Glossary of financial terms*, Elsevier, 1965 :

Sz. **call in a loan**. Gl. **retirer un emprunt**. Al. **eine Anleihe kündigen**. Br. **didennañ un amprest**.

{87} Sz. **call for funds**. Gl. **appel de fonds**. Al. **Kapitaleinforderung**. Ober a rez gant **goulenn** ; un nebeut arbennadennoù zo ouzh an dibab-se : a) an termen **goulenn** a arverer endeo e domani an armerzh (« goulenn ha kinnig ») ha moarvat e hini an arc’hant (evit treiñ « demande de crédits ») ; b) kemm ster zo etre « demande » hag « appel », pa’z eo « demande » spisoc’h gantañ ar goulennad hag ar goulennadour. Setu perak e rankomp degas un pe lies verb all e-kichen **goulenn**. Arnodet ’m eus **klask** : **klask da gevalaoù, klask war gevalaoù** ; hogen anat e vank un elfenn ster : n’eo ket

klask hepken a reer en « appel de fonds », hogen reiñ da c'houzout e klasker. An disoc'h eeunañ a-benn ar fin zo emichañs ober gant **galv**, en ur virout an araogenn **da** evel e-barzh « klask zo **da** », « goulenn zo **da** ». E-se Br. **galv da gevalaoù, galv da gellidoù**.

Sz. **call loan**. Gl. **prêt au jour le jour**. Al. **tägliches Geld, kurzfristiges Darlehen**. Amañ e kejmp gant an arver kurzhet eus **call** ; kompren a ran : « prest a chom frankiz gant ar prester da c'houlenn ma ve daskoret etre daou benn an deiz ». Ma n'eo ket faziek va c'homprenadur, e ve tu marteze da zegas ur c'hevatal d'ar Sz. dre reiñ stael d'an anv hop hag e zeveadoù diouzh ret : **hopal, hopell(añ), hopenn(añ)** ; graet en deus an Al. ivez gant deveradoù diwar **Ruf**, anv nes a-walc'h e steriegezh da hini hon **hop**, pa gaver **Abruf, herbeirufen**, h.a. Diwar skouer an droienn : « **he-ma a hopaz d'ar maro**, il appela la mort » (Goesb. in TDE.FB. 1869 50), e c'haller soñjal e **hopal d'ur prest** « goulenn ma ve daskoret » ha, da heul : **prest dindan hop** (evel ma lavarer : **dindan an amzer, dindan an taoliou** « exposé aux intempéries », « exposé aux coups »).

Soñjet 'm boa e **prest war hop** (evel e-barzh **war var, war sin, en arvar, en argoll** pe ar Sz. **money on call**), pezh a oa da splot ouzhpenn deverañ : **prest en arhop**, h.a. ; nemet, oc'h arverañ **dindan**, e kantaezer gwelloc'h breskted saviad an amprester (evel e-barzh **dindan boan, dindan vec'h, dindan bouez**, h.a.). E gwir, e choman en amzivin, rak, hervez m'en em lakaer e tu ar prester pe e tu an amprester, e hañval an div araogenn bezañ arveradus : **amprestañ dindan hop** (dindan ar riskl ma ve hopet d'an amprest) ; **prestañ dindan hop** (o lakaat war ar prest an diviz ma vo hopet dezhañ pa garo d'ar prester) ; **amprestañ war hop** (war var da rankout daskor kerkent ha goulennet) ; **prestañ war hop, prestañ diwar hop** (war an diviz, diwar an diviz ma vo daskoret ar prest kerkent ha hopet dezhañ) ... Dit da welout hag un dra vastus zo e-mesk ar miñsadurioù-se.

{88} Ur poent a gavan amañ da resisaat en arver ar verboù o tec'heriañ an distro d'ar prester. Ar Gl. **redemander** a chom forc'hellek, pa dalvez : a) goulenn un eil gwech ; b) goulenn muioc'h ; c) goulenn ma ve daskoret. Fraeshoc'h ar Sz. : a) *to ask for (sth.) again* ; b) *to ask for more of (sth.)* ; c) *to ask for (sth.) back*. Ar Br. ne hañval ket bezañ diforc'het nepred an daou ster a ha c. Mar davean d'ar yezh voutin, e klevan : a) **goulenn en-dro, goulenn adarre, goulenn ur wech all, goulenn c'hoazh** ; b) **goulenn en-dro, goulenn muioc'h, goulenn ouzhpenn, goulenn c'hoazh** ; c) **goulenn en-dro, goulenn an distro eus, goulenn an daskor eus**. Er yezh resis, e ve tu da verkañ un diforc'h mat da nebeutañ etre ar sterioù a ha c, evel-henn : a) **adc'houlenn** ; c) **dazgoulenn**. An diskoulm-mañ ne viro ket a arverañ **azgoulenn** « goulenn start, darvennañ ». Tu a ve ouzhpenn da furmiñ ur verb all diwar **menn-** (**mennout** o talvezout kement ha « goulenn » gant un arliv a youl, a angerzh) : **dazvennañ**, gant ar ster « réclamer » (son dû, son droit), a zeufe war sikour **klemm** e sterva « réclamation » (Vallée a dro heñvel « porter plainte » ha « faire une réclamation » : **sevel klemm** — pezh a glot hep mar gant doareoù hon c'henvroiz techet da sevel klemm gant trouz pa spirje un dazvennadenn seven...)

Kement-se lavaret, anat eo e c'haller, e-kichen **prest dindan hop, prest war hop**, ober gant troiennoù o klotañ ouzh an troiennoù all Gl. hag Al. : **prest diouzh an deiz, arc'hant deiziat, prest berrdermen**.

Sz. **call money, day-to-day money, money on call**. Gl. **argent à vue, argent remboursable sur demande, argent au jour le jour** ; Al. **Callgeld, Geld auf Abruf, tägliches Geld, Tagesgeld, Sichtgelder** ls. Ouzhpenn an diskoulmoù diaraok : **arc'hant war hop, [...] arc'hant dastaladus war c'houlenn, arc'hant dazgoulennadus**, e ve splotus kendec'heriañ an troiennoù Gl. – **à vue**, Al. **Sicht-** ; e Sz. e kaver **on demand**, e Sp. **a la demanda** ; da gompren e spir en em ziskouez, goulenn evit kaout an arc'hant e kaoz, eleze : **ouzh gwel, war c'houlenn**.

Sz. **call**. Gl. **prime acheteur, prime directe, prime pour lever, dont**. Al. **Vorprämie** a lezan agostez amañ, koulz ha Sz. **call option**. Gl. **option, faculté**. Al. **Kaufoption, Bezugsoption**.

Sz. **callable bond**. Gl. **obligation rachetable**. Al. **kündbare Obligation, einziehbares Obligation, Schuldverschreibung, kündbare Schuldverschreibung, einziehbares Schuldverschreibung**. Moarvat Br. **endalc'henn dasprenadus**.

Sz. **callable capital**. Gl. **capital exigible**. Al. **einforderbares {89} Kapital**. Br. **kevala lamadus** (Ems 1968 16 125).

En hevelep pennad eus *Emsav* e kaver : Gl. *dépôt à vue*. Br. *lakad ouzh gwel, lakad war c'houlenn, lakad helam*. — Gl. *retrait*. Br. *lamad*. — Sz. *exigibilities*. Br. *lamadusterioù*.

Sz. **callable in 24 hours**. Gl. **au jour le jour**. Al. **auf 24 stündigen Abruf**. Meur a ziskoulm bepred : Br. **lamadus (daskoradus, dazgoulennadus, dastaladus) dindan 24 eurvezh (diouzh an deiz, etre daou benn an deiz)**.

Notennig e sigur : penaos treiñ Sz. *call girl* ? Br. *plac'h war hop, plac'h dindan hop, plac'h en arhop (ket en arc'hopr !), plac'h arhop, hopadourez* ?

(YBLN da GE – 24 03 82)

A-du evit diforc'hiñ Sz. **call**, Br. **goulenn** (prenañ) diouzh Sz. **call**, Br. **gervel**. Evit a sell **call option**, e tegasan soñj dit eus ar reizhiad savelet [sl. **KIS-220**, pp. 27-30 diaraok] :

Gl. Sz. *option*, Br. *diuzad*.

Gl. *prime*, Sz. *option*, Br. *argedad*.

Gl. *faculté d'option pour le double*, Sz. *call of more, buyer's option to double*, Br. *diuzad da brenañ daougement, gwir da c'houlenn daougement, diuzad-daougementiñ, diuzad goulenn daougement*.

Gl. *dont*, Sz. *call, call option, buyer's option*, Br. *diuzad-prenañ*.

Gl. *acheter, vendre un dont*, Br. *prenañ, gwerzhañ un diuzad-prenañ*.

Gl. *lever la prime*, Sz. *to call for an option*, Br. *darbenn an argedad, degemer an argedad*.

Gl. *lever les titres*, Br. *goulenn, prenañ an talvoudennoù*.

Gl. *lever l'option*, Br. *darbenn, degemer an diuzad*.

Gl. *livrer des titres*, Br. *kinnig, gwerzhañ talvoudennoù*.

Gl. *appel de marges*, Sz. *call for additional cover*, Sz. *gervel adateb*.

Gl. *option d'achat, dont*, Sz. *call option*, Br. *diuzad-prenañ*.

Gl. *option de vente*, Br. *diuzad-gwerzhañ*.

Gl. *faculté de livrer le double*, Sz. *put of more*, Br. *diuzad da werzhañ daougement, diuzad da ginnig daougement, diuzad daougementiñ*.

Gl. *stellige*, Sz. *put and call*, Br. *diuzad pren-gwerzh, diuzad goulenn-kinnig, daouziuzad*.

KIS-256 – Gl. **appréciation**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **appréciation**.

{90} Dav merkañ amañ ar c'heñver etre Gl. **appréciation** ≠ **dépréciation** ha **dévaluation** ≠ **réévaluation**. En eil koublad emañ e gwered pezh a zo e galloud en hini kentañ. Bez' ez eus endeo Br. **iswerzhekaat** ≠ **uswerzhekaat** (*Ems* 1968 17 157-158), kevatal da Gl. **dévaluation** ≠ **réévaluation**. N'eus nemet **diwerzhekaat** evit **dépréciation**. Netra evit **appréciation**. Diglok rakgerioù Br. ar c'houlblad kentañ : **di-** ≠ **?**, **is-** ≠ **us-**. Tu ve da gemer **ad-** gant ur ster kreñvaat hag ivez o talvezout « en-dro ». Neuze Gl. **appréciation**, Br. **adwerzhekaat**. [(YBLN da GE – 24 03 82) Tu a ve da soñjal e **dazgwerzhekaat**.]

(GE – 28 11 85)

Mat e ve disheñvelaat fraeshoc'h anvadoù an daou zarvoud : Gl. **dévalorisation de la monnaie, dévaluation de la monnaie**. Sz. **currency devalorization, currency devaluation, devalorization of the currency**. Sz. **Abwertung der Währung** (*Gloss. fin. terms*, Elsevier, 1965 43). Br. **diwerzhekaat ar moneiz, iswerzhekaat ar moneiz** (*Ems* 1968 17 158) « divizad kefridiel merkañ d'ar moneiz ur werzh-aour izeloc'h ».

Gl. **dépréciation de la monnaie**. Sz. **currency depreciation**. Al. **Währungsverschlechterung, Geldwertverschlechterung** (*id. ibid.*) « anadenn armerzhel : koll gorrek barr-prenañ ar moneiz dre berzh ar monc’hwezh » (*Dict. écon. soc.*, Éditions Sociales 1975 215).

Emañ ar c’heñver etre un anadenn digempouezus d’an armerzh hag un divizad politikel da barraat outi. Dre se ne gavan ket splotus merkañ ar c’hemm etrezo diwar-bouez ar rakgerioù hepken (ouzhpenn ma’z eus ur rouedad stank anezho en dachenn endeo : **diwerzhekaat** zo bet roet da heñvelster da **iswerzhekaat** war *Ems* id. 158 ; hag, e-kichen an **iswerzhekaat** [Gl. « dévaluation »] « disoc’h amspletus d’ar monc’hwezh », e veneger un « disoc’h splotus » : dic’hwezhadur [Gl. « déflation »] hag **azgwerzhekadur** [Gl. « revalorisation »]). Gwell, a gredan, ober gant ur stirann all. Soñjal a ran e **tal**.

Barr-prenañ ar moneiz a laka e penn-kont war un dro e werzh (e dalvoudeskemm) {91} hag ivez talvoud-eskemm ha talvoud-bastañ an traoù prenet (sl. *Ems* 1968 19 206-207). E-kichen gwerzh-aour ar moneiz e seller enta ouzh e **dal**-traoù ; hemañ a zigresk pa goll ar moneiz e varr-prenañ. Evit mont hervez ar skouer degaset gant *Emsav*, pa werzher pe pa roer e feurm un ti, e troer e dalvoud e gwerzh ; p’en prener pe p’en kemerer e feurm, e troer e werzh e talvoud ; en degouezh kentañ, en en gwerzhekaer, en eil, en en **talekaer** (forc’hellek e ve ober gant **talvouddekaat** amañ, pa arverer ar verbe endeo er ster « reiñ (brasoc’h) talvoud da », ha pa’z eo « treiñ e talvoud » ar ster da zec’heriañ). Studiañ e vo d’ober arver **tal** hag e zeveradoù, **talegezh**, h.a., a-geñver gant kemeradurioù all ar stirann-se e-barzh deveradoù all evel **talañ**, h.a.

Kinnig a ran enta Gl. **dépréciation de la monnaie**. Br. **istalekadur ar moneiz**. Ha Gl. **appréciation**. Br. **ustalekadur**.

KIS-257 – Gl. **apurer une dette, un compte**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

1) Gl. **apurer une dette**. Sz. **to wipe off a debt**. Tu ve da gemer **apurañ** na mui na maez, gant e holl arsterioù (« réaliser, exécuter, purifier, fixer » h.a., GIB² 129). Kenkoulz eo **eeunañ** : « eeunañ ur gread » zo e gas da benn, d’e zisoc’h reizh ; sk. : **eeunañ** un dle zo e dalañ (*Ems* 1968 15 96).

2) Gl. **apurer un compte**. Sz. **to audit and agree an account**. Br. **gwiriañ ha darbenn ur gont**. Perak na ober evel ar Sz. en degouezh-mañ. N’eo ket dav, koustet a gousto, dec’heriañ gant un termen hepken. E-lec’h **gwiriañ** e c’haller lakaat **peurwiriañ** (NDBF 638), met ne welan ket petra a zegas **peur-** aze. Diskoulm all : o vezañ ma roer sklerijenn d’ar c’honter goude gwiriañ ha peurwiriañ ez eo dik e gontoù, perak ket : **sklerijennañ ur gont** ?

KIS-258 – Gl. **arrêt (décision de justice)**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Gl. **arrêt (décision de justice)** « jugement d’une cour souveraine, cour d’appel ou de cassation ». Br. **gourbarnadenn**.

{92}(GE da YBLN – 25 02 82)

C’hoazh un deverad diwar **barn** ! Aon ’m eus ez eo re stank endeo er sterva-se an deveradoù eus ar seurt : **devarn-**, **dezvarn-** h.a. Kembreiz a ziskouez dimp an hent ur wech c’hoazh (Kembreiz an hengantvedoù, moarvat pa raent ur bobl gant Breizhiz), oc’h ober gant broustennoù all diwar ar wrizienn ***bher-**, anezho, ouzhpenn Br. **barn**, **bred**, **breud**, Kb. **barn**, **bryd**, **brawd**, Br. Kb. **-ber** : Br. **arver**, **atfer** (**ad-** + **ber**), **azer-** (**az-** + **ber-**), **kemer**, Kb. **arfer**, **adfer**, **cymer-** h.a.

Kembreiz o deus evel-se, e-kichen **dadfarnaf** « to revoke, nullify ; condemn, reprobate », **dadferaf** (pennanor : **dadfer(u)**, **dedfryd**) « to proclaim, repronounce (judgement), recall h.a. » ;

e-kichen *barnwr*, *dyfarnwr* « adjudicator, judge », *dadferwr* « arbiter, judge » ;

ha c'hoazh *dedfrydaf* « to sentence, condemn, doom » ; *dedfryd* « decision, sentence, verdict, judgement, adjudication, h.a. » ; *edfrydaf* « to give back, return, repay ; bring back ; restore ; declare, proclaim » ; *edfryd* « restoration ; restitution ; indemnity ; judgement, decision, verdict ».

Diwar an eostad furmoù-se petra gounit ? Mar tennomp korvo eus ur stirann, e vo moarvat eus -**bred-** da gentañ, rak diforc'helloc'h eo ent furmel eget -**ber-** (houmañ o vezañ en arvar a vesk gant deveradoù **berañ** ha **merañ**). En eneb, lakaet er-maez tachenn dispartiet-mat ar vredoniezh, -**bred-** zo gwad fresk er yezh. Ne vo arvar ebet a vesk ouzh e arverañ e domani ar gwir ; er c'hontrol, dre ur rumm arverioù nevez, e savo d'ar stirann-se un dalc'h hag ur ventegezh a vanke dezhi diwar vezañ kantet e tachenn arbennik, unventek, ar vredoniezh. A-du-rall, e kav din e ve diaes deverañ kalz diwar -**breud-**, o vezañ m'en deus an termen-mañ arver endeo er wironiezh.

Bremañ pe rakgerioù arverañ ? Merkomp n'eus hini eus ar rakgerioù kembraek usveneget o kaout ur rakger brezhonek kevatal dezhañ er yezh a vremañ : Kb. **dad-** < ***do-ate-**, **ded-** < ***do-eti-** / ***do-ate-**, **ed-** < ***ati-** / ***eti-**. Bez' ez eus e Br. **un ded-** < ***do-eti** (hBr. **detguit**, brBr. **dedouez** — Kb. **dedwydd**) hag un **ed-** < ***eti-** (hBr. **etbinam**, brBr. **edvenañ** — Kb. **edfynaf**), hogen emañ c'hoazh ar furmoù-se en o gronnenn, en argadav... Mar bez ar rakgerioù **ded-**, **dad-**, **ed-** lakaet en arver, e rankint gwiskañ ur {93}ster doareet-mat hag en em staliañ en ur sitread diberc'henn. A-du-rall, evit a sell an ezhomm a zo dindan hon preder amañ, eo dav gwelout ha ne c'hell ket ur rakger en arver e Br. bastañ dezhañ.

Ur gudenn heñvel hon eus bet da ziskoulmañ pa'z eus bet anv da gaout ur c'hevatal Br. d'ar Gl. *répartir*, *distribuer* : o loc'hañ diwar ar Kb. *dosbarth* (< ***do-uo-eks-part**) e voe savet Br. *dasparzh* (< ***do-ad-part**). Bividik eo bet *dasparzh* kerkent ha graet, rak ar rakger *daz-* gant ar c'hemeradurioù « arren, distro » a zo ennañ a glote a-walc'h ouzh ar ster da zee'heriañ.

Ur skouer all, kempleshoc'h, a gaver gant hBr. *disprin-* (< ***dī-eks-pren-**), ar krBr. *dazprenañ* (< ***do-ate-pren-** pe, gwell, ***do-ad-pren-**), ar Kb. *adbrynaf* (< ***ate-pren-**), ar Kb. *datbrwy* (< ***do-ate-pr** ?), an holl heñvelster : « racheter, to redeem ». Ret eo merkañ ned eo ket GP ali gant Fleuriot evit elfennañ *daz-* : GP o tispartiañ *az-*, *daz-* (< ***ad-**, ***do-ad-**) diouzh Br. *ad-*, Kb. *ad-*, *dad-* (< ***ate-**, ***do-ate-**), Fleuriot o tisleagañ Br. *az-* « par l'influence de *ad-* prononce /d/ » VBEG 172, ha *daz-* evel « probablement issu de la confusion de ***do-ate-** avec ***do-ad-** ». E gwir, n'eus diemglev ebet etre an daou : Fleuriot o kemer ur savlec'h yezhour hag o stadañ ur mesk a-berzh ar yezherion etre div furm nes, GP, diouzh savlec'h ar sturyezhour, o tiveskañ an div furm evit mad ar yezh arnevez (o vont e-se war roudoù Vallée pa ziforc'has an daou rakger *ad-* hag *az-*, muioc'h, gwir eo, diouzh savboent ar pezh a anve Vendryes e *Bull. Soc. Ling.* 1953 « étymologie statique » (etimologiezh kevadegel, kensavel, sl. *Ems* 1972 71 363, pe sterdarzh) eget diouzh savboent boas an etimologiezh treadegel (gerdarzh) ; gant gerioù eeunoc'h : er sturyezhañ, n'eur ket sklav d'an orinou ; pa bourchas ar re-mañ danvez a-du, mat ; pa na bourchasont ket, ez adsaver diwar ar rivinoù pe, diouzh ret, e saver e-kreiz an dezerzh). Merkomp ivez an hevelep diforc'hadur graet gant GP etre Kb. Br. *ed-*, *ded-* (< ***eti-**, ***do-eti-**) ha Kb. *ad-*, *dad-*, Br. *ad-* (< ***ate-**, ***do-ate-**), tra ma chom GPC kalz nesoc'h d'an hanez dre welout ar c'heñver etre an div furm (*d*)*ed-* ha (*d*)*ad-* evel disoc'h ur c'hemmesk pe un apofoniezh.

Kement-se lavaret, petore rakger dibab mar divizomp korvoñ ar stirann -**bred-** evit degas termenoù nevez er sterva gouzalc'het betek-henn e Br. gant deveradoù diwar **breud** ha **barn** ?

Amañ e tle c'hoari reolenn an armerzh. Koustus e vez degas ur rakger nevez er yezh. Hag ezhomm gwaskus, « abeg sonn » evel ma voaz GP lavarout, zo er mare-mañ evit enporzhiañ pe dihuniñ **ded-**, **dad-** pe **ed-** ? Eleze, daoust ha diouer a ra er brezhoneg arnevez er poent m'emañ, ur rakger o klotañ gant ster ar rakgerioù Kb. **ded-**, **dad-** e-barzh **dadferaf**, **dedfrydaf** ? Ar ster da wiskañ zo ennañ an elfennoù « divizout, resister, da vat », eleze ar re a gaver tost-da-vat er Br. arnevez **dez-**, da skouer e-barzh **deznaouiñ**, **dezren**, **dezvarn**, **dezrannañ**, h.a.

{94} Mar bez un termen nevez da zegas enta dindan levezon ar c'hembraeg (gerdarzh treadegel) ha hervez kensavelezh ar Br. arnevez (ar gerdarzh kevadegel), e hañval din e vo **dezvredañ**. (N'eo ket hep mousfent e welfen va **bred** micherel o tegouezhout evel-se e domani ar gwir, o tremen eus bed ar c'houmoul hag ar flabach da ved ar bindedrezh hag ar c'horvigellerezh...) Ma, dit-te da welout petore sterva reiñ d'an nevezdeued. Ha **dezvred** a zle mont da gevatal Gl. **arrêt**, pe **verdict**, pe all.

KIS-259 – Gl. **arrêt de compte, de caisse**, etc.

(YBLN da GE – 03 02 81)

1) Gl. **arrêt de compte**. Sz. **settlement of account**. « Acte par lequel une personne accepte le compte qui lui est rendu par une autre » (*Lex. termes jur.*, Dalloz). « Règlement définitif » (*Petit Robert*). Evit ar Gl. **arrêté, règlement, liquidation**, e kaver Sz. **settlement**. E Br. e c'haller ober gant **reizhañ, peurreizhañ, klozañ ur gont**.

2) Gl. **arrêt de caisse**. Sz. **making up the cash**. (Hag ivez Br. **arrêter un compte au d.** (deiziad). Sz. **to make up / close an account on d.**). Gl. **arrêter**, Sz. **make up** a dalvez amañ kement ha « jediñ, diazezañ ». VALL.SUP. : « ÉTABLIR (un compte, un devis) **sevel, lakaat war-sav** ». Tu zo da ober gant **savelañ** : Br. **savelañ an enkefiad**. (Hag ivez Br. **savelañ ur gont d'an d.**).

3) Gl. **arrêt (relevé, extrait)**. Sz. **statement (abstract, extract)**. « Récapitulation périodique ».

N'eus ket kalz traoù da skrabañ er geriadurioù. VALL. « **RÉCAPITULER, addezrevell dre verr** ». A-hend-all : **danevell, ezrevell, dezrevell**. Evit a sell **danevell**, ez eo kevatal da Gl. **rapport**, Sz. **statement**. Diouzh e du, **ezrevell** a glot gant Gl. **énumération** « deskrivadur e reizh ur roll » DAFA.64 ; « raconter » NDBF. Erfin, **dezrevell**, Gl. **énoncé** (« kement lavarenn a c'hell bezañ lakaet, pe c'houlakaet, gwir pe faos » DAFA.63, termenadur en lakafe da glotañ gant Gl. **proposition** e ster klasel ar brederouriezh) ; « récit, énumération » NDBF.

Ne zispleger ket ervat gerdarzh an termenoù-se. Ne ra forzh a-benn ar fin, ar pezh a gont eo ez amparont ur familh gant ar bennrann **-rev-** nemet {95} **danevell**. Keñver zo bet kavet gant ar bennrann **-riñv-**. Tu ve da soñjal e gerioù evel **eilrevell, adrevell, darnrevell**. Diwar se klaskomp reiñ keveleboù gallek. Un **eilrevell** zo un eilad-ezrevellañ, eleze ur skouerenn roet d'an arval war-lerc'h ur fiziadur chekennoù da skouer : Gl. **bordereau** « relevé détaillé énumérant les divers articles ou pièces d'un compte, d'un dossier, d'un inventaire, d'un chargement ». Br. **adrevell** « **adskrivad kraf ha kraf** », Gl. **relevé**. Br. **darnrevell**, Gl. **extrait**. Klotañ a ra ivez gant Gl. **relevé d'un compteur**, Sz. **reading, note down**.

Ur c'hinnig all a c'hell bezañ graet c'hoazh kent divizout an dibab. Tu zo da soñjal er bennrann **-le-** « lenn ». Hag ijinañ **ezlead** « extrait » ; **adlead** « relevé » ; **eillead, keflead** « bordereau ».

Dav kounañ Kb. **adrifo** « 1) ailrifo, cyfrif, casglu ynghyd — to renumber, muster up. 2) adrodd, nodi — to recount, specify » GPC 26.

(GE da YBLN – 05 03 82)

Evit ar gread kentañ, e hañval bezañ bastus da ziskoulmoù. Er yezhoù all e kaver : Sz. **to balance an account, liquidate an account, settle an account** ; Gl. **liquider un compte, solder un compte, régler un compte, balancer un compte** ; Al. **eine Rechnung (ein Konto) ausgleichen, eine Rechnung (ein Konto) glattstellen** evit ar verb, hag evit an anv : Sz. **balance of an account** ; Gl. **arrêt du compte, balance du compte, clôture du compte** ; Al. **Rechnungsabschluss, Kontoabschluss**. Niverus an diskoulmoù Br., mar harper war an holl dermenoù-se (roet gant *Gloss. fin. terms*, Elsevier, 1965) : **mentelañ ur gont, savelañ ur gont, kempouezañ ur gont, kompezañ ur gont, plaenaat ur gont, reizhañ ur gont, klozañ ur gont...** ha, da heul : **savelad, kempouezad, mentelad, reizhad, klozad, plaenad...**

Evit Gl. **arrêt de caisse**, mar meizan mat, ez eo stad ar c'hef en un ampoent lavaret. Perak ket stad **kef**, met ivez, perak ket, **savelad kef**, h.a.

Evit Gl. **relevé de compte**, e kaver er yezhoù all : Sz. **statement of account** ; Gl. **relevé de compte, état de compte, bordereau de compte** ; Al. **Kontoauszug, Rechnungsauszug** (*id.*, *ibid.*). Evel diskoulm kentañ Br. ez eus, en arver abaoe pell : **stad kont**. Ezhomm zo moarvat a dermenoù all war an hevelep sterva. Oc’h ober gant ar gerioù en arver, e c’haller soñjal evel ma rez e **danevell gont** evel kevatal da **statement of an account** ; {96} **roll-ezrevellañ, ezrevellad** pe **ezrevellenn** evit Gl. **bordereau**.

Mar bez ezhomm a nevezc’herioù ouzhpenn, e rankor c’hwiliañ davit ar stirann azas.

-riñv- zo gwell, a gav din, he lezel evit ar jedoniezh (pa sav kudennoù endeo en-dro dezhi en domani-se).

-revell-, -rev-, betek-gouzout n’eus ket eus ar c’hedrannoù-se. Da reolenn etre yezhourion ha sturyezhourion hon eus kemeret lezel a-gostez an elfennoù re vartezeadek. En dro-mañ, ouzhpenn ma na anavezer ket orin an termenoù **ezrevell, dezrevell** — pezh nad eo ket rebutus krenn : bez’ e vez atav ur poent ma chom bourt an argrec’hiñ treadegel —, e van re deñval o gerdarzh (ha kudenn **danevell** ne zeu ket d’e sklaeraat) evit ma kredfemp didroc’hañ diouto danvez arveradus en nevezc’heriañ.

-le- evel e *Darleadurioù Kêrvreizh GP* [Prd 1976 203] ? Ha ne gav ket dit ez eus **-le-** où a-walc’h dija ? 1) **le** « touad », kv. **kefleez** ; 2) **le** « lec’h », kv. **gwele, leel** ; 3) **le** « lenn » (DGVB 239), kv. **darleadur** end-eeun ; 4) **le** « lip », eus **leat** ; 5) **le** « leue » ; 6) **le-**, apofoniezh diwar **lo-** (mar he degemeromp). Gwell e ve neuze degas dichipot ar Kb. *llith* evel ma ra JE ; da c’houzout e chom hag ezhomm zo da ober gant **lizh-** amañ.

E sigur **le(nn)** : evel a ouzout, e teu an termenoù Kb. ha Br. eus La. **legō**. Deurus eo heuliañ emdroadur ster ar ger-mañ : eus « dastum, kutuilh », e tremen dre « punañ », « laerezh, skrabañ », « ergerzhout », da « dastum dre an divskouarn », « dastum dre an daoulagad » ha betek « lenn a vouezh uhel » hag, en dibenn, « lenn ».

Perak na arverañ **dastum** evit Gl. « relever » ha « relevé, extrait » ? « **stumm**, adj., ramassé, qui tient peu d’espace ; **dastum** assemblage ; **dastum** (verbe) ramasser, colliger, mettre en tas. [...] **Stumm** II dans le sens de ramasser, colliger, mettre en tas ne me paraît pas facile à accorder avec **stum** I, pour le sens [penchant, inclination]. Il me paraît très probable que c’est par le jeu des préfixes que **stumm** est arrivé à ce sens. » (J. Loth, *RC* 48 354-356). Bezet a vezo, e kav din e tlefe dereout ur c’herienn evel **dastum kont**. Ha perak ket ivez, dre astenn ster : **dastum ur c’honter**, nemet e karfes sevel ur verb evel **diarnotañ** ?

Da’m meno, hon eus amañ d’ober gant kealioù eeun ha n’eo ket dav dispign re evito. N’eus nemet gwelout ar saozneg na glask ket pemp troad d’ar maout. Evit Gl. **bordereau**, peurliesañ e vo a-walc’h gant **roll** hag ur spisadur. E grez SADED, e raed gant **roll-kas** pe **lizher-kas**. (Un hanezenn : pa oamp o sevel anvioù evit an teulioù, e Kallag oa, Paol Kalvez, Gwilherm Dubourg ha me, e’m eus soñj hor boa breutaet gant Paol Kalvez pa ginnige **kasroll** e-lec’h **roll-kas** pe **lizher-kas** ; intent a rae hon c’heneil diverkañ ur wech da vat son ar yezh-kein diouzh e skouarn !)

KIS-260 – Yezh Ronan Huon : *Ur vouezh er vorenn*, 1980.

(YBLN da GE – 10 02 81)

Lennet ’m eus *Ur vouezh er vorenn*, gant Ronan Huon. Kontadennoù {97} o kenderc’hel un erv boulc’het pellik ’zo dija. Un dra ’m eus merzhet : diresister ar yezh evit a sell traoù ar bed arnevez. Da zindanad emañ ar gwalarneg ha santout a reer un diazez solut, amprouet, met an traoù ouzhpennet zo atav abupre. Anadiñ a ra un nevezrannyezhekadur er mare-mañ.

KIS-261 – Gl. **souche**, **volant**.

(YBLN da GE – 11 03 81)

Gl. **souche**, **talon**. Sz. GB **counterfoil**, USA **stub**. Al. **Abschnitt**, **Talon**. Kb. **gwrthddalen**, **dalen gofnod**, **bonyn**.

Gl. **volant**. Sz. **looseleaf**, **leaf**.

Gl. **carnet à souches**. Sz. **counterfoil book**. Sp. **talenario**.

N'ouzon ket ha gerioù zo endeo e Br. war an dachenn-mañ. Dav mirout ar skeudenn, a gav din : ar « **skod** » hag an « **delioù** ». Met ne c'haller ket kemer **skod** pa gaver dija **skodenn** gant ur ster all. Merzhomp emañ **bonad** e Br. gant ur ster nes ; neoazh, korvoet mat eo bet ar stirann **bon-** endeo. Soñjal a ran e **tos**, **tous** « **skod**, diazez ». O vezañ ma'z eus un eil ster gant **tous** « **azezenn** », gwelomp **tos** « **tronçon** (de bois etc.) », dres an Al. **Abschnitt** ; menegomp ivez **tos-lann** « **ce qui reste dans le sol de la lande coupée** » : an **tosoù** a ve pezh a chom eus ar c'harned ur wech troc'het ar follennoù. Tu a ve da soñjal ivez e **brog**, **brogenn** « **ce qui reste d'une branche coupée trop loin du tronc** ». Neuze ar **brog** hag ar **vleñchenn** ? Diskoulmoù all : **gorbl**, **diorblad**. Tu ve da ober gant **diorblenn**, o tegas kennotadur an elfenn **-lenn**, ar rakger **di-** o verkañ e c'haller didroc'hañ.

(GE da YBLN – ?? 03 82)

Evit Gl. **souche**, **talon**, e rae Roparz Hemon e-barzh ABK gant **seulenn** ha kendalc'het hon eus d'ober gant an termen-se. Ar ster nevez ne ziglot ket gant ar gerdarzh : ***stât-l-**, DGVB 306 ; an elfenn « **statek** », diasavel eo. (Testenn eilskrivet diwar eñvor.)

{98}KIS-262 – Br. **-er** / **-adour**.

(YBLN da GE – 03 02 81)

Ha tu zo da lavarout : **kasadet** 'm eus ho pakad « **degemeret** 'm eus ho pakad », pe **taladet eo bet gwerzh ho koumanant** « **enkefiet** hon eus gwerzh ho koumanant » ?

(GE da YBLN – 05 04 82)

Da gentañ e ranker anzav ez eo ar reizhiad Br. **-er** / **-adour** unan vresk, savet evit pourchas termenoù diziouerus o klotañ gant reizhiadoù heñvel er yezhoù all : Sz. **-itor** / **-itory**, **-er**, **-or** / **-ee** ; Gl. **-ant**, **-iteur**, **-eur** / **-é**, **-itaire** ; h.a. Bresk eo bet a-viskoazh, war a hañval, e yezhoù ar c'horn-mañ eus ar bed, pa gaver e La. : **depositor** « **celui qui met en dépôt, déposant** » ; **depositarius** 1° « **dépositaire** », 2° « **celui qui a fait un dépôt** ».

Dav eo gwelout ar reizhiad en he fezh evel ma'z eo bet en orin hon termenou en **-adour**. En derou, edo an tri zermen oc'h arouezh : a) an oberour (agens), b) ar gouzañvour, c) an oberiad (actio). Degaset hon eus ur pevare termen : d) an den nad eo ket ar gouzañvour, a sell outañ evelkent an oberiad (evit chom en anvadurezh klasel, e rafen anezhañ ar « gouzañvour ameeun », daoust ma na plij ket din nemeur an anvad-se). Evel a ouzout, en doa Vallée roet un diskoulm war un dro faos ha divastus : faos, pa lakae gant al lostger **-(i)ad** un dalvoudegezh c'houzañvour ; divastus, pa roe d'al lostger-se an hevelep perzh da verkañ ar gouzañvour hag ar « gouzañvour ameeun ». Pezh hon eus graet e KIS e 1968 (sl. *Prd* 1969 123-124 64-69) eo bet dilezel an termenou furmet gant Vallée diwar al lostger **-(i)ad** dezho ur ster gouzañvour ha derc'hel al lostger-se en e arverioù reizh, eleze, etre re all, da furmiñ an nomina agentis hag an nomina actionis (sl. *Prd* 1979 237-238 35 ; KIS-232, p. 59 diagent). Evit arouezh ar « gouzañvour ameeun », hon eus divizet kemer an nomen actionis ha stagañ outañ al lostger **-our**. E-barzh un termen {99} evel **kasadour**, e kaver enta al lostger **-ad** (o furmiñ an nomen actionis) hag al lostger **-our** (oc'h arouezh ar « gour » a sell outañ an actio, eleze ar « gouzañvour ameeun » — an **oberiadour** enta hervez ar reizhiad studiet) ; alese e ve ur fazi goulakaat ez eus gant al lostger **-our** amañ merk un ober ha sevel ur verb dre erlec'hiañ **-añ** pe **-iñ** outañ.

Gerluniadoù all a c'haller menegiñ da ziskouez pegen bresk eo hon goveliadennoù en **-adour** : **gaouiadiñ** « ober gaouiadoù » pe « ober ar gaouiad » (hag un anv actionis pe un anv agentis zo bet korvoet ?) ; **deiziadañ**, **amzeriadañ**, marteze deveret diwar **deiziañ** « merkañ un deiz », alese **deiziad** hag e zeverad **deiziadañ** gant ur ster nes d'ar verb kentañ. E derou an « Notennoù politikel » war *Emsav*, e voe graet da gentañ gant **leuriadiñ** « ober al leuriad evit », termen a voe dilezet pront evit **derc'houezañ**, kalz fraeshoc'h.

KIS-263 – La. **participatio**.

(MK da GE – 07 08 81)

Un draig bennak am eus da c'houlen diganeoc'h gant a ouzon en deus *Preder* studiet geriadur ar filozofiezh. Ma ! penaos e troit, hervez prederouriezh S. Tomaz ha teologiezh an Iliz katolik, ar ger **participatio**. Setu ur frazenn e latin tennet eus *Kanenn Speredel* Sant Yann ar Groaz : « Unde animae (fidelium) eadem bona possident per **participationem**, quae illi (Pater et Filius) possident per **naturam** ». Troidigezh (Klerg) : « Setu perak o devez an eneoù dre “**gevrennadur**” (??) an hevelep madoù o deus an Tad hag ar Mab dre natur ».

(GE da MK – 10 08 81)

Ma ne fazian, Platon an hini kentañ a reas gant an termen-se, er furm μέθεξις (kv. μετέχω μέρος « kaout rann (e) »). Hervezañ edo un dra bennak eus an usved e-barzh boudoù ar bed, ar re-mañ enta o kaout rann en Ideennoù. Ur c'heal diaes e oa endeo μέθεξις {100} Platon, ha « ne c'haller e gompren da vat nemet dre ar peb-all eus e brederouriezh » R. Berthelot, in Lalande, *Voc. Phil.* 742.

Sant Tomaz a amprestas an termen, o reiñ dezhañ un astenn hag un donder na oant ket gant Platon. Ne vin ket her a-walc'h d'ober kentel deoc'h war gelennadurezh an teologour, nemet e rin evelkent un nebeut evezhiadennoù.

Ar galleg **participer** a verk gwech un ober, gwech ur stad a draoù :

a) Un ober : **participer** à « prendre part à », « kemer perzh en » ul labour, « perzhiañ en » un emvod, « bezañ lodek en » un embregerezh.

b) Ur stad a draoù : **participer** de « kaout doareoù eus, kaout perzhioù eus » ; ar mul « zo dezhañ perzhioù eus » an azen hag eus ar marc'h.

E kement ma veizan Sant Tomaz, **participatio** zo dezhañ an daou gemeradur :

a) An den, dre m'en em ro Doue dezhañ, a **gemer perzh** e buhez Doue, « en deuezo rann e-n anhez ma-z eus nos dez leunez » M. 2734.

b) Dre ma'z eo bet krouet gant Doue, mab-den **zo dezhañ perzhioù eus** Doue, en deus heñvelidigezh ouzh Doue.

Moarvat ez eus poentoù all da zigejañ, evel hemañ : an ober a zo e kaoz dindan a) zo war un dro un ober a-berzh Doue (dre an daspren, ar c'hras) hag un ober a-berzh an den (dre ar ya respontet da ober Doue). « [...] la notion en soi très mystérieuse de participation (dans laquelle deux êtres restent distincts tout en formant, par la participation, une certaine unité) [est] l'une des notions clef de la théologie. » Rahner / Vorgrimler, *Petit dict. théol. cathol.*, 340.

Kement-se lavaret, petore termen brezhonek degas a-dal da **participatio** an deologourion ? Diaes eo divizout, rak emañ dibab ur ger e dalc'h an dibaboù all graet en tachennoù tro-dro **{101}** ha, dre-vas, en diskiblezh a-bezh ma vo arveret. Un nebeut evezhiadennoù c'hoazh :

kevrennañ, kevrannañ a hañval din reiñ re a bouez d'ar c'hemeradur a) : lakaomp e vez kevrennet, n'eo ket Doue, met gras Doue etre an dud (an den o kaout rann enni enta — kemeradur a), ne c'haller ket lavarout ez eus d'an den rannoù, kevrannoù eus Doue (evel m'en deus ur c'hevrannegezh en e biaoù lodoù eus peadra an embregerezh) ;

ar ger **perzh** zo gantañ ar splot da vezañ en div droienn : « kemer **perzh** e » buhez Doue (a), « kaout **perzhioù eus** » Doue (b). Mar bez dibabet avat, petore deverad sevel ? Soñjal a ran en ur ger, diskoachet e skridoù an Ao. Perrot : **diberzhañ** « exclure de la participation, excommunier » (VALL.SUP. 129, v° PART). Ha mat e ve ober gant **perzhañ, perzhiañ** evit **participatio** ? Aon 'm eus e ve un tammig dispis : ned eer ket da Zoue evel ma perzhier en ul labour, en un emgav. Evidon-me a rafe a-walc'h gant **gouberzhañ, gouberzhadur**. Ar rakger **gou-** a gennotfe en un doare un arvez eus ster kristen an termen : savlec'h mab-den e-keñver Doue [(GE 03 12 85) Lakaet er-maez pep selled a-zivout « savlec'h mab-den e-keñver Doue », e kav din e kemer renk **gouberzhañ** e-touez an termennoù arnevez rakgeriet gant **gou-** (kv. KIS-246, p. 27 diaraok) hep ma ve kontrollet e ster teologek.]

Treiñ a rafen an arroud meneget : « Setu perak o devez an eneoù dre **c'houbertzhadur** an hevelep madoù o deus an Tad hag ar Mab dre natur. » Un arroud all tennet eus ar *Summa* : « N'eus nemet Doue a zo dre e anien ; pep tra all zo dre **c'houbertzhañ** » (I.qu.61, art. 1, in Foulquier, *Dict lang. phil.*, 515).

Evel just, an termen **gouberzhañ** zo ur c'hoveliadenn nad eo bet arveret e nep lec'h betek-henn pa ouzon. Gwander ar ger-se eo bezañ bet savet en digenvez, er-maez eus ul levr a brederouriezh pe a deologiezh.

KIS-264 – Br. « kala », « kalac'hig », h.a.

{102}(MK da GE – 07 08 81)

E miz c'hwevrer diwezhañ em eus kavet ur pezh tachenn gouestlet da relijion Gwener-Venus e Lok-Pluned. Ur maen : **Gwenerven** — skeudenn Wener. Ur maen all skultet, brasoc'h eget un den : **Kala** g. : cf. Park Prad ar **C'hala**. N'eus tu ebet da faziañ ! **Kala** = kalc'h, cf. **Cala** kembraek (war c'horre ar maen, daou zorn pe gentoc'h bizied daou zorn, anat deoc'h peseurt labour emañ perc'henn ar **c'hala**-se oc'h ober !). Stok e korn ar prad, ul lenn bevennet gant mein plat en o sav, etc. Un anv all a zo : ur maen heñvel ouzh ur c'henn am eus dizoloet hag e vez graet anezhañ **Kalac'hig**, cf. Koad ar **C'halac'hig**. Goulennet em eus digant an doktor ar Mee eus a Lannuon, ha lavaret en deus din e talvez **Kalac'hig** : Klitoris, da lavarout eo **Ellig**, hervez ho keriadur medisineriezh. An dud (ar bobl) ne gomprenet ket mui ar gerioù-se, nemet ez int gouest da zivinout petra eo **Kala** : n'o deus nemet mont da welout !

Ur bern traoù all am eus kavet met n'em eus ket amzer d'o c'hontañ deoc'h. Va c'havadenn ziwezhañ avat, ha n'em eus ket amzer da gas da benn, a zo e kêriadenn Sterenn e Langoad (digwener diwezhañ 31 07 81 eo em boa dizoloet ar stal). E-touez an traoù em eus kavet anv ul lennig-dour : **Youstank**, hag a veizan **Iovi(s) Stagnum**, Stank Yaou (Jupiter !), en ur vro kozh-tre gant ur bern hentoù kozh bet nevez-distrujet da heul an adlodennañ...

(GE da MK – 10 08 81)

Evit « **kalac'hig** », ma n'eo ket bet va c'henvreur Le Mée levezonet gant e embriologiezh, ez eo heverk e talvezfe kement ha « clitoris » ; evel a ouzoc'h, ar c'halc'h hag an organ-se so dezho an hevelep orin embriologek.

KIS-265 – Termenoù mezegel diseurt.

(CLN da GE – 04 01 82)

{103} O vezañ ma n'eo ket deuet er-maez da c'heriadur eus ar vezekniezh, e kavan aesoc'h sevel ar goulennoù-mañ e galleg :

- Valeur de la lithiémie efficace sur le plan thérapeutique ?
- À partir de quelle valeur de la lithiémie le lithium devient-il toxique ?
- Quelles sont les limites de la lithiémie qui doivent être recherchées de préférence : lors d'un traitement prophylactique, lors d'un traitement curatif ?

(GE da CLN – 11 01 82)

Un nebeut kealioù da gentañ. Argemmoù bras zo etre an doenoù^{iv} hag ar bec'hioù-gwad. Da skouer, unan a lonko un hanter voustrad *téralithe* (0,25 g karbonat litiom) bemdez hag e savo e wadvec'h da 0,40 mmol/l, tra ma ranko unan all kemer 6 moustrad evit tizhout ar bec'h-se. Argemmoù brazik zo ivez etre ar gwadvec'h litiom^v hag ar gwered yac'hadel^{vi}. En derou ez embanned e ranke ar bec'h litiom bezañ etre 0,60 ha 1 mmol/l da ziraez efedusted. Gant ar pleustr, hon eus merzhed e vez a-walc'h alies lec'hiañ ar bec'h etre 0,30 ha 0,50 mmol/l. Koulskoude, klañvourion 'zo a rank sevel betek bec'hioù 0,60 pe 0,80 mmol/l d'en em gavout gwell.

N'ouzon ket hag ur respont hollek zo da z koulenn a-zivout ar gwadvec'hioù-kurañ pe -ergurañ^{vii}. Peurliesañ e stager gant al louzaouadur^{viii} da-geñver ur barrad mania pe velankoliezh. Dibaot-tre e vez diounezet^{ix} al litiom e-unan-penn en derou ; torret e vez da gentañ ar barrad diwar-bouez ur bredwezher^x all ha degaset al litiom goude un nebeut deizioù (amzer ivez da ren an imbourc'hioù ret war ar galon, al lounezh, an empenn). Pa vez distavet ar barrad, e klasker digreskiñ doenoù ar bredwezher all, hag a-wechoù e teuer a-benn d'e lemel kuit goude un nebeut mizioù ; alies avat e ranker lezel gant ar c'hlañvour doenoù bras pe vrasoc'h anezhañ. Pa grog ur barrad dindan ur mezegadur^{xi} dre litiom, a-wechoù e vez a-walc'h uhelaat ar gwadvec'h litiom (eus 0,30 da 0,60 mmol/l lakaomp) evit kompezañ an traoù, met n'eo ket bep tro. Neuze e tezreer ne oa ket uhel a-walc'h ar {104}litiomwadvec'h ken ent kuradel, ken ent erguradel, hag e talc'her ar bec'h-kurañ evel bec'h-ergurañ a-c'houdevezh.

Ken dispis all eo ar respont da z koulenn a-zivout ar bec'hioù pistriek^{xii}. Pistriek eo forzh penaos al litiom. Frankizenn^{xiii} ar bec'hioù-(er)gurañ a dermener evel hini ar bec'hioù o tegas heweredoù anatoc'h eget ar miweredoù^{xiv}. Ar goulenn a ve da sevel kentoc'h a-zivout an ampoent ma teu ar miweredoù da vezañ re noazus ha dreist-holl dieiltro. Dreist 1 mmol/l e vez peurliesañ ar vevenn-se. Ne'm eus ket soñj eus ar stadegoù, moarvat en o c'havi e-barzh al lizheradur.

E'm arver, e'm eus soñj eus daou zegouezh : ur vaouez 70 vloaz a oa pignet ar bec'h litiom ganti e-tro 1 mmol/l ha n'hon eus ket gallet he saveteiñ ; tizhet eo bet gant kahergridoù^{xv}, terzhienn, digempouez ionel ha marvet eo er c'homa en un nebeut deizioù ; an degouezh all, ur vaouez e-tro 55 bloaz, prederiet abaoe pellik gant al litiom hep kudenn, he deus bet ur poreadur^{xvi} pervez ha diwarnañ ar flus e-doug meur a zevezh ; evel a ouzout, gant ar flus e tec'h an ion natriom diouzh ar gwad e gounid an ion litiom ; edo ar glañvourez er gêr pa c'hoarvezas an anaez-se ; kaset e voe war zifrae d'an ospital, ganti kahergridoù ha barradoù droukfell^{xvii}, terzhienn ha koabrennegezh^{xviii} ; savet oa he litiomwadvec'h betek 1,80 mmol/l. Pareañ a reas diouzh ar pistriadur-se, hogen kizidikoc'h e vanas ouzh ar bredwezherioù da c'houde : anadiñ a rae ar miweredoù gant doenoù izelloc'h. Fur e kavis tremen hep litiom eviti diwar neuze (ouzhpenn ma na oa ket splann gwered yac'hadel al louzoù-se warni).

Klevet 'm eus ez arverez **eilgweredoù** evit treiñ ar Gl. **effets secondaires**, Sz. **side effect**, Al. **Nebenwirkung**, It. **effetto collaterale**. Ne c'haller ket lavarout ez eo fall pe displet an termen **eilgwered** ; enep dezhañ emañ an arguzenn e c'hoarvez alies an eilgweredoù da gentañ hag ar gweredoù klasket da eil (en amzer). E Gl. eo bet merzhet ivez an enepster-se, ha tud 'zo a lavar **effets adverses**, **effets collatéraux** pa n'eo ket **side effect**. E Br. e ve tu d'ober kenkoulz gant ar rakgerioù **led-**, **ad-**, **am-**. Mar'm befe da zibab unan, e rafen marteze gant **amweredoù** (**am-** « en-dro da, e-kichen ») ; rak ar ster resis zo : gweredoù o tont ouzhpenn, en-dro d'ar gwered a vuker dezhañ. Met, adlavarout a ran, **eilgwered** a c'haller arverañ hep en em chalañ...

- iv *doen g.* « dose », sl. KIS-175, Prd 1979 237-238 54-55.
- v *bec'h litiom er gwad, gwadvec'h litiom, litiomwadvec'h* a arverer evel furmoù kenster, Gl. (*taux de*) *lithiémie*, Sz. *lithiemia* (*rate*), *blood lithium level*.
- vi *yac'hadel* : gwered –, « action thérapeutique »
- vii *gwadvec'h-kurañ pe ergurañ* « taux sanguin curatif ou prophylactique ».
- viii *louzaouadur* « médication » ; heñvelsterioù : *mezegadur, gwezheriadur* (sl. **KIS-168**, Prd 1979 237-238 40-45).
- ix *diounit aao.* : -*nezet* « administrer », sl. **KIS-218**, pp. 25-26 diaraok.
- x *bredwezher aa. & g.ls.* : -*ioù* « psychotrope », sl. **KIS-168 id.**, pp. 44-45.
- xi *mezegadur* « traitement, thérapeutique, médication » (ster hollekañ).
- xii *pistriek* « toxique ».
- xiii *frankizenn ar bec'hioù-(er)gurañ* « la marge des taux curatifs ou prophylactiques ».
- xiv *heweredoù ha miweredoù* « effets favorables (thérapeutiques) et effets nuisibles (adverses) ».
- xv *kahergridoù* « myoclonies ».
- xvi *poreadur pervez* « infection intestinale ».
- xvii *droukfell* « épilepsie ».
- xviii *koabrennegezh* « obnubilation ».

KIS-266 – Protocole de jumelage entre Concarneau et Penzance.

(PM da GE – 16 02 82)

C'est après une longue lutte que j'ai obtenu le droit (naturel) des deux langues bretonne et cornique de participer aux réalités du jumelage entre Concarneau et Penzance.

DÉCLARATION

Le jumelage entre Concarneau et Penzance se donne pour buts généraux : la paix, les échanges culturels, le développement de la coopération et de la solidarité internationale, la défense de l'environnement et de la qualité de la vie, la participation de la jeunesse et des associations aux activités du jumelage.

Les deux villes honoreront cet Arrangement de Jumelage en établissant et en maintenant des rapports amicaux entre leurs deux villes ;

Les deux villes encourageront et développeront une entente et un respect mutuels entre les habitants de Concarneau et de Penzance, et reconnaîtront leur héritage celtique commun ;

Les deux villes inciteront et aideront les organisations de jeunesse {106} et d'adultes, les clubs, les sociétés, les groupes et toutes les classes de personnes de Concarneau et de Penzance, à communiquer et à échanger des visites avec les uns et les autres, développant ainsi les relations humaines et culturelles et établissant pour toujours un fondement solide pour l'entente, le respect et l'amitié futurs entre les habitants de Concarneau et les habitants de Penzance.

Signé pour et au nom
de la délégation de
Concarneau : J. Argouarc'h.

Signé pour et au nom
du Conseil de la ville
de Penzance : A.G. Richards.

PROTOCOLE DE JUMELAGE

En l'Hôtel de Ville de PENZANCE, ce SEIZE AVRIL MIL NEUF CENT QUATRE VINGT DEUX,

Nous, A.G. RICHARDS, Maire de PENZANCE

et nous Joseph ARGOUARC'H, Maire de CONCARNEAU,

PROCLAMONS le jumelage des villes de PENZANCE et de CONCARNEAU, en vue de promouvoir des échanges ayant pour buts généraux :

La paix, les questions culturelles, le développement de la coopération et de la solidarité internationale, la défense de l'environnement et de la qualité de la vie, la participation de la jeunesse et des associations aux activités du jumelage,

DÉCLARONS solennellement, au nom des populations de nos villes, notre volonté d'encourager et de développer l'entente, le respect mutuel et l'amitié entre les habitants des deux villes de PENZANCE et de CONCARNEAU, leurs organisations de jeunes, leurs clubs, leurs sociétés, les groupes qu'ils ont constitués ou qu'ils constitueront dans la voie de l'entente complète, sans aucune discrimination entre les cités et les peuples de toutes les nations.

En foi de quoi nous avons apposé notre signature et le sceau de nos villes sur le protocole d'amitié, rédigé en Anglais, Français, Cornique et Breton.

(GE da PM – ?? 02 82)

DISKLERIADUR

Gevellet eo kêrioù KONK-KERNEV ha PENSANS e sell d'ar palioù hollek-mañ :

startaat ar peoc'h, diorren an eskemmoù sevenadurel, kreskiñ ar geveleriezh hag ar gengrediezh etre ar broadoù, difenn an trevva ha heberzh ar vuhez, luskañ ar yaouankiz hag ar c'hevarzheoù da genoberiañ e stern ar gevelladur.

An div gêr a zougo bri d'an Emglev Gevelladur dre skoulmañ hag arzerc'hel darempredoù a geneliezh etrezo ;

An div gêr a skoro hag a nerzho an unvaniezh hag ar gendoujañs etre annezidi KONK-KERNEV ha PENSANS, hag a anavez o c'henhêrezh keltiek ;

An div gêr a alio hag a skoazio an aozadurioù yaouankiz hag oadourion, ar c'hluhoù, ar c'hevredigezhioù, ar strolladurioù hag an holl renkadoù tud {107}eus KONK-KERNEV ha PENSANS d'ober hentadur ha degemer an eil re d'ar re all, o tiorren e-se darempredoù denel ha sevenadurel, hag o stabiliañ da viken un diazez divrall evit an unvaniezh, ar gendoujañs hag ar vignoniezh da zont etre kêriz KONK-KERNEV ha kêriz PENSANS.

*Sinet evit hag en anv
leuriadur Konk-Kernev :
J. Argouarc'h.*

*Sinet evit hag en anv
Kuzul-kêr Pensans :
A.G. Richards.*

KOMENAD^{xix} GEVELLADUR

E Ti-Kêr PENSANS, d'ar C'HWEZEK A VIZ EBREL MIL NAV C'HANT EIKONT DAOU,

Ni A.G. RICHARDS, Maer PENSANS

ha ni Joseph ARGOUARC'H, Maer KONK-KERNEV,

A EMBANN gevellañ kêrioù PENSANS ha KONK-KERNEV, war-benn reiñ tro da eskemmoù e sell da :

startaat ar peoc'h, diorren ar sevenadur, kreskiñ ar geveleriezh hag ar gengrediezh etre ar broadoù, difenn an trevva ha heberzh ar vuhez, luskañ ar yaouankiz hag ar c'hevarzheoù da genoberiañ e stern ar gevelladur,

A ZISKLER gant lid, en anv hon c'hengêriz, omp mennet da skorañ ha da nerzhañ an emglev, ar gendoujañs hag ar vignoniezh etre annezidi PENSANS ha KONK-KERNEV, o aozadurioù yaouankiz, o c'hluhoù, o c'hevredigezhioù, ar strolladurioù o deus savet hag a savint war hent an unvaniezh klok, hep ket a zispazh etre keodedoù ha pobloù an holl vroioù.

D'ober feiz hon eus lakaet hon sin ha siell hon c'hêrioù war ar c'homenad a vignoniezh, skridaozet e Saozneg, Galleg, Kerneveg, Brezhoneg.

(GP da PM – ?? 02 82)

RAKFURF GOPLA

Yn Merjy PENSANS, dhe'n WHETEGVES A VYS-EBREL MYL NAW CANS DEU HA PESWARUGENS,

Ny A.G. RICHARDS, Mer PENSANS

ha ny Joseph ARGOUARC'H, Mer KONK-KERNEV,

a wra DERYVAS copla trevow PENSANS ha KONK-KERNEV awos avonsya chanjys rak :

crefhé an cres, dysplegya an whereans, encressya an keslafuryans ha'n unwereth ynter an kenethlow, gwytha an pow a-dro ha gnas da an bewnans, muvya an yowynkes ha'n cowethasow dhe kesobery yn fram an copla,

a wra AVOWA sevir, yn hanow trygoryon agan trevow, bos mynnes dhe ynnya ha nertha an omglew, an kesvry ha'n gerensa yntra trygoryon PENSANS ha KONK-KERNEV, aga howesathow yowynkes, aga helghow, aga felshyp, an bagasow re savsons hag a savons war hens an unverder cowl, hep dyberthva yntra cytys ha kenethlow pup gwlas-oll.

Dhe wul dustunya, ry settsyn agan hanow ha sel agan trevow war an rakfurf a gerensa, scryfys yn Sawsnek, Frynkek, Kernewek, Bretonek.

^{xix} SL. KIS-248, p. 80, diaraok.

{108} KIS-267 – Gl. **adjudication, soumission.**

(YBLN da GE – 24 03 82)

Gl. **vendre par adjudication.** Evit **adjudication** hon eus **debarzh** ha mat eo. Pe araogenn arverañ avat : **war** pe **diouzh** ? E gwir, en degouezh, ne vez ket kalz diforc'h. Kevatal eo troiennoù evel **diouzh a'm eus klevet** ha **war a'm eus klevet**. A-du-rall, da heul **gwerzhañ** e kaver an eil hag eben ; sk. **gwerzhañ diouzh ar mouch / diouzh ar goulou ; gwerzhañ war dermen, gwerzhañ war gred.** Klask a c'hallfed levezon ar Sz. **sale by tender, sale by auction** pe ar Gl. **vente aux enchères** (kevatal da Br. **gwerzh d'an diner uhelañ, gwerzh diouzh ar goulou**). A-benn ar fin, e seurt troiennoù, e verkfe **diouzh** an degouezh hepken pe an doare, tra ma verk **war** diazez ar marc'had. Setu perak e kavan gwell : Br. **gwerzhañ war zebazh.**

Gl. **soumission** « acte par lequel un concurrent à un marché par adjudication fait connaitre ses conditions et s'engage à respecter les clauses du cahier des charges ». Sz. **tender** (troet ivez dre **offre, adjudication**). Gl. **soumissionner** « proposer de fournir ou d'entreprendre qc. en faisant une soumission ».

Da gentañ e'm eus furchet en-dro da Kb. *cyflwyno, argymell, ymgais, gosod, dod*. Met a-benn ar fin ez on aet war-du hBr. *guos* (< **uostho-* « placer sous ; soumettre à, obliger à, engager à », et comme substantif « obligation » (DGV B 199)), bremanelaet *goz* gant GP. A un orin gant *gwaz*. Ober gant *goziñ, gozad* h.a., pe diwar skouer *gouest, engouestl, luniañ engoz, engoziñ, engozad*.

Kinnig a ran enta :

Br. **engoziñ** « kinnig pourchas pe embreger udb. dre ober un engozad ». Gl. **soumissionner**. Sz. **to tender for**.

Br. **engozad g.** Gl. **soumission.** Sz. **tender**

Br. **engozer** « an hini a ra engozad, eleze a engouestl heuliañ divizoù kaier an diferadurioù ». Gl. **soumissionnaire.** Gl. **tenderer.**

Br. **gwerzh war engoz.** Gl. **vente par soumission.** Sz. **sale by {109} tender.**

Br. **respont d'ur galv da ginnigoù oc'h engoziñ.** Gl. **répondre à un appel d'offres en soumissionnant.**

KIS-268 – Gl. bail, crédit-bail, location, location-vente, h.a.

(YBLN da GE – 24 03 82)

Hervez VALL. :

BAIL *koumanant* ; acte notarié *lizher-feurm, lizher-marc'had* ; bail à loyer *lizher-ti* ; bail à cheptel *lizher-loened*.

LOUER *feurmiñ* ; *reiñ e feurm* (donner en location) ; *kemer e feurm* (prendre en location).

LOYER *feurm-ti, koumanant*.

FERMAGE, loyer, bail d'une ferme *koumanant, lizher-feurm*.

FERME, bail *feurm* ; prendre à ferme *kemer e feurm, feurmiñ* (et donner à –).

LOCATAIRE *feurmour, koumanantad* ; – d'une chambre *kambred*.

LOCATIF *-feurm, -feurmiñ* ; valeur locative *talvoudegezh-feurmiñ* ; réparations locatives *aozadennoù war goust merour*.

Hervez GReg. :

LOUEUR, qui donne à louage *feurmer*.

LOCATAIRE, qui tient à louage *feurmer, feurmour* ; qui loue une portion de maison ou une petite maisonnette *kambred, kambrou, kamprour*.

LOUAGE, la chose louée, le prix de la chose louée *feurm* ; donner à louage *feurmiñ da ur re, reiñ e feurm da ur re* ; qui donne à louage *feurmour, neb a ro e feurm* ; prendre à louage *feurmiñ digant ur re, kemer e feurm*.

Hervez GIB :

KOUMANANT (1) contrat, marché. (2) fermage, bail. (3) gages. (4) domaine, ferme. (5) abonnement.

KOUMANANTAD (1) locataire. (2) abonné.

KOUMANANTER (1) locataire, fermier. (2) abonné.

KOUMANANTIÑ (1) prendre (une ferme) à bail. (2) servir à gages, se mettre aux gages (de). (3) s'abonner.

Kinnig a ran :

Gl. **bailleur, loueur.** Sz. **lessor.** Br. **roer e koumanant, roer e feurm.**

Gl. **locataire, fermier, preneur.** Sz. **lessee.** Br. **kemerer e {110}feurm (feurmer), kemerer e koumanant (koumananter).**

[(GE – 15 12 85) Ma ne vije ket mont a-enep un henvoaz bev atav, e kavjed amañ tro da arverañ ar c'houblad *-er / -adour* : Gl. *loueur / locataire.* Sz. *lessor / lessee.* Br. *feurmer / feurmador.*]

Gl. **bail.** Sz. **lease.** Br. **feurm, koumanant, feurmad.**

Gl. *bail à cheptel.* Br. *lizher-loened, koumanant-chatal*

Gl. *bail à ferme.* Br. *lizher-feurm, koumanant*

Gl. *bail à loyer.* Br. *lizher-ti, feurm*

Gl. *bail à construction.* Br. *koumanant adeiladiñ, feurmad adeiladiñ*

Gl. *bail à domaine congéable.* Br. *koumanant douar koñje*

Gl. *bail commercial.* Br. *feurmad kenwerzhel*

Gl. *bail d'habitation.* Br. *feurmad annez, feurm, lizher-ti*

Gl. *bail rural.* Br. *koumanant ploueziat.*

Gl. **louer, donner à louage**. Sz. **to let**. Br. **reiñ e feurm, reiñ e koumanant**.

Gl. **louer, prendre à louage**. Sz. **to rent, to hire**. Br. **kemer e feurm, kemer e koumanant, koumanantiñ**.

Gl. **louage** « contrat par lequel l'une des parties s'engage soit à faire jouir l'autre d'une chose, soit à lui procurer ses services ou son industrie, temporairement et moyennant un certain prix » (Dalloz, *Lex. term. jur.*). Br. **feurmad, feurm**.

Gl. *louage de choses*. Br. *feurmad traezoù*

Gl. *louage de services (contrat de travail)*. Br. *feurmad gwazadoù*.

Gl. **location** « contrat de louage ayant pour objet un immeuble ou un fonds de commerce ». Br. **feurmad, feurm**.

Gl. *location-gérance*. Br. *feurmad-merañ*

Gl. *location-vente*. Br. *feurmad-gwerzhañ*

Gl. *en location*. Br. *da feurmiñ*

Gl. *conditions de location*. Br. *divizoù (ar) feurmad*

Gl. *contrat de location*. Br. *kevrat-feurmiñ, feurmad*

Gl. *prix de location*. Br. *feurm*.

Gl. **crédit-bail** « technique de crédit à moyen terme (Sz. *leasing*), par laquelle une entreprise dite de crédit-bail acquiert, sur la demande d'un client, la propriété de biens d'équipement mobiliers ou immobiliers à usage professionnel, en vue de les donner en location à ce client pour une durée déterminée et en contrepartie de redevances ou loyers. À l'issue de la période fixée, le locataire jouit d'une option. Il peut : soit restituer le bien à la société financière, soit demander le renouvellement du contrat, soit acquérir le bien pour un prix qui tient compte, au moins pour partie, des versements effectués à titre de loyer » (Dalloz, *Lex. term. jur.*).

Gl. **location-vente** « contrat par lequel le propriétaire d'une chose la loue à une personne qui, à l'expiration d'un temps déterminé, a la faculté de l'acheter » (Dalloz, *id.*).

{111} Kement-se evit merkañ mat an diforc'h etre an daou :

Al **location-vente** n'eo nemet ur gevrat-werzhañ (Sz. **hire purchase**, a zo ivez **instalment buying**, kevatal da Gl. **achat à tempérament** ; Al. **Miet(e)kauf**, eleze « prenañ o kemer e feurm »). Bez' hon eus e Br. NDBF **feurmiñ-prenañ**. Da resisaat : diouzh tu ar prener, ober gant **feurmiñ-prenañ** pe **feurbrenañ** (an treuzgread o vezañ ar **feurmad-prenañ**) ; diouzh tu ar gwerzher, ober a-getep gant **feurmiñ-gwerzhañ** pe **feurmwerzhañ** (**feurmad-gwerzhañ**). Tu zo d'ober ivez gant **prenañ war dermen**.

Bremañ, kudenn al **leasing**, Gl. **crédit-bail**. An Al. a ra gant **Leasing** na mui na maez, pe a-wechoùigoù gant **Vermietung**. Dav eo merzhout e c'hoarvez, e Sz. hag en Al., ur mesk etre « crédit-bail » ha « location-vente » : ar mennoz-kreiz zo « reiñ e feurm » ha ne spisaer ket disoc'h an oberiadenn, eleze petore diuz a vo hini ar feurmer, paouez, adfeurmiñ pe brenañ. Kinnig a ran ober e Br. gant **feurm-kred, kredfeurm** ; diwar vont, e kavan mat diforc'hiñ ar **feurm** (Gl. **loyer**) diouzh ar **feurmad** a zo ar gevrat hag arverañ, pa vez lec'h, **feurmad-kred, kredfeurmad**.

Da reizhañ e ve enta *Imb* : Ger. *Brezh. arnevez 137* : « FEURM-WERZH location-vente. FEURMPREN leasing ».

Gl. **locatif**

Gl. *réparations locatives*. Sz. *tenant's repair, repairs incumbent*. Al. *Ausbesserungen zu Lasten des Mieters*. Br. *ratreadurioù e karg ar feurmer, ratreadurioù feurmel*.

Gl. *risque locatif*. Sz. *tenant's risks*. Al. *Haftung des Mieters*. Br. *riskl ar feurmer, riskl-feurmiñ*.

Gl. *valeur locative*. Sz. *rental value*. Al. *Mietwert*. Br. *gwerzh-feurmiñ*.

Gl. **loyer**. Sz. **hire, rent**. Al. **Miete**. Br. **feurm**.

Gl. *arriéré de loyer*. Br. *restaloù feurm, diandle feurm*.

Gl. *loyer de l'argent*. Sz. *price of money*. Al. *Geldleihpreis*. Br. *priz (feurm) an arc'hant, kampi*. (Merzhomp ez eo ar *feurm* ur *priz*).

Evezhiadenn. – Ar Sz. hag an Al. o deus un toullad termenou evit Br. *feurmiñ*. Ha dav e ve klask ur stirann all war-benn paotaat hon geriaoueg en dachenn ? A-du-rall e'm boa soñjet er c'houblad kevenebou *feurmiñ / feurmadiñ* (kv. Al. *vermieten / mieten*). E gwir, er yezh voutin ne vez ket graet an diforc'h ha ne sav amjestregezh ebet : *bevañ* « vivre », « nourrir » ; *dourañ* « abreuver », {112} « s'abreuver » ; *feurmiñ* « kemer e feurm », « reiñ e feurm ».

[(GE – 16 12 85) Anaout a reomp ivez Br. *prestañ / amprestañ* (ar ger-mañ savet dre an hent anvet « emprunt-calembour » gant C. Hagège, *L'homme de paroles*, 1985, p. 194). A-du-rall, gant emdroadur herrek bed ar c'henwerzh hag ar c'helliderezh e kemmo an termenou hag aesoc'h e vo dishualañ ar Br. diouzh tavantegezh ar c'heriaoueg henvoazel.]

KIS-269 – Evezhiadennoù a-zivout *Jedoniezh* gant Yvon Gak.

(YBLN da GE – 25 02 82)

Setu amañ va evezhiadennoù a-zivout *Jedoniezh* Yvon Gak diwar an dornskrid fiziet ennon da-geñver emvod ar *Greizenn studioù keltiek* dalc'het d'ar 06 02 82 e Kevrenn Geltiek Skol-Veur Roazhon.

L. [??]

Lavaret ez eus bet ar wech diwezhañ gant unan ac'hanomp e oa skrivet en ur yezh laosk. Ne oufed lavarout ar c'hontrol. N'eus digarez ebet da arverañ ur yezh trefot evit sevel pennadoù a venn bout « skiantel ». Seul gent a se pa glasker sevel gerioù nevez. Dav diskouez da gentañ un anaoudegezh pizh eus ar brezhoneg, kent emellout eus stur ar yezh. Evit fraeshaat an traoù e lavarín eo ret gouzout mat yezh-kein ha yezh-tal, eleze ar galleg hag ar brezhoneg. Ar galleg diouzh un tu : an dachenn — ar jedoniezh en degouezh — a rank bezañ anavezet mat, peurc'hwiliet ha piaouet. Ar brezhoneg diouzh an tu all : da gentañ dav kaout un anaoudegezh treadegel eus ar yezh : hen-, krenn-, raknevez-, nevezvrezhoneg ha last but not least, ar brezhoneg arnevez. Un evezhiadennig amañ. Yezh ar jedoniezh he deus emdroet e galleg : abaoe ugent vloaz ez eus kemmoù bras pe vrasoc'h er c'heriaoueg, un nebeut skouerioù a roín a-is. Iskis e vije, ma n'he dije ket emdroet ivez e brezhoneg. Abaoe mare kentelioù *Jedoniezh SADED*, eleze ar bloavezhioù 60, ez eus bet resisaet meur a vezad. Nemet chomet eo stabil ar graonell ha, forzh penaos, ne gemmer ket pep tra e pep tra bep miz... Pet adreizher eus ar brezhoneg a ve gwell dezho deskiñ mat ar yezh, kent kavout abeg e pep tra ? Hemañ ne gav ket mat an doare-skrivañ, hennedh ne blij ket dezhañ an distagadur, henhont a garfe adober labour hon diaraogerion, eleze labour Vallée, Hemon, hag all... Nann ! Mall eo diazezañ al labour war ur sol solut. Evel er broioù all : e Frañs, ar *Comité d'étude des termes techniques français*, e Danmark *Dansk sproгнаev*, e Norge *Raadet for teknisk terminologi*, e Sveden *Tekniska nomenclaturcentralen*, hag all. Ar sturyezhañ zo un arz a c'houlenn ur stummadur hir, tri seurt tud o kenlabourat : ur sturyezher, un arbennigour war ar yezh (ur c'heltiegour en degouezh), ur yezhoniour. Gwell a se mard eo ar sturyezher an tri war un dro. A-c'houde ma sturyezher ar brezhoneg ez eus bet diazezet un toullad reolennoù, pe a ziarbennoù da vihanañ. Gant ar *Greizenn Imbourc'h Sturyezhouriezh* (KIS) en deus *Preder* amparet ur stroll tud arroutet war an dachenn dre un hir a bleustr. Ar *Greizenn studioù keltiek* zo dav dezhi soliañ he labourioù en un doare sirius ha bezañ par er c'heñver-se d'ar c'hreizennoù all er bed. Mar kredan reiñ un ali da aozerion ar burutelladurioù eo studiañ a-zevri pezh zo bet graet {113} abaoe ugent vloaz gant *Preder* (*Dafar 63, Dafar 64 evit ar Geriadur broadel, Stagadenn d'an Dafar 1971, Dafar Geriadur ar yezh arnevez*, h.a.) hag *Emsav* (« Notennoù armerzhel, politikel, kevredadel », etre 1967 ha 1978).

N'eo ket al lec'h amañ da vont dre ar munudoù, rak forzhig a draoù a ve da lavarout diwar-benn ar burutelladurioù. Lavaromp hepen ne hañval ket ar bleud bezañ bet burutellet a-zevri evit ober bara mat. Al liesañ e tennont d'un digarez hep-mui, oc'h ober gant troiennoù o tiskouez amfraezhdad ar meizañ. Digarez da betra ? Da zegas evel anat termenou « komprenadus gant an holl ». Moarvat e klasker skrivañ jedoniezh en ur yezh komprenet gant an holl ? Petra a dalvez kement-se ? Gwell ober gant ar galleg neuze, n'eus ket ezhomm ober double emploi. Ur wech c'hoazh : ar gudenn n'eo ket kareziñ pep amprest digant ar galleg, met gouzout mat petore gerioù a c'hell ar brezhoneg lonkañ hep ma c'hoarvezfe droug dezhañ.

Daou graf a zegasin amañ war-lerc'h : kudenn *talvoud* / *gwerzh* a hañval bezañ bet digomprenet a-grenn gant aozerion ar burutelladurioù, hag un notennig a-zivout *axiome*, *postulat*...

2. TALVOUD / GWERZH.

Dafar 64 : *Gwerzh* b. 1) Kementad arc'hant a seller evel kevatal da udb., sk. : « Setu *gwerzh* va c'houmanant » ; nep tra e kement hag o kaout *gwerzh*, sk. : « Ur *werzh* diogel eo an daolenn livet ». 2) Braster kevatal da udb. en ur c'heñver divizet, sk. : « *Gwerzh* un *nerzh* zo *gwerzh* ar c'heñvder anezhañ » ; nep tra e kement hag o kaout *gwerzh* en ur c'heñver divizet, sk. : « Ur *werzh* skeuliadel eo kreñvder an *nerzh* ». 3) Dre astenn ster, kevatalder nep tra daveadus pe geñveriadus, sk. : « Ur *werzh* skeuliadel en deus kreñvder un *nerzh*, ur *werzh* sturiadel en deus an *nerzh* e-unan ent strizh » ; nep tra e kement hag o kaout *gwerzh* er ster 3, sk. : « Ur *werzh* sturiadel eo an *nerzh* ent strizh ».

Notenn. – Diforc'hiñ a reer *gwerzh* ha *talvoud* evel-henn : *gwerzh* a empleg un daveiñ, ur c'heñveriañ, eleze ur c'heñver ergorel ; *talvoud* a empleg ar bastañ d'un ezhomm, eleze ur c'heñver dangorel. Er yezh voutin e kaver an daou ster gant ar verb *talvout*, sk. : « An armel-se a dalvez din evit renkañ va zraoù (bastañ a ra da'm ezhomm, keñver dangorel), daoust ma na dalvez ket kalz a dra (bihan eo he *gwerzh*, keñver ergorel) ». Er yezh resis e reer gant *gwerzh* bewech ma vez lakaet er-maez pep dave d'an dangorelezh, sk. : « Ur *werzh* fizikel, jedoniezhel » ; gant *talvoud* hag e zevedoù bewech ma vez empleget, pe da nebeutañ, ma ne ranker ket lakaat er-maez un dave d'an dangorelezh, sk. : « An talvoudoù speredel », « Talvoudegezh un ti ». Merzhout a reer an diforc'h etre « talvoudegezh un ti » ha « *gwerzh* un ti », etre « ar *gwerzhioù* armerzhel » hag « an talvoudoù armerzhel ».

Pa lavar aozerion ar burutelladurioù ez eo liammet *gwerzh* gant *gwerzhañ*, ne oufent ket lavarout gwell. Rak petra eo *gwerzhañ* ? Reiñ ur varc'hadourezh en eskemm d'an arc'hant pe d'un dra all kevatal. « *Gwerzhañ* un dra » zo neuze savelañ e geñver gant un dra all kemeret da unanenn. An holl a oar ez eo bet dibabet an aour, an arc'hant da zave evit arbennoù anavezet. Lavarout a reer : « *dewerzhañ* priz udb. » Heñveldra evit *dewerzhañ* ur pellder. Dav da gentañ kaout un unanenn : ar metr. Amañ e c'hoari unan eus pennañ galloudezhioù al lavar : al leterc'hañ (metafor). E tachenn ar c'henwerzh e chom liammet c'hoazh an daou vezad evit abegoù anat : a-wechoù ez eus *gwerzh* gant an traoù talvoudus (n'eo ket bepred avat !). Aes eo kompren kement-se war un dachenn denel, ma c'hoari ar gantaezelezh. E-se *talvoud-eskemm* = *gwerzh*. Ha chom a ra e par an dangorelezh an *talvoud-bastañ*. Yezhoù {114}'zo a vir an hevelep termen evit an daou vezad, evel ar galleg *valeur*, ha neuze e tegouezher gant frazennoù evel : « Cette chose n'a aucune valeur pour moi, bien que sa valeur soit grande », pe, er c'hontrol : « Ça n'a pas de valeur pour moi ! » (da lavarout eo ez eus un talvoud kantaazel bras gant an dra, petra bennak ma'z eo dister ar *werzh* anezhañ). Damheñvel eo gant an alamaneg *Wert* ; met e saozneg ez eus c'hoarvezet un arbennikadur en termenoù ivez : daou dermen zo : *value* ha *worth*. Evel e brezhoneg, e talvez *worth* (a orin gant Br. *gwerzh*) er yezh pemdeziek evit an daou vezad, sk. : « Give me a pound's worth of stamps ». Bez' ez eus avat ur c'hennotadur dangorel : « merit, what a person or thing is worth » ; sk. : « persons of worth » ... Netra souezhus e ve liammet ha mesket ar meizadoù : meizañ a reer e c'hell un dra pouezus evit un den, un dra a gont evitañ, koustañ ker. E brezhoneg e c'hoarvez an hevelep tra, evel m'hon eus gwelet. An eil termen saoznek a orin latin via ar galleg zo *value*, dezhañ sterioù nes da re *worth* er yezh voutin, gant ur c'hennotadur ergorel koulskoude : « equivalent of a thing, what represents or is represented by or may be substituted for a thing ». Eleze er jedoniezh : « amount or quantity denoted by algebrical term or expression » ; er fizik : « numerical measure of a quantity », hag all. E saozneg e kemer an termenoù a orin latin sterioù difetis alies, tra ma chom gant an termenoù a orin germanek ur ster fetisoc'h. E brezhoneg ne oa ket da zibab, gant ma oa er yezh an termen *gwerzh* gant ar ster « *valeur*, *prix* », eleze gant ar c'hennotadur ergorel klasket.

Ur skouer n'eo ken eus an doare da resisaat ar meizadur ha da zedavezout barregzhioù ar yezh. En degouezh-mañ n'eus bet krouet ger ebet, n'eus bet enporzhiet ger ebet. Ar gudenn nemeti oa sturiañ ar c'hennotadurioù empleg en termenoù bezant er yezh. Er c'hraf da heul e klaskin diskouez un degouezh all : enporzhiañ ur ger digant ar galleg, e petore keñver... An holl a oar e ranker talañ an enporzhiadurioù. Betek pe boent eo barrek ar brezhoneg da enporzhiañ ar ger-mañ-ger ? Betek pe boent ne goust ket re ger ar priz ? Rak enporzhiañ a-vloc'h ne ra nemet divouedañ ar yezh dre an diabarzh, evel ma'z eo enkadennus meurbet evit ar c'hevredigezhioù chomet er-maez eus ar greanteladur enporzhiañ marc'hadourezhioù kenderc'het er broioù greantelaet. Ar brezhoneg ne oufe gouzañv riskl brasoc'h.

3. AXIOME, POSTULAT, h.a.

Splann eo amañ emdroadur ar yezh a-geñver gant resisadur ar meizadoù. A-hed va studioù e'm eus gwelet an anvadur o kemmañ, ar paour keizh kelennerion o huchal forzh o buhez. N'eus ket peadra da vezañ souezhet avat. Ha pell emamp diouzh kemeradurioù Euklides pe Aristoteles. Setu un nebeut skouerioù :

	<i>N</i>	<i>Z</i>
Gwechall	<i>Entiers</i>	<i>Entiers relatifs</i> ou <i>entiers algébriques</i>
Hiziv	<i>Naturels</i> ou <i>entiers naturels</i> ou <i>entiers positifs</i>	<i>Entiers</i> ou <i>entiers rationnels</i>

Setu termenadur ur *riñv*, Gl. *nombre algébrique* : nombre complexe {115} racine d'un polynôme non nul $P \in \mathbb{Q}(x)$.

Ur *riñv kevan*, Gl. *entier algébrique* : nombre complexe sur $\mathbb{Z}$.

Kement-se evit pouezañ war an diforc'hioù a zo etre kemeradurioù dec'h ha re hiziv. Diwar vont e c'haller kinnig *aljebr* (Ar. *al-žabr*) e-kichen *riñvoniezh*, an termen-mañ diwezhañ o vont gant *riñvenn* « kement lavarenn displeget e termenou jedoniel, sk. x^2y , pe LMT, h.a. pe, er boelloniezh, e riñvoniezh an teskadoù : $-(p \in q)$ pe $A \cup (B \cap C)$, h.a. »

Tu ve da veizañ an *aljebr* evel hollad ar *riñvoniezhoù*, pe ar gin. Dav eo en em soñjal. Met forzh penaos n'eus abeg ebet da zegas un termen hiron evel *aljebriezh*, evel *ekonomiezh* da skouer. Chañs ebet n'o deus seurt gerioù er yezh.

Ne welan kudenn ebet gant *riñvel* evit Gl. *algébrique*. Hag evit a sell Gl. *valeur absolue*, n'eus ket ezhomm da glask pemp troad d'ar maout, nag enporzhiañ un *absolout* pe me oar.

Gl. *valeur absolue* « en mathématiques, la valeur absolue d'un nombre réel x est la valeur arithmétique de $\sqrt{x^2}$. Pour un nombre négatif $-x$ c'est x , car $(-x)^2 = (x)^2$. La valeur absolue (ou *module* comme on disait autrefois) d'un nombre imaginaire ordinaire $x + iy$ est $\sqrt{x^2 + y^2}$. Enfin, la valeur absolue d'un nombre complexe à n éléments $(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n)$ est $\sqrt{x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2}$ ».

A-walc'h ez eus neuze gant *niverel* (Gl. *absolu*), e ster ar jedoniezh voutin da nebeutañ, rak komz a reer bremañ eus *valeur absolue sur un anneau A*, *valeur absolue archimédienne sur un corps K*, *valeur absolue p-adique*, h.a. Dav e ve imbours'hiñ a-benn gwelout ha kantreizh eo an termen *niverel* en holl zegouezhioù-se, met betek-gouzout e hañval din bezañ azas e kement ha ma'z eus anv ivez eus niveroù : *niveroù p-adek* (pa reer ivez gant ar ger *monadenn*).

Hag e teuan d'ar c'hraf a zo e penn-kont. Ne zistroan ket war ar c'hemeradurioù kozh (*anataenn*, *pennwirionez*). Dav eo merzhout ez eo bremañ *axiome* ha *postulat* kevatal, nemet ez arverer *axiome* mui-ouzh-mui er jedoniezh, o lezel *postulat* evit degouezhioù istorel pe e-maez ar jedoniezh. An hevelep tra zo c'hoarvezet e brezhoneg en ugent vloaz tremen. Ar re o doa ezhommoù eus an termenou-se o deus resisaet o meizadoù ha daskemmet an termenou :

Bloavezhioù 60		Bremañ
LAVARENNOÛ-DIAZEZ (<i>bonlavarennoù</i>)		BONDERMENOÛ
– termenadurioù	darbennadoù	– termenadurioù
– lakadennoù		– aksiomennoù pe bonlakadennoù
LAVARENNOÛ-DEZREN		LAKADENNOÛ-DEZREN
– delakadennoù	dezreadoù	– delakadennoù
– adlakadennoù		– adlakadennoù
– skorklakadennoù		– skorklakadennoù
An tremen : dezreadenn		: dezreadenn
Ar reizhiad : reizhiad lakaat-dezren.		: reizhiad darbenn-dezren, aksiomatik, reizhiad aksomatikel.

{116} Setu dek vloaz pe-dost ma'z eo bet degemeret ar ger *aksiomatik*, rak er jedoniezh arnevez ez eur deuet da veizañ un *aksiomenn* evel ul lavarenn « gwir » dre dermenadur, da lavarout eo e steuz an diforc'h etre *termenadur* ha *lakadenn*. E-se e reer gant *aksiomenn* pa'z eo deuet an termen-se da vezañ kalvezel-rik ha pa na zegasfe strafuilh ebet e brezhoneg hag, en eneb, pa ro tro da resisaat an traoù. Da neuze, an *termenadurioù*, an *aksiomennoù*, an *delakadennoù*, an *adlakadennoù*, ar *skorlakadennoù* zo razh *lakadennoù*. E Gl. e kaver *proposition* « en logique, synonyme d' *énoncé* ; en mathématique, synonyme de *théorème*, *énoncé vrai* » (*énoncé vrai* = *axiome* ou *théorème*). E Br. ez eo dispar spisaat mar bez ezhomm : *bonlakadenn* ≠ *delakadenn*. Ouzhpenn se kounaat al liamm a gaver e diskiblezhioù all etre *goulakadenn*, *arlakadenn*, *bonlakadenn*.

(GE da YBLN – 01 03 82, azveret 21 12 85)

Lakaomp o dije da gendaelerion komprenet ar yezh resis a arverez, ne gav ket din o dije tuet ganit. Pe neuze o dije distaolet kalz eus o mennozhioù. Mibion int d'ar remziad a selle ar galleg evel an alc'houez o dieube diouzh bac'h o farlantoù. Bezañ div wech feal d'o zud eo digoll an emvuturniadur a rejont dindan wask an darvoudoù, eleze adpiaouañ o yezh hep diskregiñ evit kelo diouzh un alc'houez prenet ken ker. Goût a ouzont ne c'hell ar brezhoneg padout nemet dre gemer renk etre yezhoù all hon amzer. Pezh a ra d'ar re-mañ bezañ azas ouzh ar bed n'eo ket o goubarzhelezh vroadel hogen, en eneb, korf-eskern an termennoù kalvezel boutin d'an holl, oc'h amparañ ur meni *mathesis universalis*. Hag en un doare ez eo ar yezhoù bras arnevez kemend-all a erzerc'hadoù dibarek eus ar *mathesis universalis* kalvezel-se. Perak ket un erzerc'had brezhonek ? O vezañ ma'z eo etrevroadel, dreistbroadel kentoc'h, ganti ne enporzhior er yezh elfenn ebet na ve estrenoc'h dezhi eget ma'z eo d'ar yezhoù all. D'an eil, penaos intent unvanadur ar brezhoneg abaoe daou gantved ma n'eo ket evel saveladur ur furm etrerannyezhezh, an direadur eus teskad ar parlantoù lec'hel d'o glad boutin — komz naturel an dud-mañ, dremm diles ar vro-mañ ? Daoust ha n'eo ket sklaer neuze ar gefridi da seveniñ : imboudañ hardizh barradur an termennoù etrevroadel ouzh kef ar yezh o sevel war-eeun eus genou ar bobl ?

Kaer eo evel ma'z eo kaer un hunvre. Si brasañ ar boellatadenn eo dianaout an dialusk a ren war vuhez ar yezhoù. Pep yezh a vez an disoc'h bepred war gemm eus dialusk ur gevredigezh « oc'h emframmañ, o tiemframmañ, oc'h ademframmañ » evit adkemer troienn Gurvitch^{xx}, ar « greadoù-neveziñ ha -krouiñ » (pezh hon eus anvet an nid) o c'hoari er fiñv-se ar roll-blein. Bev eo ar galleg, ar saozneg, n'eo ket dre ma'z eus en o c'hreiz ur c'horf-eskern a c'herioù etrevroadel, met dre berzh an oaledoù-krouiñ prederel, arzel, gouiziel, greantel birvidik o c'hoiñ er c'hevredigezhioù galleger ha saozneger. Er c'hontrol, e lusk brezhoneg ar werin d'e varv dre ma na vez mui pell 'zo an disterañ elienenn-grouiñ en aspadennoù ar gevredigezh vrezhoneger. An amprestañ a fell da'z kendaelerion ober zo e gwir kenkoulz ha treuzplantañ organoù bev d'ur c'helan.

Ar c'hantreizhadur nemetañ d'al labour a c'haller ren hiziv war ar brezhoneg eo e kempouezer ezvezañs ur gevredigezh vrezhoneger dre greizennañ ar brezhonegañ war ar greadoù-neveziñ ha -krouiñ. Ur glaoustre eo n'emañ den e piaou d'an elfennoù ret da briziañ he chañsoù. Un dra hepken zo asur : ne c'hell ar brezhoneg bevañ en amzer-mañ nemet evel yezh krouerion, yezh-krouiñ, krouiñ yezh.

{117} Diskouez a rez ervat ez eus evit mont d'ar yezhoù all un doare spletus : amprestañ e-ser krouiñ (sevel hag arverañ an termennoù *lakadenn*, *ad-*, *ar-*, *de-*, *gou-*, *skorlakadenn* ha, da c'houde, degas *aksiomenn* en o zouez zo reiñ tro d'ar gerioù brezhoneg, ha d'ar ger etrevroadel e-unan, da binvidikaat ha da resisaat o ster), hag un doare noazus : amprestañ dre zic'halloud, lakaat tachennoù dezerzh a-bezh dindan dermennoù harzlammet (degas gerioù evel *absolout*, *aplikadur*, *espas*, *matris*, *faktorizadur* zo euveriñ an div yezh ; a dra sur, evel a lavarez, gwell e vije mont dezhi e galleg war-eeun).

^{xx} Sl. *Emsav* 1972 164 30-31.

KIS-270 – Ur gudenn a varzhouriezh.

(GE da ALB – 17 03 82)

Setu pellik 'zo ma oan e go war ar gudenn-mañ : pa zifluk ar varzhoniezh e vez techet an aozer d'he annez, da zaspagañ en-dro d'ar bommoù barzhiñ rik ur blouead prezegoù o tennañ d'e brederioù eus ar mare, d'e gealiadurezh, d'e stuziadur, anezho holl elfennoù anorinel ha drevezadurioù. Ken ma'm eus klasket kas ar sklaeradur un tammig pelloc'h.

Kemeret 'm eus da boent-loc'hañ an tri ger « *ruzonenn ar rezid* » a welez e derou ar varzhoneg^{xxi}. Dre c'houlakadur e'm eus sellet outo evel furm varzhiñ diles (dre c'houlakadur, emezon, rak kredenn an aozer ez eo

diles ar bomm-mañ-bomm eus e skridoù he deus da vezañ kaougantet gant an istor, hag ivez peogwir n'eus amañ nemet ur skouer : evit ezhommoù va displegadur ne vern ket e ve diles ar bomm). Ar goulenn kentañ a ran eo : penaos eo difluket ar c'hevosodad gerioù-se e'm frezeg ? Tu a ve d'ober un azgwel hanezel, dre zanevellañ an darvoudoùigou, un darn vat anezho dargouezhek, o deus disoc'het gant seurt « kavaden » . Tu ivez d'ober un dezrann parennel lieslive eus tebegezh ar c'hevosodiñ :

- e par ar sonioù, o lakaat a-wel dibun ar c'hensonennoù : *R Z n n R Z d*, hag o taveiñ da hengoun ar genganez ;
- e par an argeloù : ar ruz o vezañ argel an dispac'h o c'henele ar frankiz en istor Kornog ; ruzonenn ar gweur, argel a bouez en hon sevenadur ; h.a.
- e par an dodennoù : ar frankiz ned eo ket ar rezid, hogen ned eo ket hep keñver outañ ; evel ar ruzonenn war ribl an dremmwel o reiñ kel eus an heol, e ro ar frankiz kel eus ar rezid ;
- e par ar bred : ur bredelfennerezh a ziskuilhfe moarvat perak on kizidik ouzh seurt kejadenn sonioù, argeloù, dodennoù ; un elfennerezh giz Freud o klask an abegoù e'm istor personel, un elfennerezh giz Jung o furchal er « bred strollennel » war-lerc'h kentpatromoù genadel, kenelel pe all.

Ur wech diskoachet an holl amplegadoù-se, e ve ar goulenn : ha spiriñ a reont da zisplegañ an dibab graet eus an tri ger hag an diviz kemeret d'o c'hevosodiñ ? Mar be ya ar respont, e c'haller meizañ ar c'hevosodad evel an disoc'h dik diwar an teskad amplegadoù deskrivet ha dastum ez eus a-walc'h gant ur sell soliadek d'ober reiz warnañ, eleze e c'haller diren ar pezh a hañvale bezañ barzhoniezh d'ur plaenadur bredoniour, kevredadour, argeloniour, {118}h.a. (nemet e tegemerfed a priori ez eo ar varzhoniezh direadus d'un displegadur soliadek). Mar be nann ar respont... Da gentañ, klaskomp kompren penaos e c'hell ar respont bezañ nann ; lakaomp e tarbenner ne spir ket an amplegadoù diskoachet da veizañ amparadur ar c'hevosodad e kaoz ; unan a zaou : pe klask a vo graet da amplegadoù all manet en amc'houlou (ha den ne c'hell asur nepred bezañ peurc'hraet ar renabl eus amplegadoù un darvoud, an holl ouezoniourion en goar) ; pe kavet e vo un « arbenn » nad eo ket amplegad, – kentoc'h, dizoloet e vo ned eo ket amplegad an hini a greded.

Nesaomp d'hon c'hraf. Mar bez ar c'hevosodad gerioù e kaoz an eztaol, ar poent eskor eus ur buhezañ digent — ur buhezañ na gaver roud ebet anezhañ en istor diagent — e rankor dre se anzav n'eus dezhañ amplegad ebet er c'heñver-se (ne c'hallor deskrivañ nemet amveziadoù dezhañ hag, en o zouez, d'ar muiañ, bonveziadoù). Diaes eo avat diogeliñ diwar welout ur c'hevosodad tri ger ez eus anezho ur poent eskor d'un hennad digent en istor... Muioc'h prouennoù zo ezhomm ! Daou zoare a vez d'ar prouennoù : da gentañ, poentoù eskor all a vo d'an hevelep hennad buhezañ en oberenn an aozer (houmañ a gav he unded diles en hennadoù a seurt-se hag e nep lec'h all — pezh a'm eus anvet an hevelepted nidiadel), pep eskor nevez — pep oberenn nevez — o tiskouez un dremm nevez eus an hevelep hennad unel ha digent ; d'an eil, an oaled vuhezañ nevez-se, goude enaouiñ en aozer a gendalc'ho da enaouiñ e hennad buhezañ en e lennerion hag, en degouezh gwellañ, a-dreuz d'ar remziadoù. Ar buhezañ-se, c'hoarvezet diamplegad, ganet dinamm ! a vo tredizhus ; evel ma lavar Merleau-Ponty^{xxii}, emañ e hoali hogos en e bezh dirazañ. PL a venege an devoud e wisk an oberenn diles sterioù nevez gant pep remziad. An hennad buhezañ a ra ar graonell anezhi, hag he deus kemeret dremmoù liesneuz a-hed remzad an aozer, ur wech tredizhet tud all en he amzer end-eeun pe er c'hantvedoù da heul, a gendalc'h war e lañs, o wiskañ dremmoù ha sterioù nevez dre an dud tredizhet.

Kement emañ o paouez lavarout n'eo a-benn ar fin nemet un diverrañ eus ar pezh a'm eus bet tro da skrivañ e-ser arlakadenn an nid, hag an dedalvezadur anezhi d'ar varzhoniezh^{xxiii}. Diwarnañ e karfen tennañ sklerijenn evit a sell « arz ar barzhiñ », an « art poétique »^{xxiv}.

Ent dezrannel, e chom forc'hellek nep kevosodad gerioù a ya d'ober ur varzhoneg. Rak tu zo d'ober reiz warnañ hogos en e bezh diwar-bouez an elfennerezh amplegadel. Mailhed eo ar skridvarnerion hag ar skolveuridi evit distripañ diouzh pep oberenn an orinoù, al levezonoù, an hêrezhioù, an amprestoù hag an drevezadurioù ken ma na chom netra e dilerc'h ar bagad karveded-se. E gwir, en ur bomm barzhoniezh diles, e c'haller destagañ hogos pep tra ouzh oberennoù ha kealioù diagent. Ar pep pouezusañ evel just eo danvez an hogosted. E-barzh neradur an amplegadoù istorel, lavarel, sevenadurel, bredel ha me 'oar, pezh a zo da gaout eo ar pesk aour, poent eskor ur buhezañ digent. Kement-mañ zo savboent al lenner, ar studier. Hogen pehini eo savboent ar barzh, an aozer ? Gantañ e teu ur morad prezegoù. An devoud e ve pesked aour kuzhet e-kreiz ar morad a ra anezhañ ur barzh moarvat. Evit bezañ arzour e rank kaout daou dra ouzhpenn : bezañ gouest da ziverzhout bezañs ar pesk aour, bezañ akuit da ezvevennañ pep pesk all, da zevrec'hiañ ar poullad m'emañ ar pesk aour o tifreñ. Ent sklaer, e ranko piaouañ ur skiant en lakay da anaout war an taol pezh a zo poent eskor ur buhezañ digent (pezh a ampeg ez eo deuet da vezañ emouez ouzh ar buhezañ orinel o c'hoarvezout gantañ ha, da heul, barrek d'e anaout pa gemer dremm ar prezeg) — ar skiant-se a anvfen a-walc'h « skiant an istor », rak an istor diles zo e andon er poentoù eskor eus ar seurt ; rankout a ray piaouañ ivez {119}un ijin evit kenaozañ ur furm eztaolus : juntañ elfennoù kozh, korvoiñ amplegadoù dibabet akuit, degas enno ar gwaradur ret d'ober d'an elfenn nevez splannañ, d'an diamplegad strinkañ. Aze emañ an arz : derc'hel eus ar soliadelezh

kent just a-walc'h evit talvezout da c'houskor d'ar pezh a zo oc'h eskoriñ. Dre skiant-prenet e ouzon eo techet an aozer bepred da genderc'hel war e lañs ha da veuziñ an eztaol diles en ur soubilhad prezegoù a-geñver gant e vuhezadur, e gealiadur, e stuziadur, hag all. Seurt soubilhad alies a zegas gant e froud elfennoù diles all ha setu perak ned eo ket didalvoud. Nemet, goude an dislonkadenn ez eo dav da c'hlav an adlenn kouezhañ puilh evit skarzhañ al liboud. Ken ha ken diziouerus eo an div varregezh : ne servijfe da netra d'ur barzh kaout ur pesk aour e deun ur mor a c'hloub ma na vefe ket gouest d'e dennañ er-maez (ne dizhfe ket emouezañ ouzh e vuhezañ diles, rak an emouezañ a vale en ur ser gant an eztaoliñ) ; ne servijfe da netra d'un aozer bezañ dornet kaer evit sevel barzhonegoù, mar manke dezhañ « skiant an istor », anezhi dihun an den d'ar buhezañ digent.

E sigur kement-se ez eus ur poent a geñveroniezh a garfen studiañ (« keñver- » a intentan amañ e ster LAVAR 05, pp. 56 hh.). Etre ar pezh a eskor (a anvan amañ « buhezañ digent » bezant en aozer hag en e lennerion da heul) hag ar poent eskor ez eo ar c'hevosodad gerioù, pe geñver ez eus ? Ne c'haller ket komz ent resis eus ur c'heñver bonveziad-eilsaveled, hemañ o vezañ stiguet etre an div stad eus ar soliadelezh a-raok ha goude an taol nid, eleze, amañ, etre ar gerioù a-raok hag ar gerioù goude. An diaester eo en degouezh termenañ ar c'heñver etre ur soliadelezh (ar c'hevosodad gerioù) hag ur « raksoliadelezh » (pezh a anvan ar « buhezañ digent » n'hon eus anaoudegezh anezhañ nemet e kement ma kemer korf end-eeun er c'hevosodad gerioù ; hon eus neoazh ar brouenn ez eus anezhañ a-ziforc'h dre an devoud ma trebad ha ma kemer korf adarre e predoù all, e lankadoù all eus oberenn an aozer). Rankout a reer komz a geñver daouek : er poent eskor ez eus diouzh un tu unanded ar c'hevosodad (nad eo ket tri ger, hogen ur furm unel, nad eo ket kejidigezh ene rakveziat an awen gant korf rakveziat ar gerioù, hogen difluk un dra bennak digent), diouzh an tu all un islonk etre soliadelezh ar c'hevosodad hag « ansoliadelezh » ar pezh a zo oc'h eskoriñ drezañ, un islonk graet a drehontelezh vouldel hag amzerel. Un doare komz gwengelek, faos, laosk eo ober anv amañ eus « diavaeziadur », evel pa vije, bezant tu bennak e kondon ar soliadelezh, teñzorioù kuzh o c'hortoz bezañ degaset e goulou — ar gredenn eo en eneoù rakgraet o c'hortoz e-kichen ar bed ar c'horfoù da vezañ ganet, ar gredenn en un Doue soliad el o welout war ar bed, e berr, en ur soliadelezh trasoliadel^{xxv}... Eus ar c'heñver fetis-se etre soliadelezh hag ansoliadelezh, etre boud hag anvoud evel m'en kantouezer er poent eskor, e rafenn ur *c'heñver a dreuzveziadur* pe, gwelloc'h c'hoazh, *a drozveziadur*, rak trozet e vez eno an harzoù nevet etre boud hag anvoud, ul lamm zo er-maez eus ar bed, ar soliadelezh ha kement tra marilhet. Torret ar reolenn « Natura non facit saltus ». Hag adkavout a reer amañ keal an dreistnatur, kelennet gant an deologiezh ? A c'hell bezañ. Neuze e ranker stadañ an dirikladur a zo c'hoarvezet e par kelennadurezh voutin an Iliz ken e-keñver an dreistnatur, ken e-keñver kealioù evel re ar c'horf hag an ene. Ar gwel unventek a laka e penn-kont ur c'horf hag un ene evel daou solwez kenlive ha juntet. Ar reiz fetis, kantouezek, an hini a arveromp oc'h imbours'hiñ ar varzhoniezh, a ziskouez ez eus daou zoare digendireadus da ziraer ar gudenn : mar seller ouzh an den pe ouzh ar varzhoneg (pezh a ran « kevosodad gerioù » anezhañ el lizher-mañ), ne c'haller dispartiañ na korf nag ene, nag awen na furm : un unanded zo ha tra ken ; notomp ne ra ar Bibl anv ebet eus un disparti korf-ene, hemañ o hañvalout bezañ ar frouezh eus un treuzkomprenadur eus Aristoteles ha Platon ; mar seller hollad oberennoù {120}ur barzh hag o remzad en istor, e stader hevelepted nidiadel ha, dre se, bezañs ur « buhezañ digent » o trebadout, oc'h ober unan gant pep oberenn ha na c'haller meizañ nemet dre zegas e penn-kont keal bevennat an « ansoliadelezh » (ar ger « ansoliadelezh » zo gwell ober gantañ en degouezh-mañ kentoc'h eget « nidiadelezh », ha pa ve evit mirout a zont tamm-ha-tamm da arverañ « nidiadelezh » evel anv ur solwez kenlive gant ar solwezioù soliad el). Pezh a zo a bouez merkañ eo an dic'hallus derc'hel an daou vezadur a-gevret er spered : pe e veizer ar varzhoneg evel un unanded a zo he orin enni he-unan, pe e veizer ar « buhezañ digent » evel un unanded enkorfet en un aridennad furmoù (barzhonegoù, h.a.). Emañ an islonk e par ar ger « enkorfet », a zo ur gwir gevrin.

(Evit an embann eo bet lakaet an notennoù da heul.)

^{xxi} Barzhoneg diembann, ha bepred war ar stern (GE – 25 12 85).

^{xxii} « Si les créations ne sont pas un acquis, ce n'est pas seulement que, comme toutes choses, elles passent, c'est aussi qu'elles ont presque toute leur vie devant elles », *L'Œil et l'Esprit*, 1964, pp. 92-93.

^{xxiii} SL. « Beziadoù ha meizadoù nidiadel », *Emsav* 1974 74 48-68, pergen.

^{xxiv} (GE da DLD – 01 02 82) « À propos d'“art poétique” [...] je ne pense pas que la poésie ait à voir d'abord avec le langage. Mais avec l'être. [...] Si le poète s'incarne dans les mots, il les exténue, il va vers la mise à mort du logos. Concédon's d'appeler poésie cette seule voie des mots, mais elle n'est qu'une parmi d'autres. Le verbe n'est pas seulement affaire de langage. Il n'est même pas affaire de langage du tout, le réel, l'être commençant vraiment avec la mort des derniers mots. Dire, comme le font les poètes accomplis, que la poésie débouche sur le silence, que la vraie poésie est silence, n'est pas un constat désespéré, mais bien la signalisation de l'être, le secret de la joie. De là le paradoxe du poète : il s'incarne dans les mots et en même temps il doit les tenir à une certaine distance, se montrer avec eux matois, retors, les traiter avec respect mais désinvolture. Ils ne sont que le lever de rideau de l'être, l'apéritif dont on aurait tort de s'enivrer. La forme poétique ne surgit du reste que par cette tenue à distance : les mots, comme les adversaires d'un match de rugby, essaient tous les moyens de s'infiltrer dans les défenses opposées, toutes les figures, toutes les combinaisons possibles pour

trouver la faille et marquer. Tout poème achevé est une défaite, ou du moins un essai transformé par l'adversaire. Les médiévaux ne se trompaient pas en affirmant le diabolique de l'art.

« Ce paradoxe, cette contradiction interne de la poésie (signaler l'être en ajoutant un écran) est, je crois, le ressort de l'art poétique ». Il donne à connaître le matériau et la façon de l'entreprendre. Il rend compte de l'antinomie entre poésie et discours : chaque mot de poésie a son lien essentiel avec le commencement, et cela il le figure en étant lui-même commencement (de langage) ; ses rapports avec les autres mots du texte sont rapports de commencement à commencement (quand je dis "commencement" je pourrais aussi bien dire "fin", chaque mot de poésie est une roue où commencement et fin sont indiscernables, — "Every phrase and every sentence is an end and a beginning", dit Eliot dans *Little Gidding*, V). La poésie féconde, fait croître et multiplie le sens des mots, tandis que le rapport discursif détermine et élimine du sens, à la limite mathématise et stérilise les mots. Bien entendu, l'art peut consister à récupérer cette mathématisation discursive et à la subvertir au bénéfice de la poésie. Mais le discursif par lui-même tourne le dos au commencement, accroît sa distance de l'être. La poésie fait face à l'être, fait l'être, et tient le langage à distance. Le discours tourne le dos à l'être fait, perd l'être, et se perd dans le langage. »

^{xxv} Dav eo degas amañ lavared Levinas : « Dieu n'est pas un *autre être*. Il est *autrement qu'être* », meneget gant Richard Kearney, *Poétique du possible*, 1984, p. 231.

KIS-271 – Gr. ἔπος, ἀγάπη, φιλία.

(TAM da GE – 27 04 82)

Emaon o lakaat an dorn diwezhañ war ma zroidigezh eus *Kanenn ar C'hanennoù*, diwar an hebraeg. Erru on amoet gant an diouer a c'herioù evit an diforc'h etre lies doare ar **garantez** ; da wrizienn vev nemeti hon eus **kar-** ! Sl. Gr. ἔπος / ἀγάπη, φιλία ha Hb. **dôd** / 'âheb. Pell 'zo 'm eus diforc'h et **orged** / **karantez** (gant holl sterioù ἔπος evit **orged**). **Karout**, **karantez** zo ur ger « uhel » e brezhoneg ha da'm meno eo da virout evit se (daoust da Ronan Huon : « butuniñ ur sigaretenn goude ar garantez », *An irin glas*). Er yezhoù keltiek all, ez eus ur ger mat evit ar sterioù kantaezel, hag ez eo Kb. **serchu**, Iw. **searcaim** ; siwazh, en holl c'heriadurioù ez eo kevyezhet Br. **serc'hiñ** gant Gl. « vivre en concubinage », disleberadur a-gozh ar yezh vrezhonek...

(GE da TAM – ?? 05 82 dre gomz, skridaozet 26 12 85)

Kentañ tra 'z pefe d'ober e ve stigmañ klokoc'h ar gudenn. Houmañ, kent sellout ar gerioù, a sell ouzh ar re a ra ganto en o bed ha diouzh o mennoz.

Ar rummennoù hellazat, hebreat, h.a. n'int ket hon re. Mard eo deuet betek ennomp termennoù evel **eroz**, **agapê**, e voe a-dreuz d'ar stursteriezh renet warno gant an deologourion hag ar brederourion : pell eo aet an **agapê** gristen pe an **eroz** freudek diouzh an ἀγάπη hag an ἔπος henhellazat.

A-du-rall p'en em lakaez war dachenn ar gristeniezh, ez eus daou savboent da zispartiañ : hini kalvezourion an deologiezh prederiet da lakaat skritelloù resis war ar meizadoù a {122}savelont (**amor**, **caritas** da skouer) ; hini lenner (ha troer) ar Bibl, *Kanenn ar C'hanennoù* end-eeun : en oberenn-mañ ne vez ket kevenebet ar c'hemeradurioù eus ar garantez dezrannet gant an deologourion.

Ur goulenn a rin bremañ evit a sell ar brezhoneg : ha dav eo kombodañ betek re « doareoù ar garantez », digemmañ ur furm « uhel » hag ur furm « gantaezel » ? Ne c'haller ket tamall ar skollastikourion a laoskentez lavar, ha koulskoude mar dalc'hent evit holl furmoù ar garantez an un ger amor, kuites ta stagañ outañ ar renadennoù **concupiscentiae**, **benevolentiae**, h.a., ne oa ket dre ziouer a varregezhioù yezh. An dañjer o tiframeañ ar sterva etre meur a dermen e ve diverkañ an unanded a zo daoust da bep tra dindan an erzerzhadoù diseurt. Evito da gaout an termen resis **charité**, e kav gwell an deologourion c'halleger ober gant ar ger **amour**, daoust ma'z eo liessteriek pe, moarvat, dre ma'z eo liessteriek, kevansteriek kentoc'h.

E-se ne gavan ket abeg e frazenn Ronan Huon ha, diouzh va zu, e ran gant an droienn **ober karantez**, ha hi plaketa, a ouzon, diouzh Gl. **faire l'amour**, Sz. **to make love**.

Pa c'houlenn va ali, e kav din e ve gwell, evit ar meizadoù resis gwriennet a bell 'zo er preder, ober gant an termennoù etrevroadel, da skouer **eroz**, **agape** (hep tog dre ret war an **-e**). An diskoulm-se a'm eus degemeret o reiñ Br. **eroz** da gevatal da Al. freudek **Eros**, pezh na vir ket ouzhin a ober gant **orged** nag a luniañ **serc'hvreadezh**. (A-zivout **serc'h** n'on ket ken lent ha te ha ne gavan ket skoilhush ar strishadur c'hoarvezet gant ster ar ger-se, evel gant ster un toullad a c'herioù all, e ledaveg).

KIS-272 – Gl. **conversion**, **métanoïa**.

(TAM da GE – 31 01 83)

Daou vezad a bouez ez eus da zec'heriañ : « métanoïa » ha {123} « conversion » :

Gl. **métanoïa**. Ar Br. **kemm-spered** zo divalav ha diaes da embreger ; **pened**, **pinijenn** a dest strishadur ar ster deuet diwar-lerc'h. An hebraeg **šûb** zo « treiñ diouzh ; tennañ diouzh ; pellaat diouzh » (an droug pe an Doue, eleze an daou ster kontrol :) « to convert » ha « to apostatize ». Ar ger all kenster **hâp^hak** zo gantañ muioc'h ar mennoz « kemm », « ober ar c'hontrol » (kv. **hêp^hêk** « kontrolled »). Spisaet eo bet ster ar ger gant ar Seikont hag ar mennoz « treiñ spered, kemm spered » an hini eo a zo da dreiñ.

Gl. **conversion**. Amañ o deus sturvezhet ar Seikont o savelañ un diforc'h gant ar ger a-raok. An Hb. **šûb** ha **hâp^hak** eo adarre. Ar gresianeg zo ἐπιστρέφω, troet gant Bailly : 1. « tourner vers, diriger vers » ; 2. « tourner en sens contraire, détourné » ; 3. « détourné pour remettre dans le droit chemin ». [...] II. « revenir sur ses pas, retourner » (Mzh. 12, 44) ; « faire un retour sur soi-même ; se convertir » (hemañ eo hon ster). Kavet e vez ivez στρέφω e gresianeg an Emglev Nevez, gant an hevelep ster ; F.W. Gingrich, *Lexicon of the Greek New Testament*, a dro : « turn around, turn toward ; change ».

Evit gwir, e kav din ez eo azas ar rakger **kant-**, pa'z eus anv eus **bezañ**, **mont gant** Doue. [GE : gant JE moarvat, e-barzh *Imbourc'h*, e kaver **kanttreiñ**.] Da'm soñj avat ez eo a-walc'h skrivañ **kantreiñ**.

(GP da TAM – 04 02 83)

Gr. μετάνοια a droer « change of mind or heart, repentance, regret » gant GEL 1115, hag e stager « t. eccl., pénitence, le 3e degré d'expiation dans l'Église primitive » gant DGF 1263 ; ar verb μετανοέω avat a hañval tostoc'h da'z soñj « penser après, réfléchir ensuite » ha, dreist-holl « changer d'avis ». Perak ne rafes ket enta gant ***korvred** ? Sl. hBr. cor (2), DGVB 118, krBr. **coruent**, stummet heñvel.

Dianav eo gerdarzh στρέφω (Chantraine, DEGL 1064, Frisk, {124} GEW 2.809) : « Frisk remarque que cette famille a dû éliminer des groupes plus anciens comme εἰλέω ou le groupe de σπεῖρα qui signifient plutôt “enrouler, rouler” tandis que στρέφω a le sens de “tourner, tordre” » (Chantraine, l.m.). E rusieg e leverer **obrašcat' k...** « em dreiñ war-zu », diwar **brašcat'** « treiñ, lakaat un dra bennak da dreiñ », a dle moarvat daveiñ d'ur ***bher-sk-** bennak. Ne gav ket din e ve fall ober gant **treiñ** hag ur rakverb, **dar-**, **er-** ? Pe laz orin **durc'haat da** ? Kaer eo ar ger, eeun a-walc'h hag o klotañ gant da soñj. *Chetu hui durheit a bep tu d'en aùel* (GUBI- 16)...

N'eus rezon ebet da gilañ dirak implij **doue** (distaget /dwe/ !) evel kentelfenn ur ger. Forzh penaos n'eus ger keltiek all ebet, hag anavet mat eo e meur a liesgeriad dija.

(TAM da GP – 08 02 83)

Nec'het emgavan gant μετάνοια ha στρέφω. Abegiñ da ginnigoù on degaset d'ober ; ma digarez !

a) ***korvred** : evit va c'heloù din, ne gav ket din e ve mat ober gant **bred** amañ, **kor-** a c'hallfe bout kammgemeret ivez 'm eus aon. O soñjal en droidigezh « change of mind or heart » (a zo ar ster rik), ha ne ve ket mat ober gant reiz ? ***korreiz**, ***trereiz** (keñveriañ **trezerc'h**) ?

b) Atav e tistroer gant ar verb **treiñ**. O terc'hel soñj eus Hb. **hâp^hak** (kv. **hêp^hêk** « kontrolled »), gant an diaes ma'z eo, liz da GE, ober gant **kant(t)reiñ** (poz da JE), ouzhpenn ma na gavan ket gwall azas na gwall vrav ***dardreiñ** (**erdreiñ** o vezañ bet arveret gant ur ster all, ma na fazian – n'on ket evit e gavout e DGYA), ha ne ve ket gwelloc'h ober gant **kemm** ? Evel-se e c'hallfemp kaout ***ergemm**.

Distreiñ ha **treiñ** o-unan zo re eeun ha re sammet endeo evit bout arveret, ouzhpenn ma ve riskl da gemer **distreiñ** er ster kontrol !

{125}(GE – 13 02 83)

1a. Ur meizad-diazezh ez eus amañ e lavar an deologiezh. Dav eo enta reiñ dezhañ un dec'heriadur berr, eeun, aes da arverañ ha da zeverañ (kv. « reolenn ar graonell », LAVAR 04, *Prd* 1970 138 29-30).

1b. Hervez an displegadurioù roet war an termen teologek, e teu war wel daou arvez d'e ster : « durc'haat etrezek, treuzfurmiñ ».

1c. Bepred, mar intentan an displegadurioù, pezh a zo da zurc'haat etrezek Doue, da dreuzfurmiñ, n'eo ket un neuz pe ur rann eus mab-den, hogen mab-den e-unan en e bezh.

2a. Ar Br. **treiñ** zo bastus e-keñver an tri foent usveneged : 1a – berr eo, eeun hag aes da arverañ ha da zeverañ ; 1b – warnañ emañ an daou ster empleget gant an termen teologek, « durc'haat » & « treuzfurmiñ » ; 1c – n'eus gantañ strishadur ebet a virfe ouzh e arverañ a-zivout mab-den klok, o vezañ m'en arverer boutin evel verb gwan koulz hag evel verb tre.

2b. Hogen e liessteriegezh a vir outañ a zec'heriañ resis ar meizad. D'ar muiañ ez eus tu d'e arverañ e-barzh troiennoù, n'eo ket evel termen kalvezel.

3a. Diwar an displegadurioù bepred, e ra ar Gr. gant daou dermen evit an daou gemeradur meneget en 1b : μετάνοια ha στρέφω, επιστρέφω.

4a. Displeget eo μετάνοια evel « kemm meno, azrek ».

4b. Luniet eo μετάνοια diwar μετὰ ha νοέω, hemañ diwezhañ o talvezout kement ha « gwelout, merzhout, meizañ, anaout, arveziñ, imbroudañ, dezevout, kefrediñ, aroueziñ, h.a. ».

4c. Mar keñverier gant Br. **azrek** end-eeun, o soliañ war Ernault (GMB 48) ha Fleuriot (DGVB 50) e stader e tever ar ger-mañ diwar ***ati-reko-** pe, gwelloc'h : ***ad-rek** (***rek** « komz, lavarout »). Diwar vont e verkan e lavar ar Br. « azneveziñ ar gomz » e-lec'h ma lavar ar Gr. « azneveziñ ar gwelout, ar meizañ ».

{126}4d. Ha ne ve ket mat ledanaat sterva **azrek** en tu all d'ar bevennoù en kante er c'hemeradurioù « keuz, morc'hed » evit e nesaat da sterva μετάνοια ? Ne lavaran ket ober eus an daou c'her heñvelsterioù rik, hogen talvoudusoc'h da'm meno degas keñver-ha-keñver termenoù o tennañ d'an hevelep kraf ha dezho dehentadurioù disheñvel-mat. Daoust ha n'eo ket biblekoc'h sevel ledanvadoù diwar-bouez ar gomz eget diwar-bouez ar meiz pe ar gwel ?

5a. Displeget eo στρέφω evel « treiñ, lakaat da dreiñ, plegañ, gweañ, distreiñ, lakaat da zistreiñ », hag επιστρέφω evel « treiñ, gwarañ, gweañ, kammañ, distreiñ, lakaat da zistreiñ, dont war giz, h.a. »).

5b. Evel a greden menegiñ en 1c, ar c'hemmañ a reer anv anezhañ n'eo ket hepken ur c'hemmañ meno (er c'heñver-se ez anad ur gwander war μετάνοια, gwander gerdarzhel moarvat, divanket gant an arver teologek, hep douet ebet !), n'eo ket hepken ur c'hemmañ boud (ne c'hoarvez ket da gentañ nag e par an anaout, na zoken e par ar bout) ; ur c'hemmañ lec'h eo da gentañ-holl : **se convertir** zo treiñ ouzh al lec'h diles nemetañ. E-se, an durc'haat zo kentañ, ar c'hemmañ a zeu da eil.

6a. Sklaer eo diwar henn roadennoù ar gudenn sturvezhañ a zo da ziskoulmañ : zoken mar degemerer **azrek** evel kevatal en arverioù 'zo da μετάνοια, ar pep pouezusañ eo kavout ur c'hevatal da επιστρέφω, στρέφω.

6b. Diskouezet 'm eus e 2a ar spletoù a ve o virout **treiñ** hag e 2b an displet torrus a vir ouzh e zegemer. An diskoulm a hañval din (mar sellomp ouzh an danvez termenoù kinniget endeo) bezañ ur gerluniad diwar **treiñ** + ur rakger.

6c. Anv 'm boa graet eus **distreiñ**, bet boaziet kantvedoù pad gant kristenion Vreizh. Daou abeg zo moarvat da gavout en termen-mañ. Un abeg yezhel : e ziresisted, ken bras ha hini **treiñ** e-unan. Un abeg teologek : ar silvidigezh n'eo ket un distro, n'eo ket adkavout ur stad kent, daskor an Eden, hogen ur moned digent, diraez ar Rouantelezh. Da heul, ar meizad e kaoz a empleg moarvat an dilez eus an hentoù kent, hogen dreist-holl **{127}**un **treiñ** na c'haller dezrevellañ diwar-bouez netra anavezet. Kondaonet omp d'al ledezaol (leterc'had pe ledanvad).

6d. Mard eus da zibab ur gerluniad diwar **treiñ** hag ur rakger, e welan ur rakger a ve, n'eo ket an hini bastusañ, hogen an nebeutañ divastus : **an(n)-** an hini eo. Ur rakger-kreñvaat eo, gantañ « ur

c'hreñvaat diouzh an ental » (sl. LAVAR 07, *Prd* 1979 237-238 38-39), eleze na ro stlenn ebet na war durc'hadur an treiñ, na war ar c'heñver etre an treiñ ha gouzrec'h an treiñ, na zoken war bal an treiñ (nad eo nag un « distreiñ », nag ur « c'hanttreiñ », nag un « erdreiñ »). Setu perak e c'houlenan ma ve studiet hag arnodet **andreiñ**.

7a. NOTENN. – Deverañ diwar *bred* pe *meiz* war zigarez ma tever an termen Gr. diwar *voέω* ne rafe nemet kreskiñ an tech garanet er preder hellazat (o vleuniañ gant Aristoteles, met bezant endeo gant Platon) da rannañ mab-den en ur spered, un ene, ur c'horf, h.a. N'eo nag ar *bred*, nag ar *meiz*, nag an ene, nag ar spered a vez troet, **androet*, met an den en e bezh.

7b. NOTENN. – TAM a ginnig deverañ diwar *kemm*. Ouzhpenn ma talvez ar ger-mañ en orin : « rem pro re dare » mar daveer da *cambiare* (« gaul. lat. » gouez da Fleuriot, DGVB 95), e tremenfed hep gounit korvo gant daousteriegezh frouezhus *treiñ*. Rak bastus e ve bepred arverañ *andreiñ* gant ar ster *μετάvoια* diouzh ezhomm.

7c. Un termen Al. *Konversion*, Gl. *conversion* a'm eus bet afer outañ er bredelfennerezh. Graet 'm eus gant *amdreiñ* (Sl. *Geriadur ar bredelfennerezh*, 1983, § 258, 259, p. 57 & § 550, p. 117).

KIS-273 – Erbar kounskrid mestriezh war ar yezh arnevez.

(GC da GE – 24 02 83)

Etre traoù all e plijfe din daeliñ ganit a-zivout va mestriezh. Betek-henn e'm eus labouret va-unan. An titl kinniget : « Splet an henvrezhoneg evit ar yezh arnevez », tra ken ! Va fal nemetken zo lakaat ar studierion (hag ar gelennerion !) da anavezout ar yezh arnevez (d'he arverañ zo un afer all). Mantret bras on — ha n'emaon ket va-unan o soñjal evel-se — o welout labour talvoudus-dreist SADED hag an heuliadoù anezhañ o vont da get pe atoret fall... Anavezout a rez ger-stur ar frammadoniezh : « Da bep hini e sistem... » Diwar neuze penaos diazezañ ur genyezh, penaos en em glevout, en em gompren ? « Ra vo ho ya, ya ; ho nann, nann ». Pep hini a ijin e c'her [...]. Gouzout a ran e sav amañ kudenn an aotrouniezh. Dreist pep tra, e ren, hervezon, « saveleñn al leziregezh ». Mar bez kavet *aes* ar ger-mañ-ger gallek e vo degemeret digudenn. « Saveleñn an hiniennelezh » avat a ya a-enep. Nac'het e vez ar ger-mañ-ger n'eo ket en abeg d'e zidalvoudegezh, hogen peogwir eo bet kinniget gant an den-mañ-den.

{128} Setu penaos e'm eus brastreset al labour emañ o sevel :

I. Digoradur. Ur skouer a vrezhoneg beleg. Ur skouer a vrezhoneg dinazel (ken put all). Skouerioù eus ar yezh vrein a glevan bep sizhun e-touez ar studierion, techet koulskoude d'ober fae war an daou vrezhoneg usveneged. Klozadur an digoradur : poent eo anavezout ar yezh !

II. Penaos diazezañ ar yezh arnevez ? Pennad Fleuriot embannet gant *Breizh*. Labour Pennaod embannet gant *Preder*.

III. Tunioù kalvezel arveret gant KIS. Pennadoù *Preder*, LAVAR 01 pergen. Da « Notennoùigoù » war niv. 126 *Emsav*.

IV. Kudenn an aotrouniezh. Gant piv emañ ar gwir devoudel da grouiñ gerioù ? Ar Skol-Veur ? Un Akademiezh ? Kreizennoù « amateurion » ? Piv a arvero ar gerioù krouet ?

Ouzhpennañ a rin ne vennis ket tagañ ent hiniennel an den-mañ-den. Ne gredan ket er feulster. Ha mantret e vefen o c'houzout en deus va zammig labour degaset dizunvaniezh. A-walc'h evel-se ! Seul vui ma koshaan, ma prenan skiant, seul vui e strivan da glask youlek — daoust d'an diavaeziadoù — ar parzh yael a zo e pep den.

(GE da GC – 26 02 83)

Me gav din e kemerezh kalz merfeti gant turmud ar vrezhonegerion. Evidon ne welan kudenn ebet en tu-se. Va mad a dennan eus ar brezhoneg ha fiziañs 'm eus e tenn ar brezhoneg e vad eus an arver a ran anezhañ. Paouezet 'm eus a zaremprediñ an darn vuiañ eus an dud a venn plediñ gant ar yezh pa'z eo re skort ar c'hendiazezh ret da rarempredoù spletus. Pa vez savet un oberenn dalvoudus, e teu deiz pe zeiz tud d'he anaout. An dud-se pe o deus levezon war ar c'hedveno pe n'o deus ket. Kement-se avat zo e-maez krap an oberour hag ur fazi e ve eus e berzh brallañ e gloc'h ha mont a-stourm ouzh e gevezerion eus ar mare. Ar blijadur da sevel

gerioù « mat », barzhonegoù o kavout lennerion (peurliesañ en o zroadur gallek) zo din gopr a-walc'h ha dreist-goñvor.

Setu perak, mar roan un ali dit evit da gounskrid, e vo hemañ : skriv istor ganedigezh ar yezh arnevez, displeg luskedoù an dud o deus labouret d'he genel, d'ar muiañ gra ur geñveriadenn etre doareoù ar yezh arnevez ha gwazhennoù all ar brezhoneg kempredel koulz hag etre speredegezh krouerion ar yezh arnevez ha hini ar vrezhonegerion all. Hogen kudenn « gant piv emañ ar gwir devoudel da grouiñ gerioù » zo ur gudenn faos. Evel pa c'houlennfes : gant piv edo ar gwir da ijinañ ar skinwel pe da sevel sonerezh Mozart ? Mar bast pezh a reomp da ezhommoù gwirion, n'eus nemet pasianted da gaout. Ar gudenn nemeti eo houmañ : hag eñ zo eus an ezhommoù ?

KIS-274 – Menegiñ an arroudoù.

(GP da GC – 26 07 83)

Da'm soñj e ve da gavout un doare eeun ha dalc'hek da {129}venegiñ an arroudoù, o aozerion, al levroù pe gelaouennoù ez int tennet anezho. Evel reizh ne c'hell bout nemet peuz tidek ha meur a reizhiad a arverer hervez ar broioù, an aozerion ha, dreist-holl, o embannerion. Da skouer ez eus bet kemennet da holl aozerion ar P.U.F. ober gant ur reizhiad strizh kenan a zo tost-tre d'an hini e boaz er broioù saoz-amerikan.

Daou zoare menegiñ a studiimp hervez ma'z eo tennet an arroud eus ul levr pe eus ur gelaouenn.

1° Meneg an arroudoù tennet eus al levrioù.

Bezeta ar gerioù **me a garhe** a gaver e Mister Barba, poz 592, graet anv anezho e-barzh *A Historical Morphology and Syntax of Breton* gant Roparz Hemon, bet embannet e Dulenn e 1975 gant *The Dublin Institute for Advanced Studies*, er bajenn 13.

a) E venegiñ a c'haller : **B. 592 en HEMON [1975^a] 13.**

Pa reer evel-se, eleze gant anv an aozer (skrivet e pennlizherennoù bihan nemet al lizherenn gentañ brasoc'h), e roer el levr-lennadur pep titour vastus : **HEMON, Roparz, [1975^a] *A Historical Morphology and Syntax of Breton*, Dublin, 1975.**

Da lavarout eo : en italeg anv al levr, pennlizherennoù da zerou pep geriad (leksem), munudennoù da zerou pep ger-benveg evit al levroù saoznek ; pennlizherenn da zerou ar geriad kentañ hepken evit al levroù gallek ha rusiek, sk. : *Dictionnaire breton-français* ; en alamaneg, ar pennlizherennoù boas hepken ivez, sk. : *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen* ; e brezhoneg, e heulier peurliesañ boaz ar galleg ; da c'houzout ha splotusoc'h e ve degemer doare ar Saozon, eleze da sk. : *Yezhadur Bras ar Brezhoneg*.

Pa veneger anv ar gêr ma voe embannet al levr, e venegiñ dalc'hmat evel m'en kaver skrivet war bajenn an talbenn : **Dublin** (n'eo ket **Dulenn** pe **Bhaile Átha Cliath**), **Londini** (ha n'eo ket **London** evit Davies), **Rennes**, **Quimper**, **Châteaulin**, h.a. hervez a lenner...

Al lizherenn ^a, ^b... uslakaet a-zehou da veneg ar bloaz a ra dave d'al lies oberenn savet gant an aozer er bloaz-se.

b) E venegiñ a c'haller c'hoazh (ha liesoc'h) : **B. 592 en HSMB 13.**

En degouezh-mañ e lakaer el levr-lennadur : **HSMB HEMON, Roparz, *A Historical Morphology and Syntax of Breton*, Dublin, 1975.**

Da eveshaat ne lakaer pik ebet goude arouez al levr. Pa vez lies levrenn d'an oberenn meneget, en he merker diwar-bouez ur sifr arab, evel er skouer-mañ : VKG 2.245, eleze pajenn 245 en eil levrenn *Vergleichende Grammatik* gant Pedersen. Lakaomp e ve lies dave en hevelep levrenn ; sk. : VKG 2.245, 327h, 448-52, 620hh. (h. = hag ar bajenn da heul ; hh. = hag ar pajennoù {130}da heul). Mar meneger rannbennadoù, e reer evel-henn, sk. : **HSMB 120 § 73.4, 5**, eleze pajenn 120, rannbennad 73, isrannbennadoù 4 ha 5.

NOTENN. – Evit ar skridoù brezhonek, an oberennoù a geltiegouriezh hag al levroù a yezhoniezh e vez berradurioù kendivizet :

a) Evit ar skridoù brezhonek, heuliañ berradurioù Hemon e HMSB (gwell eget GIB evit a sell ar rannyezhoù) ha kemplegañ d’e reizhiad evit an oberoù n’en doa ket marilhet. Hogen an doare-se a dal evit « Breton Texts », n’eo ket evit « Works of Reference » ; da skouer, pa gredas Hemon ober gant ar berradur *Gramm. GLG-* (= *GUILLEVIC & LE GOFF, Grammaire bretonne du dialecte de Vannes*), e fazie : gwell e vije ober gant GBDV (da skouer). Heñveldra, hervez ma reer anv eus un arroudenn tennet eus *Mirouer de la Mort*, e vo, sk. : M. 1325 (= gwerzenn 1325 ar *Mirouer*), hogen MM 130² a ray dave d’an notenn 2, pajenn 130 bet lakaet gant Ernault en e embannadur eus an oberenn (doareoù menegiñ all : MM 130N2, pe MM 130 n. 2, hervez ma vo azasoc’h).

b) Evit an oberennoù dave, e chom a-wechoù neuennus an doareoù berraat. Da skouer, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* gant Julius POKORNY a vez berraet peurliesañ IEW gant an indezeuropegourion, hogen IGEW peurliesañ gant ar geltiegourion pa zalc’hont IEW evit John STRACHAN, *Introduction to Early Welsh*.

Bout zo berradurioù boas avat, evel :

VKG = *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen* H. PEDERSEN.

L & P = *A Concise Comparative Celtic Grammar* H. LEWIS & H. PEDERSEN.

GVB = *Le vieux breton. Essai d’une grammaire* gant L. FLEURIOT.

WP = *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen* gant A. WALDE & J. POKORNY.

Peurliesañ avat e kemerer lizherennoù kentañ gerioù an talbenn :

DGVB = *Dictionnaire des gloses en vieux breton* gant L. FLEURIOT.

2° [Meneg an arroud tennet eus ur gelaouenn.](#)

Pa veneger ur gelaouenn e skriver ur berradur gant lizherennoù italek. Evit ar c’helaouennoù oc’h ober war-dro ar yezhoniezh ez eus berradurioù degemeret gant burev Leyden... diaes a-walc’h da gavout, nemet er Bibliothèque Nationale. Peurliesañ ne vez diaester ebet :

ÉC = *Études celtiques*.

RC = *Revue celtique*.

ZCP = *Zeitschrift für celtische Philologie*.

ÉIE = *Études indo-européennes*.

BBCS (B hepken e Kembre : « Y Biwletin » !) *Bulletin of the Board of Celtic Studies*.

HY = *Hor Yezh*.

Evit ar c’helaouennoù ungeriek o zalbenn :

Ér = *Ériu* (pe an anv en e bezh).

Ct = *Celtica*.

Og = *Ogam* (pe OTC = *Ogam-Tradition celtique*).

Kinnig a ran :

{131}Lmm = *Al Liamm*.

Lvn = *Hol Levenez*.

Gwl = *Gwalarn*.

Gwr = *Gwerin*.

Prd = *Preder*.

Dst = *Dastum*.

Trb = *An Tribann*.

Ems = *Emsav*.

Dhn = *Dihunamb*.

Str = *Ar Stourmer*.

Sav = *Sav*.

Dsp = *Diaspad*.

Bzh = *Breizh*.

Imb = *Imbourc’h*.

Meneget e vo, da skouer, *Ems* 13.22 (niv. 13 *Emsav* p. 22). Diouzh ret, pa ve pouezus gouzout ar bloaziad, e skrivfed : *Ems* 13.22 (1968).

Pa ranker menegiñ ur pennad : J. HAUDRY, *Les trois cieux*, *ÉIE* 1.15 (1982)

NOTENN 1. – Evit klokaat roll Hemon e kinnigan ober gant an donnan (pe an tog hervez aveadur ar skriverezed) evit an hBr., sk. : CR~ = Cartulaire de Reden ; CQ1~ = Cartulaire de Quimperlé ; Ld~ = spisc’heriennoù e dornskrid Leyde ; VM~ = anv e-barzh buhez sant Malou.

NOTENN 2. – Evit ar skridoù kembraek, heuliañ berradurioù *Geiriadur Prifysgol Cymru* (GPC).

NOTENN 3. – A-zivout meneg an anvoù tud, e vo skrivet, da skouer : « Hervez Vallée, Taldir hag Étienne e c’haller soñjal... » Hogen : « War ar gudenn-se, sl. ÉTIENNE, *Ems* 97.7 ». Ret eo strishaat implij ar pennlizherennoù d’an daveoù resis, pa vez an dave rag-eeun goude an anv, sk. : « Mennoz Étienne a gaver en *Ems* 97.7 ».

NOTENN 4. – Evit ar rummadoù DAFAR, LAVAR, h.a., e kavan splotusoc’h skrivañ hepken : Da-63 10 (= *Dafar* 63, p. 10) ; Da-st (*Stagadenn d’an Dafar*) ; La-05 48 (= *Lavar* 05, p. 48).

El levrlnnadur e vo merket : Da-63 *Dafar* 63 = *Prd* 51-2 (1963) [1964] (etre sonnelloù bloaziad gwirion an embannadur).

KIS-275 – Notennoù a-zivout ar sturyezhañ.

(GE da GC – 28 07 83)

Kemmañ a ra ur yezh dre berzh strivoù ar yezherion da azasaat o lavar diouzh an amveziadoù ma reont gantañ.

Liesseurt an amveziadoù-se oc’h enderc’hel ar yezherion da azasaat o lavar :

– darvoudoù politikel ; sl. da skouer pezh a c’hoarvez gant yezhoù an alouber hag an aloubed, yezh an aloubed o vont betek steuziañ ha yezh an alouber degemeret ha distreset gant an aloubed :

– dedroadurioù kevredadel ; diorreadur ar vuhez sevenadurel o treuzfurmiñ ar yezh ma c’hoarvez, steuziadur ar begennoù yezher o tisleberañ ar yezh ;

– darvezadurioù armerzhel ; da skouer, levezon an amerikaneg war holl yezhoù ar bed ;

– diorreadur ar c’halvezerezh hag ar ouezoniezh ha, da heul, ar reverzhioù er stuzegezhioù ha, dre se, er yezhoù.

Re alies, an doare da zezrevellañ ar c’hemmoù o c’hoarvezout er yezhoù {132}n’eo ket feal, rak ne lak ket war wel e c’hoarvez pep kemm dre ur striv a-berzh ar yezher da azasaat e lavar. An aloubed a striv da berc’hennañ yezh an alouber — houmañ ne sank ket ennañ dre nerzh evel ur c’hleze e-barzh ur peultrin. Mar bez destrizh, emañ e lec’h all.

Al lusked-diazez er c’hemmoù yezh eo enta an *azasaat al lavar*. Dav eo diouzhtu ober anv eus ul lusked all o tont da gevosodiñ gantañ, a rin anezhañ an *damant d’ar yezh* he-unan. Displegañ a ran dre un nebeut skouerioù. An divroer, troker yezh dre redi, zo gantañ al lusked kentañ en e varr : azasaat a ra e lavar dre erlec’hiañ ur yezh nevez ouzh e yezh ; e-se, koll damant d’e yezh. Heñveldra, ar brezhoneger o tiskleriañ : « Paotred ar *syndicat* ’ni eo a ra *grève* », a striv a dra sur da azasaat e lavar hep damant ebet d’e yezh. Koulskoude ez eus un eskenn a zamant d’ar brezhoneg o spurmantañ gant an hini a zistag : « Ar sindikajoù ’ni eo [...] ». Un tamm brasoc’h evel just e vo an damant-se pa zougo ar yezher da lavarout : « Ar c’hweluniadoù [...] ».

Penaos ober reiz war an damant d’ar yezh ? Petore stign zo dezhañ ? Respont a ran : ar youl da zerc’hel ar yezh evel ur gevanenn. Ar youl-se a gavomp en emzalc’hioù a anavezomp, ken enebek hag ar re a arouezimp dre A ha B : A o koleziñ an teodyezhoù henvoazel rak eno hepken emañ ar yezh en he furm diles hag anterin (dreist-holl mar en em aviz da harpañ war dezennoù ar strukturelourion) ; B oc’h erbediñ atoriñ kement ger brezhonek testeniet abaoe an amzerioù koshañ, rak kevanenn ar yezh n’eo ket hepken diouzh ar vent kevadegel, met dreist-holl diouzh ar vent amzerel treadegel. Skiant kevanelezh ar yezh zo kevanek ouzh an emskiant yezher. He merzhout a reer gant tud al luskadoù yezhel, met ivez gant an den war ar straed : an hevelep kenvroiz o leuskel : « Paotred ar *syndicat* » a ray goap a-walc’h eus o c’henseurted pa zeuy ganto bommoù heñvel.

Skiant ar gevanelezh avat zo ur skiant dall ; diseurted an emzalc’hioù lusket ganti, hag o amoedigezh, a ziskouez e ranker mont donoc’h. Tro hor bo d’e ober, a gredan, dre an arselladenn-mañ : ar re a zegas

nevezadoù er bed a zegas war un dro lavar nevez. Pa lavaran nevezadoù ez intentan : dizoloadennoù kalvezel, arlakadennoù a ouezoniezh, oberoù arz, luskadoù preder, testenioù kevrinel ha kravezel, h.a. Devoud all da notañ : n'eus koulz lavaret domani ebet ma na ve ket al lavar lec'h ha benveg an neveziñ — hag al lavar e furm ur yezh dibarek (lezomp a-gostez furmoù 'zo eus an arz evel ar sonerezh, al livezezh) ; notomp c'hoazh an dramañ : un wech c'hoarvezet an taol-neveziñ dre araez ur yezh dibarek, en em led d'an hollved dre ar yezhoù all : an neveziñ bed a vez bepred un neveziñ lavar hag un neveziñ yezhoù. Alese, ar furm glokañ a oufe kemer an damant d'al lavar eo an damant d'ur yezh evel lec'h ha benveg an neveziñ bed e kement tachenn 'zo.

Un imbourn'her o tegouezhout gant ur meizad nevez a rank e zec'heriañ. E zec'heriañ a ra diwar-bouez ar reizhiad lavar a zo dec'heriadur ar reizhiad vezadoù ma eskor ar meizad nevez diouti. Ken ma vez ganet a-unan meizad nevez ha lavar nevez. Ken ma rank an imbourn'her labourat dizehan war yezh e labour. Berzh e labour da zont zo e dalc'h perzh e labour yezhel a vremañ.

Ur skouer pe ziv. Evit dec'heriañ ur meizad hiniennekaet gantañ e reas Freud gant *Trieb*. Da gevatal d'an termen-mañ e reas an aozerion saoz gant *instinct*. D'ar c'hentañ sell, e klote ar Sz. *instinct* gant an Al. *Trieb* ; an aozerion saoz avat a ziwele daou zevoud : a) e-kichen *Trieb* en doa an Al. ar c'henster *Instinkt* ; dre wiskañ war *Trieb* ur ster nevez e tigensterie Freud an daou dermen betek o c'hevenebiñ. Ken ma c'hoarvez diwar se mesk en arver ar Sz. *instinct*. Dre ul labour spisweloc'h war o yezh, ez eas an aozerion {133} c'hall hebiou d'an trap : dec'heriañ a rejont meizad freudek an *Trieb* dre *pulsion*, ger diarver abaoe an 18th kantved. Ur skouer all tennet c'hoazh eus lavar ar bredelfennerezh. An termen alamanek a brederouriezh *Vorstellung* zo dezhañ da gevatal klasel gallek : *représentation*, termen amsteriek dija e yezh ar brederouriezh. En e arver freudek ez eo bet *Vorstellung* troet hep termal dre *représentation* gant an aozerion c'hall. Kudenn zo savet avat p'o deus bet da dreiñ an termen freudek all *Vorstellungsrepräsentanz* (Br. *leuriadur derc'hadel*) na c'halle bezañ e galleg resis nemet *représentation* **représentationnelle*, termen gwall amsklaer, ouzhpenn ma oa ennañ un nevezc'her o deus bepred ar brederourion kilet razañ ; a-benn ar fin o deus degemeret ur furm hogos ken amjestr all da intent ha da embreger : *représentant-représentation*.

Ur splot a zo gant ar brezhoneg eo dont war an dachenn gefredel goude ar yezhoù all. En doare-se e c'hell merzhout an trapoù na hepkorjont ket atav hag o heuliañ dre un treug disi. Arabat diwelout koulskoude ne zeraou an avantur nemet ur wech degouezhet e penn an treug, eleze pa vez kefredourion (imbourn'herion, arzourion, prederourion, h.a.) o ren o buhez-kenderc'h e brezhoneg.

Bezañ bev evit ur yezh, eleze dougen an neveziñ istorel ha bezañ war neveziñ en ur ser, ne dorr ket pennaenn ar gevanelezh. Ar gevanenn ez eo neuze ar yezh ned eo na kloc'h na sonnet, ned eo kevanenn na diwar zilerc'hioù an tremened, na diwar zismantroù ar bremañ. Ur gevanenn digor eo, adderaouet bemdez dre zialusk an neveziñ.

Merkomp an dislavar a zo gant mennad dalc'herion ar yezh evel kevanenn diasavel (ha pa ve meizet houmañ ent kevadegel pe ent treadegel) : ar brezhoneg, emezo, a ra evel ar yezhoù all, bevañ diwar amprestoù. Anat eo ez eus, boutin d'an holl yezhoù, ur gennad graet a dermenoù etrevroadel ma vez eztaolet dreist-holl an imbourn'h gouiziel ha kalvezel. Hogen diren lec'hioù-kreskiñ ar yezh d'ar gennad-se zo kondaoniñ ar yezh d'ar marv : dre ret en em astenno ar gennad etrevroadel betek diviañ ha disteurel ar peb-all (pezha a zo c'hoarvezet e gwir gant hon teodyezhoù henvoazel na oa da lec'h-kreskiñ enno nemet ar galleg amprestet — ha n'eus bet nemetañ da chom bev en dibenn). En eneb, mard eo ar gennad etrevroadel unan e-touez lec'hioù-krouiñ ar yezh, pell a vezañ ur viruzenn deheñveler, e sammo un arc'hwel diziouerus, a vo meleziourin an nevezadoù diwanet er gennadoù all, o c'heinañ, o c'heveren etrezo ha gant an nevezadoù deuet dre ar yezhoù all — bezañ ul lec'h-dastum, -daveiñ hag -eskemm.

Uheloc'h hon eus gwelet ar splot o sevel diwar ar vezañs en ur yezh eus ur c'houblad termennoù kenster, unan anezho amprestet. Paot eo en alamaneg seurt koubladoù bet digensteriet a eil lank dre labour ar brederourion hag ar ouiziaded : *Historie – Geschichte, Existenz – Dasein, Moral – Sitte, Sittlichkeit, Sittenlehre*, h.a. Etre an daou dermen e c'hoari ur wikefre kein-tal gant an diforc'h ma van ar ger-kein kevanek ouzh ar yezh-tal (e-lec'h bezañ dilaosket war un dro gant ar yezh-kein). Ar *ger-kein* kevanek-se a c'hoari ur roll prizius evit diforc'hekaat ar ger-tal, hemañ o kavout gantañ ul lec'h-daveiñ, -kevenebiñ, -dezhannañ, h.a. Setu perak, zoken en degouezhioù ma vezer mennet da arverañ an termen etrevroadel, ned eo ket poan gollet piaouañ ur gergluniad brezhonek da genster dezhañ. Ouzhpenn kinnig krog d'ur wikefre kein-tal kevanek araezus da zigensteriañ an daou dermen, e vez al lies doare da eztaoliñ ur c'heal bepred un aesaat d'an devezout.

{134} KIS-276 – Alioù evit ur c’hounskrid war ar yezh arnevez.

(GE da GC – 31 07 83)

Evel lodenn gentañ e ve deut mat ur pennad berr war emdroadur ar yezhoù. Berr, a lavaran, rak un domani ec’hon ez eus aze. Kentoc’h eget klask reiñ un daolenn hollek, dibab un nebeut skouerioù. War ar poent-mañ e c’hallfe GP da skoazellañ. Dre-vras, an div dezenn enebek o ren e-touez ar re a gomz diwar-benn ar yezhoù zo :

a) Ar yezhoù zo lodek en natur ; kreskiñ a reont evel bevedegoù ; ar saveleñoù o reiñ dezho o neuz zo ken sakr hag ar re a ro e neuz da gorf mab-den. An dezenn-mañ, o levezoniñ ar yezhoniezh hag ar c’hedveno betek agentaou, a ve mat dezrannañ (marteze ne ve ket fur kas an dezrann e’z kounskrid, met gwrizioù diseurt zo dezhi ; div a welan da nebeutañ : dodenn al lavar roet gant Doue d’an dud [yezh al levrioù sakr en holl gravezioù evel just — met ivez mojennoù evel an hini a rede en hon 19^t kantved : ar brezhoneg yezh Paradoz an Douar] ; dodenn an natur sellet evel ar mad nemetañ, eus Rousseau d’an ekoloed) ; bezet pe vezet, an dezenn-se a ra bepred he reuz e Breizh dindan furmoù disheñvel : « yezh ar bobl » eo ar yezh diles nemeti, kevenebet ouzh ar « brezhoneg chimik », « yezh an intelektuale », h.a. ; furm all : ar yezh komzet en ul lec’h hag en un amzer zo dezhi kempouezioù diabarzh kemplezh ha soutil na c’haller ket direnkañ : anavezet ’c’h eus aze albac’henn ar strukturelourion a venn divizout, ur wech savelet ganto struktur ar yezh, petra zo degemeradus ha petra nad eo ket (Per Denez ; da skouer, o lezel a-gostez ar raganv-gour renadenn eeun dirak ar verb) ; ne venegan ket furmoù all, pa n’o deus ket gallet teurel troad e-touez Breizhiz dre un diouer a stlennadur pe a stuziadur, evel houmañ : eztaol an diemouez eo ar yezh ; peurziot e ve mennout he c’hemmañ dre sturiadoù emouez (ar poellata-se a gaver gant un aozer a gomz dres eus labour KIS en e levr : Louis-Jean CALVET, *Linguistique et colonialisme*, Payot, 1974 ; al levr all ma tegas ar freudegezh war sikour e dezenn zo : *Pour et contre Saussure*, Petite bibl. Payot, 1975 — ennañ e ra gourmesk etre nerzhoù don ar bobl ha nerzhoù an diemouez : emañ dazont ar yezh er broleteriezh, gwir andon al lavar bev, a-enep ar renkadoù gwasker ma rank emsavlec’hiañ, dre natur o embregadur, ar sturyezhourion).

b) An dezenn all eo hini ar sturyezhañ. Ret eo merkañ ned eo ket houmañ displeget e-ser ur filozofiezh trouzus evel eben, hogen en imbours’hvaou ma labour, gant bennozh ar Stad alies, sturyezhourion nesoc’h da galvezourion eget da zispac’herion (ur ouenn houmañ a hañval bezañ aet da get, ac’hoel e Kornog Europa). Setu da skouer un arroud eus Digoradur al levr *Termes techniques français. Essai d’orientation de la terminologie, établi par le Comité d’étude des termes techniques français*, Hermann, Paris, 1972 :

Le dirigisme langagier.

Peut-on diriger l’évolution de la langue dans un sens déterminé ?

Question irrecevable pour de nombreux théoriciens du langage qui assimilent la langue à une sorte d’organisme autonome, évoluant selon des lois plus ou moins connues, mais dont l’effet est incoercible [...]. À la limite, ils voient dans toute intervention un acte contre nature. [...]

L’histoire des langues montre qu’une langue a toujours été plus ou moins dirigée par ceux qui s’en sont servis.

{135} An eil lodenn a welfen da’z labour eo ur brastres eus istor ar brezhoneg evit a sell ar c’hemmoù er yezh. Berr ivez evel just, rak gant al lodenn gentañ ez afe d’ober an digoradur. Keñveriañ levezon al latin war ar predeneg hag an henvrezhoneg (Pennaod ha Fleuriot a rofe dit stlenn) ouzh levezon ar galleg war ar c’hrennvrezhoneg. Kevenebiñ linenn-diskar ar yezh adalek amzer an henvrezhoneg (petore kolloù e pe gantved) betek an *terminal speakers* a hiziv, ouzh ar strivoù da adsevel ar brezhoneg diwar derou an 19^t kantved. En istor-se, menegiñ an embregadoù sturyezhañ a voe : da vare an henvrezhoneg, ez eo anat al labour renet gant kefredourion evit kevraokaat ar yezh (L. Lemoine en deus studiet kement-se en e dezenn) : a) dre amprestañ gerioù latin, b) dre luniañ gerioù diwar batrom ar gerioù latin, c) dre eztaoliñ meizadoù nevez hep heuliañ ar patrom latin. GP a lavarfe dit ha sturyezhañ zo bet e grez ar c’hrennvrezhoneg ; mar solian war J.R.F. PIETTE, *French Loanwords in Middle Breton*, Cardiff, 1973, eo va santimant e voe graet amprestoù hepmuiken.

An trede lodenn e ve istor ar sturyezhañ abaoe Ar Gonideg. Evit pep prantad, dezrevell : a) ezhommoù ar re a sturyezhe, b) ar c’hudennoù a savjont, c) ar palioù a dizhjont da vat. Anat eo ne oa ket heñvel ezhommoù ur skrivagner o vevañ a-du-rall e galleg hag ezhommoù un emsaver mennet da bevrvezhonekaat e vuhez ha buhez ar gevredigezh ; ne oa ket heñvel kudennoù Gonideg ouzh hon re ; ar palioù diraezet gant *Gwalarn* n’hor boa mui evidomp-ni da ziraec (dec’h dres, GP, a oa er gêr, goude bountañ e fri e-barzh skridoù savet gantañ pa raemp c’hoazh gant ar gwalarneg, a voe spontet o verzhout ar berr e oa hon araezioù neuze).

Ar pevare lodenn a ve un deskrivadur donoc’h eus ar sturyezhañ a vremañ. Aze e ve degaset a-fonn arroudoù tennet eus skridoù KIS hag e izili. Na glask ober un dezrann marteze — risklus e vez bepred

dezhannañ un embregadenn keit ma n'eo ket aet d'he fal. Hogen, merkañ an durc'hadurioù diwar-bouez an arroudoù meneget a dalvez alies gwell eget un dezhann er c'hentañ gour.

KIS-277 – « Anaout ». Dezhann bredoniezhel.

(GE – 04 08 83)

Ar verb **anaout** zo dezhañ tri c'hemeradur a ziskouez bezañ an tri lankad eus un hevelep argerzh.

a) « Kemer anaoudegezh eus, deskiñ anaout, amparañ anaoudegezh diwar. » Ar c'hemeradur-mañ, a c'haller termenañ : an anaout evel ober, a verk an dec'havael rageeun eus un ergorenn dianav a-gent d'ar gouzrec'h. En arver boutin e reer, er ster-mañ, kenkoulz gant **gwelout**, **merzhout**, **deskiñ**, **dizoleiñ**, h.a. Sk. : « E **anaout** a ris e London ».

b) « Kaout anaoudegezh eus, piaouañ an anaoudegezh eus ». Amañ {136}e verk **anaout** ar bezañ er gouzrec'h eus ur stlennad e galloud pe e gwered (e-ser an derc'hañ pe ar realañ). En arver pemdeziek, e reer kenkoulz gant **gouzout**. Sk. « **Anaout** (pe **gouzout**) a ran ar c'heloù », nemet e degouezhioù 'zo : « **Anaout** a ran an den-se » (ha n'eo ket : **gouzout**).

c) « Hennadiñ un ergorenn evel bet anavezet c'hoazh er ster a), kaout anaoudegezh ouzh, gouzout anaout ». Sk. « Digarez, ne'm boa ket hoc'h **anavezet** ». « Ne ouzon ket hoc'h **anaout** ».

Er yezhoù all, e vez diforc'het mui pe vui an tri c'hemeradur-se :

Gl. a), b) **connaître**, c) **reconnaître**.

La. a) **nosco**, **cognosco**, b) **novi**, **cognovi**, c) **nosco**, **cognosco**, **recognosco**.

Al. a) **erkennen**, b) **kennen**, c) **erkennen**, **wiedererkennen**.

Er vredoniezh, en nervvevedouriezh e ranker lakaat kemm etre an tri c'hemeradur. An neurologourion, da skouer, a zeskriev ur strafuilh a anvont **aknoziezh**, anezhañ koll ar galloud da anaout er ster c). Breutadurioù a vez avat war dermenadur ar strafuilh : hag un direizh zo war un dro er merzhout, er c'hounañ ? Ha diraezet e vez ivez an anaout er sterioù a) ha b) ?

Alese ar ret kaout termenou eeun o tezerc'hañ pep hini eus an tri c'hemeradur.

Evel diaz gerluniañ e kinnigan ober gant ar geriad **-naout** bezant er krBr. **aznavout** (**az-na-bout**), Br. **anaout**, er Kb. **adnabod**, **cydnabod**, **dirnabod**, h.a.

a) Ar c'hemeradur-mañ a zeo'herfen **denaout**, aor. **denavezet**. Sk. « Amzer en devez ezhomm al loen evit **denaout** ur c'helc'hiadur nevez ».

[Er brederouriezh, e tiforc'her daou gemeradur c'hoazh dindan a) : a1) an anaout a-geñver gant ur c'hantvout eeun, ur merzhout ; a2) an anaout a-geñver gant un dasselliñ, ur meizañ. Evit a1) e terefe **denaout** ent strizh ; mar be ret ober gant un termen resis evit a2), e c'hallfed soñjal en **ernaout**.]

{137}b) Evit ar c'hemeradur-mañ, e kav din e ve a-walc'h derc'hel d'ober gant **anaout**, aor. **anavezet**. An nesañ eo d'ar c'hemeradur hollek hag ivez d'an arverioù prederouriezhel. Diwar an termen **anaout** emañ an termenou boas : **anaoudegezh**, **anaouder**, **anavezer**, h.a. Koulskoude, diouzh ret, mar be diziouerus kevenebiñ ar c'hemeradur b) ouzh ar re all, e c'hallfed ober gant **arnaout**, aor. **arnavezet**. Sk. « Kement a **arnavezer** zo e orin en denaout ».

c) Eztaolet e ve ar c'hemeradur-mañ dre **daznaout**, aor. **daznavezet**. Merkomp ned eo ket an ober arouezet amañ an arread eeun eus an ober arouezet gant a), evel ma kredfed diwar ur brizhintentadur eus ar Gl. **reconnaître** pe an Al. **wiedererkennen**. Moarvat e c'halljed kinnig furmoù evel **addenaout**, **arredenaout**, o lakaat e c'hoarvezfe dre an arver an nevezsteriadur eus ar rakgerioù **ad-**, **arre-** ret da verkañ an diforc'h kemplezh a zo etre an arc'hwelioù a) ha c). Gwell, pa ro dimp ar brezhoneg an tu d'e ober, eztaoliñ an diforc'h kemplezh-se diwar-bouez ur rakger arveret e degouezhioù kemplezh damheñvel (kv. **dasprenañ**, **daskor**, **dazbroañ**).

Kudenn an aknoziezh a c'haller neuze pleustriñ warni gant termenou resis. Imbourc'hiñ da skouer da c'houzout hag an **andaznaoud** zo an un direizh hag an **andenaoud** pe ur strafuilh distag, ivez ha diraezet e vez an **arnaout** gant an aknoziezh ha penaos, h.a.

Notenn. – Abaoe bloavezhioù ma labouran war Geriadur ar Vezekniezh, dre un hirzarnodiñ a ouzhpenn tregont bloavezh enta, e kavan ar pep pleustrekañ, ha poellekañ, arouezñ an arc’hwelioù bevedel ha bredel dre bennanorioù hag ar strafuilhoù anezho dre bennanvoù. Da skouer : steuzidigezh ar *c’hounañ* zo an *ankoun* ; deveradoù : *ankounel*, *ankounek*, *ankouneg* — hogen, deskrivet gant ar bredelfennerezh, ez eus un *ankounañ bugelvezh*, nad eo ket ur strafuilh, met un ober, hogos un arc’hwel (sl. La-07 50 ; GBLF 13 ¶ 57). Koll ar galloud da *skrivañ* zo an *anskriv* (deveradoù : *anskrivel*, *anskrivek*, *anskriveg*). Kudenn a save evit luniañ anvioù ar strafuilhoù eus an *anaout*, an *denaout*, h.a. ; ha da bennanv e kemerfed ar bonad, eleze *X navez*, pe furm anvel ar pennanor, eleze *X naoud* ? O taveiñ da zeveradoù boas *anaout* : *anaoudek*, h.a., e’m eus kavet gwell dibab an eil diskoulm. Fraeshoc’h e hañval din bezañ *andenaoudel*, *andaznaoudel* eget *andenavezel*, *andaznavezel*.

Evezhiadennoù.

I. – Ur skouer hon eus amañ eus kenglokadusted an termen etrevroadel hag ar gerluniadoù brezhonek, pe eus ar pezh a’m eus anvet ar *wikefre kein-tal kevanek ouzh ar yezh-tal* (KIS-275, p. 133 diaraok). Hervez an termenadur klasel ez eus kensterioù eus *aknoziezh* hag *andaznaoud*. Koulskoude, dre {138}berzh α) ma’z eo keal an *aknoziezh* ur c’heal bepred dindan imbours’h, β) ma’z eus d’an termen *daznaout* un erdal strishoc’h eget hini ar gedrann etrevroadel *-knoz-*, e sav kemm etre an daou dermen kerkent ma teraouer kas an arzaeladur war-benn spisaat hag an *aknoziezh* zo « koll an daznaout hepken » pe « koll an denaout hag an daznaout », eleze un *andaznaoud* pur, pe un direizh bloc’hel *andenaoud-andaznaoud*.

II. – Alese un nebeut alioù. Degasadenn ur gerluniad brezhonek kenster d’un amprestad zo he fal an digensteriañ a roy tro da spisaat an dafar meizadel ; fazi e ve enta gwelout er gensterded-se estreget ur gensterded-loc’hañ ha kenderc’hel da arverañ diziforc’h ha dizamant an eil termen evit egile. Arverañ a zleor an termen etrevroadel er ster degemeret gant kenglev etrevroadel an aozerion (da vare an arver, rak arabat ankouaat e kemm ivez gant an amzer ster ar gerioù etrevroadel), hag ar gerluniadoù brezhonek hepken pa c’hoario ar *wikefre kein-tal* e-ser arzaelañ hag imbours’hiñ.

*(E sigur ar c’hraf-mañ e tistroan war gudenn an amprestoù. War zigarez digeriñ dor ar skolioù d’ar brezhoneg e venn keneiled ’zo digeriñ frank dor ar brezhoneg d’ar gerioù gallek hag etrevroadel, o kinnig kouezhañ en ur « brezhoneg savant » kevatal arnevez d’ar brezhoneg beleg. O fazi eo soliañ war ur c’hammvezadur eus lavar ar ouezoniezh. D’ar sell kentañ, da sell ur studier, e talvez hemañ da savelañ ha da zisplegañ devoudoù, e berr, da genderc’hañ dezrevelloù. Pennañ arc’hwel al lavar gouiziel koulskoude n’emañ ket eno ; pegen diac’hinek bennak ez eo, e c’hoarvez a genderc’hañ lavar gouiziel nevez hag a vezañ dispredet gantañ — YBLN a ro ur skouer eus an emgenderc’hañ-emzispredañ-se e lavar ar jedoniezh (sl. KIS-269, pp. 114-115 diaraok). E-se, ne denn nepred al lavar etrevroadel da amparañ ur yezh wirion ; muioc’h, emañ e grouusted e dalc’h krouusted ar yezhoù bev. Setu perak, unan a zaou, pe e reomp eus ar brezhoneg ur yezh vev dre vont gantañ a-zevri-kaer en argerzh imbours’hiñ-emgenderc’hañ-emzispredañ, o c’hougevanañ ouzh e grouusted krouusted al lavar etrevroadel, pe e kasomp an avantur gant ur yezh vev all, o leuskel kelan ar brezhoneg, etrevroadelekaet pe get, da sonnañ e peoc’h dindan warez an aozadurioù kulturel *ad hoc*.)

Pezh a lavaran diwar-benn *-knoz-* / *daznaout* a dalvez evit nep digensteriañ, da skouer pa c’hoari ar *wikefre kein-tal* etre gerioù ar yezh-tal end-eeun. Da-geñver notennoù anadennoniezh e voe roet arver da *kantvout* evel kenster da *merzhout* ; anat eo e paouez ar gensterded-se er-maez eus an anadennoniezh ; ret eo enta derc’hel da arverañ *merzhout* el lavar anarbennik ; ha zoken el lavar arbennik eo gwell ober gantañ bewech ma ne zegaser ket mesk ouzh e ober, ha mirout *kantvout* evit an degouezhioù hepken ma chomfe al lavar dispis ha forc’hellek heptañ. Degas *kantvout* er yezh zo lakaat e kerz ar yezherion araezioù-diforc’hiñ nevez e-keñver un tared meizadel resis ; merkomp ez eo seul amjestroc’h arverañ — hag intent — un termen ma’z eo arbennikoc’h ; merkomp ivez e vez skoemp bepred an « oberatadenn » imboudiñ ur ger nevez ouzh ar yezh hag arvarus evit he c’hempouez ; ur wech deraouet remzad an nevezc’her avat, e rank nep yezher kanteizhañ an arver a ra anezhañ diouzh an arver kentañ — an ali-mañ ne roan ket evit difenn gwirioù ar sturyezher war e c’hoveliadennoù, met evit diskouez splann un dañjer. Ne vevo ar ger nevez nemet e kement ma treso e erv istorel didorr a-geñver gant erv istorel ar gerioù kentvezant er yezh ; ha ne c’hoarvezo ket d’an erv istorel-se en em furmiñ ma na eilsamm ket pep arveriad an arverioù kent, eleze ar graonellad ster amparet en o ser. Lakaat *kantvout* kevatal da Gl. *considérer* evel ma ra *Geriadur ar yezh arnevez* (Imbours’h, 1980) zo kinnig dispenn an erv istorel boulc’het gant an nevezc’her-se, treiñ an araez-diforc’hiñ meizadel e oa en un araez-kenluziañ ha prientiñ e zilez gant ar yezherion. Gwell a-galz ar gwalarneger deboner gant e dri {139} mil ger yac’h eget ar sturyezherion ouez gant o faltaziennoù diniver ha disleber.

III. – Ne ve ket dik termenañ ar sturvezhañ evel un nevezc’heriañ hepken. E-lec’h all hon eus graet anv a *graonell ar yezh*, oc’h arouezañ dre an termen-se nivlennad ar c’hanteulioù arveretañ en un ampoent (« kanteulioù » ha n’eo ket « gerioù » : ar ger *karr* ne oa ket an hevelep kanteul kant vloaz ’zo ha hiziv). Lavarout a c’haller en doa un nevezc’her seul vrasoc’h chañsoù da vezañ savet m’emañ nesoc’h d’ar graonell ar c’hanteul ez eo. Pe, diouzh ur savboent all, seul vrasoc’h chañsoù en doa da zont er yezh ur c’hanteul savlec’hiet pell diouzh ar graonell ma oa kreñvoc’h pezh a anvfen ar *goulenn kefredel* (dindan an termen-mañ e lakaen evel just ar goulenn gerioù resis a-berzh ar gefredourion, met ivez ar goulenn a-berzh kement arveriad o pleustriñ dre ar yezh war un dachenn arbennik).

Oc’h adkemer ar skouer diaraok, e lavarin e tremenas ar vrezhonegerion gant *merzhout* keit ma chomas ar goulenn kefredel dindan ul live savelet (kement-mañ ne vir ket edo kefredourion ’zo en o enk endeo e-barzh geriaoueg ar mare — nemet ne spire ket ar gwask a embregent evit he frankaat). Bep ma save ar gwask neoazh, bep ma kreñvae ar goulenn kefredel, e kreske chañsoù an nevezc’heriañ hag, ent dibarek, tebegezh diwanadur un termen evel *kantvout*. Merkomp koulskoude e chom bihan, zoken ur wech lakaet en arver, chañsoù ar ger *kantvout* da vezañ arveret ha dister dregantad e arver reveziat — ha se forzh pegen bras ma sav ar goulenn kefredel (munut eo tebegezh arver ur meizad anadennoniezhel e ne vern petore poblañs a yezherion). Un *diri* a c’haller desellout enta e-barzh nivlennad vloc’hel ur c’heriaoueg : lodenn douesañ ar graonell e-kreiz, tachad a debegezh arver uhel, ha, bep ma pellaer diouti a bep tu, derezioù savelet pep hini dre un digresk tebegezh arver e-keñver an derez kent, betek diraez ar par pellañ, goloenn an nivlennad ma emañ ar c’hanteulioù nebeutañ arveret. Bep ma kreñva gwask ar goulenn e tenn an nivlennad da goeñvañ, da gas pelloc’h he goloenn diwarbouez an nevezc’heriañ — hemañ ne c’hoari ket evel ar sev e kef ar wezenn dre verniañ ar gwiskadoù gwignenn, met kentoc’h evel ar goell en toaz : nodiñ a ra ar gerioù nevez koulz e-kreiz ar graonell hag er paroù pellañ. Istor ar yezhoù, ar yezhoù arnevez dreist-holl gant o gennadoù kalvezel o paotaat, a ziskouez e c’hoarvez seurt nodiñ gerioù en dizurzh peurliesañ ; pa dizh an arveriadeg ren sturiaderezh ez eo bepred e-barzh ur gennad strizh, un diskiblezh riñvoniezhel, hep derc’hel stad vras eus ar pezh a reer er gennadoù all : distur pe, d’ar gwellañ, sturiet laosk e vez an nevezc’heriañ en holl yezhoù. Padal, adalek ma teu an nevezc’heriañ da vezañ un arc’hwel ordinal eus al lavar, n’eur ket evit dioueriñ pelloc’h ul leviadurezh vloc’hel eus kresk ar yezhoù.

N’eo ket mui a-walc’h, pa saver ur ger, gwiriañ e azasted hiniennel en doare ma prizier dirak ar meleour cheuc’hded un tog e ti ar gabellerez. Ret eo kenveizañ e savidigezh gant savidigezhioù all, gougevredañ e lugnidigezh ouzh steudadoù, kemer preder gant an argrec’h e treug ar c’henderc’hañ, eleze gant staelad pep kedrann en armerzh ar yezh hag an durc’hadurioù ster bezant enno dre berzh o hendarzh moarvat, dreist-holl dre o ferzhiadur en istor dibarek ar yezh hag ar sturvezhañ diagent end-eeun ; ha gant an ardraoñ, oc’h ensellout pe staelad ha pe zurc’hadurioù a zegouezho d’ar c’hedrannoù diwar ar c’herluniadenn emeur o ren. Da skouer, e-doug an imbourc’hioù renet e-ser an notenn-mañ, e termis, pa voe da zibab ur furm d’ar pennanv o verkañ « koll an daznaout ». Hervez ar reizhiad degemeret, e lunier anv ar strafuilh diwar vonad ar verb o verkañ an arc’hwel strafuilhet : *kounañ* → *ankoun*. Pa zivizis forc’hañ diouzh ar reizhiad ha disteurel ar furm *-navez* dre abegoù a fraezhded, e’m boe da ziuz etre *-naoud* ha *-na*. {140} Kantreizh eo dre berzh hendarzh ober gant an diaz *-na-*, p’en kaver testeniet er krBr. *aznavout*, er Kb. *adnabod*, en hBr. *gudnaiol* ; a-hend-all e oa fraezh an deveradoù : *andazna*, *andaznael*, *andaznaek*, h.a. Daou abeg zo bet din evit dibab an diaz *-naoud* : 1) kentvezañs ur steudad diwar an diaz-se : *anaoudek*, h.a. (dre breder gant an argrec’h enta) ; 2) miridigezh an diaz *-na-* evit embregoù gerluniañ da zont (dre zamant enta d’an ardraoñ) ; war dachenn ar vredoniezh emaomp amañ ha na ziwelomp ket ez adkaver keal an anaout e meur a dachenn all, er brederouriezh, h.a.

* Ouzhpennet eo bet rannbennad-mañ da-geñver skridaozañ-embann an destenn, d’an 31 12 85.

KIS-278 – Gl. occurrence, mots occurrents.

(GE da GC – 08 08 83, azveret 01 01 86)

Er c’heriadurezh e keveneber ar gerioù (pe unvezioù yezh pe, e ster Hemon, furmoù) evel m’emaint er geriadur, evel ergorennoù marilhet kuit a bep arver gwerc’hel, hag an hevelep gerioù evel m’o c’haver gwerc’helaet er prezeg, a c’haller niveriñ ar gwechoù ma anadont en un destenn pe un dafarad testennoù, arseliñ ar stummoù dibarek a wiskont e pep hini eus o anadadennoù.

Evel a ouzout, e-kichen Br. **bout** emañ **revout** (hBr. ***rebut**, ***rabout** ; furmoù testeniet : **rabed**, **rebid** DGVb 291, 294) a’m eus kinniget arverañ gant ar ster « bezout ent werc’hel, war an dachenn » (sl. *Ems* 124.17¹³) ; kenster da **beziat** eo **reveziat** gant pouezañ war an dibaregezh fetis. Sk. « Ar ger

EMSKIANT zo **beziat** e brezhoneg abaoe 1919. **Revout** a reas evit ar wech kentañ er *Sketla Segobrani*. »

Setu a ginnigan. Ar gerioù oc'h anadiñ en un **dafarad** (Gl. **corpus**) a reer anezho **gerioù reveziat** pe **reveziadoù** (Gl. **mots occurrents**, Sz. **running words**). Pep anadadenn eus ar ger a reer anezhi ur **reveziadenn** (Gl. **occurrence**). Troiennoù : « an dregantad eus e **arver reveziat** », Gl. « le pourcentage de son **emploi effectif** » pe : « le pourcentage de ses **occurrences** ». Diouzh savboent ar geriadurour, e teseller en un destenn lavaret : a) niver hollel ar gerioù ; b) niver ar gerioù {141} disheñvel, pe **hanc'herioù** (Gl. **vocables**) ; c) niver **reveziadennoù** pep hini.

KIS-278* – Br. **gerdarzh**, **sterdarzh**, **hendarzh**.

(GE da GC – 08 08 83, azveret 02 01 86)

E KIS-258, p. 93 diaraok, e tiforc'han **gerdarzh** (pe **etimologiezh treadegel**, Gl. **étymologie** er ster boas), orin istorel ur ger, evel m'emañ, da skouer, **gerdarzh** ar Br. FURM el La. FORMA, diouzh ar **sterdarzh** (pe **etimologiezh kevadegel**, **kensavel**, **étymologie statique** (Vendryes)), orin arverioù ur ger, evel ma sav da gentskrid ar *Geriadur istorel* arver nevez FURM dre gevenebiezh ouzh STUMM.

E KIS-277, p. 140 diaraok, e ran gant **hendarzh** da verkañ furm ha / pe ster un unvez yezh en he reveziadennoù koshañ (nesster da Gl. **étymon**). Da skouer, ar rakger Br. **EM-** n'en deus ket ar ster emodel dre **hendarzh** ; ret eo merkañ en deus an hevelep **gerdarzh** hag ar rakger Br. **AM-** ; studi e **sterdarzh** a ziskouez eo deuet ar ster emodel a vremañ da stabiliañ goude amzer an henvrezhoneg hepken (sl. DGVB 157 : « ne semble pas avoir le sens réfléchi dans la plupart des exemples connus »).

KIS-279 – Kb. **diffoddaf**, Kn. **dyfūdhy**.

(GP da GE – 04 08 83)

Ie. ***g^weH₂-dh-** « splujañ, soubañ, mont d'ar strad » > Kt. ***bād-** (IGEW 465) ; war ar c'heltiegoù (**báidid**, **boddi**, **būdhy**, **beuziñ**) sl. LEIA B-6. Gant ar rakverboù ***dī-eks-** e ranker teurel pled ouzh ar stroll kensonennoù ha daoek e c'hell bout an disoc'h :

- 1) Kozh ar furmadur, ac'hann ***/ksb/** > **/ksp/** > **/f/** evel e Kb.Kn.
pe (douetus) **{gsb}** > **/δβ/** sl. WG 145.
- 2) « Nevez » (eleze hBr. !) : **/(k)s^wb/** > **/sp/** :
{142}*/dispωδiμ/ > nBr. ***dispeuziñ**.

Da'm soñj e ve gwell ober gant hemañ pa ziskouez fraeshoc'h an darempred gant **beuziñ** eget gant ***difeuziñ** en kuzh tamm pe damm daoust ma c'haller gantañ tostaat aesoc'h d'ar Kb.Kn.

(GE da GP – 09 08 83)

Ya, tampir evit ar glotidigezh gant an tramoegoù. Soñjal a ran evel d'out e vo aesoc'h arverañ **dispeuziñ** eget **difeuziñ**. Dreist-holl pa gaver **feuzañ** « bricoler, rafistoler » ha « **feusa** » « coire » hervez ar Κρυπτάδια (orin pe levezon **fouzañ** ?). A-du-rall, e tegouezh **beuziñ** / **dispeuziñ** gant ur c'houblad all luniet heñvel a zo **gouez** / **diskouez** (daoust ma voe moarvat disheñvel un tammig gwikefre al lugnidigezh, sl. DGVB 185).

Gl. **site**, hervez *Lexis* : « (1576) Gweledva desellet diouzh savboent e livusted ». Koulskoude, hiziv, ez eo ledanoc’h ar c’hemeradur boas : lec’hienn eus an douaregor diforc’het dre berzh ma’z a da sez d’un embreger : arvestiñ moarvat, diazezañ un obererezh, annezhañ dreist-holl.

Arverioù diseurt dedalvezet da egorioù nad int ket an douaregor a noter. Er vevoniezh da skouer, ur **site** zo ul lec’hienn eus an egorenn vev diforc’het diouzh ar re all dre ur perzh spesadek (« **site actif**, région spécifique située sur la surface enzymatique où se fait l’interaction avec le substrat » *Dict. de Biol.*, PUF 1979, p. 86). Astennet e vez arver an termen d’al lunegorioù (derc’hennadurioù diwarbouez neuziadurioù ha reizhiadoù egorel, evel da skouer ar me-se-dreistme freudek) ; n’eus ket pell e’m eus lennet ur pennad gant Pierre Fédida : « Le site de l’étranger » ma kaver ar frazenn-mañ : « Alors dessiner est — d’un site étranger qui lui est interne — l’acte poétique de surrection de la langue à l’éveil de ses mots » (*L’écrit du temps* 2.35, Édit. de Minuit, 1982) ; eno, al lunegor zo o terc’hennañ, n’eo ket ar yezh, n’eo ket ar bred, hogen marteze a-walc’h pezh a anvomp ar yezhañ (kv. ar frazennoù-mañ eus ar pennad) : « À l’arrière-gorge des mots, sont réveillées les couches sourdes-muettes du langage » (p. 35). « C’est ainsi que le *retour aux choses-mêmes* est finalement le métier d’œuvre de tout poème à travailler la langue à ses niveaux d’infra-signification, {143} en ses propres racines. » (p. 37) (Diwar vont, aon ’m eus e kejer amañ gant pezh a’m eus graet *yezh dierouez* anezhañ, sl. *Ems* 126.9-10 — ned eo ket ar skrid-mañ avat al lec’h d’e wiriañ).

Distroomp d’an douaregor. Lezomp a-gostez ar c’hemeradurioù o tennañ d’ar brezel (ar **site** o vezañ korn-delec’hiañ ar pal e-keñver an arm) pe d’an imbourc’h (**site** archéologique, da skouer) evit sellout hepken ouzh ar **site** evel al lec’hienn ma sav mab-den un adeilad d’e vuhez : un hent, ur greanti, ur gêr.

Diwar an ampoent ma perc’henner un dachenn, m’he bevenner, e roer evel un greizenn nevez d’an douaregor — diouti e vuzulior pellderioù, hedennoù ha ledennoù, nep poent anezhañ. Pezh a ra n’eo ket tidek an dibab graet eus seurt kreizenn eo an doaread dibar-mañ : a zigevannez ez eo deuet ar poent-se eus an douaregor da gevannez. Ar penzh en deus pep den da vezañ kreiz e ved a ra eus al lec’h ma font e annez kreiz an douar. E-se nep **site** a c’haller termenañ a gentañ lank evel kreiz an douar, kreizenn an douaregor.

Gant lavarou all : ar sell ergorel a rae eus al lec’hienn-mañ un arroud egor delec’hiadus diwarbouez ur gartenn zo ensilet ennañ ur sell dangorel o wiskañ d’ar gartenn neuz ur meni « carte du tendre ». Doublet e vez an ergorañ gant an ergerc’hañ. An ergerzh a ro skor d’an eriun. Kevannezañ zo kevannodiñ. An treuzfurmiñ eriunellel zo rakreder treuzfurmiñ trael an trevved.

Kement-mañ hon gouzav ez eus gant keal ar **site** ur c’heal-diazez. Ha pa gemer ar preder un hent all, e verzhher ez ampleg nep taol fetis eus an nid, an hanvoud, an istor bepred ur **site**, eleze un tamm egor a vez an taol nid un taol treuzfurmiñ anezhañ, un tremen anezhañ a zigevannez da gevannez. Ar Montagne Sainte Victoire zo bet ar **site** ma renas Cézanne nouspet taol nid outañ ; ma n’eus ket nemeur a gemm enni ent ergorel (lakaet er-maez ar Route Cézanne terket etre Aix hag ar Menez), ma n’eus den oc’h annezhañ enni er ster lizherennel, ez eo hiviziken treuzfurmet ha kevannezus meurbet d’hon buhez — ur greizenn d’ar bed eo deuet da vezañ evit kalz ac’hanomp. Hogen, hag amañ emañ burzhud an nid, ned eo ket diziouerus ken he bezañs ergorel da werc’hegezh ar « **site** » ; hemañ a vez kavet en e zerez uhelañ e-barzh taolennoù Cézanne, hag int strewet dre ar bed, skeudennet a skouerennoù niverus. Ken ma tegouezher gant goulennoù nevez a-zivout « lec’h » gwirion ar **site**. « Le poète doit être son *propre site* », eme Philippe Lannuzel (*Poésie Bretagne* 3.6). Hep klozañ ken prim, e kavan gant al lakadenn-se ur broud souezhus da adwelout ar gudenn, gwalleget ganimp, eus keñver an den ouzh al lec’h.

Pell a-walc’h eo kaset divrazadur keal ar **site** evit ma vouldc’hfemp hon labour sturiezhañ war e dro.

Ar Gl. **site** a zeu eus al La. **sītus** « lakaet, dodet » (verb **sīno** « lakaat, lec’hiañ, dodiñ, lezel da, aotren » ; **sītūs** « lec’hiadur, savlec’hiadur (ur gêr, ur c’hamp) »).

{144} Ar Sz. **site** en deus sammet ster koshañ e heñvelad Gl., eleze « gweledva pentadennus » ; evit ar ster « neuziadur ul lec'h eus an douaregor » e ra gant **lie of the ground, lay of the land**. Merkañ ez arver ar Sz. an termen **site** e lavar ar gounezerezh gant ar sterioù « pezh-douar » (evel kenster da « land, piece of real estate »), « annezadur » (kensterioù : « habitat, location, station ») ; da venegiñ geriennoù : **in site** « war al lec'h end-eeun » ; **assembly in site** « stigmañ war al lec'h » (kalvezerezh). Ne'm eus ket kavet testennoù o reiñ dimp tro da c'houzout pe gevatalioù zo e Sz. d'ar Gl. **site** dedalvezet d'an egorennoù dibarek ha d'al lunegorioù.

En Al., evit « gweledva pentadennus » e reer gant **Landschaft** (o talvezout ivez « korn-bro, rannvro »). En ur ster ledanoc'h ez arver an Al. **Lage** « lec'hiadur, savlec'h, savlec'hiadur, saviad » (ha sterioù all : « emstumm ; gwiskad, gwelead, gwazhenn, h.a. ») ; sk. **Lage der Betriebe** « lec'hiadur an atantoù » (gounezerezh). Er brederouriezh, e ra an Al. gant **Lage** evit « saviad », Gl. « situation ». Er vezekniezh, ent resisoc'h en amiegouriezh, e ra gant **Lage** evit « savlec'hiadur ar groueell er grozh ; durc'hadur ar groueell da-geñver ar gwilioud ».

Er vezekniezh atav e reer gant troiennoù latin evel **situs inversus** « eilpennadur kleiz-dehou organoù ar c'horf » ; **in situ** « a-zivout ur c'hrign-bev, o chom war al lec'h, hep aloubiñ en tu all da vevennoù ar gwiad ma emañ ».

E Kb., er ster « gweledva pentadennus » e kaver **tirlun, llun o'r wlad, golygfa** (ma kaver hep poan ar gwalamneg **gweledva**, luniet e 1927 hervez GIB). Evit ar ster « lec'hiadur », h.a. emañ **safle, lle, man, sefyllfa**. N'on ket evit lavarout ha termennoù all a vez arveret evit ar c'hemeradurioù resisoc'h pe arbennikoc'h.

E Br., ne weler ar Gl. **site** er geriadurioù nemet a-c'houde VALL. (1931) gant ar c'hevatal Br. **lec'h, lec'hienn**. En DFB (1970) e lenner : « SITE *lec'hienn* » ; en NDBF (1970) neoazh : « LEC'HIEENN (*un certain*) *lieu* ». Termenoù nesster da Gl. **site** a {145} gaver er geriadurioù da nebeutañ ken abred ha GReg. (1732) : « SITUATION *diazez, sichenn* » ; « SITUER *diazezañ, plasañ* » ; termenoù bet adkemeret war-bouez nebeut gant an holl c'heriadurioù da heul betek 1970 ; VALL. (1931) : « SITUATION *lec'h, lec'hiadur, azezenn, azez, azezadur ; diazez, diazezadur* » ; « SITUÉ *lec'hiet, azezet, diazezet ; o skeiñ (war) ; sko (ouzh)* » ; « SITUER *lec'hiañ, diazezañ* » ; DFB (1970) : « SITUATION *lec'h* » ; « SITUÉ *lec'hiet* » ; « SITUER *lec'hiañ, diazezañ* » (neoazh, NDBF (1970) : « LEC'H *lieu, endroit* » ; « LEC'HIAÑ *placer, situer* » ha « BANNLEC'H *site de lancement* »).

Gant KIS ez eus bet labouret war an dachenn-mañ. Kavout a reer : **dezlec'h** (Gl. **site**) e « [...] pe zezlec'h en deus an Emsav e reizhiad Gramsci » *Ems* 112.144 (1976) ; **dezlec'hiañ** (Gl. **situer**) e « dezlec'hiañ oberoù an Emsav e-barzh [ur raktres eus ar gevredadelezh] » *Ems* 112.143 ; DGYA (diemb.) : « SITUATION (*dans l'espace*) *dezlec'h* ». An termennoù all embannet gant KIS e-barzh DGYA a denn d'al lunegorioù : « SITUATION *plegenn ; degouezh ; saviad ; savlec'h ; aoz* » ; « SITUER *savlec'hiañ ; saviadañ* », ha hini anezho ne ental un durc'hadur korvodus evit aroueziñ ar c'heñver dibar-se eus an den ouzh al lec'h a gaver arouezet gant ar Gl. **site**.

Dav eo enta plediñ gant kenderc'heriañ ar Gl. **site** evel gant ur gudenn nevez.

Diverromp an treug o vont eus ster kentañ an termen d'e gemeradur diwezhañ, an hini a gaver da skouer e frazenn Lannuzel : « Le poète doit être son **propre site** ». Lerc'h-ouzh-lerc'h e teu al lakadennoù-mañ :

- ar **site** zo ul lec'hienn diforc'het dre ur perzh spesadek ;
- ar c'hevannezañ eo ar perzh spesadek-se en e zerez leunañ ;
- ampleget eo ar c'hevannezañ gant nep taol nid ; gant gerioù all : arvez diziouerus da nep ober barzh eo ar **site** (kv. bomm Hölderlin) : « *dichterisch wohnt der Mensch* » (« ent varzhel e kevannez mab-den »).

Kealioù ar « *sell dangorel* », an « *ergerc'hañ* », an « *eriunellañ* » hag ar {146} « c'hevannodiñ » freudek, ar « *situation* » sartrek a gouezh un tamm mat en tu-kiz da geal ar c'hevannezañ nidiad ha n'int d'ar muiañ nemet divrazadurioù tasmantek anezhañ. Hevelep kevannezañ diles, barzhel, nidiadel a daolimp goulou warnañ dre vont d'an ober-kreiz anezhañ, d'an ober barzh, d'an taol nid.

Hemañ hon eus gwechall dezrannet ennañ daou arvez : al « *lamm* » — *amveziadoù* al « lamm » ; al « lamm » zo ur c’hemmadur eus an amveziadoù hevelep ma’z eo ar varzhoneg, an daolenn an disoc’h eus seurt tremen trumm, digent, dirakweladus, « nevez » er ster kreñv. An amveziadoù ne c’haller reiñ anezho nemet ur renabl arnesaet ha diglok. Kemeromp skouer ul livadenn gant Cézanne « eus » ar Montagne Sainte Victoire. Evel-henn e renablimp an amveziadoù : a) ar menez e-unan evel lec’hienn en douaregor ; b) al livadennoù anezhañ graet c’hoazh gant Cézanne (ha gant livourion all) ; c) treug Cézanne oc’h enderc’hel e livadennoù, e vuhezadur embregel ha damkanel eus al livouriezh, e « vicher », e neuzid hag istor e vred, h.a. d) an amveziadoù predat evel mare ar bloaz hag an devezh, ar goulaouadur, stad askre Cézanne ; e) an araezioù en e gerz : korzennadoù, barroù, h.a. ; h.a. An ezrevell-mañ n’eo ket hepken anheskus : doare soliadek n’eus ken anezhañ da ziraez pezh nad eo ket tre ur beziad soliad. An taol nid, an *acte poétique originaire* zo kouezhadur trumm ur c’hemmesk amveziadoù — a-ser gant boud un den — en ur greuzeul ma tinod un unded na c’haller lavarout netra anezhi dre ’n arbenn ma’z eo-hi andon al lavar. Dre se, ur frazenn leterc’hadek eo ar frazenn diaraok : ent dien, n’eur ket evit derc’hañ an tremen eus amveziadoù soliad da unded an nid ; pa lavarer « lamm », « kreuzeul », ez eer dre leterc’hadoù o vannelaat ar c’hemm a zo etre pezh hon eus anvet e lec’h all « beziadoù soliad » ha « beziadoù nidiadel » (*Ems* 74.48hh.) pe, fraeshoc’h, etre pezh a c’haller derc’hañ — dienderc’hañ — hag ober un dezrevell unsteriek anezhañ, ha pezh na c’haller nemet leterc’hañ hag ober dezrevelloù amsteriek anezhañ (war se, sl. *Ems* 123.3-7).

Klaskomp neuze termenañ keñver ar barzh ouzh e *site* evel e geñver ouzh amveziadoù e daol nid. Moarvat e c’haller degemerout meizad ar *site* dodet en doare-se, gant derc’hel kont eus ar stadadennoù diaraok :

- anheskus dre ret eo ezrevell an amveziadoù (bihan droug evit gwir) ;
- pell emañ an amveziadoù a gaout ur c’heñver eeun ouzh an taol nid : ned int nemet an « tu-gin » soliad eus an unded nidiadel.

Ar *site* a ranker enta stagañ d’e savelañ evel beziad soliad, en ur anaout n’eo ket ur beziad soliad evel ar re all. Neoazh e sav ur gudenn a hentenn, rak ar pezh a lak kemm etrezañ hag ur beziad soliad ordinal, dienderc’hadus, dezrevelladus unsteriek, zo e donkad kouezhañ e « kreuzeul » an taol nid : en unded predat oc’h eskoriñ n’eus mui na nidiad nag amveziadoù — na barzh na *site* — un unded hepken a zo he envel unded leterc’hañ endeo. A-douez gre ar beziadoù e ve enta reoù ganet ha maget evit an *aberzh* — douaroù santel, menezioù nevet... Moarvat, prestik goude an taol teuz e c’hoarvez ar frailh a laosko da vont un daouded, ar barzh hag e oberenn. {147} Paul Klee : « Setu ster ar pred eurvad : al liv ha me zo unan. Livour on. » (in « Le site de l’étranger », *op. cit.*, p. 39). A-zivout keal ar frailh, sl. *Ems* 126.3.

An *nidiad* zo bepred enta « nidiad a enor ». Da ampoent an taol nid, n’eus mui anezhañ, steuziet ma’z eo e voud evel hinienn [(GE – 04 01 86) Diwar-benn seurt « syncope de l’être », sl. *Poésie Bretagne* 6.9]. Pa zistro d’e hiniennelezh voas n’eo mui an taol nid nemet ur gur echu — pa lavar Paul Klee : « al liv ha me zo unan », e komz eus un amzer dremenet endeo — ; *eznidiad* n’eo ken evel ma’z eur *ezvrezeliad*. Heñveldra, an termen *site* ne c’hell, d’ar gwellañ, nemet arouezñ un hinienn a zo gourlakaet dezhi he hiniennelezh diwar dreuzdoug : e unded a zeu dezhañ eus an taol nid. Amañ e kejer gant ur rumm meizadoù dezverket evel-henn : an treug etre arouesaer hag arouesaed (pe etre kanteul hag arganteul) ned eo ket eeun na didorr ; ur gildro a ra dre un darvoud unel en istor o lakaat warnañ un troc’h krenn o tevoudañ er meizadoù-se un meni « pennaenn an andiended ». An anvad *site* a lakaer war ur c’hemmesk elfennoù a reer un unded anezho o taveiñ d’un elfenn all, an oberenn, na c’haller ket dre anien he dezren diouto dre ’n arbenn ma tisoc’h diouzh ul lamm diwarno. Bez’ ez eo an taol nid enta arbenn an andiended o tiraer ar meizadoù o deus da welout gantañ. Meizadoù ar *site* ; an *nidiad* zo meizadoù « nammet » ; ha marteze ez eo meiz ar barzh ur meiz nammet en doare ma voe digroazellet Yakov war-lerc’h e stourm gant an ael.

Me’m boa degaset ar c’herienn « beziadoù ha meizadoù nidiadel ». Arveret ’m boa *nidiadel* kentoc’h eget *nidel* evit kemplegañ da gemparzhded ar furm gant *soliadel*. A-benn ar fin e tiskouez an tun furmel-se bezañ splotus. Rak eus an nid e-unan ne c’haller lavarout netra, ne c’hell an anaout tostaat dezhañ nemet a-veskell : « pred eurvad » (Klee), « visitation » (Frénaud), « lamm », « troc’h krenn », « luc’hedenn » ; en troiennoù « barr awen », « taol nid », n’o deus ket an termennoù « awen »

ha « nid » brasoc'h kevazasted eget « taol » pe « troc'h » — leterc'hadoù int evelto, *awen* o talvezout « c'hwezh » ha *nid* « ober » evel ma rae ivez ποιῆν. Ned eo anavezet an nid nemet dre e weredoù ; an taol nid zo un darvoud eus ar vuhez na c'hell nep devouderezh ober reiz warnañ (alese nested vras, ledanvadek, meizadoù an *nid* hag ar *rezid*) ; « taol goulloer » a ve kenkoulz graet anezhañ : dilec'hiet e vez an den, digraket diouzh pezh a oa ar werc'helezh. Alese an dislank beziadel, ar gevenebiezh veizadel etre an *henn* en deus c'hoariet hag ar werc'helezh kent a'm eus klasket aroueziñ dre ar c'houblad « nidiadelezh — soliadelezh ». Hogen ne vez anavezet an taol nid nemet dre vuhezadur an hini a zo bet tizhet gantañ — e vuhezadur, n'eo ket evel kantouezadur piaouek, dangorel ha diziraez d'ar re all, met evel an doare nevez en deus da vont d'ar werc'helezh, d'ober ouzh an traoù hag an dud, da vezañ oberour, *nidiad* na petra 'ta. Hiron eo enta ar beziad nidiadel (an oberenn arz, lakaomp) : soliadel dre e endalc'hed, e amparadur avat ne gav ket e boell er soliadelezh ; ur sell soliadek ne oar diverzhout ennañ nemet ur c'hemmesk tidek — ouzh e welout en e unded e vo hepken ar sell bet gloazet e-unan gant an nid (soñjomp er gwarzh a ra pep oberenn diles). E-se ez eo kanteizh ober *nidiadel* anezhañ, pa na vez nemet un nidiad, un *nidnammed* evit e anaout.

Kalz e'm eus pouezet war geal an *namm* ez eo an nid pa n'eo ket diezhomm dizarbenn an treuzintant a rafe eus an *nid* un arvez eus spered mab-den, un arc'hwel eus ar reiz e-touez ar re all, hag eus an *nidiad* ur micheriad, ur c'hefredour arbennikaet — soñjal a ran er skritelloù « artistes », « gens de lettres », « poètes », « créateurs » a zebazher brokus hag ent kefridiel ; soñjal a ran ivez en amzer ma rae tud 'zo en ESB gant ar ger {148} « nidiad » evel gant ur c'henster da « emsaver » ; a-du-rall, kefredourion, arzurion 'zo zo ken splann warno ur meni yec'hed soliadek ma na hañvalont bezañ bet gloazet biskoazh gant taol nid ebet, tra ma'z eus nidiaded anat n'o deus morse pleustret kefred nag arz ebet. An nid a wered evel un namm en den, en e vez hag en e veizadoù. War ar c'hraf-mañ da nebeutañ e kouezh a-du savboent soliadek ha savboent nidiadek.

War zigej emañ meizad ar *site*. Ur beziad savelet goude taol, diansavelet, ez eus aze hag alc'houez an diansavelañ zo bepred an taol *nid*, dre azhent an oberenn-disoc'h. Diouzh ur savboent soliadek, e loc'h an arzur gant un dafar bet amparet gantañ e-unan evit an darn vrasañ — hag ar Montagne Sainte Victoire zo un digarez hep-mui ; er ster-se, an arzur o kaout an amveziadoù ennañ e-unan, e c'haller lavarout endeo : « le poète doit être son propre site ». Diouzh ar savboent nidiadek, eleze an hini a lak e penn-kont an taol nid da benndarvoud, ar *site* zo ar soliadelezh a-bezh, an arzur parzh gougevan anezhi, ha hi kreizet warnañ evel he c'hevannezer : e *site* dezhañ e-unan eo ar barzh e kement ma'z eo-eñ unan gant ar soliadelezh a-bezh (en ul lavar biblek : gant ar grouadelezh a-bezh), ha ma c'hoarvez an troc'h, an taol goulloer gantañ koulz ha gant ar soliadelezh a-bezh. Aze emañ ivez ster lakadenn Hölderlin : « dichterisch wohnt der Mensch », a drofen a-walc'h : « e kement ma'z eo barzh e kevanez mab-den ».

Deuet eo poent kas da benn bremañ hon tamm labour sturiezhañ.

Evel just ne gav ket din e ve da zisteurel an termenoù boaziet betek-henn e brezhoneg war ar sterva-se : **diazez**, **lec'h**, **lec'hiadur**, **lec'hienn**, h.a.

Evit ar c'hemeradurioù arnevez na ra ar meizad nidiadel nemet o c'has d'o astenn brasañ, ez eus ezhomm avat eus un termen resisoc'h, entalekoc'h.

Puilh eo an danvez da gorvoiñ, eleze ar c'hedrannoù dezho an durc'hadur ster « lec'hiañ, lakaat » : **lec'h**, **-le**, **-lo-**, **ma**, **man**, **sav**, **sez**, **-kor**, **dod-**, **-osod-**. Tennañ a ran an evezh war an arver a zo bet graet c'hoazh eus **-lo-** da luniañ an termen **kefload** (« status », « ce jeu des différents rôles sociaux remplis par un individu [...], l'ensemble des positions d'un individu qui le situe dans la hiérarchie sociale » in *Prd* 237-238.17). Gwelout a ran deveradoù **-lo-** o kemer plas e-kichen **lec'h** hag e zevedadoù evit o amsaviñ e degouezhioù a glaskin displegañ. Daou rumm arverioù a reer eus **lec'h** hag e zevedadoù : a) en ur ster egorel rik, treuzskrivadus dre zaveennoù mentoniezh ; b) gant kemeradurioù kempleshoc'h oc'h emplegañ egorennoù dibarek pe {149} reizhiadoù-daveiñ nad int mui an egor mentennel. Pa ve ezhomm kevenebiñ daou gemeradur, an eil kempleshoc'h eget egile pe pelloc'h diouzh keal an egor mentennel, pe c'hoazh pa ve fraeshoc'h tremen hep daveiñ da hemañ, e c'hallfed deverañ diwar **-lo-** kentoc'h eget diwar **lec'h**. Anat eo e vije bet tu da luniañ **keflec'hiad** e-**lec'h** **kefload** — hemañ evelkent, kuit eus bec'h an arsterioù (egorel etre re all) stag ouzh **lec'h**, zo gwerc'hoc'h, prestoc'h da sammañ ar c'hemeradurioù nevez. Tu a ve kenkoulz all da gomz eus ur gêr **lec'hiet** mat ha, da heul, eus he **lec'hiad** evit aroueziñ he **site** — anat eo avat e chomfe ar gomz

dirosis ha zoken forc'hellek. Pa glever : « **load** ur ger », « **loet** mat eo ar ger-mañ » pe : « e **load** dezhañ e-unan eo ar barzh », moarvat en derou e chomer divarc'het hag e ranker ober ur gildro dre ar ger-kein. Pezh a zo pouezus avat eo a) ne ve ket forc'hellek an nevezc'her, b) e ve kevannezus d'ar yezherion. Mar bast d'un ezhomm gwirion, ne vo ket pell ar yezherion d'en em santout er gêr ennañ. (Gerienn O.V. de L. Milosz : « Le seul lieu vraiment situé » in *Ars Magna*, a lavarfemp : « Al lec'h gwir **loet** nemetañ ».)

Evit a sell erdal ar ginnigadenn-mañ ne ra an imbourc'h nemet deraouiñ. Bez' hor bo, da skouer, d'e zidermenañ e-keñver erdal ar Gl. **site**, an Al. **Lage**, ar Sz. **site**, **lie**, **lay**, h.a.

Ne fell ket din diskregiñ hep klask korvoiñ c'hoazh un tammig lakadenn Philippe Lannuzel : « E load dezhañ e-unan eo ar barzh ».

Ganet e vez un oberenn arz diwar un teskad amveziadoù dibar — a zo load he ganedigezh. Etrezi hag al load-se e stader ul lamm, roud an taol nid a ra un oberenn diles anezhi. Pennamveziad, kalon he load eo boud an aozer. O vezañ ma eskoras dre berzh ur meni kendeuzadur eus he amveziadoù e kreuzeul an taol nid, n'eo ket direizh he sellout evel un diverrad eus he load, un ardamez eus he amved, ur melezeur eus he amzer. Hogen, anez e ve he aozer un arzour a lez, ez eus anezhi estreget un diverrad eeun, un ardamez dik pe ur melezeur feal. Warni emañ ouzhpenn merk an dilec'hiañ, an digrakañ, an namm ez eo bet an taol nid. Un touell e tiskouez bezañ d'ar re a c'hortoze un drevezadur didro, un arreadur digudenn : « Mais ce n'est plus mon breton ! » a glemme Anatole Le Bras dirak skridoù Vallée ; ha Gibert, rener mirdi Aix, da Cézanne e 1878 : « Je saurai bien me faire une idée des dangers que court la peinture en voyant vos attentats » (in J. Arrouye, *La Provence de Cézanne*, 1982, p. 117). A-ziwar-lerc'h an taol nid an taol gwarzh. Evelato, ha moarvat ez eus aze un azon eus dilested an oberenn, skogus eo ar gwarzh hag e c'hoarvez un eilpennadur. Ur prantad hir pe hiroc'h a **{150}**c'hoerezh he degas d'ar staelad a oberenn glasel. N'eo ket e ve treuzfurmet, goet gant ar c'hevredig, hi zo goell ar c'hevredig. Ar gwarzh a ya da hoal : ober a ra d'he c'hempredidi hiraezhiñ d'he c'hreuzeul c'henidik, hag evit ar re na zougont ket gwarzh an nammadur ez adderaou ar burzhud : digraket, kendeuzet o boud teuc'h, e tistroont nevesaet. An eilpennadur zo hini al loadoù : eskoret diwar ul load eus he amzer e teu an oberenn da vezañ load evit he amzer. Hiziv n'eus livour na ve ket Cézanne lodek en e load ; da get eo aet ar brezhonegoù a rae load Vallée, ha n'eus a vrezhoneg nemet ar yezh nevesaet gantañ. Ha nesoc'h dimp, goude bezañ klevet a bep tu edo SADED o tistrujañ ar brezhoneg, e keomp gant tud mui-ouzh-mui o hiraezhiñ da SADED.

Pa gomzan eus SADED, ez eus amañ moarvat goulou da deurel war hon dehentadur en Emsav.

Dindan an anv « brogarourion henvoazel » e teskrivjomp ur rummad tud a oa o stourm da zerc'hel Breizh digemm kement hag ur striv da ziwall load o dangorelezh. Un unded gourlakaet d'ur c'hemmesk amveziadoù e oa ivez o derc'hadur eus Breizh — pell oa koulskoude diouzh an unded verrbad, isfontus d'ar boud e kreuzeul an taol nid ; bez' e oa unded padus, sonnet, ur boukler a droent ouzh kement arvar o plavañ war o boud breizhek : ouzh ar stuzegezh arnevez o tont eus Frañs koulz hag ouzh mennoz un disrannañ diouzh Frañs ; ivez ouzh nep tentadur a-berzh an nid.

Roparz Hemon, mar kemere ivez Breizh da load e zangorelezh, a enebe ouzh Breizh ergorel an derc'hadur en doa anezhi, n'eo ket evit reizhañ hemañ diouzh an ergorelezh, hogen war-benn treuzfurmiñ Breizh : « Hon hunvreoù kaer vo trec'h d'ar bed » ha, fraeshoc'h : « Gant hennezh avat edo ar wirionez, a lavare e tlee ar menezioù dont davetañ, ha n'eo ket eñ mont davet ar menezioù. » (*Ur Breizhad...*, ademb. 1972, p. 203). E-se, e voe e roll hini un *nidiad a eil remziad* : holet gant sevenadurioù ar bed-holl, o hiraezhiñ d'an taolioù nid o ganas, e taolas er greuzeul e voud war un dro gant e load breizhek — ar brezhoneg en devoud. Eus an eilpennadur-se e teuas, o komz ur brezhoneg nevesaet, dezhañ da load ar sevenadurioù bras ha n'eo ket mui stuzegezhioù Breizh-Izel. N'eo ket dav pouezañ war an ersavioù gwarzh ha hoal a voe ouzh *Gwalarn* hag he yezh. Tra un nidiad a eil remziad eo kemer da bal « ober sevenadur » ; bale war-lerc'h a ra, lakaat e dreid e roudoù tud all, seveniñ an taolioù nid diagent. En eneb, un nidiad eeun n'eo ket chalet da « ober sevenadur ». « E load dezhañ e-unan eo » ; kentoc'h e lavarfen e tro kein d'ar grouadelezh a-bezh ha gortoz ; ar goull eo e load. Merk ar spered armerzhour oa war embregadenn Roparz Hemon tennañ eus ar sevenadurioù all pezh a oa mat da zreveziñ evit Breizh, e zamant d'ur glad sevenadurel da ziwall ; hag ar spered armerzhour, zoken mar asant d'ur riskl, en gra bepred diwar steuñviñ ha betek ur par divizet. Brokañ diharz eo avat an nid, ha kontrol d'ar spered nidiad eo merkañ harzoù d'ar freuz a ray. Diezhomm eo amañ dezrevell dre an hir sturiadoù Roparz Hemon : advevaat danvez sevenadurel Breizh dre e liammañ ouzh e dremenad hag ouzh ar broioù keltiek all, imbroudiñ lennegezh klasel ur Vreizh perzhiat e kumuniezh ar riezoù ha, war dachenn ar yezh, pourchas d'ar brezhoneg un emdroadur drevezet diwar hini ar yezhoù all hep pellaat re diouzh brezhonegoù derou ar c'hantved... Penaos en dije distrobet e ufern diouzh boled e zangorelezh vreizhek a vire outañ a luskañ diouzh ar daou zurc'hadur kevenep : astenn e load d'ar solidadelezh a-bezh, treiñ kein dezhi ha neuze treañ betek

emgantañ en e voud hiniennel, risklañ hemañ ha gantañ ar bed a-bezh e taol poker an nid ? E-lec'h se e tremenas gant « digeriñ prenester Breizh war ar bed » ha reiñ dezhi ul lennegezh « savet eus don kalonoù Breizhiz evit o breudeur » (*id.* p. 51).

{151}ESB a voe ur striv d'en em zieubiñ diouzh an enkadenn ma oa sanket hent Roparz Hemon. Ouzh Breizh e voe erlec'hiet an Emsav ha graet outañ evel ouzh ur meni nidiad-stroll — mar beze nidiaded ennañ, ne gomzent ket en o anv personel, met bepred en anv an Emsav : disin e veze an holl bennadoù war *Emsav*. Evit adkemer ur wech c'hoazh troienn Lannuzel, e oa an Emsav e load dezhañ e-unan. Graet en doa an troc'h en doa bet Roparz Hemon diegi oc'h ober : mar daveed da Vreizh, hag e raed, ne oa ket da Vreizh ergorel, hogen d'ar vro e oa an Emsav an egin anezhi. Koulskoude, kalz en tu all da harzoù ur vro ha pa ve-hi poblet a emsaverion e vuked : preder an Emsav oa astenn e load d'ar solidadelezh a-bezh ; n'eo ket avat e doare peoc'hiek an arzour pa lez ar bed da zont betek ennañ, d'e dreuziñ ha d'en em gavout en e livadenn, met en doare politikel, brezeliek. Dre ma harze ar bed ouzh an embregadenn — dre ma na zerede ket Breizhiz d'an Emsav — e voe merket an troc'h etre « saviad emsavel », meni load nidiadel, ha « saviad arallek », staelad ebet dezhañ estreget danvez da vezañ engronnet gant an Emsav. Plakadur keal an nid war ar politikerezh a ginnige disoc'hañ gant mac'homerezh brasniver ar gennad « arallek » dindan bihanniver ar stroll emsavel. An amveziadoù emichañs ne lezent ket ganimp riskloù bras da zegouezhout eno un deiz. Hogen n'eo ket an hent a voe kemeret. Trec'h e voe an damant nidiadek ha diskroget diouzh an emvenn politikel. Loezet e voe ESB ha, mard oa nidiaded e-barzh, e c'hounezjont ar frankiz da luskat diouzh an daou zurc'hadur kevenep : astenn o load d'ar solidadelezh a-bezh — ent varzhel, *dichterisch* —, treañ betek digenvezded o boud hiniennel hep hual ken a-berzh boled ur stroll emsaverion.

(GE da GC – 12 09 83)

Pell emaomp a vezañ lavaret pep tra diwar-benn hon avantur. Kalz a ve da gontañ war an tennder na reas nemet kreskiñ gant an amzer etre an durc'hadur a anvfen *nidek* hag an durc'hadur *erounidek*. Hemañ a voe, en diabarzh, en orin ar frammañ hag an arc'hwelañ efedus-kaer ; en diavaez, ez erzerc'he evel argadusted, tutausted hag ivez e furm ar raktresoù astenn an Emsav da Vreizh hag en tu all dre ur brezel dispac'hel a echufe dre savidigezh ur Stad. Ur roll tangleuziañ e voe hini an durc'hadur *nidek* e-keñver an durc'hadur all : e gavout a reer gant diskar an tezennoù broadelour ha neuze, goude m'en doa an durc'hadur all erlec'hiet outo tezennoù leninour-marksour, gant arzaelerezh ar re-mañ war an dachenn gealiadel. Ret e ve heuliañ kammed ha kammed lankadoù liesdoare ar gevrant ; soñjal a ran, da skouer, er gevenebiezh, dre un abeg sturvezhadel da gentañ, o wiskañ da c'houde un talvoud damkanel, etre an termenoù *dialektik* ha *daelerezh*, *praksiz* ha *niderezh*, h.a. Lamet e voe tamm-ha-tamm e holl armoù digant an tuadur *erounidek* : ur wech amsavet broadelezh gant dispac'h, politikerezh gant daelerezh, e voe kaset e efedusted da get dre zilec'hiañ an dispac'h hag an daelerezh a-ziwar dachenn an ober kevredigezhel etrezek tachenn, kevrinus ha dianav, an nid. Gwered loezus an durc'hadur *nidek* a yeas betek loezadur ESB. Arabat e ve stagañ anvioù tud ouzh an eil durc'hadur pe egile. Me, da skouer, mar'm eus degaset meizad an nid ha labouret kalzik d'e zamkanañ, 'm eus roet kalz eus va strivoù ivez d'an durc'hadur *erounidek* hag alies gwisket an emzalc'hioù argadus ha mac'homer a zinaoue dioutañ. Ret eo anzav evelkent, abaoe loezidigezh ESB, e weler fraeshoc'h dre sellout pezh ez eo deuet da vezañ an ezESBiz gant pe zurc'hadur edo kalon pep hini.

{152}KIS-281 – Brezhoneg *Diwan*.

(TAM – 08 09 83)

Turiaw ar Menteg d'an dud emvodet e Karaez d'ar 17 a viz gwengolo da-geñver un dalc'h labour gant *Diwan*.

Ho tigarez a c'houlennan pa n'on ket evit mont d'an emvod. C'hoant 'm eus avat reiñ deoc'h da c'houzout e ven a-du evit kenlabourat war an troidigezhioù.

Fellout a rafe din evelkent gouzout gant peseurt brezhoneg ez oc'h mennet d'ober. Diouzh lenn kement tra embannet gant *Diwan* abaoe ma'z eus anezhañ, eo anat ar skort hag ar paour ez eo ar yezh implijet. Ken paour-all eo ar brezhoneg a'm eus bet tro da glevout gant lod kaer eus an dud oc'h ober war-dro *Diwan*. Ken skort-all ar brezhoneg a ran gantañ amañ, e sell ha gant ar spi da vezañ komprenet — hag intentet... — panaveken.

Kement hag aroueziañ, dre-vras, ar yezh a glever bremañ e Breizh — ur brezhoneg mesket ennañ un niver euzhus a c'herioù gallek ha n'int ket brezhonekaet zoken — e tegasan deoc'h da brederiañ ar pezh he deus lavaret va mamm (78 vloaz anezhi, brezhonegerez a-vihanik, ned eo ket bet er « skol vrezhonek » e stumm ebet,

pa ra gant ar brezhoneg desket er gêr gant he zud, ganet e 1857 ha 1868, ur yezh pinvidik anezhi evel ma oa ar brezhoneg en naontekvet kantved, miret disi ganti peogwir he deus kuitaet he farrez c’henidik e 1932) : « aet eo *bastard* ar brezhoneg gant ar re yaouank ».

Emsavioù ez eus bet e Breizh o tiazezañ ar brezhoneg lennegel, *diwar ar yezh komzet en naontekvet kantved*, en amzer ma oa unyezhek ar maezioù (n’eo ket a-walc’h *Gwalarn*, met ivez *Dihunamb* evit rannyezh Wened, *Kroaz ar Vretoned*, *Feiz ha Breiz*, ha me oar). Skrivagnerion ar c’helaouennoù-hont a ouie tennañ o mad eus an holl rannyezhoù ; a-live gant seurt yezh eta e *rank* bout ar yezh kelennet d’hon bugale. Ha lennet eo bet, da vihanañ, seurt kelaouennoù gant skolaerion *Diwan* ?

Padal, n’eo ket a-walc’h. N’omp ket en naontekvet kantved ken. Cheñchet eo ar bed, disheñvel eo ar vuhez. An darn vrasañ ac’hanomp n’int ket labourerion-douar ha den ne ra ken gant binvioù an naontekvet kantved. E fin an ugentvet kantved emaoomp, en hoalad an elektronik hag an derc’hanel. Anat eo ne zalc’ho ket hon bugale d’ober gant ar brezhoneg ma n’eus ket anezhañ ur yezh barrek da gevezañ ouzh ar galleg.

Evit pezh a sell ouzh ar *geriadurig* a lavarit, arabat ankouaat ez eus labourioù kaset da benn, abaoe ugent vloaz, war an danvezioù a venegit (ha re all — dres ezhommoù fin an ugentvet kantved). Ur skol eil derez ez eus bet o vont en-dro. Ur bern tud zo bet stummet ganti. Darn anezhe a ve laouen sur-mat o kenlabourat ganeoc’h, gant gouzout peseurt yezh hoc’h eus c’hoant da arverañ.

E Breizh endeo, ez eus un toullad tiegezhioù brezhonek oc’h ober gant ur yezh *pinvidik*, diwar binvidigezhioù an holl rannyezhoù (ma bugale, da skouer, zo kustum ouzh yezh Treger ha hini Wened), intret enni ur c’heriaoueg {153} vrezhonek o tennañ da ezhommoù ar bed a vremañ, ha n’eo ket ur yezh kemmesk, ur sabir evel ma klever bremañ e Breizh, dre ziouer a stummadur brezhonek. Da *Diwan* ez aparchant reiñ ar seurt stummadur da vugale Breizh da zont.

Degas a ran deoc’h da soñj e vije, forzh penaos, ur fazi sevel ur geriadur disheñvel diouzh an hini a zo bet diazezet, ken na vije ket hon bugale evit en em gompren an eil re ar re all... ha ken ez agent war ar galleg.

KIS-282 – Br. dien.

(GE da PL – 11 09 83)

Evel a welez [KIS-280, pp. 146 & 147 diaraok], e ran gant **dien** (Br. « sain, pur, bon, véritable ; certain, certes » GIB² 476 ; Kb. « fair, fine, fresh, faultless, sound ; clear, plain, manifest, certain » GPC 974) kevenebet ouzh **led-** gant ar c’hemeradur en deus e-barzh **leterc’hañ**. Traoù an nid ne c’haller, dre anien, envel nemet dre leterc’hañ hag « ober dezrevelloù amsteriek » hepken anezho. En eneb, ar beziadoù soliadell eo dre dermenadur ar re a c’haller « ober un dezrevell unsteriek » anezho, eleze **dienderc’hañ**, pezh a empleg kevazaster etre arouez hag ergorenn, anvad ha meizad. Merzhout a rez e tegouezhan gant al lakadenn e teu dimp an nid evel un namm : talvezout a ra **dien** war un dro « asur, diogel » ha « yac’h, glan ». Etre krommelloù, setu ni aet pell diouzh keal *tarte à la crème* ar « créativité » a oamp ur mare ’zo techet da veskañ gant keal an nid.

Da heul e kavan dereat ober gant « pennaenn an **andiended** » evel kevatal da Gl. « principe d’**incertitude** » (Heisenberg).

KIS-283 – Arz ha bredelfennerezh.

(GE da ALB – 12 09 83)

Un dachenn a vo ret imbours’hiñ eo arlakadennoù ar bredelfennerezh war an arz. Kalz ez eus bet pleustret en dachenn-se gant an aozerion freudek. Soñjal a ran en Anton Ehrenzweig gant e levr *The Hidden Order of Art*, e Nicolas Abraham ha Maria Torok : *L’écorce et le noyau*, e Pierre Férida {154} hag e re all o deus prederiet kalz war ar penaos e c’hell diwanañ un oberenn arz. Ur bern evezhiadennoù sklaerius a reont, da nebeutañ an imbours’herion sirius en o zouez. Koulskoude, hini pa ouzon ne zeu a-benn da zistrec’hiñ skoillhoù ar freudegezh he-unan. Splet houmañ eo pourchas reizhiadoù-displegañ hogos klok evit anadennoù ar bred ; an displek eo n’o deus nepred gallet ar reizhiadoù-se mont e kenere gant an diskiblezhoù all ha dreist-holl gant ar ouezoniezh. Un tammig evel an dispac’h soviedel, ar freudouriezh zo chomet e-pad pell evel « an dispac’h en ur vro hepken » hag, eveltañ, pa’z eo bet eziporziet, ez eo chomet ur plakadur : difrouezh a-walc’h eo chomet

dedalvezadur hentennoù ar bredelfennerezh d'ar yezhoniezh, ar gevredadouriezh, ar gravezouriezh. E tachenn al lennegezh hag an arz e reont berzh betek ur par. Aon 'm eus avat e tever ar berzh-se muioc'h diouzh ul lennegezh eus ar bredelfennerezh eget eus ur freudekaat eus al lennegezh. Pezh a gavan dipitus bepred gant ar studiennoù freudek war an arz eo o bac'hadur bredoniellour. Ar bred evito eo ar werc'helezh nemeti. Anv a ra evel just Freud eus ar werc'helezh trael, hogen dre-vras e tenn ar freudourion d'he ezvevennañ evel gwerc'helezh, o welout enni hepken ur skramm ma ervann ar bred he eriunelloù pe d'ar muiañ ul lec'h harzderioù kemparzhek da harzderioù an diemouez. Soñj 'c'h eus eus va derou breutadenn gant Claudie Cachard [bredelfennourez eus luskad Abraham-Torok]. An nid zo test eus ur werc'helezh na anavez ket an troc'h etre gwerc'helezh vred ha gwerc'helezh tra. Krog oan da arzaelañ ar freudouriezh diouzh ar savboent nidiadek, dre savlec'hiañ an eriunell en un doare nevez, evel dedaolad a lankad gwan. Étienne Trillat [bredvezeg, bredelfennour, pennskridaozer *L'Évolution Psychiatrique*] a'm broude da embann va skrid en e gelaouenn. Ne felle ket din e embann evel m'edo, met re sammus e vije bet al labour evit aozañ ur pennad gwirion gant kelc'hweladur ar gudenn, dielladur, h.a. Ne lavaran ket ne adstagin ket un deiz gant an danvez-se.

(ALB da GE – 28 09 83)

Al lennegezh eus ar freudouriezh a ra e reuz e-touez an arzourion ivez, an dremmourion da nebeutañ. Kadarnaat a ran diwar vont pezh a lavaren dit : ar c'hiz o kreskiñ en o zouez eo mont dindan vredelfennerezh. An arguzenn skeudennek degaset zo : « C'est pour nous un supplément de conscient, une laisse qui nous permet de mieux dompter nos fauves. » Pezh a zo faos, da varn diwar an nebeut skouerioù a anavezan bremañ eus dremmourion bredelfennet n'o deus ket kresket o barrezghioù pe a zo aet o barrezghioù war zisteraat.

KIS-284 – Br. difloskiñ, bloskenn, flosk(er).

(TAM da GE – 15 09 83)

Dave da KIS-145, La-07 15.

Da'm soñj, e ranker diforc'hiñ a-fet gerdarzh ar gerioù **difloskiñ**, **bloskenn** ha **flosk(er)**.

{155} Evit a sell **difloskiñ**, e c'hallan lavarout e vez komprenet ervat, du-mañ, evel « terriñ a-rez ar **flosk** » ; ar ster « strakal » a vez komprenet evel o vezañ da eil.

Netra da welout gant **bloskañ**, adsavet mat da'm meno. GP ne veneg ket an nIw. En Iw. ez eus : **bloscaim**, v. tr. et i. « éclater, faire éclater, retentir, faire retentir, faire résonner » ; **blosc**, s.m. « détonation, coup, grand bruit, éclat » ; **bloscadh** s.m. « explosion » ; + **bloscach** adj. « à la voix claire ; explosif [...] » ; **bloscaire** s.m. « crieur public [...] » (Risteárd de Hae, *Foclóir Gaedhilge agus Fraincise*, 1952, p. 33). Ne gav ket din neuze en defe un dra bennak da welout gant Br. **flosk**, **difloskiñ** ; met ne welan tamm ebet peban e teu ar re-mañ.

Evit **flosk(er)** « fossé », GP a c'hallfe marteze kavout hag ur gerentiezh bennak a ve gant Iw. sloc (**slog**, **sloch**) s.m. « trou, fosse, creux » ; **sloigeadal** « fondrière » (*l.m.*, pp. 359, 360) ?

KIS-285 – Gl. abrasion.

(TAM da GE – 15 09 83)

Dave da KIS-170, La-07 46-48.

a) Er roll e kav din e vank ur ger : **diruskañ**. GIB ne ro nemet « écorcer, enlever l'écorce ». J. Gros, *Le Trésor du breton parlé. II. Dict. br.-fr. des expr. fig.*, p. 113 : DIRUSKA v. SP « écorcer, peler [...] » SF Me oa dirusket ma gar « j'avais la jambe écorchée ». Hag he gar he-deus bet dirusket hag a ziskarge « et sa jambe, elle l'a écorchée, et elle suppurait ». Kv. Kn. DYRÜSCA v.b. « to bark, scrape off skin, flay, abrade [...] » (R. Morton Nance, *A Cornish-English Dict.*, p. 32).

b) Emc'houlenn a ran ha ne ve ket BrE. « **kraùat** » da renkañ dindan 9) ***kreuiñ**. Diforc'h ma'z eo diouzh **krafat**, **kravat** (C. ; GReg.), dindan 15. **Krafignat** zo BrEA : /**kravipad**/ hag e-kichen **diskrabañ** emañ BrE. **diskrabelat** « skrabat an douar, o komz eus ar yer ».

{156}c) Dindan 14) e ve da ouzhpennañ **rifiñ** : BrE. « **rifein** » « égratigner » ; **rifadenn** « égratignure » (« **rifein** » zo meneget, dindan « égratigner » gant M. Herrieu, *Dict. fr.-br.* : *Vannetais*, 1981, p. 79).

d) Evit a sell ar c'heltiegou all, e ve da geñveriañ gant Iw. :

2) Iw. **brúim** ; Risteárd de Hae, *l.m.*, **brúghaim** « meurtrir, écraser, broyer, piler, presser, empiéter » ; **brú(gh)adh** « meurtrissure, contusion ».

4) [5] ?] Iw. **rúiscim** / **rúscaim** « frapper, déchirer [...], déshabiller, mettre à nu ; peler, éplucher, écorcher ». Sl. e) dindan : Iw. **roisim** « déchirer, fendre » ? Níl fhíos agam !)

12) Kv. ? Iw. **sno(idh)im** « couper, tailler, ciseler, sculpter ».

15) Iw. **scríobaim** « gratter, érafler, racler, écorcher, graver [...] ».

e) Br. **garchenniñ** zo du-mañ / **grfenañ**. Me chal ha ne ve ket ***graskenniñ** pe ***grask-** (pe ***gras-** < **g-** + **ras-**, kv. Iw. **roisim** : un daouad gerioù gant **g-** ha hep **g-** ez eus) + **kenn-**. **Graspiñ** a zle bout ur bepeilad **k** / **p**, evel **gwiskañ** / **gwispon**, **dabon** / **takon**, **tapenn** / **takenn**...

KIS-286 – Yezh ha barzhoniezh.

(GE – 16 09 83)

Lizher d'ur barzh.

Goulenn a rez va soñj a-zivout ar strobard barzhonegoù a'z poa fiziet ennon e dibenn gouere. Ne guzhan ket ez on lakaet diaes gant ar goulenn evel ma ven gant goulenn heñvel a-berzh nep barzh. Divarrek on war ar skridvarn — ne'm eus ket ur stummadur lennegel ha, dre-vras, al lennegezh a'm ammerd. Nebeut e lennan : arnodskridoù, un tammig c'hoariva ha barzhonegoù. Perak 'ta e skrivan barzhonegoù ? Hir e ve da zisplegañ, lakaet e ve displegatus. Daoust pe zaoust, pa ran testennoù a zo marteze barzhonegoù, ne gredan ket eo lennegezh a ran (marteze e lavar se ivez al lennegourion o-unan). Barzhoniezh ha meuzoniezh zo nes-tre evidon. Un amzer ne vlazan nemet kig dañvad ha gwinoù Graves, un amzer e vourran a gig bevin hag a winoù Nuits ; heñveldra, meur a vloaz da heul e'm eus lennet holl c'hoariva Shakespeare ur wech ar bloaz, bloazioù all on bet intret gant Heidegger, bloazioù gant Eliot. Ha meizañ a rez n'on nag ul lennegour, nag un amatour a lennegezh hag a varzhoniezh ? N'on ket muioc'h un amatour a win en desped da lavar reoù. {157} Va darempredoù gant ar gwin pe gant ar gweud a ya diouzh lankadoù un avantur lakaomp « speredel », va hini.

Ar poz-digeriñ-se evit reiñ dit da c'houzout a belec'h e komzin ouzhit eus da varzhonegoù.

Keit ma lavarinn dit ne skrivan ket evelldout, ne'm bo lavaret netra ma na resisaan ket. Evel just, pep aozer zo dezhañ e demz, e orin, e istor, e berr : kement a ya d'ober danvez e stil ; ha n'eo ket a se e fell din komz pa verkan ar c'hemm a verzhan etrezout ha me (lavarout a rafenn, da vezañ spisoc'h c'hoazh, etrezout hag an darn vuiañ eus barzhed hon c'hantved). N'eo ket kennebeut pa rez gant ur furm ingal, trovezhieq, tra ma sav ar re all o zestennoù e-maez a bep reizhiad hag a bep reolenn furmel — goude ma'z eus eno un azon endeo moarvat eus an diforc'h donoc'h a garfen lakaat a-wel. Tennañ a rin da evezh war ur poent nemetken a zo arver al leterc'hadoù.

Traoù 'zo ned eur evit tostaat dezho nemet diwar-bouez leterc'hadoù. An *invisibilia*, mar kerez, d'ober gant ger an deologourion. Ar barzh a ro un alberz eus an *invisibilia* dre e leterc'hadoù. Da gaout gwerc'h avat, e rank al leterc'had ren e dreug pell diouzh pep kerc'hell ha pep gwarell. Displegañ a ran. Ar wech kentañ ma voe graet « troad » eus traoñ kef ar wezenn, lakaomp e voe gant ur barzh a vuke dre al leterc'had-se ouzh an *invisible* a venegas re all dre gomz eus « hevelepted etre mab-den hag ar gwez » ; lakaomp c'hoazh e voe efedus al leterc'had en e arver kentañ : drezañ e vuheze ar barzh hag e selaouerion un alberz eus an *invisible*. Un ampoent voe avat ma sonnas al leterc'had, ma paouezas a vezañ leterc'had zoken evit bezañ dienderc'had, eleze an doare boutin, unsteriek, da envel traoñ ar wezenn : e dreug, e-lec'h durc'haat d'an *invisible*, a oa deuet da vezañ treug ur gerc'hell, anv-planedenn o kerc'hellañ en-dro d'un dra-heol. Bremañ, pa gomzomp a heol dres, e kemeran al leterc'had a zo e gwerzenn gentañ da varzhoneg *Eus a gêr-hun* : « Lagad an heol... ». Moarvat, ar wech kentañ ma voe arveret al leterc'had-se, e vukas ar barzh ouzh an *invisible*, ha gant berzh. Hiziv avat, n'eus den en hon touez na ve ket leterc'had an « heol-lagad » lod eus berniad e skeudennoù-lavar. Ha treug al leterc'had-se, gwarellet gant an askounadoù lennegel pe all, a ya da echuiñ er bern evel ur fuc'hell c'hleeb.

Klevout a ran an arbennadenn : kondaonet e ve enta ar varzhed da ijinañ bepred skeudennoù nevez, da redek hep ehan war-lerc'h an nevezinti ? Koulskoude « nihil sub sole novum »... Derou ur respont a roer gant stadañ e kemm an amveziadoù, hag aze n'eus ket ezhomm a hir zisplegadenn : diskuliet hon eus a-walc'h amoedigezh an nevezvrezhonegerion-se o strivañ da gomz ur yezh « poblek » e disklot razh gant amveziadoù o buhez. Ken disklotus sevel barzhonegoù hiziv gant ar furm a oa o ren en amveziadoù ur c'hantved all. Anaout a ran ned eo ket peurvastus seurt eilgeriad. Dre an arbenn-mañ : n'eo ket an amveziadoù a ra d'an den kemm ; emañ andon an neveziñ e kalon an den : askouezhadoù n'eus ken eus dedroadur an amveziadoù. Ar barzh endeeun eo an hini a vuhez pep munutenn evel munutenn gentañ ar grouadelezh — ha ne ve ket kement-se bezañ « den nevez » ? Den nevez, lavar nevez, leterc'hadoù nevez. Ne red ket ar barzh war-lerc'h an nevezdad ; emañ an neveziñ en e greiz. Diwall a adarverañ leterc'hadoù zo hepkoriñ an diskoulmoù faos, en em rediañ da vont gant an hent diaes, anezhañ reiñ eztaol da eienenn an neveziñ o vountañ dindan morad euver an derc'hadoù hag al lavarezhoù ; diouzh an eienenn e strink al leterc'hadoù gwerch'hek, o treuziñ dizamant ar morad {158} hep m'o defe krog warno ar morganezed kerc'hellus ha gwarellus. Evel ma'z eus ur c'hevazaster en *dieneztaoliñ* (klotañ dik al lavar ouzh an traoù e domani ar *visibilia*), ez eus ivez « kevazaster » el *ledeztaoliñ* : emañ e dilested lavar ar barzh, an diouganer, ar c'hevrinour. Penaos avat gwiriañ dilested leterc'hadoù ur barzh ? Dilested lakadennoù ur gouiziad a wirier dre vont d'an traoù o-unan. Hogen ned eer ket d'an *invisibilia* ; int eo a zeu dimp — « Sie kommen zu uns », evel ma skriv Heidegger — o gortoz ne c'hellomp ken ha reiñ bod dezho en hon buhez. Bod a ro dezho ar barzh dre e leterc'hadoù. Dre al lavar e ro tremen d'ar birvilh a sav ennañ pa vez « gweladenet ». Dezhañ da anaout, a-douez an holl hentoù, an hini mat ; da leuniañ gant ar gwin nevez ar sac'h-leterc'had nevez ; da zizoleiñ, en tu all da briñsezed ar furmoù bonezet gant barzhed kent, al Luduennig a zero klenk ar votez outi. Kement-se koulskoude ne respont ket d'ar goulenn : penaos gwiriañ, pa n'omp ket evit e stadañ war-eeun, « kevazaster » al lavar barzh ouzh an *invisibilia* a ro dimp an alberz anezho ? Anat eo ne spir ket an hentenn-ezvevennañ a c'hoarvezfe a ziogeliñ dilested ul leterc'had diwar ma na gaver roud anezhañ diagent, pe neuze e rankfed degemer da varzhoniezh oueskadennoù ar surrealourion ha darbenn an ordinatorioù e renk ar varzhed. Bep ma ren ar barzh e remzad, e naou un ere diabarzh etre e leterc'hadoù, ur gemez unvan d'e lavarezhoù. Ar gemez-se zo evel genezh ur yezh nevez, an ere-se evel egin un ereadur nevez. Rinek eo ar « yezh »-se diouzh ma c'hell he blazañ ar re hepken o deus bet un tañva eus an *invisibilia*. Lakaat a reer alies dre flipadenn e skriv ar barzh evit barzhed all. N'eo ket peurwir, rak estreget ar varzhed pe an arzourion o deus skiant eus an *invisibilia*, dre eurvad.

Bremañ pa'm eus klasket diskleriañ dit penaos ez intentan ar varzhoniezh, ar gweud mard eo kenkoulz ganit, e komprened gwell va diegi o tegemer pep tra eus da destennoù. Lavaret 'm eus e derou va lizher ne skrivan ket evelldout. Lakaomp e'm befe taolet war ar paper an danvez a zo aet d'ober unan eus da varzhonegoù. E-lec'h labourat d'e verat war furm gwerzennoù pe bozioù ingal, e poagnfen da skarzhañ didruez kement askounad 'zo, kement adarver 'zo a leterc'hadoù. Ne virfen nemet ar gerioù a gredan klevout enno blaz ar « yezh rinek »-se on he yezher kentañ. Evel just ne ve ket dibouez embann ar skrid er stad m'emañ : brezhoneg pinvidik zo ennañ. Kalz barzhonegoù gant Roparz Hemon a voe savet dre un hentenn heñvel.

[(GE – 07 01 86) Un notenn a ouzhpennan evit dizarbenn kammveizadur ar ger *invisibilia* a arveran puilh el lizher. Ne ran ket anv a *veziadoù* dreistdiraez o c'hortoz er-maez eus ar bed ma teufe unan bennak d'o zreiñ e beziadoù bedel, e *visibilia*. Gant gerioù all, n'int ket ur soliadelezh all. Pe, evit adkemer troienn Levinas : n'int ket ur boud all, estreget boud int. Eno emañ al lec'h mar boe biskoazh da vont dre an hent apofatek.]

KIS-287 – Dilested ha gwarzh.

(ALB da GE – 28 09 83)

Dave da KIS-280, pp. 149 hh. diaraok.

Ur selled ganit a gavan arzaeladus. Evidon ne gredan ket e rafe pep {159} oberenn diles gwarzh. A-fonn e kaver en istor ar bed oberoù arz diles n'o deus ket graet an disterañ gwarzh, eleze, mar komprenan mat, n'o deus ket devoudet en degemererion anezho un emzalc'h disteurel. Ar c'hontrol-mik zo c'hoarvezet alies. Hag an oberoù-se a vir atav o gourzhtroüsted, o mell galloud-neveziñ. N'eo nemet ur munud a lakaez etre krommelloù, hogen a zo a bouez evidon.

(GE da ALB – 08 10 83)

Prizius eo din ar frazenn-mañ ganit : « Evidon ne gredan ket a rafe pep oberenn diles gwarzh. » Ur broud eo din evit kas pelloc'h va striv da sklaeraat ar c'healioù-se en o c'heñver gant an nid.

Da gentañ, un nebeut ematersoù. Penaos gouzout ez eo diles hon priziadur eus an dilested ? Hag eñ a ve ur « skiant an dilested » evel ma'z eus ur skiant-vat pe ur skiant divezel ? Hag an un dra e ve gant ar goust, a ranker diorren, stummañ, a vez ivez darbleget, gwariet ? Santad an diles 'm eus o selaou Edith Piaf ; koulskoude, pa lennan testenn he c'hanaouennoù, a gavan dister, ne gredfen ket komz a zilested. Diles eo evidon barzhoneg Eliot : *The Hippopotamus*, mechal avat hag un den estren a-viskoazh d'an Iliz a lavarfe kemend-all. Ha da gentañ, ha termenadus eo an dilested, ha mard eo, ha termenadus eo ur wech da vat, en un doare hollek ? Hag un den, un oberenn, o kemer pouez evidomp, ne grouont ket o sez en hon boud, hon bed ? Ne zeuont ket da lojañ en ur c'hombod rakgraet, sevel ti a reont e-lec'h ma na oa netra, nag egor nag amzer. O sez ennomp n'eo ket ur sez etre re all, hogen ur rizh nevez, un anien sez nevez. Daoust ha nevesaat ne reont ket war un dro ar skiant hor boa eus an dilested ? An donaat c'hoarvezet ennon a'm lak da vezañ darvennusoù a-fet dilested : ar pezh a gaven diles a-raok, ma n'eus ket ennañ danvez donderioù nevez da ziskoachañ, a zistaolin evel andiles.

Gouzout a rez on prederiet a-werso gant kudenn an dilested. Kaset 'm boa dit an destenn skrivet e Paris e mezheven 1982 ma lavaren : « diles eo nep oberenn arz pa'z a deverzhek an daveadoù a ra da oberennoù kent », hag o keñveriañ gant tonkad an nevezc'herioù : « Er sturvezhañ eo “mat” ur ger pa vez arveret hep distro ken dre ar ger-kein. » Soñj 'm eus eus ur c'hodisadenn a zeue gant Yann Ar Beg : « Ar brezhoneg zo ur yezh arouezius (expresive). » Pa reomp-ni gant *eztaolus*, moarvat ne reomp ket ar gildro ken dre ar ger-kein ; koulskoude, en derou, amzer d'ar ger da annezhañ en hon yezh dierouez, e raemp ar gildro. Dilested ur ger, un oberenn, un den a ve enta en o galloud d'ober o annez e *dierouez* arveriadet, ur c'hevredig, ketpared ? (Gwell ganin degas amañ *dierouez* evel pennanv eget ober gant *diemouez*, dre abegoù a gompreni diboan.) Ned eo ket enta an dilested ur perzh enlenat (ur ger n'eo ket « mat » dre e natur ; ned eo ket he dilested d'un daolenn evel e dalc'h d'ar maen) ; emañ he diwanidigezh e dalc'h an istor, eleze an dargouezh, evit ul lod kaer ; priziomp, da skouer, teskad an deverzhioù araezus a reas d'an hBr. *diles* dres adwiskañ dilested en hon lavar hiziv ; emañ ivez he steuzidigezh a-geñver gant darvoudoù deverzhek evel ma venegan diaraok e tro an oberenn o vont da andiles evit un den dre berzh an donaat c'hoarvezet gantañ. Diskouez a ra an dilested enta diouzh un tu bezañ e dalc'h an istor evit he bezoud ha, diouzh an tu all, evit he anien, bezañ a-geñver gant ur « vent », an « donder », a zo kalz da lavarout diwar he fenn, diwar he c'heñverioù gant an istor end-eeun.

{160} Distroomp d'an argerzh ma anad drezañ he dilested war un oberenn. Ober a rin c'hoazh gant skouer an nevezc'heriañ, pa'z eo an hebleustrañ, din da nebeutañ. Eskoriñ a ra an nevezc'her diouzh dierouez ar sturvezhour en kinnig da gaout renk er yezh erouez ; renk en devo avat mar kemer an hevelep hent gant ar yezherion, mar eskor ivez diouzh o dierouez da gaout arver war o femdez. Er c'heñver-se n'eus kemm ebet etre kinniger ar ger hag an arveriadet : ganet gantañ, n'en deus chañs da vevañ nemet mar bez ganet ganto da heul. Gant an eil eskor emañ gwiriet dilested an eskor kentañ ; resisoc'h : d'an ampoent ma vez krouet ar ger, e aozer en kompren c'hoazh dre ober ar gildro dre ar ger-kein ; *infans* eo ar ger nevezc'hanet, drezañ e-unan ne lavar netra pe-dost ; mard eo diles, emañ e zilested e galloud, gweredelaet e vo, mar bez degemeret, diwar-bouez an arver, a ray dezhañ dibradañ ha dioueriñ ar gildro. *Infans* e vez nep oberenn diles d'an ampoent ma vez aozet : ne lavar hogos netra da zen, zoken d'e aozer ; pe, mar klever un dra bennak, ez eo diwar-benn an oberennoù o deus talvezet da gein dezhi : hañvalout a ra komz eus traoù anavezet ; evit an traoù digent, diles, n'o c'hlever ket, emaint e galloud ; bloavezhioù, a-wechoù kantvedoù vo ezhomm d'o gweredelaat. Ne c'haller ket ober meiz war dilested un oberenn hep lakaat e penn-kont an dierouez ma eskor dioutañ, dierouez an aozer, kof he c'henteskor, dierouezioù ar c'hevredigoù lerc'h-ouzh-lerc'h he degemero, kofoù he eileskor. Rak an doare da vont d'un oberenn eo he genel en-dro pe, resisoc'h, he bezañ hoc'h eileskoriñ diouzhimp evel ma vez adc'hanet an nevezc'herioù gant ar yezherion. Er ster-se e skriv Merleau-Ponty : « Si les créations ne sont pas un acquis, ce n'est pas seulement que, comme toutes choses, elles passent, c'est aussi qu'elles ont presque toute leur vie devant elles. » Gant al lakadenn-se e savfe a-du moarvat ar skiant-voutin : tremen a ra ar remziadoù, ar yezhoù a chom..., hag ouzhpennañ moarvat : evel ar reier hag ar mor, o tiskouez ar pell emañ diouzh ar c'hraf. Buhez un oberenn, ur yezh, n'eo ket trebadout evel un tamm natur, met eileskoriñ. Emañ o dilested en o galloud eileskoriñ. A bep remziad e teu un dudad da zougerezh warno, hag e-ser bezañ eilganet e kemmont en ur chom hevelep : « Si elles sont grandes [les œuvres], le sens qu'on leur donne après-coup est issu d'elles. C'est l'œuvre elle-même qui a ouvert le champ ou elle apparaît dans un autre jour, c'est elle qui se métamorphose et devient la suite, les réinterprétations interminables dont elle est *légitimement* susceptible ne la changent qu'en elle-même » (Merleau-Ponty, *L'Œil et l'Esprit*, p. 62). He annez en hon bed n'eo ket un annez a steudad, hogen un anien nevez a annezioù. Kement-mañ en deus da welout gant an heveleptet nidiadel, diveizadus evit an neb na loc'h ket diouzh an donder, an diazerc'h.

Ha merzhet 'c'h eus ez a gant Breizhizeliz ar brezhoneg da venveg-drevezhañ pe -farsal. En derou ma oamp e Kastellin, e klevis digant ur genwerzhourez : « Quand on vous entend avec vos enfants, on a l'impression que vous êtes en train de plaisanter. » Aze e c'hoarveze an anadenn c'hin : andiles oa dezhi pezh a oa bet gerioù diles he yezh. He dierouez, ouzhpenn ma ne oa ket lec'h-genel ken, oa aet d'ur meni bered eus ar gerioù

brezhonek : ober evel pa vijent bev c'hoazh oa drevezerezh ha farsite. Bezañ yezher zo ober yezh — komz ar yezh hep-mui zo lankad gwan ar yezherezh. Heñveldra, emañ buhez un oberenn dirazi, hervez troienn Merleau-Ponty, keit ma chom war eileskor, ma teu un hinienn da zougerez warni. E-pad pell on bet skoilhet aze : an holl n'int ket barzhed, livourion, sturyezhourion... ; penaos, a ematersen, e c'hell an arz bezañ estreget un trevell arlezat ma na oar rekizañ nemet un emzalc'h gouzañvat digant ar c'hevredig ? penaos e c'hell ar yezh bevañ mard eus anezhi evit an holl war-bouez un unanig ur {161}voneg stabil ha destrizhus ? Penaos e teu gant ar bugel e c'herioù kentañ, hag ar re all, e-ser sklerijennadurioù re heñvel ouzh taolioù nid ? En amzer-se ne intenten an oberennoù arz, ar yezh nemet evel oberennoù *erouez*, evel yezh *erouez* ha, da heul dre ret, an taol nid evel an ijinadenn o lakaat e goulou ur c'henderc'had digent. Anv a raen eus ar *c'henemsklaeriadur*, seurt kejadenn rinek gant un oberenn (*Ems* 123.13), hep kavout lec'h dezhañ evelkent en damkaniezh. Gant keal an *dierouez* e teu an diskoilh. Diouzh ar yezh *dierouez* ez eskor an nevezc'herioù, met ivez nep ger kozh bewech ma'z eer dezhañ gant an hevelep dilested ha d'an deiz ma eskoras, bewech ma vez desket gant ur bugel — ma c'hoarvez ar barr kenemsklaeriadur a ra d'ar ger ober e annez e *dierouez* ur bugel. Emañ krozh an *dierouez* o tougen an oberenn gant an aozer da gentañ, neuze gant an degemerer : ken diles taol nid eo eileskor ha kenteskor ; nidiad a berzh leun eo an nidiad a eil remziad. [A-zivout *erouez* / *dierouez*, sl. *Ems* 126.10.]

Betek-henn el lizher-mañ e'm eus graet heñvel ouzh yezh hag *oberennoù arz*. E'z kwir emañ goulenn ma ve kanteizhet seurt deheñveladur. Ouzh ar vevenn, e vez ganet ur ger evel ul livadenn, pa c'haller mont dezhañ evel ma'z eer d'ul livadenn. Dre anien n'eus kemm etre ur ger hag ur varzhoneg : kreizañ a ra kevrinourion war ar silabenn *aoum* pe war zistilh anv *Jezuz* ; pe etre ul liv hag un daolenn luniek : livadennoù a c'hoarvez eus ur c'horreenn unliv ; lennet 'm eus e oa levr ur speredourez graet gant pajennoù diskrid a livioù disheñvel ma arveste, hervez al liv, ouzh ar c'hevren-mañ-kevrin. Ha ne adkavomp ket amañ ar c'heal a venegen en derou : *skeul an dilested* diouzh mentenn an donder ? Dilested Edith Piaf n'emañ ket war an hevelep pazenn ha dilested Eliot, n'eo ket diles ur sonerezh milourel en hevelep doare hag ur gantatenn gant Bach. E dibenn ar skeul e ve an tav, n'eo ket forzh pehini, rak rouesat tra e tle bezañ an tav diles.

Ken ma ranker, 'm eus aon, mont pelloc'h. Emichañs ne c'hell ket an arz na vezañ, ar yezhoù na greskiñ. Pezh a vern ar muiañ avat, n'eo ket degas oberennoù nevez d'ar glad, gerioù nevez d'ar yezh, hogen ober hent trema an donder. An hentoù nevez digoret gant an arz, zoken en degouezh gwellañ ma'z int durc'haet d'an donder, ne baouezont ket a vezañ forc'hellek : arhent ha skoilh e vez nep oberenn arz. Ha n'eo ket un arouez a spered arnevez, araokadour, sellout an arz evel un obererezh kevredigezhel gwirion, ur rann eus armerzh ar riez ? Nesoc'h d'ar wirionez oa Platon pa venne argas ar varzhed, an Iliz o tisfiziout diouzh an arzourion, pe ar berz lakaet e sevenadurioù 'zo war an neveziñ kalvezel en arz. Rak mar kave an dizarbennoù kozh abeg er skoilh e oa an arz a-dreuz hent Doue, ne hañval ket e ve damant an donder o reiñ lusk hiziv da herouezourion gefridiel an arz. Anat n'emañ ket va soñj embann va enebiezh ouzh an arz na dilezel barzhoniezh ha sturiezhañ. Fellout a rae din evelkent pouezañ war forc'hellegezh an oberoù-neveziñ... hag an nevezerion. Lavaret 'm eus c'hoazh ar blinder eo bezañ barzh, blinder benniget mar karer, tro-ha-tro gwintet evel ur brient ha kuzhet evel un namm. Den ar c'hlod eo ar barzh dre vezañ den ar vezh, hag a-geveskemm. Hag e tegouezhan gant eil poent va lizher : ar gwarzh — a zo mezh ivez (Kb. *gwarth* « shame, scandal, dishonour, disgrace, reproach »).

Gwir eo, e'm skrid war ar *site* e roan skouerioù eus ar gwarzh evel devoud istorel : Cézanne, *Gwalarn*. Hag emañ ar gwir ganit pa enebez ouzhin degouezhioù all a oberennoù diles na voe stadet gwarzh ebet outo er c'hevredig. Dav din enta spisaat va frepoz ha, da gentañ, merkañ n'eo ket va savboent hini an istorour, evidon da vezañ meneget skouerioù istorel. {162}Hentenn an istorour eo danevellañ an dikañ gwellañ devoudoù unveziat diwar-bouez termennoù unsteriek e-keñver an devoudoù o-unan, skritellus enta, nesoc'h da lavar ar c'hazetenner eget da hini ar prederour ; anv a ray eus *Reverzhi c'hreantel* hag eus *Reverzhi revel* hep ma savfe diaester gant al lamm ster a c'hell bezañ etre an daou arver eus ar ger *reverzhi* ; heñveldra gant *gwarzh* : skorpul ebet n'en devo o komz eus ar *Gwarzh surreaour* goude m'en devo pledet en ur chabistr all eus *Gwarzh Panama*. Un hentenn all, kentradet gant Husserl, eo akediñ da ezplekaat aniennoù ; amañ, diforc'hiñ ar c'hemeradurioù disheñvel eus an termen *gwarzh*, hep diwelout ar Gl. *scandale*, ger-kein ar ger brezhonek yaouank-se, lezel reoù a-gostez diouzh ezhomm, savelañ ur c'heal-kraonell a'r gwarzh ha strivañ d'e anaout en e ental. Loc'hañ moarvat diwar al lavar boutin, met pellaat dioutañ war glask d'ar meizadoù. Derc'hel kont eus an darvoudoù, hogen dibab en o zouez an hini skoueriusañ ha ren warnañ imbourc'h pervezh, endonus kentoc'h eget rummennus.

En degouezh, emañ staget va neudenn-vlegn ouzh frazenn Buytendijk lennet gwechall : « *Gwarzh d'ar beved eo al laouenidigezh* » (« L'allégresse est un scandale biologique », *Traité de Psych. Animale*, 1952, p. 312). Techet on bet, war-lerc'h meur a hini, Merleau-Ponty pergen, da veizañ ar c'heñverioù etre beved ha buhez evel keñverioù a drehontelezh hep mar, hogen hep lakaat evezh ouzh an darempredoù tragek empleget. Mat he deus kavet an arnevezelezh disteurel ar c'healioù kravezel evel an nevet, ar pec'hed, ar vuhez hag ar marv, an ifern, ar gwarzh, hag o displegañ dre c'hoari ar beved, ar bred hag ar gevredadelezh. Ar

gwerc'helezhioù a arouezont, koulskoude, n'int ket bet argaset pell a-walc'h evit na stokfe ket outo, deiz pe zeiz, gouiziaded speredet ken don ha Buytendijk. Notomp an daou gemeradur eus al La. *scandalizare*, ar Gl. *scandaliser* ; an eil, a gaver e Mazh 17,26 : « Ut autem non *scandalizemus* eos, [...] », troet gant Maodez Glanndour : « Met evit na vo ket *gwall-feuket* ar re-se, [...] », a drofemp : « Met evit na vo ket *gwarzh* dezho, [...] » ; egile, e Mazh 18,6 : « Qui autem *scandalizaverit* unum de pusillis istis [...] », troet gant Maodez Glanndour : « Met an neb a *wallskouerio* unan eus ar re vihan-mañ [...] ». Koulskoude, Caillois, meneget gant *Lexis*, a ra gant an daou gemeradur en hevelep arroud : « Malheur à ceux par qui le *scandale* arrive ! Nous sommes les agents du *scandale* suprême, ceux qui feront que Dieu souffrira dans une chair d'homme. » Ma, va lakadenn eo houmañ : danvez gwarzh eo an nid. Hag en e zaou arvez : evel lanviñ, evel treañ. Evel lanviñ, emañ ar gwarzh e sevenadennoù gouzoud ha galloud Mab-den, pa gevelont gant an natur, pa gevezont outi, hep nepred kendeuziñ ganti : lesnatur n'eus ken eus kalvezadoù mab-den ; hag aze emañ ar gwarzh kentañ : al *les* trec'h d'an *diles* — hag un danevell a se ne ra ket ar *C'heneliezh* pa gomz eus gwezenn an anaoud en Eden ? Ha n'eo ket an aon rak ar gwarzh-se a zougas an holl gravezioù, e-maez an hini gristen, da hualañ an araokaat kalvezel ? An hevelep gwarzh a ra ar brezhoneg arnevez — chimik — e-touez diwallourion ar brezhoneg natur. Bezet pe vezet, ez eo gwarzh al lanviñ ar merk eus saviad tragek mab-den, rak na barregezhioù an natur, nag e ijin n'int evit e dennañ eus ar vac'h daoust d'a gred(e) ken an araokadourion, ken an distroourion d'an natur. Evel treañ, emañ an nid o vont a-rekin da lanv ar gouzoud hag ar galloud, mab-den o tioueriñ kement a rae e lorc'h hag e enor : e boell, e ijin, e vestroni. Dre an treañ e piaou mab-den e zilested ; dilested an natur, na oa-eñ ket evit rannañ ganti, zo diougan dilested an den ; setu perak e sav etre mab-den o treañ hag an natur un nesaegzh klouar, dianav d'an den o lanviñ. A vab foran e teu an den da dad karus ha muiañ-karet an natur, da oriad ouzh he diskuliañ dezhi he-unan. Lies hent zo d'an treañ. Ne gomzin nemet eus an hini a anavezan : hent an arz (un treug all a ra Michel de Certeau anv anezhañ en ur pennad {163} emaomp o paouez lenn, PL ha me : « Le silence de l'absolu — Folles et Fous de Dieu », in *Dire ou taire Dieu*, Recherches de Science religieuse, 1979, pp. 205-226). Splannañ a ra forc'hellegezh an arz : frouezh al lanv hag an tre. En o barr ez a poell, ijin, mestroni an arzour da sevel un adeilad a zo porched an islonk ; unan eus ar gwarzhoù-se diziouerus gouez d'an Aviel eo gwarzh al lanviñ. Tragekoc'h a-galz eo dilested an den war dreañ : ar pennoberoù a guzh un disac'hadenn spouronus ; kerzhouraned, barzhedigoù ar re na verzont ket etrezek pe ziwezh e kas an treañ ; unan na dostaer ket dezhañ dibistig. Tirezas o sellout ouzh korf noazh Atena a yeas dall ; ne weled ket Yahve hep mervel : gwarzh an den o forzhañ dorioù e orin, gwadserc'h neñvel. Hennezh eo a zasson e donder pep oberenn arz diles, ken euzhus ma n'eus d'e zistrec'hiñ nemet ar « *scandale* suprême » a ra Caillois anv anezhañ. Ha moarvat emañ aze an arbenn eus ur forc'hellegezh all, boniekoc'h, en oberoù arz, reoù zo da nebeutañ : gwarzh an dic'hoanag, ifern an neant o c'hedal e penn an treañ, o reiñ golo d'an « uc'hañ gwarzh ».

Emañ ar gwir ganit enta pa skrivez : « A-fonn e kaver en istor ar bed oberoù arz diles n'o deus ket graet an disterañ gwarzh. » Ouzhpennañ a ran : rak ar gwarzh a zo en o donder ned eo ket an istorour (nag ar bredoniour, nag ar c'hevredadour) evit oberreiz warnañ ; tizhout a ra mab-den e rin e galon ha neveziñ didrouz dremm ar bed. Ne savez ket a-enep pa ziskanez : « Hag an oberoù-se a vir atav o gourzhtroüsted, o mell galloud-neveziñ. »

KIS-288 – Desav bugale e brezhoneg.

(MM – Diskar-amzer 83)

Mikael Madeg, kelenner e lise Jean Moulin, Kastellin, o klask : skiant prenet an desevel bugale e brezoneg en un endro yez kontrol.

Kenvroiz,

Nevez atkroget on da labourad a zevri war an danvez-mañ em oa pleustret dija ur poent 'zo bet : gweled e niv. I ar gazetenn *Planedenn* (diskar amzer 79).

Gwelet em eus bet dija un daouzeg familh bennak, dreist oll e Bro Leon, e leh ma z eus bet klasket sevel ar vugale e brezoneg gant unan euz ar gerent da vianna. Koulz e leh int deuet a-benn ha leh int chomet sahet. A-bouez eo an daou seurt end eeün.

Va fal eo ober un enklask resis awalh gant un tregont familh bennak, dezo stuziou ha doareou disheñvel mad. Ha sevel un dosier e brezoneg, diazez ul leor bruderez e galleg, leh ma vefe kinniget d'ar Vretoned dre vras klask ar muia posubl ober gant ar brezoneg er gêr da genta. A-bouez bras eo rei d'an dud a hellfe beza intereset skiant prenet, koulz negativ ha pozitiv, ar re o deus klasket ober dija.

Savet em eus ur goulennoeg resis awalh (2 folennad hanter a houlennou **diwarbenn** ar familh, ha pemp **diwarbenn** pep bugel deuet d'an oad den). {164} Ma vefeh kontant d'am sikour ha dre se emichañs da greski niver an dud a glasko kaozeal brezoneg d'o bugale er gêr, e hellfeh : – asanti e teufen d'ho kweled un devez bennak, pe e kasfen ur c'hamalad din d'ho kweled, pe – leunia hoh unan war ho trankilite ur rumm goulenno hag o c'has din endro.

Er c'hontrol diouz ar pezh em oa graet en taol kenta ne vo meneget ano den ebed, ha teorikaet e vo an traou. Gwelit penn kenta unan euz ar renta kontou a zo savet dija hag a vo kaset deoh da heul.

Ur wech skrivet ganin pep renta kont e vez kaset d'ar familh dezo da rei o aotre pe da cheñch ar pezh a gavont a vefe da cheñch.

Ganeoh evid Breiz(h).

Da heul al lizher, ur strobard fichennoù enklask war ar familh, h.a. Sed un alberz eus ar pennoù-bann en daolenn c'houlennata a-zivout ar familh end-eeun :

AN DUD / AR YEZ, Ampartiz, emzallh teorig / « Kaozeüsted » dre vras / CHEÑCHAMANCHOÛ er statud familh, en ampartiz yez, en emzallh en he heñver / Micher (pe) statud sosial.

(GE da MM – 30 11 83)

[...] j'ai trouvé le dossier que vous aviez déposé à mon intention.

Vous me permettez une observation préalable. Pour les notions un peu précises, où votre breton recourt aux emprunts français, le mien emploie des termes qui risqueraient de vous rendre difficile la lecture de ma lettre. Aussi je vous réponds dans la langue qui nous est vraiment commune — par souci de politesse, et par respect pour le breton.

J'admets que vous ignoriez délibérément les travaux des deux cents dernières années dont le but a été de faire accéder le breton au rang des langues modernes riches et unifiées. Je conçois votre intérêt de chercheur pour les parlers où persistent des vestiges de celtique. Mais, de grâce, ne fondez pas l'éducation de jeunes enfants sur les sabirs de transition rejetés par les bretonnants eux-mêmes dans leur cheminement vers l'adoption du français.

Ma femme et moi avons scolarisé nos six enfants au foyer jusqu'à leur entrée en sixième pour les deux aînés, en septième ou huitième pour les quatre suivants. La langue utilisée était le breton moderne — le même qui servait aux cours secondaires et supérieurs de SADED. Nous reconnaissons aujourd'hui le manque de clairvoyance qui fut à la base de notre entreprise. Celle-ci fut un échec du simple fait que nos enfants ne trouvaient aucune société pour les accueillir dans leur langue. Bien que leur niveau scolaire fût correct et même, sur certains points, supérieur au niveau exigé dans les écoles ordinaires, il en résulta pour eux un important handicap que tous n'ont pas également surmonté.

J'estime que deux impératifs s'imposent absolument aux parents désireux d'élever et de scolariser leurs enfants en breton, dans les conditions actuelles s'entend (mais où sont les signes d'un changement prochain ?) :

– en admettant que le breton soit la première langue dans le bas âge, il doit devenir la seconde pour la scolarisation, le français étant la seule langue sociale en Bretagne ;

{165}– le breton utilisé doit être la *langue moderne* et non pas les vernaculaires des *terminal speakers*, véritables désagrégeants intellectuels et psychologiques, ni même le breton de *Gwalarn*, lui-même forme de transition vers la langue moderne, dégagée des sabirs mais non de l'indigence informationnelle.

(IM da GE – 09 12 83)

Ho respont a zo, d'am soñj, fur ha reizh evit pezh a sell *ho* taol-arnod, ha kalz a skouerioù damheñvel a c'hellfen menegiñ. Dipitus eo 'vel just ma'z eo bet skoilh evit lod. Met, perak evit lod ha nann evit ul lodenn all ? Kudenn.

A-hend-all, anavezout a ran ivez arnodennoù deuet da vat. Kas a rin chomlec'h unan anezho da MM. Ar gudenn zo ken ec'hon.

(GE da IM – 10 12 83)

A-zivout *hon* « taol-arnod » evit adkemer ho troienn (daoust ma na oa ket evidomp un taol-arnod, hogen un embregadenn a-zevri), e fell din resisaat ur poent pe zaou. Komz a rit eus « arnodennoù deuet da vat ». Moarvat, met dav eo keñveriañ pezh a zo keñveriadus. Betek-gouzout, n'eus bet nemedomp-ni oc'h ober ar pezh hon eus graet : skoliañ hon bugale 1) er gêr betek an eil derez (da nebeutañ evit an daou henañ) ; 2) dre ar brezhoneg

arnevez. Ar fazi hon eus graet eo krediñ 1) e oa ur blegenn rakdispac'hel e Breizh ; 2) e oa un emsav gouest da luskañ ur gevredigezh nevez — hon tiegezh o vezañ unan eus eginou ar gevredigezh-se evel ma voe gwastadourion yuzev Palestina an derou eus riez Israel. Hon c'hwitadenn ne voe ket er skoliañ, rak hon bugale a yeas tre en deskadurezh c'hallek hag, evit an daou gentañ, a reas berzh diouzhtu daoust d'ar c'hemmañ yezh, o vezañ m'o doa desket dre ar brezhoneg muioc'h eget m'en doa graet o c'hendiskibled dre ar galleg (adlavarout a ran : dre ar brezhoneg *arnevez*, hini SADED mar karit) ; ar pevar bugel all ne rejont ket berzh kenkoulz dre arbennoù liesseurt, en o zouez ar spiswel o tont dimp war ar blegenn, war an emsaverion hag ar chañsoù da vezañ ur gevredigezh diouti e Breizh. Aze emañ ar c'hwitadenn : war sevel a-gevret ur gevredigezh ha bugale eviti. Ar re a soñjit enno, « an arnodennoù deuet da vat », emichañs n'o deus ket graet an hevelep c'hwitadenn, dre'n arbenn ma n'o doa ket kemeret an hevelep palioù, ma oant tud fur o kavout o gwalc'h gant nebeut. Piv 'ta a skrivas : « Ar pezh a'm eus n'eo netra din hep an Holl » ? Evidon, pell 'zo 'm eus dislonket an « Emsav »-se a glouarijenn ha, mar gran c'hoazh gant ar brezhoneg, eo dre abegoù personel : pa dalvez din el labourioù a ran. A-du-rall on aet kalz nesoc'h d'an dud a gejan ganto bemdez, a anvit-c'hwil « tud ar vro ». Pellik 'zo o deus paouezet a welout ennon « un Breiz » (kenster en o spered da « un istrogell ») ; c'hwil oar, tud ar bobl zo spiswel, ha mar greont goap eus « les Breiz », n'eo ket dre ma ve bet gwalc'het o empenn, met peogwir ez eo an emzalc'h yac'h nemetañ da gaout outo.

KIS-289 – Hentoù an amprestañ.

{166}(GE – 18 12 83)

Kenkoulz e ve titl an notenn-mañ : an doare da zegas termennoù nevez d'ar yezh hervez ma talc'her stad eus ar reolennoù pe get. Savet eo bet e sigur an daou dermen Kb. **marweiddio** ha **datguddiad** a ginnige ur c'heneil amprestañ e rezh ar Br. **marveiziañ** ha **datguzhiad**.

Evel pep arz ez eo ar sturiezhañ azezet war ur c'halvezerezh. Hag ar c'halvezerezh zo reolennoù da gentañ-penn.

Kemeromp skouer ar Br. *delwenn* savet e derou ar c'hantved a-geñver gant ar Kb. *delw*, *delwyn*. Hiron eo ar ger mar en barner diouzh savboent ar sturiezhañ : o terc'hel ar *-w-* e vanas e saverion e-maez reolenn ; evit al lostger *-enn*, e heuilhjont ur reolenn daoust ma na oa ket an hini a gredient. Da ziv reizhiad e ra aze dave an dezrann sturiezhadal :

- ar reizhiad-diskrivañ diwar ar c'hendarzh (« gerdarzh boutin ») : ar sturiezhourion o vezañ dibabet kemplegañ dezhi, e rank ar Kb. *delw* bezañ diskrivet *delv* e Br. (o lakaat evel just e penn-kont ur reolenn all a zo reizhskrivadur ar brezhoneg !)

- reizhiad al lostgerioù ; hervezi ez eo *-enn* ul lostger o tenotañ an traezoù. Moarvat e c'hoarias levezon an *-yn* eus Kb. *delwyn*, evitañ da vezañ ul lostger-bihanaat ; kement-se ne vir ket e voe reolennek an dibad eus *-enn* en degouezh-mañ.

Kenderc'hel a reomp da skrivañ *delwenn*, o heuliañ e-se an damreolenn hon doug da virout digemm peurliesañ goveliadennoù diaraogerion ar sturiezhañ, nemet e tleer hiziv deverañ diwar *delv-*.

Gant ar skouer-se e teu war wel an daou hent a vez d'an nevezc'heriañ :

- 1) *Hent ar sturiañ*, eleze kemplegañ d'ar reolennoù o ren e buhez ar yezh. Meur a rumm zo d'ar reolennoù-se ; da skouer :

- ar reolennoù diazezet war ar reizhiad-diskrivañ kendarzhel ; gwelet hon eus ar reolenn hon endalc'h da zegemer **delv-** a-geñver gant ar Kb. **delw-** (hag an hBr. **delu-**) ;

- reolennoù diazezet war gendivizadoù tidek (ken endalc'hus all, seul endalc'husoc'h zoken ma vezont lakaet en arvar gant brizhyezherion pe, gwashañ-holl, brizhyezhourion), evel ar reizhskrivadur e-unan pe c'hoazh reolennoù savelet e-ser pleustr ar sturiezhañ (an digemmadur graet gant Vallée etre **di-** ha **dis-**, {167}-**us** hag **-adus**, **-el** hag **-ek**) ;

- reolennoù hollek, boutin d'an holl arzoù, evel reolenn an armerzh, a gav dedalvezadurioù e-leizh er sturiezhouriezh : da skouer, na zegas ur gedrann ouzhpenn nemet pa vez divarrek-krenn ar c'hedrannoù kent da dalañ ouzh un ezhomm nevez ; h.a.

2) Hent an amprestañ gouez, nep stur na reolenn, e-maez a bep reizhiad, a anvfen *hent ar c'hludañ* (lezel termenou ha kedrannoù d'ober o c'hlud er yezh evel laboused er strouezh pe, mar daveer da ster kentañ ar ger, da verniañ ha da yoc'hiñ evel ma teu e teu). En termen **delwenn**, mar galler degemer al lostger **-enn** evel disoc'h d'ur sturyezhañ, e ranker tremen ar **-w-** da frouezh ur *c'hludyezhañ* !

Heñveldra evit ar gerluniadoù etrevroadel. Diazezet ez eus bet gant Roparz Hemon ur reizhiad-diskrivañ a vez heuliet gant KIS abaoe (war-bouez un nebeut kempennadurioù en doa Hemon asantet dezho, evel erlec'hiañ **laringit** ouzh e **larinksit**). Agentaou er skinwel e kleven ur gouiziad o komz a « **sosiologouriezh** ». Ne vern al lusked a rae d'an **-s--se** kludañ er gerluniad hemonek ; dañjerusoc'h avat evit ar yezh eo seurt torradurioù eget an arver eus trefoedadoù e-giz « **sosioloji** », rak, drezo, war zigarez ober gant ar yezh arnevez, e tegaser ar breinadur enni.

Fellout a ra d'ar ginnigadenn **marveiziañ** bezañ kevatal Br. ar Kb. **marweiddio**, verb deveret eus an adanv **marwaidd**. Goulenn a c'haller hag, en orin an nevezc'her, ez eus :

- pe diskrivadur ur gerluniad kembraek,
- pe gerluniadur un termen brezhonek (e glotidigezh gant an termen kembraek o vezañ un degouezh eürus hep-mui).

En dro gentañ, eo dav goulenn hag ezhomm oa eus seurt amprest plat. Ken diijin e ve aet ar sturyezhouriezh e Breizh, pe ken tavantek a-greiz-holl ar brezhoneg ma rankfed treiñ ouzh ur yezh all evit pourchas dezhañ termenou klasel ? Pe neuze e kav d'hon c'heneil e c'haller amprestañ dizamant gerioù kembraek war zigarez ma voe Br. ha Kb. an un yezh gwechall ? Ar c'hedrannoù {168} Br. ha Kb., zoken ar re heñvelfurm, zo dezho bep a erv istorel, hag an erv istorel-se zo danvez ret al labour sturyezhañ, ur roll deberzh o vezañ d'ar muiañ gant ar c'hlotidigezhioù etreyezhel.

En eil tro, e vo c'hoazh ar goulenn : ken teusk e ve reizhiad al lostgerioù brezhonek ma rankfed savelañ ul lostger adanv **-eiz** en tu all d'ar re en arver : **-el, -ek, -us, -at**, h.a. ? Pa ouzer pegen kloc'h ha frammet start eo reizhiad al lostgerioù adanv brezhonek abaoe Vallée, e tleer kaout un abeg grizias evit kinnig he adteuziñ hag he adframman en-dro d'un unvez nevez.

E gwir, ne c'haller kinnig ur Br. **marveiziañ** hep ma ve koustus kenan d'ar yezh, hep terriñ bras reolenn an armerzh.

Er ginnigadenn **datguzhiad** ez eus muioc'h da abegiñ.

Da gentañ emañ torret reolenn an diskrivañ kendarzhel. Ar rakgerioù Kb. **(d-)ad-** ha Br. **ad-** o tegouezhout dirak Kb. **c-** ha Br. **k-** a ya da Kb. **(d-)atg-** ha Br. **adk-**.

A-hend-all, an hevelep arzaeladennoù zo d'ober hag ouzh **marveiziañ** :

- pe amprest plat eo **datguzhiad**, marc'hadmat d'ar sturyezher, koustus d'ar yezh ;
- pe gerluniad brezhonek, ha neuze e rank ar sturyezher katreizhañ degasadenn ar rakger Br. nevez **dad-** hag e savlec'hiañ e-barzh reizhiad ar rakgerioù brezhonek.

KIS-290 – Ar reizhskrivadur.

(GE da JE – 24 12 83)

Komz a rit a reizhskrivadur. A-du ganeoc'h evit kenderc'hel ar stourm a voe marteze an nesañ da galon Roparz Hemon : stabilaat da vat furm ar yezh skrivet. Meur a lizher a'm eus bet tro da eskemm gantañ war an divoud. E derou SADED e oamp techet da gempenn an doare-skrivañ pa na gomprenemp ket pegen pouezus {169} eo e zerc'hel digemm petra bennak ma'z eus er reizhskrivadur furmoù direizh e-keñver yezhoniezh. Embannet e vo al lizheroù-se deiz pe zeiz ha gwelet e vo pegen feuls e ouie an Dulennad bezañ ouzh ar gabouilherion e oamp. E degouezhioù 'zo koulskoude ez asante daskemmañ ar furmoù embannet en e c'heriadur. Abegoù galloudek a veze neuze. Da skouer, evit tennañ reizhiad ar raganvioù-gour eus ar mesk ma edo da heul he difloskadur, en doa e-unan divizet dilezel ar furm hiron **hen** hag erlec'hiañ outi **e** dirak an anorioù, **en** dirak an orioù ; ne enebe ket ouzh arver **enñ** goude **devout** ; e erbediñ a rae zoken goude an douor ; a-du-rall e c'houzañve

addegasadur **henn** a sellemp-ni evel diziouerus e yezh ar brederouriezh. Evit abegoù heñvel e talc'hjomp **mennoz** e-kichen **meno** e-lec'h an dazbec'hiad **menoz**. Nevez 'zo e'm eus degemeret **hebiou** evit unvaniñ skrivadur an deveradoù diwar **heb-** (**hepkoriñ**, **heptreugañ**, **hepkaelañ**, h.a.). E degouezhioù 'zo, e tegase Roparz Hemon ur gemmadenn na heuliemp ket : en unan eus e romantoù, e skriv e pep lec'h **diwez** pa gaver **diwezh** en e c'heriadurioù ; dalc'het hon eus **diwezh**, e keveneb ouzh **divez-** (**divezelezh**, **divezouriezh**, h.a.) dre reolenn an dreuzvegenn, oc'h ober furmoù eus daou stumm istorel an hBr. **diued**. Anat eo e rank seurt daskemmoù bezañ kantabeget kreñv, ha nemedennek. Bepred e tle ar yezhour sellout ouzh ezhommoù ar yezherion a-raok derc'hel stad eus arbennadennoù ar yezhonourion ne vern pegen soliet e vent. Hag ezhomm kentañ ar yezherion eo kaout ur yezh stabil ha solius. Ret eo merkañ ez a war rouesaat gant an amzer seurt kempennadurioù bihan.

Evit a sell yezh TAM, gwir eo ez eo techet da ober gant gwenedegadurioù hag, agentaou, tregeriegadurioù. Ur splot eo e kement ma c'hell ar geriennoù lec'hel-se kendeurel da binvidikaat ar yezh. Padal n'eur ket evit degemer nep troienn deodyezhelezh war zigarez m'emañ pe ma voe en arver en ur c'horn eus ar brezhonegva. Ne c'haller ket kennebeut kondaoniñ hini anezho a priori, rak ezhommoù warc'hoazh ne vint ket dre ret ezhommoù hiziv, ha furmoù o tiskouez bezañ digunvez ha dispredet a gloto klenk en dazont ouzh arvezioù dianav c'hoazh. {170}Evidon-me a gav gwell koulskoude, a-douez an holl zoareoù da lavarout un dra, an doare eeunañ — war glask d'ur glaselezh.

KIS-291 – Br. heb- ha deveradoù.

(GE – 01 01 84)

Diouzh meur a savboent e teseller al lavar :

– Er c'hemeradur hollekañ, ez eo al lavar un doare da gehentiñ diwar-bouez arouezioù kenvellet, ar furm heverkañ anezhañ o vezañ ar yezhoù.

– Strishoc'h, ur yezh, eleze al lavar evel reizhiad arouezioù etrezo an daou genvelladur deskrivet gant Martinet (« double articulation »).

– Ar yezh direet d'ur voneg, ha studiet en he luniadezh, he yezhadur, he geriadur, he dedroadur en istor, h.a. (sl. La-05 90 hh.)

– Ar yezh evel teskad kemennadoù dedaolet hervez ar voneg.

En notenn-mañ e fell din ober war-dro un deselladur all, a zo al lavar evel lodek e dialusk ar gedvuhez : n'eo ket hepken evel kemennad kaset gant ur gouzrec'h ha paket gant unan all, hogen evel frazenn distaget en ur blegenn hag o c'hoari ur roll er blegenn-se, da skouer evel urzh, pedadenn, kouviadenn, promesa, diogeladenn, diskleriadenn, h.a. Diouzh ar savboent-mañ e wisk al lavar furm ur real e-touez realoù all eus ar gedvuhez.

Kinnig a ran debarzh ar stirann **heb-** (hBr. **hep**, Kb. **hebu** ; deveradoù Br. **ateb**, **gouheb**) da furmiñ an termenoù o tennañ d'an deselladur-mañ.

Kentañ divrazadur : loadañ ensavioù — c'hoarierion ha kinkladur — ar real lavar, an **hebiñ** :

– An hini a gomz en ur blegenn gedvuhez — **an heber** — e kement ma komz ouzh unan pe re all, a vo anvet **deheber** ; **dehebiñ** {171} a ra. Ar c'hemennad o tont gantañ, kaset gantañ, eo an **dehebad**. Ar par ma emañ an argerzh-mañ eo ar **par dehebadel**. Notomp o deus ar c'hramadegourion c'hall Pichon ha Damourette graet gant **locuteur**, **locutif** da verkañ ar c'hentañ gour, eleze an **deheber**.

– An hini a gomzer outañ, eil gour ar c'hramadegourion, anvet **allocutaire**, **allocutif** gant P. & D. : an **dehebadour**.

– An hini pe ar pezh a gomzer anezhañ, an trede gour pe, hervez P. & D., an **délocuté**, **délocutif** : an **diarhebed**^{xxvi}. Merkomp amañ ar c'hevrenadur (ereadur ar rener hag ar renadennoù) : **diarhebiñ** udb. « komz eus udb. » ; **diarhebed** g. ls. : **-où** « an hini pe ar pezh a gomzer anezhañ » ; **diarhebad** « ar c'hemennad diwar e benn » ; ar par **diarhebadel** « ar par ma emañ argerzh an diarhebiñ » (P. &

D. : **plan délocutoire**). Merkomp ivez e klot, e degouezhioù 'zo, **diarhebed** gant Gl. **réfèrent**, **diarhebad** gant **référence**.

– Da vezañ klok, e venegin ur par arbennik, doare mann an **hebiñ**, anvet **plan** locutoire gant P. & D., eleze « par kezivik al lavar ma kaver ar bommoù fromel, an tridennoù, ar gourc'hemennnoù hep emell a-berzh meizadoù pe varnadoù » ; e envel a rafen **derhebadel**, an **derhebiñ** o vezañ seurt eztaoliñ kezivik. Kevenebet eo gant an daou aozer ar **plan locutoire** ouzh ar **plan délocutoire** evel ar from, ar gantaezegezh ouzh ar poell, an ergoregezh. Arzaeladus eo evel just seurt kemmesk eus kealioù amprestet digant ar vredoniezh hag ar boelloniezh da zeskrivañ devoudoù al lavar.

Boulc'het e voe da vat studi al lavar evel lodek e dialusk ar gedvuhez gant J.L. Austin (*How to Do Things With Words*, 1962 ; tr. Gl. : *Quand dire, c'est faire*, 1970) ha kaset war-raok gant J.R. Searle (*Speech Acts*, 1969 ; tr. Gl. : *Les actes de langage*, 1972 ; sl. ivez pennadoù diseurt embannet e tr. Gl. dindan an talbenn : *Sens et expression*, 1979).

Ar **speech act**, ar real lavar, ar real hebiñ, desellet evel ur real e-touez realoù all ar vuhez, a ranker diforc'hiñ fraezh diouzh « ar gomz en ur blegenn a gedvuhez » hervez, da skouer, meizadur ar c'hramadegourion (a gendalc'h d'ober anezhi ul lavar e-lec'h gwelout enni un ober evel ar re all). Setu perak {172} e kinnigan ur gerluniad arbennik : **annebiñ** (< **an(n)-heb-**). Gant an aozerion amerikan ivez eo bet santet an ezhomm da sevel un termen resis pa reont gant **illocutionary acts** evel kenster da **speech acts** (Gl. **actes illocutoires**, **actes de langage**). A se an devedadoù :

– **annebiñ** « ren ur real lavar en ur blegenn a gedvuhez » ; war a hañval, n'eus verb ebet e Sz. pe e Gl. o klotañ amañ. Ar pennanvioù zo : Sz. **illocution**, **illocutionary act** ; Gl. **illocution**, **acte illocutoire**.

– **annebad** g. ls. : **-où**, o verkañ resisoc'h ar real annebiñ, an **illocutionary act**.

– **annebadel** o klotañ gant Sz. **illocutionary**, Gl. **illocutoire**. Da skouer : **illocutionary force** (Searle), Br. **nerzh annebadel**.

^{xxvi} Amañ e trugarekaan TAM evit e arbennadenn ouzh an arver a vennen ober eus ur bennrann *diareb-* luniet diwar batrom *diraez* (< **do-ro-haid-t* pe **di-r(o)-haid-t*, DGVB 206), pa reas din merzhout ez aen hep abeg hebiou d'an hent kedrannel (sl. KIS-221, pp. 34 hh diaraok) heuliet a-du-rall evit sevel devedadoù *heb-*.

KIS-292 – Tralavar ha sturyezhañ.

(GE – 10 01 84)

Diouzh savboent ar yezhoniour, prezeg a-zivout pep tra nemet al lavar zo **lavar boutin**, prezeg a-zivout al lavar zo **tralavar**. Emañ ar prezeger deboner savlec'hiet el lavar hag o komz eus traoù ar bed — gant gerioù all : e **load** eo al lavar hag e **zivoud** ar bed. Kemer al lavar da zivoud, evel ma ra ar yezhoniour, a ampleg ur c'hemmañ load : emzigej diouzh al lavar boutin hag e gemer da ergorenn en redi da vont en ul load all ; anvomp **traload** load nevez ar prezeger a bella diouzh al lavar d'e ergorelaat, load an **tralavarer**.

Termenoù evel *verb*, *adany*, *mouezhiad* zo **gerioù tralavarel** ; savet int bet gant ar yezhoniourion diwar an traload ma edont e-keñver al lavar boutin ; bez' ez int diazezoù hag araezioù an {173}tralavar. Hogen bezañ e c'haller e traload e-keñver al lavar hep ober dre ret gant gerioù tralavarel. Ar vaverez a'm boa goulennet outi ha dour tomm oa, pa respontas : « Dour tomm ?... A, **dour zomm** ! », he doa ranket mont e traload e-keñver va frazenn d'he intent. Heñveldra, ar skrivagner o sammediñ ar gerioù evel ur mañson ar pastur, ar barzh oc'h imbroudiñ klotennoù, ar c'homzer damantus d'ar fraezhoni, ar c'helenner o reizhañ poelladennoù, kement hini a ra gant al lavar, hag ar yezher deboner evel ar re all, a rank tamm pe damm mont e traload.

Ken ma tiforc'her daou emzalc'h :

– Emzalc'h ar yezhoniour, o vont d'al lavar evel ar fizikour d'an alvez : dre e gemer da zanvez da ergorelaat, dre venel e traload en e geñver, e kenderc'h ul lavar nevez arbennik a zo hini e ziskiblezh (yezhadurezh, geriadurezh, h.a.), an **tralavar** end-eeun.

– Emzalc’h arveriadet al lavar, deboner pe get, o vont ivez e traload e-keñver o lavar, d’e reizhañ, d’e fraeshaat, h.a. Mar c’hoarvez ganto emvataat eus tralavar ar c’hramadegourion, ez eo evel araez, ar finvez o vezañ e par al lavar kentañ derez.

Koulskoude gant an disrann-mañ n’eus nemet un denesadur kentañ. Devoudoù e-leizh a denn d’e ziverkañ. Hemañ da skouer : tralavar ar yezhoniourion n’eus anezhañ a-benn ar fin nemet lavar boutin gant un nebeut gerioù tralavarel ; emañ an hevelep yezhadurezh ha geriadurezh o ren war an eil hag egile. « Kemeromp ar frazenn : “Hemañ ne zere ket” ; lavar boutin e vo mar talvez evit un tog pe ul lavreg, tralavar mar bez meneg eus ur ger » (*Ems* 124.10).

Tostaomp c’hoazh ha klaskomp sourpren e dialusk ar prezeg pemdeziek dinodadur an hentoù etrezek an tralavar. Ijinomp ar c’hendiviz :

A /- Perak e c’hoarzhez ?/ (lavar boutin ennañ an adverb *perak*)

B /- Petra soñjal eus ar *perak-se* ?/ (lavar ardreuzat o verkañ ar mont e traload e-keñver ar geriad ergorenn *perak*)

{174} Goulakaomp daou zoare en defe A da respont :

A' /- Un adverb eo *perak*/ (tralavar e-keñver ar geriad ergorenn *perak*)

A'' /- Pep ober zo dezhañ e *berag*/ (lavar boutin ennañ ar pennanv *perag*).

Forc’hek eo linenn ar c’hendiviz : daou respont dazeilat zo d’an aters B. Hemañ, er c’havaz, zo ar gensavenn ma loc’her diouti pe evit mont e tralavar da vat, pe evit distreiñ d’al lavar boutin. Daou boent zo da spisaat :

1) An distro d’al lavar boutin a zegas ennañ un nevezc’her : **perag** g. ls. : **-où** (ac’hoel, evitañ da vezañ kozhik er yezh, e teu a-wel dimp penaos e tiwanas). War wel e teu dimp war un dro treug-diazez ar sturvezhañ : $A \rightarrow B \rightarrow A''$. Tra ma’z a ar yezhoniour hervez an treug $A \rightarrow B \rightarrow A'$, eleze ma talvez dezhañ an traload da bignouer evit gaoliañ marc’h an tralavar, e talvez d’ar sturvezhour d’ober argiladennoù berr e-keñver al lavar : evel ar yezhoniour e ren un elfennadur anezhañ, n’eo ket avat en amboaz e zeskrivañ hag e zisplegañ, hogen war-benn kenaozañ e elfennoù e doareoù nevez. War ar poent-mañ, n’eus kemm ebet etre treug ar barzh ha treug ar sturvezhour.

2) B a gemer da ergorenn ar ger *perak* eus ar frazenn A. Penaos elfennañ ar ger *perak* er frazenn B ? Ned eo mui un adverb, peogwir e ra B outañ evel ouzh ur pennanv, o lakaat dirazañ ar ger-mell. Ha koulskoude, en en intent evel parzh eus ar frazenn A, eleze evel adverb. Ur staelad forc’hellek zo enta dezhañ, o klotañ gant staelad ardreuzat ar frazenn B. Hogen pezh a vern, muioc’h eget e staelad, eo ergeñverenn^{xxvii} ar ger *perak* er frazenn B. Ar ger /kador/ zo dezhañ da ergeñverenn ar pezh-arrebeuri KADOR. Heñveldra, ar ger /*perak*/ eus ar frazenn B zo dezhañ da ergeñverenn ar ger /*perak*/ eus ar frazenn A. Ar ger /*perak*/ eus ar frazenn A hag ar ger /*perak*/ eus ar frazenn B n’int ket an hevelep ger : kement a ziforc’h zo etrezo hag etre ar gador en ti hag ar ger kador war ar paper : /*perak*/ (eus B) zo an anv oc’h arouezañ /*perak*/ (eus A). Hemañ zo ur **ger boutin**, tra ma’z eo egile ur **ger traloadek** (Gl. **mot métalinguistique** ; azasoc’h eo ober amañ gant **traloadek** eget gant **tralavarel**, en askont eus staelad forc’hellek ar ger end-eeun, eus e savlec’hiadur er c’havaz, evel diskouezet diaraok). Eus ur seurt ger oc’h envel {175} ur ger all kenfurm ha kenorin dezhañ e ra ar yezhoniourion un aotonim (Gl. **autonyme**, Al. **Autonym**, Sz. **autonym**). Hervez ar reizhiad savelet gant Roparz Hemon en e *Gerioù etrevroadel* (*HY* 12-15, rn1 (1957)), hor bije da zegemer **aotonimenn** ; koulskoude, Roparz Hemon e-unan a asante lemel al lostger **-enn** diouzh un niver termenou etrevroadel ur wech merzhet war an dachenn ar ponneradur a zegasent d’ar yezh. Ar gerluniad brezhonek a ginnigan zo **emheñvelson** ; diasas e vije **emanvad** plaket diwar « aotonim » : an aotonim ned eo ket disoc’h un emenvel hogen ur ger oc’h envel ur ger heñvelson a hevelep orin ; peurazas ned eo ket va c’hinnigadenn **emheñvelson**, hogen o vezañ ma n’eus amc’her ebet da verkañ ar c’heñver etre ar ger traloadek hag ar ger boutin a un furm hag a un orin gantañ, e kavan bihanañ diazasted gant ar rakger **em-**.

Un doare eeun da nevezc’heriañ eo enta « boutinaat an emheñvelsonioù » (Gl. « banalisation des autonymes », J. REY-DEBOVE, *Le métalangage*, p. 160 (1978)). Hervez an hentenn-se, ez eus bet tennet eus an adverb *perak* ar pennanvioù *perag*, *perager*, h.a. ; eus ar raganvioù *henn*, *me*, se ar pennanvioù *henn*, *hennad*, *me*, *dreistme*, *se*, an adanvioù *hennadel*, *meel*, ar verb *hennadiñ* h.a.

(TAM da GE – 19 01 84)

N'ouzon ket hag e c'hello talvezout an degasadenn a vennan ober. Mennout a ran lavarout e tuan ganit pa lavarez n'eo ket peurazas ar gerluniad kinniget evit **autonyme**. An amc'her **em-** ned eo ket bastus. Soñjet 'm eus en un amc'her krKb. : **dym-**. Ha tu e ve da arverañ **dem-** (< ***to-ambi-**) a zle bezañ kavet e-barzh **dimeziñ** ?

(GE da TAM – 20 01 84)

Kinnig a rez erlec'hiañ **dem-** ouzh **em-** en termen **emheñvelson** a ginnigan evel kevatal da **aotonim**. Ar gudenn a'm boa da {176} ziluziañ zo a seurt boutin a-walc'h er sturvezhañ. Houmañ eo : penaos dec'heriañ un arganteul, pa na vez kavet gerluniad o klotañ e doare ma tezeer e ster diwar ster e gedrannoù ? Ned a ket kammedoù ar sturvezher pelloc'h eget ur poent arnesadel merket hag e chom ur boulc'h andireadus etre e c'herluniad gwellañ ha pal ar peurglotañ [war se, sl. ivez *Ems* 126.3-15 1978]]. En degouezh studiet e'm notenn diaraok, kaer zo ober, forzh pe gedrannoù a zibaber, e vank bepred an hini oc'h aroueziañ ar c'heñver dibarek etre « ger traloadek » ha « ger boutin », etre /perak/ ha /perak/ er skouer meneget, — ha n'eus hini pa'z eo nevez an ezhomm da zec'heriañ ar c'heñver-se (betek-henn e tremened gant bommoù godisus e-giz : « Ar ger ki ne zant ket », hogen ne sav ket damkaniezh an aotonim uheloc'h eget 1978, gant labour J. Rey-Debove). Hag o vezañ ma na oa e yezh ebet, nag e brezhoneg, termen na kedrann ebet oc'h aroueziañ ar c'heñver-se, e rankad mont dre duniou. Gwelet eo bet penaos e voe savet an termen aet da etrevroadel : **aut(o)-+onime** ; dre zezren : « anv anezhañ e-unan » ; ledan ar boulc'h gantañ, peogwir n'eus er gerluniad kedrann ebet oc'h aroueziañ ar c'heñver arbennik e kaoz ; heñchet eur davitañ dre dun an amoediezh (amoet e ve un anv a ve anv anezhañ e-unan ; dre se ez eur douget da glask ur ster all).

An tun arveret da sevel ar gerluniad etrevroadel a ro an tu da dremen gant ar c'hedrannoù boas. Ar geriad savet an-, ampe damgevazas diouzh savboent an elfennadur dezreadel, a vo koulskoude bastus — a zeuy da gevazas d'ar yezherion — dre un efed trell-lagad en lakay da boentañ etrezek an arganteul kerc'het. Krouet e vez an efed trell-lagad dre berzhioù diabarzh (tun an amoediezh) ha dre amveziadoù diavaeziek : bezañ arveret e-ser testennoù o pleuskañ tamm-ha-tamm e ster en emskiant an arveriadet. An tun-se a'm eus arveret pa'm eus savet **emheñvelson**. Heñvelson eo /perak/ ha /perak/ ; war ar rakger **em-** e'm eus fiziet evit merkañ ez int an hevelep ger ent furmel, — an amgevazasted eus seurt arver eus **em-** da vezañ neptuet diwar-bouez un efed trell-lagad gortozet.

Un tun all eo degas er yezh ur gedrann nevez ha gwiskañ {177} warni ar sterad dizec'her, an tres arganteul manet e dilerc'h an taolioù sturvezhañ kent. Pezh a ginnigez ober o reiñ gourc'hwel d'ur rakger sonnet gwerso, **dem-** (***do-ambi-**), a gaver e-barzh **dimeziñ** (< ***do-ambi-ued**, DGVB 145). **Dem-** a ve debarzh dezhañ merkañ « keñver an traloadek ouzh al load boutin ».

Evel just, perak ket ? Hogen amañ e teu e penn-kont un damant a seurt all. E zezrevell a c'haller evel-henn : ha ken pouezus, ken kraonellat er yezh, eo ar c'heal e kaoz evit ma talfe ar boan kentradiñ ur rakger a-ratozh ? Ar gudenn a-benn ar fin zo unan a armerzh : ur wech c'hoazh omp degaset da geñveriañ koust an oberiadenn gant talvoud he frouezh. Hag ur postadur mat eo gennañ ur rakger nevez en un arver tonket da chom dreistarbennik ? En tu all d'an arbennadenn hollek-mañ, ez eus, en degouezh dibarek studiet, abegoù da virout **em-**. Ar re-mañ :

– Lavaret 'm eus ne oa ket peurglotus ar geriad **emheñvelson**. N'eo ket displetus evit-se. Anaout a reomp arverioù eus **em-** a zo damheñvel ma n'int ket hevelep. En **emod** da skouer, ar rakger **em-** a verk ivez, da welout, un distro war-zu divoud an argerzh ; en elfennerezh deboner e lavarer ez eo an divoud war un dro oberour ha gouzañvour ; un dezrann boniekoc'h a ziskouez avat emañ pell a genglotañ, a vezañ un heveleb, divoud-oberour ha divoud-gouzañvour. En **emdamall** da skouer, e tiskouez ar vredoniezh ned eo ket an hevelep ensavioù a zo en tamaller hag en tamalled ; e skouerioù all, e ve heñvel moarvat klozadurioù an dezrann a boelloniezh. An trec'houllo a verzhomp enta en tres arganteul gwisket gant **em-** e-barzh **emheñvelson** ned eo ket un nemedenn evit ar rakger-se ; zoken e c'haller lavarout emañ an trec'houllo-se diouzh stuz e arver : disheñvel eo hepken doare an trec'houllo eus ur skouer d'eben.

– Evel prouenn ouzhpenn eus kevazaster ar rakger *em-* e-barzh *emheñvelson*, emañ an termenoù all arveret en hevelep tachenn eus studi an tralavar. Anv a ra ar yezhoniourion a Sz. *self-reference*, Gl. *autoréférence* a-zivout frazennoù evel houmañ : /C’hwec’h ger zo er frazenn-mañ/ ; e Br. ne welan geriad gwell eget *emergeñverin*, *emergeñver*^{xxvii}. A-du-rall, evel termen hollek evit *autonym* ha *self-reference* e ra ar Sz. gant *reflexivity*, a ve e Br. : *emzavein*, *emzave*. (Bez’ ez eus breutadennoù etre an dralavarourion a-zivout ental hag erdal an holl dermenoù-se ; n’emañ ket aze hon prepoz ; a-walc’h eo dimp amañ digej un durc’hadur boutin etrezo o c’houlenn enta ur gedrann voutin e Br.).

Un evezhiadenn evit klozañ. Un touell eo krediñ e tiraezer geriadoù « peurglotus ». Ar « sturvezhañ skiantel » o kenderc’hañ geriadoù a zezreer o ster dre elfennañ rik o c’hedrannoù n’eus ket anezhañ [war se, sl. adarre *Ems* p.m.]. Evel nep arz ez {178} argerzh ar sturvezhañ bepred dre arnesadoù, tunioù ha trelloù-lagad, o kavout korvo, n’eo ket skoilh, gant an trec’houllo etre dezread ha dezerc’had. Evel al livour o tezerc’hañ un egor teirmentek pe ur werc’helezh ec’hegorel dre gempenn al linennoù pe al livioù war c’horre e lien, e laka ar sturvezher arganteulioù da eskoriñ diouzh kedrannoù n’o endalc’hent ket. Skorted an araezioù zo un araez da c’hourleunded ar c’henderc’hioù. Re alies ne ouezas Vallée nemet fardañ geriadoù sioc’han pa glaske ar beurglotusted koustet a gousto, dre choukañ ar stlenn ha berniañ ar c’hedrannoù. Arabat e ve hiziv bukañ d’un hevelep pal ha, war zigarez ma n’eus mui sparl ebet etre ar c’heltiegoù ha ni, choukañ ar wech-mañ dre glask pep a gedrann da gement sterad ’zo.

^{xxvii} [(GE – 13 01 86) Reizhet ’m eus testenn an notenn-mañ dre zegas an termen *ergeñverenn* (Gl. *réfèrent*) bet luniet abaoe (sl. KIS-343, pp. 327-332).]

^{xxviii} Sl. an notenn¹, p. 175 diaraok.

KIS-293 – Et. *brady-*, *tachy-*, h.a.

(GE – 23 01 84, azveret 15 01 86)

En termenoù a vezekniezh e reer gant ar rakger *brady-* (Br. *bradi-*) ha *tachy-* (Br. *taki-*) da arouezin, a-getep, « gorregezh » hag « herregezh » an arc’hwel pe an organ merket gant ar bennrann :

- bradikardiezh** « gorregezh (talm) ar galon »
- bradikineziezh** « gorregezh ar fiñval »
- bradipneenn** « gorregezh an analat »
- bradipsikiezh** « gorregezh ar mennoziañ »
- bradiritmiezh** « gorregezh talm (ar c’hofigoù) »
- bradisfigmiezh** « gorregezh ar poulz »
- takikardiezh** « herregezh (talm) ar galon »
- takifagiezh** « herregezh an euvriñ boued »
- takifemiezh** « herregezh ar prezeg »
- takipneenn** « herregezh an analat »
- takipsikiezh** « herregezh ar mennoziañ ».

Notomp e vez an arc’hwel merket gant ar bennrann gwech {179} trovezhie (an talm, an anal, ar poulz), gwech antrovezhie (ar fiñval, ar mennoziañ, an euvriñ boued, ar prezeg).

Notomp ivez ez eus er beved arc’hwelioù trovezhie all, evel ar mizioù da skouer, hep ma arverfed ar rakgerioù diaraok da arouezin ar c’horregezh pe an herregezh anezho :

- oligomenorreenn** « gorregezh talm ar mizioù »
- polimenorreenn** « herregezh talm ar mizioù ».

Daou hent zo da sevel ar gerluniadoù brezhoneg :

– Pe drevezañ luniadur an termenoù etrevroadel, kedrann evit kedrann, gant ur rakger o verkañ gorregezh pe herregezh hag ur bennrann oc’h arouezin an arc’hwel pe an organ ; eleze, kevatal da Et.

bradi- : Br. **gorrek-** (**goar-** pe, gwell, **gwar-**), **mall-**, **mors-**, h.a. ; o klotañ gant Et. **taki-** : Br. **herrek-**, **herr-**, **buan-**, **kual-**, **levr-**, h.a.

– Pe diazezañ ul luniadur all d’ar gerluniad brezhonek war un dezrann pishoc’h eus an arganteulioù.

Pa seller a-dostoc’h, n’eo ket mui ouzh luniadur geriadell an termenoù studiet amañ, met ouzh ar pezh a anvin o luniadur stlennadel, en o c’haver douger da dri stlennad : 1) un divoud (arc’hwel, organ), 2) ur perzh eus an divoud (talm, tizh), 3) un doareer eus ar perzh (gorrek, herrek) :

<i>bradikardiezh</i>	DIvoud : ar galon	<i>kard-</i>
	PErzh : talm-strizhañ	<i>bradi-</i>
	DOareer : gorrek	
<i>bradikineziezh</i>	DI : ar fiñval	<i>kinez-</i>
	PE : tizh	<i>bradi-</i>
	DO : gorrek	
<i>oligomenorreenn</i>	DI : ar mizioù	<i>meno-rre-</i>
	PE : talm-distreiñ	<i>oligo-</i>
	DO : gorrek	

Teir c’hedrann a ve enta da savelañ bep taol. An eeunañ e ve kavout ur gedrann PE hevelep ma c’hallfed arverañ da gedrannoù DO ur reizhiad unvan ha stabil. Displegañ a ran. Bez’ ez eus e geriaoueg ar vezekniezh ur rumm bras a dermenoù oc’h aroueziñ an doare « re vras » pe « re vihan » eus ur perzh lavaret ; da sk., ur reñver sukr, ur feur re vras a sukr (er gwad &) a vo lavaret un *usvec’h glukoz* ; ur feur re vihan, *un isvec’h*, h.a. (sl. KIS-265, pp. 102 hh. diaraok). Unvaniñ ar reizhiad e ve kavout evit PE ur gedrann K hevelep ma ve *usK* hag *isK* kevatal a-getep da *taki-* ha *bradi-*.

Merkomp ez eus un tres arganteul boutin d’an holl stlennadoù PE er skouerioù studiet, e rezh an atalad mentawouriezhel (sl. La-06 43 hh.) ennañ an elfenn T^{-1} (talm : T^{-1} ; tizh : LT^{-1}). O vezañ ma vod ar preder gouiziel en hevelep meizad keal an tizh ha keal an talm (ha kealioù all evel « buander » {180} ar prezeg, ar mennoziañ, h.a.), e vo gwell kavout ur gedrann erdalekoc’h eget *talm*, *tizh*, o tec’heriañ ar meizad-se. Setu, e berr, dehentadur va imbours’h war glask d’ar gedrann-se ha roll an termennoù arnodet :

kerzh ; engwezhiet endeo en termennoù mezekniezh oc’h aroueziñ ar c’herzhout end-eeun (Et. *baz-* ; Br. *ankerzh* = Et. *abaziezh*).

kenk (hBr. *cinc*) « bale, kerzh » ; diarver c’hoazh, pa ouzon e brBr.

ank (hBr. *a(n)c-*, Br. *diank*, h.a.) « mont, loc’hañ » ; engwezhiet endeo en termennoù stlennoniezh *enankañ*, h.a.

kamm « doare mont » ; en arvar a gemmesk gant *kamm* « o klefiñ » ha *kamm-* (Et. *para-*).

tizh, *talm* ; engwezhiet endeo er ventawouriezh.

to- (hBr. *toe*, *toi*, Br. *merdeiñ*, *merdead*, *ardeiñ*, *ardoer*, *ardead* ; a un wrizienn gant Br. *tizh*, *tuzh* DGVB 314, « *tus* » NDBF 822) « mont ».

Da zibab ez eus a-benn ar fin etre *kenk* ha *to-*. Emañ *kenk* nesoc’h da « kerzh » ha *to-* nesoc’h da « mont », eleze hollekoc’h. Setu perak e kavan gwell loc’h diwar hemañ diwezhañ war glask d’ar gedrann hon eus ezhomm.

Da zigemmañ diouzh *to* (« toenn, golo ») arveret ivez er vezekniezh, e kinnigan dre abegoù a fraezhded diazezañ kentoc’h war an deverad *tead* (ennañ *-ad* o verkañ an ober).

O soliañ enta war al luniadur trislennadel, e te zranner da skouer :

<i>bradikardiezh</i>	DI : ar galon	<i>kalon</i>	<i>istead kalon, kalonistead.</i>
	PE : <i>tead</i>	<i>tead</i>	
	DO : re vihan	<i>is-</i>	

Anat eo ez eus pennaennoù disheñvel diouzh re an termenoù etrevroadel gant ar skoueriekadur a ginnigan amañ. Hogen o vezañ ma kendalc’homp da arverañ e Br. an termenoù etrevroadel, n’hor be tra d’ober gant un treuzplakadur anezho gwisket gant kedrannoù brezhonek. Pep gerluniad brezhonek roet da gevatal d’ur gerluniad etrevroadel a rank pourchas barregzhioù meizañ ha yezhañ disheñvel diouzh re an termen etrevroadel.

En degouezh diaraok, da skouer, ez eo *bradikardiezh* un termen sonnet a-walc’h, soutet an eil ouzh eben an div gedrann anezhañ, tra ma c’haller distagañ, hervez ezhommoù ar preder pe ar prezeg, kedrannoù ar gerluniad brezhonek : « Diwered eo al louzoù-mañ war *dead* ar *galon*, tra ma’z eo al louzoù-se un *istadekaer*. » Pouezusoc’h splot eo reizhiadegezh hogos mentawouriezhel ar gerluniadoù brezhonek. E-kichen Gl. *bradycardie*, Sz. *bradycardia* (termen hollek : gorregezh talm ar c’hofigoù ha/pe ar c’hentezioù), e kaver Gl. *bradyrhythmie ventriculaire*, Sz. *slow idioventricular rhythm* (gorregezh talm ar c’hofigoù) ha Gl. *bradysinusie*, Sz. *sinus bradycardia* (gorregezh talm ar c’hentezioù), pa zisoc’h diouzh ar skoueriekadur brezhonek, a-getep : *kofigistead*, *kentezistead*.

{181} Talvezout a ra ar reizhiadekadur-mañ evit un darn vras eus termenoù ar vezekniezh, ar re a c’haller lakaat a-wel enno ul luniadur trislennadel hervez ar patrom a’m eus aroueziet DI-PE-DO. Didro e c’haller skoueriekaat an daou deskad stlennadoù DO ha PE :

E-touez ar rakgerioù DO emañ : *an-* « mannel », *he-* « reol », *is-* « bihanoc’h eget reol », *us-*, *uc’h-* (dirak sonenn) « brasoc’h eget reol », *mi-* « direol », h.a.

E-touez ar c’hedrannoù PE emañ : *bec’h* « feur un danvez e-barzh ur metou, un organ », *liñv* « bezañs pe diver ul liñvenn », *tead* « perzh T⁻¹ un arc’hwel, ur gwered, un anadenn, trovezhie pe get » (anat eo, mar bez ret resisaat, e c’haller ober gant *tizh* pe *talm*), *ment*, h.a.

Setu un nebeut skouerioù all a dermenoù etrevroadel dezrannet hervez al luniadur trislennadel hag, a-geñver, ar gerluniadoù brezhonek :

<i>mikrokardiezh</i>	DI : kalon	<i>kard-</i>	<i>kalon</i>	<i>isvent kalon, kalonisvent</i>
	PE : ment	<i>mikro-</i>	<i>ment</i>	
	DO : re vihan		<i>is-</i>	
<i>oligomenorreenn</i>	DI : mizioù	<i>meno-rre-</i>	<i>miz(ioù)</i>	<i>istead mizioù, mizistead</i>
	PE : talm	<i>oligo-</i>	<i>tead</i>	
	DO : gorrek		<i>is-</i>	
<i>hipermenorreenn</i>	DI : mizioù	<i>meno-</i>	<i>miz-</i>	<i>usliñv mizioù, mizusliñv</i>
	PE : berañ	<i>rre-</i>	<i>liñv</i>	
	DO : re vras	<i>hiper-</i>	<i>us-</i>	
<i>hipokaliemiezh</i>	DI : kaliom er gwad	<i>kali- (h)em-</i>	<i>kaliom gwad</i>	<i>isvec’h kaliom (er) gwad gwadisvec’h kaliom, kaliomwadisvec’h.</i>
	PE : feur	<i>hipo-</i>	<i>bec’h</i>	
	DO : re vihan		<i>is-</i>	

KIS-294 – An termenoù etrevroadel a vezekniezh.

(GE da GC – 02 02 84)

Er mare-mañ e labouran war geriadur ar vezekniezh. Anat ouzh anat din n’eus kevezerezh ebet etre an termenoù etrevroadel hag ar gerluniadoù brezhonek : ar gudenn « pellgomz-telefon » zo kudenn hepken evit ar saverion c’heriadurioù, ken diziouerus eo an termen etrevroadel hag an troiennoù brezhonek kevatal er frazennoù. Ar gudenn nemeti eo kaout ur yezh o tiraez (pe o tistremen) derez resister an termenoù etrevroadel. Da skouer, {182} evit mont d’an termenoù emañ ganto er mare-mañ : « An **atiroidiezh** zo anezhi pe ezvezañs ar wagrenn-skoed, eleze an anskoed, pe ezvezañs borc’hañ ar wagrenn-skoed, eleze ar **skoedanvorc’h**. »

KIS-295 – An troiennoù-eren e lavar ar vezekniezh.

(GE da YBLN – 06 02 84)

An dachenn ma pleustran dreist-holl er mare-mañ eo yezh an termenadurioù. E galleg ez eus ur steudad troiennoù-eren : **caractérisé par, constitué de, touchant, entraînant, résultant de, observé dans**, h.a. kalz puilhoc'h hag arlivekoc'h, skañvoc'h ivez, eget an teskad troiennoù brezhonek kevatal. Barregezhioù e-leizh zo en hon amen, ha pa ve gant andon hogos dihesk an araogennoù brezhonek. Un hir a drevell e vo avat, rak ar goveliadennoù a ranko bezañ lijer-pluñv, galvet ma vint d'un arver stank.

KIS-296 – Gl. foyer.

(GE – 12 03 84)

An termen-mañ zo dezhañ kemeradurioù kemplezh. Ken liessteriek all e zeveradoù.

Gl. **foyer**.

1a. – Lec'h an tan, Br. **oaled** b.

1b. – Lec'h an tan en un ardivink, ur fornigell h.a., devlec'h g., **oaled** b.

1c. – Lec'h ma krog un tangwall, **annon** g.

Diwar hBr. *anoēsos* (evit **annon-*), kv. Kb. *ennynu* « c'hwezhañ an tan », *ennyn* « entanadur, loskadur ». Kinnig a ran strishaat ster *annon* diouzh « ar c'hwezhañ tan » da « lec'h ma c'hwezher tan ». Pezh na vir ket a arverañ *annonañ* gant ar ster « c'hwezhañ an tan e ».

2a. – Lec'h ma annez ur familh, **mog** g., **oaled** b.

{183}2b. – Dre ledanvad : ar familh he-unan, **tiad, rumm-tud, mog, oaled**.

2c. – Tiadur emvodañ, herberc'hiañ, **oaled** b.

2d. – Ensavadur evit ur rummad dibarek, **oaled** b., sk. : « Oaled verc'hed yaouank ».

2e. – An ti-annez a-gevenep ouzh al lec'h-labour h.a., **ar gêr**.

3a. – Kreizenn ma skin diouti al luc'h, ar wrez, **mammenn** b.

3b. – Kreizenn ma skign diouti udb., evel ur boaz, ul luskad, ur sevenadur, **annon** g., **oaled** b., **mammenn** b., **kreuzeul** b., **handarzh** g., sk. : « annon un darreuziad », « un oaled oberoù bred » (*Ems* 67.241), « mammennoù ar sevenadur hellazat », « kreuzeul ar brederouriezh neveztomazat », « handarzh ar reggae ».

3c. – Lec'h erzerc'hadur ur c'hleñved er bevedeg, **sezenn** b.

3ca. – Lec'hienn un anaf, **sezenn** b., **hansez** b., sk. : « sezenn un torr ».

3cb. – Lec'hienn ma erzerc'h ur c'hleñved, **hansez** b., **sezenn** b., sk. : « un hansez wagennoù gorrek en EEG ».

3cc. – Sezenn gentañ, sezenn bennañ ma skign diouti ur c'hleñved, ur poreadur er bevedeg, **kentsez, kentsezenn, pennsez, pennsezenn, annon**, sk. : « kentsez ur c'hankr », « un annon linus », « un annon droukfell ».

3d. – Poent ma kengerc'h ar skinoù (luc'h, gwrez h.a.) goude treuziñ ur ferenn pe disvannañ ouzh ur melezour, **sti** g.

3e. – Poent heverk gant krommennoù 'zo, **sti** g., sk. : « Digemm eo sammad pellderioù ketep ur poent diforzh eus un hirc'herc'h diouzh an daou sti anezhañ ».

Deveradoù.

Diwar bep hini eus an termennoù brezhonek diagent e c'haller deverañ pennanvioù, adanvioù, verboù. Mar loc'her avat diwar deveradoù ar Gl. **foyer**, e tegouezher gant an termennoù :

Gl. **focal** aa.

{184} 1. – Diwar-benn sti ar melezhourioù hag ar ferennoù, **-sti, sti-, stiel, stiek, stiat**.

1a. – Gl. **distance focale**, Br. **stihed** g.

2. – Diwar-benn sti pe stioù ur grommenn, deveradoù heñvel diwar **sti**.

3. – Diwar-benn lec'h pe erzerc'hadur ur c'hleñved er bevedeg, **sezennel, sezennek, hansezel, hansezek, annonel, annonek** h.a.

Gl. **focale** b.

1. – Heñvelster da **distance focale**, Br. **stihed**.

2. – Krommenn pe gorreenn o c'hoari ur roll heñvel ouzh hini ar stioù el lunioù plaen, **stiregenn**, stic'horreenn ; anv-rumm : **stienn** b.

Gl. **focaliser**.

1. – Ober da skinoù kengerc'hañ ouzh ur poent, **stiañ, destiañ**.

2. – Degas ar selloù, an evezh, ar preder h.a. war ur c'hraf, un danvez, un den, **destiañ**, sk. : « Destiet oa ar speredoù war / ouzh ar gourc'hwel ».

Gl. **focalisé**.

A-zivout (erzerc'hadur) ur c'hleñved lec'hiet strizh en ur parzh eus ar bevedeg, **sezennek, hansezek, annonek**.

Gl. **focomètre** g.

Benveg da vuzuliañ stihed ar ferennoù, stiheder g. ls. : **-ioù**.

Gl. **focométrie** b.

Muzulierezh ar stihedoù luc'honiezh, **stihederezh** g.

Gl. **afocal** aa.

A-zivout ur reizhiad luc'honiezh emañ he stioù en trafell, **trastiek**.

Gl. **bifocal** aa.

{185} A-zivout ur werenn lunedoù a zo dibar stihedoù al lodennoù-krec'h ha -traoñ anezhi, **daousti** aa., **daoustiek** aa.

[Deveradoù brezhonek diwar sti.](#)

mistiegezh b., anv-rumm evit direizhoù al luc'htorr (en ur reizhiad luc'honiezh pe el lagad) ; evit al lagad, e c'haller ober ivez gant **mistiwel** g., Gl. **amétropie**.

mistiek, mistiwel, mistiwelek aa., a zo gant ar vistiegezh, ar mistiwel, Gl. **amétrope**.

isstiegezh b., reñver kengerc'husted ur reizhiad luc'honiezh ; evit al lagad, e c'haller ivez ober gant **isstiwel** g., Gl. **myopie**.

usstiegezh b., divig kengerc'husted ur reizhiad luc'honiezh ; evit al lagad, e c'haller ober ivez gant **usstiwel** g., Gl. **hypermétropie**.

amstiegezh b., doare ur reizhiad luc'honiezh a zo ar gengerc'husted enni argemmus diouzh an dreuzkizenn gemeret, n'eus enta enni luc'hahel-kelc'htreiñ ebet ; evit al lagad e c'haller ivez ober gant **amstiwel** g., Gl. **astigmatisme**.

hestiegezh b., doare ur reizhiad luc'honiezh kuit a vistiegezh ; evit al lagad, e c'haller ober ivez gant **hestiwel** g., Gl. **emmétropie**.

hestiañ, azasaat stihed ur reizhiad luc'honiezh, Gl. **mettre au point**.

hesti aa., stad ur reizhiad luc'honiezh azas he stihed, Gl. **au point**.

dihesti, anhesti aa., stad ur reizhiad luc'honiezh diazas he stihed, Gl. **qui n'est pas au point**.

(GE da YBLN – 07 04 84)

Evel a lavaren dit, e savan evel ma teu e teu notennoù a dalvezo moarvat {186} da aozañ ul lev'r sturvezhouriezh. Ar gevenebiezh furm-stumm, da skouer, a voe e-kreiz preder Vallée ha Roparz Hemon, ned eo ket tidek. A-geñver emañ gant devoudoù bloc'hel a anavezant-int ent embregel, a c'hellomp-ni marteze damkanañ.

Dedalvezañ a ran amañ an dizoloadenn gant Lacan eus pezh en deus anvet *stade du miroir* (sl. « Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je », in *Écrits*, pp. 93-100 ; *Ger. ar bredelf.*, ¶ 1254, p. 310). Er bazenn-se, gouez da Lacan, e vez ar maban o werc'hegañ e unded a-daol-trumm gant ur barr drevidigezh (« l'assomption jubilatoire de son image spéculaire », id. *ibid.*, p. 94). Talvezout a ra ivez ar bazenn-se, ha se eo va lakadenn, evit eskoridigezh an oberenn arz : elfennoù kevelodet betek neuze, hag an arzour unan anezho, en em gav trumm kevandod en un unded digent. Lakadenn all : ur yezh a zeu yezh dre dremen dre ur meni pazenn ar melezhour. A-gent e oa ganti unded — evel m'en devez ar maban ivez unded korfadurel, bevedel ; an unded kezivik-se avat zo un devoud goueled, diadreñv, drekleur, nad a da sol da embregadenn ebet eus ar vuhez ; e-keñver buhez e vez lies unded lec'hel, pep hini o ren darempredoù en he amgant strizh (al « luzadoù darnel »). Dre bazenn an drec'h ez eskor un dreistunded, un unded vloc'hel (evel un « unelezh-hollezeh » a raemp anv anezhi gwechall), un unded vuhez a c'hougevano outi tamm-ha-tamm an undedoù bevedel kent. Hervez Lacan, delank an eskoridigezh e ve ar gantouezadenn gant ar maban eus e skeudenn er melezhour pe eus skeudenn un amgen dirazañ hag an hevelebadenn outi. Arabat moarvat gwelout eno un urzh en arbennelezh ; pouezus, diziouerus e vez moarvat roll an oberennoù kent en eskoridigezh un oberenn arz, ne c'haller ket lavarout ez int an arbenn anezhi ; aze n'emañ ket an dalc'h evelkent evit an ampoent. Pezh a zo a bouez eo an dra-mañ : dre bazenn an drec'h e terao un urzh darempredoù nad int ket mui lec'hel, rannvevedel, kantet en hinienn, hogen etre gouzrec'h hag amgen. Amplegad d'an darempredoù etregouzrec'hel eo pazenn an drec'h ; etregouzrec'hel, eleze ivez etre an hinienn ha hi he-unan ; pe c'hoazh : dont a ra an hinienn da vezañ ur gouzrec'h diwar ma c'hell en em gemer he-unan da amgen (adkavout a reer amañ frazenn vrudet Rimbaud : « Je est un autre »). Da lezel a ran ivez da brederiañ war ar gejadenn etre *drec'h* ha *gouzrec'h* nad eo ket moarvat ken dargouezhek-se.

Lakadenn, pe ac'hoel goulakadenn-labour, frouezhus eo intent an tremen eus bruzhunadur an teodyezhoù da yezh wirion evel a-dreuz d'ur bazenn a'n drec'h. Un unded « korfadurel », istorel ha douaregorel — deskrivadurel — zo ivez da deskad teodyezhoù ar brezhonegva ; e-se, e teskriver diouzh an erdal undedoù lec'hel a c'hell an arseller bevennañ en egor diwar-bouez ar studi anezho diouzh an ental, eleze lakaomp dre an imbourc'h strukturel (pimpatrom ar studiennoù o vezañ labour Alf Sommerfelt : *Le breton parlé à Saint-Pol-de-Léon*, 1920). Pep teodyezh o vezañ gougevan strizh pe strishoc'h ouzh ar stuzegezh lec'hel, ez eo endeo un didroc'hadenn didek a reer o komz a « deodyezh », rak an unded werc'hel zo (lavaromp kentoc'h : oa) kevredadel, dezhi arvezioù lavarel hep-mui. Heñveldra, pa gomzer a unded a'r brezhonegva eneur e savboent an arseller, ar yezhoniour, rak an unded-se, zoken anavezet gant an deodyezherion, n'he deveze gwerc'hegezh ebet war an teodyezhoù. Ne lakaan ket er-maez evel just al levezonoù o c'hoari e diabarzh ar brezhonegva : etrelevezonoù lavarel ha, dreist-holl, levezonoù kevredadel gant askouezhioù diwarno e par al lavar (leonekadur ar c'herneveg dre hantererezh ar relijion, gallekadur an holl deodyezhoù dre an arbennoù kevredadel ha politikel a anavezomp, h.a.). Unded devoudel eo unded ar brezhonegva, unded evit ar yezhoniour, unded-dilerc'h pa emañ he fennaenn en un tremened echu, — war ar poent-mañ e vo a-du an holl, zoken ar strukturelourion. {187}Skoempoc'h ez ay an arguz pa vo anv a unded en deodyezh-mañ-teodyezh. Arbennet e ve ez arc'hwel evel ur gevanenn a zo er bremañ pennaenn he unded ; alese an troiennoù « unded vev », « brezhoneg bev », « parler réel ». Klevout a reer ivez kel a « yezh naturel ». Hag, e gwir, e tennfe an deodyezh he unded eus ur reizhiad savelennoù, ar re end-eeun a lak ar strukturelourion o aked da zigej, ha dre se hep mar e tere he dezrevellañ evel « unded naturel », « unded vevedel », « unded kevredadel » (bennozh da forc'hellegezh ar Gl. *vivant*, pa gomz kehelerion ar parlant eus « l'unité vivante d'un parler local », ez intentont evel « unded vuhez » pezh na oufe bezañ estreget un « unded veved » — n'emañ ket ar yezh koad gant ar gomunourion hepken !). Unded an deodyezh, unded dindan savelennoù, zo enta ivez, evel hini ar maban kent pazenn an drec'h, un unded a zrekleur, nad a da sol da embregadenn ebet eus ar vuhez — houmañ termenet evel lamm dreist ar savelennoù.

Er mod daouel ez arc'hwel(e) darempred an teodyezher ouzh an diavaez eus e gelc'hiad kevredadel : pe disteurel e stuzegezh pe he diwall a-vloc'h ; hep plakañ betek re e kaver aze an ersavioù mabanel deskrivet gant Melanie Klein dindan ar geriennoù « ergerc'henn "vat" », « ergerc'henn "fall" » : pe e vez(e) an deodyezh ar mad-dreist (« Ar brezhoneg hag ar feiz zo breur ha c'hoar e Breizh ! ») hag ar galleg un dra argollus ha milliget ; pe a-c'hin, an nevezc'hallegerion n'o devez(e) ket goaperezh a-walc'h evit drailherezh plouz ar blouked. Evel

just, hiziv n'eus ken nemet roudoù eus seurt emzalc'hioù ; n'eo ket dibouez o c'hounaat avat, ha pa ve evit meizañ difennerion ar brezhoneg. Soñj 'm eus, pa oan bugel, ar re a oa deuet da anezhañ er gumun o tont eus ur gumun all (en degouezh-se edo kerent va mamm) a veze graet « des hors-venus » anezho ; kontañ a rae din va mamm, galleger a-vihanik, e veze graet goap anezhi pa oa bugel gant gallaouegerion vihan eus Langaereg en abeg d'he « parlement de noble » ; al lu a rae Langaeregiz ivez eus pouez-mouezh ar barrez amezek... Met emañ aze o trailhañ eñvorennoù pa'z anavezvez koulz ha me seurt devoudoù. Pezh a fell din lakaat a-wel eo e ren war an deodyezh ar rizh darempred ouzh an *diavaezour* tra ma kaver a-geñver gant ar yezh ar rizh darempred ouzh an *amgen*. Displegañ a ran.

Evel ar maban deuet gouest goude pazenn an drec'h da hevelebiñ ar gouzrec'h ez eo ouzh ar gouzrec'hioù amgen, ez eo ar yezher gouest da gaout darempred ouzh ur yezh all (hag ouzh e hini) en ur mod nad eo ket mui ar mod daouel disteurel-diwall. Eus Lagadeuc da KIS ez eus un hilad testoù hag oberiadet eus pazenn an drec'h. Petra eo ur geriadur (divyezhek, met ivez unyezhek) ma n'eo ket ur melezhouradur, pep yezh o c'hoari roll an amgen e-keñver eben, pe en he c'heñver he-unan. Unan eus dedalvezadurioù seurt pleustr eus an drec'h eo al luniad yezh-kein / yezh-tal.

Nep nevezyezhañ zo frouezh un darempred ouzh an amgen hag ur melezhouradur. Unded ar yezh evit ar sturyezhour ned eo ket unded ar yezh evit ar yezhoniour. Evit hemañ ez eo un unded ergorel, trael ; evit hennezh ez eo un unded drec'hel. Kemeromp ur skouer, da gevenebiñ an daou ziraet. Lakaomp e stader un « toull » er yezh, ezvezañs un termen da zec'heriañ ur c'heal, ar c'heal eztaolet e Gl. dre « *conduite, comportement* » mar fell dit. An hentenn diazezet war an damant d'an unded ergorel a bleustro war ar gudenn evel war ur gudenn lec'hel : lec'hel en douaregor da gentañ, dre c'houlenn : « Penaos e lavarfed er brezhoneg bev ? » hag hon brezhonegour d'en em hevelebiñ ouzh ur parlanter eus Pouldruzig pe eus Bulien ; lec'hel, da c'houde, e korf ar yezh, dre glask stankañ an toull hep direnkañ ar gwiadoù tro-dro, pe dre « astenn o nask » d'ar gerioù kozh, evel ma kuzulie din Klerg ober en ur arzaelañ labour SADED (en doare-se e kinnige Vallée *buhezegezh, doare d'en {188}em ren*) ; un doare all da stankañ an toull hep sachañ re war ar gwiadoù tro-dro eo kaougantañ un amprest bet distaolet da gentañ, lennekaat ur ger a selled evel trefot (evel-se ez advevaas Hemon *kundu*, tra ma na gile ket aozerion all rak *komportamant*). Difennerion an unded ergorel, kempennerion ar yezh erouez ne ouzont nemet arlec'houiñ ha takonat gant ar vrasañ lentegezh, o toujañ gant krenijenn ha koustiañs fall a balforsiñ an natur. Anat e teu alese an diac'hinad a dangleuzie emzalc'h tud evel Vallée ha Roparz Hemon : diwar an ampoent m'o doa sellet ar yezh evel unded drec'hel (ha se o doa graet oc'h erlec'hiañ ouzh korf bruzhunet an teodyezhoù un egor unvan ma piaoue pep ger ur frankiz amred klok), o doa graet al lamm dieiltro ha troc'het krenn diouzh pep lec'helezh. Disteurel a rejont al lec'helezh douaregorel — ha n'eo ket hep poan, pa weler e kendalc'has Vallée da notañ ar stummoù rannyezhezh en e c'heriadur —, hogen stag e vanjont ouzh lec'helezh hanezel ar yezh. (Skouerioù e-leizh a lec'helouriezh a c'hallfen reiñ. Lec'helouriezh douaregorel : Maodez Glanndour o tisteurel *gwered* nevez lakaet en arver gant SADED war zigarez ma kaver « war ul lodenn vras eus ar brezhonegva » ar stumm « *gwered* » eus ar ger lennek *bered* ; lec'helouriezh hanezel : un nevezvrezhonegour eus Naoned oc'h arbenniñ ne oa ket eus ar ger *degad* a gave e skridoù SADED pa n'en kave en nep lec'h en istor ar yezh ; pe c'hoazh Christian Guyonvarc'h oc'h embann en e *Dict. étym. Bret. anc., moyen et mod.* 6.416hh ez eo savet fall ar gerioù *amdroc'h, amglopenn* h.a., p'o deus ar brezhonegoù paouezet abaoe kantvedoù a reiñ ar ster « tro-dro » d'ar rakger *am-*. Roparz Hemon, hag eñ an hini kempoellañ eus e remziad, mar diazezas da vat pennaenn ar furmoù ha mar asante, ent damkanel, da adsevel pe ac'hoel da arnevesaat korf ar yezh, a roas betek ar fin an tevet d'an arlec'houiñ ha d'an takonat ; gwell e kave ober gant *lenneg* pe *spereder* eget degemer *kefredour* : an adsevel oa evitañ ur gefridi nemedennek da ren gant furnez ha da echuiñ ar buanañ gwellañ ; n'hon heulie ket pa dermenemp an adsevel-se evel un ademframmañ bloc'hel ha peurzalc'hus ; yezhañ oa c'hoazh evitañ pleustriñ doujus ensavadur milvedel ur yezh ha n'eo ket kemer perzh en ur c'henderc'hañ ez eo ar c'henderc'hañ yezh un arvez anezhañ.)

En eneb, an hentenn diazezet war unded drec'hel ar yezh a ra eus pep kudenn ur gudenn gevanel. Emañ ar yezh er yezher evel e jestroù er bugel ur wech diraezet gantañ pazenn an drec'h. Diwar velezhourañ e tesk hemañ jestroù tud e gelc'hiadur. Hogen diouzh ezhomm, diouzh c'hoant dreist-holl, ez ijino jestroù nevez. Da lod diles en e jestraoueg erouez ez ay ar jestroù digent-se e kement ma tisoc'hont eus un ademframmadur eus e jestraoueg dierouez. Heñveldra, diwar velezhourañ en em furm ivez ar yezh dierouez ; un toull er yezh erouez a zevoud e dialusk ar yezh dierouez un tuadur d'an ademframmañ ha kaset da benn e vez hemañ dre un embreg er yezh erouez. Seurt embreg a c'hall bezañ ur c'hempennadur izek, lec'hel, doujus kent pep tra da arstal ergorel ar yezh : talfaset e vo an toull, dre se graet un danavenn er yezh ha, dreist-holl, c'hwitet war an taol ademframmañ, war un degouezh da reiñ nerzh ha yaouankiz d'ar yezh. E gwir, pep taol ademframmañ zo un taol genel ha bemdez-c'houlou emañ derou ar yezh — ar reizh ergorelour a ra anv a yezhoù « kozh ». An nevezyezhañ (nevezc'heriañ ha nevezsteriañ) ned eo ket un devoud arlezat e buhez ar yezhoù met ar vammenn-greiz anezhi : marv eo ur yezh direet d'he unded ergorel. Er skouer dibabet uheloc'h, dec'heriañ e brezhoneg ar c'heal

« comportement-Verhalten-behaviour », e c'hoarias ur melezouradur liesdrec'h : a) ur meni elfennerezh war glask da luniad ar c'heal e-barzh dialusk al lavar dierouez (galleg, saozneg, h.a.) ; seurt « lavarelfennerezh » zo nesoc'h d'an direadur eidetek kentradet gant Husserl eget d'ar bredelfennerezh : hemañ a imbourn'h war dialusk unveziael ur bred evel m'en em amparas dre e istor hiniennel ; en eheb, pep eidoz lavarel ned {189} eo lavarel nemet e kement ma'z eo boutin etre al lavarerion : ur ger nevez n'en devez chañs da vevañ nemet e kement ma'z a tre e dialusk dierouez ar yezherion all ha ma kas da bennvat an tuadur d'an ademframmañ enaouet dres gant an diouer anezhañ ; b) ur wech molumet eidoz ar c'heal e kaoz, ur wech blivaet en e zierouez al luskoù a ya d'ober ul luniad, e tro ar sturvezhour ouzh ar yezh-tal, ha dre zarnodiñ, e klask dec'heriañ ; dre ur monedone erouez-dierouez e ren melezouradur etre al luniad dialuskek dizec'her ha barregezhioù ar yezh, ar re-mañ dec'havalet dre o gwrizienn dierouez ; tamm-ha-tamm e strisha teskad ar c'hedrannoù kantaezet evel gallus hag e tifluk an termen disoc'h. Er skouer dibabet e tisoc'has an imbourn'h gant *ersav*. Kevazas e hañvalas bezañ, pa voe degemeret distroñs gant ar yezherion arnevez. Evit ur gwel, e tisklote diouzh unded ergorel ar gwalarneg, seul gent a se an teodyezhoù ; evel nevezc'her e oad aet evit e sevel d'ur rakger marv pell 'zo e brezhoneg ; evel nevezster, ne gaved ennañ hini ebet eus an elfennoù ster arveret da aozañ e gevatalioù er yezhoù all [sl. ivez ur skouer all a wikefre nevezc'heriañ war *Ems* 126.3-15].

Diwar an notennoù-mañ taolet un tammig war ar prim, e tennan un nebeut evezhiadennoù :

– Derou ur yezh a c'hoarvez dre ul lamm a ra anezhi un unded, al lamm-se o vezañ war un dro un troc'h etrezi hag an teodyezhoù ma eskor diouto hag enkriadiadur un darempred ouzh amgen (e-keñver ar yezhoù all hag en he c'heñver he-unan). Diwar vont e verkan priziusted an termen *amgen* [sl. GBLF ¶137, 444, 465], pa vije re zispis *all*, *arall* ha kammsteriek *estren* (me oar e ra Fédida gant « Le site de l'étranger », *L'écrit du temps* 2.35-44 en hevelep degouezh a-zivout ar varzhoniezh) ; luziañ an traoù ne ve ken skrivañ he devez ar yezh un darempred ouzh *estren* e-keñver ar yezhoù estren hag en he c'heñver he-unan. Diwar vont c'hoazh : an troc'h diouzh an teodyezhoù ne vez ket graet ur wech da vat ; marteze ez eus un troc'h arvestekoc'h e derou hanezel ar yezh, an hini a reas tadoù ar yezh lennek ; kenderc'hel a ra koulskoude an troc'h da c'hoarvezout bewech ma vez kaset da benn un taol ademframmañ — ur skouer splann eo an troc'h a zo bet etre brezhoneg arnevez ha brezhoneg lennegel.

– An unded drec'hel, ar gwrizioù dierouez, ar genel dre veleziouradur a lak da renkañ ar sturvezhañ, hag ivez pep yezhañ diles, e-touez an arzoù. Diouzh ur sell trabredoniezhel e c'haller lavarout emañ derou ar yezhañ hag an holl arzoù e pazenn ar melezour. N'ouzon ket ha Lacan a zifennas an dezenn-mañ — me zo pell a vezañ e beurlennet — met al leterc'hañ ha, dre-vras, nep ledeztaloñ zo ur gwered a veleziourañ (e-se e chom al ledeztaloñ, ha marteze nep barzhoniezh, hanter-hent).

Pa gomzemp a reolennoù, ne c'haller ket tremen evel just hep un nebeut anezho. Hogen deberzh ha kendivizadek e chomont. Ne oa retvez ebet d'ar reizhiad *-el / -ek* diazezet gant Vallée. Ne oa retvez ebet kennebeut d'an Navet Simfonienn. Gwechall e raemp gant ur rummenn devoudoù hor boa skritellet « deberzh diziouerus »... Deverañ a ra ar reolennoù diouzh an taolioù nid ha n'eo ket an taolioù nid diouzh ar reolennoù, an arזורion, hag ar sturvezhourion a oar se. Ar yezhoniourion da'm fardono, met diazezet eo reolennoù ar yezh war ar fealded kent kemplegañ d'ar savelelennoù.

KIS-298 – Raktres ur c'hounskrid war ar yezh arnevez.

{190} Dave da KIS-273, pp. 127-128 ; KIS-276, pp. 134-135 diaraok.

(GC da GE – 09 04 84)

Goude hirbatouilhañ e kuzhiadennoù *Emsav*, setu deuet fraezh danvez ha steuñv va labour dazont. Rannbennad 443 va c'hounskrid « Kalvezerezh ar sturvezhañ » (p. 60hh.) zo rannet evel-henn :

- arver ar rakgerioù
- arver ar stirannoù
- arver al lostgerioù
- arver ar c'henstrolladoù.

Graet 'm eus va mennoz kenderc'hel gant ar sturvezhoniezh ha studiañ dedalvezadur ar c'halvezerezh usveneget da yezh *Emsav*.

Displegañ a ran :

1. – Roll an holl c’herioù (Sl. Gervaoù 1967 ha 1968) dezho ar rakger-mañ-rakger. Sklaeradennoù a-zivout an holl rakgerioù en arver, ar re « arnevez » pergen.

2. – Roll an holl c’herioù enno ar stirann-mañ-stirann. Sklaeradennoù a-zivout o orin, bremanekadur o furm...

3. – Roll an holl c’herioù dezho al lostger-mañ-lostger. Sklaeradennoù...

4. – Roll an holl genstrolladoù. Sklaeradennoù...

Ur seurt labour a aesay trevell ar yezherion o deus youl da arverañ ar yezh arnevez. Evidon vunan e vo ur c’horvo frouezhus. Marteze ez ay ivez da zafariñ chanter dornlevr ar sturyezhañ. [...]

Ul labour klokoc’h a ziawelan en dazont : diskouez ez eo yezh *Emsav* kevazas ouzh ar yezh dezrevellet e HMSB gant Roparz Hemon hag ouzh hini kentelioù SADED ; un digarez e ve da adsevel ar re-mañ ha d’o embann gant skouerioù tennet eus an testennoù klasel hag eus *Emsav*.

{191} KIS-299 – Br. -van, Kb. -fa, -fain, -ofain.

(GE da GP – 12 04 84)

Setu un arroud eus RC 42.178 ma ro Vendryes un displegadur eus Br. **-van** ha kembraegoù **-fa** ’zo, e sigur barn MARSTRANDER, *Observation sur les présents indo-européens à nasale infixée en celtique* (1924). Reiñ a rafe da gompren an dislank ster a gaver gant gerioù kembraek ’zo ma n’en deus **-fa** netra da welout ken gant keal al lec’helezh (« -FA, MA a) Lle : *place*. b) Cyflwr, ystad ; gweithred : *state* ; *action* » GPC 1266).

Les anciens verbes à nasale ont généralement des infinitifs (noms d’action) à suffixe *-ti-. Mais il s’est développé un infinitif nouveau du type *glenamon*, *lenamon*, *fenamon*, *tlenamon*, dont le suffixe est primitivement *-amnā. Ce suffixe est bien connu en brittonique sous la forme du breton *-van* (*peurvan* « pâturage », *trémenvan* « trépas », *gwelvan* « pleurs », *keinvan* « lamentation », etc.) et du gallois *-fa* (*crynfa* « tremblement ») mais surtout *-fain* *-ofain* (*wylofain* « pleurs », *cwynofain* « lamentation », *digofain* « colère », *dolefain* « cri, plainte ») ; *-ofain* remonte à *-ām(n)- (cf. l’extension des noms d’action en *-umn* en arménien).

(GP da GE – 17 04 84)

Ne’m eus ket lennet levr MARSTRANDER barnet gant VENDRYES, hogen n’eo ket nevez ar gelennadurezh displeget amañ. He c’havout a ri gant MORRIS JONES, WG 231 ; dija e oa bet studiet ar pao. en Ie. *-men- gant BRUGMANN, Grundriß² 2.1.241, mes ne ra ket anv eus ar Kt. ; PEDERSEN, VKG 2.61-62 § 403 a studi ar gudenn : *-mnā (skedusoc’h ha gwirhañvaloc’h eget *-(a)mnā Vendryes) a bourchasas krIw. *len-main* « heuliañ », krKb. *kwyn-fan*, krBr. *quein-uan*, krKn. *taros-fan*, h.a. Menegiñ a ra ivez hIw. *ua len-omn-aib* « a lituris » a dosta da hBr. *linom*. Diwezhatoc’h, THURNEYSSEN, GOI 451, 455, « special formations » ar pao. hep dave d’ar predenegoù. A-zivout Ar. -owmn, sl. MEILLET, *Esquisse gramm. comp. armén. class.*² 77, 79 ; RÜDIGER SCHMITT, *Gramm. d. Klass.-Armen. m. Sprachvergl. Erläuterungen* 86 : « -owmn Nomina actionis (von Verbalstämmen {Aor.} abgeleitet) : ows-owmn “Lehre” (zu owsanim “ich lerne”, Aor. owsay) ». Sl. ivez GODEL, *Linguist. armén., ét. diachr.* 13. Hag en diwezh, ERNAULT GMB 529 « *queinuan* ... par un suffixe {192}-man ou par le mot gall. *man* lieu... Je crois que *queinuan* est plutôt dérivé ». Gwelet en doa reizh, hep mar ebet. Sevel a c’haller « nomina actionis » nevez diwar bennrannoù an *n*-verboù pergen (mes evit ar re all ivez, sl. *peurvan* ?) gant *-van*. Pe arver resis a rakwelez evite ? Sl. ivez (WACKERNAGEL-)DEBRUNNER, *Altind. Gramm.* 2.2.777 § 630 hag evit ar Gm. (KRAHE-)MEID, *German. Sprachw.* 3.131. § 110.

KIS-300 – Alioù all evit ur c’hounskrid war ar yezh arnevez.

Dave da KIS-273, pp. 127-128 ; KIS-276, pp. 134-135 ; KIS-298, pp. 189-190 diaraok.

(GE da GC – 16 04 84)

Evel a lavaren dit, reizhadurioù ha klokadurioù zo da zegas e roll ar rakgerioù embannet GP, *Str* 134-139.

– Reizhadurioù. Da skouer evit a sell ar c’hemmadurioù goude ar rakger ha dedroadurioù e-barzh rakgerioù ’zo :

goude **am-**, « **n-** a ya da **m-** », kinnig na voe ket degemeret ;

an- « dirak **r** ha **l** eo gwell ober gant **av-** », andegemeret ;

az- « dirak **r** : **ae-** (sl. **kaer** eus ***kadro-**) », andegemeret (aze hon eus kavet gwell heuliañ an « hent kedrannel digemmesk » eget un « hent kedrannel tregevanelaet »).

[Pezh a anvan « hent kedrannel tregevanelaet » pe « kemmesk » eo dezneuziadur ur ger diwar-bouez kedrannoù bremakeaet, nemet e verker koulskoude betek ur par an emdroadur a vije c’hoarvezet dre an hent kevanel. Bezet an teir c’hedrann vremaakeaet **az-**, **rann**, **ger** ; lakaomp, oc’h ober an distro dre ar Pd., e vije disoc’het an hent kevanel gant $\rightarrow$ **aerenner** ($\rightarrow G^2$), tra ma tegouezh an hent kedrannel digemmesk gant $\rightarrow$ **azrannc’her** ($\rightarrow \alpha^2 - \rightarrow \beta^2 - \rightarrow \gamma^2$) ; un hent kemmesk, tregevanelaet, a yafe da **aerannc’her** ($\rightarrow \{\alpha^1 - \beta^1\}^2 - \rightarrow \gamma^2$). Sl. KIS-221, pp. 34h. diaraok.]

– Klokadurioù.

Rakgerioù ankouaet : **keit-**, **korr-**, h.a.

Dreist-holl a-fet ster : ne c’hoarvez nepred an nevezc’heriañ hep nevezsteriañ ; bep ma vezont arveret e teu ar c’hedrannoù da sammañ gwiskadoù ster nevez. Seurt arvez istorel **{193}** zo ezvezant e roll rakgerioù ar *Str*, dre zaou arbenn : dre e zurc’hadur a yezhonour en devez GP diegi o lezel ar c’hedrannoù da bellaat diouzh o ster kent ; en amzer ma voe savet ar roll edo c’hoazh ar sturvezhañ gant e gammedoù kentañ hag andezger e vane pennaenn an nevezsteriañ.

Evit al lostgerioù, evel a ouzout, kement-se a voe dreist-holl labour Vallée. Aes eo merzhout zoken ez omp pishoc’h egetañ ouzh o arverañ. N’hon eus ket dilezet an diforc’hioù priminik, ha prizius, a savelas etre **-adur**, **-adurezh**, **-edigezh**, **-adenn**, **-erezh**, h.a. Koulskoude ne reomp gant al lostgerioù-se nemet pa vez ur resisadenn d’ober, un enebadur da lakaat etrezo. En degouezhioù all, e tremenomp gant ar pennanor pe zoken ar bonad (da verkañ gant Roparz Hemon an tuadur ivez da ziren ar pennanorioù d’o bonad : **digej**, **desav**, pa ginnige Vallée **digeijañ** — hag ivez **digeiz**, **digej** —, **desevel**). Evelkent ez eus bet degasadurioù gant KIS e domani al lostgerioù : **-ad** zo bet daskoret dezhañ daou ster dilezet gant Vallée, a) nomina actionis : « an ezhomm kastiz evel **erzerc’had** eus al **luzad** a varv » ; moarvat en dije Vallée lakaet : **erzerc’hadur**, **luzerezh** ; b) nomina agentis : **fiziad**, **merdead** (hemañ diwezhañ embannet gant Vallée, hogen evel er-maez reizhiad, henfurm). War un dro hon eus reizhet ar fazi graet gant Vallée a oa gwiskañ ur ster gouzañvat war **-ad** (sl. La-03 64-69). Evit a sell **-adus** hon eus peurskoueriekaet evel keveneb gouzañvat da **-us** oberiat, e chom e studi d’ober pa ouzon. Advevaet hon eus ivez al lostgerioù **-ed**, **-ez**, **-id** gant ur serten lentegezh betek-henn, dav anzav.

KIS-301 – Dialectes et langues.

Skrivet e voe an notenn-mañ evel an notenn da heul [KIS-302] da-geñver un dalc’h studi gant Jean-Pierre Le Dantec hag Alain Le Berre e sell da sevel un teuliad evit ar gazetenn *Libération*.

(GE da JPLD – 21 04 84)

Je suis en train de jeter des notes à propos d’un des points que tu m’indiques : dialectes et langues. J’y trouve le biais pour aborder cet **{194}** autre point qui te soucie : la corsisation. Il y a des analogies entre certaines attitudes corses et bretonnes, résumées dans ce slogan commun : les Français dehors ! Ces attitudes ne sont pas sans rapport avec l’esprit dialectal. Le locuteur dialectal est avec l’extérieur dans un rapport fonctionnant sur le mode binaire de l’assimilation et du rejet. Ou bien il rejette la culture de l’extérieur et les porteurs de cette culture, ou bien il s’assimile à eux et rejette sa *culture*^{xxix} natale. Le rapport ne saurait fonctionner autrement, car le dialecte est un code parfaitement intégré à l’ensemble des codes sociaux ; en lui,

aucune coupure entre structures langagières et structures sociales ; il s'en suit que les mots y sont tenus en laisse par un nombre limité de combinaisons possibles ; enfreindre les règles langagières est une atteinte aux mœurs. L'espace du langage et l'espace social ne font qu'un ; de là le localisme des parlers : le message situe d'abord le locuteur dans l'espace géographique vécu. Il s'ensuit pour le dialecte une faible cohésion linguistique. Celle-ci se traduit de deux façons : le morcellement des dialectes dans leur aire géographique en autant de parlers différents selon les communautés locales (en Bretagne, autant de parlers que de paroisses) ; leur comportement sous l'influence de la langue : non pas sous le mode de l'emprunt, mais de l'effraction ; les formes locales et hors-venues^{xxx} se juxtaposent plutôt qu'elles ne s'intègrent dans un ensemble tendant à s'unifier. Le dialecte laisse la place à un mélange hétérogène, stratifié, une couche langagière nouvelle liée à la vie publique, technique, moderne confinant la couche archaïque aux relations privées et finissant par l'éliminer^{xxxi}. Cette incapacité du dialecte n'est qu'un aspect de l'incapacité de la civilisation dite « traditionnelle » à assimiler les apports extérieurs. Dialecte contre langue, vie archaïque locale contre vie moderne mondiale, la partie est par trop inégale. Pourtant une alternative se présente : le refus de toute assimilation, le rejet global, intransigeant de l'extérieur, une position séparatiste radicale : les valeurs étrangères sont systématiquement dénigrées, déniées et les valeurs propres sont magnifiées, ritualisées, figées ; elles sont amalgamées aux autres valeurs présentes (la foi bretonne combattant l'impiété française, les Aryens de Celtie méprisant la Juiverie parisienne, la Bretagne socialiste opposée à la France impérialiste, etc.) ; le terrorisme prétend donner consistance historique à l'idéologie séparatiste en « creusant un fossé de sang entre la Bretagne et la France ».

Et pourtant il se pourrait que derrière ce mur de l'absurde qui retranchait les séparatistes bretons de leurs contemporains, il y ait eu des promesses qui ne seraient pas levées à l'ombre d'un autre abri. Et cela à l'insu des historiens et des journalistes. L'idéologie, inopérante dans l'histoire, aurait joué le rôle de mythe fondateur. (Une telle possibilité n'engage-t-elle pas à montrer de la prudence avant de conclure sur la « corsisation » ?) Si l'agitation nationaliste bretonne, avec tout ce qu'elle eut de ridicule et de pitoyable, a pu donner occasion à l'avènement d'une vraie langue, d'un seul authentique foyer de culture, ne mérite-t-elle pas d'être reconsidérée ?

La distinction des linguistes entre langue et dialecte reste sommaire : le dialecte serait la forme locale d'une langue. Sans doute considèrent-ils comme étant hors de leur propos les rapports extrinsèques du langage au sujet parlant, au social, à l'histoire, ou l'émergence du langage lui-même. Si le dialecte est un code dépendant de son intégration à l'ensemble des autres codes sociaux, la langue implique une séparation du langage et de la société ; elle dispose d'un « espace » propre, isotrope, illimité, affranchi {195} de tout localisme, déterminé par la libre circulation de ses mots. Si le locuteur dialectal est avec l'extérieur dans un rapport d'assimilation ou de rejet, le locuteur de langue connaît un rapport d'identification et de différenciation. Il constitue l'unité de sa langue dans le miroir des autres langues — qu'elles soient les langues contemporaines ou la langue dont son parler est issu^a. Les créateurs du français identifiaient leur dialecte au latin et, plus ils l'identifiaient, plus leur dialecte se trouvait différencié, du latin d'abord, de lui-même ensuite : devenant langue à son tour. Cette émergence de langue que j'ai décrite ailleurs comme *adossement*^b est celle de l'anglais, de l'allemand... et du breton. C'est en identifiant leurs dialectes au français que les pionniers du breton moderne les en ont différenciés et ont différencié de ces dialectes une langue naissante, libre de tout localisme et unifiée^{xxxi}. Au grand scandale des locuteurs dialectaux qui n'ont pas encore fini d'y voir une trahison, une manière d'assimilation, la porte ouverte à une invasion sournoise du français au mépris de la bretonnité.

Le critère sans doute le plus solide de la langue est que son locuteur entretient avec elle une *relation d'étranger*^{xxxiii}. La relation d'étranger assure la distanciation, la liberté du locuteur par rapport à son langage et en même temps l'indépendance de son langage par rapport à la société. Les lecteurs du *Cheval d'Orgueil* qui s'attendaient sur le monde traditionnel ne mesurent généralement pas le gouffre qui les en sépare, celui de la liberté que leur a apportée le français — et d'abord la liberté d'une relation d'étranger à ce monde disparu — simplement en tant que langue supplantant les dialectes. Le dialecte est d'un lieu, la langue est d'un temps. L'accession du dialecte au statut de langue, le retour d'une langue aux dialectes trouve dans les vicissitudes socio-politiques seulement des conditions, non pas des causes. La langue est *catholique* au sens propre (universelle), le dialecte est païen (chose du *pagus*). P.-J. Hélias a beau dire qu'il est d'un lieu avant d'être d'un temps, il le dit en français, ou s'il s'aventure à le dire en breton, il recourt à la langue littéraire. Je tiens à marquer l'analogie entre l'instauration de la relation d'étranger et ce que Lacan a nommé le *stade du miroir* : l'émergence de la langue comme corps unifié en relation fondatrice avec les autres langues ne rappelle-t-elle pas la découverte par le petit enfant de sa propre image (ou de l'image d'autrui) comme anticipant, promouvant l'appréhension et la maîtrise de sa propre unité corporelle. Puisque j'en suis aux références, je citerai Hölderlin : « Mais ce qui nous est propre demande à être appris aussi bien que ce qui nous est étranger. » Et Heidegger commentant cette phrase : « Telle est la loi selon laquelle le poète ne parvient à être chez soi qu'au bout d'une traversée poétique qui le conduit d'abord à l'étranger, dans l'exil. » (Notion d'exil que traite également la Kabbale comme passage préalable à la liberté.) Pierre Fédida, dans un article lumineux intitulé précisément « Le

site de l'étranger » (*L'écrit du temps* 2.35-44), reprend les dires de Hölderlin et de Heidegger et conclut : « Comme le disait Heidegger du Grec étranger à sa propre langue et devant passer, *traverser*, d'une rive à l'autre, en sa propre langue, l'acte poétique est bien de fondation par tra-duction et ainsi d'appropriation du propre depuis ce site intérieur instauré comme étranger » (pp. 36-37).

À quoi sert un dictionnaire de psychanalyse en breton ? À rien, si l'on attend qu'il soit utile aux psychanalystes. « Pourquoi le breton ? » m'écrivait une amie. Question aussi scandaleuse que « Pourquoi la peinture ? » L'avènement d'une langue ne relève pas de la politique, mais de la poésie. {196} Comme l'avion supersonique à la pointe de son tonnerre, il crève le mur de l'histoire. Les conditions historiques ne l'expliquent pas. Tout au plus le permettent-elles. Et encore... À preuve que pour ce qui est du breton moderne, ces conditions sont inapparentes ou franchement contraires.

^{xxix} J'écris *culture*, le sens n'étant plus le même. Il s'agit ici du sens américain qui tend à se généraliser : « genre de vie dans un lieu déterminé. »

^{xxx} J'emprunte ce terme de *hors-venu* à mon parler natal. À Saint-Carreuc, était « hors-venu » celui qui, établi dans la commune, était né ailleurs, fût-ce dans la commune voisine.

^{xxxi} Dans le dialecte gallo de mon enfance, *marché* et *noir* se disaient [marʃə], [nɛʁ]. Mais quand le terme *marché noir* se trouva introduit pendant la seconde guerre mondiale, il était prononcé comme en français.

^a Sl. KIS-297, pp. 185-189 diaraok.

^b Sl. *Ems* 126.3-15 ; *Poesie* 29.55.

^{xxxii} Ceci est bien entendu à compléter : le breton moderne est né aussi, et d'abord, de son identification-différenciation avec la langue bretonne du haut Moyen Âge, avec les autres langues celtiques et sa langue sœur, le gallois, surtout. À ce propos, se reporter à ma préface à *la Marie Morgane*, 1981.

^{xxxiii} Alors que le dialecte fait corps avec son locuteur, « lui vient des tripes » au point qu'on le dit « parler naturel », la langue n'existe vraiment que quand son locuteur entretient avec elle une ambiguë relation d'étranger. Elle s'éloigne de la nature pour gagner l'histoire. Elle se crée en servant à créer. Le « dirigisme langagier » (A. Sauvageot) qui préside au destin des langues est fondé sur cette relation d'étranger — au même titre que la poésie et les autres arts du langage.

KIS-302 – Trois cas de figure de la néologie.

Savet e voe an notenn-mañ en hevelep amboaz hag an notenn diaraok, sl. **KIS-301**, pp. 193-196.

(GE – 01 05 84)

A. – Le nouveau terme est prévu par les structures déjà en place dans la langue. Par exemple, la dérivation d'un adjectif à partir d'un substantif. Une fois admis le substantif *atom* « atomes », l'adjectif *atomel* s'en est trouvé dérivé automatiquement selon une règle morphologique. La langue elle-même vient au devant du besoin néologique.

B. – Le nouveau terme n'a pas été prévu par les structures en place : la langue est prise au dépourvu et le néologue va devoir intervenir activement. C'est le cas où la langue se trouve confrontée à des notions nouvelles pour elle. Par exemple, quand la question s'est posée de fournir des équivalents bretons aux termes français, anglais, etc. construits à partir de *psych(o)-*. L'intervention du néologue a dû passer par deux degrés de décision : d'abord {197} choisir entre la voie internationale, de l'emprunt, de l'adoption d'une nouvelle unité sémiotique bretonne *psik(o)-*, et la voie aborigène, de la spécialisation sémantique d'un terme celtique et de son affectation au nouveau secteur de signification. Le second degré de décision, atteint seulement en cas du choix de la voie aborigène, inaugure le travail néologique proprement dit. Ce travail fait entrer en ligne de compte de multiples considérations :

– l'analyse de l'unité sémiotique *psych(o)-* au travers de ses emplois, non en grec ancien, mais dans les langues contemporaines ; analyse plus proche de la réduction éidétique de Husserl que de la définition lexicale en ce qu'elle prétend dégager les visées qui ont débouché sur l'introduction de cette unité dans le matériel langagier moderne, et ne s'en tient donc pas à de simples considérations linguistiques ;

– l'inventaire des ressources susceptibles d'utilisation dans la langue d'accueil ; là également ce n'est pas tant une configuration lexicale positive qui comptera que l'insertion des unités sémiotiques dans une dynamique expressive d'ensemble débordant le domaine linguistique ; (point qui se trouvera développé plus loin, mais cette tendance holistique de la néologie indique déjà qu'elle relève de l'art, qu'elle a statut de *poésie* et non pas de simple linguistique appliquée.)

L'« analyse des visées » et l'« inventaire des ressources » susmentionnés amènent le néologue à des soucis plus techniques :

- les tendances néologiques propres à la langue pour laquelle il travaille ; le français, par exemple, recourt de tout temps au grec et au latin ; l'allemand aussi, tout en exploitant un fonds aborigène très fécond ; ces tendances, variables d'une langue à l'autre, varient également dans le temps pour une même langue : le français tend à résister en ce moment aux emprunts à l'anglais et à exhumer ses propres archaïsmes. La *néologie* implique une *néonomie* : le néologue est amené à établir et à renouveler les règles du renouvellement de la langue ; les motivations de la néonomie sont en grande partie étrangères à la linguistique — on aperçoit facilement les raisons qui portent les néologues français à privilégier depuis la deuxième guerre mondiale le recours au fonds sémiotique et lexical français aux dépens des emprunts à l'anglais et même au grec et au latin ; des raisons semblables ont conduit les néologues bretons, après des siècles de « néologie par emprunt », à se tourner en priorité vers les ressources de leur propre langue ;

- le principe d'économie ; la néologie tient compte d'une certaine façon des notions de « coût » et de « gain ». Il est généralement moins « coûteux » pour les locuteurs d'adopter un terme international, comme de profiter d'une invention faite par d'autres, d'avoir une monnaie valable dans les autres pays. Il faut certes escompter un gain sérieux pour préférer la voie aborigène à la voie internationale. Voici quelques exemples d'avantages pouvant jouer en faveur de la voie aborigène :

- = la conformité articulatoire ; la suite des phonèmes [p s] est tout à fait insolite dans les langues celtiques ; les emprunts tendent à la réduire à [s] : Br. *salm* du La. *psalma* ; gallois *seicoleg* de l'anglais *psychology* (cependant la néologie bretonne moderne n'opère pas cette réduction : *psikoz*) ;

- = l'unité du système néologique : l'introduction d'une unité sémiotique internationale telle que *psik(o)-* en breton entraîne la constitution à l'intérieur de la langue d'un second système néologique possédant ses lois propres et, de là, une cassure soustrayant au système néologique breton une portion du champ lexical. Dans certains cas, une parade a été trouvée à ce {198} danger : la doublure du terme international par un terme aborigène qui ne tarde pas à prendre de la distance, et d'autant plus aisément que son « concurrent » assure la fonction « officielle » et constitue ainsi par les perspectives qu'il ouvre un enrichissement notionnel (et le coût est compensé par un gain souvent fort appréciable). L'allemand offre de nombreux exemples de cette « concurrence divergente », de ces « doublures se mettant à leur compte » : *Existenz – Dasein* en est l'exemple le plus connu ;

- = les perspectives ouvertes à la pensée par les termes résultant de la voie aborigène ; nous venons d'en avoir un aperçu avec les cas de « concurrence divergente » ; d'un point de vue plus général, lorsqu'une langue compose à partir de son propre fonds un terme donné comme l'équivalent de tel terme étranger, cette équivalence de droit est seulement identité de dénotation ; le terme reste chargé de connotations dont sa spécialisation sémantique ne l'a pas dépouillé ; lors de certains emplois, certes, tout ce qui n'est pas sa pure dénotation sera biffé, annulé ; mais bien souvent, surtout s'il s'agit d'un emploi de recherche, de création, sa profondeur connotative, véritable profondeur historique, suivra le mot et sera là, à portée des locuteurs, comme une mine pour la pensée, un clavier pour la poésie. Au néologue de tenir le plus grand compte de ces connotations dans ses choix ; comment le pourrait-il sans avoir lui-même la pratique de la pensée et de la poésie ?

Il y a sans doute peu à gagner à trouver un terme par la voie aborigène comme équivalent d'*oxygène* (encore qu'un tel terme, *trenkgan*, simple calque du grec ancien, ait été proposé par le premier néologue breton, Vallée) ; les termes chimiques constituent un vaste système cohérent et le coût des deux ou trois cent mille néologismes nécessaires à son introduction par la voie aborigène, comparé à la minceur du gain, montre assez l'absurde de la tentative ; en effet, les termes chimiques valent exclusivement par leur dénotation. Par contre, lorsqu'il s'est agi des termes composés à l'aide de *psych(o)-*, les locuteurs bretons ont ressenti le besoin d'un radical issu de leur langue. Leur choix se porta d'abord sur *ene* « âme », mot maintenu vivant par la religion. Mais c'est précisément à la demande des gens de religion que *ene* et ses dérivés ont été abandonnés dans l'usage scientifique, le psychisme ne devant pas être confondu avec l'âme immortelle. Pourtant, mis à part quelques termes très techniques comme *psikoz*, le formant international n'a pas été adopté en breton ; c'est le terme *bred* qui a finalement été choisi ; en sa faveur ont joué divers facteurs :

- = sa conformité articulatoire, son aisance à donner composés et dérivés ;

- = inattesté en breton depuis mille ans, il est bien vivant en gallois (*bryd* « esprit, disposition d'esprit, volonté, intention, désir ») ; on le trouve en vieux-breton sous la forme *brit*, *bret* et en vieil-irlandais : *breth* « action de porter, emporter, choisir » ;

= il provient d'une racine très féconde dans les langues indo-européennes : **bher-*, retrouvée dans le grec *φέρω*, le latin *ferō*, etc. Il est probable que la position privilégiée du signifiant dans les langues indo-européennes et du signifié dans la pensée moderne a joué en faveur de l'adoption de *bred* comme équivalent de *psych(o)-*.

Quelques réflexions avant d'aller plus loin. Jean-Pierre a soulevé une objection : quel contrôle s'exerce sur le néologue ? Une Académie ? Entre l'apparente toute-puissance du fabricant de mot et les usagers, quelle instance juge de l'acceptabilité des innovations ? Le néologue serait un technocrate dont il s'agirait de limiter le despotisme par une commission d'élus, ou d'élites. Je ne pense pas que cette conception rende compte de la situation. J'aborderais plutôt la question en montrant que le rapport de {199} tout locuteur à sa langue est marqué par deux traits constants : on ne peut parler sans être confronté à une certaine inadéquation de la langue ; on ne pratique pas la langue sans toujours plus ou moins la renouveler. Ces deux traits sont patents dans les domaines scientifique et technique où la néologie est de fait très sollicitée — au point que le pouvoir politique a tenu à la prendre sous son contrôle en habilitant des comités de technologie. Cette situation est aussi, moins visiblement mais plus radicalement, celle des autres renouveleurs de langage que sont les poètes. La langue souffre d'inadéquation, non seulement à la réalité sociologique ou économique, mais à la réalité tout court. Le poète est celui qui révèle des inadéquations que personne avant lui n'a cernées, il dit le réel tel que personne avant lui ne l'a dit. La poésie est une certaine façon, non de traiter la langue, mais d'abord de faire voir que la langue tout entière campe dans le champ poétique.

Les pratiques néologiques se situent sur une échelle à une extrémité de laquelle se trouve le cas-limite de la terminologie systématique référant à l'objectivité pure, permettant une élaboration collective et pour ainsi dire informatique (je pense à la terminologie biochimique). À l'autre extrémité est l'acte poétique, dont la structure est tout autre : il se tient en deçà de la désunion qui détache du locuteur sa parole et oppose le sujet à l'objet ; la parole poétique naît comme union du poète, de sa langue et du réel ; elle se diffuse, comme contagion mystique, en devenant la même union pour autrui. Le travail néologique est toujours ambigu : collectif et vérifiable tant que les néologismes sont les mailles impersonnelles d'une pensée objective présumée universelle, singulier et « contagieux » dans la mesure où le néologue en appelle à la liberté du poète, c'est-à-dire au champ poétique, dont la langue n'est qu'une manifestation contingente.

Cette « liberté du poète » n'est pas l'arbitraire, elle est au contraire une affaire rationnelle, du moins si l'on considère que le choix d'un nouveau vocable intègre un nombre élevé de raisons fondées sur des disciplines théoriques et pratiques — l'exposé de quelques-unes d'entre elles à propos de *psych(o)-* en donne un aperçu. Ces raisons peuvent se combiner de multiples façons selon l'importance respective accordée à chacune et déboucher sur d'innombrables solutions possibles. C'est là qu'intervient le poète : il parvient à faire entrer l'ensemble des raisons dans une configuration singulière, originale pour chaque entreprise néologique, jouant sur les privilèges à accorder à telle ou telle comme un compositeur à la recherche de sa mélodie. Les pourquoi de ce choix terminal, raisons de second degré, à la différence des premières il n'a pas à les expliciter : il en est dispensé, la réponse étant fournie par le résultat lui-même, exactement comme la mélodie est la seule réponse valable aux questions sur le choix des notes qui la composent. Aussi bien le poème répond-il à la place du poète à qui interroge sur le choix de tel ordre de signifiants, de telle longueur de souffle, de tel registre de sonorités. Le poète n'a pas prééminence pour « expliquer » son poème. Les raisons qui le font agir au cours de la composition, il les éprouve comme des tensions de sa propre vie, sans les connaître réflexivement ; ce sont elles plutôt qui se connaissent entre elles dans le champ dynamique qui est d'abord le corps du poète et s'autonomise jusqu'à n'être plus que le corps du poème ; dès l'avant-dernier temps où le poète est *possédé* par le poème, à plus forte raison dans le dernier quand le poème terminé s'éloigne, c'est le poème qui détient ses propres raisons et peut en rendre compte. Chaque mot en lui réfère moins dorénavant à tel aspect fortuit du monde ou à tel vécu contingent du poète qu'il ne tend vers une adéquation inouïe et nécessaire. D'une façon {200} semblable, les tâtonnements du néologue à la recherche du terme nouveau, s'ils se rendent en premier aux raisons de la linguistique, des mises en forme synchroniques, des caractères du référent, etc., à partir d'un certain moment subissent une intériorisation : le néologue se met à jouer les mots corporellement tout à fait comme l'acteur qui s'éprouve aux diverses façons d'interpréter son personnage^a ; son corps même devient juge entre les différentes formes possibles ; il est l'utérus où pousse le mot naissant ; les premières raisons, linguistiques et autres, sont relayées, tout en demeurant respectées, par les raisons propres à cet *objet intérieur*^{xxxiv}. Le poète est son premier lecteur, et tout lecteur à sa suite recommence les mêmes union, gestation et accouchement qui font de lui un second poète ; le mot nouveau entre en usage par la même « contagion », devient vivant en naissant du corps des autres locuteurs comme il est né de celui du néologue. La néologie, même la plus prosaïque, la plus encadrée dans un système, est donc de droit fondée en poésie. Bien que poésie et néologie n'aient pas en principe le même propos, l'une visant à retrouver « sous le bruit des paroles le silence primordial »^{xxxv}, l'autre à renouveler

la surface des paroles, le poète, ne serait-ce que par les connotations, est aussi néologue que le néologue est poète.

C. – Les deux premiers cas correspondaient à des besoins déterminés que le néologue entreprenait de satisfaire, dans le premier en appliquant une simple règle morphologique, dans le second en comblant un manque apparu par la comparaison du lexique de la langue avec celui des autres langues. Le troisième cas est celui du besoin indéterminé relevant seulement de l'inadéquation foncière de tout langage. Les tâtonnements de l'expression qui se cherche, rencontrant les limites de la langue, généralement les contournent et font dire à telle combinaison insolite de mots autre chose et plus que ces mots n'avaient pu dire jusque là — procédé poétique tirant parti des connotations. Merleau-Ponty décrit bien cette émergence de la pensée neuve : « L'intention significative nouvelle ne se connaît elle-même qu'en se recouvrant de significations déjà disponibles, résultats d'actes d'expression antérieurs. Les significations disponibles s'entrelacent soudain selon une loi inconnue, et une fois pour toutes un nouvel être culturel a commencé d'exister. La pensée et l'expression se constituent donc simultanément, lorsque notre acquis culturel se mobilise au service de cette loi inconnue. »^{xxxvi} Pourtant les vicissitudes du contournement, la mobilisation des « résultats d'actes d'expression antérieurs » font que ce « nouvel être culturel » reste éparpillé dans sa séquence natale et non pas incarné dans une unité lexicale ou sémiotique aisément transportable et utilisable à volonté. Or il arrive que l'expression, au lieu de contourner la limite, la traite comme le contour d'un manque en comblant précisément ce manque, c'est-à-dire en créant de toutes pièces un signe — signifiant nouveau stablement lié à un signifié nouveau — qui vient définitivement enrichir la langue d'une nouvelle unité morphologique. À l'inverse des cas précédents, c'est le fait de donner la solution qui fait apparaître le problème, le besoin est connu à travers sa satisfaction, le manque se découvre rétrospectivement. Une ressource non particulièrement attendue devient indispensable.

L'exemple le plus frappant de cette émergence simultanée dans l'histoire de la néologie bretonne est l'apport fait par Vallée dans les années vingt de l'opposition entre les suffixes adjectivaux *-el* et *-ek* comme opposition entre extension et compréhension. « *Doueelezh* c'est la "divinité" au sens de nature de Dieu ; *doueegezh*, formé de *douee* qui possède du "dieu", du "divin", sera la "divinité", le "divin" dans les personnes. L'apostrophe {201} célèbre de Mirabeau : "Il n'y a pas de divinité en toi, Barnave !" pourrait se rendre avec une grande précision par : *N'eus ket a zoueegezh ennout !* »^{xxxvii} Cette opposition existait d'une façon diffuse, occasionnelle, en breton comme elle existe en français (ex. : *pondéral* / *pondéreux*). Mais personne avant Vallée ne l'avait privilégiée au point de la concrétiser dans la morphologie, d'en faire une fonction signifiante et une base pour la pensée. Corrélativement, les suffixes *-el* et *-ek* consacrés par Vallée à cette fonction existaient bien en breton et dans les langues celtiques, mais sans leur mise en opposition systématique. Une fois posée, cette distinction fut accueillie comme un enrichissement désormais indispensable par les locuteurs, qui se mirent à la pratiquer comme si elle avait fait corps immémorial avec la langue.

Ce cas du produit qui en naissant fait naître, du moins détermine, le besoin auquel il répond n'est-il pas celui de toute œuvre d'art ? Si la Neuvième Symphonie nous est aujourd'hui indispensable, le besoin que nous avons d'elle ne lui était pas antérieur, il fut *informé* par elle. Je ne crois pas m'éloigner de mon propos en citant également la sexualité qui, d'occasionnelle dans le règne végétal, devint règle fondamentale avec l'émergence du règne animal.

Une dernière note sur un sujet qui, pour autant que je sache, n'a été qu'effleuré par les auteurs de diverses disciplines. J'ai parlé d'« objet intérieur », d'« utérus où pousse le mot naissant », d'« expression qui contourne les limites de la langue ». Il s'agit là de thèmes qui pointent tous dans la direction d'une réalité qu'il faudra bien théoriser. Cette réalité c'est la langue dans le locuteur. Différente de la langue qui me fait face sur ce papier où je frappe, la langue, française ou bretonne, telle qu'elle se tient en moi et que je la possède et d'où je laisse partir ces mots que je retrouve noir sur blanc devant moi, comment la caractériser ? Quel est le statut d'un mot à partir du moment où il entre dans le stock des termes que je vais être susceptible d'employer, où il fait partie de mon vocabulaire, où il devient comme l'un de mes gestes familiers ? Et s'il s'agit d'un mot que je viens, en tant que néologue, de créer, quel est son lieu de naissance ? Est-ce ce *lieu* même où il va résider comme l'une de mes munitions langagières ? Ne doit-on pas envisager une *topique* de la langue que je m'en vais provisoirement nommer *inente*^{xxxviii} ? Comment définir la configuration globale de cette langue inente avec le reste de mon « savoir » intellectuel, affectif, corporel, relationnel ? N'est-elle qu'un système de « traces mnésiques » oscillant entre l'extinction et la réactivation s'organisant selon les nécessités dynamiques de l'inconscient ? Ou bien n'est-elle pas ce morceau de terre maternelle intériorisé où je bâtis ma maison, personnelle, à moi, Guy, à moi, Jean-Pierre, et accueillante à l'univers, et lieu natal de poésie ? Plus cadastralement, nous côtoyons là les recherches sur le schéma corporel, l'imaginaire de Jung, le corps de Merleau-Ponty et peut-être le parlêtre et lalangue de Lacan. Ma familiarité avec sa pensée m'a fait partir de Merleau-Ponty : « L'alternative bergsonienne de la mémoire-habitude et du souvenir pur ne rend pas compte de la présence prochaine des mots que je sais : ils sont derrière moi comme les objets derrière mon dos ou comme l'horizon de ma ville autour de

ma maison, je compte avec eux ou je compte sur eux, mais je n'ai aucune "image verbale". S'ils persistent en moi, c'est plutôt comme l'Imago freudienne qui est beaucoup moins la représentation d'une perception ancienne qu'une essence émotionnelle très précise et très générale détachée de ses origines empiriques. [...] Je n'ai pas besoin de me représenter le mot pour le savoir et pour le prononcer. Il suffit que j'en possède l'essence articulatoire et sonore comme l'une des modulations, {202} l'un des usages possibles de mon corps. »^{xxxix} Je ne pense pas que le terme d'« imago » utilisé par Merleau-Ponty dans sa critique de l'intellectualisme comme de l'empirisme convienne vraiment : l'imago est « plutôt qu'une image, un schème imaginaire acquis, un cliché statique à travers quoi le sujet vise autrui. L'imago peut aussi bien s'objectiver dans des sentiments et des conduites que dans des images. »^{xl} Ce qui me paraît différencier ce que j'appelle ici « langue inerte » de l'imago de Freud, de Jung plutôt, c'est 1) son caractère éminemment dynamique, puisqu'elle est le lieu d'où jaillit, recréée, la langue « présente » (celle qui apparaît sur ce papier, celle qui résonne alentour et partout, que décrivent les linguistes, réglementent les grammairiens, enrichissent poètes et néologues) ; 2) son ambiguïté topique : un premier examen la situerait volontiers dans le préconscient, mais son lien intime et puissant avec la langue « présente », actuelle, la fait échapper aux catégories psychanalytiques — et je ne suis pas du tout sûr que Lacan, dans ses efforts pour recentrer le psychisme sur le langage permette un rattrapage, d'autant plus que 3) son rôle majeur dans la poésie, c'est-à-dire dans la naissance de la langue et peut-être de l'être, commande que, loin d'avoir à la loger dans une topique préfabriquée, nous la prenions comme clé-de-voûte d'une nouvelle topique d'où ne serait pas absente la profondeur historique, carence la plus criante des modèles freudiens et lacaniens.

-
- ^a Sl. *Ems* 126. 14-15.
^{xxxiv} J'emprunte ce terme d'*objet intérieur* à F. Duyckaerts, *La formation du lien sexuel*, Bruxelles, 1964, p. 118 sqq.
^{xxxv} M. Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, Paris, 1945, p. 214.
^{xxxvi} M. Merleau-Ponty, *op. cit.*, pp. 213-214.
^{xxxvii} F. Vallée, *Grand dictionnaire français-breton*, Rennes, 1931, Introduction, p. xvii.
^{xxxviii} Néologisme que je tire du latin *insum*, *inse* « ¶ être dans ou sur ; ¶ être contenu dans, résider dans, appartenir à » DILF 835.
^{xxxix} M. Merleau-Ponty, *op. cit.* p. 210.
^{xl} J. Laplanche & J.-B. Pontalis, *Vocabulaire de la psychanalyse*, Paris, 1967, p. 196.

KIS-303 – Rakgerioù ha geranvadurezh.

Dave da **KIS-144**, La-07 5-15 ; **KIS-300**, p. 192 h. diaraok.

(GC da GE – 16 05 84)

Savet 'm eus fichennoù evit an holl rakgerioù meneget war *Str* 134-139. Outo e'm eus ouzhpennet un nebeud :

barr-, bev-, blein-, es-, ez-, gred-, keit-, kevan-, kloz-, korr-, kreiz-, henn-, lies-, lusk-, luz-, meur-, nemeur-, nes-, {203}reol-, ret-, rez-, sav-, sev-, serzh-, skin-, sti-, stur-, trumm-, tu-, uc'h-, us-.

Ur gudennig a sav : betek be boent e vez sellet ouzh kedrannoù 'zo evel « rakgerioù gwirion » pe « gerioù » ? Kv. *Str* 134 : « anezhe araogennoù gwirion » (evit ar re-mañ kudenn ebet), « met ivez anvioù arveret alies evel-se ken e vezont klevet evel rakgerioù gwirion ». Soñjal a ran e **gwaz-, gwerin-, gwerzh-, gwezh-**, a vo kentoc'h o flas emichañs e-touez ar stirannoù (a yelo o studi d'ober ul lodenn all eus va skrid).

Ur gudenn all a-zivout gerioù boutin-tre evel **amzer, anadenn, darnodiñ**. Ha rakgerioù zo enno ?

(GE da GC – 27 05 84)

Ar gudenn a savez pa c'houlennaz ha gerioù pe rakgerioù ez eus eus kedrannoù 'zo zo bet eeunaet gant ar yezhoniezh kempredel. Ent klasel, evel a ouzout, ez enebed an *deverañ*, anezhañ stagañ ul lostger ouzh un diaz (**marc'h + -eg > marc'heg**), ouzh ar *c'henstrollañ* (La-07 14), anezhañ stagañ ur rakger pe un diaz all ouzh an diaz ; e Gl. e raed gant *dérivation* ha *composition*. Ent istorel bepred, e veze digemmet *rakger* (Gl. *préfixe* « élément de formation ajouté à l'initiale d'une racine », Mounin,

Dict. ling., p. 268) ha *rakverb* (Gl. *préverbe* « préfixe d'une forme verbale », id. *ibid.*, p. 270). Rakgerioù ha rakverboù 'zo oa ivez a-du-rall araogennoù. E-se :

1. **savenn** oa un *deverad* : diaz **sav-** + lostger **-enn** ;

2a. **morlu** oa ur *c'henstrollad* : diaz **mor-** + diaz **-lu** ; meur a isrumm zo bet graet hervez ar mareoù hag an aozerion (sl. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, p. 54 h. ; Fleuriot, e VBEG, a lak kemm etre « composés nominaux formés de deux substantifs, directs, indirects ; formés par un adjectif suivi d'un nom ; formés de deux adjectifs ; formés d'un nom ou d'un adjectif et d'un verbe », pp. 365-367).

2b. **amsaviñ** oa ur *c'henstrollad*, graet diwar ar rakverb **am-** (a zo ivez an araogenn am aet diarver e Br.) hag an diaz **sav-**.

{204} Hogen, evel a ouzout, ez eo amjestr seurt rummadur. Da skouer, **kanour** vo renket dindan 2a mar seller ouzh ar gerdarzh, dindan 1 mar gougevaner **-our** ouzh teskad al lostgerioù **-er**, **-iad**, h.a. Heñveldra, **kammster** vo dindan 2a mar gweler er gedrann gentañ an adanv **kamm**, dindan 2b mar en renker e-touez ar rakgerioù **an-**, **mi-**, h.a.

Setu perak, o vont diouzh emdroadur an termenegoù kempredel, hon eus divizet ober *deveradoù* eus 2a ha 2b koulz hag eus 1. Diouzh ret, evel a weler en daolenn war La-07 14, e reer gant *kenstrollad* ha *kevelstrollad* evit furmoù 'zo, met er sturyezhañ e pleder kent pep tra gant *deveradoù*. Ha dibouez eo a-benn ar fin e ve ar rakger ur rakger « avicher » pe un « appelé » !

[(GE – 26 01 86) Mat e vo un deiz skrivañ istor ar c'heranvadurezh vrezhonek. Gwelet e vo, ur wech c'hoazh, pebezh mengleuziad termenou a chomas war-lerc'h Vallée ha pegen dister e voe korvoet gant lod eus e ziskibion. Keñveriomp :

VALL. 204. DÉRIVATION *divera*. DÉRIVÉ gér diveret, dinaouet, didarzet, tennet (eus). DÉRIVER *divera*. 138. COMPOSÉ (MOT -) kendevert (a). 139. COMPOSER DES MOTS kenstrolla, PAR DÉRIVATION kendeverta (a). COMPOSITION DES MOTS kenstroll, -adur, -erez(-geriou). (LANGUE) QUI FORME BEAUCOUP DE MOTS PAR COMPOSITION (COMME LE SANSKRIT) kenstrollus. 481. MOT SIMPLE gér digevrenn. MOT COMPOSÉ gér kevrennek, liesgér. MOT DÉRIVÉ gér diveret. MOT FORMÉ PAR L'ADJONCTION DE PRÉFIXES ET DE SUFFIXES gér kreskennek, -net ; gér kreskadennek, -net. MOT SANS CETTE ADJONCTION gér digreskenn.

KERV. (1947) 423. Ar stummañ gerioù. 424. Ar gerioù deveret. [...] gerioù savet [...] Dre zevertadur [...]. Dre gevrennadur. [...] gerioù kevrennek.

YBAB. (R. HEMON, *Yezhadur berr ar brezhoneg*, 1979) 18. Bez' ez eus gerioù « eeun » ha gerioù « kevrennek ». Ar re-mañ a verzer enno « kevrennoù » aet d'o stummañ. Kemeromp ar ger *kenlealded*. Ennañ ez eus teir c'hevrenn : *ken*, anvet « kentger » ; *leal*, ha *ded*, anvet « dilostger ».

Evel a stader, e talvez ger kevrennek kement ha kenstrollad + kevelstrollad (hervez geranvadur KIS, sl. La-07 14) evit Kervella, ha *deverad* pe liesgeriad evit R. Hemon.]

Sevel a rez ur gudenn all, hini ar gerluniadoù a zo ken kozh, n'eo ket hepken e Br., met e Kt., ma na gredfed ket tennañ diouto ar c'hedrannoù a yeas d'o ober, seul gent a se pa dremener gent martezeañ war o divoud.

Br. **amzer** zo marteze deveret diwar ur stirann aet da Iw. amm « temps, moment » hag ul lostger ***-sterō** pe ***-sterā** (DGVB 62). Kement-se avat zo goulakadurioù ha ne c'haller ket soliañ war {205}zanvez ken bresk.

Br. **anat** < Pd. ***ate-gnātos** (DGVB 140)

Br. **darnodiñ** a gaver e *Barzounegou var drubarderez Jusas 74* : *darnodi a ra ehana* « il commence à se reposer » (GMB 39). Gerluniadoù heñvel a gaver e Kb. : **arnodi** « to note, mark, denote, annotate, describe » ; **darnodi** « to denote, distinguish, define, characterize, describe ». Koulskoude, ster an termenou brezhonek : **arnodiñ** « commencer, essayer à bien faire quelque chose » (GMB 39) ; « essayer, éprouver » (GIB² 147) ; **darnodiñ** « commencer » (GMB 39) a zegasas Fleuriot da studiañ ar gerdarzh :

[(LF da GP – ?? ?65) A. *nodi* « fêler, fendre un peu » GReg. Ernault Ann. Bret. t. 16 p. 245 ; Ernault Gloss. moy. Bret. p. 331 ; *nodi*, *nodal*, *dinodi* « éclore » ; V. *nodein* « faire ses petits » GMB 331 < L'A ; V. *odein* Chal. ms.

Le sens primitif paraît être « se fendre, s'ouvrir ».

a) Si ce mot est celtique, il ne peut venir que de **nōt-* ou de **snot-*, mais à quelle racine le rattacher ?

b) Ernault tire ce mot de *notare* « marquer », d'où « noter ». Les sens de « fendre, fêler » qui paraissent les plus anciens rendent le fait douteux.

c) L'absence de correspondant gall., irl., corni. incline à chercher une origine romane (?)

B. *arnod* « essai, épreuve », *arnodi* « essayer » Gloss. M. Bret. p. 39 : **are-* + *not-* de *nota*, vbret. *not* etc. Gall. *arnodi* « noter » GPC 208 (mot tardif) « to note, mark ». Radical d'origine latine à peu près certaine, v. Vendryes LEIA, N-22 sous *not*.]

Arvar ebet avat war ar rakgerioù a zo en div yezh **ar-** ha **dar-**.

Evit distreiñ war gudenn ar rakgerioù, eo dav dit gouzout e chom a-wechoù forc'hellek luniadur deveradoù 'zo, ar re savet diwar zaou ziaz. Kemeromp an termen **gwreztredan** ; ennañ ez eo **gwrez** rakrann doareer ha **tredan** pennrann doareet (petra zo e kaoz, pehini an divoud ? — An tredan. Petore tredan ? — An hini kenderc'het diwar-bouez ar wrez). Kemereomp bremañ **gwrezva** ; tu zo bepred d'ober un elfennadenn heñvel ouzh an hini diaraok : rakrann **gwrez**, pennrann **ma** (pehini an divoud ? — Ar « ma », an dachenn ma kenderc'her. Petore « ma » ? — An hini ma kenderc'her diwar-bouez gwrez). Koulskoude, un hent all zo da elfennañ an termen : pennrann **gwrez**, lostrann **ma** (petra zo e kaoz ? — Ar wrez. Petra a-zivout ar wrez ? — Ar « ma », al lec'h m'en arverer). {206}Fleuriot a verk ar forc'hellegezh-se en e VBEG : « Le deuxième terme de certains composés, tout en gardant une existence propre dans la plupart des cas, est d'un emploi si fréquent qu'on peut le considérer, dans quelques exemples du moins (**-ma**, **-lon**), comme une sorte de terminaison » p. 367 h. Skouerioù splann a gaver ivez gant **-vezh**, **-vez**, **-our** (sl. La-07 13 h.), h.a. Ret eo merkañ koulskoude n'en deus an devoud-mañ pouez nemet e-keñver elfennadur ar gerioù, eleze yezhadurezh ; evit a sell ar sturyezhañ, ne vern ket ma ve elfennet an nevezc'her dre un hent pe egile. Evit da studi avat e vo mat menegiñ ar gudenn, hep pouezañ betek re.

Kement-se a'z tegaso da studi un anadenn a zo bet anv anezhi meur a wech c'hoazh, hini dedroadur ster ar c'hedrannoù dre berzh o c'hediadur en termenoù deveret diouto. Pezh a'm eus eztaolet dre an droienn : n'eus ket a nevezc'heriañ hep nevezsteriañ. An anadenn-se a'm eus lakaet e penn-kont o tigemman an termenoù *divellsteriek*, nad eo ket o ster dezreadus eeun diwar ster an elfennoù aet d'o ober, hag an termenoù *mellsteriek*, a zo dezreadus o ster (La-05 89 h.). Merket hon eus e tenn dre an arver an termenoù *mellsteriek* da zivellsteriekaat. An diruzadur o c'hoarvezout, o tevoudañ nevezsteriadur, a drevonn alies er-maez eus ar ger ma c'hoarvez, o levezonañ emdroadur ster an termenoù oc'h enderc'hel ar gedrann diruzadek. Da skouer, ar gedrann hBr. **gueith** « gwech, tro, degouezh », kenster d'an hKb. **gueith**, a adkaver e-barzh krBr. **dezuez** gant diruzadur ster : « pad an deiz », tra ma kaver e Kb. **dydgueith** en 13t kantved, **dyddgwaith** er 15t hep an diruzadur : « a certain day, one particular day » ; an diruzadur ster, an *divellsteriekaat* c'hoarvezet e Br. en deus tredizhet an holl zevedadoù savet diwar ar gedrann **gwezh** ken ma tegas ingal houmañ ganti an doareadur « pad » : **bloavezh** « pad ar bloaz », **eostvezh** « pad an eost », **genaouvezh** « an amzer ma pad santadur an tañva pa gemerer gwin er genou ! » Sk. : « Anadiñ a ra ur saour trufenn e dibenn ar genaouvezh. »

KIS-304 – Gl. **communiquer, correspondre.**

{207}Notenn savet e-ser kenlabourat gant YBLN war danvez Geriadur an Armerzh.

(GE – ?? 05 84)

Gl. **communiquer**.

1. Verb gwan.

1a. Derc'hel darempredoù. Br. **kehentiñ (gant)**. Sk. « Rouedadoù kehentiñ ar Stadoù-Unanet zo dezho ur varregezh dezougen ramzel » (SADED, Don-3/9).

2a. Bezañ un tremen etre. Br. **bezañ kehent, kehentiñ**. Sk. « Kempouez div liñvenn dihevesk e daou lestr kehent » (SADED, Fiz-14/2).

2. Verb tre.

2a. Reiñ da anaout. Br. **kennaouiñ**. Sk. « Kennaouet eo bet dimp ar c'heloù eus fin an emgannoù ». « Ur mezeg o kennaouiñ teuliad ur c'hlañvour d'ur c'henvreur ».

Luniet eo *kennaouiñ* diwar *ken-*+(g)*naou* pe *ken-*+(g)*neviñ*. Dibab oa etre *kennaouiñ* ha *kenneviñ* aao. *-naouet*. O vezañ ma'z eus bet savet deveradoù all diwar (g)*naou*, sk. *deznaouiñ*, e'm eus kavet gwell mont hervez an diskoulm unvanañ, hag eeunañ. Sl. ivez *frev-* / *fraou-*, KIS-219, p. 26 h. diaraok.

2b. Gl. **communiquer confidentiellement**. Br. **kengelañ**.

Gl. **correspondre**.

E domani ar wask eo kantet amañ studi ar verb, e zevedadoù hag an termenoù amezek.

Gl. **correspondant de presse**. Br. **doareour**.

L'Arm- « NOUVELLISTE quevellour ; doairéour ». GReg. « NOUVELLISTE qéhezlauoër ». VALL. NOUVELLISTE qui donne les nouvelles : *kelaoer* (souv. sens péjoratif), V kevellour ; doareour ». Lexis « Class. NOUVELLAN, NOUVELLIER, NOUVELLISTE, celui qui est curieux des nouvelles et qui les répand ; correspondant chargé de fournir les nouvelles du jour ».

DGVB 161 « Les sens très divers du breton *doare* “manière, façon, état”... dérivent de l'idée ancienne de “s'élever, se présenter” ». An *doareour* enta eo an hini a bled gant an doareoù, eleze pezh a zeu war c'horre, war wel bemdez.

Diwar Kt. **ko(m)-sketlo-* e tinaou Kb. *cychwedl*, krBr. *quehezl* ha {208} *ha* stummoù rannyezhel diseurt : BrKLT, « *kezel, keal, kel, kelou* » g., BrE. « *kevell* » b. Dre an argerzh a'm eus anvet « trestummadur » (KIS-214, p. 23 diaraok), ez eo bet degemeret er yezh an div furm *keloù* ha *keal*. GIB a ro ouzhpenn *kevell*, ha tuet e ven d'ober gant an termen-se hag e zevedadoù el lavar kalvezel er sterva ma kaver ar Gl. *reporteur, reportage* hag ar Br. *kelaoer, kelskriver*.

KIS-305 – An arz hag an istor.

Dave da KIS-280, pp. 142-151 diaraok.

(GE da LL – 22 05 84)

Da heul pennad Ph. Lannuzel war al *load* (« Le site de la poésie », *Poésie Bretagne* 3.5-9), e ran an evenzhiadennoù-mañ :

1) Mab-den a gempenn dremm an douar ; en un doare heñvel e kempenn e lavar.

2) Diwar se e teuer da hañvalaat ar yezh hag ar vro.

3) Korvoet eo bet an hañvaladenn gant ar vroadelourion ; korvoet e vez en un doare disheñvel gant al lavarelourion : doareoù dremm ar vro a sellont evel doareoù ul lavar, da skouer oc'h ober ur metafor eus al load, h.a. (hag en amzer a enkadennoù hag a spont ma vever n'eur nemet re dechet da repuiñ e kavioù al lavar ha da dreuzlakaat, da adsevel ar bed en egor al leterc'hañ ; un tec'h d'al lavar re heñvel ouzh an tec'h d'ar c'hleñved).

4) An hañvaladenn a gemerfen diouzh an tu-gin ; mab-den, hag ent resis an adeiladour, an trevaour, ne gempenn ket an douaregor evit eztaoliñ e eriunelloù, pe, mar dichen dezhañ e ober, e teu buan a-dreuz d'e hent un endalc'hadenn waskus : an douaregor zo lec'h-annezañ, n'eo ket d'ar faltaziennoù hiniennel, hogen d'ar vuhez klok en he fouez hag en he fadelezh, evel buhez hiniennel ha kedvuhez. Heñveldra, mard eo al lavar berusoc'h, aznevezadusoc'h, astennadusoc'h ha marc'hadmatoc'h eget an douar, seurt perzhioù ne zleont ket kuzhat an devoud-diazez e vez mab-den oc'h annezañ ennañ, ha moarvat nesaekoc'h eget ma ra en douar. Aze c'hoazh, barzh ha sturyear en em gav en hevelep plegenn : mar renont o labour en digenvez, ent hiniennel, ez eo dre bennaenn trahiniennel danvez, dremmwel, finvez o labour. « Trahiniennel » a lavaran, ha n'eo ket « kevredigezhel », rak nag an eil nag egile ne labour evit ar gevredigezh a zo en devoud na zoken evit ur gevredigezh hetet pe rakwelet ganto. Oberenn ar barzh eo a grou ur c'hevredig diouti, met ar barzh zo ken dic'houest da ragempentiñ doareoù ar c'hevredig-se ha ma'z eo da raganaout ster-hag-istor e oberenn ur wech taolet er bed. Alese, an arz (barzhoniezh, sturyear, h.a.) zo un askez : pell a ober forzh petra, a lezel e eriunelloù da wiskañ ar furmoù, ar gerioù, ne c'hell an arzour ober arz nemet, kentañ amplegad, o tremen eus e saviad hiniennel d'ur saviad trahiniennel : ne c'hell ket gouzout evit piv, evit petore kevredig, petore « pobl » e labour, nemet e oar e labour evit tud oc'h annezañ an douar, al lavar ; ha zoken ma n'eus ket anezho c'hoazh, en o deus gwirioù warnañ. En doare-se emañ distremenet an dislavar a zo hini an arz : an arzour a labour evit estregetañ, an arzour ne labour ket evit ur gevredigezh. {209} Roparz Hemon a gouezhas en trap pa baouezas a dreiñ kein d'e « vreudeur » ha pa fellas dezhañ skrivañ evito [sl. UBZH². 51]. En trap edomp ivez gant ESB pa vennemp raktermenañ ar re a grouemp evito : keodedourion ur Stad Vrezhon, hag all. Div frankiz zo amplegad d'ar rezid : frankiz ar c'hrouiñ (ar gevredigezh n'he deus gwir ebet da lezenniñ labour ar c'hrouer) ; frankiz an istor (ar c'hrouer n'en deus gwir ebet war an istor er-maez eus e oberenn). Ken pistrius d'an oberenn eo klask he lojañ er bed a zo ha klask sevel ar bed he lojo en dazont.

KIS-306 – *Diwan hag an etrevroadeg.*

Dave da **KIS-269**, pp. 112-117 ; **KIS-281**, pp. 152-153 diaraok.

(TAM da PC – 28 05 84)

Turiaw ar Menteg d'un ezel eus *Diwan*.

Dle eo din daskor deoc'h ho tanvez-levr seurtanvet *Geografiezh*. Ivin ha kerse eo bet ganin gwelout ar yezh a zo aet d'e ober, a ran-me un duegezh anezhi. [...] N'eo ket « dispenn roudoù » ho tiagentidi ez oc'h menet d'ober, hogen o diskar. An nouspet levr Douaroniezh, bet en ho raok, a ziwelit, ha n'on ket evit tuañ ganeoc'h. P'en deus Roparz Hemon ijinet ar ger *sturyearion*, en deus skrivet kement-mañ : « *Brasañ kammed war-raok o deus graet hor sturyearion betek-hen eo troc'hañ krenn sujedigezh ar brezhoneg d'ar galleg* » (*Ar Bed Keltiek*, mezheven 1964, p. 116).

Brav eo ober anv a etrevroadegezh. Me 'chal evelkent petra eo... Ur brizhkeal hag ur gwallsi, ken a-fet yezh ken a-fet politikerezh, a vez o ren er bed a vremañ eo an hini o vukañ ouzh ur vedstuzegezh nemeti, ur bedouarnamant nemetañ hag, e seurt amgant, eo tenn savelañ talvoudoù ur yezh « vihan » evel ar brezhoneg. Ma ne dalvez ket da ziorren ur sevenadur hag ur gefredadurezh diforc'h ha pinvidikaus, neuze n'he deus hon yezh talvoud ebet en hon grez.

N'eo ket ur meni divyezherezh (diglosiezh) a zifennan, eleze gant ur yezh digempouezet e-skoaz eben ; na kennebeut ur « sabir », ur brezhoneg « bastard » liz da'm mamm ha n'eo ket un emsaverez anezhi ; na kennebeud-all un « etrevroadeg » bennak, a ran outañ hent an diegi hag al laoskentez.

[...]

Mard oc'h mennet d'ober gant an etrevroadeg, eo dav heuliañ ar sabir a lavaren evit anvioù ar mizioù hag ober gant « sektambr », da skouer ; en holl yezhoù kemeret da zave, ha betek en arabeg, e reer gant anvadoù nevezlatin.

Gwell e ve, da'm soñj, kemer skouer diwar an hebraeg, ur yezh « paouroc'h » ent istorel, evit gwir, eget ar brezhoneg. Sturyearion ez eus bet evit ar yezh-hont, o deus gallet ober ur yezh a sevenadur anezhi ; dibaot-kenan ar gerioù etrevroadelek enni (hini ebet atav sur eus ar re a arverit), ken he deus gallet trec'hiñ war ar yezhoù en he zro, ha n'eo ket bet levezonet zoken gant an arabeg, hemañ kar dezhi koulskoude... « Emañ amzer da {210} zont ar Brezhoneg etre daouarn *ur bagadig stourmerien*, tud desket, a dle ober evit yezh Vreizh pezh a zo bet graet gant *ur bagadig stourmerien* evit yezh Israel. () Ur yezh vihan a c'hell bevañ en amzer an nerzh

atomek hag ar spoutnikoù, mar bez tud c'hoantek hag ampart a fell dezho he lakaat da vevañ. » (Roparz Hemon, *Ar Bed Keltiek*, mezheven 1960, p. 72 ; islinennet gant an aozer).

E-keñver yezhoniezh avat ez eo ur fazi mont diwar skouer ar rusianeg (levezonet gant ar galleg ha, da heul, gant al latin, a-c'houde an amzer ma oa ar gallek ar yezh diplomatek ; ergentaou neoazh e oa bet sturvezhet espar er yezh-se, gwelout gerva an doueoniezh pa na ve ken), pe an alamaneg (en deus dilezet tamm pe damm e c'herioù germanek, diwar-lerc'h ar brezel, dre gilstourm ouzh an naziezh). Ne rin ket goap ouzhoc'h o tisplegañ istor ar saozneg, anezhañ ur yezh muioc'h nevezlatin eget nevezc'hermanek..., a-seurt gant ar roumanieg (nad eo ket ken « etrevroadelek » avat ! bout ma'z eo muioc'h nevezlatin eget nevezslavek).

Amañ e rankan anzav o deus ma bugale muioc'h dizesket ar brezhoneg e-metou *Diwan* eget n'o deus eñ desket. N'in ket da sevel roll an euzhc'herioù o deus tapet evel-se... Treiñ war an trefoedachoù, oc'h ober gant kement isrannyezh hag adisrannyezh a zo, zo, en ugentvet kantved ma vevomp, an hent gwellañ da gas ar brezhoneg da get. A-gentizh ma vastarde ar brezhoneg gant tud ar maezioù, e oa savet da yezh lennegel gant « ur bagadig stourmerien ». Ha bremañ e kemerit ar « bastardeg » da batrom... Ne c'hallan ket asantiñ d'ur seurt sabir da gelenn da'm bugale. Betek war *Cholori* — pell diouzh bezañ divalav, a-hend-all — o deus teuket meur a wezh ma bugale ouzh an arouez « O » nad int ket bet evit delenn. Hag « èl rezon » ! Graet ez eus gant « mann » er jedoniezh [keñveriañ, da skouer, Hb. 'èp^hès « mann, netra, seurt ». N'eus nemet ar yezhoù nevezlatin oc'h ober gant « zero » (pell neuze a vezañ etrevroadelek !), diwar an It. *zero*, o tont eus *zefiro* « sifr ». Keñveriañ : Sz. *nought* (ha *cipher*, ha *zero*, pa'z eus eus ar yezh-se ur yezh nevezlatin, evit gwir), Al. *null*, Ru. *nol'*.

(GE da TAM – 31 05 84)

Roparz Hemon, p'en menegez, a dermenas evit gwir daou amkan : « troc'hañ krenn sujedigezh ar brezhoneg d'ar galleg », hag ivez reiñ d'ar brezhoneg un doare a vanke c'hoazh dezhañ, bezañ ur yezh [er c'heñver-se, sl. KIS-301, pp. 193-196] (adkavout e-barzh *Gwalarn* e respont d'an tamall a heñvelaat e vrezhoneg ouzh ar galleg : diwar ma teraou bevañ en hevelep bed hag ar yezhoù all e rank ar brezhoneg nesaat dezho). Digeriñ a reas an hent o tegemer frazennezh eeun, dibourc'h, berr yezhoù an 20^t kantved. Ma na oa ket troet d'ar sturvezhañ e-unan, e tegemeras dichipot hêrezh Vallée hag ez entuas, dre bennaenn da nebeutañ, gant sturvezhourion trede palevarzh ar c'hantved. Ar re-mañ hep diskregiñ diouzh spered Vallée ha Hemon, o deus roet ur furm voniekoc'h d'an div bennaenn : « disujañ ar brezhoneg diouzh ar galleg », « heñvelaat ar brezhoneg ouzh ar yezhoù kempredel ». Petra eo bet disujañ evito ? Pellaat koustet a gousto ? ren un hemolc'hiñ sorserezed ouzh nep ger a orin gallek ? Se o deus graet, gwir eo. A vrasoc'h pouez eo bet merzhout e veze o reiz oc'h arc'hwelañ hervez ar frammoù tapet dre ar galleg. An diskoulm krenn e vije bet mirout ouzh o reiz a arc'hwelañ — evit an amoet ez eo, en em gav tud e Breizh evit dibab an diskoulm-se : n'eus nemet keñveriañ live-meiz skolveuridi 'zo hervez ma prezegont galleg pe vrezhoneg. En eneb, e strivjont, en ul lankad kentañ, da hevelebiñ o brezhoneg ouzh ar {211} galleg evit e ouestaat da vezañ d'e dro lec'h-arc'hwelañ o reiz. Alese ar rebechoù soñjal galleg e brezhoneg, hag all ; rebechoù soliet evel just. Ur glaoustre risklus e oa. Nemet ne oa hent all ebet. Ar rebecherion ne raent netra gant o brezhoneg, e-maez e zifenn, e galleg peurliesañ, hag e lezel distuz. Gwell oa labourat hon douar gant un arar amprestet eget e zerc'hel fraost betek ma kouezhfe etre daouarn perc'henn an arar. Diorren ar yezh diwar-bouez ur reiz amprestet oa prientiñ, en un eil lankad, krouiñ ur reiz nevez diwar-bouez ar yezh diorreet. Gant gerioù all, goude keinañ ouzh ar galleg, e pellaer dioutañ, nann dre e zisteurel eñ pe dra all, hogen dre deurel oberoù a zo kavell ur yezh orinel, ken disheñvel diouzh ar galleg ha m'emañ pell diouzh dismantr ar rannyezhoù.

E-se, n'emañ da genskriverion eus *Diwan* war hent ebet : o tisteurel ar galleg e tistaolont lec'h-arc'hwelañ o reiz ; o tisteurel ar brezhoneg arnevez ez eont hebiou d'o chañs da ziorren ur reiz nevez. An treuzvarc'had a reont etre ar parlantoù, peñseoù o vont da dasantoù, hag an termenoù etrevroadel, spazhadoù diwar ar galleg, zo diotiz pur. Gwell e kavez koll arc'hant eget skriverezañ hevelep sabir : da gompren a ran, peadra da euverañ hon yec'hed e ve mont en arempred drasterion ar yezh ha, gwazh, ar reiz. Te oar e nac'han respont nep lizher a zo warnañ roudoù eus ar seurt spered diskar.

KIS-307 – Gl. messengeries.

Notenn savet e-ser kenlabourat gant YBLN war danvez Geriadur an Armerzh. Sl. **KIS-304**, p. 206 h. diaraok.

(GE – ?? 06 84)

Ha ne dalvezfe ket ar boan degas amañ un hBr. chomet dilabour evit disammañ ar Br. **kas** soulgarget ? Soñjal a ran e **(com)enmon(im)**, nevezvrezhonekaet e *Teñzor an henvrezhoneg* (THV) gant ar stumm **-envon-**, nemet a c'haller kenkoulz kemer er stumm **-anvon-** (o taveiñ da Kb. **anfon**, **danfon**, Kn. **danvon**).

Gl. **messagerie** 1. « Gwazerezh treuzkas evit ar veajourion hag ar marc'hadourezhioù ». Br. **anvonerezh** g.

2. « Ti ma vez diazezet ar gwazerezh-se ». Br. **anvonerezh** b.

3. Hervez ar mod, treuzkas herrek, dre hent-houarn : **houarnanvon** g. (+) ; dre garr-nij : **aeranvon** g. (+) ; dre vag : **morانون** g. (+) ; h.a.

4. Gl. **messageries de presse** « aozadurioù kenwerzhel dasparzh ha gwerzhañ kazetennoù, kelaouennoù ha mouladurioù marc'hadmat » {212} Br. **anvonerezh ar wask**.

Lezet 'm eus a-gostez kinnigadennoù GReg. : « **ar vezçageryen**, **ar vezçagiry** ; **meçzagérés**, **meçzagiry** », VALL. « **kannaderez** g. ; **kannaderez** b. », DFB « **kaserezh** g., **kasadur** g. ; **kaslec'h** ». O menegiñ ne ran ken pa'z int skoueraus d'an doare ma intende pep aozer ar yezhañ.

KIS-308 – L'évolution de la langue à travers l'évolution de la poésie en Bretagne.

Rakdiverrad displegadenn Guy Étienne er Gendael war al lennegezh e Breizh (*Colloque sur la littérature en Bretagne*) da-geñver **Ve FESTIVAL DE POÉSIE DE SENS**, d'ar 14, 15, 16 Mezheven 1984.

(GE – 15 06 84)

Le poète de langue bretonne, ou la marge de la marge.

Le breton moderne est parlé par quelques centaines de personnes, militants et leurs familles, en retrait d'une vie sociale dans laquelle le breton dialectal est pratiquement éteint. Ce ghetto moral où tout se fait à contre-courant est le lieu d'un travail langagier intense et aussi de passions exacerbées et d'idéologies irréalistes. Le poète a partie liée avec ces milieux dont il utilise la langue mais, sous peine d'asphyxie, il doit s'en affranchir et prendre ses distances.

Le breton moderne, œuvre de poètes.

L'action des locuteurs sur leur parler est de deux types : soit d'usure et de viciation, soit de croissance et de création. Les francophones n'ont longtemps conçu les interventions sur leur langue qu'en tant que parades aux altérations. Avec la transformation rapide des civilisations, l'aspect créateur, la néologie, repasse au premier plan. Que dire du breton soumis pendant près de mille ans à une érosion lexicale et syntaxique sans contrepartie créative ou presque ? Depuis le 18ème siècle, grammairiens et lexicographes se sont livrés à un travail soutenu de récupération, d'unification et d'enrichissement. Mais c'est au cours des soixante dernières années que s'est accomplie la mutation : rompant tout lien avec les dialectes, s'appropriant sans restriction son immense passé de langue celtique, s'identifiant aux langues du 20ème siècle, le breton moderne peut faire face aux exigences des écrivains, des philosophes, des scientifiques qui l'adoptent comme leur langue de travail. Il est capital de noter que les ouvriers de cette accession du breton au statut de langue à part entière ont été des poètes.

La langue tout entière campe dans le champ poétique.

Chaque langue a des racines immémorales et un commencement actuel. Le mot vient à l'existence à la façon du poème. La poésie dans une langue {213} est donc repérable dans ses produits proprement littéraires, mais d'abord dans les mots mêmes de la langue.

La poésie vient en tête de la production littéraire de langue bretonne du 20ème siècle. La majorité des écrivains, et les meilleurs, sont poètes. Cependant la plupart des textes, malgré leur valeur esthétique, sont surtout importants pour la mise en place de la langue et son évolution vers la modernité. Ils sont l'humus à partir duquel la nouvelle génération peut donner la pleine mesure de son originalité.

La néologie traversa aussi une phase préparatoire, adossant le breton au français et l’amenant à rivaliser avec lui pour la densité lexicale, avant d’atteindre à son autonomie. Les langues celtiques sont infiniment souples et sous leur syntaxe externe — celle qui règle l’ordre des phrases — leur syntaxe interne — qui régit la construction des mots — est riche et nuancée. La particularité des néologues bretons est de traiter cette syntaxe interne comme lieu de poésie autant que de grammaire ; et, tout en œuvrant en poètes, de produire, non des vocables de pure connotation inséparables du texte d’origine, mais des unités lexicales entrant de plain-pied dans la langue.

KIS-309 – Comment peut-on être poète de langue bretonne ?

Lizher da Jean Royer, Pennskridaozer Rann lennegel *Le Devoir* eus Montréal, a gemere perzh e *Ve FESTIVAL DE POESIE DE SENS*, d’ar 14, 15, 16 Mezheven 1984. Sl. **KIS-308**, p. 212 h., hag ivez **KIS-305**, p. 208 h. diaraok.

(GE da JR – 18 06 84)

Tu veux bien t’intéresser à ce qui se fait en Bretagne. [...]

Nous avons la chance singulière de pouvoir choisir entre deux mondes, le monde francophone déjà fait mais où des choses merveilleuses restent à faire, et un monde brittophone à son début qui nous est comme l’Amérique aux pèlerins du *Mayflower*. Or on ne convainc pas les gens de l’excellence de ce qui peut être fait, on commence de le faire et à eux de voir. Les militants politiques et culturels — j’en ai été et n’en suis pas plus fier — cherchent à tromper le pouvoir en revendiquant les droits d’une culture encore inexistante, se trompent eux-mêmes en finissant par croire ce qu’ils disent, mais ne trompent pas leurs compatriotes qui ne croient que ce qu’ils voient. D’où la rancœur des militants incompris d’« un peuple abruti par l’oppression » et la raillerie débonnaire dudit peuple à leur endroit. Et la Bretagne dans tout ça ? demanderas-tu encore une fois. Elle existe ou elle n’existe pas ? Si elle doit exister comme un Berri ou une Région de Programme économique, nous n’avons rien à en faire. Son âme est dans la langue bretonne. Si la langue bretonne séduit assez de locuteurs pour que ceux-ci constituent un poids social et politique, ils seront alors à même de prendre exemple sur le Québec. Jusqu’à ce jour lointain, la question de l’existence de la Bretagne restera inactuelle. Si l’aventure tourne court, la poésie n’aura pas tout perdu, je veux l’espérer. En tout cas, la situation présente, loin d’être « désespérée » comme le suggérait Jean Claude Caër, n’est pas du tout défavorable à une poésie de langue bretonne. Si le poète travaille dans la solitude, individuellement, par principe la matière, l’horizon, la fin de son travail sont supra-individuels. {214} Je dis « supra-individuel » et non « social », car il ne travaille pas pour la société de fait qui l’entoure, ni même pour une société prévue ou souhaitée. Son œuvre suscitera son propre public, mais lui est tout à fait incapable de définir à l’avance ce que sera ce public comme il l’est de prédire le sens que prendra son œuvre une fois jetée dans le monde. Mais que veut dire : être en situation supra-individuelle ? Quelles en sont les implications ? Elles sont toutes négatives : le poète ne peut savoir pour qui, pour quel public, quel « peuple » il travaille, mais il sait qu’il le fait pour des habitants de la terre et du langage ; même si ces destinataires n’existent pas encore, ils ont des droits sur lui. Ainsi est dépassée la contradiction qui est celle de l’art : l’artiste travaille pour autre que lui-même, l’artiste ne travaille pas pour une société. Le fondateur de la littérature bretonne moderne, Roparz Hemon, n’a pas évité le piège : à un moment de sa vie, il a voulu écrire pour les Bretons, ses « frères ». Jusque là il avait adopté l’attitude révolutionnaire, la seule possible en poésie, qui est de tourner le dos à tout ce qui existe et de s’attacher seulement à ce qui vient. Quand il s’est tourné vers un destinataire, il y a eu une cassure et les œuvres écrites dans cette perspective, esthétiquement meilleures peut-être, furent désertées par la poésie. La liberté poétique a deux indépendances pour conditions : l’indépendance du créateur (qui va de soi : la société n’a aucun droit à légiférer son travail) ; l’indépendance du monde (le poète n’a aucun droit sur l’histoire en dehors de son œuvre). Il est aussi toxique pour la poésie de la faire en vue de la loger dans le monde que de vouloir refaire le monde en sorte qu’elle y trouve à se loger. Ce second point est important pour les poètes qui ont en priorité à bâtir leur langue, les poètes-néologues, car ils sont exposés à la contamination idéologique de la part des mouvements nationalistes, révolutionnaires qui tentent de se les annexer et dont ils sont, en tout état de cause, d’une certaine façon les alliés objectifs.

KIS-310 – A-zivout *Ar sturyezhañ e Breizh*, gant Gab Chérel.

Embannet eo bet Kounskrid Mestriezh Gab Chérel gant *Hor Yezh* 153 (1984) dindan an talbenn : *Ar sturyezhañ e Breizh. Ober Kreizenn Imbourc'h Sturyezhouriezh*. Sl. **KIS-273**, p. 127 hh., **KIS-276**, p. 134 h., **KIS-298**, p. 189 h., **KIS-300**, p. 192 hh., **KIS-303**, p. 202 hh. diaraok.

(PP da GC – 27 06 84)

Savet mat eo da studiaden, splann eo ar steuñv, displeget mat ar mennozioù, an destenn zo plijus da lenn. Un nebeut evezhiadennoù personel a rin koulskoude, diwar-benn krefen 'zo, hag ivez evezhiadennoù e-keñver aozerezh ar skrid, evel on boas d'ober evit al labourioù skolveurel ; deberzhek eo ar re-mañ, evel just, met talvoudus int evit al lenner a-benn ar fin, ret eo soñjal atav el lenner ! [...]

Alberz emdroadur ar yezhoù.

An alberz-mañ a c'hallfe bezañ lod pouezusañ an digoradur, a gav din, peogwir eo displeget mat ar gudenn. Splann eo an eneberezh etre « naturourion » ha « sturyezhourion », ha deurus-tre ar pezh a lavarez p. 12 diwar-benn {215} ar sturyezhañ e yezhoù all da vare « dihun ar broadoù » hag en XX^{vet} kantved. Pennadoù a vefe da sevel diwar-benn arnodoù an estonieg, euskareg, islandeg, hungareg hag e lakfen ouzhpenn da skouer an turkeg, an hebreeg, ar bahasa Indonezia evit keñveriañ yezhoù disheñvel oc'h en em gavout e saviadoù disheñvel. Deurus e vefe keñveriañ an hentennoù hag ivez an disoc'hoù. Stag eo ar sturyezhañ, dre natur, ouzh ar yezh lennek ha setu perak moarvat ne studiez ket an darempredoù etre yezh skrivet ha yezh komzet. Evit ar brezhoneg e vefe diaes e ober a-raok ar XVI^{vet} kantved moarvat. Ne ouzomp ket penaos e oa bet graet an amprestoù gant ar yezh komzet, evit envel traouajoù, ensavadurioù, mennozioù nevez, pe dre snobelezh. Peseurt levezon he doa ar yezh lennek war ar parlantoù ? an darn vrasañ eus ar gomzerion o vezañ dizesk n'o doa ket ezhomm ouzhpenn eus gerioù ha troiennoù implijet gant al lenneion hag ar renerion, ha gwir eo bet an dra-se betek prantad « arnevez » an istorourion c'hall, eleze etre ar XVI^{vet} kantved ha dibenn an XIX^{vet} kantved. Re hir e vefe studiañ an emdroadur-se, met an devoudoù pouezusañ a zo bet : ar moulerezh, ar skoliekaat, ar reverzhioù greantel. Ar sturyezhañ a-raok ar prantad-se hag ar sturyezhañ lakaet da dalvezout bremañ o deus abalamour da se ur pouez hag un dalvoudegezh disheñvel.

Skouer an henvrezhoneg a zo ur skouer souezhus eus sturyezhadur emouez, lavarout a ran souezhus evit ar mare-se — rak yezhoù lennek an Henamzer o doa « sturyezhet » ivez. En em c'houlenn a ran hag ez eus skouerioù all d'an hevelep mare. Daoust hag o deus al lenneion iwerzhonat graet ur striv heñvel ? Goulenn a ran ivez hag o deus darn eus ar gerioù nevez ijinet tremenet er yezh voutin ha treuzvevet er c'hrennvrezhoneg.

Splann eo an diforc'h etre an henvrezhoneg hag ar c'hrennvrezhoneg daoust ma chom koulskoude anat ar youl da vrezhonekaat ar gerioù amprestet (pp. 18-20) ; en em c'houlenn a ran koulskoude hag ez eo disheñvel ar boaz-se diouzh hini ar gomzerion ; ar re-mañ o deus staget un dibenn brezhonek ouzh ar gerioù amprestet (*malizenn*, h.a.). Ur goulenn all a rafen : daoust hag e kaver e krennvrezhoneg gerioù nevez savet diwar elfennoù brezhonek nemetken ? Menegiñ a rez p. 41 skouer ar verb *dasprenañ*.

Skrivañ a rez (p. 18) : « Amprestañ hag amprestañ a rejont da azasaat o lavar ouzh eskoridigezh ezhommoù nevez ». Seblant a ra din o deus lenneion an amzer-se amprestet alies hep ezhomm, rak mar barnan diouzh ar skouerioù ac'h eus roet pp. 18-20 e oa dija gerioù brezhonek gant an hevelep ster. Ul lodenn vat eus ar gerioù amprestet n'int ket bet implijet er yezh komzet. Menegiñ a rez dres un arroud tennet eus IYK : « Evit gerioù 'zo () ne weler d'an amprestadur abeg ebet nemet ar "snobelezh". » Meneget ec'h eus da-unan skouer ar brezhoneg beleg ha giz ar gerioù gallek en Alamagn gwechall. Ne oa ket ar snobelezh ispisial d'al lenneion ha d'ar veleion ; ouzhpenn ar re meneget gant Arzel Even, ez eus bet ur bern reoù all (*marichal, boulom, bonjour, debonjour, familh*). An anadenn-se a gaver e pep lec'h hag e pep amzer (skouer ar « franglais » ; kavout a reer zoken gerioù gallek pe latin amprestet gant ar saozneg ha roet dezhe ur ster disheñvel diouzh o ster-orin adkemeret gant ar galleg tra ma chom implijet an hevelep ger en e ster orin : *supporter, réaliser*, h.a.).

Ur goulenn all c'hoazh : perak eo bet kollet gant al lenneion ar youl da grouiñ gerioù nevez ? Kloer ar Grennamzer Uhelañ o doa ar youl-se, o krouiñ gerioù na oant ket troet — atav — eus ar latin (hBr. *solqued*), d'ur mare ma oa al latin ur yezh uhel a sevenadurezh. Da vare ar c'hrennvrezhoneg e oa c'hoazh ar galleg lennek oc'h en em grouiñ. Setu pezh a skriv Robert Mandrou a-zivout « Le début de l'époque moderne () : Une étape où une langue, encore fort déficiente, au vocabulaire uniquement concret, et redondant, à {216} la syntaxe incertaine, mêlant les plans et les perspectives, s'impose à peine à ses utilisateurs » (*Introduction à la France moderne 1500-1640*, 2e emb., Paris, 1974, p. 14).

Ar sturvezhañ rakouiziezh ha gouiziel. Roll Gwalarn.

N'eo ket termenet an diforc'h etre an daou rumm sturvezhañ. Mat e vefe e ober.

Pouezañ a rez alies war roll *Gwalarn* hag al labour kaset da benn gant Roparz Hemon ha kenlabourerion *Gwalarn*. An arroudoù tennet eus oberennoù R. Hemon a zo dibabet mat (pp. 25-36, p. 78) hag ivez re Abanna (p. 27) ha G. Pennaod (p. 28), e-keñver ar pal da dizhout hag an hentennoù da vezañ implijet. Kavout a ran koulskoude ez out techet da vevenniñ labour *Gwalarn* d'al lennegezh. Gwir eo e felle da R. Hemon sevel da gentañ ul lennegezh arnevez, met n'eo ket chomet war dachenn al lennegezh ; pennadoù a bep seurt a zo bet embannet. Skrivañ a rez da-unan : « Evit ar wech kentañ abaoe kantvedoù, e kroge Breizhiz da adpiauoañ o yezh war dachenn ar ouiziegezh », goude bezañ meneget div skouer nemetken (*Mentoniezh* zo bet embannet gant Gwalarn, ha Kerverziou en deus skrivet e-barzh *Gwalarn* ivez). Roparz Hemon en deus embannet *Yezhadur ar Brezhoneg*, e 1928, evit ar wech kentañ en hor yezh, heuliet diwezhatoc'h gant *Yezhadur bras ar brezhoneg* F. Kervella.

Ar frazenn p. 25, lin.+5, 6 a ro da grediñ ne veze implijet nemet 1 500 ger e-barzh *Gwalarn* ! ar pezh n'eo ket gwir ; da'm meno, mar dalc'her kont eus an oberennoù ha pennadoù o plediñ gant danvezioù a bep seurt (istor, douaroniezh, deskadurezh, skridvarnerezh, pennadoù skiantel), e saver moarvat da zek mil ger hag ouzhpenn. R. Hemon en deus diskleriet dizehan e tlee ar brezhoneg dont da vezañ ur yezh a sevenadurezh ha dre se yezh ar ouiziegezh (kv. an arroud meneget p. 28, *Breizh Atao*, Du 1926) ; al lennegezh ne oa nemet ar bazenn gentañ, met un danvez etre reoù all. Yezh *Gwalarn* ne oa ket ar Brezhoneg eeun anezhi.

Gwir eo ne oa nemet boulc'het al labour ; met pouezus eo bet koulskoude. Pa skrivez : « N'eo ket gant ar gwalarneg ez eztaoler meizadoù kemplezh ar gouiziegezhoù », e venegez un nebeut gouiziegezhoù, hep derc'hel kont eus al labour kaset da benn war dachennoù all ; n'ec'h eus ket pouezet a-walc'h war labour Meven Mordiern, en deus krouet pe implijet miliadoù a c'herioù nevez, en « Istor ar Bed » dreist-holl, met ivez e *Notennoù diwar-benn ar Gelted kozh* hag e « Prederiadennoù diwar-benn ar yezhoù hag ar brezhoneg » (ret eo lenn div levrenn gentañ « Istor ar Bed »). E gwirionez, ret eo stagañ anv F. Vallée ouzh hini Meven Mordiern, peogwir e skriv hemañ : « F. Vallée () en deus poaniet abaoe ugent vloaz da dreiñ e brezhoneg retañ gerioù an istorouriezh hag ar skiantoù ouzh he harpañ. Tost da bevar-ugent dre gant eus ar gerioù a ran ganto a zo bet stummet gentañ. »

E levrennoù kentañ « Istor ar Bed » ez eus fellet da Meven Mordiern kinnig ur geriadur-diazez evit an istor ha pep adskiant eus an istor. Roparz Hemon a ya re bell evel just pa lavar er c'hentskrid : « Gant al levr-mañ emañ peuraozet geriadur ar ouiziegezh e brezhoneg : peuraozet, a lavaran, rak daoust ma chomo c'hoazh gerioù a-viliadoù da grouiñ, ne raint bremañ nemet tarzhañ evel ar skourroù hag an deil diouzh treujenn ar wezenn. »

Da'm meno, ar gerioù ijinet gant F. Vallée ha Meven Mordiern a glote mat gant an anadennoù, aes da gompren, aes da zistagañ. Reiñ a ran un nebeut skouerioù, dibabet dre zegouezh (o treiñ pajennoù al levr) : *torosennadur*, *skornredenn*, *skornwisk*, pe : *hirbennek*, *rakkarvanek*, *hollc'heneliezh*, h.a. Implij a raent ivez ar rakgerioù evit stummañ gerioù nevez (*azlenn*). Gerioù {217}kevrennek 'zo a oa re hir ha ponner evel *ermaezdimeziñ* (« exogamie ») ; reoù all dibabet fall evel *eneoniezh*.

Kendalc'het eo bet al labour-se e *Gwalarn*, *Sav*, *Galv*, *Sterenn*. Div skouer a zibaban e niverennoù *Sterenn* : « Un ijinerezh breizhat : ar grilha e Breizh », gant Farnachanavan, ha dreist-holl : « Traoniennoù ha kaniennnoù-mor. Studiadennoù douarstummadouriezh », gant Lan Devenneg. An oberour a ro en e gentskrid skouer Meven Mordiern « en deus graet kement a strivoù evit gounit d'hor yezh tachenn an istorouriezh », hag a skriv pelloc'h : « Evit d'an douaroniezh bezañ bet resisaet he fal hag he hentoù gant an hevelep mestr (M.M.), ez eo ret anzav n'o deus ket ar vrezhonegerion pleustret kalz warni. » Ar studiadennoù-mañ a zo ur skouer a labour skiantel arbennik ; aes eo da lenn ha da gompren.

Menegiñ a rin ivez ur pennad embannet war *Galv* 24 (1941) : « Damskeud ur Reizhadur Riez Vreizh », gant G.B. Kerverzhioù, a skriv ennañ : « Savet eo bet al labour-mañ n'eo ket hepken da glask evit Breizh warc'hoazh ur stern politikel diouzh va meno, hogen dreist-holl evit kaout tro da envel e brezhoneg traoù a zo c'hoazh ganto doareoù re c'hallek pe re latin. () Ha taolomp pled : er yezh, ar gerioù a zo anezho melezhourioù hor meizadoù, ya, hogen o stern ivez (). »

Mar soñjer ivez e pennadoù embannet war *Studi hag Ober* (meneget ganit, hag ivez studiadennoù R. Jestin war « ar Vouddhaadegezh »), ne c'haller ket lavarout neuze e oa brezhoneg *Gwalarn* « dic'houest er-maez eus al lennegezh » (p. 38).

Gwir eo evel just ne c'haller ket keñveriañ al labour kaset da benn war dachennoù al lennegezh gant ar pezh a zo bet graet war dachennoù ar ouiziegezh ; a-boan ma oa boulc'het al labour evit ar skiantoù arnodel. Met ne gav ket din e oa dre « zic'houested » yezh *Gwalarn* ; lavarout a rafent kentoc'h ez eo dre ziouer a labourerion barrek war skiantoù 'zo pe dedennet ganto, dre ziouer a lennerion marteze ivez. Gant amveziadoù disheñvel o

dije gallet kenlabourerion *Gwalarn* ledañ tachenn ar yezh lennek d'an holl skiantoù, evel m'o doa graet kefredourion e-touez pobloù bihan Europa oc'h ober — pe adober — eus o yezhoù benvegoù a sevenadurezh. Setu pezh a skrive dres Meven Mordiern en e « Prederiadennoù () », o tiskouez skouerioù d'ar Vretoned.

Frammadur hag ereadur ar brezhoneg a zo « drevezadurioù dispredet pe aspadennoù eus ar c'hrennc'hallek » ? (p. 24). Sebezet a-walc'h on bet o lenn ar frazenn-se, o teskiñ e oa neuze ar brezhoneg ur rannyezh c'hallek koulz lavaret ; ul lodenn vat eus hor gerioù a zo bet amprestet digant al latin pe ar galleg, ha setu ma oa ivez an ereadur hag ar frammadur amprestet ivez. Che !

Ret eo anzav ez on bet gwall ziskredik hag ouzhpenn, mar befe gwir, ne rafen ket kalz a forzh.

Diskredik on, rak mar bez amprestet gerioù a-vil-vern ken aes ha tra, ne vez ket graet kement evit elfennoù an ereadur hag ar frammadur. Menegiñ a rez da-unan er c'heñver-se skouer an euskareg e derou ar c'hounskrid.

Pe gentoc'h ez eo ret diforc'h etre yezh lennek ha yezh komzet. Al lenneion a c'hell klask — dre ur youl sturyezhañ — stummañ ar yezh lennek diwar skouer ur yezh a sevenadurezh. Skouerioù anavezet a gavomp gant al latin hag ar galleg lennek. Setu pezh a skrive ar yezhonour A. Meillet : « En tant qu'il a été fixé comme langue savante, le latin est un calque du grec avec les éléments du vocabulaire latin et quelques mots empruntés au grec. Le rôle de Cicéron, par exemple, a été de transposer en un latin {218} élégant et idiomatique la rhétorique et la philosophie grecques (). On n'est sûr d'avoir compris la valeur exacte d'un mot philosophique ou technique en latin que lorsqu'on connaît le mot grec dont il est l'équivalent, tant en général le vocabulaire latin savant est une simple transposition du vocabulaire grec correspondant » (A. Meillet, *Les langues de l'Europe nouvelle*, Payot, Paris, 1928). Heñvel eo evit ar galleg lennek : « C'est sous l'influence du latin que s'est constituée peu à peu une prose française littéraire. Au XVe siècle, la prose française apprend à former des périodes à l'imitation de la période latine, qui était elle-même imitée de la période grecque. Les grands prosateurs du XVIe siècle () ont une culture toute latine, et leur rôle linguistique a été d'exprimer en un français net et savoureux des idées qui n'avaient été bien rendues jusque là qu'en latin () », met resisaat a ra A. Meillet, « c'est surtout le vocabulaire qui subit l'action du latin écrit » (id., *ibid.*, p. 163).

Ar skrivagnerion a c'hell ivez, hep gouzout dezho alies, drevezañ frammoù ar yezh-kein en o skridoù, ar skrivagnerion vrezhonek o vezañ divyezhek abaoe pell.

N'eo ket souezhus neuze e vefe kavet tres levezon ar galleg war ar yezh skrivet da vare ar c'hrennvrezhoneg, lakaet ouzhpenn pouez ar snobelezh, ez eus bet keal anezhi dija. Met daoust ha « frammadur hag ereadur » ar brezhoneg a zo bet, d'ar mare-se, levezonet don ivez ?

Diaes eo din e grediñ, rak an darn vrasañ eus ar vrezhonegerion a oa unyezhek ha diskol ; bez' e c'hallent ober gant gerioù gallek amprestet met penaos o dije gallet drevezañ ereadur ha frammadur ar galleg ? Disheñvel e vo en hon amzer, abaoe dibenn an XIX^{vet} kantved, gant emled an divyezhegezh. Levezon ar galleg zo deuet da vezañ donoc'h, met daoust hag al levezon-se he deus distummet frammadur hag ereadur ar brezhoneg ? Daoust hag ez eo bet studiet ar gudenn ? Merzet em eus niver uhel ar gerioù hag an troiennoù-lavar amprestet, met merzet em eus dreist-holl levezon ar frammadur hag an ereadur brezhonek war ar galleg komzet e kêrioù Breizh-Izel n'eus ket pell c'hoazh.

D'ur maread all eus an istor, ar yezh-se he dije gallet padout e stumm un doare « kreoleg ».

A-hend-all e vefe ret prouiñ en deus ar c'hrennvrezhoneg amprestet ha drevezet frammadur hag ereadur ar galleg. Ne gav ket din e kaver ur brouenn er pezh a skrivez e notenn 1 p. 24 : « Arver ar skorverb () a c'hallfe dont eus ar germaneg via ar galleg. » Pe da vare ? G. Pennaod a skriv : « Arveret e veze an displegadur gant ober e brezhoneg krenn evel bremañ » (*Dornlevr krennvrezhoneg*, Preder 56-61, pp. 119-120).

Ret e vefe prouiñ neuze e veze implijet ober evel skorverb e henc'hermaneg (e frankeg, da vare Karolingiz ?) hag e henc'hallek. Ar skouer a venegez — implij un droienn en un destenn skrivet gant Chrestien de Troyes — n'eo ket a-walc'h. Memes tra evit an droienn *ne faire que*. Souezhet a-walc'h, aet on da sellout e gramadeg c'hallek Grévisse *Le Bon Usage* : hervezi e c'hoari ar verb *faire* ar roll a zamskorverb evel ur pemzek verb all (en o zouez : *aller, devoir, laisser, paraître, sembler, vouloir*, h.a. ha *faillir*, an hini pouezusañ), met ne c'hoari *faire* ar roll-se nemet e teir zroienn : *faire* + anv-verb, *ne faire que de*, *ne faire que*, pep troienn oc'h eztaoliñ ur ster resis. Netra heñvel neuze ouzh ar skorverb ober e brezhoneg : n'eus tres ebet e galleg eus un displegadur gant *faire*. Bez' ez eus evel just an displegadur gant *to do* e saozneg, dreist-holl er stumm-nac'hañ hag er stumm-goulenn. Skrivañ a rez (p. 24 notenn 1) : {219} « da geñveriañ gant *to do* un «drevezadur» eus ar c'hrennc'hallek ».

N'on ket yezhonour, met ur goulakadur all a rafen : perak ne vefe ket implij an displegadur gant ober disoc'h emdroadur diabarzh ar yezh, evel meur a anadenn all, hag e c'haller kavout anadennoù heñvel pe zamheñvel en emdroadurioù yezhoù all nes pe get (evel *to do* e saozneg), hep kaout tres un amprest pe un drevezadur bennak. N'eus nemet keñveriañ emdroadurioù ar yezhoù indezeuropek abaoe an Henamzer.

N'eus forzh penaos (an droienn-mañ a zo un drevezadur eus ar galleg, a dra sur !), ez eo deuet an displegadur gant *ober* da vezañ unan eus pinvidigezhioù dibar hon yezh, peogwir e c'haller evel-se deraouiñ ar frazenn gant an anv-verb ha pouezañ war meizad an ober.

Sturvezhañ bremanel.

Amañ e teuer da lodenn bouezusañ ar studiadenn ; dezrannet mat eo ar palioù, ar pennaennoù ha hentennoù ar sturvezhañ ; splann eo an destenn ha dibabet mat eo ar skouerioù. Mat e vije bet — evit al lenner — reiñ ster ar gerioù nevez bep gwech. Deur am eus kavet o lenn al lodenn-se ; menegiñ a ran un nebeut isrannoù, evel ar re gouestlet d'ar sturvezhañ emdarzhek, ar sturvezhañ heboell hag un nebeut pennadoù evel ar re gouestlet d'ar wikefre yezh-tal – yezh-kein, an damant d'ar yezh, ar sternioù-daveiñ met bez' e c'hallfen menegiñ ar pennadoù all.

Kudenn an anvioù o tennañ d'an istor a zo displeget mat p. 53, met n'eus ket keal eus an anvioù-lec'h ; tabut zo bet war ar gudenn koulskoude. Pennadoù ha lizhiri a zo bet embannet e *Gwalarn* (skrivet gant Meven Mordiern, Kerlann, an Amiral Laurent) ; an douaroniour Lan Devenneg en deus displeget e vennozioù e kentskrid « Traoniennoù ha kaniennou-mor ».

N'ec'h eus ket pouezet kalz war gudenn ar geriadur etrevroadel. Ur pennad a zo bet skrivet gant Roparz Hemon en ABK pe *Hor Yezh*. An holl, a gav din, a c'hallfe bezañ a-du gant mennozioù G. Pennaod meneget pp. 53-54.

Displeget ec'h eus mat ar reolennoù labour dibabet gant KIS-SADED he deus kaset da benn ul labour divent en un doare reizhiadek ha skiantel. Spi am eus e c'helli — en dezenn da zont — reiñ muioc'h a lec'h d'ar skiantoù a zo bet pleustret. Mat e vefe menegiñ ivez ar re o deus labourer diouzh o zu (pe a-wechoù gant SADED), evel Jil Ewan, Youenn Olier, *Hor Yezh*, h.a.

Ne c'hallan ket barn disoc'hoù al labour divent-se, posubl e vo e ober gwelloc'h pa vo echu da dezenn moarvat.

Ober a rin bremañ un nebeut evezhiadennoù pe, gwelloc'h, a-wechoù goulennnoù a ran ouzhin va-unan.

Gwir eo ne oa nemet boulc'het al labour gant F. Vallée, Meven Mordiern ha tud *Gwalarn*. Gwir eo e rae diouer an termennoù o taveiñ d'ar bed arnevez, pe savet fall e oant alies, evel m'eo displeget en arroud KIS-SADED meneget p. 56. Gwir eo e oa techet F. Vallée da sevel gerioù re hir ha didreset rag-eeun eus ar galleg. Met, evel em eus merket uheloc'h, ne oa ket gwir atav ; ar gerioù implijet e skridoù Meven Mordiern, Lan Devenneg, h.a., a zo — an darn vrasañ anezho da nebeutañ — savet mat, aes da zistagañ hag aes da zeskiñ. F. Vallée hag e ziskibion a rae dreist-holl gant stummoù a vremañ, ha setu perak e oa ar gerioù nevez aesoc'h da zeskiñ (da skouer : *hirbennek*, *rakkarvanek*, h.a.).

KIS-SADED he deus graet dreist-holl gant stummoù an henezh, ar pezh a zo mat a dra sur ; displeget e oa bet gant G. Pennaod e *Splet an henvrezhoneg* {220} *evit ar yezh arnevez*. Met daoust ha n'eo ket mont re bell ? Perak lakaat gerioù henvrezhonek e-lec'h gerioù all amprestet digant al latin pe ar galleg, met brezhonekaet abaoe pell (evel *nevid* e-lec'h *marc'had*, *arver* e-lec'h *implij*, *bell* e-lec'h *brezel* — ur splet zo gant *bell* evel just, bezañ berroc'h — *benel* e-lec'h *gwregel* ; ar ger-mañ n'eo ket dispar a dra sur, met aes eo da gompren ha da zeskiñ, ha pa reer gantañ, ne soñjer ket e ster ar ger *gwreg*. Ne welan ket mat kennebeut an diforc'h etre *gourzh*- hag *enep*-).

Ar gerioù kevrennek savet gant F. Vallée a oa re hir, diheson a-wechoù, ha ne raent nemet treiñ e brezhoneg ar gerioù gallek hep dezzannañ ar meizad.

Kenlabourerion SADED o deus dezrannet bep gwech ar meizad, lakaet anezhañ da glotañ gant ar stern-daveiñ (deurus-tre eo ar pennad diwar-benn « Meizad ar stern-daveiñ », 4.4.15, p. 47) ; ha savet o deus gerioù nevez en un doare poellek, met n'o deus ket, d'am meno, tec'het atav diouzh ar gerioù re hir, a-wechoù divalav ha diheson, diaes da zeskiñ. Setu un nebeut skouerioù : *gouiziadoniezh*, *digenglokadur*, *poblloezadur*, *tredandiloc'helezh*, *titredanerezh*, *sevenadonielouriezh*, *marc'hatliorzherezh*, *brizhpoeallataerezh*, *diskorataerezh*, *argargad* (teir gwech -a- ! — kv. Lavar-06, pp. 170-171). Hiraet e c'hallfe bezañ al listenn ; en em c'houlenn a ran ha ne vefe ket gwelloc'h mirout ur ger berroc'h ha stagañ outañ un anv-gwan pe ur renadenn. Ne gavan ket abeg en hentenn implijet, rak bez' ez eus gerioù kevrennek niverus a zo deuet mat, aes da zistagañ ha da zeskiñ (evel *bredelfennerezh*, *bredvezeg*, *sturvezhañ*). N'eo ket bet heuliet atav kennebeut « ar reolenn aour » divizet gant G. Pennaod : « tremen hep o sevel (ar gerioù nevez) bewezh n'eo ket ret-groñs ».

C'hoarvezet e oa dija da vare *Gwalarn* ; souezhet e oan bet o kavout e geriadur R. Hemon ar ger *sequoia* troet gant *gourwez* (ijinet gant F. Vallée pe Meven Mordiern moarvat). Ur skouer heñvel a-walc'h a gavan meneget p. 64 : *ledvroad* evit *mètèque* ; gwelloc'h e vefe d'am meno mirout ar ger gresianek (metoikos) a zo ur ger istorel (evel *chouan* ha *sans-culotte*) oc'h envel un dezvad a gaved e keodedoù Hellaz (na oant ket

« broadoù » ouzhpenn) en Henamzer, ha n'en deus talvoudegezh hollek ebet ; n'eus ket da zerc'hel kont evel just eus ar ster kemeret e galleg abaoe an XIX^{vet} kantved, hag aet diouzh ar c'hiz bremañ.

Tuet eo bet marteze KIS-SADED da glask livañ re a arsterioù. Meneget em eus bremaik *gourzh-* hag *enep-*. Ne welan ket kennebeut an diforc'h etre *beziad* ha *hanveziad*, *rakveziad* ha *treveziad*, *kendodiñ* ha *kevandodiñ* (p. 66), etre *kleizidik* ha *kleizelidik* (p. 72).

Perak ivez sevel *dezv* e-kichen *lezenn* (ne gomprenan ket an diforc'h, mard eus unan) ha krouiñ *saveleñn* evit eztaoliñ ar meizad a « *lezenn* skiantel ». N'eus nemet ur ger er yezhoù europat, ha n'eus riskl ebet a faziñ pa gaver *law*, *loi*, *ley*, ar gendestenn o verkañ ar ster resis.

Aesoc'h eo deverañ diwar *tangarr* eget diwar *karr-dre-dan* (p. 73), anat eo, met n'eo ket aesoc'h eget deverañ diwar *karrrtan-* (-el, -our, -ouriezh).

Ur bern gerioù kevrennek a zo bet savet diwar « ar patrom doareer-doareed » (evel ar re meneget p. 17) met perak skarzhañ ar re savet diwar ar patrom doareed-doareer ? E-touez ar gerioù meneget p. 73 e kaver *gwadserc'h* (« inceste », a laka da soñjal diouzhtu e *gwadsec'hed*, *gwadsec'hedik* !)

Kavet em eus ivez ne oa ket ezhomm eus *na* e-lec'h *chom hep*. Eeunoc'h {221}eo *na* da implij, met mar kroger da gemmañ pe da « reizhañ » ar yezhadur, ne vo fin ebet d'ar c'hemmoù. Ret eo respont d'an ezhommoù ? Bez' ez eus ezhommoù a zeu diouzh ar c'hiz, dre snobelezh, dre c'hlanyezhouriezh, h.a.

Divent eo a dra sur an ezhommoù nevez ganet diouzh emled ar skiantoù hag emdroadur ar sevenadurezh kalvezel (ur ger a gavan dispar !). Ne c'hell geriadur brezhoneg an XIX^{vet} kantved, a glote gant obererezhioù ur sevenadur maeziadel (ar geriadurioù kalvezel o taveiñ d'al labour-douar, d'ar micherioù-dour, d'ar pesketaerezh) respont d'an ezhommoù ganet diouzh ar Reverzhi c'hreantel. Chom hep krouiñ gerioù nevez a zeufe da rediañ ar vrezhonegerion da gomz galleg pa lakaer ar gomz war gudennoù o tennañ d'ar bed arnevez. Se a dle bezañ anat d'an holl, a gav din.

Daoust hag e c'haller koulskoude ober un diforc'h strizh etre « yezh henvoazel » ha « yezh arnevez » ? (kv. arroud, p. 47). D'am meno, diazez ar yezh a chom evidomp brezhoneg an XIX^{vet} kantved, meulet gant L. Fleuriot. Ar yezh-mañ a emdroio tamm-ha-tamm, met ar c'hemm brasañ a vo er geriadur.

Un diforc'h bras a chom d'am meno etre ar yezh voutin — enni ur rannadur all etre yezh lennek ha yezh komzet gant meur a live — hag ar yezhoù kalvezel. Ar re-mañ a vo implijet da gentañ gant arbennigourion, met tamm-ha-tamm ul lodenn eus o geriadur a vo amprestet gant ar yezh voutin, hervez ezhommoù ar gomzerion.

Kudenn ar gerioù nevez e brezhoneg n'eus anezhi nemet dre na vez ket skignet ar gerioù-se gant ar skol, ar melestrezezh hag ar *mass media*. Ar re a fell dezho chom feal d'ar yezh poblek a zo ret dezho implij gerioù gallek a-vern pe ober gant ar galleg — ken « chimik » a-hend-all hag ar brezhoneg « chimik » ! Ret eo koulskoude derc'hel kont eus ar saviad kevredigezhel e-lec'h m'en em gavomp : e broioù ma vez implijet yezhoù « bras » a sevenadurezh, e vez implijet ar yezhoù skiantel ha kalvezel e levrioù ha kelaouennoù lennet gant arbennigourion ; al lennerion all a oar e vo ret dezho deskiñ ar geriadur evit kompren an testennoù. Ret eo e Breizh embann pennadoù arbennik e kelaouennoù lennet gant tud a bep seurt live. D'am meno, ret eo derc'hel kont eus an devoud-mañ, ha skrivañ evit bezañ komprenet, hep digalonekaat al lennerion ha broudañ anezho er c'hontrol da zeskiñ gerioù nevez. Arabat neuze mont re vuan ha re bell.

Bez' ez eus ur riskl a-hend-all : skiantelaat ar yezh lennek. Ne oan ket ali dija pa lennen : « Poell ar yezh arnevez n'emañ ket da gavout er yezh henvoazel, hogen er bed arnevez » (p. 47), peogwir eo an diforc'h ur gudenn a c'heriadur dreist-holl ; met pa lennan : « Ar boellelezh jedoniezhel eo ar boellelezh-diazez ma rank sujañ dezhi poellelezhioù ar yezh voutin », e kavan ar mennoz-se risklus. Bez' e c'hell ar mennoz bezañ gwir evit ar yezh skiantel, ha dreist-holl evit yezh ar skiantoù resis hag arnodel, met ne glot ket d'am meno gant ar skiantoù kevredadel, ha nebeutoc'h c'hoazh gant ar yezh voutin. Se a vefe nac'hañ hevelebiezh ar yezh ; « ar bed arnevez » hag ar « jedoniezh » n'int nemet ul lodenn eus egor spesadel ar yezh ; hag ar yezh a zo lod eus « ar c'hevala istorek » (evel ma oa keal gant ESB), o chom ur pont gant an tremened.

G. Orwell en deus diskuliet daou ugent vloaz 'zo « the tendency to refashion the language on the model of scientific discourse ». Emled al luc'hachoù skiantel er yezh voutin a zo diskuliet bremañ e galleg hag e saozneg — ar seurt yezh zo bet lesanvet « hexagonal » gant P. Daninos. Chouket e vez mui-oc'h-mui gerioù difetis — o deus ur ster resis pa vezont implijet en o c'hendestenn orin — ha na reont nemet teñvalaat ha ponneraat ar yezh. Setu ur skouer e galleg : (titl ur brezegenn) « La théorie de {222}l'horizon économique et des longueurs d'anticipation, dans la formation dynamique du plan de la firme ». Talvezout a ra, hervez A. Sauvy : « La prévision à long terme dans l'entreprise » (*Commentaire* 26, Hañv 1984) hag ur skouer e saozneg : « Were we not managing Grenada intelligent-wise during that particular time-frame ? » a c'houlenne an Amiral a oa e penn ar soudarded amerikan e Grenada (*The Atlantic*, March 1984). Ne fell ket din mont pelloc'h war ar c'hraf. Re hir eo dija va lizher. Un nebeut evezhiadennoù a rin c'hoazh.

Muzulioù ha doare-niveriñ.

Kavout a ran e vez roet re a bouez d'ar c'hudennoù-se. Bez' e c'hell muzulioù henvoazel bezañ implijet gant an dud, pell goude bezañ dilezet gant ar pennadurezhioù kefridiel, dreist-holl p'emaint harpet war ur sevenadur maeziadel hag ur yezh disheñvel diouzh hini ar Stad. Setu perak e veze implijet, n'eus ket pell c'hoazh, ar muzulioù henvoazel evel *lev*, *troatad*, *devezh-arat*, h.a. Dilezet int bet tamm-ha-tamm met d'ar mare ma skrive Bleimor ha Yeun ar Gow, e oa anavezet ar muzulioù-se gant an holl vrezhonegerion. Ne oa ket lennegezh.

Evit kontañ ar moneiz, setu pell 'zo ma oa disheñvel a-grenn an doare-kontañ diouzh ar patrom-moneiz gwirion, met se ne rae kudenn ebet evit ar gomzerion. E galleg ivez e oa un doare-kontañ disheñvel, gant « gwenneion » betek 5 F (*cent sous*) ; ne oa ket ur reizhiad evel e brezhoneg. Met e-pad kantvedoù, ez eus bet e Bro-C'hall ur « monnaie de compte » — *livre tournois* — gant un dalvoudegezh disheñvel diouzh ar pezhioù-moneiz gwirion ; ar c'hontoù a veze graet e « monnaie de compte », a oa ganti un dalvoudegezh stabil.

Kalz pouezusoc'h eo kudenn implij an doare-niveriñ er jedoniezh a vremañ. Mar lavar deomp ar jedoniourion ne c'hallint ket ober gant an doare-niveriñ hengounel, anat eo ret kemm añ anezhañ. En em c'houlenn a ran koulskoude ha ret-groñs oa dilezel an niveriñ dre ugent evit adkrouiñ an degadoù e -*gont*. War a seblant dit, an anvioù dre ugent n'int ket ur skoilh gwirion. Bez' e reer e galleg gant *quatre-vingts* ha *quatre-vingt-dix* hep m'o defe ar jedoniourion goulennet ma vefent skarzhet diouzh ar yezh. An unanennoù lakaet a-raok an degadoù a seblant ur skoilh siriusoc'h, met graet e vez heñvel en alamaneg : *einundzwanzig*, h.a. ; ur gudenn a voaz a zo ivez. Ar skoilh brasañ a zo moarvat lec'h an anv-kadarn war-lerc'h an niverenn izelañ. Met daoust ha ne vije ket bet gwelloc'h eeunaat an doare-niveriñ hengounel evit azasaat anezhañ ouzh ezhommoù ar jedoniourion. An doare-niveriñ a zo lod eus frammoù ar yezh.

Mar gra bremañ ar re a studi ar jedoniezh — pe a ra ganti — gant an doare-niveriñ savet gant KIS-SADED, e c'haller koulskoude, d'am meno, implij an doare-niveriñ hengounel er yezh voutin.

Komzet em eus gant un Amerikan yaouank — ur studier eus Yale University — en deus lavaret din ne vez ket graet gant ar reizhiad vetrek evit muzuliañ ment an dud (implijet e vez atav ar *feet* hag an *inches*) nag evit an hedoù — graet e vez gant ar *miles*.

Ret eo bezañ evezhieket evit degas kemmoù don er yezh, pe a-hend-all ne vo diwezh ebet d'ar c'hemmoù : reoù 'zo a fello dezho reizhañ ar yezh, glanaat anezhi, degas en-dro stummoù kozh, reoù all a fello dezho chom tost d'ar « yezh vev », reoù all c'hoazh a fello dezho eeunaat ar yezh ha tostaat anezhi ouzh ar galleg zoken. Ur skouer am eus kavet n'eus ket pell eus an emzalc'h-mañ diwezhañ en ul levrig : Herve Trezien, *L'Avenir de la langue {223}bretonne (Vers un breton simple et moderne)*, 117 p., hep anv embanner na bloaziad. Al lizhiri a dlee bezañ kaset da R. Lebec (anv an aozer moarvat) hag al levr a zo bet liesskrivet e-pad ar brezel (kavet em eus e korf an destenn ar bloaziad 1941). Aliañ a rae dija an doare-niveriñ e -*kont*, e bal a oa eeunaat ar yezh evit ma vefe desket aes gant ar Vreizhiz galleger. Disheñvel oa diouzh « Brezhoneg Eeun » Roparz Hemon, en doa ivez ur pal kelennadurezhel met o krouiñ ur bazenn aes da dizhout, hep kemm añ ar yezh a-hend-all.

Evit echuiñ — poent eo ! — e fell din lavarout n'on ket a-enep al labour kaset da benn gant KIS-SADED ; ret e oa e ober ha divent eo bet, met kavet em eus abeg war grefen 'zo e-lec'h int aet re bell.

A-hend-all, an darn vrasañ eus ar gerioù rouez a zo bet savet mat. Evit kemer ur skouer am eus studiet a-zevri, hini an armerzh, ar gerioù a glot mat-tre (n'eus nemet un nebeut anezho a gavan abeg enno — kenskrivet em eus gant G. Étienne war o divout), hag ar c'hentelioù armerzhouriezh a zo aes da lenn — ken aes da lenn hag an hevelep danvezioù e galleg pe e saozneg — hag ar gerioù zo aes da zeskiñ.

Dudius e vefe studiañ ivez skignadur ar gerioù nevez abaoe derou ar c'hantved. Met ul labour all e vefe.

Mat ec'h eus graet o tibab ar sturiezhañ da zanvez studi ; ne oa ket bet studiet betek-henn en un doare hollek ha diouzh ur savboent istorel. Spi am eus e c'helli ledanaat an dachenn ha sevel un dezenn.

(GE da GC – 15 08 84)

Un arvez plijus da nebeutañ zo da destenn PP : bezañ kuit a bismigerezh breton. Da'm meno e vo mat derc'hel kont eus e evezhiadennoù war roll *Gwalarn*. An amzer a vank din evit adlenn da studienn, met moarvat e ranki hiraat da zanevell war labour gouiziel gwalarniz. Evit e varnadennoù war KIS, e verzhan dreist-holl n'en deus ket kollet an tech a zo bet e hini a-viskoazh : bevennañ ar sturiezhouriezh d'ur roll kemenerez o wiskañ meizadoù rakvezant. A dra sur, emell ar sturiezhour eo digeriñ dor ar yezh da vezadoù amprestet ; un trevell eilrenk n'eo ken evelato, rak ur yezh ne c'hell amprestañ meizadoù gant frouezh nemet mar bez-hi da gentañ ul lec'h krouiñ meizadoù : bezet-hi un oaled-neveziñ, danvez speredel o tiflukañ drezi a-builh, hag ar peurrest a vo dezhi war ar marc'had, eleze an tu da wiskañ cheuc'h ar meizadoù kozh.

Evel just, n'emañ dreist barnerezh hini eus ar gerioù hon eus savet e-doug ar bloavezhioù. Aon 'm eus koulskoude n'eo ket soliet alies ar prosez a venn PP ober d'ar yezh arnevez. War betra da skouer e tiazeez evit abegiñ an arver eus *hanvezriad* e-kichen *beziad*? Ne rebechan ket dezhañ e anaoudegezh skort eus ar brederouriezh, nemet e tiskouez aze beg e skouarn : fazi bihan eo dic'houzout ez eus en devoud daou vezad eno abaoe Heidegger, fazi bras avat dianaout da bep yezher, zoken brezhoneger, ar gwir da savelañ meizadoù nevez. Ne dabutin ket a-zivout ar gerioù tennet gantañ eus *Lavar* ; anat eo e laosk evn an nid flistroù mon diwar e nij ; ret eo bezañ dihumour memes tra evit ober anv eus *argargad*, euzhadenn distaolet kerkent ha dozvet (La-06 64).

Gant esmae e vurutell PP tezenn levezon ar c'hrennec'halleg war ar brezhoneg. Ur yezhoniour arbennikaet hepken a ve evit diboubañ al luziadell. Evit ar re ez eo ar yezh *pezh a zo kentoc'h eget pezh a zeu*, ez eo {224} mantrus dizoleiñ an tanav ma voe he diforc'helezh abaoe kantvedoù. Dibaot ar re a ya betek an dizoloadenn-se ur wech pignet e tren ar brezhoneg, ha poaniosoc'h c'hoazh dezho sammañ betek penn ar c'hlozadurioù diwarni. Pimpatromoù ar peursammañ, hervez hentoù kontrol, zo Roparz Hemon, a gredas talañ didouell ouzh an neant sevenadurel brezhon, ha... F. Falc'hun ! Hemañ a glevis o tisplegañ penaos ne voe nepred kenderc'het oberenn a sevenadur dre ar brezhoneg ha, da heul, e oa diskiant d'an dud desket klask ober gant ar yezh-se ; hag ouzh va aliañ gant tadegezh : « Lisez plutôt Anouilh ».

(GE – 08 02 86)

Ur pennad skridvarnerezh gwirion eo lizher PP, seul briziusoc'h ma na gaver ket alies e bar el lizheradur brezhonek, seul heverkoc'h ma pella sell an aozer diouzh hini tud KIS war veur a boent ha ma oar e ziskleriañ hep gourvenn na gorial, burzhud e Breizh !

Un nebeut resiadurioù a roin da gentañ e sigur ar rann titlet « *Sturyezhañ bremanel* ».

– (p. 220, l. 2hh.) Hogos nepred ne zegas KIS he nevezc'herioù *e-lec'h* ar gerioù en arver, hogen *e-kichen* ; degas *nevid*, *arver*, *bell*, h.a. ned eo ket distroadañ *marc'had*, *implij*, *brezel*, h.a., hogen reiñ tro da spisaat an erdaloù ha da binvidikaat an entelioù ; keñveriañ *enepbrezel* « antibelliciste », *gourzhhell* « guerre subversive ». Evit *implij*, gwir eo, ez eo aet e stal da stalig — « ober gant un den evel pa vije un dra » —, met n'eo ket da netra.

– (p. 220, l. 17hh.) E-touez an termenoù roet evel « divalav ha diheson », ez eus lod, 'm eus aon, na anavez ket KIS d'he bugale : *tredandiloc'helezh*, *titredanerezh* n'eus ket warno pa ouzon merk an ti ; evit *marc'hatliorzherezh*, e teu eus *Imbourc'h* ; eus *argargad* e komzan uheloc'h. Kerse ganin gwelout ne blij ket ar re all da PP, ha gwell a se mar kav flouroc'h d'e skouarn *epistemologiezh* eget *gouiziadoniezh*, *egzibiterezh* eget *diskorata(erezh)* ; *brizhpoellataerezh* a vije bet skrivet *brizh-poellataerezh* gant Vallée, skañvoc'h e neuz war ar paper, met na gavan netra diheson ennañ a-du-rall ; anzav a ran avat n'eo ket skañv an hirc'hoveliadenn *sevenadoniellouriezh* ! ret eo anaout ivez ez eo kemplezh kenan he ster hag ez a da dalvezout ar barregezhioù savelet gant Vallée evit e zec'heriañ gant ar vrasañ resisted, adskrivañ a ran an arroud eus an « Notennoù kevredadel » ma kaver an termen : « Bevennet e voe avat e dued bredoniellour [da Weber] gant un tued all, sevenadoniellour, — anezhañ sellout ouzh ar skiantoù kevredadel evel kemend-all a “Kulturwissenschaften” (sevenadoniezhoù), da zavez pep hini ur rumm dibarek a sevenadoù, houmañ o plediñ gant an Arz, hounnezh gant ar Gravez, hounhont gant ar Gwir, h.a., — ar patromoù, ar reizhennoù, an talvoudoù o ren er sevenadoù diseurt o kaout roll un “devouder trec'hel”. [...] E sevenadoniellouriezh [da Weber] en degas da reiñ ul lec'h bras d'ar reizhiatadurioù graet gant an deologourion, ar wiraourion, an divezegourion, h.a. » (*Ems* 59.359).

– (p. 220, l. 30hh.) A-zivout Gl. *mètèque*, sl. KIS-206, p. 16h. diaraok, o tegouezhout gant an hevelep klozadur ha PP.

– (p. 220, l.-16h.) Ur respont hollek a roan amañ dindan d'an aters war *dezv*, *lezenn*, *saveleenn*, h.a.

– (p. 220, l.-3h.) Meskañ *gwadserc'h* ha *gwadsec'hed* ? Ha PP a ve da renkañ {225} e-touez ar skolidi-se na zeujont morse a-benn, en amzerioù benniget KEAV, da ziforc'h *war-lerc'h* diouzh *war lec'h*... ?

– (p. 220, l.-1hh.) Arver *na* dirak ar pennanor ne voe ket ijinet gant KIS, Doue ra viro, na zoken gant Roparz Hemon a rae gantañ ingal en ABK, p'en kaver endeo e krennvrezhoneg, sl. GIB 2313.

– (p. 221, l. 16hh.) Aze on prest da grediñ eo bet souprenet feiz vat hon c'heneil. Distaget diouzh he c'henarroud, evel just, ez eo follentez pur ar frazenn meneget. Tennet eo eus La-06 43, eleze eus ar c'hentskrid da daolennoù ar ventawouriezh, a-zivout an div ventenn fizikel *pouez* ha *gwask*. Tamall da KIS ar mennoz jedoniekat ar yezh resis en he fezh zo diwelout an hentennoù heuliet ganti pa labour er-maez eus ar skiantoù fizikel, dreist-holl pa ouzer an aked, dianav e nep yezh all, a laka-hi da zigemmañ bepred domanioù an *alvez*, ar *beved* hag ar *vuhez* ; digemmadur a gav PP abeg ennañ a-du-rall pa ziskler diezhomm *saveleenn* e-kichen *lezenn* !

Dres pa gomzer a « ezhomm », e verker e tistro alies an termen e testenn PP : « Kavet em eus ivez ne oa ket ezhomm eus *na* () » (p. 220), « Ret eo respont d'an ezhommoù ? () Divent eo a dra sur an ezhommoù nevez () »

(p. 221), h.a. Pa oan studier, e kleven : ur mezeg e Finistère en deus ezhomm gouzout brezhoneg. Hiziv avat n'en deus den, mezeg pe all, ezhomm eus ar brezhoneg. Met petra, evit adkemer un droienn a oa diouzh ar c'hiz pemzek vloaz 'zo, a lak enta an dud da redek d'ar brezhoneg ? N'eo ket an ezhomm. Marteze e teuy un amzer ma vo ezhomm en-dro eus ar brezhoneg. Evit an ampoent ez eo dreistezhomm, hag un azon eus an dreistezhomm ma'z eo zo diseurtiezh an emzalc'hioù en e geñver gant ar bagadoùigoù a chom stag outañ.

Dreistezhomm ne vo ket ensellout an emzalc'hioù-se. O bodañ a rin e daou rumm, diwar-bouez o beziadegezh.

Ar veziadegezh eo an doare ma lakaer e penn-kont an traoù a zo, ar beziadoù. Beziadek eo an ober o terc'hel stad anezho. Beziadek eo, da skouer, studiañ ar yezh dre destenioù he istor, pe imbourc'hiñ war barlantoù an dibenngomzerion pe c'haozh war yezh ar vrezhonegerion nevez. En eneb, n'eo ket beziadek mont d'ar brezhoneg evel p'he dije ur gevredigezh ezhomm anezhañ hiziv ; lavarout a rin ez eus eno un emzalc'h *ledveziadek* — o tisoc'h eus ar gourmesk etre un diogeliñ beziadel gwir (bez' ez eus eus ar brezhoneg) hag un diogeliñ beziadel gaou (ur gevredigezh he deus ezhomm anezhañ). Pa geñverier yezh ur gevredigezh ouzh ur yezh hep kevredigezh, e verzher ez eo kalz unvanoc'h hounnezh eviti da vezañ komzet gant dekmilionoù a dud eget houmañ ha hi pleustret gant un nebeut kantadoù a « stourmerion ». Setu perak e kav an darn vuiañ eus ar re-mañ un disentez a zo nac'h merzhout — gourzhodiñ, ent resis — ar staelad a zreistezhomm ma emañ o yezh. Strivoù bras a reont da hentiñ ar parlantoù diwezhañ evel pa vijent yezh ur gevredigezh c'hoazh, ha d'o derc'hel sonnet evel pa vije tolz ur gevredigezh vloc'hel o herzel ouzh ar c'hemmoù. Un diskoulm a gredont kavout o kempenn un adskeudenn eus ar yezhoù kevredigezh kempred ; digeriñ an nor d'an amprestoù estren evit ma hañvalfe o dambrez yezh gwiroc'h eget natur, evel pa na vije, dre berzh ar saveleñoù kevredadel, nemet an hent-se da gemer. En devoud, plegañ a reont, hep bezañ rediet, d'ar redioù kevredigezhel a welont e lec'h all hep gortoz en eskemm frouezh an oaledoù-krouiñ ezvezant en o ser. A dra sur, ouzhpenn bezañ unvan ez eo stabil kenan ar yezhoù o vevañ dindan wask an ezhomm kevredigezhel, kemmañ gorrek a reont, rak ne c'hoarvez enno kemm ebet na ve a-geñver gant ur c'hemm er bed, pe lusket e ve ar c'hemm er yezh diwar amgant ar bed, pe lusket e ve er bed diwar amgant ar yezh. Gant gerioù all, ur gevredigezh a vev he yezh, met asvan ur gevredigezh ne oufe bevañ nemet un asvan yezh. Dindan hon daoulagad {226} emañ ar skoueradur : n'eus netra e « yezh pobl » ar « stourmerion » a ve estreget drailhennoù trefot, aspadennoù lennegel pe dilavioù gallek.

Bremañ, petra eo kaout e-keñver ar brezhoneg un emzalc'h *beziadek* ? (Komz a ran eus an ober, ha n'eo ket hepken eus ar studi pe an imbourc'h.) Roparz Hemon, e derou *Gwalarn*, a alie e geneiled da « skrivañ evit hanter-kant, pe ugent, pe zek, pe evito o-unan » (UBZH². 50). Bezañ beziadek zo da gentañ stadañ n'he deus d'an ampoent kevredigezh ebet ezhomm eus ar brezhoneg. Hogen, e diouer ur gevredigezh ez eus un nebeut tud o deus, dre berzh un dra bennak nad eo ket an ezhomm, krouet enno an ezhomm eus ar brezhoneg. Iskisat angerzh, diaes da zisplegañ, galloudek avat ha padus dre ar remziadoù. Dibaotoc'h c'hoazh e-touez an nebeut tud-se ar re a zo aet betek penn ar stadadenn n'eus nemeto o kaout ezhomm eus ar brezhoneg.

Ar re-se, kentañ heuliad d'o stadadenn eo e paouezont gant ar jestraouerezh a zo ober evel pa vije ur bobl a-dreñv ar brezhoneg. Daoust ha ne lavaront ket labourat e sell d'un amzer ma vo ar brezhoneg yezh ur gevredigezh en-dro ? Marteze. Eno avat n'emañ ket andon o youl : a-walc'h eo dezho ar beziadoù evit na chomfe pell war o spered mennoz ar gevredigezh-hont. Houmañ eo pennaenn o labour : a-dreñv d'ar brezhoneg, da « gevredigezh » dezhañ, d'e vevañ ha da gaout ezhomm anezhañ, emañ an hanter-kant, an ugent, an dek,... Seul vrasoc'h a se atebegzh pep hini.

El lec'h ma wel re all un enkadenn da devel pe da livañ gevier warni e welomp-ni ur chañs, an dro d'ober eus ar yezh a savomp un oaled veur eus ar spered. Hep heuliañ patrom istorel ebet, evel merion e verniomp an holl varregezhioù a c'hellomp da gavout en istor a-bezh, en tremened keltiek da gentañ, hag e stagomp da ren ganto hon buhez.

E-keñver ar yezhoù all, mar kaeemp outo en derou da virout ouzh beuzadenn an amprestoù gouez, e renomp an hevelep leviadurezh hag e-keñver an henvrezhoneg pe ar c'hembraeg, eleze amprestañ e-ser krouiñ. Aze emañ ar respont da aters PP : perak *saveleñn* ha *lezenn* pa na gaver er yezhoù all nemet ur ger ? Dre ma'z eus diorreet dre ar brezhoneg ur preder na oa ket anezhañ d'ar mare ma voe diorreet ar yezhoù all. E gwir, mar damantomp kalz d'ar brezhoneg, n'omp ket da gentañ kalvezerion war e ziorreadur, nebeutoc'h c'hoazh omp stourmerion evitañ. Hon afer eo ar vuhez, pep hini en e hent unveziat, ar vuhez, hag ar yezh e-barzh.

KIS-311 – Gweredoù ar red-tredan.

(YBLN da GE – 04 07 84)

Ur red-tredan en deus tri gwered : pa dremen en ur reell e vez taolet gwrez (ha luc'h d'ur gwrezverk lakaet) ha war un dro e vez devoudet ivez ur gwarellvaez. Diouzh un tu all, pa dremen ur red-tredan en ur gevionenn ez anad un ec'haozidigezh anezhi. E-se e tezreveller tri seurt gwered : Gl. **effet thermique (effet calorifique), effet magnétique, effet chimique**. Anat eo e c'haller ouzhpennañ an **effet lumineux**. Ar gwered a zo un {227}anadenn dibarek oc'h « anadiñ » en amveziadoù 'zo, amañ da skouer tremen ar red-tredan. An anadennoù o tennañ d'ar wrez ha d'ar warellegezh a studier gant ar fizik. Anadennoù fizikel int. Evit an tredanrannañ a zo un anadenn a studier gant ar gimiezh, eleze un anadenn gimiezhel. En degouezh-se e reer gant ar furm sonnet (levezon ar stumm etrevroadel) : **kimiek**. Neuze hon eus gweredoù **fizikel** ha **kimiek**. Un dra all. Lakaomp e studier gweredoù ar red-tredan war ar bevedegoù. Ar ouezoniezh e kont zo neuze ar vevedouriezh ha tu zo da gomz eus **gweredoù bevedourel**. Aze hon eus ur rummadur eus seurtoù gweredoù, diouzh an erdal enta. Pa lavarar **gweredoù bevedourel** da skouer, ez eus ul liamm e par ar reiz etre ar « gwered » hag ar « vevedouriezh » (« bevedourel » zo e gwir evit « bevedouriezhel »). Hogen pa reer anv eus **effet calorifique, effet lumineux, effet magnétique**, e teu da vezañ amjestr. Da lavarout e stiomp war unan eus ar rummoù savelet a-raok, ar gweredoù fizikel. Ha ned eer ket neuze diouzh an ental ? Rak al liamm etre ar « gwered » hag ar « wrez » — pe etre « gwered » ha « luc'h », « gwered » ha « gwarellegezh » — ned eo ket mui unan dre ar reiz, met unan dre ar solwez e-unan : gwrez eo ar gwered. Hag e c'haller lavarout *« **gwered gwrezek** » evit kelo ? **Gwrezek** zo evit « o kaout perzhioù 'zo eus ar wrez ». N'eo ket tre se. An teurel gwrez eo ar gwered. Heñveldra, an teurel luc'h eo a vez graet **effet lumineux** anezhañ, hag an devoudañ gwarellegezh **effet magnétique**. E-se e soñjer el lostger **-(h)iat**. E gwir ez eus eus ar ger hBr. bremanaet **goulaoueiad**. O klotañ gant ar brBr. **gweleviad** « vers luisant ». Ur gudenn a sav amañ. Ar preñv eo a daol goulou, ur preñv **gweleviad** eo enta. Met n'eo ket ar gwered eo a daol goulou. An orjalenn eo ! Un « anadenn » gemplezh eo. Forzh penaos ne ve ket un harz, rak kavout a reer ivez **plegenn arureiat**, al lostger **-(h)iat** o verkañ ivez an amveziadoù o tevoudañ an **X(eiat)**. Ha neuze hor befe : **gwered luc'heiat, gwered gwreseiat, gwered gwarelleiat** (evit an termen euzhus **gwarellegesheiat**) hag erfin **gwered kimiek**. Soñjet 'm eus en diskoulm-se. Met, met... Mechal ha ne ve ket eeunoc'h sellout ouzh ar gweredoù evel anadennoù e tachenn al luc'h, ar wrez, ar warellegezh, ar gimiezh... Ha neuze hor befe : **gwered luc'hel, gwered gwrezel, {228}gwered gwarelled** (evit **gwarellegezhel**), ha **gwered kimiel**. Perak kilañ rak **kimiel** evit **kimiezhel** ?

Kavet 'm eus er c'hentelioù Bevoniezh : **gweredoù treloc'hek** (chaokat, h.a.). Ha petra soñjal eus **danvez (stad) aezhel, liñvel** ? Hag eus **doare milvevadek, doare arvevadek, doare kelanadek** ?

(GE da YBLN – 07 07 84)

Teir c'hudenn a gavan kenweet e'z pennad :

- Lostrannoù ar gerioù etrevroadel brezhonekaet.
- Dezhann poelloniezhel ar c'herienn : **L'effet lumineux de l'électricité**.
- Arver al lostrannoù **-el, -ek**, h.a. e geriennoù eus ar seurt.

1° Lostrannoù ar gerioù etrevroadel brezhonekaet.

Dre-vras eo bet heuliet betek-henn ar bennaenn degemeret gant Roparz Hemon : treuzskrivañ al lostrannoù hervez an hevelep reolennoù hag ar c'hedrannoù all ; eleze, e degouezh dibarek al lostrann Gl. **-ique**, reiñ da gevatal brezhonek dezhi al lostrann **-ek** bepred. Tro 'm boa bet c'hoazh da respont dit war ar poent-se (La-07 95), a-zivout brezhonekadur Gl. **cosmique** : daou ziskoulm gallus, pe **kosmek** (an **-ek** treuzskrivet diwar **-ique**), pe **kosmoz**, **kosmozek** (**-el** hag **-ek** o vezañ al lostrannoù Br. staget ouzh an termen **kosmoz** degemeret da ziaz brezhonek). Dibaot eo seurt degouezh (ur wech hepken e'm eus bet d'ober outañ e GBLF. : **neurozel, -ek ; psikozel, -ek**). Evit **kimiezh** ha **kimiek**, termenoù savet gant Roparz Hemon, n'eus bet da gavout abeg ebet enno betek-henn. Hag anez kaout

ur spered dreistreizhiadekaus n'eus ket da ziaezañ o lavarout : **fizikel ha kimiek**. Forzh penaos, lakaet e ve splot da dennañ eus arver an daouad **-el, -ek** aze, e rankfed ober gant **kimiezhel, kimiezh**.

2° Dezrann poelloniezhel ar c'herienn : **L'effet lumineux de l'électricité.**

Kentañ lankad eo diforc'hiñ daou bar :

{229}Par ar stadañ :	tredan	luc'h
Par an dezrannañ fizikel :	arbenn	gwered.

Er par kentañ, e stader daou zevoud : an tredan hag al luc'h ; en eil par e saveler un daouad kendave o verkañ ar c'heñver a zo etre an daou zevoud : an eil par zo hini ar stern poelloniezhel ma enskriver an tredan evel arbenn hag al luc'h evel gwered. Pa lavarer : « Al luc'h zo gwered an tredan », pe : « An tredan zo arbenn al luc'h », e touger ur varnadenn a zaveadelezh (Gl. « jugement de relation »), rak al luc'h ned eo gwered nemet e kement ma taveer d'an tredan. Bremañ, pa lavarer : « An tredan zo dezhañ al luc'h da wered », pe : « Al luc'h zo dezhañ an tredan da arbenn », e reer gant daou batrom lavarennoù ma c'haller erlec'hiañ, en eil, « ar wrez », « ar warellegezh », h.a. ouzh « al luc'h », hag en egile, « ar gimiezh », h.a. ouzh « an tredan ». E berr, emeur aze dirak *keñverioù daveadelezh* hag emañ ar sell durc'haet *diouzh an erdal* (Sl. La-05 69 hh.). Komz a ranker enta eus **gwered luc'hel an tredan**, **arbennoù tredanel al luc'h**, nemet e tremenfed gant troiennoù evel **gwered luc'h** (« gwered a zo luc'h anezhañ ») pe c'hoazh **luc'hwered** ; met **gwered luc'hel** zo da'm meno an diskoulm eeunañ.

3° Arver al lostrannoù **-el, -ek**, h.a. e geriennoù eus ar seurt.

Degas a rez skouerioù eus arver al lostrannoù-se e kentelioù SADED.

- **gweredoù treloc'hek** ; anat eo ez eus fazi aze : **gweredoù treloc'hel** eo ar furm reizh ;
- **danvez, stad aezhel, liñvel** zo ennañ arverioù reizh eus **-el** ; durc'haet eo ar sell diouzh an erdal. Ret eo merzhout ez eo ar ouezoniezh riez ar sell diouzh an erdal hag ar barnadennoù daveadelezh ; e-maez prepoz dezhi eo sondañ an aniennoù ha, mar tremen a-wechoù dre varnadenn enlenadelezh, ez eo bepred war vont etrezek ar barnadennoù daveadelezh o lakaat hennadoù hepken e penn-kont ;
- **doareoù (emvoueta) milvevadek, arvevadek, kelanadek**. Reizh eo, daoust ma c'haller arverañ an deveradoù dre **-el**, en ur {230}c'hemeradur disheñvel.

Ur ger da gentañ a-zivout ar *barnadennoù enlenadelezh* (Gl. « jugements d'inhérence »). « Ur park a zo geot ennañ » zo **ur park geotek** ; « An ober a zo Breizh an ene anezhañ » zo **an ober breizhek** ; « ar c'hevala a zo an istor amparus d'e anien » zo **ar c'hevala istorek** (en eneb, **kevala istorel** a empleg e seller ouzh ar seurt kevala evel *hennad* a ziforc'her diouzh ar c'hevala er ster armerzhel pe all, hep plediñ gant amparadur e *anien*) ; heñveldra, **emvoueta arvevadek** zo « an emvoueta a zo an arvevañ an doare ma vez graet », **emvoueta kelanadek** zo « an emvoueta a zo ar c'helana ar pennaenn anezhañ » ; an **emvoueta arvevadel, kelanadel** a rafe anv hepken eus « emvoueta an arvevaded, ar c'helanaded », hep kemer preder gant *anien* ar seurtoù dibarek-se a emvoueta (kenkoulz e komzfed eus **gouennañ arvevadel, kelanadel**, hogen n'eo ket eus **gouennañ arvevadek, kelanadek**, nemet e c'houlakafed ez eo an arvevañ, ar c'helana modoù-gouennañ !)

Kudenn a savez gant deveradoù **gwarellegezh**. Hir ha pout da embreger eo **gwarellegezhel**. Soñjet 'm boa erlec'hiañ **gwarellek** en holl zegouezhioù, hogen an termen-mañ a dalvez : « a zo gantañ perzhioù ur warell » ; sk. : « ur varrenn **warellek** » (Gl. « un barreau aimanté »). Entuañ a ran ganit evit degemer **gwarellel** ; gant na ve mesk ebet da sevel diwar daou ster ar ger, eleze « o tennañ d'ar gwarelloù », « o tennañ d'ar warellegezh ». Forzh penaos, en degouezhioù ma ve arvar a vesk e ve tu bepred da zegas **gwarellegezhel**.

Neuze : **gweredoù luc'hel, gwrezel, gwarellel, kimiek ar red tredan.**

KIS-312 – Barzhoniezh ha teologiezh.

(GE da GC – 04 08 84)

Bennozh da deologiezh an nid hag ar rezid e kav ar varzhoniezh he staelad. Kentañ kraf a bouez : setu hi tennet eus amgant an dangorelezh hag an diwerc'helezh — an enepgwerc'helezh kentoc'h, hevelebet ma veze-hi ouzh an « hunvre », an « eztec'h ». Ha n'eus nemet ar gristeniezh a rofe d'ar varzhoniezh {231} he staelad leun. Evit ar yuzevegezh ne vez anavezet Doue nemet dre e c'hourc'hemennoù, ha diwar se e keveneb an anv nevet a anavezet ha na zistager ket ouzh an anv halek ; evit ar gristeniezh, ez anavezet Doue graet den hag ouzh ar c'houlblad anv nevet / anv halek emañ erlec'hiet ar c'houlblad anv douarel / anv neñvel. An anv douarel, hag eñ deberzhiek, marvek, zo galvet da c'hoari e-keñver an anv neñvel dreistdiraez roll ul ledanvad. Seurt galv a ya da gentañ-penn etrezek ar varzhoniezh, pa'z eo-hi ledezaol dre anien ; dav eo merkañ avat ez asant pe get ar barzh respont.

Evel ar varzhoniezh, ar gevrinouriezh a gav lec'h ha ster klok gant ar gristeniezh. He ahel eo an hent nac'hek, he frouezh an deologiezh apofatek. Anat eo, war glask d'ar werc'helezh, e tro buan al lavar da nac'hek : ne oufe envel tra hep diogeliñ diouzhtu emañ ar werc'helezh en tu-hont bepred. Drezañ e-unan enta e kas an hent apofatek d'an neant kefredel. Ar c'hevrinour, mar kav kalon da vont betek penn, a zegouezh gant an tav, pep ger oc'h anadiñ da zivastus. Ar gristeniezh, o sevel ur c'horn eus ar ouel, he deus diazezet ur yaegezh war an douar. Hag aze emañ ar gwarzh. Keit ma oa yaegezh ha nac'hegezh tal-ouzh-tal, e c'halle ar peoc'h ren c'hoazh war an douar : ar yogi ne zirenke ket ar c'homiser betek re. Hogen gant ar gristeniezh ez eus div yaegezh pelloc'h war an douar, unan douarel, « eus an douar », eben « nad eo ket eus an douar » ha koulskoude eno. Ne c'hell mui bezañ na peoc'h na treuzvarc'had. Abaoe, ne ra an istor nemet luskellat etre an daou bar pellañ a zo douarelaat ar yaegezh nevez (ar « riezou kristen ») ha neñvelaat ar yaegezh kozh (ar « riezou enepkristen »), anezho daou hent ken gaou an eil hag egile. Emzenadur Doue ne ezdalc'h ket diouzh an hent nac'hek ; en ebeb, en en laka diziouerusoc'h ; ar c'hevrinour, meni oueskad speredel kondaonet d'an tav, oa un nemedenn, tra ma tigor ar gristeniezh an hent evit an holl gweitibunan : emañ ar yaegezh nevez en hon amen, e toull an nor ha n'eo ket mui en un trabed dreistdiraez. Alese, ne sanker nepred don a-walc'h an troc'h etre ar yaegezh kozh hag ar yaegezh nevez. Emañ ar yaegezh nevez en hon amen, gant ma astennfemp war-du enni daouarn glanaet gant an hent nac'hek. Lies forzh zo d'an hent nac'hek, moarvat kellies ha ma'z eus a forzhioù douarel : gwechall e tiforc'hed forzh ar marc'heg, forzh ar manac'h, h.a. Hiziv eo kempleshaet pep tra : a dra sur, e c'hell bepred an ober, ar gouzout, h.a., mont da skor d'an hent nac'hek, met echu eo amzer ar rummadoù bras, bez' ez eus emichañs kement a forzhioù hag a zenion. Krediñ a rafen koulskoude tennañ a-gostez ur familh a forzhioù a anavezan gwelloc'hik, hini ar varzhed. Ar varzhoniezh a c'hell reiñ tro da ledezaoliñ ar yaegezh nevez, hogen ne c'hell e ober nemet o vezañ da gentañ lec'h an hent nac'hek (dave a ran amañ d'ar studiennoù graet war an divoud gant ur barzh gall kempredel, Yves Bonnefoy, ha nevezadembannet gant Idées-Gallimard dindan an talbenn : *L'improbable et autres essais*, 1983 ; ne ra Bonnefoy anv ebet a gristeniezh, nemet e tiskouez penaos ez eo deuet ar varzhoniezh arnevez da vezañ un deologiezh nac'hek).

E gwir, seul aesoc'h eo d'ar varzhoniezh hiziv bezañ hegerz d'ur gefridi voniek ma'z eo bet diskarget tamm-ha-tamm diouzh an arc'hwelioù a oa he re gwechall : bezañ kounerez ar bobl hag he fennoù, bezañ kelennoù, divezoù, diduelloù. Setu hi distaolet, prest da vezañ follez Doue. Dibaot ar varzhed avat a hañval e c'houzout.

KIS-313 – Gwezhioù surjaniel.

{232}(GE – 11 08 84)

Gl. **ablation** « dilemel un organ, ul lodenn eus ar c'horf, ur yoc'henn, h.a. ». Br. **ezvenañ**.

Gl. **amputation** « dilemel un ezel, un darn ezel pe ur parzh balirek (teod, kalk'h, bronn) ». Br. **ambidañ, ambid g**.

Gl. **amputé** « neb a zo bet ambidet un ezel pe ur parzh ezel outañ ». Br. **ambidek** aa. ; **ambideg** g.ls. :-eion.

Gl. **avulsion** « diframmañ, digrakañ, dichontrañ, dreist-holl a-zivout an dent ». **digewanañ**, ha, diouzh an dro, nep hini eus an tri verb diaraok.

Gl. **biopsie** « erlemel un darn organ diwar ar bevedeg bev war-benn he elfennañ ». Br. **bevskejañ**.

Gl. **débridement** 1. « lemel un nask pe ur walenn-dag o waskañ ur wiadenn pe o herzel ouzh gwazhiedadur un organ ». Br. **didagellañ**. 2. « flañchañ ledan un annon linek war-benn digeriñ ar c’hevioùigoù o skoilhañ diver al lin ». Br. **darloezañ**.

Gl. **dissection** « rannañ an elfennoù a ya d’ober un organ pe an organoù a ya d’ober ur parzh eus ar c’horf evit o studiañ pe prientiñ ur wezh surjaniel ». Br. **diskejañ**.

Gl. **détersion** « naetaat ur gouli kreuadel pe diek ha krouizek, lemel kuit dioutañ ar saotr hag an tammoù marvennet, dazbevaat e vevennoù da aesaat ar c’hleizennañ ». Br. **diziblañ**.

Gl. **-ectomie**, lostrann kenster da ablation. Br. **-ezvenañ**. Sk. : Gl. **hystérectomie**. Br. **krozhezvenañ**.

Gl. **excision** 1. « troc’hañ ha tennañ un darn vihan eus un organ ». Br. **gouvenañ**. Sk. : « An amdroc’hañ zo gouvenañ ar veskenn. » 2. « Troc’hañ kuit eus ur gouli ar gwiadoù kreuet, marvennet pe saotret evit lezel gwiadoù bonan hepken ». Br. **amnaziñ**.

Gl. **exérèse** « tennañ dre surjianerezh un organ, ur yoc’henn, ur {233}c’horf estren er-maez eus ar bevedeg ». Br. **dilemel**, bon. : **dilam-**.

Notenn. – E galleg ez arverer *exérèse* hag *ablation* evel damheñvelsterioù. Aozerion ’zo a ro da *exérèse* un erdal brasoc’h, oc’h ober anezhañ un anv-rumm evit *ablation*, *excision* hag *extraction*.

Gl. **extraction** 1. (Gwiliouderezh) « lemel ent kalvezadel ar groueell eus ar grozh, pe gant an daouarn, pe diwar-bouez binvioù (loaioù, mandozioù, h.a.), pe dre surjianerezh (kezarian) ». Br. **eztennañ**. 2. (Genawouriezh, Surjianerezh-brezel) « tennañ un dant er-maez eus e logig, ur bolod eus ar c’horf ». Br. **digewanañ**.

Gl. **incision** « skejañ ar parzhioù meizh diwar-bouez ur benveg-troc’hañ ». Br. **flañchañ**, **enbenañ**.

Gl. **nécropsie (autopsie)** « diskejañ ur c’helan e sell da savelañ arbenn ar marv ». Br. **kelanskejañ**.

Gl. **parage** « ober war-dro ur gouli evit e brientiñ da gleizennañ, dre e naetaat, troc’hañ dioutañ ar gwiadoù ezvevaet ». Br. **kempenn**.

Notenn. – Bez’ e c’hoarvez ar *c’hempenn* gouli eus daou wezhiañ : an *diziblañ*, lankad amsurjaniel, an *amnaziñ*, lankad surjaniel.

Gl. **résection** « dilemel war un hed bras pe vrasoc’h un nervenn, ur wazhiedenn, ur gigenn, ur stirenn, un askorn, h.a. ». Br. **dazbidañ**. **Dazbidañ** ur c’henvell zo troc’hañ kuit pennoù an eskern a ya d’e ober war-benn e glaviañ.

Gl. **-tomie**, lostrann kenster da **incision**, **ouverture chirurgicale**. Br. **-enbenañ**. Sk. : Gl. **gastrotomie**. Br. **kreuzenbenañ**.

GERVA BREZHONEK-GALLEK.

ambid g.ls. :-où (hBr. *bitat*, Kb. *bid*), amputation.

ambidañ, amputer.

ambideg g.ls. :-eion, amputé.

ambidek aa., amputé.

amnaziñ (hBr. *emnedeticion*, Kb. *naddu*), exciser (une plaie).

amsurjaniel aa., non proprement chirurgical.

annon g.ls. :-ioù (hBr. *anoēsos*, Kb. *ennyn*), foyer (d’infection, etc.).

{234} *bevskejañ*, biopsier ; biopsie.

bonan (hBr. *bunenion*), sain, physiologique (opposé à pathologique).

darloezañ (hBr. *loes*, Kb. *arlloesi*, Br. *arloezañ*), débrider (un foyer purulent).

dazbevaat, aviver (les bords d’une plaie).

dazbidañ (sl. *ambid*), réséquer.

didagellañ, débrider (supprimer l’élément causal d’un étranglement).

diek, torpide (plaie –, sans grande évolution).

digewanañ (hBr. *(do)dicouant*, Br. *gwanañ*, *diwanañ*), extraction, avulsion.

dilemel bon. : *dilam-*, effectuer l’exérèse de ; exérèse.

diskejañ disséquer.
diziblañ (hBr. *diblo*, Kb. *diblo*), déterger (une plaie).
enbenañ (hBr. *guobinom*, *etbinam*, *amziuenetic*, Iw. *fo-ben*, Kb. *gofynu*, Br. *benañ*), ouverture chirurgicale, incision ; -*enbenañ*, -tomie.
erlemel bon. : *erlam-*, prélever (en vue d'analyse, etc.)
eztennañ, extraction (Obstétrique).
ezvenañ (sl. *enbenañ*), effectuer l'ablation de, ablation ; -*ezvenañ*, -ectomie.
ezvevaat, dévitaliser.
flañchañ, inciser.
genawouriezh, stomatologie.
gouvenañ (sl. *enbenañ*), excision.
gwalenn-dag, anneau de striction.
gwazhiedadur, vascularisation.
gwezh b. *surjaniel*, acte chirurgical.
gwezhiañ, effectuer un acte, opérer.
gwiliouderezh g., obstétrique.
kelanskejañ, nécropsie, autopsie.
kempenn (ur *gouli*), (effectuer le) parage (d'une plaie).
kezarian aa. césarien ; g. césarienne ; *skejañ kezarian*, section césarienne.
kreuadel aa. (hBr. *(di)gnauam*, Kb. *cnoi*), contus (plaie -e).
kreuiñ (sl. *kreuadel*), † contondre, contusionner.
kreuzenbenañ, gastrotomie.
krouizek, anfractueux.
krozhezvenañ, hystérectomie.
marvennet, nécrosé.
meizh aa. (hBr. *meid*, Br. *meizh*), mou (tissus -s).
nask g., bride (Pathologie).
surjaniel, chirurgical.

KIS-314 – E sell d'ur studi war ar rakgerioù er yezh arnevez.

Goude e Gounskrid Mestriezh, e fell da Gab Chérel ren, da c'hounit un D.E. A. (*Diplôme d'Études approfondies*), studi ar rakgerioù er yezh arnevez. Sl. **KIS-310**, p. 214hh. diaraok ; **KIS-341**, p. 324hh. pelloc'h.

(GC da LF – 27 08 84)

Dibabet 'm eus studiañ yezh *Emsav*, kelaouenn bolitikel embannet etre 1967 ha 1978. Kalz a vo da skrivañ a-zivout ar yezh-se ha graet 'm eus va mennoz sevel diwezhatoc'h ur studienn {235}glok ken e-keñver geriaoueg, ken e-keñver ereadurezh. En ul lankad kentañ, hag an dra-mañ zo danvez va D.E.A., e studian arver ar rakgerioù, reoù arveret a-viskoazh ha reoù roet ur vuhez nevez dezho, da stummañ nevezc'herioù.

Ur skouer ne venegin ken el lizher-mañ :

Rakger **gourzh-**.

Orin : hBr. **gurth**. Sl. Br. **ouzh**, Kn. **gorth**, Kb. **gwrth**.

Kemmadurioù war-lerc'h **gourzh-** : stroll Ø.

Skouerioù : **gourzhkentel** *Ems* 87.105.

gourzhpouezañ Ems 102.217.

gourzhtreñ Ems 40.135.

gourzhgalloud Ems 84.414.

gourzhdeskadurezh Ems 84.414.

gourzhhodadenn Ems 107.397.

Ster : **gourzh-** a dalvez da stummañ nevezc'herioù dezho ur ster tost da hini **enep-**, hep bezañ heñvelster ganto. Skouer :

1. Meizadur ar vuhez, kelennadurezh o tisteurel pe divezelezh : **enepdivezouriezh**.

2. Kelennadurezh Nietzsche oc'h eilpennañ talvoudoù an divezouriezh kristen : **gourzhdivezouriezh**.

(GP da GC – 01 09 84)

E'z lizher e roez ur skouer eus an doare ma'z out e soñj studial ar rakgerioù, o kemer **gourzh-** da ziazez. Hervezon e chom un tamm skort da zisplegadurioù. A-walc'h n'eo ket menegiñ an nevezsavadurioù ; gwell vije bet klask dirouestlañ ar gudenn dreadegel. Kentañ fed : arveret e vez **gourzh-** breman ; ha nevez eo hevelep arver e Br. ? (n'eo ket, sl. hBr. **ut-gurth-coneti, quurth-cod** GVB 380, skouer krBr. ebet) ; hag arveret e vez er predenegoù all ? (Kb., ya, sl. GPC 1714 ; Kn., ur wech, **gorthyp** + un henc'her **†gorthfyl** + un nevezc'her ***gorthenep**) ; pe gemmañ a vez war e lerc'h ? (e Kb. : ar gwanadur **gwrthbechod, gwrthddywedyd, gwrthwalwad, gwrthdaflu, gwrthferu, gwrthgerdd, gwrthfin** ; {236} e hKn. : ar gwanadur ivez war a hañval) ; n'eus arbenn ebet a virfe ouzhimp a grediñ e voe peurheñvel e hBr. : **†gourzhgoned-** e vije deuet da vout hep mar. Ac'hann ar goulenn : perak ez eus bet graet « stroll kemmañ Ø » dioutañ en arnevezvrezhoneg ? Diouiziegezh, faltazi, diegi rak ar c'hemmañ ? Meur a respont a c'hell bout roet, met dres, da labour eo... Evit kement a gounaan (mes anfeleun eo ma memor !) e oa unan eus pennsturiennoù GE kemmañ an nebeutañ ma c'halled ; sl. e bennad huserlat e-barzh *Preder* ma rae anv eus diskriv ar c'hemmadurioù e krBr. An dra-se 'z po da ziskleriañ e'z labour. Ivez evit ster resis **gourzh-** : e enebiñ a rez ouzh **enep-** ; ha ne ve ket gwell ober anv a **an-, di-** ivez ? Ha petra dalvez « nevezc'herioù dezho ur ster tost da hini **enep-**, hep bezañ heñvelster ganto » ? Pe ster o devez 'ta ?

Kentañ levr 'z po da bleustriñ warnezhañ zo L. FLEURIOT, *Le vieux-breton. Éléments d'une grammaire* (Paris 1964), pp. 371-387 pergen (**abr-, ad-, am-, ann-, an-, at-, bit-, cant-, *cet-, cin-, com-, da-, dam-, dar-**... h.a.). Daveiñ a ra, èl rezon, d'e *Dictionnaire des gloses*... Ouzhpenn se e kavi, evit ar Kb. notennoù talvoudek (mes da zegemer gant evezh) e *Welsh Grammar* MORRIS JONES. Evit an hIw. ez eus, natürlich, *Old Irish Grammar* THURNEYSEN (Dublin 1946). Hogen ar pep pouezusañ a chom atav *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen* PEDERSEN bet adembannet he div levrenn e Göttingen e 1976. Anat eo e kavi meur a skouer brizius e *Glossaire moyen-breton* ERNAULT. Al lodennoù embannet eus *Geiriddur Prifysgol Cymru* a bourvezo dit danvez resis evit ar Kb. Evit an hIw. e c'helli ober ivez gant *Dictionary of the Irish Language* (Compact Edition), Royal Irish Academy, Dublin 1983, hag ivez gant VENDRYES (-BACHELLERY-LAMBERT) *Lexique étymologique de l'irlandais ancien* Dublin-Paris (embannet : A, B, M, N, O, P, R, S, T, U). Meur a wech e vi daveet da gazetennoù zo a gavi moarvat e Bibliothèque municipale Roazhon.

Ez on o paouez adlenn evezhiadennoù P. Pennek. Nemeur a dra 'm bije da ouzhpennañ peogwir e kav din emañ gantañ poell {237} ar brezhonegour lennek ; gouzout a oar en hon eus heuliet an hent nemetañ gouez da dreuzvevañ ha, gant chañs, da advevañ ar yezh hag e lavarout a ra splann ; diouzh un tu all emañ o krenañ rak an neuz nevez a zeu ganti evel m'he eztaolomp. [...] Adarveret hon eus gerioù ha, dreist-holl, yezhadoù aet da varv a-c'houde pell. Emañ J. Gros o leverel en e levr n'eus mui met ar rakger **di-** a ve anavezet evel bev, ha Ternes a skriv kement arall, ha sede ni o tasorc'h un tregontad anezhe. Heuliañ n'hon eus ken graet war ar c'hraf met kentel Mordiern, gwir eo, hogen o vountañ bet e benn pellañ e soñj. Muiget ar « gerioù nevez », sed a laka trubuilh ha strafuilh en ene hon c'har. Ur ger nevez a zesker, evel ma teuer da anaout anvoù ar c'hartoù, hogen diaesoc'h eo

mestroniañ reolennoù ar bridj, ha diaes eo deskiñ c’hoari ’r rak-, en-, lost- hag aremc’herioù ha reolennoù ar gerlunierzh !

Un notennoù bennak. Fall a-walc’h eo *kounskrid*, eleze Gl. « MÉMOIRE, écrit sommaire qui contient soit un exposé soit des instructions » LITTRÉ. Ar ger gallek-mañ oa en orin « écrit pour que mémoire en soit gardée », mes goulenn a c’haller ouzh an-unan ha reizh eo miret ar ger *koun* evit e ezteurel. Ar Saozon a ra, a gredan, gant *memorandum*, ar Gembreiz gant *cofnod(iad)* pa vez anv eus ur skrid degaset dirak ur barner, an Alamaned a ra ivez gant *Denkschrift* « meizskrid » pe *wissenschaftliche Abhandlung*, pa gendalc’h ar Spagniz d’ober gant *memoria* ken evit « koun », ken evit « kounskrid ». E Kembre e hañvaler ober ivez gant *darlith* (ur ger hemañ ’m boa « brezhonekaet » e *darleadur*). Marteze e kinnigfen ur savadur evel **darskrid*, eleze keveleb dre skrid gant an darleadur displeget dre gomz ; hogen ur « ger nevez » ve c’hoazh.

Diforc’h a c’haller an notennoù lakaet e-kreiz ur skrid (Sz. *note*, Al. *Anmerkung*) diouzh ar re a lakaer e traoñ ar pajennoù (Sz. *footnote*, Al. *Fußnote*) hag eus ar re-mañ e rafen gwiv **diaznotenn*.

(LF da GC – 14 09 84)

Ho tanvez D.E.A. war yezh ar gelaouenn *Emsav* zo un dra vat, dreist-holl mar bez renet don a-walc’h.

Me welfe a-walc’h ouzhpenn se pennadoù a-zivout ar c’hevreadur^{xli}, ar vorfologiezh, pennadoù hag a ziskouezfe ’m eus aon pegen nebeut e kont hengoun ar yezh (zoken ar brezhoneg-krenn) er yezh « adsavet ». Pep tra a vez kreizennet en-dro d’ar geriadur.

{238} Un dra vat ivez a vefe klask disrannañ ar gerioù **l**hengounel (authentiques) diouzh ar gerioù krouet a viliadoù.

Ho studiadenig war **gourzh-** ’zo mat dre resisaat ar menoz a ziwezelezh doareet gant **gourzh-** — menoz na gaver ket en **enep**.

E-touez ho roll, ne gavan ket ar rakger **let-** /led/ « côté, moitié, à demi », ken « kevredin » er yezh kozh : hBr. **let**, Kb. **lled**, hIw. **leth**

(GC da LF – ?? 09 84)

En ul lankad kentañ e’ m eus savet ur studienn a-zivout ar rakgerioù advevaet en *Emsav*, e sell da zegemer graz an D.E.A.

En un eil lankad e savin — Inch Allah — ur studienn glokoc’h a-zivout ar c’hrefen a venegit : ereadurezh, morfologiezh... E gwir, boulc’het eo al labour diwezhañ-mañ ; un hir a drevell eo avat, ken ma’ m eus e zilezet d’an ampoent ha bevennet va skrid kentañ da arver ar rakgerioù (en o zouez **led**, paot a-walc’h en arver *Emsav*).

(GE da GC – 16 10 84)

Anat eo nesoc’h kalon L. Fleuriot d’an henyehz eget d’ar gwalarneg pe d’ar yezh arnevez. Mat e vo degas ur skrid gant Roparz Hemon e-barzh *Gwalarn* (ankouaet ’m eus an dave ; 1936 ?) ma ra anv eus emdroadur kengerc’hus an holl yezhoù arnevez : nesoc’h emañ galleg, saozneg, alamaneg arnevez kenetrezo eget pep hini anezho d’he henyehz. Emañ ar gwir gant Fleuriot koulskoude (ha gant Pennaod a denn da gaout ur savlec’h heñvel war ar poent-se) pa lavar e tianavezomp betek re kevreadur ar c’hrennvrezhoneg ; daoust ma n’eo ket ken aes-se an traoù : berrik eo an testennoù komz-plaen krBr. degouezhet betek ennomp, hag evit ar gomz rimet e oa enni troiennoù piaouel sonnet diarver er yezh plaen ha nebeut korvoadus dimp. Evel a verkez da Fleuriot, gant skrivagnerion *Emsav* e veze arveret paot ar rakger *led-* koulz hag ar pennanor goude ar ger-mell ; en eneb, ned eo bet adkemeret gwech ebet *mar* « ken ». Forzh penaos, kalz frouezhusoc’h, yac’husoc’h, e vo dimp emvataat eus pinvidigezhioù kevreadurel digorvo an hen- hag ar grennyehz eget mont da besketa godilhodoù eus pouloù lor an trefoedachoù.

Va soñj eo sevel en deizioù-mañ ur studiennig war gudenn *enep-* / *gourzh-* {239} E gwir e kaver aze un degouezh etre re all eus digemmadurioù ster c’hoarvezet dre an arver etre kedrannoù damheñvelster. Bez’ en doa Vallée merket (savelet kentoc’h) digemmadurioù eus ar seurt etre *di-* ha *dis-*, etre *am-* ha *di-* (sl. GDFB

xxviii hh.). Kendalc'het hon eus, o kas da benn da skouer an digemmañ boulc'het gantañ etre *az-* hag *ad-*, *eil-* hag *ad-*, *ez-* ha *di-*, h.a. hep menegiñ reoù all n'emaint c'hoazh nemet en egin, evel an diforc'h etre *he-* hag *eo-*.

Un dra a bouez eo merkañ n'emañ ket seurt digemmadurioù e dalc'h an dreadegelezh, hogen e dalc'h ar gevadegedezh. Evit ur wech emañ al lañs gant ar strukturelouriezh. Anat da skouer en deus *enep-* sammet ar ster a zo e hini hiziv dre e laerezh digant *gourzh-* o vont da get, en ur goll e ster dezhañ e gounid *dremm* ha *fas* ; e Kb., e kemm, ez eo chomet divrall ar c'hempouez etre *gwrth-* « against, contra-, counter-, anti- » ha *wyneb* « face, surface » (hep arver evel rakger). Mar hon eus degaset *gourzh-* er yezh arnevez, ned eo ket evit distroadañ *enep-* (arveriadet ouez eus ar yezh arnevez n'o deus ket eñ komprenet, pa gaver da skouer *gourzheuropat* « anti-européen » e-barzh *Geriadur ar brezhoneg arnevez*, Imbourc'h, 1980). Diwar se, ar c'hemm ster etre *enep-* ha *gourzh-* a rank bezañ resisaet, n'eo ket dre zaveiñ d'o gerdarzh pe d'o henistor hepken, hogen dre heuliañ dedroadur ar c'hempouez c'hoarvezet etrezo abaoe ma'z eo bet adebarzhet *gourzh-* er yezh arnevez. Ne c'haller ket enta deskrivañ pizh sterva pep hini eus an daou rakger, hogen digej tuadurioù en ur c'hempouez fiñvus ; dav eo lavarout ez a fiñv ar c'hempouez-se war c'horrekaat bep ma pellaer diouzh an ampoent ma vo adebarzhet *gourzh-* : seul niverusoc'h ar gerioù savet diwar ar rakger adebarzhet (gant saverion emouez ouzh kempouezioù diabarzh ar yezh evel just), seul zesaveletoc'h e steriegezh ha seul vihanoc'h an tachadoù chomet dispis enni. E-se, an arveradennoù kentañ a zo bet graet eus *gourzh-* o deus treset d'e ster un durc'hadur dre-vras en deus da c'houde talvezet da ahel d'e emdroadur pe, kentoc'h, a zo bet digoridigezh ur c'horn o vevennañ ar gennad ma emdro abaoe.

^{xli} Da skouer ne reer ket kalz gant an anv-verb evel e brezhoneg krenn ; arver *mar* « ken » a van dibaot...

KIS-315 – Yezh ha finvezoù.

(GE da GC – 30 08 84)

En ur c'heriaoueg « bet kempennet evit un darn gant ar gelaouenn [*Imbourc'h*] diwar ur skrid aozet gant an troour [Maodez Glanndour] » da heul troidigezh *Trec'h an Aotrou Krist*, levr an teologour alaman saozneger Dom Ansker Vonier (*Imb* 171-173), e lennan : « Hiniennoù a garfe ober eus *devoud* ar pezh a zo degaset d'ar boud (“causé” e galleg). Drezañ e-unan n'en deus ket *devoud* ar ster-se. Disfiziomp diouzh ar c'hembraeg ; lod a vez trellet gantañ. Hag hor bezet soñj e vez levezonet gerva ar c'hembraeg, abaoe an Disivoud, gant ar Brotestantiezh, da lavarout eo gant ur preder subjektivelour-tre ha nominelour. Heñvel : ne c'heller ket sevel ur c'heriaoueg-diazez a brederouriezh war raklakadurioù tennet eus an anadennoniezh hag an hanvoudelouriezh arnevez » (p. 156).

Lezel a ran gant aozerion an arroud-se tezenn levezon ar c'hembraeg war zegemeridigezh ar ger *devoud* e kentelioù SADED (Kim-4/2, 1964), koulz hag ar gwir da wiskañ warnañ hiziv ur ster arbennikoc'h mar kavont mat (ne oufen ket o heuliañ avat pa gemeront da arguzenn en deus ar ger-mañ-ger ur {240}ster « drezañ e-unan ». Pezh a fell din ober avat eo nesaat ar rebech graet aze d'ar yezh arnevez d'un dezenn all difennet gant Maodez Glanndour (MG) e-unan en ur varzhoneg :

Brezhon ac'h eus va c'hrouet, brezhon e adsavin
Gant va yezh disprizet em genoù.
Va yezh laeret diganin em genoù.
Ha komprenet e vo gant an dismegañser a-wechall,
Gant ar gall.

(*Komzoù bev*, p. 182).

Da gentañ ez intenten er bomm-se ul lakadenn heñvel a-walc'h ouzh hini « Luskad kentañ » *Milc'hwid ar serr-noz*. Krediñ a ran ivez en deus gwir nep barzh diles da eztaoliñ bommoù evel :

An Awen hag he doa diagent
Entanet kalon an Diouganerion
[...]
He deus tridet adarre en hon touez,
[...]
Awen, merc'h Doue !

(*Milc'hwid ar serr-noz*, p. 11 h.)

Dre berzh ul livard Pegazuz, a soñjen, ez ouzhpenn MG e tasorc'ho e yezh en deiz diwezhañ — « e yezh », da lavarout eo e varzhonegoù e kement ma emañ louc'h dremm ar C'hrist warno. Dav eo bet din anaout ne oa ket

se mennoz MG ha n'eo ket dre ledanvad e komz eus dasorc'h e vrezhoneg. En hevelep levrenn eus *Imbourc'h*, en notennoù da heul e droidigezh diwar Dom Ansker Vonier, e skriv : « Amañ ne soñjan ket dres evel Dom Vonier pa lavar ne chomo ket er beurbadelezh ar broadoù, ar yezhoù disheñvel. [...] er c'hontrol, dasorc'h ar c'horfoù a c'houlenn e ve miret pe adkavet kement a zo stag ouzh ar c'horf, temz-ijin, faltazi, yezh hag all » (*id.*, *ibid.*, p. 154). Ha gwelout a ranker un deveizadenn eus frazenn ar C'hrist : « Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum » (Jn 12.32) (« omnia » troet dre « all men » gant *King James Version*, dre « tous les hommes » gant Segond hag an *Traduction Œcuménique*, dre « an holl dud » gant Maodez Glanndour [ha dre « tous » gant Chouraqui] ; ur bibloniour a lavarfe perak ez eo bet dibabet ar ster-se kentoc'h eget « omnia » ar Vulgata, a zo « *pep tra* »). Pe c'hoazh, daoust ha gwelout a ranker un diogeladenn a rumm gant hini Le Brigant : goude bezañ bet yezh Baradoz an Douar, ez afe ar brezhoneg da yezh e Baradoz an Neñv ? Keltvre bev bepred ! Ha n'eo ket an hevelep gougredeñn a lakae Klerg da estlammiñ : « Benniget eo ar brezhoneg gant an Aotrou Doue, pa n'eo ket bet troet Karl Marx er yezh-se » ? Abaoe, siwazh !

A dra sur, ne vez morse neptu dibaboù ar sturvezhour. Da skouer, er brezhoneg arnevez ez omp bet aketus da ziforc'hiñ pezh a denn d'an den ha d'ar spered diouzh pezh a denn d'an natur ha d'ar ouezoniezh ; da skouer, o kevenebiñ *buhez* ha *beved* (netra jedoniezhel evelkent e seurt diforc'hiñ, pa wrizienn nep lavar speredel, dre al ledezaoliñ end-eeun, el lavar naturel). Hogen da ziwall ez eus diouzh an dezreadur dañjerus-mañ : « Ar C'hrist en deus graet ar silvidigezh, didoueziomp er bed kement a zoug e verk ha laoskomp ar peurrest gant an daonedigezh ». Amplegañ a ra an dezreadur-se e c'hell al lavar eztaoliñ war-eeun, dieneztaoliñ, ar wirionez ha, da heul, e c'haller divizout pe yezh zo benniget gant an Aotrou Doue ha pe yezh, dihentet gant mesaerion fall, zo milliget ha distaolet. Ned eo ket nevez ar stumm spered-se, p'en kaver en Testamant Kozh. Da brientiñ donedigezh ar Mesiaz e voe didoueziet ur bobl, diuzet un douar, nevetaet ur yezh, ha kement-se ent trael, ent dien, war an dachenn : war-eeun e veze kefleuniñ youl Doue {241} dre an tan, an dir hag ar gwad. Ur wech paeet priz ar salvder en doare-se, ne oufe oberoù eus ar seurt nemet bezañ direizhoù hakr : n'emañ mui an troc'h da lakaat etre un den, ur bobl hag un den, ur bobl all, etre un douar, ur yezh hag un douar, ur yezh all. Gant donedigezh ar C'hrist eo bet kemmet luniadur ar werc'helezh. Echu eo prantad an Douar nevet : ne azeuler mui e Jeruzalem — seul gent a se e Breizh — hogen e spered hag e gwirionez : n'emañ mui ar wirionez e brient un den, ur bobl, un douar pe ur yezh. Bez' e c'hell nep ober, nep komz, nep lec'h reiñ digor d'ar Spered — brasañ klasker samm eo ar Spered. Alese, risklus ouzh risklus eo an hentoù, rak ar Spered a gemer bep taol un neuz nevez ha dic'hortoz, salv na bec'hfemp outañ. Mibilius eo a dra sur disteurel ar Brotestanted, ar gefredouriezh kempredel pe ar C'hallaoued. Ned eo avat nemet dre luskoù kuzh ar Spered, dre ar riskladur lakaet gantañ da c'hoarvezout ennomp, e vimp Protestant gant ar Brotestanted, kefredour gant ar gefredourion, Gall gant ar C'hallaoued.

Evel a lavaren dit en ul lizher kent, ar varzhoniezh n'eo ket kristen dre ret, nemet e kav he roll klok o prestañ he arc'hwel ledezaoliñ d'al labour salviñ. Diouzh e du, e kav ar sturvezhañ e vent leun o vezañ barzhoniezh. Ur gefridi hounnezh en lak pell diouzh diasavegezh reut, broadel-kravezek, hon brezhonegerion. Mat eo gouzout avat n'eus yezh, zoken an hini sentusañ ouzh luskoù ar Spered, a ve estreget ur rouedad ledezaoladoù, eleze avel e-touez an avelioù, hag ambreüs, keltvreüs, eo soñjal e c'haller gant ur yezh derc'hel peg en un tamm eus an Neñv.

Deurus e vez bepred ober distro war avantur an Emsav. Petra e rejomp nemet lakaat un troc'h etre ur bobl, ur yezh, un douar hag ur bobl, ur yezh, un douar all — da gentañ, war-lerc'h an Emsav kozh, etre Breizhiz ha Gallaoued ; da c'houde, o klask treuzlakaat ar goulun e par an hollelezh, etre Emsav ha pezh na oa ket Emsav : ken pell ha ma oa tu e kasjomp an troc'h gant damkaniezh ar pevar stael. Adc'hoari a raemp senario Israel kozh, evel m'o doa eñ c'hoariet araozomp en o mod ar Jakobined hag ar Volcheviked, evel m'en c'hoari hiziv aiatollae Iran pe rabined 'zo en Israel nevez. N'omp ket aet betek an tan, an dir hag ar gwad, evidomp da vezañ soñjet en un amzer edomp o vont di. Ar pouezus avat n'eo ket bet ar senario e-unan, hogen ar riskladur oc'h ober dezhañ treiñ krenn ha d'an Emsav steuziañ. Dindan an dehentadur erzerzh gant e balioù (hag e finvezioù) embannet e oa fiñvoù all o c'hoarvezout ; her a-walc'h e vin evit lavarout edo ur c'hlasker samm o sevel e veud e rin ar c'halonoù ha, peogwir o deus emsaverion 'zo heuliet e ditouroù kentoc'h eget poell ar vroadelezh pe an Dispac'h, ez eas an Emsav diwar e hent hag e c'hwitas. Salv ma ve an holl emsaverion gent eus ar veaj nevez. Anat eo, daoust d'an didrouz, emaomp e prantad risklusañ an avantur.

(TAM da GE – 18 09 84)

A-zivout Yn 12,32. Dalc'het 'm boa soñj eus troidigezh dom Lefebvre e'm levr oferenn : « j'attirerai tout à moi ». An hevelep troidigezh a gaver gant F. Lamennais (1846). Crampon a laka « (les hommes) » etre krommelloù, pezh na ra ket Segond. Chouraqui avat, a dro : « je les tirerai tous à moi ». Siwazh, n'emañ ket e'm c'herz an testennoù gresianek arveret el liderezh.

E gresianeg ez eo *pantas*, « an holl », a gaver en holl dornskridoù ; en ur papiruz hepken (p⁶⁶, Geneva, war-dro ar bloaz 200), e lenner : *panta* ; {242} Sant Eosten a ro an hevelep lennad.

Panta, « an holl draoù, pep tra », a c’haller keñveriañ evit an arver gant Yn 1,3 ; 3,35.

Neuze al lennad « pep tra » (*panta*) zo bet hepkoret adal an dornskridoù kentañ. Al lennad « an holl dud » (*pantas*) a gaver en troidigezhioù diwar ar gresianeg. Perak en deus sant Yerom troet gant *omnia* ? Marteze en doa gwelet ar skrid siriek (ober a ra anv eus « Aviel d’ar Yuzevion » hag anat eo en deus tapet meur a dra diwar ar skrid siriek). N’on ket bet evit kaout ar « pshitta » evit c’hoazh, ha n’on ket evit gwelout.

Evit a sell ouzh ar c’heal « pep tra », ez eo anat ez eo reizh. Arabat ankouazh emañ ar Grouadelezh en he fezh da vezañ doueelaet.

Notenn : er rannwerzenn gentañ n’eo ket kevan ster ar ger « exaltatus (fuero) ». Ar Gr. *upsoô* a dalvez 1) « gorren » (lift up, raise high) ; 2) « goursevel » (exalt). Ar sirieg *’ezd qep^h* zo kement ha « kroazkrouget » ha « dasorc’het ».

KIS-316 – Rummatadur ar bevion.

(GE – 04 09 84)

O kregiñ gant ar rummadoù erdalekañ, e tiforc’her :

Br. **riezad** b. Gl. **règne**. Sz. **kingdom**. Al. **Reich**.

Unan eus teir rannad an natur, anezho ar riezad veinel, ar riezad plantel, ar riezad loenel.

Br. **skourrad** g. Gl. **embranchement**, **clade**. Sz. **sub-kingdom**, **phylum**, **branch**. Al. **Abzweigung**.

Unan eus rannadoù ar riezad. Sk. : Skourrad ar Mellkeineged. Ar skourrad zo ar rummad etre ar riezad hag ar gevrennad.

Notenn. – An termen kinniget gant Vallée : *brankad*, ne voe ket dalc’het gant Arzel Even pa erlec’hias outañ *skourrad* (*Bevoniezh*, Preder 1961, p. 87).

Br. **kevrennad** b. Gl. **classe**. Sz. **class**. Al. **Klasse**.

Rannad eus ar skourrad, rummad etre ar skourrad hag an urzhad. Sl. : Kevrennad ar Bronneged.

Notenn. – An termen *kevrennad* kinniget gant Vallée zo bet dalc’het gant Arzel Even (*op. cit.*) ha Roparz Hemon (NDBF 457).

Br. **urzhad** b. Gl. **ordre**. Sz. **order**. Al. **Ordnung**.

{243} Rannad eus ar gevrennad, rummad etre ar gevrennad hag ar c’herentiad. Sk. : Urzhad ar c’higdebrerion.

Notenn. – An termen *rannad* kinniget gant Arzel Even (*op. cit.*) a ginnigan dilezel dre ma’z eo re ziresis.

Br. **kerentiad** g. Gl. **famille**. Sz. **family**. Al. **Familie**.

Rannad eus an urzhad, rummad etre an urzhad hag ar genad. Sk. : Kerentiad ar C’hieged.

Notenn. – Termen arveret gant Arzel Even (*op. cit.*).

Br. **genad** g. Gl. **genre**. Sz. **genus**. Al. **Gattung**, **Familie**.

Rannad eus ar c’herentiad, rummad etre ar c’herentiad hag ar spesad. Sk. : Genad ar C’hi.

Notenn. – Re ziresis eo an termenoù kinniget gant Vallée : *rumm*, *rummad*, *gouenn*, h.a. hag an termen arveret gant Arzel Even : *doaread*. Kinniget eo bet *genad* en Eost-Gwengolo 1971 (La-04 37-39) ha lakaet en arver diwar miz Du 1971 war *Emsav*.

Br. **spesad** g. Gl. **espèce**. Sz. **species**. Al. **Art**.

Rannad eus ar genad. Ur spesad zo ur rummad hiniennoù dezho ur rizh boutin, hêrezhel, termenet mat, hevelep ma’z eo dic’hallus e gemmeskañ dre baradur, ent padus, gant rizh ur spesad all. Sk. : Spesad ar C’hi-doñv.

Notenn. – Ken diredis e chom aze termenoù Vallée : *gouenn*, *orin*, *noeañs*, *rumm* ; a-du-rall n’eo ket degemeradus kinnigadenn Arzel Evel : *gouennad*, dre ma talvez ivez evit ar rummad dindan ar spesad, Gl. *race*. Kinniget eo bet *spesad* en Eost-Gwengolo 1971 (La-04 37-39) hag arveret diwar miz Here 1971 war *Emsav*.

Br. **gouennad** b., **seurtad** g. Gl. **race**, **variété**. Sz. **race**, **breed**, **variety**. Al. **Rasse**, **Abart**, **Varietät**, **Sorte**.

Rannad eus ar spesad. Sk. : Gouennad ar C'hi-spagnol.

Notenn. – Vallée a ginnige tost-da-vat an hevelep termenou evit an daou rummad izelañ : « *RACE*, *gouenn*, *gouennad* ; *lignez*, *rummad*, *gwad*, *orin* » (GDBF 615).

TROIENNOÙ.

Evit lavarout emañ un hinienn renket en ur rummad, pe ur {244}rummad « dindan » ur rummad all (eleze ez eo rannad anezhañ) e ranker stabiliañ un nebeut troiennoù resis hag aes da arverañ.

An hent berrañ eo ober gant **eus**. Sk. :

An Akar zo loened arvevat *eus* skourrad an Artropod.

Pezh a zo fraezh. Pe :

An Akarianed zo un urzhad Artropod *eus* kevrennad an Araknideged.

Pezh a zo dispisoc'h endeo : komprenet e vez diouzhtu pa gomzer a « loened **eus** ar skourrad-mañ-skourrad », eleze pa verker ar c'heñver etre hiniennoù hag ur rummad ; tennoc'h e teu da intent : « un urzhad **eus** ar gevrennad-mañ-kevrennad », eleze pa verker ar c'heñver etre ur rummad hag unan all.

Da vont larkoc'h e ranker klask petore gwezhiañ eus ar reiz a vez o c'hoari pa dermener ul loen evel o vezañ renket er rummad-mañ-rummad, pa stager ur rummad ouzh un usrummad, h.a. Ar gwezhiañ-se hon eus bet tro da venegiñ c'hoazh e trede kentel Yezhadur SADED, ar **gougevrediñ** eo :

Gougevrediñ zo anezhañ savelañ ur c'heñver a hinienn da rummenn pe a rummenn da usrummenn (YAD-3/1).

Gl. *subsumer*. Al. *subsumieren*, *unterordnen*. Penser un individu comme compris dans une espèce, ou une espèce comme comprise dans un genre (Voc. Phil. 1056).

Gougevrediñ loened **ouzh** ur spesad, ur spesad **ouzh** ur genad zo enta meizañ al loened evel renket er spesad, ar spesad evel isrummad d'ar genad. Merkomp ez adkaver aze ster dik an hBr. **gúcobret** (sl. DGVb 184). Merkomp ivez an droienn arveret e Yad-3/3 :

Taldir, hennad, zo hinienn *gougevredet gant* rummenn an drouized.

Fraeshoc'h eo bet kavet abaoe arverañ an droienn dre **ouzh** dre abegoù a ve re hir o displegañ amañ, met da gentañ dre an abeg ma'z eo ar reizher oberour ar gougevrediñ (eñ a c'hougevred ar spesad **ouzh** ar genad) ha ne oufe arver anv an usrummad evel rener ar verb (ar genad o c'hougevrediñ ar spesad, ar spesad gougevredet **gant** ar genad) bezañ nemet un arver deveret, skeudennel.

{245} Ezhomm zo avat eus un droienn hebleustr. Kinnig a ran ober gant **gougevret ouzh** :

An Akar zo loened arvevat *gougevret ouzh* skourrad an Artropod.

An Akarianed zo un urzhad Artropod *gougevret ouzh* kevrennad an Araknideged.

Merkomp ez eo Br. **gougevret ouzh** kevatal d'an droienn Gl. **appartenant à**.

Soñjal a c'haller ivez e troiennoù diwar **erdal** :

Iserdal eo ar spesad d'ar genad.

Erdalet eo ar spesad *gant* ar genad.

NOTENN. – Mat eo teurel pled ouzh an tri verb heñvel o luniadur : *gougevaniñ*, *gougevrediñ*, *gougeveliñ*.

Kevenep eo *gougevaniñ* ha *gougevrediñ* evel gwerc'h ha derc'h :

– *gougevaniñ* A *ouzh* B zo ober da A bezañ lodenn eus B (gwezhiañ gwerc'hel, eleze o c'hoarvezout er beziadoù o-unan). Sk. : Un tiriad *gougevanet ouzh* ur riez a zeu da vezañ un darn eus he ziriegezh.

– *gougevrediñ* A *ouzh* B zo anaout A da hinienn pe isrummenn eus ar rummenn B (gwezhiañ derc'hel, eleze o c'hoarvezout er reizadoù). Sk. : Kalifornia a c'hougevredet *ouzh* rummenn ar Stadoù, Mec'hiko *ouzh* rummenn ar riezoù.

Kevenep eo *gougevaniñ* ha *gougeveliñ* evel parzh ha parzh :

– *gougevaniñ* A *ouzh* B zo ober da A bezañ parzh eus B. Sk. : *Gougevanet* eo bet Estonia *ouzh* an Unaniezh Soviedel pa'z eo unan eus ar Republikoù anezhi.

– *gougeveliñ A ouzh B* zo ober da A kemer perzh e doareoù 'zo (buhez, oberoù, arc'hwelioù, gweredoù, h.a.) eus B. Sk. : *Gougevelet* eo bet Suomi *ouzh* an Unaniezh Soviedel pa rank kemer perzh en he armerzh, he folitikerezh, h.a. hep bezañ ur rann anezhi.

KIS-317 – Gl. *diététique, nutrition, gastronomie.*

(GE – 06 09 84)

Meur a zoare zo da blediñ gant an emvagañ hag ar boued. An doare mezegel en deus degaset da ziforc'hiñ ar meizadoù-mañ :

Br. **boued** g. Gl. **aliment**. Sz. **food, aliment**.

Nep danvezenn en araez da bourchas d'ar bevedeg an dafar {246} ret da erzerc'hel ar beved, da ziogetiñ e gresk, e zispignoù gremm, arc'hwel e organoù, da amparañ arboelladoù, — e berr, da vagañ ar bevedeg.

Br. **magus**. Gl. **nutritif**. Sz. **nutritive**.

En araez da vagañ.

Br. **maguzenn** b., **magwezher** g. ls. : **-ioù**. Gl. **nutriment**. Sz. **nutriment**.

Nep elfenn o tont eus ar boued hag en araez da vezañ danvezet gant ar bevedeg hep treuzfurmadur ken a-berzh ar benvegad-koazhañ. E berr, ez eo ar maguzennoù an disoc'h eus treuzfurmadur ar boued gant ar sugoù-koazhañ.

Br. **bouedouriezh** b. Gl. **diététique**. Sz. **dietetics**.

Diskiblezh a zo he fal studiañ ar boued e-keñver e weredoù war ar yec'hed ha, da heul, savelañ reolennoù an emvagañ.

Br. **bouedour** g. Gl. **diététicien**. Sz. **nutritionist, dietist, dietitian, dietician, dietetician**.

Arbennigour war ar vouedouriezh. Hervez ar riezoù, ez arouez an anvadoù-se ur mezeg pe ur c'halvezour. Koulskoude, hervez anvadurezh *Amaezh Etrevroadel al Labour*, ar **vouedourion** (Gl. **diététicien**, Sz. **dietist, dietitian, dietetician**) zo kalvezourion, pezh a anver c'hoazh e Gl. : **techniciens supérieurs en diététique** ; ar vezeion arbennigour war an emvagañ o vezañ anvet e Gl. : **nutritionnistes** (sl. pelloc'h).

Br. **mezhur** g. Gl. **nutrition**. Sz. **nutrition**.

Teskad an argerzhioù o c'hoarvezout er bevedeg e-keñver danveziñ ar boued.

Br. **mezhurel** aa. Gl. **nutritionnel**. Sz. **nutritional**.

O tennañ d'ar mezhur. Sk. : Kempouez mezhurel.

Br. **mezhuroniezh** b. Gl. **nutrition**. Sz. **nutrition**.

Gouezoniezh liesdiskiblezh dezhi da dachenn ar bouedoù hag {247} o magusted diouzh un tu ha, diouzh an tu all, kement a denn er bevedeg d'an danvezidigezh anezho. E gwir, en em astenn amgant ar vezhuroniezh kalz en tu all d'ar bevennoù-se, pa ra ivez war-dro arvezioù breidel, kevredadel hag istorel an emvagañ, kudennoù kalvezel hag armerzhel ar c'henderc'hañ hag an danzen boued.

Br. **mezhuronior**. Gl. **nutritionniste**. Sz. **nutritionist**.

Arbennigour war ar vezhuroniezh.

E gwir, e chom dispis an anvadoù ha, da heul, bevennoù an diskiblezhioù. Adalek ar re a bled ent embregel gant ar boued betek ar re a studi ar mezhur ent damkanel e tiforc'her ur skalfad staeloù :

1. Er par embregelañ, emañ an Gl. **techniciens en diététique**, eiloderion a ra koskor ar c'heginoù bouedouriezh, a zo o roll prientiñ ar predoù hervez ar reoloù-boued fiziet enno gant ar vouedourion, h.a. Ober a c'hallfed anezho **kalvezourion (war ar) vouedouriezh, bouedkalvezourion**.

2. En derez da heul emañ an Gl. **techniciens supérieurs en diététique** a zo o roll aozañ an hanrennoù diwar erskrivadoù ar vezeion. **Uhelgalvezourion (war ar) vouedouriezh** eo ar re-mañ pe, eeunoc'h, **bouedourion** ent strizh.

3. En derez goude emañ ar mezeg arbennigour, Gl. **diétothérapeute**, Br. **hanrengurour**, a ve reizh envel **mezhurour**, o tiforc'h ar **vezhurouriezh**, arbennigiezh vezegel, diouzh ar **vezhuroniezh**, gouezoniezh er par damkanañ.

Evel a weler, e kinnigan astenn erdal an termen **hanren**. En arverioù kent eus ar ger, e selle hepken ouzh an anadennoù naturel : « hanren an avelioù » da skouer. Kinnig a ran arverañ ivez **hanren** evit ar realezhioù, o tegas un emplegad erskrivadurel ouzhpenn ar ster deskrivadurel. E-se, an **hanren emvevañ** zo an doare emvevañ reoliet diouzh ezhommoù bonen ar bevedeg pe diouzh amplegadoù e yac'hadur mar bez klañv. Unan eus an erverkadoù a ya d'ober an hanren eo ar **reol-voued**. Alese :

Br. **hanren (emvevañ)** g. Gl. **diète**. Sz. **diet**. Al. **Lebensweise**.

Br. **reol-voued** b. Gl. **régime (alimentaire)**. Sz. **diet, regimen**.

Al. **Nahrung, Diät, Kost, Krankheitskost**.

{248} Ret eo anzav ned eo ket ken fraezh ar c'hemm etre an daou rumm termennoù hag arveret e vezont alies diziforc'h. Da skouer, ar Sz. a ra gant **diet** kentoc'h, hag en daou ster, tra ma ra heñvel ar Gl. gant **régime** (o lakaat ouzhpenn e penn-kont ar riskladur ster c'hoarvezet e galleg boutin gant an termen **diète**, deuet da dalvezout kement ha « diouer-boued »).

Gant ar Gl. **gastronomie**, e chomomp war an hevelep tachenn, hini ar boued, nemet e kemmomp dremmwel. Mar tenne bouedouriezh ha mezhurouriezh d'ar ouezoniezh, e kejomp amañ gant an arz : arz an tañva meuzioù, arz gevell ar geginouriezh, ken kozh hag ar sevenadurezh, dezverk ar sevenadurezh. Evit e envel, e kinnigan mont d'ur gedrann hollgeltiek : hIw. **fled**, Kb. **gwledd**, BrW. « **gloé** » (NDBF **gloez** ; skoueriekaet **glez** gant GP, sl. La-07 26), eus ar wrizienn ***uel-**, **ulei-**, **ule(i)-** « dibab, c'hoantaat, en em vlisa » ; Kb. **gwledd** « feast, banquet, repast ; sumptuous meal ; anything delicious to feed upon ; exquisite enjoyment, rich treat ; also in spiritual sense » (GPC 1682). **Gastronome** eo an hini a oar dibab ar meuzioù (hag ar gwinoù) d'en em vlisa anezho ha diaes e ve e empentiñ er-maez eus ur **wledd**, eus un daoliad kenbrederion ma ren ar genfestadelezh. E-se e kinnigan ober gant **hevlezour**, **hevlezouriezh**. Merkomp e talvez an adanv Kb. **hywledd** kement ha « providing sumptuous feasts, generous, festive, convivial » (GPC 1989).

E-barzh NDBF e kaver **bouedoniezh** « gastronomie », h.a. Anat eo n'en doa ket mestr Dulenn an disterañ alberz eus bliz ar meuzioù hag ar genfestadelezh !

Un eilster zo da Gl. **gastronome** : « an hini, kazetenner pe arzvarner, a skriv war an hevlezouriezh ». Daoust ha talvezout a ra ar boan sevel un termen **hevlezvarnour**, pa ouzer ez eo seurt skrivourion hevlezourion da gentañ-penn ?

Evit an adanvioù, ouzhpenn gant **hevlezour**, e c'haller ober gant **hevlezel**, **hevlezek**, ha hepken dre nemedenn gant **hevlezouriezhel**, **hevlezouriezhkek**.

(TAM da GE – 12 09 84)

Daou draig :

{249}– addeuet out d'ar stumm **mezhur** pa oa **maezhur** e kentelioù SADED ;

– evit ar gerioù diwar BrW. « **gloé** », e'm eus kavet kasaus ar stumm **glez** (evel « bouzar-**glez** »), kemmet e **-vlez** (evel « **blez** »).

(GE da TAM – 17 09 84)

An daou graf sturvezhañ a venegez zo bet pell amzer ivez un hegas evidon. Distro on da **mezhur**, ha dilezet **maezhur**, da heul Roparz Hemon ; gwir eo, liz d'e GI, ne gaver **-ae-** nemet e C. hag en ur skouer leonek ; moarvat e harpe a-du-rall Roparz Hemon war emdroadur gerioù evel krBr. **mæsaër** aet da Br. **mesaer**, h.a. Evit skoueriekadur BrW. « **gloé** », e'm eus heuliet GP (La-07 26), heuliet gantañ ar skrivadoù lennegel **glizh**, **gleb**, h.a. kentoc'h eget ar skrivadoù eus ar steudad **gloan**, **gloedig** ha **gloez** end-eeun. Anat eo e voe gwall lent ha digempoeall aze c'hoazh diazezerion ar reizhskrivadur pa zegemerjont **gwr-** ha pa giljont rak **gwl-**. Evidon-me a rank loveañ strizh etre divizadoù ur Roparz Hemon chomet dindan emdouell un hengoun lennegel pobl hag ur Jord [GP] gwashaour-ouzh-

gwashaour a-fet dazont ar yezh, oc'h annezhañ da vat er yezhoniezh. Anzav a ran o deus an darvoudoù dervaet betek-henn e lakadenn. Ha moarvat e labouran-me diouzh va zu dre garantez arz ar sturvezhañ ha, mar harzan par ma c'hallan ouzh kempennadurioù ar skrivadur, ez eo dreist-holl evit gwareziñ va benveg labour. Lakaomp ouzhpenn : mar c'hoarvezfe burzhud ur gevredigezh vrezhoneger, e tennfe gwelloc'h sol diouzh aheurtterezh avuek Hemon eget diouzh valigerezh gouizieq hon glanyezhoniourion.

KIS-318 – Gl. **crise**, **accès**, **attaque**, **ictus**, **raptus**.

(GE – 09 09 84)

An teskad termenou-mañ zo boutin dezhañ an elfenn ster : « anadenn gleñvedel o c'hoarvezout trumm » pe : « c'hoarvezadur trumm un anadenn gleñvedel ». Er yezhoù pennañ a zavean dezho, {250}ez eus da gevatal dezho un torkad termenou tamm pe damm heñvelster, digemmet gwech dre un arliv, gwech dre ar boaz hepken diwar-bouez troiennoù idiomatek.

An termen hollekañ zo e Gl. **accès**, e Sz. **fit**, en Al. **Anfall**, e Br. **barr**. Hogen termenou all a gaver e-kichen ar re-se : Gl. **crise**, **attaque** ; Sz. **crisis**, **seizure**, **attack**, **injury** ; Al. **Krise**, **Insult**, **Entscheidung**, **Verletzung** ; Br. **barrad**, **kaouad**, **gwaskad**, **strapad**, **resmiad**.

Ar pep eeunañ evit ergerzhout ar strouezh ez eo an termenou dibarek savet en-dro d'ar graonell-se eo o c'hemer unan-hag-unan evel ma teuont er geriadurioù.

Gl. **accès de toux**. Br. **kaouad b. paz** (TDE.FB. 9).

Gl. **accès de fièvre**. Br. **barr terzhienn**, **barrad terzhienn**, **kaouad terzhienn** (TDE.FB. 401).

Gl. **frisson de fièvre**. Sz. **shakes**. Al. **Schüttelfrost**. Br. **kridienn**, **kren** (TDE.FB. 401), **terzhienn grenerez** (VALL. 303).

Gl. **crise**. Sz. **crisis**. Al. **Krise**.

Kent mont pelloc'h, e ranker gouzout e voe ster kentañ an termen-mañ : « Kemmadur trumm e stad ur c'hlañvour, oc'h ober hogos bepred an diougan eus ar pare ; an doareoù anezhañ a vez peurliesañ an diskenn a-daol eus ar gwrezverk, an ustroazh hag an usc'hwez. » Diwar an azon-mañ diwezhañ e voe anvet an anadenn e brezhoneg henvoazel ar **c'hwezenn** (GReg. 232). Ne zistaolfen ket arver ar ger-mañ en ur yezh ankalvezel. Koulskoude, er yezh resis e rankomp kaout un termen all. Kinnig a ran mont d'ar ger hon eus savet evit Gl. **critique**, eleze : **eizik** (La-07 87-88), displeget evel-henn : « O toareañ ar par en un dedroadur ma c'hoarvez ur c'hemm trumm en anadennoù. » An termen a ginnigan zo : **eizigenn b.**

Hogen, ar ster kentañ, evitañ da chom en arver, en deus kilet rak ar ster nevez : « darvoud kleñvedel trumm ». Diforc'hiñ a c'haller :

1. « Erzerc'had spanaennek ur c'hleñved henek (astm, droukfell) {251}pe un tuadur kleñvedel (urloù) ». An termenou arveret endeo zo **barr**, **barrad** ; sk. : **barr urloù** (« ACCÈS DE GOUTTE, barr goutou » GReg. 8), **barrad astm**, **barrad droukfell**, h.a. E degouezhioù 'zo e c'haller ober gant **gwaskad**, da skouer pa vez anv a erzer'hadoù laurel ; en tabez (furm a sifiliz nerval) e c'hoarvez kaouadoù poan lemm en ul lec'h pe ul lec'h all eus ar c'horf, a c'haller envel, hervez o sez : **gwaskad kreuzel**, **gwaskad pervezel**, **gwaskad troazhel**, **gwaskad garloc'hennel (a'n tabez)**.

Merkañ enta e chom gant **barr**, **barrad** ar ster hollek, **kaouad** o verkañ un erzer'had trumm-tre ha peurliesañ arc'hwelel (Gl. **attaque brusque**, **accès subit**), **gwaskad** oc'h emplegañ ar gouzañvder (laur, moustr, h.a.).

2. « Kleñved lemm o teraouiñ trumm. » Aze e rafen ivez gant **gwaskad** ; sk. : **gwaskad divilhenn** (pe **gwaskad apendikit**).

Diforc'hiñ ivez **barr**, **barrad**, **gwaskad** diouzh **grezvarr** (Gl. **paroxysme**), o verkañ ar poent uhelañ ma tremen arouezioù ur c'hleñved. Lavarout a reer ivez : « Emañ ar c'hleñved en e **varr** » ; setu perak e vefen techet da arverañ **barrad** kentoc'h eget **barr** evit envel un « darvoud kleñvedel lemm », ha lezel gant **barr** ur ster ledan, digor, oc'h aesaat dezhañ mont e kenstroll.

Ur seurt erzerc'hadoù all ez eus, o teraouiñ evel ur barrad, o kenderc'hel e-doug hir amzer e-lec'h echuiñ en ur par berr evel ma ra ar barradoù. Sk. : Gl. **état de mal épileptique**, Sz. **epileptic state**, **status epilepticus**, Al. **Status epilepticus**. Kinnig a ran ober gant **dalc'hvarr** g. ; sk. : **dalc'hvarr droukfell**, **dalc'hvarr astm**.

Amañ da heul, ur roll berr eus an « darvoudoù kleñvedel trumm » :

Gl. **crise akinétique**. Sz. **akinetic epileptic seizure**. Br. **barrad (droukfell) anfiñvel**.

Gl. **crise d'appendicite**. Br. **gwaskad divilhenn**, **gwaskad divilhennfo**, **gwaskad apendikit**.

Gl. **crise d'asthme**. Sz. **asthmatic crisis**. Br. **barrad astm**.

{252} Gl. **crise cardiaque**. Br. **gwaskad kalon**.

Gl. **crise céphalogyre**. Sz. **cephalogyric epileptic crisis or seizure**. Br. **barrad (droukfell) penndurc'hadel**.

Gl. **crise d'épilepsie**. Sz. **epileptic crisis or seizure or ictus**. Al. **Epilepsie-Anfall**. Br. **barrad droukfell**, **barrad epilepsiezh**.

Gl. **crise focale ou locale ou partielle**. Sz. **partial epileptic seizure**. Br. **barrad (droukfell) annonel pe darnel**.

Gl. **crise gastrique**. Sz. **gastric crisis**. Al. **Magenkrise**. Br. **gwaskad kreuzel (a'n tabez)**.

Gl. **crise de goutte**. Br. **barr urloù**, **gwaskad urloù**.

Gl. **crise intestinale**. Sz. **intestinal crisis**. Al. **Darmkrise**. Br. **gwaskad pervezel (a'n tabez)**.

Gl. **crise laryngée**. Sz. **laryngeal crisis**. Al. **Kehlkopfkrise**. Br. **gwaskad garloc'hennel (a'n tabez)**.

Notenn. – Hervez ar furmoù gwisket gant ar gwaskad garloc'hennel, e komzer eus **tarzhandag** g. (Gl. **laryngospasme**), **orc'had garloc'hennel**, **trolern garloc'hennel** (Gl. **ictus laryngé**, **vertige laryngé**).

Gl. **crise de nerfs**. Sz. **nervous fit**, **nervous attack**, **hysterics**. Al. **Nerven-anfall**. Br. **barrad nervennoù**, **barr darfell**.

Gl. **crise oculogyre**. Sz. **epileptic oculogyric crisis**. Al. **Schauanfall**. Br. **barrad (droukfell) lagaddurc'hadel**.

Notenn. – E Gl. ez anver **crise oculogyre** daou erzerc'had disheñvel : 1) Ar barrad droukfell evel usveneg. 2) An **andag** (Gl. **spasme**) eus kigennoù-loc'hañ al lagad ; an erzerc'had-mañ a anvfen **sellandag** g. (Sz. **oculogyric crisis**. Al. **Blickkrampf**, **Schaukrampf**).

Gl. **crise temporale**. Sz. **temporal epileptic crisis**. Br. **barrad (droukfell) ividig**.

Gl. **crise urinaire**. Br. **gwaskad troazhel (a'n tabez)**.

Notenn. – E Gl. e talvez ivez an termen-mañ da aroueziñ an **eizigenn** (sl. diaraok) e kement ma'z eo azonet gant an ustroazh. Diwar skouer ar ger henvoazel **c'hwezenn**, e c'hallfed sevel un termen **troazhenn** pe ober gant {253} troiennoù skeudennel evel **struilhad-troazh**, **diloc'h-troazh**.

Gl. **crise versive**. Sz. **versive epileptic seizure**. Br. **barrad (droukfell) durc'hadel**.

Gl. **crise viscérale**. Br. **gwaskad flugezel (a'n tabez)**.

Daou dermen a chom c'hoazh da studiañ :

Gl. **ictus**. Sz. **ictus**, **stroke**. Al. **Ictus**, **Schlag**.

Arverioù liesseurt zo bet d'an termen-mañ. Hiziv, e Gl., e lusker da reiñ dezhañ ar ster : « Darvoud kleñvedel trumm o c'hoarvezout en nerveg. » Gwelet hon eus diaraok : **ictus laryngé**. An arver pennañ a reer eus ar ger zo :

Gl. **ictus**, **ictus apoplectique** (heñvelsterioù : **apoplexie**, **apoplexie cérébrale**, **attaque d'apoplexie**, **hémorragie cérébrale**). Sz. **apoplexy**, **cerebral apoplexy**, **cerebral vascular accident**, **ictus paralyticus**, **paralytic stroke**, **cerebral hemorrhage**, **apoplectic attack or seizure**. Al. **Schlaganfall**, **Schlagfluss**, **Gehirnschlag**, **apoplectischer Insult**.

An termen azasañ e Br. a hañval din bezañ **orc'had** g. (hBr. **org**) : **orc'had empenn**, **orc'had seizadel**, **orc'had gwadliñvel** hervez an amveziadoù.

Ober a reer ivez gant ar ger **ictus** en termen Gl. **ictus amnésique**, Sz. **amnesic ictus** « ankoun klok o c'hoarvezout e-doug un amzer verr o teraouiñ trumm hag o steuziañ ken trumm all ». Tu a ve d'ober e Br. gant **barrad**, nemet e vefed en arvar da intent ez eus eno un erzerc'had droukfell (ar c'hleñved-mañ o tevoudañ ankoun ivez), setu perak e kavan gwell heuliañ ar Gl. hag ar Sz. o kinnig arverañ **orc'had** : **orc'had ankoun**.

Gl. **raptus**. Sz. **raptus**. Al. **Raptus**, **Ausbruch**.

Termen bredvezekniezh : « Lusk taer ha distourmus o c'hoarvezout e-ser psikozioù 'zo hag o tougen ar c'hlañvour da dec'hout, da emlazhañ, da vuntrañ. » Ar ger a ginnigan zo **darc'hav**. Hervez ar psikoz pe ar stad kantaazel, e komzer eus **darc'hav fromel** (Gl. **raptus émotif**) ; **darc'hav brouezel** (Gl. **raptus {254}coléreux**) ; **darc'hav enkrezel** (Gl. **raptus anxieux**) ; **darc'hav droukfellel** (Gl. **raptus épileptique**) ; **darc'hav arluzel** (Gl. **raptus confusionnel**) ; **darc'hav maniakel** (Gl. **raptus maniaque**) ; **darc'hav melankolek** (Gl. **raptus mélancolique**).

Dav eo merkañ ned eo ket ken strizh e Sz. hag en Al. erdal an termen **raptus**. Sz. **raptus maniacus**, Al. **Raptus maniacus** a dalvez kement ha **taolad mania**, **barrad mania** (ha n'eo ket **darc'hav maniakel**).

GERVA BREZHONEK-GALLEK.

andag g. spasme.

anfiñvel aa. akinétique.

annonel aa. focal.

arluz g. confusion (mentale).

astm g. asthme.

barr g. crise, accès, attaque ; paroxysme. – *darfell* crise de nerfs. – *terzhienn* accès de fièvre. – *urloù* accès de goutte, crise de goutte.

barrad g. crise, accès. – *astm* crise d'asthme. – *droukfell* crise d'épilepsie. – (*droukfell*) *anfiñvel* crise akinétique. – (*droukfell*) *annonel* crise focale. – (*droukfell*) *darnel* crise partielle. – (*droukfell*) *durc'hadel* crise versive. – (*droukfell*) *ividig* crise temporale. – *barrad* (*droukfell*) *lagaddurc'hadel* crise oculogyre. – (*droukfell*) *penndurc'hadel* crise céphalogyre. – *epilepsiezh* crise d'épilepsie. *barrad mania* accès maniaque. *barrad nervennoù* crise de nerfs. – *terzhienn* accès de fièvre.

c'hwezenn b. crise.

dalc'hvarr g. état de mal. – *astm* état de mal asthmatique. – *droukfell* état de mal épileptique.

darc'hav g. raptus. – *arluzel* raptus confusionnel. – *brouezel* raptus coléreux. – *droukfellel* raptus épileptique. – *enkrezel* raptus anxieux. – *fromel* raptus émotif. – *maniakel* raptus maniaque. – *melankolek* raptus mélancolique.

darfell g. hystérie.

diloc'h-troazh g. crise urinaire.

divilhenn b. appendice (vermiculaire). – *fo* g. appendicite.

droukfell g. épilepsie.

durc'hadel aa. versif.

eizigenn b. crise.

grezvarr g. paroxysme.

gwadliñv g. hémorragie.

gwaskad g. crise, accès, attaque. – *apendikit*, – *divilhenn*, – *divilhennfo* crise d'appendicite. – *flugezel* (*a'n tabez*) crise viscérale. – *garloc'hennel* (*a'n tabez*). crise laryngée. – *kalon* crise cardiaque. – *kreuzel* (*a'n tabez*) crise gastrique. – *pervezel* (*a'n tabez*) crise intestinale. – *troazhel* (*a'n tabez*) crise urinaire. – *urloù* crise de goutte, accès de goutte.

kaouad b. crise, accès, attaque ; accès subit, attaque brusque. – *paz* accès de toux. – *terzhienn* accès de fièvre.

krenez : *terzhienn g*- frisson de fièvre.

kridienn b. frisson de fièvre.

lagaddurc'hadel aa. oculogyre.

mania g. manie.

{255} *melankoliezh* b. mélancolie.

orc'had g. ictus, apoplexie. – *ankoun* ictus amnésique. – *empenn* ictus, apoplexie cérébrale. – *garloc'hennel* ictus laryngé. – *gwadliñvel* ictus, apoplexie cérébrale, hémorragie cérébrale. – *seizadel* ictus, apoplexie cérébrale.

penndurc'hadel aa. céphalogyre.

resmiad g. crise, accès, attaque.

seizadel aa. paralytique.

sellandag g. crise oculogyre.

strapad g. crise, accès, attaque.

struilhad-troazh g. crise urinaire.

taolad mania g. accès maniaque.

tarzhandag g. laryngospasme.

terzhienn grenerez b. frisson de fièvre.

troazhenn b. crise urinaire.

trolern garloc'hennel g. vertige laryngé.

(TAM da GE – 18 09 84)

BrE. **resmiad** : ar gudenn bennañ eo atav gouzout peban e teu. Gout a ouzon emañ e VALL.SUP. ; n'ouzon doare ha testeniet eo a-hend-all. Dizanav da'm zeodyezh. Diaes a-walc'h eo neuze soliañ ar gerdarzh. Techet e ven da welout amañ skrivad gwenedek ar ger **reuz** (GIB ne ro skouer ebet eus BrE. ; « **rezein** » zo anavet avat, gant ar ster « teurel barr ouzh u.b. » ; du-mañ : « teurel ar saoz gant u.b. »). Ne gav ket din e ve reizh gerdarzh V. Henry o keñveriañ (gant arvar) Kn. **wryth**. Petra eo avat eil lodenn ar ger ? BrEU. /i/ a zave da **e**. Marteze mez « galloud » (kv. **komz**, **remzi**).

KIS-319 – Gl. rendre.

(GE – 15 09 84)

Studiañ a ran amañ hepken kemeradur lavaret « arzel » an termen, an hini a gaver e-barzh *Lexis* displeget evel-henn :

1. RENDRE [...] – 9. (1681). Exprimer (une idée, un sentiment) par le langage, l'écriture ; reproduire (un modèle) par le dessin, la peinture, la photographie : *Laissez-moi rendre ceci en français* (Yourcenar) [syn. traduire]. *Cette copie ne rend pas bien l'original. Ce portrait rend assez bien l'expression de votre visage.*

RENDU [...] – 3. (v. 1700). Ce qui, dans une œuvre d'art est vigoureusement exprimé : *Le rendu d'un dessin.*

{256} Evel termenou kevatal e kaver e Sz., a-getep :

5. *To reproduce, render, express.* To render the appearance of sth. To express, convey, the author's meaning (*Harap's*).

a) Art : *rendering* (of subject). Exact reproduction of colour (*id.*).

Hag en Al. :

4. = Traduire : *wiedergeben ; übersetzen* (*Larousse*).

Arts : bien rendu, *gut getroffen* (*id.*).

Da stigmañ mat ar gudenn, e vrastresin ar meizadurioù pennañ o tennañ d'an arz, o kregiñ dre ar re eeunañ, eeunekañ :

Ur mennoz didro a gaver gant damkanadur an arz evel drevezer an natur, houmañ o vezañ ar patrom meur da heuliañ. En damkanadur-mañ e ve d'ar Gl. **rendre** ar c'hevatalioù Br. : **daskor**, **azreiñ**, **eilluniañ**.

Ur mennoz kempleshoc'h eus an arz eo an hini a zegas ouzhpenn er gont an **eztaoliñ** : en oberenn e c'haller priziañ moarvat ampartiz bras pe vrasoc'h an arzour da zrevezañ an natur, hogen ivez, war ar marc'had, un dra bennak na oufe dont nemet eus an den. Emplegañ a ra an damkanadur-mañ ez eus e mab-den ur werc'helezh disheñvel diouzh ar werc'helezh naturel. **Genezh** an arzour zo e orinelezh ha n'eo ket e ijin o trevezañ. Diwar neuze, an oberenn zo ur **c'halvezad** dezhañ daou arvez : **drevezad** hag **eztaolad** ; kejad forc'hellek ha brañskellus hervez ma vez trec'hel an drevezañ, an orinelezh o tont evel ur meudad pebr e-barzh ijin an drevezour pe, e gin, an drevezañ o talvezout da sigur hepken evit eztaoliñ pezh a zo e kaouded an aozer. Mar be ur c'hevatal Br. da gavout er par-mañ d'ar Gl. **rendre**, e ve moarvat : **diarluniañ**. E gwir, meizadur boas an **arz diarluniek** a ra anezhañ un eztaoliñ o sammañ elfennoù treuzdouget eus an natur (sl. La-06 95-96 & La-07 18).

Ne vo ket diezhomm dedalvezañ amañ termeneg Husserl. Mard eo **kantvout** an dec'havael eus un dra naturel (ar **merzhout** anezhañ), e reer **argantvout** eus dec'havael an dra a-dreuz d'ur skeudenn anezhañ. Drevezañ un dra diwar-bouez ul livadur, azreiñ un dremm en he foltred, zo enta ober **argantveziadoù** anezho, o **argantveziata**. Seurt **argantveziata** zo enta an treuzdougen pur en arz eus elfennoù an natur (hervez ur voneg, met aze n'emañ ket hon prepoz) ; **argantveziata** eo enta an drevezañ rik (sl. La-04 51-53).

{257} Ne spir ket avat an daou zamkanadur-se d'ober meiz war an arz. Anaoudek e vimp outo evit bezañ roet dimp an dro da zigej an tri blein eus maezienn an arz : ar bed pe, evit adkemer ar ger hon eus arveret da heul an arzourion, an **natur** ; an **oberenn** ; an arzour e-unan e kement ma'z eus anezhañ ur **gouzrec'h**.

A-gostez e lezin da gentañ ur rumm pleustroù a venn kinnig da oberenn an dedaolad pur eus gwerc'helezh vred ar gouzrec'h, « arz » eriunellek koazhet d'an eztaoliñ evel ma'z eus unan all koazhet d'an drevezañ.

Moarvat ne labour ket arzourion hon amzer en un doare disheñvel diouzh arzourion an tremened, da nebeutañ evit a sell o emsavlec'hiadur etre an tri blein usveneget ; « [...] en un sens la première des peintures allait jusqu'au fond de l'avenir » (M. Merleau-Ponty, *L'Œil et l'Esprit*, p. 92). N'eus araokaat ebet en arz, araokaat ez eus hepken er mennozioù war an arz, e damkanerezh an arz gant an arzourion o-unan pe gant prederourion.

« Approcher lentement, humblement jusqu'au plus secret de la nature », a skrive Cézanne. E-se, amkan an arzour eo diraez en natur ur werc'helezh dilesoc'h eget an hini dec'havalet gant ar c'hantvout kent ; ar c'hantvout, ar sell, n'eo ket un darempred roet ur wech da vat, ha sonnet, etre ar gouzrec'h hag an natur ; pleustr an arz, gant an arzour ha da c'houde gant ar sellour, a dreuzfurm war zoonaat, war binvidikaat, ar sell. Anavezet eo an anadenn : « stummet » e vez ar sell gant al livadurioù ; dont a reer da welout ar bed, dremmoù ha gweledvaoù, « a-dreuz da » daolennoù Botticelli ha Van Gogh. Komprenomp mat : « gwelout ar bed a-dreuz d'an oberennoù » ne dalvez ket lezel ar stil-mañ-stil, ar c'hiz-mañ-giz, da levezonañ, da zisneuziañ hon sell evel ma rafe ar meskalin, hogen gounit ganto alc'houezioù da vont donoc'h er werc'helezh : « Cézanne a révélé la vie intérieure des objets » (Kandinsky, *Du spirituel dans l'art*).

« Pour les progrès à réaliser, il n'y a que la nature, et l'œil s'éduque à son contact. » « Le modèle [...] est moins l'image de sa propre réalité qu'une image mentale. » An daou {258} lavared-se gant Cézanne n'int kontroliek nemet evit ur gwel. Amkan an arzour eo diraez en oberenn ur werc'helezh nevez o kevaniñ gwerc'helezh an natur ha gwerc'helezh an den. Un oberenn zo en ur ser un dra eus an natur hag ul lec'h eus ar spered, o reiñ da c'houzout war an natur ha war ar spered pezh na gaver lavaret e nep lec'h all araozi. En durc'hadur-mañ emañ an **arz solluniek** (sl. La-06 95-96 & La-07 18), met pet oberenn renket dindan ar skritell-se a lavar dimp war an natur ha war ar spered traoù na voent ket klevet a-raok ? E lec'h all, o loc'hañ diwar vlein ar gouzrec'h, e'm eus, evit savlec'hiañ an ober arzel, graet anv a **errizhañ kevangantvoudek**, termenet evel kevanadur ar c'hantvoud hag an errizhañ (*Ems* 100.145 h.). O loc'hañ diwar vlein an natur a zec'havaeler dre **gantvout** pa'z eer dezhi war-eeun (dre verzhout an traoù a ya d'he ober) ha dre **argantvout** pa droer ouzh ar « poltreoù » anezhi a ra an arz, e tagasan meizad an **dargantvout**, eleze an dec'havalañ oberiant (hini an arzour o sevel e oberenn) o kevaniñ en oberenn end-eeun gwerc'helezh an natur ha gwerc'helezh ar spered.

An oberenn zo un dra eus an natur, a'm eus skrivet. Daou zoare zo eviti da vezañ tra e-touez an traoù. Da gentañ, evel tamm alvez, beziad dindan an devouderezh, — an daolenn evel teskad korfoù kimiek, h.a. — ez eus anezhi un dra hep mar, nemet e paouez a vezañ un oberenn. D'an eil, evel **gouez** (Gl. **présence**) ; ar maen-mañ war va zaol zo **erouez** din pe c'hoazh **a-ouez** din ; pezh a dalvez ez eus etrezañ ha me, lomañ-nomañ, un darempred o reiñ dezhañ un dremm troet ouzhin hag o tihuniñ ennañ ar **gouez** ez eo. Mont a rin betek lavarout emañ aze perzhiadur mab-den en daspren : e sell ouzh an traoù a zihun enno ur sell outañ, a siell etrezo hag eñ un unvaniezh a zo war hent ar salvder. **Tra** eo an oberenn er ster-se, ha hep paouez a vezañ oberenn ar wech-mañ : frouezh eo d'an unvaniezh siellet etre mab-den hag an natur. Moarvat, e kement ma trevez, ma ra dave da draoù all en natur, ez eus anezhi ur **gouez** er ster gwan, eleze un **arouez** ; met **gouez** er ster leun, ha nevez, dibar, e kement ma skoulm donoc'h eget nepred a-raok an natur hag ar spered : anezhi e c'haller lavarout emañ o neveziñ dremm ar bed.

{259} Adkavout a reer amkan an notenn-mañ : pe gevatal Br. reiñ d'ar Gl. **rendre** en e gemeradur arzel ? Kinnig a ran : **deouezañ**, **deouez**, eleze « degas d'ar gouez, dont d'ar gouez ». An drevezañ zo un deouezañ en un doare, en ur ster gwan, an hini termenet gant an argantvout : un deouezañ handizhek, hanteradek. Hogen, pa vez an drevezañ an dro hepken evit un X da zont war an daolenn — pa baouez an dra drevezet a vezañ ur **patrom** (Gl. **modèle**) evit bezañ ur **goustur** (Gl. **motif**), an X o tont n'eo ket mui evel **arouez** met evel **gouez**, dre zargantvout ha n'eo ket mui dre argantvout – e tiraezer ar ster kreñv hag e lavarer diwar-benn an X ez eo **deouezet** gant (pe : dre) an arzour, pe c'hoazh e **teouez** war an daolenn.

Gwelout a reomp ez eo bet ar verb Gl. **rendre** ar goustur ivez a roas dimp an dro da zegouezhout gant ur verb Br. **deouez**, **deouezañ** kenster dezhañ evit un darn, hag o tec'heriañ muioc'h egetañ. Pa glasker treiñ unan eus frazennoù-skouer *Lexis* :

Ar poltred-mañ a *zeouez* mat a-walc'h eztaol ho tremm

e roer da **deouez** e ster gwan ; pa gemerer lavarenn Cézanne :

Je cherche à *rendre* la perspective par la couleur

Klask a ran *deouez* an diahed dre al liv

emeur dija nesoc'h d'ar ster kreñv ken eus ar verb Gl., ken eus ar verb Br., rak paouez a ra donder ar gweledva a vezañ ur perzh natur da zrevezañ evit c'hoari roll ur goustur, ur sigur davit un doare nevez da genaozañ an oberenn : an diahed **deouezet** en oberenn zo an diahed naturel ha muioc'h egetañ, rak ebarzhet ez eus bet un X dre berzh an **deouez** (er ster kreñv) end-eeun ; kuites da bonneraat va dispieg, met ret eo e ober, a soñjan, evit fraeshaat an termen nevez, e lavarin en deus Cézanne aze **deouezet** un X war ar marc'had en ur zeouezañ an diahed dre ur c'halvezder digent ; ha c'hoazh : dre berzh ar c'halvezder-se e voe un X o **teouezañ** en oberenn, d'ar sellourion d'e zizoleiñ. Heñveldra, an arzour o livañ ur poltred, an dremmour o tezerc'hañ un dudenn, ar barzh o jubenniñ ur barzh arallyezh a vo **deouezourion** er ster gwan pe er ster kreñv hervez ma sankint nes pe nesoc'h da rin o fatrom ; seurt denesadur o lakaat da {260} anadiñ en oberenn-disoc'h talvoudegezhioù dianav er patrom betek-henn a ranker kemer da dest n'eo ket eus difealded al livour, ar c'hoarier pe an troour, hogen er c'hontrol eus e fealded seul zonoc'h ma'z eo bet klokoc'h deouezour. Amañ e tere menegiñ an arroud kaer eus *L'Œil et l'Esprit* : « Quant à l'histoire des œuvres, en tout cas, si elles sont grandes, le sens qu'on leur donne après coup est issu d'elles. C'est l'œuvre elle-même qui a ouvert le champ d'où elle apparaît dans un autre jour, c'est elle qui **se** métamorphose et **devient** la suite, les réinterprétations interminables dont elle est **légitimement** susceptible ne la changent qu'en elle-même [...] » (p. 62).

KIS-320 – Gl. **toxicomanie, accoutumance, dépendance.**

(GE – 21 09 84)

En dachenn-mañ eus geriaoueg ar vezekniezh ez eus mesk bras. Koulskoude, n'eus bet dalc'het en arver hiziv nemet un nebeut meizadoù termenet mat. Loc'homp evelkent diouzh ar strouezh war-benn diraez ar mennozhioù sklaer.

Gl. **toxicomanie** ; **pharmacopsychose**. Sz. **toxicomania** ; **drug habit** ; **drug addiction** ; **pharmacopsychosis**. Al. **Toxikomanie** ; **drogenbe-dingte Geistesstörung** ; **Rauschgiftsucht** ; **Pharmakopsychose**.

Daou dermenadur a vez roet amañ :

1. Termenadur ar WHO (*World Health Organization* — *Aozadur Bed ar Yec'hed*) : Stad pistriadur taoladek pe henek diwar veveziñ un danvezenn.

2. Un termenadur dikoc'h a zegemerer peurliesañ avat : Rizh realezh dezverket gant ar youl distourmus da gaout ha da gemer gwezherioù e-maez a bep amkan mezegel hag an tuadur bras da adfeilhañ goude an dizonadur.

Un termen 'm eus kinniget endeo : **kaezhiadezh** b. (La-07 90). An termen **drammgaezhiadezh** a c'haller arverañ diouzh ret, nemet e tle **kaezhiadezh** spirout peurliesañ. Evit furmoù ar {261} gaezhiadezh spisaet dre rizh an dramm arveret, e saver termenoù rakgeriet gant anv an dramm : **morfingaezhiadezh** b. pe, berroc'h : **morfingaezh** g. (Gl. **morphinomanie**).

Gl. **toxicomane**. Sz. **addict**. Al. **Süchtiger** ; **Rauschgiftnehmer**.

An termenoù a'm eus kinniget (La-07, id.) zo : **kaezhiad** g., **drammgaezhiad** g. diouzh ret ha, hervez an dramm arveret : **morfingaezhiad**, h.a.

Gl. **accoutumance** (aux toxiques) ; adaptation progressive ; **tolérance acquise**. Sz. **habituation** ; **gradual adaptation** ; (acquired) **tolerance**. Al. **erworbene Toleranz gegen Rauschgifte** ; **Gewöhnung**.

Gougemerusted arzeuet ouzh gwezherioù 'zo, erzerc'h dre varregezh ar bevedeg da c'houzañv doenoù war gresk evit diraez an hevelep gweredoù.

Bez' ez eo bet arveret e Br. an termen **tozell** b. (ha **tozelladur** g.) gant ur ster nes : « habitude, coutume, accoutumance. » Hervez Ernault, e ve an termen-se a orin gant **tozonañ** « agacer (en parlant des dents) », **tozellañ** « agacer, émousser » ; Ernault a ginnig ivez ar ster « sensation émoussée » evit **tozell** (GMB 682). Kavout a ran gwell derc'hel an termenoù liesarster-se evit an arver boutin ha sevel un termen resis evit an arver mezegel. Kinnig a ran deverañ diwar **soc'h** « émoussé, obtus » (GMB 636) :

Br. **arsoc'h** g. Gl. **accoutumance**.

arsoc'haat (ub.). Gl. **provoquer l'accoutumance (chez qu.)**.

arsoc'hañ, arsoc'haat (ouzh). Gl. **s'accoutumer (à)**.

arsoc'h aa., arsoc'haet. Gl. **accoutumé (à)**.

arsoc'heiat aa., arsoc'heiad g. (produit) provoquant l'accoutumance.

Uheloc'h hon eus gwelet e c'hoarveze ar gaezhiadezh ag ur youl distourmus da gemer dramm. Ambrouget e vez ar « youl »-se gant un teskad anadennoù bredel ha kreudel poanius-bras d'ar gouziviad na baouezont nemet mar kemer un doead nevez. An {262} anadennoù-se a arouezer dre an termenoù :

Gl. **dépendance** ; **assuétude**. Sz. **dependence**. Al. **Abhängigkeit** ; **Zusammenhang**.

Kinnig a ran luniañ ur Br. **estoue** g. (kv. krBr. **stoeaff**, Br. **stou** < Kt. ***stong-** ; Kb. **estwng** < Kt. ***eks- stong-** « to bend down ; subdue, subjugate ; cause to bend ; go down ; stoop » GPC 1250) ha deverañ diwarnañ :

Br. **estoue** g. Gl. **dépendance**.

Br. **estoueaat (ouzh)**. Gl. **rendre dépendant (à, de), devenir dépendant (à, de)**.

Br. **estoueañ (ouzh)**. Gl. **être dépendant (à, de)**.

Br. **estoue aa., estoueat aa. (ouzh)**. Gl. **dépendant (à, de)**.

Br. **estouead g.ls. : -idi**. Gl. **sujet dépendant**.

Br. **estoueiad aa., estoueiad g.** Gl. **(produit) provoquant la dépendance**.

E Gl., o vezañ ma'z eo ledan erdal an termen **dépendance**, ez eus bet kavet mat sevel un termen **pharmacodépendance**. Peurliesañ e spiro an termen Br. **estoue**. Diouzh ezhomm avat e c'hallor ober gant **drammestoue** g., **kimiestoue** g., pe gant un deverad rakgeriet gant anv an danvezenn e kaoz.

Kemm a lakaer etre daou arvez eus an **estoue** :

Gl. **physicodépendance**. Sz. **physical dependence**. Br. **kreudestoue**.

anezhañ ar stad kempouez kreudel diraezet gant ar c'haezhiad e-keñver an dramm ; ur c'hempouez silwink eo, bepred en arvar da derriñ ha da lezel al lec'h gant gwaskad an dizonañ.

Gl. **psychodépendance**. Sz. **psychological dependence**.

Br. **bredestoue**.

anezhañ hoalerezh an dramm war ar c'haezhiad, o kemer furm un ezhomm kreñv pe greñvoc'h, koulskoude hep azonoù kreudel.

Notenn. – Degaset eo bet an daou dermen-mañ diwezhañ evit lakaat urzh er c'heriaoueg. E Gl., diagent, e veze arveret an termen *accoutumance* gwech gant ar ster termenet diaraok, gwech gant ar ster roet hiziv da *psychodépendance*. A-du-rall e raed gant *assuétude* gwech evel kenster da *toxicomanie*, {263} gwech gant ar ster en deus bremañ *psychodépendance*. Hiziv ez eo bet strishaet arver *accoutumance* d'ar ster termenet amañ diaraok, ha dilezet eo bet *assuétude*.

GERVA BREZHONEK-GALLEK

Aozadur Bed ar Yec'hed Organisation Mondiale de la Santé, OMS. (Sz. World Health Organization, WHO).

arsoc'h aa. (*ouzh*) accoutumé (à).

arsoc'h g. (*ouzh*) accoutumance (à).

arsoc'haat (*ub.*) provoquer l'accoutumance (chez qu.).

arsoc'haet (*ouzh*) accoutumé (à).

arsoc'hañ (*ouzh*) s'accoutumer, être accoutumé (à).

arsoc'heiat aa. provoquant l'accoutumance.

arsoc'heiad g.ls. :-où produit provoquant l'accoutumance.

dizonadur g. sevrage (toxicomanes).

doen g. dose (measure).

doenad g. dose (quantité mesurée).

drammestoue g. pharmacodépendance.

drammgaezh g. toxicomanie.

drammgaezhiad g.ls. :-ed toxicomane.

drammgaezhiadezh b. toxicomanie.

estoue aa. (*ouzh*) dépendant, pharmacodépendant (à, de).

estoue g. (*ouzh*) dépendance, pharmacodépendance (à, de).

estoueaat (*ouzh*) rendre, devenir dépendant (à, de).

estouead g.ls. :-idi sujet dépendant.

estoueañ (*ouzh*) être dépendant (à, de).

estoueat aa. (*ouzh*) dépendant (à, de).

estoueiad g.ls. :-où produit provoquant la dépendance.

estoueiad aa. provoquant la dépendance.

gougemerusted b. (*ouzh*) tolérance (de l'organisme à un produit).

gwaskad g. an dizonañ crise de sevrage.

henek aa. chronique.

kaezhiad g.ls. :-ed toxicomane.

kaezhiadezh b. toxicomanie.

kimioustoue g. chimiodépendance, pharmacodépendance.
kreudeoustoue g. physiodépendance.
morfingaezh g. morphinomanie.
morfingaezhiad g.ls. :-ed morphinomane.
morfingaezhiadezh b. morphinomanie.
pistriadur g. intoxication.
taoladek aa. périodique (sans régularité), intermittent.

KIS-321 – Br. -us, -(h)eiad.

(GE – 30 09 84)

Hervez Vallée, e verk **-us** kement ha :

1. « fertile en, abondant en, favorable à, qui produit, qui {264}amène ». Sk. : **edus**, **gwinus**, **avelus**, **kleñvedus**, **souezhus**, **poblus**.
2. « porté à, disposé à, propre à ». Sk. : **karus**, **degemerus**, **c'hoantus**, **taerus**.
3. « suffixes d'agents, appliqués aux choses ». Sk. : **entanus**, **mougus**.

Eleze, e berr : « Le suffixe **-us** s'oppose à **-ek** comme la puissance à l'acte » (GDFB xxj-xxij).

Evit an « nomina agentis » ivez e kaver al lostgerioù **-ad**, **-iad** (sl. La-03 66-69).

Nevesoc'h hon eus lakaet en arver ul lostger **-(h)eiad**, diwar hBr. **guolouheat**, **cnouheiat**, **hilheiat**, hag ardaolet dezhañ ivez ur ster « agens » ; sk. : **trezerc'heiat** « o lakaat da drezerc'hañ, a zo gwezher an trezerc'hañ », Gl. **hallucinogène**. Tennaet ez eus bet sigur eus kemplezhed furmidigezh al lostger **-(h)eiad** (**-(h)ei** < ***sagyo** + **-iat** « celui qui atteint, dispose de » DGVB 208) evit debarzh dezhañ sterioù kemplezh.

Ur seurt skalfad lostgerioù evit merkañ an anvioù gwezher a ziskouez bezañ prizioù e yezh ar vezekniezh, rak alies en diskiblezh-se e seller, evit un hevelep gwezh, ouzh meur a lankad ha, da heul, ouzh lies live gwezhiañ. Adkemeromp skouer an trezerc'hañ. An adanv **trezerc'hus** a c'hell talvezout, hervez Vallée :

- 1a. A-zivout un den : « o teurel trezerc'hoù = o trezerc'hañ », Gl. « hallucinant », evel **kridiennus** « frissonnant ».
- 1b. A-zivout un dra : « o tougen da drezerc'hañ, o tec'han trezerc'hoù », Gl. « hallucinogène ».
2. « douget da drezerc'hañ », Gl. « ayant des tendances hallucinatoires ».
3. evel 1b.

Degas al lostger **-(h)eiad** a ro an tu da ziforc'h ar sterioù 1a hag 1b, o virout 1a. **trezerc'hus** hag o tigemman dioutañ 1b. **trezerc'heiat**.

Dre ar pleustr avat e kejer gant un niver degouezhioù ma {265}termer etre arverañ **-us** ha **-(h)eiad**. Kemeromp da skouer an termen evit « (danvezenn) o tec'han muiadur an troazhañ, eleze o tegas ustroazh », Gl. « diurétique ». Mar chomer tost d'an termenadur e saver an termen **ustroasheiat**. Koulskoude e tremener ken fraezh all gant **troazhus**.

En em gavet ez eus div arguzenn o heñchañ an dibab :

I. Arguzenn ar gevazasted vrasañ. Evel lavaret diaraok, e tigemmer an daou lostger, o tebarzh da **-us** arouezañ an argerzhioù eeunañ, da **-(h)eiad** an argerzhioù kempleshañ. Da skouer, ez empleg ar c'heal merket gant Gl. **abrasif** ur gwered treloc'hel, dezhañ un treug eeun ; alese an dibab eus ar furmoù Br. **rasklus**, **raskluzenn** (sl. La-07 48). En eneb, gant Gl. **hallucinogène** e taveer d'ur gwered bevedel-bredel, dezhañ un treug kemplezh kenan ; alese kevazasted ar furmoù **trezerc'heiat**, **trezerc'heiad**. Gant Gl. **diurétique**, e kejer gant un argerzh bevedel, kempleshoc'h eget gwered alvezel ar rasklañ, eeunoc'h eget anadenn vredel an trezerc'hañ, ken ma c'haller chom en entremar evit dibab al lostger.

II. Arguzenn ar furm eeunañ. Houmañ eo a reas kavout gwell **troazhus** eget **ustroasheiat**. Reiñ a ra tro da skarat pa chomer en entremar goude arver an arguzenn gentañ. Gwelet hon eus e oa forc'hellek **trezerc'h**us e reizhiad Vallée hag endalc'het omp bet da sevel **trezerc'h**eat da ziren e forc'hellegezh. En eneb, n'eus forc'hellegezh ebet gant **troazhus** ha n'eus ket ezhomm mont davit ur furm gempleshoc'h.

Bennozh d'an div arguzenn-se e tizher diskoulmañ an darn vuiañ eus an troioù ma termere war al lostger gwezher. Dilerc'h a vez neoazh, ha degouezhioù na zeuer ket a-benn d'o skarat ha ma ranker rekouriñ da arguzennoù all.

Termet 'm eus pell amzer da skouer evit dont a-benn da gendec'heriañ ar Gl. **anesthésique**.

Ober a ran gant **eraeziñ** evit « santout diouzh savboent an neurologiezh » (Gl. **(-)esthésie**). Ar c'heal-se a gaver arveret e daou zomani distag : an neurologiezh, an anesteziologiezh.

1. En neurologiezh ez eus ur steudad termenoù o verkañ azonoù : Gl. **hypoesthésie** « digresk anreol an eraeziñ », Br. **iseraez** g. (reolenn luniañ anvad {266} un azon arc'hwelel : rakger + bonad ar verb oc'h aroueziñ an arc'hwel). Gl. **hyperesthésie** « kresk anreol an eraeziñ », Br. **uc'heraez** g., h.a. Hag ivez Gl. **anesthésie** « koll an eraeziñ », Br. **aneraez** g.

Diwar an termennoù-se e c'haller deverañ adanvioù :

- a) **aneraezek** « gant an aneraez », Gl. **anesthésique** ; sk. : Un tachad kroc'hen aneraezek.
- b) **aneraezel** « a-zivout an aneraez », Gl. **anesthésique** ; sk. : Furm aneraezel ur c'hleñved (pa gaver an aneraez e-touez e azonoù).
- c) **aneraezus** « (a-zivout ur gwezher kleñved) o tec'han aneraez », Gl. **provoquant l'anesthésie** ; sk. : Ur gouli aneraezus.

2. An anesteziologiezh zo ur rann eus ar vezekniezh o plediñ gant an hentennoù da brientiñ ar c'houziviaded d'ar gwezhoù mezegel pe surjanel dre lemel o santidigezh. En domani-mañ, mar arver c'hoazh ar Gl. an termen **anesthésie**, ez eo gant ur ster disheñvel : ne verk ket un azon o tisoc'h diouzh un argerzh kleñvedel, hogen ur c'halvezder o tec'han ur stad heñvel ouzh an azon, gant an diforc'h ez eo berrbad, bevennet hervez ezhommoù ar gwezhiañ pe, en eneb, hollek hag ambrouget gant an hun don, laoskter ar c'higennoù, h.a.

Evit kendec'heriañ ar Gl. **anesthésie** e kement ma arouez ur gwezhiañ mezegel e oa meur a hent :

A. Mar termener ar gwezhiañ evel « dec'han aneraez », e tegouezher gant ar verboù :

- a₁ **aneraeziñ** (diwar batrom **tan** → **tanañ**)
- a₂ **aneraesaat** (diwar batrom **dour** → **douraat**)
- a₃ **aneraezekaat** (diwar batrom **maen** → **maenekaat**)

hag o deveradoù :

b	« o tec'han aneraez »	c	« danvezenn o tec'han aneraez »	d	« kalvezour an dec'han aneraez »
b ₁ α	aneraezus	c ₁ α	aneraezuzenn	d ₁	aneraezour
β	aneraezer	β	aneraezer		
b ₂ α	aneraesaus	c ₂ α	aneraesauzenn	d ₂	aneraesaour
β	aneraesaer	β	aneraesaer		
b ₃ α	aneraezekaus	c ₃ α	aneraezekauzenn	d ₃	aneraezekaour
β	aneraezekaer	β	aneraezekaer		

koulz hag ar furm diwar **-(h)eat** :

- b₄ **aneraeseiat**
- c₄ **aneraeseiad**

B. Mar termener ar gwezhiañ evel « lemel an eraez », e tegouezher gant :

- a **dieraeziñ**
- bα **dieraezus**
- cα **dieraezuzenn**
- d **dieraezour**
- β **dieraezer**
- β **dieraezer**

Setu heuliad an ezvevnenadurioù a'm eus kavet mat ober diwar an daolenn-se :

- A₂ ha ₃, dre ma'z int furmoù re gemplezh.
- Ab₁α *aneraezus* zo forc'hellek p'en kaver endeo en neurologiezh.
- Aa₁ zo forc'hellek ivez p'en arverer er vredoniezh (sl. GBLF ¶ 72 ∇).
- Ab₄ a rankfed degemer da heul ezvevennadur Ab₁α zo da zilezel ivez, rak n'eus a-genglot gantañ furm ebet da arouezh ar c'halvezour (nemet adkouezhañ a rafed gant Ad₂ *aneraesaour*).

En eneb, gant ar furmoù B emañ ar spletoù-mañ :

- Eeun int ha kenglotus.
- Tro a reont da ziforc'hiñ fraezh ar gwezhiañ diouzh an azon (dre berzh reolenn an dreuzvegenn).
- Kadarnaat a reont ar rakger *di-* er ster a denn da gemer e Br. arnevez (« lemel ») a giveneb da *an-* « ezvezañs, diouer » (sl. KIS-342, p. 326 pelloc'h).

{267} Ur skouer all eus ar vreutadenn a ranker ren a-wechoù evit pengenniñ war dermenoù eeun ha koulskoude resis.

Evel a ouzer, e degouezhioù 'zo e vez ar gwad o **kaouledañ** (Gl. « coaguler ») ; lavarout a reer ez eo **kaouledus** (Gl. coagulable), ez eo ar **gaouledusted** (Gl. « coagulabilité ») ur perzh bonan eus ar gwad. Pa vuia pe pa leia ar perzh-se, e komzer eus **uskaouledusted** (Gl. « hypercoagulabilité ») pe a **iskaouledusted** (Gl. « hypocoagulabilité ») ; pa steuz, a **ankaouledusted** (Gl. « incoagulabilité »).

Danvezennoù a arverer er vezekniezh da leiaat ar gaouledusted. Ganto e vez hiraet an amzer a lak ar gwad da gaouledañ.

A. Un dezrann rik eus ar c'heal : « (danvezenn) o leiaat ar gaouledusted » a gasfe d'an termenou-mañ :

a	« leiaat ar gaouledusted »	b	« o leiaat ar gaouledusted »	c	« danvezenn o leiaat ar gaouledusted »
a ₁	<i>iskaouledustedañ</i>	b ₁	<i>iskaouledustedus</i>	c ₁	<i>iskaouledusteduzenn</i>
a ₂	<i>iskaouledustetaat</i>	b ₂	<i>iskaouledustetaus</i>	c ₂	<i>iskaouledustetauzenn</i>
a ₃	<i>iskaouledustedekaata</i>	b ₃	<i>iskaouledustedekaus</i>	c ₃	<i>iskaouledustedekauzenn</i>
		b ₄	<i>iskaouledusteteiat</i>	c ₄	<i>iskaouledusteteiad</i>

Eus ar poullad euzhc'herioù-se (salv na zeufe abeger ebet d'o diskuliañ evel skouer eus va c'hinnigadennoù !), ez eo anat ne zegas ar furmoù A₂, ₃, ₄ netra ouzhpenn ar furmoù A₁, hag int gwall landrammek endeo.

B. Ret groñs ma trec'hfe arguzenn an eeunded da arguzenn ar gevazasted. Mar dispaker ar c'heal evel-henn : « (danvezenn) oc'h ober d'ar gwad bezañ iskaouledus », e tifourker war dermenoù plaenoc'h :

a	<i>iskaouledusaat</i>	b	<i>iskaouledusaus</i>	c	<i>iskaouledusauzenn</i>
---	-----------------------	---	-----------------------	---	--------------------------

C. Pelloc'h avat e c'haller mont c'hoazh war hent an eeunaat diwar-bouez un tun a anvfen « ledanviñ dre gurzhañ » : *iskaouled{usa}us* → *iskaouledus*. Alese ar furmoù :

b	<i>iskaouledus</i>	c	<i>iskaouleduzenn</i>
---	--------------------	---	-----------------------

Merkomp e ve arvarus an tun-mañ evit sevel ur verb Ca. Betek-henn avat ez eo bet diezhomm ur seurt verb e lavar ar vezekniezh. A-du-rall, en devoud, e reer kentoc'h gant *enepkaouledus*, *enepkaouleduzenn* (Gl. « anticoagulant »).

KIS-322 – Gl. plaie, ulcère, cicatrice.

(GE – 27 10 84)

Kemmesket edo an tri c'heal en henezhoù hag er yezhoù henvoazel :

{268} Gr. ἔλκος « ulcère, blessure, plaie ; *plus tard* blessure ancienne, cicatrice ». οὐλή « cicatrice, blessure ».

A un wrizienn gant ar ger gresianek-mañ diwezhañ emañ :

Br. *gouli* « plaie, blessure », ha

Kb. *gweli* « (bleeding) wound, cut, gash, ulcer, sore ».

hBr. *creith* « plaie, ulcère, cicatrice ».

Kb. *craith* « scar, wound ».

E lavar ar vezekniezh ez eus bet dispartiet tri c’heal :

Gl. **plaie** « boulc’h devoudet en amwiskadoù (kroc’hen, glaourgenn) gant ur gwezher treloc’hel ».

Gl. **ulcère** « boulc’h er c’hroc’hen pe en ur glaourgenn, nad eo ket bet devoudet war-eeun gant ur gwezher treloc’hel, ha hep tuadur emdarzh da gleizennañ ».

Gl. **cicatrice** « gwiad stirek nevezfurmet oc’h unaniñ glannoù ur gouli ».

Er yezh voutin, e kaver :

Gl. **plaie**. Br. **gouli** g.

Gl. **ulcère**. Br. GReg. **gouly, gouly-linecq**. GON. FB. **gouli, gouli-linek, gouli-kôz**. VALL. **gouli (beo)** — Gl. **ulcère purulent**. Br. **gouli linek**. DFB. **gouli-bev**.

Gl. **cicatrice**. krBr. C. (DEBM. p. 257) **creizenn, crezenn**. Qu. II p. 34 **cleizen**. Br. GReg. **cleyzenn**. PELletier. **cleis, clais, claiz, cleiz**. Singul. **cleizen**. GON. FB. **kleizen**. VALL. **kleizenn**.

Er yezh resis, ne hañval bezañ kudenn ebet o tegemer **gouli** gant ar ster boutin, eleze kevatal da Gl. **plaie**.

Ar yezh lennegel he deus degemeret ar stumm **kleizenn**, da heul ur boaz o sevel betek ar c’hrennvrezhoneg. GP a skriv (TAHV diemb. 28) : « Ar stumm **kleizenn** roet gant R. Hemon zo fazius. An tremen **kr** > **kl** zo anavezet mat (daoust dezhañ bezañ nevez amañ, sl. krBr. **cre(i)zenn**) », ha kinnig a ra ar stumm **kreizhenn**.

En eneb da ginnig GP emañ ar reolenn heuliet gant Roparz Hemon oc’h enderc’hel da zegemer skrivadur ar yezh lennegel evel ma’z eo bet diazezet {269} da-geñver emglevioù 1907 ha 1941, en devoud evel m’o c’havomp e-barzh geriadurioù Vallée ha Hemon. An abegoù roet gant Hemon evit kemplegañ strizh d’ar reolenn-se eo da gentañ ez ampleg buhez ur yezh stabilded he stummoù war hir amzer, d’an eil e vo distrujet da vat ar stabilded-se mar stager da gemmañ ar stummoù bep tro ma vo graet un dizoloadenn war dremenet ar yezh. Dav eo merkañ e c’hoarvezas da Hemon e-unan terriñ ar reolenn ha kemmañ stummoù ’zo (da skouer, dilezel *d’am, hec’h* evit *da’m, he* dirak vogalenn) ; ret eo anaout avat e chomas dibaot seurt kempennadurioù. E derou SADED e voemp techet da arlec’houiñ ar skrivadur a-hed hag a-dreuz, betek ma verzhjomp e oamp o tistabilaat ar yezh ha ma harzjomp start-oc’h-start ouzh ar c’hinnigoù-kempenn. Da reolenn en dachenn e tegemerjomp e rank ur c’horvo bras evit a sell ar ster disoc’hañ diouzh ar c’hemmañ stumm evit ma asantfemp dezhañ. Da skouer, hon eus, gant damasant Hemon, erlec’hiet ar stummoù *en, henn* ouzh ar stumm lennegel *hen* (ma edo kemmesket an div furm hon eus dispartiet hag adsavelet) ; e-se diwar *henn* e c’halljomp deverañ gerioù prizioù e lavar ar preder : *hennad, hennadiñ*, h.a. E degouezhioù all hon eus kavet splotusoc’h derc’hel ar stumm lennegel ha degas ouzhpenn, gant ster hag arver all, ur stumm adsavet hervez tremened ar yezh (tun a’m eus anvet « trestummadur », sl. KIS-214, p. 23 & KIS-304, p. 208 diaraok) ; da skouer, hon eus miret *diwezh* ha luniet termenoù all diwar ar stumm hBr. *diued*, eleze Br. *divez-* : *divezelezh*, h.a. Seurt degemer doubladoù ne oa ket nevez e Br. ; da skouer : *bugel, bugul* ; *kilviziañ, kalfichat* ; *hentañ, heñchañ* ; h.a.

En degouezh-mañ, hon eus da zibab etre kinnigadenn GP (eleze dilezel **kleizenn** evit **kreizhenn**) hag ar reolenn difennet gant Roparz Hemon (eleze derc’hel ar stumm lennegel **kleizenn**). Ouzhpenn an abegoù hemonek e welan un abeg sturvezhadel da heuliañ pennaenn Hemon : mar miromp ar stumm **kleizenn**, e c’hellomp adsevel diwar an hBr. ur stumm **kreizh** ha deverañ dioutañ — e berr, emvataat aze ivez eus tun an trestummadur.

Evel kevatal d’ar Gl. **ulcère**, ned eo bastus hini eus an termenoù meneget gant geriadurourion ar yezh lennegel. Mard oa ar stuzegezh amouiziel evit lakaat kemm etre **plaie** ha **cicatrice**, ne oa ket splann dezhi an diforc’h etre **plaie** hag **ulcère**. Anat eo ne oufe dereout ar forjadurioù, moarvat a-

berzh hanterlenneion o klask drevezañ « ijin ar bobl », ez eo **gouli-kozh, gouli-bev**. Amañ, da'm meno, e tle **kreizh** kavout fred. Hogen evit pellaat diouzh **kleizenn** (hag ivez diouzh **kreiz**), e kinnigan ober kentoc'h gant an deverad **angreizh** b. Dibabet 'm eus ar rakger-kreñvaat **an(n)**- o terc'hel kont eus an durc'hadurioù-ster a zo gant ar rakger-se er yezh arnevez evel a'm eus bet tro d'o digej c'hoazh : « Ur c'hreñvadur muioc'h diouzh ar badelezh eget diouzh an ampled, muioc'h diouzh ar stad, ar saviad eget diouzh an ober, muioc'h diouzh an ental eget diouzh an erdal (pouezañ {270} a ra muioc'h war ur perzh “diabarzh” eget war ur perzh “diavaez”) » (La-07 38). Tra ma'z eo arbenn ar **gouli** an taol-gloaz en derou anezhañ, ez eo, en eneb, arbenn an **angreizh** kempadus dezhi, ken na denn ket da **gleizennañ** diouti he-unan.

Alese, roll an termenoù savet diwar angreizh :

angreizh c'har, ulcère de jambe.

angreizh c'homek, ulcère gommeux.

angreizh diwar stres, ulcère de stress.

angreizh karnek, ulcère calleux.

angreizh kreuus, ulcus rodens.

angreizh kreuz-daouzegenn, ulcère gastroduodéal.

angreizh lemm ar c'hourzh, ulcère aigu de la vulve.

angreizh leukoplazek, ulcère leucoplasique.

angreizh ouzh teuc'hell, ulcère variqueux.

angreizh peptek, ulcère peptique.

angreizh toull, ulcère perforé.

angreizh toull stouvet, ulcère perforé bouché.

angreizh trovanel, ulcère tropical.

KIS-323 – Gl. **espace**.

(PH da GE – 27 10 84)

Dave da KIS-188, La-07 76-82.

Diaezet on bet gant arver ar ger oabl. A dra sur e vez gwelet stered en oabl, ha traoù all ouzhpenn se, peogwir e vez ar ger o verkañ ivez, e stern-daveiñ al lavar boutin, hag e kengevez gant **aer(gelc'h / wiskad)**, ar metou m'en em stumm ar c'houmoul, ma nij an evned... hag al loc'hellou bet meneget e'z studiaden.

Ar steredoniezh, diazet ma veze war ar merzhout hag an arsellin (dihanteradek pe dre hantererezh al lunedenn da gentañ hag an teleskop da c'houde) diwar c'horre an Douar, ez eus bet legadet dezhi ur yezh henvoazel a chom diresis ha forc'hellek :

{271} L'expression *sphère céleste locale* est évidemment très mauvaise [...]. Le vocabulaire astronomique est traditionnel et le lecteur rencontrera d'autres bizarreries de langage [...] (R. CARATINI, *Encycl. Them. Univers*, 1972).

Cette conception quelque peu simpliste d'une *sphère céleste* où les étoiles sont posées [...] (F. HOYLE, *L'Astronomie*, 1962).

Même avec un ciel limpide, un télescope n'atteint pas son pouvoir séparateur théorique [...]. La seule solution à ces problèmes consiste à placer les instruments détecteurs au-dessus de l'atmosphère. Un observatoire spatial pourrait capter [...] (I. NICOLSON, *L'explor. des planètes*, 1970, Édit. fr. 1971 — islin. ganin).

Ar skouer ziwezhañ-mañ a ziskouez anat penaos en em zibab ar c'hallegerion hag ar saoznegerion : dre arver ar gerioù *ciel / sky*, pe *espace / space*, diouzh an degouezh. E galleg (evel *sky* e saozneg) e chom *ciel* stag ouzh yezh ar steredoniezh henvoazel, bepred e talvoud, hag *espace* o vezañ un termen diouzh ezhommoù ar steredoniezh « arnevez ». E gwirionez, a bell zo o devez ar

steredoniourion azasaet o yezh diouzh o ezhommoù war dachenn an imbourc’h. An termen *espace* a veze graet gantañ evel un astenn d’an arver anezhañ e yezh ar ventoniezh teirmentek. War-lerc’h Lobachevsky ha Riemann ha mentoniezh aneuklidek ar fizikourion, da heul Einstein pergen hag arlakadenn ar geñverelezh, e vez anv bremañ eus *contiumum espace-temps*, eus *déplacement spatio-temporel*, eus *subespace*, eus *hyperspace*, ha me oar-me !

Diouzh ar boazadurioù etrevroadel e c’haller lakaat e vez anvet *ciel*, dre henvoaz, « ar rann eus an *espace* a c’hell arvestiñ un arsellour lec’hiet war ur blanedenn » ha, dre astenn, war ul loarenn pe ul loarell :

CIEL. 1° (Cour.) Espace visible au-dessus de nos têtes, et qui est limité par l’horizon. 2° (Astr.) Apparence de l’Espace extra-terrestre vu de la Terre (*Petit Robert*, Éd. 1979).

E gwir, ne’m eus ket soñj a vezañ gwelet *ciel* arveret war dachenn ar skinsteredoniezh, nemet dre zave d’ar steredoniezh henvoazel, da skouer pa vez meneget ur rannoabl bet renablet ganti a bell zo. Heñvel ar gont gant ar fizik *spatiale*.

Gant gerioù all : **oabl**, dre benn d’ar ster boutin peget outañ, dres evel ma vez kont gant **ciel** / **sky** (≠ gorre an Douar pe, dre astenn, gorre ur blanedenn) a ra dave bepred d’ar steredoniezh henvoazel. Pegen forc’hellek bennak e ve, ez eus tu moarvat d’e arverañ evel ma reer e galleg gant **ciel**, **céleste**, e saozneg gant **sky**, hep klask mont pelloc’h.

Ne ra ket an treuz avat evit dec’heriañ meizad an « egor » kosmek pa vez pleustret war hemañ, ken hervez savelennoù ar ventoniezh teirmentek (e diarsell an Istor), ken hervez re ar ventoniezh aneuklidek.

Mar bez dereat ober anv eus **korfoù-oabl** (La-07 95, a-zivout « champ cosmique ») arabat ankouaat e reer dave en degouezh-se, {272}dre henvoaz, da vezadurezh ar c’hantvedoù tremenet. Ne vefe ket fur avat sevel gant **-oabl-** termenoù o tennañ da glavezoniezh peurnev eus an imbourc’h kosmek.

Evit **espace** : ha ne ve ket bastus ober gant ar ger arveret war dachenn ar ventoniezh hag ar fizik, eeun hag eeun, evel ma reer e galleg hag e saozneg ?

(GE da PH – 31 10 84)

Stadañ a rez ne vije ket bastus, e galleg, kemer ar ger **ciel** da aroueziñ « parzh an ec’honder ermaez eus aergelc’h an Douar ». Kement-se avat ne ro ket aotre ken eeun ha tra da zedavezpañ d’ar brezhoneg. Buhez ar c’healioù zo un dra, buhez ar gerioù un dra all. Dec’heriet e c’hell bezañ tri c’heal A, B, C en ur yezh dre dri ger distag, en ur yezh all dre zaou c’her (an eil o talvezout evit A & B, egile evit C), en un trede yezh dre zaou c’her c’hoazh (unan evit A, egile evit B & C) ; ijinañ a c’haller ur pevare yezh ma ve dec’heriet an tri c’heal dre an hevelep termen. En degouezh desellet, hag o lakaat e talc’homp **oabl** er c’hemeradur a arzaelez, ez eus tu da stigmañ ar steudad kenglotadurioù-mañ :

Gl.	<i>espace</i>	<i>espace</i>	<i>espace</i>	<i>ciel</i>	<i>ciel</i>	<i>ciel</i>
Br.	<i>egor</i>	<i>ec’honder</i>	<i>oabl</i>	<i>oabl</i>	<i>koabrenn</i>	<i>neñv</i>

Arbennañ a ri : penaos ? chomet boud eo tud KIS, hag int ken geriaouus, ha divarrek da bourchas ur ger nevez o klotañ gant an trede kemeradur eus **espace** ? Ne glaskan digarez ebet, met en orin an arver-se n’emañ ket KIS, Roparz Hemon ne lavaran ket, war ABK, ha pellik a-raok ma stagjomp da blediñ gant an danvez. Marteze, o tegouezhout ar re gentañ, hor bije kinniget un diskoulm all. Bezet pe vezo, n’hon eus ket graet. Tremenet omp gant gwiriañ bevusted an termen deuet e goulou war ABK ha, pa na gavemp ket abeg ennañ, hon eus eñ degemeret. Hiziv, oc’h imbourc’hiñ an abegoù a savez diouzh da du (a-veskell, e verkañ a ran adarre, pa rez anv eus ar Gl. **ciel** kentoc’h eget eus ar Br. **oabl**), ne gavan hini hon endalc’hfe da zilezel ar c’hemeradur abeget.

{273}Evit **egor**, **ec’honder** hag ar c’healioù o tennañ ken d’ar jedoniezh, ken da studi an alvez, e’z tavean da DAFAR 63, p. 37 (evit a ziglok ma’z eo an daolenn, e kenlagn ur rouedad termenoù paotoc’h ha reizhiadekoc’h eget e Gl.). A-gostez e lezan ivez kudennoù prederouriezhel hiramzaelet evel hini an **egor** hag an **astennelezh**, an **amzer** hag ar **badelezh**, h.a., pa sell, evit gwir, ar breutadur

a zigorez ouzh ur c'hraf kalvezel didro : penaos diforc'hiñ er c'heriaoueg an daou barzh eus an ec'honder alvezel, an aergelc'h diouzh un tu, ar peurrest diouzh an tu all ? Ouzhpennañ a ran : daoust ha forc'hellegezh a sav diwar arver ar ger **oabl** er c'hemeradur kalvezel « ec'honder e-maez aergelc'h » ? Betek-henn, evidon, ne'm eus kejet ouzh arveradenn forc'hellek ebet.

Ar frazenn a roez da skouer (tennet eus I. NICOLSON, *L'explor. des planètes*), mar he zroan e Br., a zeu da vezañ :

Zoken pa vez boull an *aergelc'h*, ne vez ket an teleskopoù en o barr-skarat derc'hek [...]. An diskoulm nemetañ eo degas an ardivinkoù-dinoiñ dreist an aergelc'h. Un arsellva *oablat* a c'hallfe [...].

Ne gredan ket e ve brasoc'h mesk da zoujañ etre arverioù boutin ha kalvezel an termen **oabl** eget ma vez etre an hevelep arverioù eus ar Gl. **espace**.

Kinnig a rez « ober gant ar ger arveret war dachenn ar ventoniezh hag ar fizik ». Pehini ? **Egor** ? An anv-rumm eo evit kement furm 'zo a astennelezh, adalek ar furm Ø-ment betek ar furmoù n-ment ; krouet e voe a-ratozh evit dec'heriañ ur meizad jedoniezhel hollek ha fazi ve da'm meno astenn e ster etrezek un isrumm a egor fizikel. **Ec'honder** ? Evel just, teirment eo an isrumm-se, hogen ne welan gounid ebet e Br. gant al ledanvad e ve lakaat war ar **parzh** anv an **holl**. Roparz Hemon (sl. *Geriadur ABK*) a ginnige **Ec'honder** (gant ur bennlizherenn) nemet, o kavout re hir ar ger, gant abeg, a zevere diwar **oabl** ; souezh ebet da gaout pa ouzer edo spered krouer *Gwalarn* estren da bep preder gouiziel — mar pledas gant ar fuc'hellou e voe dre e vlaz d'ar skiant-faltazi.

Betek-gouzout enta ne welan ket lec'h da zilezel **oabl** en e ster kalvezel.

{274}(PH da GE – 15 11 84)

1. **Egor**, anv-rumm gouez dit, eo an termen a soñjen ennañ. 'M eus aon e vez techet an astrofizikourion da sellout ouzh kement furm all zo a astennelezh evel o vezañ isrummoù eus « o » egor, ha tamm ebet ar c'hontrol ! Hag int o pleustriñ war studi an alvez hag o stlejañ d'o heul ar fizik kempredel a-bezh, daoust ha ne ve ket ar gwir ganto ?

Pa vez arveret troiennoù evel **egor etrepersonel**, **egor politikel**, **egor kevredigezhel** (DGYA B-3 11), ne welan ket mat perak ne rafemp ket gant **egor alvezel** (= « ec'honder », hervez DGYA). **Egor** n'emañ ket ken hir na ve tu da sevel diwarnañ deveradoù aes da arverañ.

2. **Ec'honder** a dalvez kement ha « pezh zo ec'hon ». Diaes lakaat ur ster gouiziel war ar ger-mañ, zoken dre gendiviz. Ne c'hallan ket mirout a zeveizañ **ec'honder alvezel** evel re bar da Gl. **immensité cosmique**. Er c'hemeradur-mañ emañ reizh evel just, daoust ha sellet evel lennegel kentoc'h eget skiantel, evel e galleg.

3. Gouzout a rez moarvat e vez arveret **egor**, **egorel** bremañ (hag a-wechoù **kosmoz**, **kosmek**...).

Gwir eo e vez gwelet a bep seurt e kement skrid brezhonek a zeu er-maez ! Ar yezherion ivez a vez o werediñ war vuhez ur yezh. N'eus ket da glemm ; bezañ war evezh avat ha strivañ da zegas poell er speredoù, ne lavaran ket.

KIS-324 – Brasterioù, mentennoù, mentadoù.

(GE – 11 11 84)

Dave da KIS-110, La-06 43-56.

Dont a ra an notenn-mañ da glokaat an notenn war ar mentadoù embannet e 1973 [1974] diwar labourioù renet gant KIS e 1962-1964. Trugarekaat a ran Perig Herbert (PH) a zo bet prizius {275} din e evezhiadennoù evit an arroudoù eus an notenn-mañ o tennañ d'ar sonerezh — daoust ma na'm eus ket degemeret bep taol e ginnigoù sturyezhañ.

Braster (Gl. **grandeur**. Sz. **magnitude**. Al. **Grösse**) a reer eus ar pezh a c'hell kreskiñ pe digreskiñ : tizh ur c'harr, niver annezidi ur riez, trouz an avel, perzhded ur gwin, plijadur ar songarour.

Daou seurt brasterioù a ziforc'her hervez an doare m'o derc'henner, resisoc'h, hervez ma'z int muzuliadus pe get :

– ar **brasterioù astennadel** (Gl. **extensif**. Sz. **extensive**. Al. **extensiv**) a c'haller derc'hennañ dre un astennad, eleze hevelep ma c'haller savelañ pep hini anezho dre sammañ un pe lies braster a spesad gantañ. E-se e c'haller sammañ daou bouez, daou c'horread, h.a.

– ar **brasterioù andennadel** (Gl. **intensif**. Sz. **intensive**. Al. **intensiv**) a c'haller arverañ diwar o fenn an termenou « par », « dibar », « brasoc'h », « bihanoc'h », nad int avat na sammadus, na muzuliadus : brasoc'h e c'hell bezañ ur blijadur eget unan all, nemet an diforc'h etre div blijadur ned eo ket un trede plijadur keñveriadus gant an div all.

E-touez ar skouerioù meneget diaraok, emañ tizh ur c'harr ha niver annezidi ur riez da renkañ er brasterioù astennadel, perzhed ur gwin ha plijadur ar songarour er brasterioù andennadel. Evit an trede skouer avat ez eus lec'h da amzaelañ. Mar greer eus « trouz an avel » ar santad ez eo evit an den en selaou, e ranker ober anezhañ ur braster andennadel. Hogen mar gweler ennañ un anadenn fizikel a c'haller muzuliañ e greñvder diwar-bouez un ardivink, hon eus d'ober gant ur braster astennadel.

Ar brasterioù astennadel a reer **mentennoù** anezho : mentennoù zo eus ar c'horreenn, ar wrez, an nerzh. O muzuliañ a c'haller hag o anaout diwar-bouez **gwerzhadoù** (Gl. **valeur quantitative**), eleze o derc'hennañ e stumm **mentadoù** : ar ventad, muzul ar c'horreenn, eo ar gorread ; muzul ar wrez, ar wrezad ; muzul an nerzh, e greñvder (notomp, gant an darn vuiañ eus ar {276}brasterioù astennadel, ez arverer an hevelep termen evit ar ventenn hag ar ventad : mar digemmer « ur c'horreenn blaen » ha « gorread ur park », e lavarer ingal : « daou nerzh kenstur » hag « un nerzh dek newton »). Ouzh pep mentad e tere un **unanenn** (Gl. **unité**) : unanenn ar gorreadoù eo ar metr karrez (m^2), unanenn an nerzh eo an newton (N).

Pep mentad zo e darempred gant ar mentadoù all diwar-bouez **ataladoù mentawouriezhel** (Gl. **équations aux dimensions**). Mar degemerer L evel arouez ar **regad**, e vo $S = L^2$ atalad ar **gorread** ha $V = L^3$ atalad an **ec'honad** ; en hevelep doare, an **tizh** a vo e atalad ventawouriezhel : $V = LT^{-1}$. Deuet eur a-benn da ziren ar mentadoù arveret evit an ataladoù d'un niver bihan, tri : M (tolz), L (regad), T (pad) evit mentadoù al loc'honiezh ; e-se atalad ar **gwask**, keñver an **nerzh** ouzh ar **gorread**, zo : $\pi = MLT^{-2}$. $L^{-2} = ML^{-1}T^{-2}$.

Brasterioù andennadel 'zo a verker evelkent an derezioù anezho diwar-bouez gwerzhadoù : a-geñver ganto e vuzulier un anadenn fizikel devoudet gant an hevelep arbenn hag int. Da skouer, a-geñver gant santad ar yen hag an tomm e lakaer un anadenn evel arledadur ar c'horfoù, sked ar metaloù pe argemmadur harzded an tredanreelloù o c'hoarvezout dindan wered ar wrez ha, *dre gendivizad*, e terc'henner derezioù ar braster andennadel — ar yen hag an tomm — diwar-bouez muzuliadoù an anadenn fizikel keñverek. E-se e saveler ur rumm brasterioù andennadel a verker o derezioù dre werzhadoù amprestet digant muzuliadur ar braster astennadel. Eus hemañ e reer ur **ventenn vuzuliadus**, eus henezh ur **ventenn verkadus** : muzuliadus eo argemmadoù ec'honad ar bevargant, sked ar metaloù, harzded ar reelloù ; merkadus hep-mui ar gwrezverk pa lakaer e zerezioù a-geñver gant an argemmadoù-se. En ur yezh laosk hepken e komzer a « vuzuliañ » ar gwrezverk. Ouzh ur ventenn verkadus ne glot mentad ebet, atalad mentawouriezhel ebet.

Ent damkanel koulskoude e c'haller sellout ar gwrezverk evel ur ventenn astennadel, hag ardaoliñ dezhi un atalad mentawouriezhel : ouzh e dermenañ evel ur *gremmder tolzel* (ar gremm e kaoz o vezañ *gremm fiñvek* ar molekul), e kaver gantañ an atalad : ML^2T^{-2} . $M^{-1} = L^2T^{-2}$. Ar ventad savelet en doare-se a anver *gwrezverk dizave* ; ar poent mann anezhañ (poent damkanel {277}ma na chom mui gremm fiñvek er molekul), ar *mann dizave*. E savlec'hiañ a reer da $-273^\circ C$, 16.

Ur braster andennadel all eo santad kreñvder ur son, a anver **santad sonel** (Gl. **sensation sonore**), **kreñvder bevedel ur son** (Gl. **intensité physiologique d'un son**), pe **klevrez** g. (Gl. **niveau acoustique**). Savelet ez eus bet ur braster astennadel, **kreñvder fizikel ur son** (Gl. **intensité physique d'un son**) pe **tregern** b., mentenn muzuliadus e watoù dre gentimetr karrez, a zo e atalad MT^{-3} (ur **gallouter gorreel** eo enta), hag arveret eo bet evit derc'hennañ ar **c'hlevrez**. N'eo ket war-eeun avat. Merzhet eo bet ne gresk ket ar **santad** a-genfeur gant kreñvder fizikel ar son en dec'han, ken ma voe degemeret, *dre gendivizad*, da ziazez d'ar reolenn-amdreñ ur « saveleñ » anvet

Saveleenn Fechner, oc'h arlakaat « e kresk ar **santad** evel logaritm ar **broudad** ». Dre se, e renker daou son, daou drouz, hervez logaritm keñver o zregernioù ketep P_1 ha P_2 . Argemmadur N ar c'hlevrez (kreñvder bevedel ar son) zo enta un niver anventadel roet, gant un unanenn arbennik anvet ar **bel** (B), dre ar jedad :

$$N = \log_{10} \frac{P_2}{P_1}.$$

Er pleustr e reer gant an **dekibel** (dB).

Santidigezh ar skouarn oc'h argemmañ kalz hervez uc'hder ar sonioù, e rank ar muzul e **dekibeloù**, evit un talm roet, bezañ amdreet e gwerzhad ar c'hreñvder fizikel o tec'han an un santad hag ur son 1000 trovezh dre eilenn. Seurt gwerzhad a ro tro da savelañ an unanenn anvet **fon** (Gl. **phone**).

En talm 1000 p/s (trovezh dre eilenn), e klot ar c'hlevrez Ø fon gant un dregern a 10^{-16}W/cm^2 pe, mar seller ouzh ar gwask sonel, pe **sonwask**, gant $2 \cdot 10^{-4}$ **mikrobar**. Ar c'hlevrez Ø fon, bevenn izelañ ar glevadusted, ar **gwehin klevadusted**, a dalvez da diazez da skeul ar c'hlevrezioù. Ar vevenn uhelañ, ar **gourin klevadusted**, zo 120 fon

Ur ventenn all o tennañ d'ar sononiezh ha d'ar sonerezh eo an **esaouenn** (Gl. **intervalle**). An esaouenn etre daou son zo keñver an uc'hderioù, eleze an talmoù, anezho. Er **reizhiad keidesaouek** (Gl. **système tempéré**) eo rannet an **eizhvedellad** (Gl. **octave**) etre daouzek **hanterdonenn geidesaouek** I (Gl. **demi-tons tempérés**) a zo o gwerzhad voutin :

$$\{278\} I = \sqrt[12]{2} = 1,059 \cong \frac{16}{15} = 1,067.$$

Pe, e muzulioù logaritmek :

$$\log_{12} I = \frac{\log 2}{12} = 0,025 = 25 \text{ savart}.$$

Ar **savart** (ç), dibabet da unanenn, zo muzul un esaouenn a dalv he logaritm 0,001 : al logaritm eo eus 1/300 eizhvedellad.

An esaouennoù pennañ, dewerzhet eeun (n'eo ket dre logaritm) zo :

$\frac{9}{8}$ (eilvedellad), $\frac{5}{4}$ (teirvedellad), $\frac{4}{3}$ (pervedellad), $\frac{3}{2}$ (pempedellad), $\frac{5}{3}$ (c'hwec'hvedellad), $\frac{15}{8}$ (seizhvedellad), 2 (eizhvedellad).

Ar sonioù a zo en esaouennoù 2, 3, [...], p diouzh ur son roet, eleze en eizhvedelladoù 1, 2, [...], p-1 a-us (pe a-is) dezhañ zo **dazuc'hadoù** (Gl. **harmoniques**) ar son-se.

GERVA BREZHONEK-GALLEK

amdreiñ (en) convertir (dans un autre système d'unités, etc.).

andennadel : *braster* – grandeur intensive.

anventadel : *niver* – nombre sans dimensions.

astennad g. étendue.

astennadel : *braster* – grandeur extensive.

atalad mentawouriezhel équation aux dimensions.

braster g. grandeur (sens le plus général).

c'hwec'hvedellad b. intervalle de sixte (sl. *HY* 133.25).

dazuc'had g. harmonique f.

Notenn. – An devoud arouezet a gaver gant ar son, hag ivez gant pep anadenn drovezhiek (tredan, h.a.) ; heñveldra gant kevreizhennoù trovezhiek ar jedoniezh. Da luniañ an termen kinniget ez eus bet tennet korvo eus unan eus kemeradurioù ar rakger *daz-* : « liesarreadur un argerzh » (sk. : *dastroc'hañ*), hag eus pennrann *-uc'h-* an termen *uc'hder* (sl. *pelloc'h*). *Dazuc'had* zo da intent evel « son a zo e dalm ul lieskement da dalm ur son all » (termenadur o talvout ivez evit nep anadenn drovezhiek).

Kenderadoù : *dazuc'hañ* « dedaoliñ *dazuc'hadoù* » ; ur son *dazuc'hat* ; *dazuc'hadek* « son a zo *dazuc'hadoù outañ* » ; *andazuc'h* aa. « na zedaol ket *dazuc'hadoù* » ; h.a.

dekibel g. décibel.

derc'hennañ représenter, exprimer.

Notenn. – Teurel pled ouzh teskad ar verboù Br. diforc'h-mat o ster kevatal d'ar Gl. *exprimer* : 1. *ezaoliñ* « lakaat eul pe ster da anadiñ dre ar c'horf, al lavar, an oberoù » ; 2. *ezgeriañ* « *ezaoliñ* dre al lavar » ; 3. *dec'heriañ* « reiñ d'ur c'heal furm ur ger, ur c'herienn » (ha *kendec'heriañ* « reiñ d'ur ger e gevatal, peurliesañ en ur yezh all ») ; 4. *erzerc'hañ* « dont war wel, lakaat da zont war wel, a-zivout un elfenn vred » ; 5. *derc'hennañ* « amparañ un diskouezadenn (skeudenn, arouez, delun, riñvenn, argel, h.a.) eus » (sl. KIS-51, La-04 51 hh. & 56). Laosk e vez alies arver ar yezh arnevez pa chomer dindan levezon ar galleg, oc'h ober gant *ezaoliñ* bewech ma ra ar Gl. gant *exprimer*. Gwell c'hoazh tremen gant ar gwalarneg milmicher : *displegañ*

eilvedellad b. intervalle de seconde (sl. HY 133.25).

{279} *eizhvedellad* b. intervalle d'octave (sl. HY 133.25).

esaouenn b. intervalle (sl. HY 133.23).

Notenn. – Kantreizh eo dedalvezañ an termen-mañ d'an entremezioù talmel (sl. an termenadur roet dezhañ da-geñver e zegasidigezh, war Da-64 64).

fon g. phone.

gallouter gorreel puissance surfacique (sl. La-06 44, 47, 52).

gourin g. limite supérieure (sl. *gwehin*, *klevadusted*).

gremder tolzel énergie (cinétique) massique (sl. La-06 44).

gwask sonel pression acoustique.

gwehin g. seuil, limite inférieure (sl. *gourin*, *klevadusted*).

Notenn. – Kinnig a ran ober gant *hin* g. (hKb. *hin* « side, edge, limit, border ») evel kevatal d'ar Gl. *seuil*, *limite* e kemeradur leterc'hadek ar ouezoniezh. Kavout a reer ar gedrann-se ivez e Kb. *amin*, *amhiniog*, *hiniog*, *rhiniog*, en Iw. *sín*, *sínim*, e Br. *gourin*. Kevatal d'ar Gl. *seuil haut* e kinnigan ober gant *gourin* (o terc'hel ar skrivadur degemeret, evit d'ar ger bezañ luniet diwar *gour-hin*), ha d'ar Gl. *seuil bas*, gant *gwehin* < *gwe-* (stumm gant *gou-*, *gwa-* eus Kt. **uo-*, hBr. *quo-*, kv. Kb. *gwehilion*, Br. *gwele*, *gweleviat*) *hin*.

gwerzhad b. valeur (quantitative).

gwarezverk dizave température absolue.

hanterdonenn b. demi-ton (sl. HY 137.5).

keidesaouek : *hanterdonenn g-* demi-ton tempéré ; *reizhiad* – système tempéré (sl. HY 133.24).

klevadusted : *gwehin*, *gourin* – seuil, limite supérieure d'audibilité.

klevrez g. intensité physiologique d'un son, niveau acoustique.

kreñvder (fizikel, bevedel) ur son intensité (physique, physiologique) d'un son.

logaritm g. logarithme.

logaritmek aa. logarithmique.

mann dizave zéro absolu.

mentad b. grandeur (mesurée).

mentawouriezh b. métrologie.

mentenn b. grandeur (élément mesurable ou repérable).

merkadus aa. repérable.

mikrobar g. microbar.

muzuliadus aa. mesurable.

pempedellad b. intervalle de quinte (sl. HY 133.25).

pervedellad b. intervalle de quarte (sl. HY 133.25).

reell b. conducteur (électrique).

regad g. longueur (grandeur) (sl. Da-63 37).

sammañ additionner.

santad sonel sensation sonore.

savart g. savart.

seizhvedellad b. intervalle de septième (sl. *HY* 133.25).

sonel aa. sonore.

Notenn. — Mesk zo en termenou etrevroadel war dachennoù kenere ar c'hleved hag ar son. Deveradoù al La. *audio* hag ar Gr. ἀκούω a gaver e kevezerezh digempeoll hervez ar yezhoù ha zoken an amzerioù. Da skouer, an nervedenn a anved pemont vloaz 'zo e Gl. *nerf acoustique* a c'halver hiziv *nerf auditif* tra ma'z eo he anvad etrevroadel *nervus stato-acusticus*. *Audiométrie* a reer eus studi gementadel ar c'hleved ; mar dinoer ul leiadur eus hemañ avat e komzer a *hypoacousie*. An *acoustique* a dermener evel skourr ar fizik o plediñ gant an anadennoù sonel ; hogen ar skourr eus ar vevedouriezh o studiañ ar c'hleved a skriteller *psychoacoustique*. Ken bras dizurzh a vez o ren er yezhoù all ; en Al. e kaver *Akustik* b. gant an hevelep ster hag e {280} Gl., ha, kenster dezhañ : *Schallehre*.

Chomet ez eus war ar geriadur etrevroadel roudoù eus an amzer ma na zigemmed ket bepred ar fizikel diouzh ar bevedel, hep ma noazfe koulskoude ar riskladur c'hoarvezet gant ster ar gedrann c'hresianek ouzh resister ar reiz gouiziel. Mar bije bet degemeret ar ger *akoustik* g. e Br. evel ma voe degemeret ar ger *fizik* da skouer, ne vije ket bet muioc'h kudenn eget ma vez er yezhoù all daoust da gammadur ar ster disoc'hel e-keñver ar gerdarzh. Hogen diwar ma tivizer korvoiñ ar c'hedrannoù brezhonek e ranker soliañ war ar c'healioù gouiziel ha n'eo ket mui war an hensterioù gresianek pe latin. E berr, diwar *son* e ranker deverañ an termenou o tennañ da gudennoù ar son, diwar *klev(ed)* an termenou o tennañ da gudennoù ar c'hleved. Alese an termenou-mañ :

sononiezh b. acoustique f.

klevedoniezh b. psychoacoustique f.

klevedouriezh b. audiologie.

klevva g. lieu, local considéré du point de vue de l'acoustique.

klevvaelezh b. acoustique b. (des lieux, des locaux).

klevvaegezh b. qualité acoustique (d'un lieu, d'un local).

klevvaouriezh b. acoustique architecturale.

An termen *klevidik* arveret gant JE/PH e *HY* 133.20 en deverad *klevidikted* « acoustique d'un lieu » zo digevazas. Termenet eo bet e ster gant Vallée : « (type d'imagination, de mémoire) auditif » (GDFB xxij).

sonwask g. pression acoustique.

teirvedellad b. intervalle de tierce (sl. *HY* 133.25).

tedranreell b. conducteur électrique.

trejern b. intensité physique du son (puissance surfacique).

trovezh b. période.

trovezhiak aa. périodique.

uc'her (*ur son*) hauteur (d'un son).

Notenn. — Abegadus eo an termen *savied* g. kinniget gant JE/PH. (*HY* 133.21).

A-du ganto evit na gemer *sav* : un andon a vesk e ve dilezel ar reolenn heuliet betek-henn e geriaoueg vrezhonek ar ventawouriezh, a zo dibab ur stirann arbennik evit pep mentenn pe steudad ventennoù (sl. La-06 43hh.) — en ur verkañ kement ha ma c'haller dre dunioù gerluniadel an darempredoù jedoniezhel etre ar mentadoù (sl. *galloudezh* — *gallouter gorreel*, Gl. *puissance* — *puissance surfacique*). Un torr e vije bet d'ar reolenn-diazeze-se lakaat an hevelep anv *sav* war ur vent eus an *ec'honad* (atalad : L) ha war an *talm* (atalad : T¹).

Anat eo o deus hon c'heneiled staget ouzh *sav* al lostger *-ied* evit diforc'hekaat an anvad nevez. War a gomprenan, o deus goveliet ar furm *savied* evit tremen hebiou da *saviad* en ur chom nes dezhañ war-benn dewiskañ war an nevezc'her ul liv eus e ster (« le situé du son »). Diaes eo avat kantreizhañ ul luniad evel *savied*. Kavout a reer al lostger pennanv *-ed* o tont eus :

a) al lostger hBr. *-et* (Kb. *-ed*) staget ouzh un adanv : *kened* (hBr. *cain*, *ken*, *kenet*, *kinet* VBEG 347), ouzh ur pennanv : *kored* (hBr. *cor*, *coret*) ; arveret e vez al lostger-se er yezh arnevez, sk. : *lusked*.

b) an dibenn pennanor : *moned*, *gweled*, *kleved*.

c) an dibenn adanor pennanvaet ; diorreet eo bet al luniadur-se er yezh arnevez : *endalc'hed, merzhed, levied*.

Hogen ne c'hell *savied* disoc'h diouzh hini eus an tri luniadur-se : ar pennanv *sav* + al lostger *-ed* o vont da *saved* ; a-du-rall n'eus verb **saviout, savi*et ebet a yafe d'ur pennanv *savied* dre an hent b ; na kennebeut ur verb **saviañ* evit diraez an hevelep disoc'h dre e adanor.

E gwir, er Br. *saviad* (evel en e batrom Kb. *safiad*) e teu *-iad* eus **-ja-tu* (La-03 68), ha merkañ a ra un « nomen actionis ».

{281} A-du-rall ned eo ket difennadus an arguzenn degaset evit disteurel un deverad diwar *uhel* : « un elfenn ventadus na vez nag uhel nag izel a priori » (JE/PH, *HY* 133.17). E gwir, emañ aze an hent boutinañ evit furmiñ anvioù ar mentennoù en holl yezhoù, evel ma c'haller gwiriañ. O tiwelout ar priziañ keñveriadell ne reer nemet dedalvezañ ur reolenn hollek eus lavar ar ouezoniezh : diwar ar mare ma tebarzher d'ur ger tennet eus ar yezh voutin un arver jedoniezhel e neptuer ennañ pep arver all ; pa zegaser Br. *braster*, Gl. *grandeur*, Sz. *magnitude*, Al. *Grösse* e yezh ar ventawouriezh, e lakaer e-maez kont perzhiadur an termennoù-se er c'houbladoù kendaveat *bras/bihan, grand/ petit, magnus/parvus, groß/klein* ; heñveladra evit Br. *ec'honder, kreñvder, uc'hder* (e *dazuc'had* e c'hoari an hevelep reolenn war *-uc'h-* ken n'eo ket dav diawelout un **daziad* evit ar c'hevatal da Gl. *harmoniques inférieures* !)

Gwelloc'h eget *uhelder, uhelled, uhelez* (furmoù dre *-ez* a gaver c'hoazh e teodyezhoù 'zo : *ledanez* 'm eus klevet e Kernev ; hag *uheldez*, e Douarnenez, zo moarvat un hironadur diwar *uhelez* hag *uhelled*, dres evel ma ve *meurdez*, GBM 413), e'm eus kavet degas *uc'hder* (nevez e Br. pa ouzon, n'eo ket e Kb.). En doare-se e c'haller komz eus an div ventad dezverkus d'ur son, e *greñvder* (MT⁻³) hag e *uc'hder* (T⁻¹).

unanenn b. unité (métrologie).

wat g. watt.

(PH da GE – 25 05 85)

Dont a ran adarre da gudenn ar ger Gl. **acoustique (physique)**.

Petra bennak na denn ket war-eeun da yezh « kalvezel » ar Sonerezh e vez ar ger arveret gant ar sonourion ha kalz anezho (ar re o deus bet ur stummadur gouezoniell dreist-holl) a vez o pleustriañ war an danvez. Ret eo neuze prederiañ war **sononiezh** bet kinniget ganit.

L'Acoustique est la science des sons. La Musique est l'art de les produire et de les harmoniser (sic !) *Encycl. Bordas*.

Arabat bezañ touellet gant seurt displegadur koazhet, roet gant tud n'int ket evit kompren an diforc'h a zo etre un anadenn fizikel ha bredvevedel a c'haller studiañ hervez hentennoù skiantel hag un teskad anadennoù sevenadurel a reer **Musique** anezho.

Dre ma veze an Akoustik ereet start gwechall ouzh ar sonerezh, ez eus bet klasket, kerkent hag an Henamzer, arbennoù naturel d'ar reizhiadoù sonouriel. Bremañ c'hoazh ez eus tud o krediñ n'eus a Sonerezh nemet ha diazezet e doare pe zoare war « saveleannoù » an dason naturel ! Hag int o nac'h pep talvoudegezh **{282}** ouzh ar Steud, da skouer, pe ouzh an oberennoù ganet gant ar Stokastik (oberennoù Xenakis pe reoù all). Koulskoude, ken en Henamzer hellazat, ken bremañ e broioù 'zo, e kaver reizhiadoù sonel ($\neq$ sonouriel) n'o devez peurliesañ netra da welout gant « saveleannoù » sakr an dason. Da skouer, ar reizhiad indeneziat diazezet war ur skeul sonel a c'hoarvez eus rannadur an eizhvedellad etre pemp esaouenn gehed, war-dro 60,206 σ pep hini (pa'z eus 301,030 σ en eizhvedellad), pezh na glot gant hini ebet eus an esaouennoù renablet gant an Akoustik sonouriel. Arabat ankounac'haat ivez ned eo damkan ar reizhiad sonel europat nemet disoc'h un meni treuzvarc'had etre arlakadennoù diseurt ma kaver kemmesket fedoù sevenadurel rakveziat ha roadennoù skiantel tebouezek mui pe vui.

Pezh a anver **acoustique**, hiziv an deiz, zo e gwirionez un dachenn studi liesdiskiblezhel. Alese e Gl. ar resisadurioù evel **acoustique musicale, architecturale, physique, psychophysiologique** (ha **psychoacoustique**, mar fell dit).

E kemm d'ar Sz. ha d'an Al. n'eus e Gl. nemet ur ger hepken : **son**. Dre se ez eus ranket sevel ar bomm **son musical** (Sz. **tone**, Al. **Klang**), diamzeret un tammig bremañ abaoe ma vez arveret en un doare boas ar **c'horresaouennoù** ha pezh a raed **bruisme** anezhañ. Evel-se 'ta, e vez anv bremañ gant

ar sonourion eus **sons déterminés** hag **indéterminés**, sellet an holl anezho evel arveradus e-keñver sonerezh.

Evit ar brezhoneg, ez eus bet disoñjet, war a hañval, e resisae Vallée : « SON, bruit musical *son* » (VALLL. 699), oc'h ober evel-se eus hemañ ar c'hevatal dik eus Sz. **tone** hag Al. **Klang**, ha gant ar ster-se eo e vez arveret en deodyezh (kv. **son ar vouezh** ≠ **trouz ar vouezh**). Da c'houde, evel bet merket ganin em fennadoù, ez eus bet graet betek re gant **son** (pa gaver en Al., diouzh an dro : **Schall**, **Klang**, **Laut** ha zoken **Stimme** ha Ton, hemañ gant dave d'ar skeulenn), ouzhpenn ar gevenebiezh **son / benveg** ≠ **kan / mouezh** (bet legadet dimp gant ar galleg krenn moarvat) re bar d'ar pezh a gaver en italianeg.

Ar forc'hellegezh a c'hoarvez dre benn d'an displegadur {283} roet uheloc'h a c'hell (evit ur perzh) bezañ hepkoret e Gl. bennozha da arver daou dermen disheñvel : **acoustique** ha **musique**. E Br. avat, mar befe degemeret da ginnig (Br. **sonniezh**. Gl. **acoustique physique**) e ve kemmesk diwar arver ar bennrann **sonouti -onniezh, -ouriezh (-erezh)** bet diforc'het splann gant KIS.

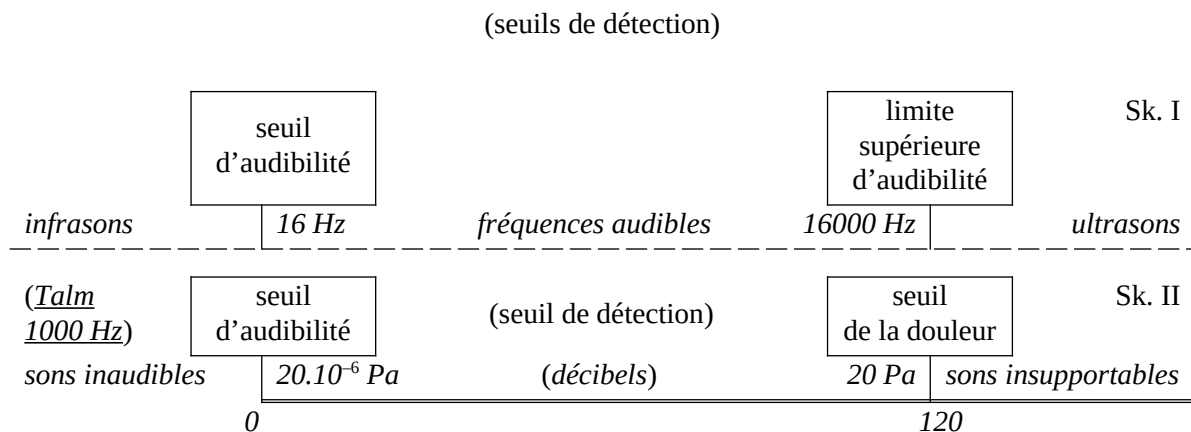
Pe e talvez **sonouriezh** kement ha Gl. **musique** ha ne c'haller treiñ **sonniezh** nemet dre **musicologie**.

Pe e talvez **sonniezh** kement ha Gl. **physique acoustique**, eleze « science des sons », ha n'eus gant **sonouriezh** neuze nemet un doublad o pouezañ war arvezioù pleustrek ar skiant e kont (kv. **hentennonnezh / hentennouriezh**).

Fur e ve, war va meno, mirout gant **-son-** ar ster boas bet resisaet gant Vallée (Al. **Klang**, Sz. **tone**), hag a zo azas ivez moarvat evit a sell ar yezhoniezh (Al. **Laut**), ha

1. Klask ur ger all evit kendec'heriañ Sz. **sound**, Al. **Schall** ha goveliañ diwarnañ ur c'hevatal da **acoustique (physique)**.
2. Betek-gouzout mirout **klev-**, **kleved-** ha deveradoù, **klevedonniezh** o talvezout dre astenn da anv an dachenn-studi liesdiskiblezhel, war-bouez resisaat : **fizikel, sonouriel**, h.a. diouzh ezhomm (ha **klevedouriezh, bredklevedonniezh**).
3. Pe degemer **akoustik** gant an adanvioù rekis, ha mat pell 'zo !

Ar **seuil d'audibilité** a denn war un dro da santidigezh ar skouarn ouzh an talm hag ouzh kreñvder ar « son », tra ma tave d'an talm hepen al **limite supérieure d'audibilité** (sk. I). Evit an **dynamique de l'ouïe**, eleze ar c'heñver **pression acoustique, intensité, amplitude**, e vez graet gant **seuil de la douleur** (sk. II). Penaos treiñ hemañ ? Ha **seuil(s) de détection** ?

{284} Notenn 1. *Santad sonel* ha *santad kreñvder* ur son n'int ket tamm ebet kevatal. Ledanoc'h ster eo *sensation sonore* evel just peogwir e c'hell merkañ merzhad ar son evel anadenn hollek (talm *ha* sonliv *ha* kreñvder) pe merzhad ur perzh roet (talm *pe* sonliv *pe* greñvder) diouzh an degouezh.

Notenn 2. Yezh an akoustik (hag he arouezioù) a chom distabil evit c'hoazh. Ar Gl. *phone* da skouer a vez erlec'hiet outañ alies an *décibel acoustique* (dBA), pegen forc'hellek bennak e vefe an termen koulskoude ! Ouzhpenn se ne vez mui arveret *phonique* evel adanv da *protection, écran, isolation ; acoustique*, ledanoc'h e ster, eo a vez arveret. Evit ar *pression acoustique* e ra lod gant ar *pascal* (Pa, kammskrivet P a-wechoù) ha lod

all gant an *dyne* (dyn). Heñvel ar gont gant ar *savart* aroueziet gwech σ, gwech ç. Ar c'henglotadur dB / dBA / fon n'eus anezhañ nemet war-dro an talm 1000 Hz, alese ar meneg (*Talm 1000 Hz*) lakaet er Sk. II diaraok.

(GE da PH – 31 05 85)

Emañ ar gwir ganit a dra sur pa verkez ar re sammet ez eo ar gedrann **son** e Br. Rekizet eo bet, n'eo ket hepken gant ar fizik hag ar sonerezh, hogen ivez gant ar yezhoniezh (kv. **sonenn**, **soniad**, h.a.). Tuet e ven da vont diouzh ar c'hinnig a rez degas ur gedrann all, e tachenn ar fizik moarvat. Forzh penaos, ur wech degaset, e ve ret arseliñ an daskemmadoù a c'hoarvezfe er maeziennou ster. (An digarez e vo evit reiñ buhez en-dro, ha kement-se ne vez fall nepred, d'ul luniad keltiek ; bez' ez eus dres ur Kt. ***sten-**, an hini moarvat a zo aet da Kb. **sain**, a zo o c'hortoz ; kent divizout tra avat, e rankan goulenn ali digant ar yezhoniourion).

N'on ket kennebeut a-enep degemer **akoustik** g. Prizius e vez an termenou etrevroadel, gant n'o sellfed ket evel peurbiaouerieon o sterva. Chom a reont evel hentoù roman etre yezh-kein ha yezh-tal. Kudenn ar gerioù etrevroadel n'eo ket unan diasavel (*fizikel no alvezel*), hogen unan dialuskel (*fizikel hag alvezel*) : keit ma chomer e par ar ouezoniezh, e chom heñvelster an daou dermen hag a-walc'h ez eus gant unan anezho — gant *fizikel* e voe dibabet ober ; diwar ma tremener war dachenn ar ouiziadoniezh ha dre-vras ar brederouriezh, e c'hoarvez ur riskladur o reiñ tro da zegas an eil termen (« o reiñ tro » ha n'eo ket : « o rediañ » ; arverañ daou dermen e-lec'h ma tremen yezhoù all gant unan zo en atebegzh ar yezher pa glask moarvat dec'heriañ arganteulioù beziat, pa zurc'ha ivez etrezek {285} arganteulioù erveziat). Gant gerioù all, evit a sell hon prepoz, degemer **akoustik** n'hon ezdalc'h ket a sevel heñvelster(ioù) dezhañ diwar gedrannoù keltiek. [N'hon ezdalc'h ket dreist-holl a glask emvataat eus donedigezh diwezhat ar brezhoneg evit kempoellaat e c'heriaoueg ha mont hebiou d'ar mesk ma kouezhas e yezhoù-kein. (GE – 01 03 86)]

Prizius eo da'm meno ar ster resisaet gant Vallée evit al lostger **-idik**. Un den **klevidik** er ster-se zo « kizidikoc'h ouzh ar stlennadoù klevedel eget ouzh ar stlennadoù gweledel ». Gl. « AUDITIF, type de personne plus sensible aux perceptions auditives qu'aux perceptions visuelles » *Lexis* 127 (1975). Da welout hag ar c'hemeradur « qui a de l'oreille » zo mat e lakaat ouzhpenn war an termen-se... Gant « avoir de l'oreille ou pas » emeur en ur gwere ma emañ er penn-mann pezh a anver an **amusie** er vredoniezh hag en neurologiezh.

[Evit termenou an div daolenn, e kinnigfen :

Gl. *seuil d'audibilité (fréquences)*. Br. *talm gwehin (klevadusted)*, *uc'hder gwehin (klevadusted)*.

Gl. *seuil d'audibilité (intensités)*. Br. *kreñvder gwehin (klevadusted)*.

Gl. *seuils de détection*. Br. *hinoù (an) dinoiñ : gwehin dinoiñ talmel ; gourin dinoiñ talmel ; gwehin dinoiñ kreñvderel*.

Gl. *seuil de la douleur*. Br. *gwehin al laur ; kreñvder gwehin (laurusted)*.

Gl. *sons inaudibles (intensités)*. Br. *kreñvderioù anklevadus*.

Gl. *sons insupportables*. Br. *kreñvderioù laurus*.

Gl. *fréquences audibles*. Br. *talmoù klevadus, uc'hderioù klevadus*.

Evit Gl. *infrasons, ultrasons* avat ne c'haller evit an ampoent nemet dezrevell ar c'hudennoù da zirouestlañ :

– da gentañ e ranker amzaelañ an termenou kinniget gant Roparz Hemon : *isson, treson* (NDBF 399, 808) ; abegadenn gentañ : *is-* ha *tre-* n'emaint e kevenebiezh e reizhiad ebet er yezh arnevez (seul gent a se er yezh lennegel pa ouzer e oa dianav enni nep damant da savelañ reizhiadoù eus ar seurt) ; eil abegadenn : n'eo bet savet an termenou-se a-geñver gant rouedad an termenou eus an hevelep sterva ;

– ha dres, niverus eo ar re-se hag o tennañ da ziarselloù diseurt ; en o zouez e kaver e Gl. :

– *infrason, ultrason* o taveiñ d'an *talm* ha d'ar *glevadusted* ;

– *hyperson* o taveiñ d'an *talm* ha n'eo ket d'ar *glevadusted* ;

– *subsonique, supersonique, transsonique, hypersonique* o taveiñ da *dizh* ar son ;

– kudenn all da zirouestlañ : ha dalc’het e vo ar bennrann **son** evit an anadennoù fizikel ?

– kudenn diwezhañ met n’eo ket an disterañ : ned eo ket peursavelet reizhiad ar rakgerioù o verkañ ar c’heñverioù merket er yezhoù all, er brasañ digemmoell, gant **infra-**, **sub-**, **hypo-**, **supra-**, **ultra-**, **trans-**, **super-**, **hyper-**, **meta-**, h.a. (GE – 01 03 86).]

{286}(GE da GP – 01 06 85)

Gwelout a ran e Kb. un **darstain** « [< Clt. ***do-are-sten-** o’r gwr. ***sten-** (a roes y Cym. **sain**) ; arhosodd yr **-st-** heb droi’n **-s-**] » GPC 899. Petra ve e Br. ?

(GP da GE – 04 06 85)

Br. **darsten** v. & pa. b.l.s. : **-ioù**. Diwezhat ar verb e Kb. (15^t kantved), hogen e zeverad **daresteinat** zo testeniet gant BT 39.23 (un diougan a’r gaou Daliesin), roet evel g. gant GPC 899, hep katreizh ebet, ha pa vez b. **sain**. Gwirhañval eo ar gerdarzh evidon, daoust dezhañ bout roet gant J. MORRIS JONES, WG 267, hep anv anezhañ gant POKORNY, IGEW 1021 √*(s)ten- « donnern, rauschen, dröhnen, stöhnen » (La. **tonō**, Gr. στένω) na ra anv met a Kt. AS **Tanaros**. Gwir eo ivez n’eus tagadenn ebet digant LOTH, RemGW. Me gav din ne ve ket fall ar ger evit envel a reer Gl. **percussion(s)** kent evit « son ».

[(GE – 01 03 86) Daou dermen a c’hallfed luniañ aze : **darsten** v. & pa. gant un erdal strizh ; **sten** pa. b. (ha, diouzh ret, v.) gant un erdal ledan, evel m’en aotre moarvat skalfad ar sterioù meneget gant Pokorny. A-raok kinnig ar ger-mañ evit **son** anadenn fizikel, e ranker adlakaat war ar stern ar gudenn sturyezhañ en he fezh.]

KIS-325 – Gl. **adhérence**, **adhésion**, **coalescence**, **raphé**, **-(r)raphie**, **suture**, **synéchie**.

(GE – 24 11 84)

Ar c’heal boutin d’ar steudad termenoù-se eo « serriñ, kempegañ ». D’o studiañ, heuliomp an urzh : bonanouriezh, kleñvedouriezh, yac’hadouriezh.

Gl. **raphé** (Korfadurezh). Luniad linennek o tisoc’h diouzh kengroaziadur ar gwiennoù o tont eus div hanterenn dehou ha kleiz un organ. Sk. Gl. **raphé du scrotum** ; **raphé palatin**. Br. **gwriad {287} ar gousac’h** ; **gwriad ar staoñ** (GGRF 148).

Gl. **adhésion des plaquettes** (Bevedouriezh). Perzh ar pladanoù da begañ in vitro ouzh speurennoù gwer pe in vivo ouzh gwiennoù ar c’hollagen pa vez freget ar gwazhied. Dikoc’h e lavarer : **adhésivité des plaquettes**. Br. **glenusted ar pladanoù**. Reizh eo avat komz a **adhésion des plaquettes**. Br. **glenañ ar pladanoù**, da aroueziñ anadenn ar pegañ end-eeun, lankad kentañ ar gwadkae kentael.

Gl. **adhérence** (Kleñvedouriezh). Kempegad diwar danijenn pe gleizenn etre daou barzh organ disrann ent vonen. Br. **glenell** b. Deveradoù : **glenellañ** « former des adhérences » ; **glenellenbenañ** « adhésiotomie », gwezh surjaniel evit loezañ ur c’hlenell.

En un notenn gent (KIS-313, pp. 231-234 diaraok) hon eus bet tro da venegiñ ul luniad kleñvedel nes d’ar c’hlenell, an **nask** (Gl. **bride**). Ar wezh surjaniel d’e ziren eo an **naskenbenañ** « section de bride ».

Gl. **coalescence** (Kleñvedouriezh). Arveret e vez a-wechoù an termen-mañ e Gl. ha dreist-holl e Sz. evel kenster da **adhérence**. Dav eo merkañ evelkent ez empleg, dre berzh e c’herdarzh, keal an tiñvañ : kempegañ a ra daou organ, div wiadenn dre ma tiñvont, ma tideñvont a-gevret (La. **coalesco**). Bezant eo roud ar c’heal-se e-barzh an Al. **Verwachsung** (**wachsen** « tiñvañ ») arveret e lavar ar vezekniezh gant ar ster « glenell, **nask** » end-eeun ; ar Sz. **accretion** (< La. **ad-cresco**, **accresco** « mont war greskiñ, dont war-c’horre, pegañ ») arveret ivez gant ar ster « glenell ». Moarvat, evit an ampoent, n’eus ket ezhomm eus un termen brezhonek all kenster da **glenell**. Hogen,

d'an deiz ma ve mat kaout ur ger kevatal da **coalescence** en ur ster nesoc'h d'e c'herdarzh, e c'hallfed deverañ diouzh **tiñv** : **kendiñv**, **arundiñv**, **kevandiñv**, h.a.

Gl. **synéchie** (Kleñvedouriezh). Kenster all da **adhérence** arveret dre henvoaz evit anafoù dibarek ; er Venevouriezh : **synéchie utérine** ; el Lagadouriezh : **synéchie antérieure**, kempegad ar ganevedenn ouzh talbenn adreñv ar gornsaes ; **synéchie postérieure**, kempegad ar ganevedenn ouzh ar ferenn ; h.a. Ne welan ket an ezhomm da sevel un termen arbennik e Br. evit ar c'hemeradurioù {288} arbennik-se ; pe ober gant **glenell**, pe heuliañ ar c'hiz etrevroadel ha degas **sinekiezh**.

Gl. **symphyse** (Kleñvedouriezh). Da vezañ klok eo dav menegiñ an termen-mañ en e gemeradur kleñvedouriezhel : kempegad etre div follenn ur gleborgenn (krezenn, amgalonenn). Kinnig a ran an hevelep diskoulm hag en degouezh diaraok : pe **glenell**, pe **simfiz** g. Sk. : glenell ar c'hrezoù (kempegad etre ar grezenn a-speur hag ar grezenn a-skevent), simfiz an amgalonenn, h.a.

Gl. **-(r)raphie**. Mont a ra ar gedrann etrevroadel-mañ d'ober div steudad termenou mezekniezh :

Er gleñvedouriezh, e talvez da sevel anvioù ar c'hammneuziadoù diwar an diouer soutadur etre hanterennoù dehou ha kleiz parzhioù korf ar rizhell (ar soutadur-se, pa c'hoarvez reol, a ampar ar **gwriadoù**, sl. **raphé** amañ diaraok). Kinnig a ran ober gant **dlid** (hBr. **dlitheetic** « (l'Arche de Noé) bien jointe, bien fermée (contre les cataractes du ciel) » DGVB 146 ; Kb. **dlid** « texture, closely woven material » GPC 1068).

Dindan an termen Gl. **dysraphie** e renker ar boulc'hioù kammneuziad : boulc'hioù gweuz-staoñ, spina bifida, h.a. Br. **mizlid** g.

An termen Gl. **encéphalo-araphie** a arouez ur gammneuziad o c'hoarvezout eus diouer serradur ar volzpenn. Br. **empennandlid**, **klopennandlid** g.

Er surjianerezh, e reer gant Gl. **-rraphie** da envel ar gwezhioù a zo o fal serriñ un troc'h en ur parzh laonennek eus ar c'horf. Amañ e kinnigan ober gant Br. **dlita** (< **dlid+-(h)a**).

Da skouer, Gl. **cheilorraphie** a) « krafaelañ ur weuz faoutet dre ur gloazad », Br. **gweuzdlita** ; b) « stankañ faout ar genou dre e grafaelañ en holl pe e darn », Br. **genaouzlita**.

Gl. **entérorraphie** « krafaelañ ar pervez da heul ur gloazad pe un dazbidañ », Br. **pervezdlita**.

Evel just, ken aes all e c'haller arverañ **dlita** distag : **dlita ar weuz**, **dlita ar genou**, **dlita ar pervez**.

Gl. **suture** (Surjianerezh). Degas e diastok daou ribl ur gouli, {289} daou benn un organ skejet, diwarbouez neudennoù, bac'higoù, lienou-peg, h.a. An termen Gl. **suture** a dalveze kement ha « gwriadur » ; astennet eo bet e ster da heul an degasadur eus kalvezderioù nevez na zanvezent ket neudennoù ken. Kinnig a ran **krafaelañ** (Br. **kraf** « gwri » ; hBr. **craf** « action d'agripper, de retenir », hag evel aa. « insistant » DGVB 121 ; Kb. **craff** aa. « tenacious, secure, close, steadfast », g. « hold, grip, grapple » GPC 573 ; hBr. **ail** « "sourcil", le sens ancien était "bord, rebord" » DGVB 57 ; Kb. **ael** « brow ; border, edge » GPC 36). Ar gerluniad **krafaelañ**, savet diwar batrom **toullgofañ**, **sturyezhañ**, a c'haller intent evel « krafañ ribloù (ur gouli, h.a.) », « pegañ start e ribloù (ur gouli, h.a.) ». Disoc'h ar wezh surjaniel-se zo da envel **krafaelad** g.

Gl. **travail d'adhésion**. Evit bezañ klok e lakaan amañ un termen nad eo ket mezegel, met fizikel. Mar termener an **adhésion** (Br. **pegañ**) evel ar perzh o devez daou gorf a-stok da herzel ouzh an nerzh a denn d'o distekiñ, e reer **travail d'adhésion** (Sz. **adhesion work**) eus ar gremm ret da zistekiñ div liñvenn, pe ul liñvenn hag ur sonnenn, diwar ur gorread 1 cm². Ur gremmder gorreel eo enta, a zo e atalad mentawouriezhel : $ML^2T^{-2} \cdot L^{-2} = MT^{-2}$. Kevatalad eo gant an **tennder-gorre** (nerzhder regel) hag an **harpusted** (gremmder gorreel ivez). Kinnig a ran envel ar ventad-mañ : **pegusted** ; e degouezhioù 'zo e c'hallfed he envel ivez : **gremmder-distekiñ** (sl. La-06 47).

GERVA BREZHONEK-GALLEK

amgalonenn b. *péricarde*.

andlid g. *araphie*.

arundiñv g. danvez termen e sterva Gl. Sz. « coalescence ».

bac'hig b. *agrafe* (Chirurgie).

bevedouriezh b. physiologie.

bonan (hBr. *bunenion*, ÉC 11.432-434) aa. sain, physiologique, normal.

bonanouriezh b. anv-rumm, hep kevatal gallek, evit an diskiblezhioù o studiañ ar bevedeg bonan (yac'h, reol) : korfadurezh, bevedouriezh, h.a. Klotañ a ra gant kemeradur an adanv Gl. *physiologique* p'en keveneb er ouzh *pathologique*. En hevelep doare e c'haller kevenevñ Br. *bonanouriezh* ouzh *kleñvedouriezh*.

boulc'h gweuz-staoñ g. fente labiopalatine ; ar *boulc'h gweuz* a anver « bec-de-lièvre » e galleg boutin.

dazbidañ réséquer (sl. La-08 233).

{290} *diastok* aa. en contact ; g. situation en contact ; *degas e* – affronter (les deux lèvres d'une plaie, etc.).

-*dlid* g. -raphie.

(-)*dlita* v. & g. suturer, -raphie.

empennandlid g. encéphalo-araphie.

follenn (ur *gleborgenn*) b. feuillet (d'une séreuse).

genaouzlita v. & g. cheilorrhaphie.

gleborgenn g. séreuse.

glenañ v. & g. adhésion (des plaquettes).

glenell b. adhérence.

glenellañ v. former des adhérences.

glenellenbenañ v. & g. adhésiotomie.

glenusted b. adhésion ; adhésivité (des plaquettes).

gremm-distekiñ g. travail d'adhésion.

gremmder gorreel g. énergie surfacique (sl. La-06 47, La-08 323 hh.).

gweuzdlita v. & g. cheilorrhaphie.

gwadkae g. hémostase.

gwienn b. fibre.

gwriad g. raphé.

gwriadur g. suture.

harpusted b. résilience (grandeur physique, sl. La-06 47).

kammneuziad b. malformation.

kempegad g. accollement.

kendiñv g. danvez termen e sterva Gl. Sz. « coalescence ».

kengroaziadur g. entrecroisement.

kevandiñv g. danvez termen e sterva Gl. Sz. « coalescence ».

kevatalad aa. (grandeurs) homogènes, de même équation aux dimensions.

kevataladezh b. homogénéité (des grandeurs métrologiques).

kleñvedouriezh b. pathologie (sl. *bonenouriezh*).

klopennandlid g. encéphalo-araphie.

kollagen g. collagène.

krafaelad g. suture ; *krafaelañ* v. & g. suturer, suture.

krezenn b. plèvre.

mizlid g. dysraphie.

nask g. bride.

naskenbenañ v. & g. section de bride.

nerzhder regel g. force linéique (sl. La-06 47).

pegañ v. & g. adhésion (phénomène physique).

pegusted b. travail d'adhésion (grandeur physique).

pervezdlita v. & g. entérorraphie.

pladan g. plaque (sanguine).
rizhell b. embryon.
simfiz g. symphyse.
sinekiezh b. synéchie.
spina bifida b. spina bifida.
tennder-gorre g. tension superficielle (grandeur physique, sl. La-06 47).
yac'hadouriezh b. thérapeutique.

KIS-326 – E sell d'ur studi war ar sturyezhañ brezhonek.

Dave da **KIS-314**, pp. 234 hh. diaraok.

{291}(GE da GC – 03 12 84, azveret 03 03 86)

LF a skriv dit : « Ne saver ket un dezenn evit kanañ meuleudioù hepken ». Meuleudi ebet zoken. Sturyezhoniezh a rez, evel a verkez, eleze **studi** ur prantad eus istor ar yezh. Zoken mar bezez a-du e'z puhez gant ar sturyezhourion, e tleez menel neptu e'z tezenn. « Ret eo diskouez ar pezh a zo fall ivez ». Moarvat, met fall diouzh petore savboent ? Aze emañ an dalc'h.

Daoust ha diouzh ar savboent-mañ e ve : « mat » e vez nep ger diwar ma vez en arver gant yezherion ? E-se e c'hallfed kantreizhañ nep trefoed, nep sabir, nep kammyezhañ. Koulskoude e vez savet ar gerioù evit bezañ degemeret gant yezherion. Unan eus pleustroù ar sturyezhour e vo enta damkanañ degemeradusted ar gerioù. Un nebeut stadadennoù graet e-ser seurt damkanañ eo ar remañ : sturyezhañ zo genel yezh nevez hag ivez yezherion nevez ; sturyezhañ zo kenderc'hañ diwar varregezhioù ar yezh, hag ivez merañ, tiekaat, barregezhioù ar yezh (eleze labourat war hir dermen, prientiñ dre ziskoulmoù hiziv steudadoù an diskoulmoù da zont) ; nep (stur)yezhouriezh zo parzh en ur vedouriezh : hon emzalc'h yezhel zo un emzalc'h e-keñver yezh hag ivez e-keñver bed, buhez, spered, h.a. — kement-se a rankez derc'hel erouez da'z preder hep mont evit kelo er-maez eus amgant da studi.

Daou hent a welan evit barn labour ar sturyezhourion, a rafen anezho an hent diabarzh hag an hent diavaez.

An hent diabarzh a c'hoarvez a vont eus ar frouezh d'ar wezenn hag eus ar wezenn d'ar frouezh : diwar ar yezh evel ma tiwan digej ar pennaennoù o ren war he diwanadur (pennaennoù emplegat alies pa na vezont ket damkanet atav gant an aozerion) ; gwiriañ ha klotañ a ra an disoc'hoù gant ar pennaennoù, ha kempoell eo ar pennaennoù kenetrezo ; hag, ar pep pouezusañ, stadañ pelec'h ha penaos e vez trozet ar pennaennoù : er yezhañ evel en arzoù all, e kement ma vez nid e vez trozañ (mar kemeromp da skouer pennaenn azbevaat an hBr., e wirier e vez miret e kement ma heulier reolennoù an dezneuziañ (sl. La-08 34), ha trozet e kement ma lezer sterioù nevez da zont war an amprestoù {292}pa reer dezho mont en emframmoù ar yezh arnevez. Barn a rankez ar c'hemplegañ d'ar pennaennoù moarvat, met dreist-holl krouusted — nidegezh — an trozañ.

Dav e vo dit diskouez ivez penaos an trozerezh krouesañ a vez bepred e dalc'h ar rikañ kemplegerezh. Soñjal a ran er reizhskrivadur, na vije bet heptañ diorreet na lennegezh na buhez kefredel : ar gourhent eo, an taol kleze a-dreuz da strouezh ar rannyezhoù. Un arvez eo da bennaenn-diazez ar sturyezhañ a zo pennaenn an diagentelezh : houmañ a lusk hon damant da genderc'hel un embregadenn he deus en em ziorreet tamm-ha-tamm e-doug an tri c'hantved diwezhañ (chañs vras ar brezhoneg eo ar fealded diskouezet gant un dornadig yezhourion e pep remziad e-keñver lignez ar yezhourion gent) ; penaos ijinañ da skouer hor bije gallet degemer pezh a'm eus anvet « pennaenn ar varregezh uc'hek » (GBLF vij) ma na vije ket bet daspugnet a-nebeudoù hag unvanet gant aked ar barregezhioù ramzel a zo hiziv en hon c'herz ?

An hent diavaez eo degas e-keñver ar sturyezhouriezh vrezhonek sturyezhouriezh ar yezhoù all ; sperijs ar geñveriadenn gant na ve ket sturijs : e kemm e c'haller lakaat gant splot Schönberg ha Mozart gant na intentfed ket barn sonerezh Schönberg diwar-bouez pennaennoù Mozart.

Soñj en abegadennoù a glevomp : perak krouiñ e-lec'h amprestañ evel ma ra ar yezh-mañ-yezh ? Hogen, sorc'henn an etrevroadeleg (komz a ran eus an amprestañ dre zic'halloud ha n'eo ket eus an amprestañ e-ser krouiñ) zo kenster d'an argizañ etrezek ar parlantoù ha perzhiat er c'hourzhembregadenn he amkan distroadañ ar yezh lennegel pe arnevez. Un dra all a'z po da verkañ : e pep remziad abaoe daou gantved, a-dal d'ar sturyezhourion, ez eus bet gourzhembregadennoù diseurt, gant pep a bennaennoù hag a vedouriezh a-dreñv dezho ; n'eus hini avat a ve padet pell, hag ur chañs all eo evit ar brezhoneg (arabat krediñ e oant tonket da c'hwitañ : ne vez netra gounezet en a-raok).

Pa gomzi eus an amprestañ digant an henvrezhoneg pe ar yezhoù keltiek all, e ranki ober anv eus savlec'h LF e-unan, pa fell dezhañ, da skouer, dilezel gerioù evel **labour**, **skouer**, war zigarez m'o deus distroadet gerioù keltiek. E rageneb d'ar barlantagegerioù emañ pa fell dezhañ difenn, n'eo ket mui « anterinded yezh ar werin », met « unvaniezh ar yezhoù predenek ». E gwir, seurt damant n'eo bet nepred estren d'ar sturyezhourion : prederiet oa Gonideg ha dreist-holl Kervarker da zerc'hel bev al liammoù etre ar brezhoneg hag ar yezhoù keltiek all ; Vallée, war fin e vuhez, a yae gantañ paot-ouzh-paot an amprestoù digant ar c'hembraeg ; kalz diekoc'h egetañ e voe Roparz Hemon, tra ma adstage KIS da amprestañ hardizh. Hogen, ha kement-se zo {293}a bouez bras, hini ebet ne bellaas diouzh pennaenn an diagentelezh. Da skouer, evit hini ne voe anv a zilezel **labour** evit erlec'hiañ **gounid** outañ ; KIS, avat, a amprestañ digant ar c'herneveg ar ger **c'hwel** hag en arveras e-kichen **labour** gant ur ster arbennik.

KIS-327 – Br. **er-**, **kant-** ; **-(g)ouez-**, **-(h)aez-**, **-oug-**.

(GE – 1983-1986)

An notenn-mañ zo bet adlakaet meur a wech war ar stern etre 1983 ha 1986.

An imbourc'h sturyezhañ e domani darempredoù ar gouzrec'h gant ar bed ha gantañ e-unan dre ar santout, an anaout, h.a. en deus taolet da ziforc'hekaat un nebeut kedrannoù.

I. Daou rakger da gentañ : **er-**, **kant-**.

Br. **er-** « tennder war-raok, war-zu ur pal, lusk etrezek un X dirak ». E-touez ar skouerioù, daou c'her testeniet er yezh ken abred hag ar krBr. :

erbediñ « diskouez (ub.) evel dellezek a skoazell ».

ergershout « mont en hent war-benn dizoleiñ ».

ha termenoù lakaet e goulou gant ar yezh arnevez :

ergorañ « amparañ (X) evel pal d'an emouezañ ».

ergerc'hañ « bezañ douget gant ar c'hoant etrezek (X) ».

erveziat « tebet evel beziat er bremañ pe en dazont ».

erouez (da) « bezant dirak (ub.) ».

ersav « emzalc'h, real e-keñver ur blegenn ».

Br. **kant-** « kentizhegezh, kuit a bellekaat en egor, en amzer pe en dezevout ». Skouerioù tennet eus ar yezh arnevez :

kantouezañ « anaout fetis ha krai, a-raok pep danzeadur gant an dassell, pep dave d'ar ouezoniezh ».

kantvout « merzhout en draelezh, hep hantererezh an eñvor, al lavar, h.a. »

kantaezañ « klevout ur stad askre a-geñver gant ur blegenn, un derc'hadenn, h.a. »

{294}II. Div bennrann : **-(g)ouez-**, **-(h)aez-**

Br. **-(g)ouez-** « gouzout, anaout » hag ivez : « bezañ emouiziek, bezañ evel gouzrec'h ». Div skouer hon eus meneget c'hoazh :

erouez « dirak ur vezañs emouiziek ».

kantouezañ « anaout dihanterat ».

Skouerioù all :

emouezañ « anaout an-unan ».

derc'houezañ « kemer lec'h, ober en anv, gwiskañ bezañs ub. ».

tebouezañ « anaout e-ser tebiñ ».

Br. **-(h)aez-** « tizhout, en em gavout gant, santout ». Skouerioù :

eraeziñ « santout evel anadenn vevedel, klevout ur gentrigenn ».

kantaezañ « klevout ur stad askre, un trivialiad ».

Un trede pennrann a garfen degas evit arouezañ ur par boniekoc'h eget hini an anaout hag ar santout pe, da ober gant geriennoù freudek, hini an derc'had hag ar c'hantaezad. Bez' ez eus termenoù, ha niveruzik, o taveiñ d'ar par-se ; e yezh ebet koulskoude n'eus etrezo keñverioù reizhiadek. Kichen-ha-kichen e kaver gerioù deskivadurel, lennegel zoken, ha termenoù arlakadurel lodek en ur patrom-displegañ direüs.

Kemeromp da skouer ar patrom-displegañ freudek. An daou vezad boniekañ, al **luzad** (Al. **Trieb**) hag al **libido** (sl. GBLF ¶ 698, 1024) a voe adkemeret gant Freud e-barzh ur steudad arlakadurioù. Er-maez eus ar re-mañ avat ne c'haller tennañ korvo ebet anezho dre'n arbenn ma'z int meizadoù trabredoniezh hep keñver eeun gant ar buhezadoù.

Mar lezomp a-gostez arlakadurezh Freud, an termenoù all ne bellaont ket nemeur diouzh ar gantouezegezh, zoken ar re a venn gwiskañ un neuz arlakadurel. Amañ da heul, un nebeut anezho evel ma'z int bet termenet gant o aozerion pe o arvererion :

humeur, thymie « Disposition affective fondamentale [...] » (sl. La-05 85 hh.).

hormé (Monakow & Mourgue) « Matrice des instincts. [...] l'instinct est une force propulsive latente issue de la Hormé [...]. À partir de l'instinct {295} formatif se différencie d'une part la sphère des instincts et des sentiments qui en résultent, d'autre part la sphère de l'orientation de la causalité. Mais née d'une matrice commune, la sphère de l'orientation et de la causalité n'est nullement émancipée de l'instinct où elle puise son dynamisme et sa capacité plastique » (J. Delay, in POROT, *Man. alfabét. psychiat.*).

Evezhiomp amañ e kej dre o sterdarzh an tri zermen Al. *Trieb* « bount » (Br. *luzad*), Gr. ὁρμή « lusk, bount », Br. *noa* (dezneuziet diwar hIw. *niab*, Kb. *nwyf* « vigueur, excitation, force agissante »).

athymhormie (Dide & Guiraud) « Déficit du dynamisme et de la thymie par atteinte des fonctions instinctivo-affectives » (POROT, *id.*). « Syndrome associant une perte de l'élan vital, une indifférence affective, un désintéret, [...] » (HAMBURGER, *Dict. Médec.*).

élan vital (Bergson) « Force primitivement homogène qui s'est orientée en de multiples directions divergentes (vie végétative, instinct, intelligence), mais qui, sous ses formes diversifiées, conserve quelque chose de la réalité première » (FOULQUIÉ, *Dict. lang. philo.*).

euphorie « Disposition d'humeur vers l'optimisme et la joie imprégnant le comportement du sujet » (POROT, *id.*). « État de bien-être physique retentissant sur le moral » (FOULQUIÉ, *id.*). « Cette disposition, ce sentiment de bien-être que les médecins nomment l'*euphorie* [...] est un sentiment de plaisir diffus, indéterminé, *sans objet*, qui n'est reconnu que par comparaison avec l'état moyen ou neutre. [...] C'est l'opposé, non de la douleur, mais d'une *dysphorie* dont le fond serait inertie, ennui, défaut d'entrain » (Th. RIBOT, *Psychol. affect.*, in FOULQUIÉ, *id.*).

Merkomp gerdarzh an termen-mañ : εὖ- φέρω ; pa ouzomp e teu Gr. φέρω ha Kb. *bryd* eus an un gwriazienn **bher-*, e verzhimp e klot amañ ar sterdarzh gant ar gerdarzh o venegiñ Kb. *hyfryd* « pleasant, agreeable, delightful ; joyful, merry, glad, cheerful » ; Kb. *hyfrydwch* « joy, exhilaration, pleasure, delight, enjoyment » ; Br. *divrediñ* « s'ennuyer » (L'Arm- vij, roet evel « mauvais breton : *divrédein* » e-keñver ar « bon breton : *annaiein* » !).

anosodiaphorie « Indifférence affective à un état pathologique » (HAMBURGER, *id.*). « Simple indifférence d'un hémiplégique pour son côté paralysé. À ne pas confondre avec l'*anosognosie* [...], perte totale de la notion du côté paralysé » (POROT, *id.*).

En termen-mañ ez adkaver ar Gr. φέρω : διαφέρω « 5° différer, temporiser ; 6° être différent ; importer ; intéresser, regarder, concerner » ; διαφορία « diversité, différence » ; ἀδιαφορέω « ne pas différer ; être indifférent » ; ἀδιαφορία « indifférence ».

indifférence « État de neutralité affective dans lequel le sujet n'éprouve plus aucun sentiment au contact du monde extérieur et ne manifeste plus aucune réaction aux situations » (Th. Kammerer, in POROT, *id.*).

apathie « Perte de l'affectivité se traduisant par de l'indifférence [...] » (POROT, *id.*).

Ne vez ket arveret ken an termen *apathie* er ster-se, met an termen :

athymie « Perte de la *thymie* ; [...] absence ou disparition de l'affectivité ou de ses manifestations extérieures [...] » (HAMBURGER, *id.*). « Absence d'affectivité » (L. MOOR, *Gloss. psychiat.*).

Ouzhpenn an div steudad termenoù e gwere an « anaout » hag {296} e gwere ar « santout » evel m'en em gavont kevreet a-getep dre ar pennrannoù boutin **-(g)ouez-** ha **-(h)aez-**, ez eus enta danvez d'un trede steudad en ur gwere all, an hini a welomp divrazet a-dreuz ar roll termenoù diaraok, gwere ar « bountañ », al « luskañ », an « deur », h.a., boniekoc'h er gouzrec'h eget an daou gent, forzh pe geñver o defe an aozerion arlakaet etrezañ hag int. Kentañ pal a'm eus kemeret, a-raok plediñ gant pep hini eus an termenoù diaraok, eo debarzh ur bennrann o c'hoari e-keñver an trede gwere ur roll kevelep da hini **-(g)ouez-** ha **-(h)aez-** e-keñver an daou all. An termenoù deveret diwarni, pell a zistroadañ ar re boaziet endeo en dachenn (luniet diwar bennrannoù pe vrezhonek evel **-lusk-**, **-bred-**, **-boz-** pe amprestet evel **-horm-**, **-for-**), a zeufe da vezañ ur blein-diorren evit o steriegezh hag, e-se, armoù ouzhpenn evit ar preder.

Amañ e pleustromp un hent nevez, met n'eo ket peurnevez, er sturyezhouriezh vrezhonek, etreat d'an dastum ha danzen barregezhioù ha d'ar gerluniañ, a zo debarzh ur gedrann d'ur gennad eus an devezout : n'eo ket hepken dec'heriañ ur c'heal *beziat* diwar-bouez al luniad kevazas, hogen kemer ur skalfad kreizet, reizhiadek ha digor a araezioù yezhel da zavez evit dec'heriañ ur steudad ken digor all a gealioù *bezus*.

Da bennrann arbennik evit an trede gwere evel brastreset amañ diaraok e kinnigan **-oug-** evel m'en kaver e :

Br. **amoug** « recours, aide » DGVB 323 ; Kb. **amwg** « ff. 3 un. pres. y f. **amygaf** : **amwyn** “to contend for, fight with ; take, seize ; defend, protect, deliver” » GPC 103-4.

Br. **damoug** « réflexe (Physiol.) » (kv. **damouezh** (meneget *dameuc'hañ* NDBF) aao. **damouget** « réfléchir (la lumière, etc.) »).

Br. **kendamouezh** « émulation ».

Dont a rafe ar gedrann **-oug-** eus ***-uk-** : Br. *amoug*, Kb. *amwg* < **ambi-uk*. Kb. *amwyn* < **ambi-uk-n*. Br. *amouezh*, Kb. *amwyth* < **ambi-uk-t*. Br. *damoug* < **do-ambi-uk*. Br. *damouezh* < **do-ambi-uk-t*. Br. *kendamouezh* < **kom-do-ambi-uk-t*. DGVB 323. En hevelep mellad e c'houlaka Fleuriot hBr. *trouc* evel un deverad all gant ar rakger *tro-* ; da zezneuziañ neuze *troug* TBH 7 (diemb.). Ar Br. *douen*, *dougen* aao. *douget*, ar Kb. *dwyn* bko. *dygaf*, daoust d'an heñvelderioù, a ve a orin disheñvel (« La flexion de *amygaf* est évidemment modelée sur celle de *dygaf*, mais cela n'implique pas identité radicale » J. Vendryes, RC 43.212).

Petore termenoù sevel diwar ar bennrann **-oug-** evel m'emaomp o paouez he savelañ ? Da gentañ penaos intent ar sevel termenoù {297} dre an hentenn hon eus kemeret amañ da sturyezhañ ? Klaskomp respont dre vont a-bazenoù dre ur par kanteulel, ur par arganteulel hag ur par ergeñverel.

Er par kanteulel, ez a **-oug-** d'ober emframm gant an div bennrann all **-(g)ouez-** ha **-(h)aez-**. Ar c'hentañ termenoù *bezus* ent kanteulel a ve **eroug-**, **kantoug-**, kemparzhed d'an deveradoù **erouez**, **kantouez-**, **eraez-**, **kantaez-**.

Mar be verboù da sevel, e ve gwell dibab etre ar furmoù dre *-ougañ* pe *-ouen*, ha lezel a-gostez *-ouezh* dre benn an arvar a vesk gant *-(g)ouez*.

Er par arganteulel, mar divizomp desellout an div skouer savelet er par kanteulel, e vrastresfed an durc'hadurioù ster-mañ (doare poltreoù-robot) :

eroug- « lusk boniek etrezek ».

kantoug- « tennder boniek nesaek, lusk andiforc'hek ».

An trede par, ergeñverel (Gl. « référentiel »), a ve hini an arver war an dachenn :

eroug- a glotfe a-walc'h gant steriegezh termenou evel Gl. **(in)différence**, **(anoso)diaphorie**.

kantoug- a gouezhfe e sterva Gl. **hormé, élan vital, euphorie**.

Menegomp an deverad all diwar **-oug-** bet savet e-ser un emframm all : **daremou** « interférence », verb **daremouezh** aao. : **-ouget** « interférer » GBLF ¶ 642.

Bennozh d'an hentenn-mañ e pella ar sturyezhouriezh diouzh ar stad ouez ma edo tamm pe damm betek-henn, o nesaat d'un arz gwirion. Diagent ne ouie ar sturyezhour nemet joentrañ well-wazh un danvez ger ouzh un elfenn ster. Emañ pelloc'h endalc'het d'un treug hir ha reizhiadek : danzen emframmoù kanteulel diwar varregezhioù ar yezh-tal hag, en un eil lankad, o lakaat e darempred gant emframmoù ergeñverel en devo digejet diwar-bouez an diren eidetek a-dreuz d'ar yezhoù-kein.

KIS-328 – Gl. **possible, création, poésie**.

(GE da GC – 04 03 85)

{298} Er mare-mañ e lennan ur prederour iwerzhonat, Richard Kearney, diskibl da Ricoeur hag o harpañ war Husserl, Merleau-Ponty, Heidegger, Levinas, Bloch, h.a. Kas a ra pelloc'h eget nep prederour arnevez ar stadadenn eus hon digrap war ar werc'helezh. Hogen, en eneb da Sartre da skouer a venn gwelout eno un azon eus amodediezh an hanvoud, e verzh-eñ seurt dic'halloud evel amplegad an treuzneuziadur omp galvet dezhañ. Seul vlinoc'h hon c'hrap war ar *beziad*, seul vrasoc'h ar *bezus*. Komzus a-walc'h eo titl e levr : *La poétique du possible*. « Comprendre le monde selon son sens fondamental (ontologique et eschatologique), c'est le comprendre comme monde possibilisé plutôt que comme monde réalisé. Le monde est la figuration du possible. » Emaomp amañ war dachenn an *nid*, ha titl al levr a ve e Br. : *Nidouriezh ar bezus*. Merzhomp, diwar vont, ur perzh eus ar brezhoneg o reiñ daou gevatal d'ar Gl. *possible* : *gallus*, o kennotañ ar galloud hag o tigeriñ an hent d'ur meizadur lukiferek, d'ar pezh a ra Kearney anezhañ « la défiguration », « l'idolâtrie de la présence » (ha d'ar rezid sartrek : ma na'm bez ket krap war ar werc'helezh, ar werc'helezh n'he devez ket krap war va rezid) ; *bezus*, o verkañ hepken digordet ar bremañ, ouzh hon luskañ da vezañ ken digor all war-zu ar pezh a zo o tont, an hini a zo o tont. E galleg en deus Kearney skrivet al levr-mañ (e saozneg e skriv peurliesañ evel just) ha santout a reer an diaester a gav gant gerioù 'zo. Setu frazennoù diwezhañ al levr : « “Poétique du possible” désigne le jeu de la création (poésis) dans lequel nous figurons. Une telle poétique n'ouvre-t-elle pas à l'être et à Dieu la possibilité d'une rencontre — enjeu ultime de notre existence ? Peut-être. » Santout a ra ez eo rediet da reizhañ ha da glokaat an eil dre egile an daou dermen *création* ha *po(i)ésis*... Kement eo bet arveret an termenou-se abaoe kantvedadoù teologiezh ha prederouriezh ma rankont bezañ adspisaet gant pep aozour. Disheñvel hon c'hudenn : goude kantvedadoù breinaregezh e rank hon gerioù bezañ advevaet en arempred ar spered ha da gentañ bezañ adplantet el lec'hioù ma c'hwezh hiziv ; e-se hon eus da ziwall diouzh daou fazi : derc'hel outo o steriegezh kozh, evel ma het Fleuriot ; plakañ warno steriegezh termenou kevatal, evel ma'z omp tentet d'ober — evel ma plegemp d'ober en ul lankad kentañ. Da skouer, evit *nid*, ken bras e ve ar fazi prizoniañ ar ger-mañ en e gemeradur hBr. pe Kt. hag e lakaat da gevatal rik d'ur Gl. *poésie, création* pe d'un hellazeg ποιησις. Un termen digor e steriegezh, bev e-kreiz hon buhez vev ne oufe ken bezañ. Ha tastornadurioù ar brederourion c'halleger pe all a-benn eztaoliñ dik o dezevoù, evel amañ Kearney gant « *création* » ha « *poésis* », a ziskouez a-walc'h omp breudeur war an hevelep talbenn, nemet o tont dre hentoù hag o stourm gant armoù disheñvel...

[(GE – 09 03 86) Evit a sell Gl. *possible*, Br. *gallus, bezus*, e rankor ren ul labour spisaat. Kearney, o loc'hañ diwar dezev Heidegger, a lak a-wel tri meizad o tennañ d'ar c'heal-se : « Nous avons vu comment l'analyse heideggerienne de *Vermögen*, dans *La lettre sur l'humanisme*, a réussi à formuler une compréhension post-métaphysique du “possible” (*das Mögliche*), qui n'est ni *potentia* (possibilité contenue dans les choses), ni *possibilitas* (possibilité représentée dans l'esprit), mais un “pouvoir-être aimant” (*Mögende-Vermögen*) » (p. 207). E Br. eo difraostet an dachenn, p'hon eus debarzhet *barr-* d'ar sterva dalc'het gant *potentia* (gallusted er beziadoù, sk. : *barr-bevañ, barregezhioù ar yezh*) ; a-geñver gant *possibilitas* (gallusted en derc'hadoù) e

reomp gant deveradoù diwar *ervez-* (sk. : « *ar moz tebiñ erveziadel*, a verk e kemer an arvester un diazez amveziadoù er faltaziadoù hep daveiñ d'ar veziadelezh » DLKV 14) ; evit an trede meizad, e kejomp gant ur c'hallusted, reishoc'h : ur vezusted nad eo ket dianav dimp, pa'z eo bezusted ar pezh a zeu dimp dre an *nid*, bezusted an oberenn arz evel patrom ar vezusted istorel.]

{299} KIS-329 – Br. **ad-**, **az-** + **d-**, **t-**, **h-**.

(GE – 11 03 85)

Emaomp amañ dirak ur gudenn a skrivadur hepmuiken. Penaos skoueriekaat skrivadur an nevezc'herioù ma kej an daou rakger **ad-** hag **az-** gant an teir c'hensonenn **d-**, **t-**, **h-** ?

Kudenn a sav peogwir e kaver er skrivadur degemeret diskoulmoù disheñvel :

<i>ad- + d-</i>	¹ →	<i>add-</i>	(<i>addont</i>)	² →	<i>at-</i>	(<i>atodiñ</i>)
<i>ad- + t-</i>	¹ →	<i>adt-</i>	(<i>adti</i>)	² →	<i>at-</i>	(<i>atal</i>)
<i>ad- + h-</i>	¹ →	<i>adh-</i>	(<i>adhent</i>)	² →	<i>at-</i>	(<i>ateb</i>)
<i>az- + d-</i>	¹ →	<i>azd-</i>	(<i>azdo</i>)	² →	<i>ast-</i>	(<i>astal</i>)
<i>az- + t-</i>	¹ →	Ø		² →	<i>ast-</i>	(<i>astomm</i>)
<i>az- + h-</i>	¹ →	<i>azh-</i>	(<i>azhent</i>)	² →	Ø	

Emañ diseurted an diskoulmoù e dalc'h ur meni luskelladur etre daou vlein :

A. Blein kevazaster ar skrivadur ouzh an distagadur.

B. Blein stabilder skrivadur ar c'hedrannoù.

Roudoù al luskelladur-se a gaver en tastornadurioù a zisoc'has gant skrivadur ar yezh lennegel. Da skouer e GON-II (1850) e lenner : **asdibr**, **asdo** (hag **asto**), **astomma** ; e VALL. (1931) : **azdibr**, **azdo**, **astomma**.

Tennañ a reas skoueriekadur ar yezh skrivet lennegel da nesaat d'ar muiañ d'ar blein B, koulskoude hervez ur reolenn a c'haller dezgeriañ evel-henn : doujañ d'ar skrivadoù degemeret, skoueriekaat hepken an nevezc'herioù (degemer war un dro **azdo** hag **astal**). Doujañ d'an degemeret ne viras ket evelkent kempennerion ar yezh lennegel a gas un tamm skoueriekaat war stumm ar skrivadoù a zegemerent. Da skouer, evit a sell ar rakger **az-**, e tivizjont reiñ dezhañ ar stumm **as-** dirak **k-**, **p-**, **t-** (tra ma kaver **azquil** e krBr.), gant nemedennoù avat evel **azgas** (< **az-** + **kas**), **asvan** (< **az-** + **man**).

{300} Gant diorreadur ar yezh arnevez hag an amprest a-vras digant an henvrezhoneg, ar c'hembraeg, ar c'herneveg, e rankad azgwelout ar gudenn. Evel a ouzer, e chom nes d'ar blein A skoueriekadur ar c'hembraeg (Kb. **ad-** + **taflu** > **ataflu** / Br. **ad-** + **taoliñ** > **adtaoliñ**). A-du-rall, e vije diaes treuzskrivañ an termenoù hBr. er yezh arnevez o kemplegañ bep taol da reolenn ar blein B ; da skouer hBr. **attal**, **athtal-** na c'haller degemer e Br. nemet er stumm **atal**, o klotañ forzh penaos gant Br. lennegel **kevatal**, petra bennak ma adkaver ennañ ar c'hedrannoù **ad-** ha **tal-**. Diwar vont, merzhomp e kavomp an hevelep degouezh gant Kb. **ator**, stumm degemeret ivez e Br. diouzh teodyezh Eusa, hag a elfenner : **ad-** + **hor**.

E seurt plegenn gemplezh e ranked divizout ul leviadur :

– Pe derc'hel strizh d'an tuadur Vallée-Hemon, eleze doujañ d'ar skrivadoù degemeret ha menel speg er blein B evit an nevezc'herioù. Hogen penaos renkañ an degasadennoù henvrezhonek ha kembraek ? Pe astenn dezho an doujañs d'ar skrivadoù degemeret, eleze ober outo evel ouzh termenoù estren ebarzhet er yezh hervez ur reizhiad treuzskrivañ tidek (an tuadur-se a voe en orin an termenoù lennegel **awen**, **delwenn**, **diogel**) ? Pe degemer Kb. ha hBr. e rezh kedrannoù kentoc'h eget e rezh gerluniadoù graet ? Evel a ouzer, an diskoulm-mañ diwezhañ a voe degemeret (pennaenn an *dezneuziañ* « anv-rumm evit nep taol gerluniañ diazezet war an hevelepted treadegel » La-08 34). Hogen, ar skouerioù roet amañ diaraok (**atal**, **ator** dibabet e-lec'h **adatal**, **adhor**) a ziskouez e rankad neoazh azgwelout ar reolenn oc'h enderc'hel da argerzhañ hervez ar blein B evit an nevezc'herioù.

– Pe ober diouzh ma kinnige GP (*Str* 133), disteurel a-vloc’h strobard ar reolennoù digempoeñ borc’het gant ar remziadoù yezhourion gent ha diazezañ ur reizhiad peurgempoeñ ; skrivañ, da skouer : **ati, ataoliñ, atont, atent, aztal, azto, azhent, aztibr**, h.a.

Anat eo ne voe ket danzeet reolennoù Vallée-Hemon e sell d’un nevezc’heriañ a-vras evel hini ar yezh arnevez. Hogen gant reizhiadekadur GP o skarzhañ razh an emglevioù gounezet a hir **{301}** striv gant an diaraogerion edo lakaet en argoll ur stabilder diziouerus d’ar yezh. GP en komprenas, o tilezel e reizhiad peurgempoeñ, gant kerse moarvat, met o tiskouez poell politikel.

En degouezh, e voe ar poell politikel kement ha derc’hel stad eus ar spered diazezet gant ar sturyezhourion gent, kreizet war ar preder da zerc’hel dreist pep tra stabilder ar yezh en he furmoù koulz hag en he stummoù. Mar bezed endalc’het-kaer gant durc’hadur ar yezh arnevez da gempenn ar reolennoù heuliet betek neuze, e tleed imbroudiñ bepred ar c’hempennadurioù o strafuilhañ an nebeutañ gwellañ ar stabilder-se.

An diskoulm a zeuad tamm-ha-tamm da zegemerout a voe derc’hel an daou vlein A ha B usveneged en ur wiskañ warno talvoudegezhioù ouzhpenn. Kement-se ne oa ket nevez ; er yezh lennegel endeo, e talvez ar blein B da repu pa na vezed ket asur eus luniadur ur ger : an abeg eo d’ar stummoù **asvan, azgas, esgoar** dibabet gant Hemon. Er yezh arnevez avat e voe gwisket war an daou vlein un dalvoudegezh all, o tennañ d’ar steriegezh.

E lec’h all (La-05 89-90, La-06 62, La-08 30 hh.) ez eus bet graet anv eus ar c’heveneboù *mellsteriegezh* — *divellsteriegezh* : ul luniad mellsteriek zo dezreadus e ster diwar ster e gedrannoù, pezh nad eo ket ul luniad divellsteriek pa forc’h e ster diouzh ar ster gortozet diwar zezrann e luniadur. Da skouer : **addont** « dont un eil gwech », **adstal** « stal stag ouzh unan all » zo termenoù mellsteriek pa zegas enno ar rakger **ad-** un arvez ster spis ha skoueriekaet (pezh a empleg evel just e kemm gant an amzer arvezioù ster pep kedrann hag ar skoueriekadur anezho ha, da heul, ez eo fiñvus a-hed istor ar yezh ar vevenn etre an termenoù mell- ha divellsteriek). En eneb ez eo hiziv **atal (ad- + tal)** un termen divellsteriek, rak ar ster a gaver gantañ pe gant e zevedadoù **kevatal, atalad**, h.a. ned eo ket dezreadus diwar ster arnevez ar gedrannoù **ad-** ha **tal(añ)**.

Heverk eo an devoud-mañ : seul goshoc’h luniet un termen, seul vrasoc’h e chañs da vezañ divellsteriek. Mar lakaer a-genstur an devoud all e vez seul vrasoc’h ar chañs evit skrivad un termen da bellaat diouzh ar blein B ma’z eo koshoc’h e luniadur, e welor ne oa ket bras ar c’hammed d’ober evit degouezhout gant ur gevenebiezh a rizh nevez etre an daou vlein : degemerout **{302}** reolenn stabilder ar c’hedrannoù evit an termenoù mellsteriek (blein B) ; degemerout reolenn kevazaster ar skrivadur ouzh an distagadur evit an termenoù divellsteriek (blein A).

Da skouer : **atalañ** « merkañ ur c’heñver a barder etre kementadoù » (luniad divellsteriek, reolenn ar blein A) ; **adtalañ** « talañ un eil gwech » (luniad mellsteriek, reolenn ar blein B).

Merkomp n’eus aze nemet un tuadur o talvezout pa chomer en amzivin etre daou skrivad. Ne c’hell talvezout forzh penaos nemet e degouezhioù dibarek evel an hini a studian amañ, hini ar rakgerioù **ad-, az-** dirak **d-, t-, h-**.

Evel-se, e’m geriadur a’r vezekniezh, e ran gant al luniad **atreiñ** « argizañ, a-zivout ar bevedeg er gozhni », Gl. « involution », e kemm enta ouzh **adtreiñ** « treiñ un eil gwech ».

Notenn. – O lakaat daou dermen luniet diwar-bouez an hevelep kedrannoù, etrezo ur c’hemm skrivadur o verkañ ez eus ur ger mellsteriek eus an eil (**adtalañ** da skouer), ur ger divellsteriek eus egile (**atalañ**), ez eo hep mar disivoudek soñjal en ur c’hemm distagadur etrezo. Padal ez eo pezh a c’hoarvez en devoud : techet eo ar yezh arnevez komzet d’ober doubladoù eus seurt koubladoù ha da verkañ un diforc’h en o distagadur. Anavezet eo an anadenn emdarzhsek-se : da gentañ e pleder da skrivañ evel ma tistager, da c’houde e pleger da zistagañ evel ma skriver ; kuites da glevout GP o kemer blou ha beuiñ, ne faean ket korvoiñ, e gounid ar steriegezh bepred, seurt darvoud eus istor ar yezhoù ! Tro ’m eus bet c’hoazh da venegiñ tun ar gedell (**di-ster ≠ dister**, La-08 53) o lakaat kemm er skrivadur... hag en distagadur. Neveziñ ne ran ket a-du-rall ; sl., da skouer, an doubladoù Gl. : **récréation** (1215), **recréation** (1350).

KIS-330 – Brezhoneg evit ar vugale.

(TAM da MME – 18 03 85)

Kenskriverezh etre Turiaw ar Menteg ha Martial Ménard, atebeg war embannadurioù AN HERE.

Ul levr seurt anvet *Geografiezh* a oa bet fiziet ennon da viziata evit skolioù *Diwan*. Nac’het ’m boa, en askont eus ar yezh implijet e-barzh (an titl, gerioù evel *platoioù*, *Osean Indian...*).

Embannadurioù AN HERE avat eo disheñvel-krenn o yezh. Ar vrasañ plijadur ’m eus bet o lenn an embannadurioù, *Lestr Jakez Karter* ha *Geriadur Eflamm ha Riwanon* pergen. Amañ eo lavarout n’on ket adkoumanantet da *Cholori*. {303} Kudennoù a save a-hed ar wech gant va bugale (« zero », h.a.).

Keloù ’m eus bet e ve divizet gant un toullad tud degemer e brezhoneg ar gerioù etrevroadel, gant ma vent kavet e peder yezh (bras) all. Un ugent ger bennak eus ar brezhoneg bev ’m eus savet sav-taol ar roll anezho gant o c’hevatal « etrevroadeleg » er yezhoù (bras). Unan all zo savet war va spered en ur viziata *Itron ar C’hoad Glas* : ar ger *telenn* an hini eo : Sz. *harp*, Al. *Harfe*, It.Sp. *arpa*, Ru. *arpa*

Skuizh on erru gant an divizoù kontrol da hengoun lennegel ar yezh. Ha gant ar « reizhañ » a zegaser d’an doare-skrivañ (*alc’hwez*, e *Geriadur Eflamm ha Riwanon*, da skouer). Ne ve fin ebet d’ar c’hemmoù, a-dal ma klasker « reizhañ » ! Ha neuze pep hini o tegas e sammad skrivadurioù teodyezhel...

Er skolioù (*Diwan*, skolioù-Stad divyezhek), pep skolaer **pedost** en deus e zoare-skrivañ hag e c’heriaoueg rannyezhezhel. Ne glasker ket kelenn ur yezh unvan, barrek da geveziñ ouzh ar yezhoù bras, evel ar galleg, hogen kement trefoedach lec’hel a zo. Gant an distagadur lec’helañ a zo. Lavaret ez eus bet din : « Ne veze ket lavaret evel-se gant va mamm-gozh ! » Gant va hini kennebeut, emezon-me. Va mamm-gozh, ganet e 1868, ha va zad-kozh, ganet e 1857, a oa ganto ur brezhoneg n’en deus netra da welout gant ar brezhoneg « bastard », liz da’m mamm he-unan, a glever hiziv an deiz.

Ha soñjet e vez er vugale ? Ma na vez ket roet dezho ur benveg barrek da geveziñ ouzh ar galleg, ne zalc’hint ket gantañ. E skol *Diwan* Sant-Brieg e’m boa bet tro da glevout brezhoneg Karaez gant skolaerezh ar skol-vamm ha brezhoneg Leon gant skolaer ar c’hentañ derez ; peseurt meskailhez a savo diwar se ?

Va reuziad kemmñ ’m eus anavezet ivez. Kemmoù reizhistorek eo a zegasen : *anezhe* (aotreet gant Emglev 1941), *-font*, h.a. Nebeut-ouzh-nebeut e ran gant se ha heuliañ dikañ ma c’hallan geriadur Roparz Hemon.

Skrivet ganin uheloc’h, war-bouez munudoù (evel *alc’hwez*) ez eo reizh skrivadur embannadurioù AN HERE, ha brav-tre ar yezh anezho. Evit a sell *Cholori*, evit va c’heloù, ned eo ket kenkoulz (pennadoù « gwenedek » betek re, da skouer). Mat e ve en em soñjal, soñjal e dazont ar brezhoneg **gant ar vugale** a labourer evito

(MME da TAM – 01 04 85)

Ne don ket a-du krenn gant an etrevroadeleg. Ha gerioù evel *plato* hag *osean* a nac’han ober ganto. Evel m’ec’h eus lennet e *Lestr Jakez Karter Kentañ Geriadur Eflamm ha Riwanon* ne gilant ket dirak ober gant geriadur ar yezh arnevez hag e implijan dichipot gerioù evel *sammgarr* pe *kevandir*, h.a.

Da lavaret dit va soñj dik war ar c’hraf-se e rankan anzav e heugan o welet gerioù gallek oc’h intrañ ar brezhoneg. Met bez’ e rankan lavaret ivez ne blij ket din nemeur lenn iskisterioù ar yezh « arnevez », gerioù ganti keit ha ma brec’h ha n’eus ket a zistag dezho, alies a-walc’h. Klask a ran-me an hent etre, strizh ha diaes, oc’h ober gant gerioù nevez p’o c’havan berr hag heson. Ne gilant ket dirak ober gant gerioù « poblek », kennebeut. Setu d’am soñj hent ar « furnez » ... Ar pezh a gont evidon eo ober {304} gant ur yezh reizh en he framm. Rak mar bez c’hoant skarzhañ eus hor yezh an holl c’herioù c’hwezh ar galleg ganto en em gavo an hanter eus geriadur Roparz Hemon er bloù ha ma ne skriver nemet gant geriaoueg ar yezh arnevez ne vezor ket komprenet gant al lennerion (rouez a-walc’h int dija).

Pa oan o treiñ *Jakez Karter* e oan en em gavet gant ar ger gallek *astrolabe*. Ha me ha mont da c’houlenn digant Vallée pehini e oa e gevatal brezhonek : *steredlec’hier*, emezañ. Diwezhatoc’h en ur studial ar *C’hatolikon* setu me o lenn *astralab*. Met perak an diaoul eo bet Vallée (pe gentoc’h Mordiern) o c’hoveliañ ar ger *steredlec’hier* — re hir — (gallet o dije skrivañ *sterlec’hier*) pa oa dija eus ar ger *astralab* pemp kantved ’zo ? Hep mont da adkemer an holl c’herioù gallek a zo o paotañ en hor c’hrennnezh (renablet gant Arzel Even), e kav din e ve gellet ha dleet mont da buñsañ enni gerioù zo a ve aesoc’h da embreger eget gerioù re hir. Bremañ emañ ivez ar gerioù a denn d’ar bed a vremañ ha ne oa ket anezho diagent. Evit ar re-se hon eus da welet penaos o zreiñ e brezhoneg mat evit kaout gerioù berr hag heson. Mar ne c’hellomp ket o zreiñ evel-henn neuze o brezhonekaat diouzh ar soniadoniezh vrezhonek.

Nebeutoc'h-nebeutañ e tabutan war gudennoù hor yezh. Labourat a ran ingal ha dizehan rak sur on ez eo kreñvoc'h skouer al labour kaset da benn eget tabutoù didermen na reont nemet gwanaat hon nerzhioù ha ne servijont e gwirionez nemet enebourion ar brezhoneg. Liz d'an holl bremañ e c'hell bugale Breizh kaout levrioù brezhonek a c'hoari par-ouzh-par gant ne vern pe levrioù bugale er yezhoù all.

KIS-331 – Danvez evit geriaoueg ar vezekniezh.

(TAM da GE – 19 03 85)

- « bec-de-lièvre » **korvoulc'h** (Dujardin) g.
- « kleizenn » Br.EA. /groɛm/ **gwremm** g.
- « épiploon » **gwezell** b. (Dujardin).
- « fièvre (terzhiennig verbad) » **kinion** (an Henbont), **kinijenn** b. (Kastellnevez).
- « doigt mutilé » **monkon**.
- « pellicules (de cheveux, de peau) » **sec'henn** b. (Krazh + Dujardin), **kennenn** b. (BrT.).
- « mal de Pott » **dilec'h** g.
- « pus » **gorbenn** (Y. ar Gow) ; **distir** g. (Dujardin), v. **distirañ**.
- « pus sanguinolent » **linwad** pe **lizwad** (BrT.).
- « roc'hal » **kroanat** (Kab-Sizhun).
- « toux : pasaat evel gant an trakeit » **teurc'heuniat** (Ospital-Kammfroud) ; « pasaat evel un torzhelleg » **torlonkat** (Brud).
- {305}** « tumeur (kalet, ouzh divvorzhed ar c'hezeg, da skouer) » **strilhenn-gorz** (BrE.), **korbezenn** (Y. ar Gow).
- « herpès » **balbez** (Landreger).
- « lec'h etre an divvronn (ma lakae ar plac'hed o frilian) » /zalgɔd/ (Krazh), /zargoɛd/ (Keberen), /falgoɛd/ (Rianteg). Ar vugale a lavarer dezho « lakaat o serviedenn en o /zalgɔd/ ».
- « angine » **konkoez** (RC 18).
- « brebis qui n'a pas d'oreille » **gôl** (RC 5).
- « (chien) enragé » **konniriek** (RC 4).
- « exciter » /kəfraɣəj/ (BrEA.) **kefreviñ** (Kb. **cyffraw**).
- « lancer » /fraɣəj/ (BrEA.) **freviñ** ; pa vez ur c'hlañvour o wellaat, e vez lavaret : « **frevaat** a ra dezhoñ ».
- « gwelllaenn ar marv » **frevenn** (Landol).
- « stomok (un hoc'h, h.a.) », Kn. **agen** b.
- « épidémie, fléau », krKb. **bad** b.
- « fléau, mortalité », krKb. **ball** b. (Br. balvent n'emañ ket ennañ ar gedrann **marv**-).
- « carcasse d'animal », krKb. **abwy**.
- « cadavre », krKb. **abar** g.
- « ampoule (cor, durillon) », Kn. **bothel, bothan**.
- « concubinage », krKb. **caradas**.

(GE da TAM – 25 03 85)

Splet a c'hallin tennañ eus an danvez a bourchasez din, kuites da arbennikaat ar sterioù. Mat e ve anaout evelkent gerdarzh reoù eus ar gerioù-se pe, da nebeutañ, un alberz eus o c'herentiezh.

[(GE – 10 03 86) Anv ebet evel just da zistroadañ an termenoù en arver gant diskoachadennoù a seurt gant ar vozad c'herioù teodyezhel pe all a gaver amañ diaraok. Na kennebeut da zerc'hel ar ster dik o

doa en ur bed aet ken pell diouzhimp hag ar Grennamzer. Da skouer e'm geriadur a'r vezekniezh e ran gant *frou* (dibabet kentoc'h eget *frev*, sl. La-08 26-7) « stad m'emañ un arc'hwel, un organ, h.a. bet fraouaet » ; *fraouaat* « enaouiñ » pe greskiñ un arc'hwel, ur gwered ; Gl. « stimuler » ; *enfrou* « embolie » — pezh a glot ervat gant ar ster roet a-us da *freviñ* « lancer », pa ouzer ez eo an emboliezh bannadur ur sonnenn pe un aezhenn e red ar gwad. Sl. ivez GBLF ¶ 39.]

KIS-332 – Ur furm nevez a'n neuroz brezhon : an « etrefoedeleg ».

{306}(GC da GE – 24 03 85)

E chiotoù Skol-Veur Roazhon (Rann ar C'heltieg, anat !) e lenner : « Bretagne = l'Éverest de la névrose »... Peadra da brederiañ.

(GE da TAM – 25 03 85)

En ur metou kefredel ordinal e vez peurliesañ a-walc'h diskouez disolded un dezenn evit ma kollfe he difennerion. Padusted ar mennozioù droch a anavezomp er metou breizhek a brou, mar bije ezhomm c'hoazh, n'eo ket gant an damant d'ar wirionez e vez lusket an dud, hogen gant fiñvennoù teñval, e-maez diraez an devezout. Poan gollet enta klask o c'hendrec'hiñ dre ar poellata. D'o c'hompren e ranker, plijet pe get, mont dre batromoù-displegañ bredelfennadel.

Pezh a gavan dezverkus e tezennoù paotred an etrevroadeg n'eo ket ez erbedfent amprestañ gerioù etrevroadel, na zoken ez intentfent an amprestañ-se evel ur pleustr distag diouzh un tres hollek da ziorren ar yezh (pezh a zo evel just ur fazi hentennel bras), met e fell dezho sturvezhañ hep diorren ar yezh. Eus diorreerion ar yezh e reont d'ar muiañ saverion c'herioù, kalficherion ha n'eus koulz lavarout netra da dennañ eus o labour. Ne anavezont a-benn ar fin d'ar brezhoneg nemet div vammenn a zo « lavar pemdeziek an dud » hag an amprestoù etrevroadel : produerion an « etrefoedeleg », na petra 'ta.

Pa geñverier an treug skolveurel o deus graet lod eus an etrefoedelegerion ha fillidigezh kefredel ar brezhoneg evel m'en arveront e ranker souezhañ ouzh an dislank. Penaos avat displegañ an dislank-se ? Komz a « angerzh dallus » ne spir ket nemeur. Sklaeriusoc'h eo, a gredan, ar vredoniezh freudek.

Houmañ, o tioueliañ ar bri lakaet war « lavar pemdeziek an dud », a lak a-wel evit gwir un *argizañ* etrezek an darempredoù *kezivik*, an distro d'ur *vammyezh wengelek* (gwengelek dre berzh an digeñver splann etre he meurdez en eriunelloù hag he zrugezh er werc'helezh).

Diouzh an tu all, ar skornadur eus barregzhioù-diorren ar yezh e gounid un alouberezh gant ar gerioù etrevroadel zo un erzerc'had ken fraezh {307} all eus an argerzh termenet evel *hevelebiñ ouzh an argader*. Hep mar o devez Breizhiz buhez et donedigezh ar bed arnevez evel un argaderezh, hag un ersav ret eo bet eus o ferzh en em hevelebiñ ouzh ar argader. Dehentadurioù liesseurt zo bet ganto. Dre an treug berrañ, ar gwerc'helaat eeun, e teujont da « C'hallaoued evel ar re all » en ur ober ur remziad pe zaou. Evit un niver anezho ne voe ket klok ar gwerc'helaat : Gallaoued evit ur gwel, e c'houlerc'hent en eriunelloù, o tec'hmegañ ur Vreizh koulz broad ha Frañs, ur brezhoneg koulz yezh hag ar yezhoù broadel. Er gennad-mañ e voe ivez meur a dreug. En hil kentradet gant Vallée, e labourad da goazhañ an dislank etre an dec'hmegadoù hag ar beziadoù, e *krouad* ur yezh nevez, ken diforc'h diouzh « lavar pemdeziek an dud » — eviti da vezañ kenorin gantañ — ha ma oa diouzh ar yezhoù broadel — eviti da vezañ a stuz kefredel ganto ; yezh a zifourkas d'he zro er werc'helezh dre liammañ he zonkad ouzh ur *c'hrouiñ* kefredel, arzel ha speredel a lakae ar yezherion e darempred *gwerc'hel* ha n'eo ket mui *eriunellel* gant ar bed. Aes eo kompren an dic'hallus ez eo, diwar ma vezer gludet en *argizañ d'ar c'hezivik*, ankrousañ savlec'h a oufed da ijinañ, degemer ur yezh a ziskouezer evel *krouet*, hep diazez kevredigezhel, hep kantreizh er yezhoù all ; kantaezet ne c'hell ken bezañ nemet evel un *dianzav a'r vamm* (ar mammoù a Vreizh-Izel) hag un *dismeg d'an tad* (ar galleg hag e barezed ar « yezhoù bras » ma c'houlenn uvel ar brezhoneg bezañ degemeret en o zouez). Gwarzh ar stourmerion rak kaozioù a vanje diintant da dud o farrez zo par d'o min divarc'het pa glevont n'eus ket kevatal galleg d'ur ger brezhonek arnevez.

Dav eo lavarout e oa bihan chañsoù an hil valleat da zifourkañ er werc'helezh ; ha koulskoude e teuas *Gwalarn*, nebeutoc'h diazezet war ar parlantoù hag ar plegennoù kempred eget ma'z ae da ziazez d'ur yezh ha d'ur bed nevez. Ken diasur all eo berzh ar yezh arnevez, ha hi harpet ouzh *Gwalarn* hag he barr-krouiñ da nerzh kevredadel nemetañ.

Asurat tra eo avat tonkad al luskadoù o tifenn « lavar pemdeziek an dud ». Pa'z eo ankrouus ar parlantoù, dre fealded e chomont ankrouus. Pa emañ ar parlantoù beuzet gant ar galleg, dre fealded atav e tigoront bras o dor da vorad an amprestoù. O afer goude holl. Met dav eo diskuliañ ar gaou ez eo tremen ar parlantoù d'ur wir yezh (pe, a-gemparzh, ar gwalarneg da « lavar pemdeziek an dud »), hag an taol sigoterezh ez eo goulenn staelad kevredigezhel ha dezvad amaezhiadurel evit ur c'helan yezh dindan e adlivad etrevroadel. L'Éverest de la névrose ? Grafitier chiotoù Rann ar C'heltieg oa daoulagad lemm en e benn !

Sl. KIS-269 – Evezhiadennoù a-zivout *Jedonezh* Yvon Gak, La-08 112hh & 116h pergen. KIS-297 – Yezh ha Pazenn a'r melezour, La-08 185hh. KIS-301 – Dialectes et langues, La-08 193hh. KIS-302 – Trois cas de figure de la néologie, La-08 196hh. KIS-306 – *Diwan* hag an etrevroadeg, La-08 209hh. KIS-310, La-08 225 1.6hh. Sl. ivez G. ÉTIENNE, Lettre à Denise Le Dantec, *Poésie Bretagne* 6.3hh.

(GE da DLD – 15 04 85)

[...] un modèle explicatif de certaines conduites bretonnes. L'irruption moderne dans le monde traditionnel a trouvé en Bretagne, en plus de l'écart des mœurs, celui de la langue. Les Bretons y ont répondu de deux façons conjuguées : le repli sur la vie familiale, l'assimilation, tirant profit de deux processus décrits par Freud comme régression vers les relations archaïques et identification à l'agresseur. La composition de ces {308} deux mécanismes n'est pas obligatoirement pathologique : la plupart des Bretons ont su s'en tirer, gagnant par l'un un approfondissement affectif et par l'autre une prise originale sur le réel. En tout cas, ils avaient là l'occasion d'accéder à la place vraie de l'homme : dans le rapport d'étranger, en exil, en même temps que de plein cœur avec l'être. Mais il y a aussi des formes abortives, des dérapages pernicieux. Je crois que tout se passe au cours de la régression vers les relations archaïques ; celle-ci, qui est un processus normal de défense (c'est le mythe d'Antée), peut se pervertir en se compliquant d'une fixation. Antée s'enracine et toute sa force reflue vers la terre avide. Ainsi ces Bretons dont toute l'affectivité gravite autour d'une Bretagne syncrétique, ciment mythique englobant ici un parler villageois, là des croyances religieuses, là encore tels particularismes. Ces objets sacrés, vus d'un regard étranger, sont tout à fait insignifiants, vestiges déshabités et pourtant hantés par ces prêtres païens. Ce serait simple folie douce s'ils ne prétendaient organiser socialement et politiquement leur culte. Et c'est là qu'entre en jeu, et perversément, l'identification à l'agresseur. Au lieu de trouver, grâce à celle-ci, une prise neuve sur le réel et d'ouvrir de nouvelles terres *poétiquement*, ils gonflent leur Bretagne fantasmatique et exigent pour elle tous les droits d'un pays réel. S'ils réclament l'indépendance politique c'est seulement pour couvrir leurs gîtes archaïques d'une organisation d'État moderne qu'ils imaginent comme devant en être le rempart (sur ce point, les partis bretons ont une structure typique : l'UDB par exemple affichait publiquement un socialisme moderne — tiersmondiste et radical — mais en fait tenait tout son ressort d'une violente passion bretonne couvant au cœur de ses militants, se traduisant par un discours privé brûlant de pulsion archaïque, tactiquement gardé en réserve). Le « Breton à l'école » est une autre escroquerie. Ce qui est présenté comme devant constituer un bilinguisme avec le français est l'ensemble des résidus de parlers locaux (les vrais *terminal speakers* sont nés avant la première Guerre mondiale) [(GE – 11 03 86) Il était intéressant récemment d'entendre le linguiste Claude Hagège sur *France-Culture* rectifier le discours revendicatif de *Diwan* en signalant que le breton en cause « n'est pas une langue, mais un ensemble de dialectes », et qu'il ne pouvait être question de « bilinguisme », mais de « diglossie ».] — le breton moderne qui, seul, pourrait être une langue véhiculaire est objet de répulsion, comme *déni de la mère* car il ignore les dialectes, et *défi au père* car il a largué les amarres de la langue qui tira les Bretons hors de leur Moyen âge, le français.

Autre fait significatif : alors que ses cours à l'École des Hautes Études réunissent étudiants et spécialistes du monde entier, le Professeur Fleuriot, celtiste et historien de notoriété internationale, attire cette année à la Section de Celtique de l'Université de Rennes... un seul auditeur.

(GE da GC – 29 03 85)

Ar meizadur a glaskan dezgeriañ abaoe pell eo hemañ : ar werc'helezh ned eo ket ar bed diflach hor bez gantañ darempredoù naturel (kalvezel ha gouezoniezhel, en ur ger : soliadell), hogen an nid, eleze ar galloud fiziet ennomp da azneveziñ dremm ar bed. [...] Gouestlañ a reomp kalz eus hon labour d'ar brezhoneg, ya, al labour-se avat ned eo ket aznevezus d'ar brezhoneg hepken ; mar bez aznevezus da zremm ar bed, en em gavo aznevezet ar brezhoneg war ar marc'had. An doare nemetañ eo da reiñ digor d'ar brezhoneg er werc'helezh. « Stourmerion ar yezh » a lak o dorn war an hael hag a {309} sell war o c'hiz, etrezek ur ouenn gelt, ur vroad vrezhon, un impalaeriezh pe me 'oar, pe a sell war-dreñv ivez ha heuliet int gant ar bobl pe c'hoazh benniget gant ideologourion ar mare — hag an disoc'h eo pezh a anavezomp : gaonac'hded yezhel ha kefredel, freuz brezel. Evel a lavarez, ur pikol studienn a ve da sevel. Ken pouezus eo e yezh d'un den ha reizhiad e dalmerennoù, pouezusoc'h zoken : merc'h d'an nid, ez eo d'he zro mamm d'an nid ; trawalc'h gant an

damkaniezhoù soliadellour a ra eus al lavar ur benveg eztaoliñ ha kehentiñ ; afer gentañ ar yezh eo an nid. Dañjerus bras evit mab-den c'hoari gant ar yezh hep derc'hel stad eus an devoud-diazez-se.

Bep ma'z an ez on techet d'ober an un dra eus an neuroz hag ar pec'hed orin. Ganet omp dougerion d'ur bac'hadur hon disrann diouzh ar werc'helezh ; ma n'eo ket ar bac'hadur-se neuroz hepken, da nebeutañ ez eo an neuroz lodek er bac'hadur. Galvet omp da zifourkañ er werc'helezh. Hon avantur hon lak da intent war an dachenn petra eo ar bac'hadur, an dañjer d'e greñvaat c'hoazh, ar chañsoù d'e derriñ. N'eo ket e termenoù difetis un divezouriezh hiniennel, evel ma rae Tadoù mat hon bugeliezh, hogen a-dreuz da zarvoudoù fetis, unel, istorek hon c'hedvuhez. Ne vez ket a saviad neptu : adalek ma'z eer tre en avantur (en avantur ar brezhoneg evidomp), ez eur gennet er pebeilad, pe zifourkañ er werc'helezh, eleze liammañ tonkad ar yezh ouzh aznevezerezh ar bed ha war un dro azneveziñ ar yezh, pe sankañ en ur bac'hadur neurozel kalz donoc'h ha sachañ ar yezh d'he distruj.

KIS-333 – Kb. **trefn**.

(GE da GP – 01 05 85)

Evidon-me a gendalc'h war va fouezig da gas war-raok Geriadur ar Vezekniezh. Strivañ a ran dreist-holl da ziazezañ ar yezh (troiennoù, frazennadur), a zo da nebeutañ ken pouezus ha diazezañ ar c'heriaoueg. Dres, un nebeut sklerijenn a'm eus da c'houlenn diganit a-zivout krefen 'zo. Hiziv e c'houlennin hepken petra a ouzout diwar-benn Kb. **trefn**. Betek-henn ne'm eus diskoachet nemet un arroud eus RC 43.272, e-barzh ur rentañ-kont gant J. Vendryes war *BBC* : « **trefn** “arrangement, bon ordre” d'ou “logement, mobilier” (se rattache à la même racine que **tref** ; le verbe **trefnu** signifie proprement “se poser, s'installer”, cf. **ev treigil ev threwna** “où se répand-elle ? où s'arrête-t-elle ?” *BBC* 88.10 en parlant de la mer, **ef a antrefna** “il ne se pose pas” BT 37 17 en parlant du vent. » Moarvat n'eus skoilh ebet ouzh degemer ur Br. **trevn** b. war un taread ma chom blin dre vezañ bet gwallgaset gant mil arver an termenoù **urzh (-iata, &)**, **framm (-adur, &)**, **sez (desez-, &)**, h.a. Soñjal a ran da skouer er ster a gaver gant Gl. **agencement**. {310} Talvoudus e ve ar bennrann-se ivez evit deskrivañ stadoù a draoù a seller diouzh savboent un « urzhiadur » bevedel ; sk. Gl. « la croissance anarchique des tissus », Br. **teñvadur antrevnek ar gwiadoù**.

(GP da GE – 04 05 85)

A-zivout Br. ***trevn**, n'eus kudenn ebet ; un arliv *at home* zo dezhañ avat ; testeniet e vez **anhrefnu** a-c'houde an 13^t kantved hag anat eo e ve ***antrevniñ**, hogen kent eget ***antrevnek** e ven tuet da ober gant ***antrevn** hepken diwar skouer ar c'houblad **mouezhiek ÷ divouezh** (ha sl. ivez Kb. **anhrefn**).

KIS-334 – Gl. **-matique, -mateux**. Sz. **-matic, -matous**. Al. **-matisch, -matös**.

(GE da GP – 04 05 85)

Amañ e kavomp, evit amprestañ termenoù etrevroadel, ur gudenn nad eo ket bet spisaet c'hoazh. Orin al lostgerioù en arver.

Gl. **-matique**, Sz. **-matic**, Al. **-matisch** zo amprestoù diouzh hGr. -ματικὸς, hemañ o vezañ al lostger adanvel evit an anvioù e -μα (φώνημα, ποίημα, θέμα, ῥεῦμα, κῶμα).

Arver al lostger-mañ er yezhoù arnevez a glot dre-vras gant hini al lostger a orin gresianek. Talvezout a ra da furmiñ an adanv : Gl. **phonème** g., **phonématique** aa. ; Sz. **drama** g., **dramatic** aa., Al. **System** n., **systematisch** aa. Tennet e vez ur pennanv eus an adanv-se, dre bennanvaat : Gl. **asthmatic** aa. & g. ; Sz. **rheumatic** aa. & g. ; pe dre zeverañ : Al. **rheumatisch** aa., **Rheumatiker** g. Merkañ e tever ar Sz. un adanv eilvet e **-matical : asthmatical**.

Gl. **-mateux**, Sz. **-matous**, Al. **-matös** a gaver e yezh ar vezekniezh da furmiñ adanvioù diwar dermenoù amprestet diouzh hGr. {311} Sk. ἐμφύσημα, ἔκζεμα, χῶμα, οἶδημα, ἐρύθημα. Gl.

emphysème, eczéma, coma, œdème, érythème. Sz. **emphysema, eczema, coma, edema, erythema.** Al. **Emphysem, Ekzem, Koma, Ödem, Erythem.** Adanvioù deveret : Gl. **emphysémateux, eczémateux, comateux, œdémateux, érythémateux.** Sz. **emphysematous, eczematous, comatous / comatose, edematous.** Al. **ödematös, erythematös.**

A-du-rall ne'm eus ket kavet an displegadur eus orin al lostger-se nag ar perag eus e arver e-lec'h al lostger tennet eus an hGr. -ματικός. Un nebeut evezhiadennoù ne c'hallan ken ober :

– war a hañval, eo c'hoarvezet an deveradur e **-mateux**, h.a. pa na veze ket testeniet an deverad hGr. e -ματικός ;

– ne hañval ket bezañ diforc'h ebet peurliesañ en arver etre an div steudad deveradoù e **-matique**, h.a. hag e **-mateux**, h.a. E degouezhioù 'zo e kaver kichen-ha-kichen un deverad a bep steudad, heñvelster : Al. **ödematös, ödematisch**, pe gant arbennikadur an termen e **-matique** : Gl. **eczémateux** aa. & g., **eczématique** b. (an termen-mañ diwezhañ, oc'h aroueziñ un anaf kroc'hen kerentiet d'an ekzema, a hañval bezañ bet nebeut arveret) ;

– da orin furmidigezh al lostger **-mateux**, h.a. e hañval din bezañ daou luniad :

– an eil hGr. -ματώδης (sk. οίδηματώδης < οίδημα, εἶδος « œdémateux, semblable à une tumeur » *Dict. Gr.-Fr.*, J. Planche, 1838 ; ρευματώδης < ρεῦμα, εἶδος « de l'espèce des fluxions, qui y ressemble, qui en tient » id. *ibid.*)

– egile La. **-osus** (sk. **formosus** < **forma**, **verbosus** < **verbum**).

Korvoet eo bet gant ar yezhoù arnevez al lostger hGr. -ματώδης (sk. Al. **Erythematodes**), koulz hag al lostger hGr. -ώδης (sk. : eus hGr. γεώδης eo bet tennet Gl. **géode** ; nevezc'heriet eo bet Gl. **staminode, plasmode**). Hogen « le suffixe **-(o)ide** a éliminé **-ode** comme suffixe d'adjectif. [...] Quand l'adjectif grec a été retenu, il n'a gardé en français son statut d'adjectif que pourvu d'un suffixe approprié : ainsi σπασμώδης n'a pas donné ***spasmode**, mais **spasmodique**. » (*Dict. Struct. Voc. Savant*, 1980).

Merkomp diseurtiezh ha valigañs an diskoulmoù dibabet er yezhoù arnevez : lostgerioù **-matique, -mateux, -matoïde, -odique** heñvelster pe get ; lostgerioù disheñvel eus ur yezh d'eben evit termennoù kenster, sk. Gl. **lupus érythémateux**, Sz. **lupus erythematoides**, Al. **Lupus erythematodes, Erythematodes**.

Evit ar furm da reiñ e brezhoneg d'an amprestoù etrevroadel studiet amañ e sav ur steudad kudennoù :

1. hGr. -μα.

Daou ziskoulm a gaver er yezhoù arnevez :

a) Gl. **coma, eczéma**. Sz. **drama, edema**. Al. **Koma, Drama**.

b) Gl. **drame, œdème**. Sz. **phonem(e), system**. Al. **Ekzem, Ödem**.

Tuet eo ar Sz. d'an diskoulm a), ar Gl. hag an Al. d'an {312}diskoulm b). E brezhoneg e kaver ivez an daou ziskoulm :

a) **ekzema, koma** dindan levezon ar Gl. ; drama dindan levezon ar Sz. dre hantererezh ar Kb. (amprest Kb. 1825, GPC ; amprest Br. 1932 KGBR., GIB, 1931 [1933] VALL.).

b) **fonem, tem**.

War ar c'hraf-mañ e chom mut Roparz Hemon en e **Gerioù etrevroadel** (HY 1957). Evezhiomp ez eo tuet an aozerion, dindan levezon ar Gl. hep mar, da zibab an diskoulm b) evit an termennoù kalvezel arnevez.

2. Adanvioù a-geñver gant ar pennanvioù etrevroadel amprestet. Daou hent a gaver c'hoazh :

a) Amprestañ ivez an adanv digant ar yezh-kein : hGr. μαθηματικός, δραματικός. Gl. **mathématique, dramatique**. Sz. **mathematic / mathematical, dramatic**. Al. **mathematisch, dramatisch**.

Menegomp ar pennanvaat c'hoarvezet gant an adanvioù-se : hGr. μαθηματική (ἐπιστήμη), τὸ δραματικόν. Gl. **(la) mathématique, (le) dramatique, (une) dramatique**. Sz. **mathematics, dramatics**. Al. **Mathematik, Dramatik**.

Menegomp ivez an deveradoù diseurt diwar an adanvioù pennanvaet : Gl. **mathématicien**. Sz. **mathematician**. Al. **Mathematiker**, **Dramatiker**.

E Br. e kaver :

a') Adanvioù amprestet **war-eeun** : **aksiomatek**, **astmatek**, **dogmatek**, **kromatek**.

a'') Adanvioù deveret diwar furmoù pennanvaet (pennanvaat c'hoarvezet en ur yezh-kein a-raok an amprestañ) : **aksiomatikel**, **matematikel**.

Merkomp e voe amprestet ar furmoù pennanvaet a orin gresianek hag o verkañ arzoù pe skiantoù ken abred hag ar c'hrennvrezhoneg : **fizik** (C. 1464 **fisic**), **matematik** (id. **matematic**), **muzik** (id. **music**), ha gourel e oant. Amprestoù heñvel a c'hoarvezas e Kb. : **ffisig** (dre ar Sz. er 14-15^t kantved), nemet pa voe kel da envel ar ouezoniezh arnevez e voe luniet **ffiseg** e 1928 (GPC) diwar Sz. **physics** hag al lostger **-eg**, bet debarzhed dezhañ en 19^t kantved merkañ ar skiantoù, evel ma tebarzhas Vallée en 20^t an hevelep kefridi d'al lostgerioù **-oniezh**, **-ouriezh**.

b) Deverañ hervez reolennoù gerluniañ ar yezh-tal. Dav eo lavarout e vez dibaot-tre pleustret an hent-mañ er yezhoù a'm eus kemeret da zave amañ. Ne welan da venegiñ nemet Gl. arnevez **systemique** deuet da zoublad da **systematique**.

E brezhoneg, en eneb, n'eo ket nemedennek ar skouerioù. E-touez an termenoù a zo hGr. -μα en o orin, menegomp **drama** a {313} voe deveret diwarnañ gant Vallée an aa. **dramadek** e 1932, furm hiron savet emichañs dindan levezon Kb. **dramadaidd**, **dramadig**, h.a., a zo bet erlec'hiet outi er bloavezhioù tregont ar furmoù **dramaek**, **dramael**, levezonet ivez gant Kb. **dramaol**, h.a. Menegomp c'hoazh Br. **dogmenn** hag an adanvioù deveret **dogmennel**, **dogmennek**, e kevezerezh gant **dogmatek**.

O ledanaat an dachenn, hag o sellout ouzh an termenoù etrevroadel a orin gresianek (ha n'eo ket hepken ouzh ar re e -μα), e stader n'eus bet betek-henn reolenn ebet o ren war furmadur an adanvioù brezhonek. Kichen-ha-kichen e kaver dedaoladoù an daou hent :

hGr. ἔρως, ἐρωτικός. Br. **eroz**, **erotek**.

Sz. **neurosis**, **neurotic**. Gl. **névrose**, **névrosé** / **névrotique**. Al. **Neurose**, **neurotisch** (**Neurotiker**). Br. **neuroz**, **neurozek**.

Roparz Hemon, en e Gerioù etrevroadel (o.m.), a erbed heuliañ gwech un hent, gwech an hent all :

a') **aromatek**, **klimatek**, **limfatek**.

a'') **fizikel**, **hidrostatikel**, **matematikel**.

b) **hemostaz**, **hemostazek** (Gl. **hémostase**, **hémostatique**) ; **larinks**, **larinkset**

(Gl. **larynx**, **laryngé**). (Anzav a ran n'on ket deuet a-benn da gompren ar perag eus e zibabou bep taol, ouzhpenn ma tegouezh gwechoù 'zo evel amañ gant euzhadennoù.)

Pe reolennoù degemer enta evit skrivadur brezhonek an termenoù da amprestañ a zo hGr. -μα, -ματικ-, h.a. en o orin ?

I. hGr. -μα, Gl. Sz. Al. **-m(e)**, **-ma**.

Ar pep eeunañ e ve kenderc'hel ar boazioù o ren, eleze derc'hel evel just en o stumm ar gerioù arveret endeo (**drama**, **koma**, **tem**) ; evit an amprestoù da zont, na bellaat re diouzh al linenn heuliet betek-henn, da lavarout eo derc'hel kont eus an dibaboù Gl. (sl. p. 311^h diaraok).

II. Gl. **-matique**, **-mateux**, h.a.

An diskoulm eeunañ evit ur gwel e ve deverañ an adanvioù hervez reolennoù gerluniañ ar yezh-tal, eleze ober gant **ekzemaek**, **-el**, **eritemek**, **-el**, **fonemek**, **-el**, **komaek**, **-el**, h.a. Hogen, o vezañ m'emaomp amañ e tachenoù kalvezel rik dirak termenoù tonket da virout o staelad etrevroadel ha liammoù strizh gant o c'hevatalioù er yezhoù all, e vo gwell — hag eeunoc'h a-benn ar fin — heuliañ dre-vras hent an amprestañ : **astmatek**, **limfatek**, **tematek**.

{314} Koulskoude, mar heulier an erbedadenn diagent e ranker reiñ d'an adanvioù etrevroadel **-mateux**, h.a. ur c'hevatal Br. a vo, ac'hoel ma kempleger da reolennoù Roparz Hemon : **-matozel**, **komatozel**, **ekzematozel**, **eritematozel**, **emfizematozel**, **edematozel**, h.a. a zo kemend-all a

euzhadennoù ; n'en em glevan ket o lavarout : « Emañ ar c'hlañvour en ur stad komatozel ». Aze e welan c'hoazh daou hent d'an diskoulm :

a) Pe distreiñ d'an deverañ hervez reolennoù gerluniañ ar yezh-tal, hag ober gant **ekzemaek**, **-el**, **emfizemek**, **-el**, **edemek**, **-el**, **komaek**, **-el**, h.a., hent na gavan ket gwall vastus pa dennfe d'ober ur meni sae harlikin eus ar c'heriaoueg etrevroadel e brezhoneg.

b) Pe harpañ war ar stadadenn ne denn ket d'ar ster met d'ar furm hepken, forzh pe orin a ve dezhañ a-du-rall, ar c'hemm etre **-matique** ha **-mateux** ; diwar se, divizout unvaniñ ha reiñ ar Br. **-matek** da gevatal da Gl. **-mateux**, Sz. **-matous**, Al. **-matös**, ha degemer : **ekzematek**, **emfizematek**, **edematek**, **komatek**, h.a. Eeun e hañval din an diskoulm-se bezañ ken e-keñver poell diabarzh an termenoù etrevroadel brezhonek, ken e-keñver o darempred gant o c'hevatalioù er yezhoù all.

Evit a sell pennanvaat an adanvioù-se, ne savfe kudenn ebet : **komateg** g. ls. **:-eion**, **ekzemateg**, h.a.

Merkomp pezh hon eus bet tro da verkañ c'hoazh : an adanv amprestet zo dezhañ ur furm hepken ha kontrol da gevrat an amprest e ve kevenebiñ da skouer ur furm **ekzematel** ouzh **ekzematek**. Seurt kevenebiñ piaouel d'al luniadurezh vrezhonek n'eo dedalvezadus nemet pa vez al lostgerioù **-el**, **-ek** perzhiat er reizhiad valleeq ; amañ avat ez eo perzhiat **-ek** en ur reizhiad all, pa'z eo bet dibabet da gevatal d'an Et. **-ique**, **-ic**, **-isch**, h.a. Dav eo merkañ neoazh e c'hoarvez e troioù 'zo un ampoent ma lusk « kenniñv ar perzhiadelezhioù » a-du gant ar yezh-tal, dre c'herioù all : ma krog ar yezherion da gantaezañ an amprestad nebeutoc'h evel etrevroadel eget evel kevanek ouzh o yezh voutin — c'hoarvezet eo seurt kemm perzhiadelezh da skouer gant an termenoù **neuroz**, **organ** a zeverer diouto an adanvioù **neurozel** ha **neurozek**, **organel** hag **organek** gant o ster valleeq. En arvar a vesk a zo gant an degouezh-mañ e welan koulskoude un arguzenn evit mirout a zeverañ diwar an termenoù etrevroadel hervez gerluniañ ar yezh-tal, hag evit klask liesañ gwellañ gerluniañ an termenoù arnevez diwar-bouez kedrannoù eus ar yezh-tal.

(GP da GE – 15 05 85)

{315} Anat eo e ranker loc'hañ diouzh ar gresianeg evel yezh-kein, rak e diabarzh ar yezh-se e kaver an deveradur $-\mu\alpha \rightarrow -\mu\alpha\tau\text{-}\iota\kappa\text{-}\omicron\text{-}\varsigma$.

Dont a ra Gr. $-\mu\alpha < \text{Ie. } *mn_2$, derez mann al lostger ***-me/on-**, anavezet mat el lod muiañ a'n indezeuropegoù (sl. BRUGMENN, *Grundriß*² 2.1.232-245 § 164-172), en o zouez er c'heltiegoù (PEDERSEN, VKG 2.60, 112, h.a.), sk. Br. *bramm*, *tamm*, *garm*, *bomm*, *skoulm*, *aman-enn*, h.a.

Evit a sell a dostoc'h ouzh ar gresianeg e c'haller daveiñ dreist-holl da E. SCHWYZER, *Griechische Grammatik* 1.522-525, P. CHANTRAINE, *La formation des noms en grec ancien* 175-190.

Genitiv ar pennanvoù e $-\mu\alpha$ zo $-\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$. « Ce suffixe est passé à la flexion dentale. L'origine de cette particularité est mal connue. On a pensé à la déduire d'une forme d'ablatif du type $\acute{\omicron}\nu\acute{\omicron}\mu\alpha\text{-}\tau\omicron\varsigma$ qui aurait été analysée en $\acute{\omicron}\nu\acute{\omicron}\mu\alpha\tau\text{-}\omicron\varsigma$ et interprétée comme un génitif. Mais il faut tenir compte d'autre part du type lat. *strāmentum*, skr. *śrōmatam*, etc. où intervient également un élargissement *t*. Quoi qu'il en soit, le suffixe se présente constamment en grec muni de l'élargissement en dentale. » (FNG 175). Alies ivez e kaver e gresianeg (hag e keltieg) ***-s-** dirak al lostger (dibaotoc'h eo ***dh** > θ).

Arver $-\mu\alpha(\tau)$ - er yezh kalvezel a zeu diwar ar sterioù roet dezhañ gant Platon, Aristoteles, Hippokrates : pourchas an tu da enebiñ ar stad ouzh ar gwered : $\delta\acute{\iota}\delta\alpha\gamma\mu\alpha$ « ar pezh a zeskad » ÷ $\delta\iota\delta\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ « an deskiñ », h.a.

A-zivout al lostger $-\iota\kappa\acute{\omicron}\varsigma$, sl. FNG 385-396.

Luzietoc'h eo kudenn $-\acute{\omega}\delta\eta\varsigma$, anezhañ un *s*-vonad.

Setu ar pezh a lenner FNG 429 : « Il a pu arriver que le sens propre du second membre d'un composé s'oblitére et qu'il se constitue ainsi un nouveau suffixe. Il existe une finale $-\acute{\omega}\delta\eta\varsigma$, avec le ton sur la pénultième, issu de la racine *od-* “sentir” (cf. lat. *odor*) qui a connu une grande fortune. Le sens primitif du suffixe a été conservé là où le sens de l'adjectif s'y prête [...] mais de bonne heure le sens du suffixe s'est dégradé. » Pelloc'h e spisaer : « La plupart des adjectifs en $-\acute{\omega}\delta\eta\varsigma$ sont tirés de substantifs. Ils expriment une ressemblance, puis simplement une qualité » (ibid. 430). « C'est

essentiellement la langue de la science et de la philosophie qui se l'est approprié. Il est constant chez Aristote. Enfin il a servi aux médecins pour désigner les maladies ou leurs symptômes : αἰμώδης, ἐλκώδης, θανατώδης, ἰδρώδης, ἰκτερώδης, νοσώδης, πυρετώδης, πυρώδης, etc. [...] En ionien-attique et dans la κοινή, le suffixe a été productif pour constituer le vocabulaire des savants, des techniciens, des médecins » (ibid. 432).

Evit a sell ouzh an darempredoù etre -ικός hag -ώδης e lennan c'hoazh : « Le suffixe {-ικός} ayant été utilisé dans le vocabulaire des médecins, il s'est ainsi trouvé en concurrence avec la finale -ώδης : νοσηματικός νοσηματώδης “maladif” sont également employés par Aristote ; — ἀσθματικός “asthmatique” chez Dioscoride et ἀσθματώδης chez Hippocrate, etc. » (ibid. 392).

{316} Evit bezañ klok, greomp anv ivez eus al lostgerioù all εἰδής : « Le suffixe {-ώδης} est dominé par l'influence de -εἰδής avec quoi il coexiste souvent (ἀερώδης et ἀεροειδής, νεφρώδης et νεφροειδής, etc.) » (ibid. 431).

Evit a sell ouzh **-mateux** / **-matous** / **-matös**, ne gav ket din e ve dioutañ ur perenneg -ώδης × -*ōsus*, hogen un erlec'hiañ -ματώδης → *matōsus* gant mezeion Roma hag o heulierion a'r Grennamzer. Da wiriañ ve, evel reizh. Seul aesoc'h oa ma oa kenorin marteze an daou lostger.

Sl. M. LEUMANN, *Lateinische Grammatik* 1.342 : « Die Herkunft von *-ōsus* ist umstritten und im Grunde unerkennbar. Man versucht, es irgendwie entweder mit gr. -όεις oder mit -ώδης gleichzusetzen. [...] *-ōsus* wie gr. -ώδης zu Wz. *od* “riecken” in lat. *odor*, gr. ὄζω, perf. ὄδωδα. Nach SKUTSCH, *Kl. Schr.* 398 *vīnum ōsus* “Wein duftend”, **od-tos* [...]. Nach WACKERNAGEL bei NIEDERMANN, *IF* 10,246 **-ods-os* (*ods-* Ablautform zu *odōs -ōris*) als Besitz-kompositum “(Bocks-)Geruch habend”, mit *o*-Erweiterung gegenüber gr. εὐ-ώδης ».

Da-geñver ster : « *-ōsus*, denominative Adjektive der Bedeutung “reich an, versehen mit” » (ibid. 341).

Un evezhiadenn a rin a-zivout stagadur **-ek/g** ouzh ur bennrann dibennet gant ur sonenn. Lies gwech ez eus bet eveshaet e ranked etrelakaat ur /j/ (talout a ra ivez evit **-el**), sk. **dramaiek**, h.a. (ha **sinemaioù** !). N'eo ket gwall heson ar stok sonennoù /drama | eG/ ha klasket ez eus bet dalbezherzel outañ. Ken gwir eo ma teuad, pa voe aet /δ/ > /Ø/ e BrT., da erlec'hiañ outañ un /x/, sk. /ex e/ gant un /x/ < {h} evit **ez eo** ha n'eo ket */e e/ a c'hortozjed.

Evidon-me e ven tuet da ober gant **-ma** → **-matek/g** hervez ar yezh-kein, dre ma kaver peurliesañ an doare-se er yezhoù kalvezel europek hag e c'haller sellet ouzh **-matek/g** evel un deverad *kentael*. Hogen, an holl zeveradoù *eilel* (hag en o zouesk al liester) zo da sevel hervez ar yezh-tal. Sk. **matemateg** hogen **matemategoù** ha n'eo ket ***matemateka (-tika)** ha me oar. Ac'hann, sk. **fonem**, **fonemateg** (ne lâran ket hon eus dober gant ar gerioù-se !). Netra ne virfe ouzhimp neuze a enebiñ ouzh **fonematek** un deverad **fonematus**, **fonematidik** hag an diaoul a oar, ken kaz en hon be dober dioute.

Evit a sell ouzh ar gerioù savet gant lostgerioù o taveiñ da La. **-ōsus**, ez anzavan ne welan ket perak en deus Hemon savet {317}-**ozel** pa oar an holl ez eo bev bividik e Br. **-us** < **-ōsus**. Da heul : **komatus**, **ekzematus**, **eritematus**, h.a. a ve kenkoulz, hervez ma santfe an arbennigourion an ezhomm da sevel un diforc'h etre **-matek** ha **-matus** (ar pezh na hañval ket).

(GE da GP – 17 05 85)

Ya, a-benn ar fin, peogwir e tegemeromp **-matek** diwar-bouez un treuzvarc'had ouzh e lakaat kevatal da Gl. **-matique**, h.a. hep daveiñ d'an **-ek** brezhonek na dreist-holl d'ar reizhiad valleeek **-ek/-el**, ez eo ken degemeradus all ur **-matus** kevatal da Gl. **-mateux**, h.a. hep daveiñ d'an **-us** brezhonek na d'e ster e Br. arnevez. An hent marc'hadmatañ eo a dra sur : e kement ma tegemeromp luniadoù etrevroadel, eveshaomp d'o zrafikañ an nebeutañ gwellañ.

Dre an abeg-se ivez n'on ket tuet da lakaat al luniadoù-se amprestet, ha **-matek**, **-matus** pergen, da arc'hwelañ **war un dro** hervez ar reizhiad ster **-el/-ek/-us**... Pe e tegemeromp ar pennanv hepken hag e teveromp diwarnañ hervez reolennoù an deverañ brezhonek hag e tegouezhomp gant steudadoù eus ar seurt : **koma**, **astm**, **eritem** ; **komaek**, **astmek**, **eritemek** ; **komael**, **astmel**, **eritemel**, h.a., pe e tegemeromp war un dro ar pennanv hag an adanv hag e kouezhomp gant ar steudad unel : **komatus**,

astmatek, eritematus — o terc'hel da reolenn ez enporzh al lostgerioù **-matus** ha **-matek**-se o c'hemeradurioù etrevroadel hep daveñ d'ar gevenebiezh a zo etre ster al lostgerioù Br. **-us** hag **-ek**. Ur paouraat e c'hallfe bezañ, unan damkanek a-walc'h avat : rak, unan a zaou, pe e chom an termenou-se stag-mat ouzh o arver etrevroadel (evel meni kalvezourion estren) hag e vront a-vloc'h o c'hemeradurioù etrevroadel, pe e stag ar yezh da ziorren un devezout piaouel war o sterva ha, war un dro, e krou termenou piaouel o tont da labourat e-kichen pe e-lec'h an termenou etrevroadel (evel kalvezourion vroat stummet gant o c'hevatalion estren). Da skouer, mar'm bije miret ar ger etrevroadel e'm GBLF, e'm bije ranket skrivañ : « neuroz **traomatek**, darvoud **traomatek** », tra ma'm eus gallet ober gant « neuroz **daraezel**, darvoud **daraezek** ». Diwar vont, e lakaen a-wel ned eo {318}ket kudenn ar gerioù etrevroadel unan diasavel (drezus da Boulaouen hepken an dibab etre *pellgomz* ha *telefon*), hogen unan dialuskel : un devezout bagol a skrap danvez e-lec'h ma kav mat ha ken buan all a grou danvez nevez : louad vije an neb a zo en e gerz barreezhioù ar brezhoneg na c'hounezje ket korvo ganto.

Ur gudennig a chom, evit distreiñ d'ar gerioù etrevroadel e Br. Tud gant an **astm** zo tud **astmatek** ; dre dennañ gounid eus ar furm etrevroadel brezhonekaet-se e forjer ar pennanv **astmateg** g. ls. : **astmateion**, ha se digudenn. Penaos ober avat gant **komatus** ? Tud **komatus**, **komatuzion** ? E gwir, ne vez ket arver bras eus seurt pennanvioù, gwell evelkent rakwelout kement degouezh a c'hell bezañ.

Un notenn hepken evit klozañ. Skouer **matemateg** a roez. Me oar ned eo nemet ur skouer, met ne welan abeg ebet da zilezel ar gerioù arveret endeo evel, en degouezh-mañ, **matematik** — dreist-holl pa arveromp a-du-rall **fizik**, **aksiomatik**, **elektronik**, h.a.

KIS-335 – Ar pellekadur er sturyezhañ.

(GE – 13 05 85)

Bezeta da gendec'heriañ ar Gl. **palliatif**, eleze « (louzoù) o tistav an azonoù hep delanvadiñ kerzh ar c'hleñved ».

Vallée, o kinnig **habaskaus**, **damefedus**, a venn bezañ meizet distriv gant ar yezher. Dibab a ra kedrannoù kennevin, prederiet ma'z eo da bellaat an nebeutañ gwellañ diouzh treugoù meiz arloezetañ brezhonegerion e amzer.

Ar priz da baeañ avat eo emañ an termenou kinniget en amzalc'h an treugoù arloezet hag e tegemeront diganto un eulegezh durc'haet strizh pe strishoc'h : dre c'herioù all, e vezont meizet war-eeun, ha distriv evel hetet, hogen gant ur ster nad eo ket an hini kerc'het gant an aozer. Ken ma ranker mont dre ur meni palforserezh evit goudaviñ an eulegezh c'henidik o sevel diouto dre berzh o c'hennevinded ha gourlakaat outo ar ster dibabet gant ar yezhour. Ken nad eo ket an nevezc'her evit diraez e unanded, da heul un torgammerezh andireadus etre an eulegezh c'henidik na baouez ket a zistreiñ hag an dave a ranker kenderc'hel d'ober d'ar c'hendec'heriad er yezh-kein war-benn he gourzhpouezañ. Seurt dic'halluster da droc'hañ funig-vegel {319}an nevezc'herioù, d'o difrapañ diouzh amestez ar gennevinded, a lakae splann a-wel Yann Ar Beg gant ar bomm : « Ar brezhoneg zo ur yezh arouezius (expressive). »

Eilrenk eo evelkent an displet-se, pe gentoc'h n'eus anezhañ nemet un arvez eus ar « pec'hed » a ra dalc'hidi ar gennevinded ouzh galvedigezh al lavar. E meur a lec'h all ez eo bet merket penaos ar (stur)yezhañ a ro d'al lavar an dro da vezañ andon dezhañ e-unan ; stadet eo bet e vez an nevezc'heriañ un nevezsteriañ bepred war un dro ; ha nevezsteriañ dre vezañ nevezzeulañ. Damantiñ d'un degemer distriv a-berzh ar yezherion, eleze strivañ da virout diflach an eulegezh kennevin, zo kement ha skornañ ar yezh en he beziadoù ha diskoultrañ diouti pep bezuster. Pezh a glaske Vallée ober, er skouer meneget da nebeutañ, eleze enporzhiañ un arganteul eus ar yezh-kein hag e blakañ war ur c'hanteul amzalc'het ar startañ gwellañ gant treugoù-meiz arloezet-paot er yezh-tal, zo kement ha serriñ gwin nevez e seier-ler kozh. Evel ur c'horf estren e c'houlenn ar ster nevez imboudañ ouzh an eulegezh kent — n'he deus ket e c'hortozet evit dougen sterioù. Ret eo anaout e c'hoarvez alies d'ar

ster nevez tiñvañ ha kemer plas etre ar sterioù kent (eus ar sturvezhañ-se e rae Klerg « astenn o nask d'ar gerioù kozh »), met dres, pa c'hoarvez an tiñvañ, ez ampleg bepred un digennevinaat e mod pe vod. Div skouer hepken : 1. Ar Br. **karr** en deus gounezet ar ster « tangarr » dre berzh ma teue kennevin an tangirri ha digennevin ar c'hirri-kezeg. 2. Pa zivizas ar riñvoniourion reiñ d'ar Gl. **anneau** ur ster dezho, ne badas ket ar c'henniñv etre eulegezh + sterioù kennevin ar ger hag ar ster nevez dre ma c'hoarie galloudek an digennevinaat ret gant ar reizh reiñvoniour. Neoazh, hent eeunañ an digennevinaat eo dibab kedrannoù ha luniadoù digennevin, en distro diouzh treugoù reizh arloezet ar yezherion. Diwar rotel o eulegezh werc'h e c'halla ar sterioù nevez diwanañ hep daremoug a-berzh eulioù ha sterioù kent.

Mar kendec'herian ar Gl. **palliatif** dre ar Br. **goustegus** (kv. Kb. **gosteg** ? < Kt. ***uo-eks-tek-** eus ur wrizienn ***tak-**, **takē(i)-**, evel e Br. **tagañ**, Kb. **tagu** ha La. **taceo**, GPC 1514), ez {320} an er-maez krenn diouzh amzalc'h an treugoù reizh kennevin ha, dre se, e hepkoran arvar ar palforserezh a ranke ren arveriadet mar boe ar valleeoù **habaskaus**, **damefedus**. Striv a c'houlenn hent an digennevinded digant ar yezher. Yac'husat striv avat : diskēriñ, mont da load estren ; e-lec'h « astenn o nask » da c'herioù sonnet, gronnet er gennevinded o vac'hañ ar reizh en o zreugoù gwrac'het, reiñ tro, dre zegas a-builh kedrannoù nevez, d'un eulegezh digent da ziflukañ ha da dreugoù reizh dic'hortoz da saezhennañ.

Notenn. – E-giz levr-lennadur e venegan oberenn gaer Richard Kearney : *Poétique du possible*, Paris 1984, ha peurgetket ar pennad : *La transfiguration du texte* ma tispak kudennadur ar c'hennevin hag an estren.

KIS-336 – Kn. **keth**.

(GP da GE – 04 06 85)

Anavezet mat eo Kn. **keth** ; ne oa ket bet merzhet avat emañ hogos e gen boutin e Br. (**kerkent** < **quezquent**) ha dreist-holl e krBr., evel rakger da nebeutañ (DBK² 41). Sl. HMSB 50 § 32⁵ a ra dave da'm fennad AB 76.690-91 (1969). Bloaz da c'houde e saven ur pennad hiroc'h da geñver Jubile Roparz Hemon = LLMM 142.402-411 na'm be met nemeur a dra da stagañ outañ hiziv. Ster dik ar ger zo Sz. **former**, pe gwell c'hoazh Gl. **ledit**, ac'hann same. Anat eo pa gaver e Kn. ar c'hevere **an** + **keth** + anv/raganv (+ diskouezañ). Gouzout a ouzout ne vez ket merket dalbez ar c'hemmadurioù e krKn. (sk. gwanadur goude ar ger-mell en ur pennanv benel), hogen, evit a c'hallan e verzhout, **biskoazh** ne vez kemmet **keth**, ne vern ar reizh pe an niver. Sk. **an keth honna** OM. 1172 ÷ **an keth henna** 2644 ÷ **an keth re-na** 1879. Ne oufen lavarout perak, nemet evel-henn emañ. Sed perak e kinnigan ober heñvel ha skrivañ **ar kez hennezh**, **ar kez hounnezh**, **ar kez re-se**, **ar kez den(-mañ)**, **ar kez maouez(-hont)**. Ur fazi bizskrivañ (pe levezon ziemouez skritur ar Kn.) a'm lakaas da ober gant ***kezh** HY 39.7 (1963) ; anat eo en hon eus /ð/ e Br. < ***ke-dm** uel *sim*. Ret din degas da soñj dit ez eo anafrek un hevelep {321} raganv ha diaes e ve ober gantañ evel dektek, sk. *Here is John's car. We have the same car = Setu karr Yann. Ar kez karr hon eus* ; hogen (hep ma ve anv a girri en a-raok) *We have the same car as John = An un karr ha Yann hon eus*, en ur ober gant **an un** evel e Kb., arveret c'hoazh e Br., gant Turiaw pergen. Tuet e ven da lezel **an un** (+ gwanadur ar pennanv benel) ha n'eo ket ***an ur**, ha marteze a-walc'h e c'hallfemp divizout a-did mirout **an kez**.

KIS-337 – Kb. **cyfathrach**, **cywestach**.

(GE da GP – 01 06 85)

E-lec'h ar **paradur** plat roet gant ar yezh lennegel evit Gl. « croisement » e ster an hiloniezh (paradur div ouenn), e rafen a-walc'h gant kevatal ar Kb. **cyfathrach** (« relation, affinity, connexion, familiarity, intercourse ; kinship ; kindred ; alliance (by marriage), confederacy ; betrothal » GPC 687), eleze, ma na fazian : **keventrac'h** b. (Kb. **-athr-** o vezañ stumm an hKb. **ithr** GPC 687 hag an hBr. **entr**, **intr** DGVB 161 ; Kb. **-ach** o vezañ Kb. **ach**, Br. **ac'h** « hil, lignez »).

Kement hag ober, e-kichen ar gerioù kalvezel **kediadenn**, **embaradenn**, ne ve ket fall degas termenoù lennegeloc'h. Penaos gwiskañ e Br. ar Kb. **cywestach** ? Mar komprenan mat, al lostger **-ach** zo hepken da luniañ ur pennanv. O vezañ ma'z eo dibaot e Br., daoust ha ne ve ket gwell e lezel agostez ha loc'hañ diwar ur verb **kewestañ** ? Ober **gwest** a-gevret, gant ar **westhiviz** (hBr. **guest hemisiou** DGVB 189) ouzh taol ha gwest dihviz er gwele ? Ha ger-stur Kevarzhe ar Wazed kanner : Eus ar c'hefstad d'ar c'hewestad ! [(GP da GE – 04 06 85) Anat eo n'oar ket evit degemer ar bihanaer Kb. **-ach**. Ar ger **gwest** (hBr. **guest** DGVB 189) a ve da lakaat ba'r c'hoñvers ivez. Reizh eo, forzh penaos, sevel ur verb treanvadel gant stagañ **-añ** ouzh ar pennanv.].

{322}KIS-338 – Gl. **-ite, -ate, -ure**. Sz. **-ite, -ate, -ide**. Al. **-it, -at, -id** e lavar ar Gimiezh.

(GC da GE – 08 06 85)

Mar'm eus soñj, en amgant ar Gimiezh, e kaver ur reizhiad poellek ; e Gl. :

– al lostger **-ate** o verkañ an hal a-geñver gant al lostger **-ique** o verkañ an drenkenn. Sk. nitrate, acide nitrique.

– heñveldra al lostgerioù **-ite, -ure** a-geñver ketep gant al lostgerioù **-eux, -hydrique**. Sk. nitrite, acide nitreux ; chlorure, acide chlorhydrique.

(GE da GC – 11 06 85)

Al lostgerioù kimiezh a venegez zo bet studiet pellik 'zo endeo. Kenskrivet 'm boa gant Roparz Hemon zoken, pa save kudenn evit treuzskrivañ an daou lostger Et. **-it(e)** hag **-id(e)**. Dic'hallus oa dibab e Br. : **-it** hag **-id**, peogwir e ve distaget heñvel an daou : /iD/. Divizet oa bet kemer : **-it** hag **-idenn** (sl. La-08, pp. 422-426 pelloc'h). Ken ma kaver :

Br. <i>sulfat</i>	<i>trenkenn sulfhidrek</i>	<i>sulfidenn</i>	<i>sulfit</i>	<i>soufr / sulfur</i>	<i>sulfurus</i>
Gl. <i>sulfate</i>	<i>acide sulfhydrique</i>	<i>sulfure</i>	<i>sulfite</i>	<i>soufre</i>	<i>sulfureux</i>
Sz. <i>sulphate</i>	<i>sulphurated hydrogen</i>	<i>sulphide, sulfide</i>	<i>sulphite, sulfite</i>	<i>brimstone / sulphur</i>	<i>sulphurous, sulphureous</i>
Al. <i>Sulfat</i>		<i>Sulfid</i>	<i>Sulfit</i>	<i>Schwefel</i>	

Heuliet e voe ivez skouer ar Sz. pa ziforc'h **brimstone** (Br. **soufr**, Gl. **soufre brut**) diouzh **sulphur** (Br. **sulfur**, Gl. **soufre**), sl. Da-64 108, 112. En hevelep doare e reer gant Br. **glaou** / **karbon**, Gl. **charbon** / **carbone**, Sz. **coal** / **carbon**, Al. **Kohle** / **Kohlenstoff**, **Karbon**. Evel a welez, mar degemerer reolennoù hollek, e ranker bepred mont da welout war an dachenn, rak kudennoù dibarek a vez e-leizh da beurziluziañ.

Er c'heñver-se, ne c'hellomp sellout Gerioù etrevroadel Roparz Hemon (HY 1957) nemet evel ur brastres, da gloaat ha dreist-holl da bourgempenn evit a sell e gempoell diabarzh.

{323}KIS-339 – Gl. **spiritualité, spiritisme**.

(GC da GE – 08 06 85)

Pa gomze Yann Ar Beg a « yezh arouezius » [sl. p. 319, l. 3 diaraok], e ra an Ao. B. « yezh fetis » eus ar brezhoneg. Kement-se zo un azon isdiorreadur, tra ken, evidon. Koulskoude e ra ivez an Ao. B. anv eus « yezh fetis » an Aviel, eleze « komprenadus gant an holl ». Hogen daou vil bloaz 'zo e vez dezrannourion o kiañ war ar Skritur... « Fetis », « komprenadus gant an holl » eo ivez yezh ar **Skol-veur** pa gaver war un teul **speredelezh** troet gant « spiritualité » pe « spiritisme »... Ha kinniget ez eus ur c'hendec'heriad d'ar ger-mañ ? Ezhomm a ve pa'n em led he reuz gant ar « ouiziegezh » damguzh-se.

(GE da GC – 11 06 85)

Da'm meno e ranker derc'hel d'ar gevataliezh Br. **speredelezh**, Gl. **spiritualité** arveret gant an holl, adalek Maodez Glanndour betek *Preder* hag *Emsav*. Roparz Hemon, en e c'heriadur, pa na anaveze ket **kefredelezh**, a roe da **speredelezh** an daou ster « intellectualité ; spiritualité », pezh, evel just, zo dizegemeradus. Ober a rae avat gant **spiritegezh** « spiritisme » ha **spiritour** « spirite », ha war ar poent-se on prest d'e heuliañ dichipot, daoust ma rafen kenkoulz gant **spiritouriezh**.

KIS-340 – Gl. **fleuret**.

(GC da GE – 08 06 85)

Penaos treiñ ar Gl. **fleuret** ? Va c'henvreur P., ezskoliad *Kelc'h Debauvais*, zo o sevel ur c'hounskrid bihan diwar-benn e sport moumoun, ar c'hlezeiata. Ne gavomp ket bastus kinnigadenn VALL. **kleze-c'hoari**. Ar Gl. **fleuret**, liz da P., a zeufe eus furm an dornle (hBr. **durnle** DGVB 154), un doare bleunienn gwechall, un doare hantergrogen hiziv. Tremenet eo ar ger er yezhoù all, ha mat e ve mirout aspadennoù eus e orin gall.

{324}(GE da GC – 11 06 85)

Evel kevatal da Gl. **fleuret** (« it. **fioretto**, bouton du fleuret, de **fiore**, fleur ; 1580 » *Lexis* 727), e ven a-du ganit evit « mirout aspadennoù eus e orin » (italian). En It. dres e reer bepred gant **fioretto**, en Al. gant **Florett** ; e Sz. avat gant foil, e Ru. gant **rapira** (moarvat dre amprest digant an Al. Rapier) ; ne venegan ket Kb. **cleddyf ffensio** nag hon tadoù mat : GReg. **clezê goarniczet dre ar becq**, GON.FB. **klézé divég ha dizrem**. Ken na vo bet diskoachet ur ger burzhudus, e kav din e vo mat ober gant **fleured** (ur broadelour enepgall a zibabfe **flored** pe **fioled** ; pa na vez abeg sonn ebet avat, heuliomp hon yezh-kein pennañ).

KIS-341 – A-zivout ur studi war ar rakgerioù er yezh arnevez.

Dave da KIS-314, La-08 234 hh.

(GE da GC – 31 08 85)

Dre da genlabour gant GP out degouezhet gant ul live gouiziel a zoare a ray, hervez an droienn gensakret, enor da Skol-Veur Roazhon nad eo ket boas da wiriñ seurt evned ! War un dro avat en em sterniez ouzh un trevell brasoc'h eget ma hañvale da gentañ. Splet oa o strishaat niver ar rakgerioù studiet, dre ma'z out aet donoc'h e studi dreadegel pep hini e pep yezh keltiek. N'ouzon ket avat ha derc'hel a c'helli ar strishadur-se pa vo deuet poent studiañ ster ar rakgerioù er yezh arnevez ha pa ranki neuze reiñ lañs d'ar sell kevadegel. Penaos, da skouer, kompren al lec'h kemeret gant **gourzh-** ma na zispleger ket ar roll sammet e Br. gant **enep-** hag an dasparzh stervaoù c'hoarvezet abaoe distro **gourzh-** ? Ne oufe studi dre adegel ar rakgerioù hezañ nemet un digoradur d'o studi wirion : pezh a vern eo diskouez an arverioù o devez hiziv ; diziouerus eo anaoudegezh o arverioù tremenet, houmañ koulskoude ne spir ket, pell diouzh eno. Pezh a lakaez a-wel eus arver **gourzh-** en hBr. hag er c'heltiegou all, er Kb. pergen, en diskouez evel o {325}terc'hel war-bouez nebeut al lec'h a oa e gwarneg gant **enep-**. Mar boe advevaet **gourzh-** en anBr. evelkent, n'eo ket a dra sur evit deren d'an tropell keltiek an dañvad ledavek dianket — marmouzañ ar Kb. ha distroadañ **enep-** (moarvat ne vo ket diezhomm pouezañ war ar poent-mañ evit merkañ ur wech da vat an islonk a zo etre KIS ha rambre keltunanour Fleuriot pe melting-pot *Imbourc'h*). Pal an advevadur oa kaout armoù lavar paotoc'h (evidon-me, pezh en deus va staget ouzh ar brezhoneg, pa welan sklaer hiziv, ned eo ket ar vroadelouriezh, anezhi ur golo-heboellaat nay, hogen ar barregezhioù ramzel a spurmanten ennañ). Se lavaret, e ranker heuliañ war an dachenn darvezadur desezañ pep hini eus ar rakgerioù en anBr. Evit a sell **gourzh-** bepred, ma na fazian, e c'hoarvezas an desezañ a deir degasadenn. An hini gentañ a voe

gant an termen a anadennoniezh **gourzhergor** (dindan levezon an Al. **Gegenstand**, daoust d'an diforc'hioù merket etrezo diwar an derou, a ve re hir amañ o spisañ). Gant **gourzhhell** e voe an eil degasadenn ; er c'hourzhhell, n'emañ ket an daou enebour tal-ouzh-tal, eneb-ouzh-eneb evel er brezel klasel : klask a ra ar **gourzhheller** « subvertere » ar galen (kenorin eo Br. **gourzh-** ha La. **uerto**). An trede degasadenn a c'hoarvezas gant **gourzhtevezvod**, h.a. (en ur sterva nes d'an eil, ar gourzhgalloud o vennout bezañ neuz demokratek ar c'hourzhhell !) Evit krennañ, e c'haller lavarout e verk **gourzh-** un enebiñ kempleshoc'h eget an hini merket gant **enep-** ; anat eo avat ned eo ket ar sturvezhour evit tremen gant hevelep brastermenadur ha dioueriñ anaoudegezh istor an distro eus **gourzh-** e Br. ; ne vez ket chadennet gant an istor-se muioc'h eget ma voe chadennet tud KIS gant istor kent ar rakger, hogen ne ray degasadenn nevez ebet hep gougevaniñ outi istor ar rakger en e bezh. Lavarout a rin c'hoazh e'm eus moarvat roet aze un dezrann eeunaet eus anBr. **gourzh-** ; mar seller, e GReg., roll an termenou Gl. diwar **contre-**, e tizoloer kevatalioù Br. ma emañ **az-**, **dis-** parzhiat ivez en un blokad rakgerioù gant **enep-**.

War a hañval, e'c'h eus lezet a-gostez ar rakgerioù a oa endeo en arver gant ar gwalarnek. Ha katreizh eo pa verzher ez eus c'hoarvezet kement a zegasadennou ster en anBr. {326} gant ar rakgerioù valleek ha gwalarnek ha ma'z eus bet gant ar rakgerioù nevezadvevaet ? Kemer **gou-** da skouer : tro 'm eus bet da zisplegañ an emdroadurioù dibarek a zo bet en e gemeradurioù gant ar yezh arnevez.

KIS-342 – Kealioù an « ezhomm yezhañ », ar « sterva ».

(GE da GC – 31 08 85)

Evezhiadennoù a garfen ober war daou dermen a arveromp alies e-ser hon labour sturvezhañ : *ezhomm yezhañ*, ha *sterva*. Troiennoù skeudennus ez eus anezho hag arabat e ve fiziout dall er c'healioù a emgleont.

Mar komprenner *ezhomm yezhañ* evel ur goulenn graet ouzh ar yezh eus an diavaez, e kav din ne weler nemet an hanter eus ar pezh a c'hoarvez : mar goulenn ar vuhez digant ar yezh gerioù evit gwiskañ he mennozioù, e ro ivez ar yezh d'ar vuhez mennozioù n'he dije ket bet anez c'hoari ar gerioù. Mar karez, ne zere ket an termen *ezhomm* amañ e pep degouezh, hag evit dedalvezout ar c'hrennlavar : « C'est l'occasion qui fait le larron », ez eo alies dre zegouezh ha bennozh d'ur c'hoari diabarzh eus ar yezh e tiwan ur meizad a zeuer da sellout da c'houde evel pouezus. Ur skouer a daolo sklerijenn war ar pezh a glaskan displegañ.

Da heul darvezadoù dibar da istor ar brezhoneg en em gav ennañ war stervaoù nes an daou rakger *an-* ha *di-*. Dinac'het hon eus ar pleg kozh d'ober heñvelsterioù anezho ; dre se n'hon eus ket heuliet an teodyezhoù hag ar yezh lennegel p'o doa koulz lavaret distaolet arver *an-*, ha divizet hon eus o derc'hel bev o-daou war-c'hed da ziforc'hioù ster da zinodiñ diouzh o c'henvezañs. Diforc'hioù na voent ket pell evit c'hoarvezout. Ne roin da skouer nemet ar c'hemm savelet gant GP war Str 135 : ANDOUE « na gred e doue ebet », DIZOUE « a-enep meizad un doue ». Seurt diforc'h ster ne glot ket gant an hini a gaver etre an daouad Gl. *athée — incroyant* pe Sz. *atheist — unbeliever*, ha n'o deus ket bet ar c'hallegerion pe ar saoznegerion an « ezhomm » d'e zezgeriañ, « ezhomm » n'en dije bet kenkoulz-all brezhoneger ebet moarvat ma n'en dije ket c'hoari ar yezh kaset evel dre an dorn hon c'heneil d'e verkañ. Ha hi frouezh evit ul lod kaer d'un dargouezh yezhel, e teu ar gevenebiezh savelet etre *an-* ha *di-* d'un araez frouezhus e tachenn ar meizadoù. Kalz hiroc'h zo evel just da lavarout war an danvez ; ne gomzin ket amañ eus an arvez all anezhañ a zo kudenn an amveziadoù pe, evel a'm eus lavaret c'hoazh, ar *bonveziadoù* : a-raok tennañ korvo eus amveziadoù 'zo evit degas un dra nevez e ranker atav priziañ skeul ar gallusteroù pe gentoc'h mentel ar frouezhusted, a anvfen c'hoazh *armerzh an nid*, pa rank ar sturvezhour keñveriañ dizehan hag en a-raok koust ha buzad pep hini eus e oberiadennoù. Amañ e felle din hepken diskouez n'eo ket un *ezhomm* a vez en orin ar yezh nag ar sturvezhañ. Ha n'eo ket dinoaz an afer, rak mar sellfed pep yezh evel disoc'h d'un ezhomm boutin etre an holl zenion, e rankfed anzav an holl yezhoù da gevatal ha da gevatalwirioù evel ma seller an holl dud da gevatalwirioù a-fet bevañs, labour, h.a. Anat eo e vez yezhoù c'hwitet pe ken paour ha ken linkret ma'z eo un dlead dieubiñ diouto o yezherion – ha petra a ra ar skolioù en holl vroioù ar bed ma n'eo ket {327} dieubiñ ar vugale, pa vez tro, diouzh parlantoù o c'herent ? Met petra hon eus graet d'an Aotrou Doue evit bezañ bet ganet e-mesk ar yotaerion nemeto er bed o chom dall d'an anadurezh-se ?

An eil kraf a fell din breutaat n'eo ket estren d'an hini kentañ. Dirak pep mennad sturvezhañ ez eus daou hent gallus : pe astenn ster ul luniad kent, pe degas ul luniad digent. Evit ober gant an termen dindan arzael, e

lavarin : forzh pe ziskoulm a zibaber, e vez daskemmet aoz ar *stervaoù*. Kemeromp da skouer ar ger *buhez* ; er yezh voutin ne gaver diaester ebet ouzh e arverañ gant sterioù peurzisheñvel gant ma ve e-barzh troiennoù dibarek : « buhez hir dit », « ren ur vuhez fall », « emañ e buhez », h.a. Ar yezh resis avat a rankas diforc’hiñ ar sterioù-se kuit a droiennoù-arver ; en degouezh e reas ketep gant *hoali, divez, beved*. Ur poellata riñvoniek, o stadañ ez eo bet rannet sterva *buhez* etre tri sterva all, a zezrefe ez eo bet freuzet pe ac’hoel krennet mat hag ez eus gant *buhez* pelloc’h arverioù dister hep-mui. Ar c’hontrol eo a c’hoarvezas. Evel dieubet diouzh ul liessteriezh en morze, e c’hounezas an termen *buhez* ur binvidigezh veizadel dianav dezhañ betek neuze, evel ma test an deveradoù *buhezañ, buhezel, kedvuhez*, h.a. Daskemmet eo bet aoz ar stervaoù, ya, gant intent an aoz-se e-maez a bep kementadelezh. Arabat e ve meizañ ar sterva evel ur meni park treset war c’horre an Douar. Digemm, diastennadus eo gorre an Douar ; pa vrasaer gorread ur park warnañ ez eo dalc’hmat diwar-goust gorread ar parkoù amezek. N’emañ ket heñvel gont gant ar yezh : goude degas tri zermen nevez war sterva *buhez* e welomp hemañ, n’eo ket oc’h enkaat met, en eneb, oc’h amplaet. Greomp gant « sterva » mar fell dimp, o teurel pled avat ez eus aze ur skeudenn o talvezout da zisplegañ keñverioù ental hag erdal etre ar gerioù ; nad eomp ket betek ebarzhiñ drezañ keal ar gementadelezh er sterioù, seul gent a se, goulakadur ur ster bloc’hel a ve bevonn pep lavar gallus, ur meni pellenn arganteulel kloz boutin da gement yezh a vez. Ar yezh zo lec’h pennañ ar bezus pe, gant gerioù resisoc’h : emañ en arempred ar *c’hantvout* (ar mont d’ar vezañs, ar merzhout), an *argantvout* (an tebiñ diwar ar vezañs, an dec’hmegañ) ha dreist-holl an *dargantvout* (an treiñ ouzh a zo o tont, an nid).

KIS-343 – Gl. référent, référence.

(GE – 19 09 85)

Gant an daou dermen-mañ e ra ar yezhoniourion c’halleger abaoe 1950 evit merkañ ur c’heal a oa deut ret e dermenañ goude m’en doa Saussure skejet an **arouez** (Gl. **signe**) etre **kanteul** (Gl. **signifiant**) hag **arganteul** (Gl. **signifié**) : keal an ergorenn arouezet. An AVAL er bed oa da ziforc’hiñ diouzh an arouez *aval*, ha hi dezrannet e daou barzh, ar c’hanteul [aval] hag an arganteul « aval ». Evit Saussure, ez eo ar c’hanteul furm glevedel an arouez (ha, da heul, he furm weledel pa vez skrivet), hag an arganteul ar meizad ereet ouzh ar furm glevedel pe weledel-se. {328} Emañ enta an arganteul enmanus d’an arouez dre an arbenn ma’z eo ur parzh anezhi, tra ma’z eo an ergorenn arouezet trehontus d’an arouez.

Setu termenadurioù diseurt eus an daou dermen Gl. **référent, référence** :

Référence, référend (dilezet eo bet abaoe ar skrivadur dre -d). Le référend est la réalité du monde à laquelle renvoie le langage. Comme tel, il échappe à l’analyse sémiologique. Celle-ci ne peut se développer qu’en pratiquant un écart entre le signifié et la réalité. Faute de cette mise à l’écart, se produit l’illusion référentielle, illusion de la présence du réel dans le langage, ou télescopage du signifié et du référend. (*Dict. des média*, Paris 1971, p. 248).

Référence. La langue, en elle-même ensemble structuré de formes, n’a de raison d’être que dans la mesure où elle est en relation avec l’expérience que les locuteurs ont du monde. Au sens le plus large, la référence est cette relation, orientée du signe au réel. Plus précisément, on emploie référence pour la relation qui unit une forme du discours à un objet ou une manifestation particulière de l’expérience des locuteurs.

Référent. Objet ou manifestation du monde observable auquel renvoie une forme linguistique, par la relation de référence. (G. MOUNIN, *Dict. de la linguist.*, Paris 1974, pp. 284-285).

Référence. Fonction par laquelle un signe linguistique renvoie à un objet du monde extralinguistique.

Référent. Ce à quoi renvoie un signe linguistique dans la réalité extralinguistique telle qu’elle est découpée par l’expérience d’un groupe humain. (*Lexis*, Paris 1975, p. 1511).

An notenn-mañ n’eo ket an hini gentañ a savan evit klask ur c’hendec’heriad d’ar Gl. **référent**. War *Emsav* endeo ez embannis un « Notennig » gant an titl : « Ur gudenn a sturvezhouriezh : arouez ha hontarouez » *Ems* 124.8-14 (1977), a oa he fal arzaelañ ar solioù dibabet gant ar yezhoniourion evit o diskiblezh dre berzh ma tianavezont « doareenn bennañ al lavar a zo bezañ araez-krouiñ ha -krouiñ bedoù hag ar bed » (p. 11). En Notennig-se ez adkemerenn un termen a’m boa arveret e 1963 er pennad « Evezhiadennoù war yezh ar ouiziegezh » *Prd* 53-54.51-58 : **hontger**, ha diwar e batrom e

c'hovelien **hontarouez**, Gl. « référent », **hontarouezelezh**, Gl. « référence ». E-barzh skridoù all diembann e'm eus bet tro da ober gant **hontyezh**, **hontlavar**.

Soñjal a ran bepred e tegas **hontarouez** hag an termenou all usveneget luniet diwar ar rakger **hont-** ur c'heal orinel, a ziskouezen e orinelezh e-ser an arguzenn a roen evit kinnig {329} **hontarouez**, eleze : « [...] ar rakger **hont-** o verkañ an drehontelezh chomet bezant, gwerc'hek, gant an arouez a-ziwar-lerc'h an hontkenderc'hañ » (p. 14). Met dres, ar c'heal-se, donaet e-keñver keal boutin ar « référent » — ha gourzhtroüs d'ar yezhoniezh — a vir a arverañ **hontarouez** er yezhoniezh soliadell, ha dav oa kavout un termen all evit an diskiblezh-se.

Hag, e gwir, un termen all a arveren en hevelep Notennig. O loc'hañ diouzh displegadur ar Gl. **référence** : « **daveiñ** d'un ergorenñ ved », e'm boa savet ar steudad : **davead**, **daveadiñ** (gant renadenn eeun : an arouez o **taveadiñ** un ergorenñ ved) « référence », **daveaded** « référent » (p. 10-11). Anzav a ran e ris gant **daveaded** evel gant un diskoulm da c'hortoz hag, e Notennig *Emsav*, e talvez din da zigeriñ an hent etrezek **hontarouez**.

Daou zisplet a vez gant seurt gerioù luniet dre verniañ un treanvadur war-c'horre un treverbadur : luziet int evit an intenterezh dre ma pellaont war un dro re ha re nebeut diouzh ar bennrann-loc'hañ (arvarus e vez bepred azverañ kevrenadur ur verb : *daveiñ da X* → *daveadiñ X* — en degouezh-mañ, amsaviñ ur renadur ameeun dre ur renadur eeun) ; d'an eil, en em gav krennet o barr-deverañ, en degouezh-mañ dre berzh bezañs al lostger **-ad** er bennrann (amfrazeh e vije luniadoù evel *daveadad*, *daveadadur*, h.a.). Ur skouer all a luniad diwar dreanvadur treverbadur berniet hor boe d'ober outañ e derou *Emsav* : diwar *leuriad* (termen a roas Vallée dezhañ ar ster « den leuret » — sl. arzaeladur ar ster gouzañvour lakaet gant Vallée war al lostger **-ad** *Prd* 123-124.66hh, 1969 — a c'haller kenkoulz-all intent gant ar ster « ober leuriñ ») e voe deveret ar verb *leuriadiñ* (arver kentañ *Ems* 5.102, mae 1967) gant ur ster oc'h eilpennañ ar c'hevrenadur : *A o leuriñ B* → *B o leuriadiñ A*, ar gouzañvour o vont da oberour ; arveret e voe (hep entan) al luniad *leuriadiñ* betek ma voe ijinet ur ger bastusoc'h : *derc'houezañ* (*Ems* 29.142, mae 1969 ; termen studiet war *Prd* 138.51hh, 1970). Dre berzh un dientan heñvel evit *daveaded* e vanas kudenn gendec'heriañ ar Gl. *référent* dindan studi.

E degouezhioù 'zo e voe graet gant **keñvereg** (arveret ivez *Ems* 124.14). Re ziresis eo avat an termen-mañ ha kavet e vez el lizheradur gant sterioù all. Un eil gwan zo gantañ a-du-rall : ned eo ket deveret diouzh ur verb en araez da verkañ pezh a anver e Gl. **la fonction référentielle**.

Imbourc'het e voe un hent all dre ar rakger **diar-** er ster lakaet warnañ e **diarlun** (La-08 18, 1979 [1980]). E berr, **diarluniañ** zo livañ diwar ergorennoù-bed ; an dra a liver un daolenn diwarni zo **diarlunied** (« référent ») al livadenn. Evit a sell al lavar, ne chome d'ober nemet erlec'hiañ ouzh **-lun** ar stirann {330} azas. Evel-se e voe arnodet tro-ha-tro : **-lavar-**, **-komz-**, **-mez-**, **-heb-**, **-derc'h-**. Merzhet e voe buan avat ne c'halle ket seurt luniadoù dereout, dre an arbenn-mañ : **référent** a zegas e penn-kont daou vlein hepken, ar yezh evel teskad furmoù, ar bed evel teskad ergorennoù ; un termen evel **diargomzed** lakaomp a zegas ouzhpenn un trede blein a zo ar c'homzer, an hini a ra gant ar yezh evit ren realoù er bed, pezh hon lak da guitaat ar stern ma reer gant **référent** evit emgavout e deselladur al lavar evel lodek e dialusk ar gedvuhez, hini ar « speech acts ». E **KIS-291**, La-08 170hh. end-eeun, e klaskan divrazañ geriaoueg ar rannbarzh-se eus ar yezhoniezh. Enni e tegouezhan gant « An hini pe ar pezh a gomzer anezhañ, an trede gour pe, hervez Pichon & Damourette, an **délocuté**, **délocutif** : an **diarhebed**. [...] Merkomp ivez e klot, e degouezhioù 'zo, diarhebed gant Gl. **référent**, **diarhebad** gant **référence**, h.a. » (id. 171).

Dav oa enta klask pelloc'h c'hoazh. Troet e voe ouzh ar rakger **er-**, o taveiñ d'ar steudad : **ergorañ** — **ergorenñ**, **ergerc'hañ** — **ergerc'henn**, **eriunañ** — **eriunell**, ha c'hwiliet war-lerc'h un stirann azas : **-mez-**, **-ber-**, **-bred-**, **-borc'h-** (an teir-mañ diwezhañ o tont eus ar wrizienn ***bher-** « dougen, kas » evel **référent** e-unan), **-eul-**, **-derc'h-**. Hogen skoilhòu a bep seurt a save ouzh korvodur pep hini eus termenou ar steudad : pe degas a raent keal un trede blein evel **-mez-**, pe rekizet e oant endeo gant diskiblezhioù all evel **-bred-**, **-borc'h-**, **-derc'h-**, pe re ledan o erdal ha re zispis an disoc'h diwarno evel **-ber-**. Gant un termen hepken ez anade ur splot : **-eul-** ; ar gerluniadoù **ereulañ**, **ereulenn**, ouzhpenn ma oa eeun o furm hag o distagadur, a rae teskad kempoell a-walc'h gant **kanteul**, **arganteul** ; bez' e oa avat arvar a vesk dre berzh ar gevenebiezh **eul** ÷ **ster** ha pa'z eo ar « référence » un afer a ster end-eeun ha n'eo ket a eul.

Soñjet e voe ivez en **ateb**, **kevateb**. Anaout a reomp an troiennoù « **ateb** aour », « **ateb** oberoù », oc'h ober anv eus un dra bennak fetis, gwerc'hel, o tont da gred evit un arouez (ar bilhedoù bank) pe evit kealioù. Dilezet e voe a-benn ar fin an danvez diskoulm-se en abeg d'an diaes ma oa sevel frazennoù : {331} « An arouez o taveiñ d'un **ateb**, d'un **c'hevateb** », ya, hogen mar deverer ur verb **atebiñ** pe **kevatebiñ**, e c'houlenn hemañ an ergoren-n-ved da rener ha n'eo ket an arouez evel ma erverk ar c'hevrenadur empleg gant **réfèrent**.

An danvez diskoulm diwezhañ a glaskan tennañ eus hBr. **ercemer** manet digorvo betek-henn pa ouzon. E gavout a reer en un dornskrid studiet gant Fleuriot, e-barzh ur frazenn latin : « quoniam veniunt in **ercemer** unius sideris simul », troet gantañ : « parce qu'elles viennent (les planètes) en face d'un seul astre en même temps » DGV B 222. E-kichen an hBr. **ercemer** « opposition, fait d'être en face de » e laka Fleuriot an hKb. **ercimeir** « en direction de, en face de » kavet en hevelep dornskrid (id. 162). Pa empleg keal ar **réfèrent** bezañ an ergorennoù-bed rag-enep da furmoù ar yezh, e hañval an termen-mañ kaout e lec'h er sterva a studiomp, ha se seul didennoc'h ma'z eus e Kb. deveradoù all gant sterioù nes : **cyfeirio** « to refer to », **cyfeiriedig** « referring, pointing to », h.a.

A se e kinnigan ar steudad :

ergeñveriñ ouzh « référer à » (e ster resis ar yezhoniezh) ;

ergeñver g., **ergeñveriñ** « référence » ;

arc'hwel ergeñveriñ « fonction référentielle » ;

ergeñverenn b. « référent ».

Adkavout a reer ur steudad a furm gant an hini a'm eus meneget amañ diaraok : **ergorañ** — **ergoren**, h.a. N'eo ket diabeteg e'm eus dibabet ar furm-se, rak an darempred etre **arouez** hag **ergeñverenn** zo dezhañ heñvelderioù soliet gant an darempred etre **Noesis** ha **Gegenstand** an anadennoniezh huserlek : lakaet er-maez emeur diouzh un tu e maezienn al lavar ha diouzh an tu all e maezienn an emouezañ, e kaver en eil tu hag en egile un **intentio** durc'haet etrezek ur c'helc'h trehoutus ; ken trehoutus e vez an ergorennoù-bed d'al lavar ha ma vezont d'an emouezañ. Diwar vont, lavaromp e tegasfe un studi anadennoniel eus al lavar da savelañ ur meizad kevelep d'an **Noema** huserlek, d'an **ergorad** enta, a ve an **ergeñverad** (sl. La-04 55 1970).

Evel ma'z eo an **ergorad** (Al. **Noema**) enmanus d'an emouezañ, e ve an {332}**ergeñverad** enmanus d'ar yezh. Kentañ kudenn a savfe enta eo gouzout hag un heveleb ez eus eus an **ergeñverad** hag an **arganteul** (Sl. p. 517 pelloc'h).

Gant an diskoulm-mañ diwezhañ, klaskomp treiñ e brezhoneg ar pennadoù-displegañ lakaet e derou an notenn-mañ :

Ergeñveriñ, ergeñverenn. An ergeñverenn zo gwerc'helezh ar bed a vez al lavar o taveiñ dezhi. Dre se, e kouezh er-maez eus domani an dezrannañ arouezoniel. Hemañ ne c'haller diorren nemet goude lakaat un troc'h etre arganteul ha gwerc'helezh. E diouer an troc'h-se, e c'hoarvez an touell ergeñverel, ar gaounadiñ emañ ar werc'helezh bezant e-barzh al lavar, eleze an daruniañ etre arganteul hag ergeñverenn.

Ergeñver, ergeñveriñ. Ar yezh, anezhi un teskad luniadek a furmoù, n'he deus arbenn bezañ ebet e-maez kantouezañ-bed ar yezherion. Er ster ledanañ, ez eo an ergeñver an darempred-se o poentañ eus an arouez d'ar werc'helezh-ved. Resisoc'h, e reer ergeñveriñ eus an daveiñ oc'h eren ur furm eus ar prezeg ouzh un erzerc'had dibarek eus kantouezadur ar yezherion.

Ergeñverenn. Ergoren pe erzerc'had eus ar bed arselladus ma tave dezho ur furm yezhel dre an darempred ergeñveriñ.

Ergeñveriñ. Arc'hwel ma tave drezañ un arouez yezhel d'un ergoren eus ar bed ezyezhel.

Ergeñverenn. Ar pezh a zave dezhañ un arouez yezhel er werc'helezh ezyezhel en doare ma emañ dazrannet gant kantouezadur ur strollenn.

KIS-344 – E sigur « Le plaisir des mots », *Apostrophes* ar 6 Kerzu 1985.

(GE da GC – 07 12 85)

Dec'h da noz e'm eus sellet ouzh *Apostrophes* Bernard Pivot war an eil ristenn, an abadenn a-zivout ar geriadurioù [gant C. HAGÈGE, *L'homme de paroles*, M.-J. JAUBERT, *Slogan mon amour*, A. REY, *Le Grand Robert*, C. KANNAS, *Le Grand Dictionnaire encyclopédique Larousse*, T. LEGUAY & A. DUCHESNE, *Petite fabrique de littérature*, ha Raymond DEVOS.] Deurus kenan, rak edo an divizoù e-kreiz hon prederioù — pe ma n'eo ket e-kreiz, ac'hoel er gantenn.

Te oar on prederiet a-bell 'zo gant kudenn an darempredoù etre barzhoniezh ha sturiezhañ. Kaout a ra din e welan sklaer a-walc'h bremañ evit mont pelloc'h — pe, kentoc'h, nesoc'h d'ur skoulm all a zo an darempredoù etre barzhoniezh ha kristeniezh.

Ken kozh ha mab-den eo an andon a vuhezomp-ni en hon pemdez evel barzhiñ ha yezhañ. Deskrivet 'm eus hi evel andon vev ar yezh. En oadvezhioù all, diouzh an hevelep andon e tinaoue ar gravez, ar gwengeloù, urzh nevet an amzer — en oadvezhioù all, hag e degouezhioù all kempred : sell an angerzh kravezel o sevel en-dro d'ar brezhoneg, an hebreeg, an arabeg ha zoken ar galleg (ne gav ket din ez eo reizh lavarout ez eo an angerzh vroadel {333} a zeu da vezañ yezhel, ar gin eo). Fazi e ve avat ober eus seurt andon a'r yezh un andon a'r gravez dre ret. En he foent-eskoriñ ned eo na kravezel, na nevet (ar brouenn : barzhoniezh ha yezh a c'hell sevel diouti hep bezañ mesket a gravez pe a neveted). E degouezhioù 'zo hepken (zoken mar boe betek-henn an degouezhioù-se ar pep paotañ en istor an denelezh) e tinaou diouti kravez, neveted, gwengeloù.

Hiziv e Kornog (lakaet er-maez nemedenoù arlezat evel an nevezpaganiezh pe idolouriezh sañset kristen an integrourion gravezel pe c'hoazh ar yezhnevedourion a venegen diaraok) eo bet karzhet an neveted hag ar gravez diouzh ar gedvuhez, ken ma rank an andon en em gantañ en arz, er barzhiñ, er yezhañ (Nietzsche an hini kentañ a zeskrivas sav an arz evel keñverek da varv Doue). En un doare e teu an arz da vezañ an idolenn nevez, ar yezh a ro tro d'ur gravez nevez. An dud bodet gant *Apostrophes* pe, e lec'h all, an arbennigourion war al lennegezh zo heñvel ouzh beleion pe deologourion o vreutaat war o doue(où).

An dedroadur-se zo un « arouez a'n amzerioù ». « La ruée vers l'Art » diferet gant Jack Lang, ma n'emañ ket e beg a-raok an istor, zo un azon evelkent a zleomp anaout. Hon skoazellañ a ra da veizañ an troc'h graet etre kristeniezh ha kravez.

Marv al Logoz (e ster Sant Yann) zo marv ar gravez, dispredadur urzh nevet an amzer, dieubidigezh mab-den diouzh ar gwengeloù. Marv al Logoz ne ro ket dimp ar rezid avat : ned eo ket a-walc'h bonnañ marv an doueoù pagan kozh ha nevez evit bezañ rez ha salv. Dasorc'h al Logoz an hini eo a yac'ha.

Hiziv evel gwechall e vez an hevelep andon o wezhiañ, oc'h ober denion ac'hanomp, oc'h engehentiñ drezomp arz ha yezh (gouezoniezh, kalvezerezh, h.a.) evel ma engehente kravez, neveted ha gwengeloù. Aner ha disasun e ve difenn an tezennoù kevenep o lakaat an eil dreisted ar gravez, eben dreisted ar c'henderc'h arnevez. (Gwalldech ESB e voe, dindan levezon izili a oa dres o ren evito o-unan an tremen stuzegezh, dreistaat an arnevez diwar-goust an henvoazel. En eneb, ne gavan ket gwall awenet komzoù ar C'hardinal Lustiger nevez 'zo pa zisklerie keuziañ da zinevetadur (« désacralisation ») Kornog. Evel Fabius gant doareoù Mitterrand [oc'h ober lid da Jaruzelski] on bet « strafuilhet-don » ganto ! Keuziañ da varv Doue, ha n'eo ket keuziañ da varv al Logoz end-eeun ?)

E berr, evit bremañ, setu va zeologiezh : an andon vev, pemdeziek, a zo andon an den ennomp, zo galvet da vezañ andon al Logoz ; drezi e renomp marv al Logoz hag e turc'haomp d'e zasorc'h.

Ur skouer hepken a roin. Penaos e vez komprenet hon labour war ar yezh gant kehelerion ar brezhoneg ? Gouez dezho, omp lazherion ar yezh. E gwir, hon eus dinevetat ar yezh, dinac'het kravez ha gwengeloù hon c'henvroiz. Kement-se n'eo ket a-walc'h evel just evit ma vemp eno o ren marv al Logoz hag o turc'haat d'e zasorc'h diwar-bouez hon sturiezhañ. Hogen gouzout ez eus un hent ha kaout spi da vont gantañ, petra gwell evit tud o labourat ?

KIS-345 – Br. arouez, ster, h.a.

(GE – 24 03 86)

{334} Br. **arouez** b. (Gl. **signe**). Nep ergorenn, furm, anadenn o terc'hennañ estregeti. Sk. ar goulou ruz er c'hroazhent, an hejañ penn da lavarout ya, ar gerioù zo arouezioù.

Un derc'henn er ster termenet gant La-04 55hh. eo enta an arouez, un derc'henn-ved avat, rak an derc'hennoù-bred n'int ket arouezioù.

An termenadur hollek diaraok a ro tro da isrummadurioù diseurt ; hini Peirce a zigemm tri seurt arouezioù : an **ikon** g., derc'henn a zo ganti heñvelderioù ouzh an derc'henned ; sk. tres un ti, ar Z pe ar + war ar panneloù hentoù, an taolennoù diarluniek ; an **arverk** g. (Gl. **indice**), devoud o reiñ keloù eus un devoud all dre berzh lenad ; sk. ar moged hag an tan, azonoù ur c'hleñved ; ar **simbol** g. (Sz. **symbol**), ergorenn lakaet a-did da zerc'hennañ un dra all ; sk. arouezioù ar yezh.

Ar ster dibarek lakaet gant Peirce war **symbol** hon degas da arverañ ar Br. **simbol** kentoc'h eget **argel**. A-du-rall, evel a ouzer, e lakae ar gwalarneg **arouez** da gevatal d'ar Gl. « signe, symbole, signal, indice, insigne », h.a. Dav eo bet d'ar yezh arnevez degas urzh er c'hemmesk : mard eus heñvelsteriezh e keñverioù 'zo etre « symbole », « signe » ha « signal », e rank neoazh ar yezh bezañ e tro d'o diforc'hiñ pa vez ret ; dre se e voe luniet an termenou **argel** g. « symbole », **arhent** « signal ».

En arlakadurezh Saussure, emañ an arouez skejet e :

Br. **arouesaer** g. pe **kanteul** g. (Gl. **signifiant**), furm glevedel (pe weledel) o taveiñ d'ur meizad.

Despizañ a ra Ricœur « meizad » Saussure evel « ur c'heal parzhiat e teñzor kefredel ar strollenn yezher », *Encycl. Univ.* 16.882.

Br. **arouesaed** g. pe **arganteul** g. (Gl. **signifié**), « meizad » dec'halvet gant an arouesaer.

An daveiñ oc'h eren arouesaer (kanteul) hag arouesaed (arganteul) a reer anezhañ :

Br. **arouesaat** pe **arouesaerezh** g. pe **arouesâd** g. (Gl. **signification**).

Evel a welor pelloc'h, ez eo arbennik ar ster lakaet gant Saussure war Gl. **signification**. A-du-rall, e kaver termenou ha termenadurioù disheñvel hervez an aozerion e domani an arouez. Gwelet hon eus, La-01 43, e ra Hjeltslev gant :

Gl. **grandeurs de l'expression, grandeurs scénématiques**. Br. **brasterioù kanteulel**.

Gl. **grandeurs du contenu, grandeurs plémématiques**. Br. **brasterioù arganteulel**.

An diskiblezhoù o plediñ gant an arouez a dermener evel :

{335} Skiant an **arouezioù**. Br. **arouezoniezh**.

Skiant ar **c'hanteulioù**. Br. **kanteuloniezh**.

Skiant an **arganteulioù**. Br. **arganteuloniezh**.

Aze c'hoazh e kaver termenou ha termenadurioù diseurt hervez an aozerion :

Saussure Gl. **sémiologie** « science générale des signes qui fonctionnent dans la vie sociale », Br. **arouezoniezh** ; unan eus skourroù an arouezoniezh eo ar **yezhoniezh** (termen boazietañ, nemet, pa vo ezhomm menel nes da vez Saussure, e c'hallor ober gant **lavaroniezh**), Gl. **linguistique**.

Un diaraoger da Saussure, M. Bréal, en doa e 1897 degaset an termen Gl. **sémantique** b. « étude des significations, particulièrement de l'évolution du sens des mots », Br. (luniet gant Vallée) **steroniezh** ; hiziv e kloaer an anvad-se dre ober eus diskiblezh Bréal Gl. **sémantique diachronique**, Br. **steroniezh treadegel**.

Da heul imbourc'hioù Trier ha dreist-holl Saussure, e voe graet anv a Gl. **sémantique synchronique**, Br. **steroniezh kevadegel** (termenet gant Trier « étude des **champs sémantiques** », Br. studi ar **stervaoù**, pe **stervaouriezh**).

O kas betek penn arlakadurezh Saussure, e voe diazezet ar **sémantique structurale** a zo he fal studiañ an daveadoù etre an arganteulioù a-geñver gant an daveadoù etre ar c'hanteulioù, Br. **steroniezh frammadel**.

En diwezh, o testrollañ an holl ziskiblezhoù a bled gant ar ster, e strivad da lakaat en he sav ur **sémantique générale**, Br. **steroniezh hollek**.

Da heul Saussure bepred, dindan levezon Skol Praha, e tegouezhas ar preder frammadel gant termenadurioù nevez :

Gl. **sémiologie** « science des signifiants », Br. **kanteuloniezh**.

Gl. **sémantique** « science des signifiés », Br. **arganteuloniezh**.

Adkavout a reer aze diforc'hadur Hjeltslev :

Gl. **sémiologique (cénématique)** « qui se rapporte à l'expression », Br. **kanteulel**.

Gl. **sémantique (plérématique)** « qui se rapporte au contenu », Br. **arganteulel**.

Er Stadoù-Unanet, dindan levezon Kelc'h Wien ha da heul imbours'hioù ar gemezourion (logikourion, sl. *Ems* 126.16hh.) W. Morris, A. Tarstri, R. Carnap, e tegasad an termen Sz. **semiotics**, Gl. **sémiotique**, Br. **arouezoniezh (kemezel)**, **semiotik** g. Rannet eo bet an arouezoniezh kemezel e :

Gl. **syntaxe logique**, Br. **kevreadurezh kemezel** « arlakadurezh ar c'heñverioù etre an arouezioù ».

Gl. **sémantique logique**, Br. **steradurezh kemezel** « arlakadurezh ar c'heñverioù etre an arouezioù hag ar pezh a dalvezont ».

Gl. **pragmatique logique**, Br. **gwerc'hadurezh kemezel** « arlakadurezh an darempredoù etre an arouezioù, ar sterioù hag an dud a ra ganto ».

Greimas, o tistreiñ d'ar gevenebiezh pleustret gant Hjeltslev, a laka kemm etre :

Gl. **sémiotiques** « sciences de l'expression », Br. **kanteulouriezhoù ; kanteuloniezh**.

Gl. **sémiologies** « sciences du contenu », Br. **arganteulouriezhoù ; arganteuloniezh**.

Diouzh e du, e kinnig Roland Barthes un digemmadur all :

Gl. **sémiotiques** « systèmes particuliers de messages », Br. **arouezouriezhoù**.

Gl. **sémiologie** « science générale qui réunirait toutes ces sémiotiques », Br. **{336}arouezoniezh**.

Da glozañ eo dav menegiñ un dasparzh all eus an diskiblezhoù-se :

Gl. **sémiotique**, Br. **arouezoniezh frammadel**.

Gl. **sémantique**, Br. **steroniezh**.

Gl. **sémiologie**, Br. **arouezoniezh hollek**.

Gl. **signal**, Br. **arhent** g., **arouez** b., **sin** g. Ster ledan er yezh voutin, adkemeret gant arouezoniourion 'zo : « Furmoù krouet a-ratozh hag arveret evit derc'hennañ, neuziañ, degemenn, gouzaviñ, h.a., e keveneb d'an arverkoù ha d'an azonoù, o terc'hennañ dre berzh lenad » (J. Roggero).

Ster arbennik er stlennoniezh : « Anadenn fizikel o tougen ur stlennad ». An termen brezhonek a chom da spisaat.

Br. **arhent**. E ster resis en anadennoniezh a strivin amañ d'e dermenañ.

Bezef ur goulou ruz en ur c'hroazhent. Daou zoare a vez da vont dezhañ. An arvester diwar ar riblenn-straed en anavez evel un **arouez** a zo he ster « chom a-sav » ; ar blenier en e garr a c'hell ivez merzhout ar goulou ruz hag ent emouiziek e anaout evel an urzh da chom a-sav ; hogen kenkoulz-all e c'hell sentiñ hep emouezañ outañ an disterañ — lavarout a reer neuze en deus sentet emgefreak, dre nerzh ar boaz. En degouezh-mañ diwezhañ, ober eus ar goulou ruz un arouez evit ar blenier zo mont dre ul lavar laosk ; un **arhent** eo bet, ha n'eo ket un arouez er c'hemeradur strizh.

Da zisplegañ al lakadenn-mañ diwezhañ e rankomp ledanaat hon sell ha degas e penn-kont doareoù eus luniadur an arouez ken emplegat dezhañ ma na gemer ket ar yezhoniezh ar boan d'o menegiñ. An arouez ned eo arouez nemet e kement ma vez anavezet pe, dre c'herioù kalvezekoc'h, ma vez dec'havalet gant an emouezañ. Un dezrann anadennoniel a ziskouez emañ unanet en emouezañ-ouzh-arouez daou vod emouezañ, a zo ur c'hantvout (o tec'havael furm an derc'henn, eleze ar c'hanteul), hag un argantvout (o tec'havael ar c'heal derc'hennet, eleze an arganteul), sl. La-01 43h, 68h. Dibun an anadennoù a zeskriver evel-henn : ar gouzrec'h o tec'havael un arouez a c'hoarvez ennañ un treug o tifourkañ e maezienn an emouezañ e rezh ur c'heal ; e kemm, ar gouzrec'h o tec'havaelañ un arhent a c'hoarvez ennañ un treug e maezienn ar fiñval e rezh ur real. An hevelep goulou ruz a zo gantañ, e plegenn an arvester, ar gwerc'h dec'halv ar c'heal « chom a-sav », pezh a ra anezhañ un arouez, a vo, e plegenn ar blenier, un arhent gant ar gwerc'h dec'han ar real chom a-sav. Ul lavar laosk hepken a ardaolo d'an arhent ar « ster » chom a-sav. Ar « ster »-se ned eo ster nemet evit an arvester o stadañ e chom ar c'harr a-sav ; evit ar blenier, pa dremen treug an dec'havael hebiou da vaezienn e emouezañ, ez eo un dra all – un dra a'm eus kinniget envel eul, sl. La-04 35hh., *Ems*

59.359, 74.50hh., 81.299hh., GBLF ¶ 1193 ▽ ; sl. ivez pelloc'h en notenn-mañ ar c'hemeradur roet da eul gant ar yezhoniezh frammadel.

Ent anadennoniel, ez eus ul luniadur heñvel d'an arouez ha d'an arhent : bez' ez int an eil hag egile an dec'havaelad eus un ergorenn hevelep m'emañ gurlakaet war he gwerc'h ergorel un eil gwerc'h estren d'he {337}ergorelezh : arouez a vez pa zeu un argantvezad da waskadenniñ ur c'hantvezad ; an arhent zo un arouez na emouez ket ar gouzrec'h outi, ouzh he dec'havaelañ hepken dre e realezh (kenkoulz-all e c'haller termenañ an arouez evel un arhent a zec'havaeler dre an emouezañ, sellet hemañ evel ur rannbarzh eus ar realezh). Ouzhpenn heñvelder derc'hel, darempredoù gwerc'hel zo etre an daou, rak treug an dec'havael arouez a c'hell kemmañ naoz, paouez a zifourkañ e maezienn an emouezañ, he heptreugañ evit disoc'h rag-eeun e maezienn ar fiñval, pezh a c'hoarvez da skouer, e welet hon eus, pa sent ar blenier ouzh ar panneloù hep o merzhout ken : e sigur un arouez ez eus diwanet un arhent, riskladur a zeskriver evel frouezh an emgefreakaat, ar boazetaat ; e gin, treug an dec'havael arhent a c'hell bezañ degerc'het gant an emouezañ, ha pezh a oa un elfenn anverzhel, anhiniennekaet, eus ar blegenn, a zeu da wiskañ staelad un arouez. Seurt darempredoù gwerc'hel, seurt treuznaoziañ an treugoù dec'havael a zeu da nershaat meizadur an emouezañ evel ur rannbarzh eus ar realezh hep harzoù didreuzus en-dro dezhañ. (Etre krommelloù hepken, rak aze e pella-femp betek re diouzh hon prepoz, e tennin an evezh war an arlakadurezh a gavfe eno he foent-loc'hañ, o kevenebiñ an emouezañ ouzh reizhiadoù na vent na re Freud, na marteze re Husserl.)

Bez' pe vezet, e c'haller arlakaat un arc'hwel dec'havael hollek ez eo an dec'havael arouez hag an dec'havael arhent degouezhioù dibarek anezhañ. Diskouez a rafed e c'hoarvez, e kement plegenn ma emañ engwezhiat ar gouzrec'h, ur skalfad treugoù dec'havael diwar gej e gorf gant un hevelep ergorenn : treugoù o tifourkañ en emouezañ e mod unek ar c'hantvout pe e mod daouek ar c'hantvout-argantvout, treugoù o tremen hebiou d'an emouezañ, o tisoc'h e rezh realoù, eginoù realoù, emzalc'hioù, borc'hadoù ha kefluskoù diseurt. « *L'homme est un sensorium commune perpétuel, qui est touché tantôt d'un côté et tantôt de l'autre* », Herder, meneget gant Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, 271. « *Mon corps [...] est un objet sensible à tous les autres, qui résonne pour tous les sons, vibre pour toutes les couleurs, et qui fournit aux mots leur signification primordiale par la manière dont il les accueille* », Merleau-Ponty, *id.*, 273.

Dec'havael un dra, gwell : un arouez, zo ul luc'hedenn a dreant noz diabarzh ar fiñvoù eulel o kengroaziañ dizehan er c'horf hag a ya da sklerijennañ ar bed dre reiñ ster dezhañ. Meur a aozer, diouzh diarselloù ha gant termenou disheñvel, o deus graet anv eus ar pezh a anvan amañ ar « fiñvoù eulel » ; ne venegin nemet Goldstein & Rosenthal o prouiñ ent arnodel e c'hoarvez merzhidigezh al livioù eus un treug er gouzrec'h a vez e lankad kentañ un egin a jestr, dibarek evit pep liv, sl. *Zum Problem der Wirkung der Farben auf den Organismus* ; Merleau-Ponty, e *Phén. Perc.*, 240hh., a bleustr war stadadennoù an daou imbours'her alaman : « *La couleur, avant d'être vue, s'annonce alors par l'expérience d'une certaine attitude du corps qui ne convient qu'à elle et la détermine avec précision : "il y a un glissement de haut en bas dans mon corps, ce ne peut donc pas être du vert, ce ne peut être que du bleu ; mais en fait je ne vois pas de bleu" dit un sujet* », p. 244 ; Anton Ehrenzweig a ra, e *The Hidden Order of Art*, gant an termen « unconscious scanning » da zeskrivañ un arc'hwel c'hwilierezh eulel eus an amva sezet el live bred anvet « argerzh kentael » gant Freud. Dindan ar reiñ ster e vez un doubleür doues ha don a zec'havaeloù eul a zo da lakaat e penn-kont evit meizañ penaos emañ ar c'hantaezañ o c'houstennañ ar c'hantouezañ, penaos ivez en em zispak rodennad ar c'hennotadurioù en-dro da bep bomm lavar, penaos dreist-holl ez eskor al lavar digent, ar « parole parlante » (Merleau-Ponty), eus rouedad paoterek an darempredoù eulek oc'h unaniñ hon c'horf gant ar bed, eoriadur start ha mut a ro dimp an dro da hepkoriñ amredoù kozh ar « parole parlée » ha da arloezañ rañvedoù digent. Eskoriñ a zo ennañ andon an holl arouezioù hag an holl arzoù, barzhoniezh ha sturyezhañ en o zouez.

{338}Br. **ster** g. (Gl. **sens**, **signification**). Termen lieskemeradek a ranker studiañ ivez a-dreuz arlakadurezhioù an aozerion hag an diskliblezhoù a ra gantañ. En e gemeradur hollekañ, ez eo kevatal da « termenadur, despizadur », Gl. « définition ». Sk. Klask ster ur ger er geriadur.

Gl. **signifiante** (a-wechoù **signification**) zo gantañ kemeradurioù diseurt :

– pezh a ra d’ur furm bezañ arouez. Br. **arouezegezh**. Sk. En o liv emañ arouezegezh sae an dud a iliz. Kenkoulz-all e lavarfed **arhentegezh**, rak an hevelep perzh eo a ra d’an ergorenn bezañ arhent hag arouez, sk. En o liv emañ arhentegezh ar gouleier er c’hroazhent. Merkomp avat ez eo ledanoc’h erdal arhentegezh eget erdal arouezegezh ; rak pep arouez zo arhent (un arhent a zec’havaeler dre an emouezan, sl. p. 337 diaraok), hogen pep arhent ned eo ket arouez.

– ar bezañ arouez. Br. **arouezded**. Ar furm-mañ a venegan da vezañ klok, rak tennañ a ra kentoc’h d’ur preder a voudoniezh eget da bleustr ar yezhoniezh. Dre ur pleg heidegerek a-walc’h ez atersfed : petra a ra arouezded an arouez ?

– pezh a ra d’ur furm bezañ kanteul. Br. **kanteulegezh**. Termen nes e ster da hini **arouezegezh**, a c’hallfe bezañ splotus evit merkañ e kemerer ent ezhleg ur savlec’hiad saosurek.

– pezh a ra d’ur furm yezh kaout ster dre berzh he c’hevenebadur ouzh ur furm all, h.a. Br. **steriusted**. Da skouer, ez eo sterius an eilragor en arverioù ma vez kevenep d’ar bonragor ; sk. Salv ma teufe / salv ma teuy (hetadenn / hetadenn greñv) ; ned eo ket sterius pa na oufed erlec’hiañ outañ un or all ; sk. Kredin a raen e teufe (kedoriadur) ; sl. Yad-7/5,7. Da nesaat eo ar c’heal-mañ ouzh keal ar **berzhegezh** : perzh eo un elfenn yezh pa vez stlennus dre berzh he c’hevenebadur ouzh un elfenn all ; sk. Perzh eo ar vouezhiad /t/ er ger *tu* pa gav kevenebadur gant ar ger *du*.

– talvoudegezh-kennotañ ur ger a-gevenep d’e zenotadur. Br. **kennotusted**. Sk. Er frazenn : « Ar me n’eo ket evit klask e zifennoù reol » (GBLF ¶ 291), ez eus gant ar ger « difenn » ur gennotusted vredelfennadel.

Evel gwelet diaraok, e ra Saussure Gl. **signification**, **sens** eus an daveiñ oc’h eren arouesaer (kanteul) hag arouesaed (arganteul). Br. **arouesaat**, **arouesaerezh** g., **arouesâd** g.

Barthes, oc’h adkemer leterc’had Saussure a ra eus kanteul hag arganteul an daou ledeneb eus ur follenn a zidroc’her, a dermen ar Gl. **sens** evel un didroc’had el lavar. Br. **ster**.

Saussure a ra gant Gl. **valeur**, John Lyons gant Sz. **sense** evit envel hollad ar c’heñverioù etre un arouez hag arouezioù all eus ar yezh. Br. **talvoud**, **talvoudegezh**, **ster**.

Morris ne zegemer ket daouvinegezh an arouez hervez Saussure. Evitañ ez a an didroc’hadur betek an ergeñverenn, eleze an ergorenn-ved arouezet ha, dre se, e vez ar ster oc’h amredeket etre an anv (kanteul) hag an dra.

{339} Koulskoude, evit envel an daveiñ oc’h eren an arouezioù ouzh an ergorennoù-bed, mar greer a-wechoù gant ar Gl. **signification**, ar boaz heulietañ eo ober gant Gl. **dénotation**, Br. **denotañ** ; Gl. **désignation**, Br. **aroueziñ** ; Gl. **référence**, Br. **ergeñverañ**.

Tra ma ra aozerion ’zo kensterioù eus Gl. **dénaté**, La. **denotatum** (Br. **denoted**) ha Gl. **réfèrent** (Br. **ergeñverenn**), e tenn re all da zerc’hel an termen kentañ en e arver logikel, eleze da gemer Gl. **dénotation** (Br. **denotadur**) da geveneb da Gl. **connotation** (Br. **kennotadur**) ha da genster da Gl. **extension** (Br. **erdal**).

Evit aozerion all, e talvez Gl. **signification** kement hag ar sammad eus arverioù un arouez. Br. **arvereg** b.

Menegomp ivez an diforc’h savelet gant Prieto :

Gl. **signification** « hollad an arganteulioù ». Br. **arganteuleg** b.

Gl. **sens** « kemeradur dibarek un dermen en ur blegenn dibarek ». Br. **hanster**, **hangemeradur**.

Erfin, e rin anv eus un termen a arveromp en hon labour, ar Br. **steriegezh**. E zespisañ a rafen evel an arc’hwel degemer ster (kendave d’ar reiñ ster e tu ar yezherion) e kement ma c’hoari ent kevadegel dre ar c’homz, ar skrivañ, ha ma lez ent treadegel da ouelediñ war ar ger gwiskadoù ster. Tennañ a ra da gealioù an arvereg ha d’an arganteuleg, nemet ez empleg ouzhpenn e seller ster ar ger evel ul luniadur dialuskek. Sk. Studiañ dedroadur steriegezh ar rakger *gourzh*- er brezhoneg arnevez.

Br. **eul** g. Termen degaset gant Goulven Pennaod en e bennad « Kentskrid d’ur studi frammadel eus ar brezhoneg », La-01 7-46 (1966) hag arveret gantañ er yezhoniezh frammadel, a-gevenep da **ster**.

« [...] ar ger *ster* a c’haller tostaat ouzh “signifié” Saussure, met re niverus eo an arlivioù taolennet gantañ, ha gwell eo heuliañ skouer Hjeltslev ha kavout skritelloù. Reizh eo neuze mont da glask hon

mad e-barzh hon yezh, ha dres ez eus bet gwechall ur ger *odl* spisc’heriet gant al latin “significationem” (Fleuriot, DGVB 274), hag a vije bet **eul* hiziv » p. 43.

E-se, e renk GP an **eul** en un steudad gant **yezh**, **furm**, **mouezhiad**, **eread**, a-gevenep da **ster**, **komz**, **stumm**, **soniad**, **kevread**.

« [...] hon eus miret ar ger *ster*, ster ur ger o verkañ e geñverioù hollek gant yoc’had ar gerioù all, an *eul* en eneb a verk lec’h un elfenn-yezh en un emframm yezhañ dibarek » p. 45-46.

Deveradoù a dennas GP eus an nevezc’her :

eulerez b. « gwazva [...] o treiñ da werzhadoù yezhel [...] ar meizadoù » p. 21.

{340} Br. **eulad** g. « gwerzhad yezhel » p. 21.

En un doare arbennik e tenn GP korvo eus ar c’hevenebadur **talvoud** ÷ **gwerzh**. Mar degemeromp Br. **talvoud**, **talvoudegezh** da gevatal da Gl. Saussure **valeur**, eleze pezh a dalvez ent doareadel ur ger a-zave da c’herioù all, e tegas Br. **gwerzhad** keal ar gementadelezh ; n’eo ket diabeg pa ouzer e tenn ar yezhoniezh frammadel da ziren ar c’heñverioù etre an elfennoù-yezh da zaveadurioù riñvoniell.

Br. **kanteul**, **arganteul**. Er pennad usveneget eus La-01 e voe e gwir degaset hag arveret evit ar wech kentañ an daou dermen-se.

« Taolomp ur sell, da skouer, ouzh *kantvout* “merzhout an traoù en o dirvoud, hep hanteradur ar c’hounañ, al luniañ, an deskrivañ” ÷ *argantvout* “emouezañ ouzh udb. dre hanteradur ar c’hounañ, al luniañ, an deskrivañ” (Da-64 25, 15). Neuze, diwar vezañ prederiet war ar gudenn ha kemeret ali KIS-SADED, ez eus bet divizet enebañ heñvel *kanteul* ÷ *arganteul*, o talvoud : *kanteul* “pezh a zo gant *eul*” ; *arganteul* “ar pezh a zo arstlennet, aroueziet gant ar c’hanteul”. Kalz reishoc’h e teu evel-henn enebadur Saussure “signifiant” ÷ “signifié”. Diouzh un tu all ez eo anat e kav ar gerioù-se o diazez en enebadur *kantvezed* ÷ *argantvezed* » p. 43, 44.

Un arver all zo avat da Br. **eul** a’m eus graet anv anezhañ amañ diaraok, p. 339. Realoù ’zo gant an den, seul gent a se realoù al loened, a vez renet e-maez emouezañ. Evit an arvester o devez ar realoù-se ur **ster** ; evit ar gouzrec’h n’o devez ket ster, pa empleg ar reiñ ster an emouezañ, ha ne c’haller ket lavarout kennebeut ez int anster peogwir e vez a-walc’h tennañ evezh ar gouzrec’h warno, e tro mab-den da nebeutañ, evit ma emouezfe outo ha ma rofe ster dezho. War gement-se e’m eus skrivet c’hoazh :

« En diagent d’an emouezañ, anezhañ anavezout o savelañ e anavezad diforc’h dioutañ, ez eus ur mod “gouezañ” all, na c’houzañ ket bezañ disrannet etre anavezout hag anavezad ; e dermenañ a c’haller evel anaoudegezh an emgorf e-maez a bep emouezañ ; pe c’hoazh anavezout na ziforc’h ket an anavezour diouzh an anavezad. Hevelep “gouezañ” ma van kediet ennañ anavezour hag anavezad a’m eus graet anezhañ *kedouezañ*.

Ur skouer anat a gedouezañ eo houmañ : pa vlenian va c’harr, peurliesañ ne emouezan ket ouzh ar postoù-arhentañ ; padal n’o dianavezan ket : pa vez unan o kemenn gorrekaat, e c’horrekaan, ent diemouez, eleze ent kedouez ; e gerioù all, va anavezerezh eus ar post-arhentañ eo ar pezh a ran evit gorrekaat va c’harr » La-01 57-58.

Keal an **eul** zo bet ebarzhet enta evit derc’hel al lec’h goullo etre **ster** hag **anster** en dezrann anadennoniel, pe c’hoazh evel pevare termen en daolenn amparet gant ar c’hendaveoù **emouezañ** → **ster** hag ar c’hevenebou **emouezañ** ÷ **kedouezañ** :

{341} emouezañ	→	ster
÷		÷
kedouezañ	→	eul

An emouezañ ouzh arouez zo en e lankad kentañ un dec’havaelañ **eul** : amredek a ra neuze an **eul** e korf ar gouzrec’h (hemañ a zellez an anvad a ganteul d’an ampoent), endra vez en eil lankad diskaset d’ar bed ergorel e-lec’h ma englen ouzh ur furm ha ma eskor evel he ster dre amparañ ganti un arouez. Merkomp ez adkaver amañ ar c’hemm lakaet, en un diarsell all, gant Freud etre ar « gremm diere », fiñvek, dezverkus d’an « argerzh kentael » hag ar « gremm ereet », glenet, dezverkus d’an « argerzh eilvedel », sl. GBLF ¶ 407.

Seurt lankad kentañ, anezhañ dec’havaelañ **eul**, dec’havaelañ arhentel, a’m eus galvet **kedouezañ** da verkañ e ra unan ennañ anaout hag anavezad, **eul** ha korf — diwar e benn e komze Paul Klee pa

zisklerie : « Setu ar pred eurvad : al liv ha me zo unan », sl. La.08 147 — a anvfen kenkoulz all **fiñvouezañ**, rak ne c’hoarvez ket an anaout ennañ a emouezañ, hogen a fiñval, a fiñvoù eulel.

Diwar vont, ez eus da ziluziañ ur gudenn a gevrenadur. An araogenn **ouzh** a arverer da heul **emouezañ** ; penaos kevrenañ **kedouezañ** (pe **fiñvouezañ**) ? Dre an emouezañ e roer ster d’ar furm a emouezer outi. Er c’hedouezañ e vez delusket an eul diwar ur furm ergorel, nemet e chom da c’houde e diabarzh ar gouzrec’h e kement ma na c’hoari warnañ ergoradur ebet, diskas ebet d’ar bed en-dro. An eeunañ, da’m meno, eo ober gant **diwar : kedouezañ (fiñvouezañ) diwar** un arhent, h.a.

Ur poent a bouez. En eil lankad, da-geñver ar c’hantvout-argantvout amparus d’an arouez, ne vez ket sonnet ar fiñvoù eulel ma eskor ar ster diouto — ned a ket ar mor da hesk goude ma tiveuz Gwener nemet e teu da lostenn-sae dezhi : int a zo en orin ar blokadoù fromoù, kantaezadoù, trivliadoù, kennotadurioù sachet da heul furm glevedel ha gweledel an arouez, an ereadoù arouezioù ; blokadoù kemmus en amzer evit ur gouzrec’h, disheñvel eus ur gouzrec’h d’unan all, e dalc’h istor personel pep den hag istor e zarempredoù gant pep arouez. Kig ha gwad — *chair*, a lavare Merleau-Ponty — ez int d’an arouez, d’an oberenn arz. Korf nevez eo houmañ, o pellaat diouzh korf an arzour he gan, sl. La-08 199-200.

Daou gemeradur disheñvel zo enta da **eul** er brezhoneg arnevez :

a) Kemeradur ar yezhoniezh frammadel. Kevenep eo **eul** da **ster** evel ma’z eo kevenebet **yezh** (Gl. **langue**) ha **komz** (Gl. **parole**) en arlakadurezh Saussure.

b) Kemeradur an anadennoniezh. Kevenebet eo **eul** ha **ster** en doare ma keveneber **arhent** hag **arrouez**, pe ar c’hentañ hag an diwezhañ lankad eus geneliezh an arouez.

Ar poent boutin nemetañ etre an daou gemeradur eo e vez roet da **eul** ar ster arbennikañ ha dalc’het **ster** en e dalvoudegezh klasel. Gwell e vije bet moarvat kaout bep a dermen evit an daou arver. Mar bez unan da damall ez eo me pa’m eus adkemeret {342} **eul** war-lerc’h Goulven Pennaod gant ur ster all. Spi’m eus evelkent ne ve ket diarguzenn va alvokad : da gentañ, e tiskouezfe hep poan ne vez yezh ebet o tremen hebiou d’al lieskemeradegezh, dreist-holl e tachenn ar yezhoniezh, skouerioù a-walc’h a ve da gavout en notenn-mañ endeo ; d’an eil e lakfe war wel ned eo ket estren agrenn an eil kemeradur d’egile ha, zoken, ez eus etrezo keñverioù spletus da gorvoiñ. An eil hag egile, da skouer, ouzhpenn ma taolont sklerijenn war ar c’houblad « kanteul-arganteul », a daol sklerijenn diouzh poentoù disheñvel-mat.

Kentañ goulenn o tont war spered al lenner eo : ha **kanteul**, **arganteul** zo da intent evel gerioù mellsteriek, eleze meizadus diwar-bouez elfennañ o c’hedrannoù : **kanteul** = **gant eul** ? En doare-se da nebeutañ ez eo bet savet ar ger, sl. La-01 44. Hogen aze ez eus evezhioù da gemer. Rak **kanteul** ne oufe bezañ mellsteriek nemet e diarsell studi frammadel ar yezh ; en holl droioù all e ve divellsteriek, eleze e studi ar gomz, hag e domani kement yezhoniezh anframmadel ’zo.

En anadennoniezh, e’m eus bet tro da lavarout amañ diagent ez eo korf ar gouzrec’h a zellez an anvad a ganteul da-geñver lankad kentañ, arhentel, geneliezh an arouez ; « **kanteul** » eo avat en ur c’hemeradur ansaasurek, peogwir ned eo ket parzh skaradus en un arouez, met parzh kembloc’hek a fiñvoù en amgant ar c’horf : mard emañ ar c’horf « gant eul », ez eo en doare ma lavarer eus ar vuoc’h ez eo kefleue, hag ez a d’ober ur « **c’hanteul** » kezivik, ur **c’heveul** (!), dec’havaelet nann dre gantvout-argantvout, met da-geñver kedouezañ, hep ma ve tro enta da gomz a **arganteul**. Koulskoude, seurt keveul, seurt kanteul kezivik ned eo ket digenver gant ar c’hemeradur saasurek, rak an hevelep **eul** eo, oc’h ezkantañ diouzh ar c’horf hag o tont war ur furm ergorel, a ampar an arouez dirak ar gouzrec’h he c’hantvez-argantvez neuze evel kanteul-arganteul.

Pengenniñ a rin en un doare pleustrek o klask

Penaos dezgeriañ ar c’heñverioù etre termennoù-diazez an arouezoniezh.

A-geñver da’m c’hinnigadennoù ez adskrivan ar roll frazennoù aozet gant Josette REY-DEBOVE, e *Le métalangage*, 1978, p. 22.

Un signe a (possède) un signifiant et un signifié.

Un arouez a c’hoarvez eus (zo ouzh he ober) ur c’hanteul (un arouesaer) hag un arganteul (un arouesaed).

Le signifiant est lié à un signifié [ne le signifie pas].	Ar c’hanteul zo ereet ouzh un arganteul ; a zave d’un arganteul ; ar c’hanteul a arouesa an arganteul.
{343} Le signifié est lié à un signifiant [n’est pas nommé, désigné par lui].	An arganteul zo ereet ouzh ur c’hanteul ; zo daveet dezhañ gant ar c’hanteul ; zo arousaet gant ar c’hanteul [nag arouezet, nag anvet].
Un signe signifie quelque chose [ni un designatum, ni un référent], ou une « chose » (si c’est un nom entre guillemets).	Un arouez zo dezhi ur ster ; a dalvez un dra bennak [nag un arouezed, nag un ergeñverenn] pe un « dra » (mar bez un anv etre daouaskoù, eleze ur c’hendec’heriad, sk. <i>bara</i> « pain »).
Un signe évoque un concept, une notion [ne le signifie pas, ne s’y réfère pas].	Un arouez a zec’her ur meizad, ur c’heal [n’en arouesa ket, n’en arouez ket, n’en anv ket, ne ergeñver ket outañ].
Un concept s’exprime par un signe [n’est pas nommé, désigné par lui].	Ur meizad a vez dec’heriet gant un arouez [nag arouesaet, nag arouezet, nag anvet ganti].
Un signe renvoie, réfère à, désigne, nomme une chose ou un référent, a un référent.	Un arouez a zave d’un ergorenn-ved, d’un ergeñverenn ; a zerc’henn, a arouez, a anv un dra ; a ergeñver ouzh un dra, un ergorenn-ved.
Une chose ou un référent est désigné, nommé par un signe.	Un dra, un ergorenn-ved, un ergeñverenn a vez arouezet, derc’hennet, anvet gant (dre) un arouez.
Un signe est dit déterminé quand son signifiant et son signifié sont déterminés [ex. l’adverbe n’est pas un signe déterminé].	Un arouez a lavarar desavelet pa vez desavelet ar c’hanteul hag an arganteul enni [sk. an adverb ned eo ket un arouez desavelet].

KIS-346 – Gl. **intention**.

(GE – 05 05 86)

Daou arver zo d’ar Gl. **intention** : merkañ a ra pe modelezhioù an ober, ster boutin, pe modelezhioù an devezout, ster a gaver gant ar Skolastik ha prederourion ’zo eus an 20^e kantved.

Er brezhoneg lennegel, ne gaver nemet termenoù o tennañ d’an ober, o klotañ enta gant kemeradurioù boutin an termen gallek.

Hervez VALL. : *mennoz, ratozh, youl, devez, c’hoant, amboaz*.

<i>en amboaz</i> <i>war an amboaz</i> <i>e preder</i>	<i>ho kwelout</i>	« dans l’espoir, dans l’attente, dans l’intention de vous voir »
---	-------------------	---

{344} <i>a-well</i> <i>e-sell</i>	<i>d’ho kwelout</i>	« dans l’espoir, dans l’attente, dans l’intention de vous voir »
--------------------------------------	---------------------	---

<i>emañ en e spered</i> <i>emañ e vennoz</i> <i>emañ e zezev</i> <i>graet gantañ e vennoz</i> <i>graet gantañ e zezv</i> <i>keal zo gantañ</i>	<i>ober</i>	« il a l’intention de le faire »
---	-------------	----------------------------------

Hervez VALL.SUP. :

ne’m eus mennoz nemet da vad « je n’ai que de bonnes intentions »

Hervez GIB :

e savas an abad santel en devez da vont « le saint abbé conçut l’intention d’aller »

n’emañ ket e’m mennoz dont « je n’ai pas l’intention de venir »

war gement-se e raio diouzh ho mennoz « à ce sujet, il fera d'après votre intention »

ar beleg a roas dezhañ anaoudegezh eus mennozioù e enebourion « le prêtre lui donna connaissance des intentions de ses ennemis ».

Evit kemeradurioù an termen gallek, e talc'hin d'an urzh heuliet gant Foulquié, *Dict. Lang. Phil.*, pp. 374 hh.

Gl. **intention**.

A. Ster boutin : prepoz da ren un ober. Ennañ e tiforc'her div gedrann : 1. Pezh a fell d'an oberour kas da benn, da skouer : kemmañ micher. 2. Ar pal a glask an oberour diraez, ar perag eus an ober a venn ren, da skouer : kaout muioc'h amzer vak.

1. Pezh a fell d'an oberour kas da benn, ar prepoz-raklun. Br. **mennoz** g. (hag ivez, met dispisoc'h : **dezev, keal, soñj**).

On doit dans les conventions rechercher quelle a été l'intention des parties contractantes, plutôt que de s'arrêter au sens littéral des termes. (*Code civil*.)

Er c'hendivizadoù e tleer enklask pehini eo bet mennoz ar gevraterion kentoc'h eget chom gant lizherenn an termenou.

La fonction éducatrice de l'art n'existe que dans la mesure où l'intention éducatrice est absente. (Th. Maulnier.)

Ne vez a gefridi desaverezh gant an arz nemet e kement ma na vez ket a vennoz da zesav.

La *volonté* est fixe et se rapporte à quelque chose de prochain ; au lieu que l'*intention* est vague et relative à quelque chose d'éloigné. Avec la *volonté* de faire le bien, on est tout près de le faire, on se porte à le faire ; avec l'*intention* de faire le bien, on y tend seulement, on y incline. [...] Une femme, avant le mariage, a l'*intention* de nourrir elle-même {345} ses enfants, quand elle en aura ; une fois mariée et devenue mère, elle en a ou n'en a pas la *volonté*. (Lafaye.)

Sonn eo ar mennoud ha tennañ a ra d'un dra bennak nes ; tra ma'z eo ar mennoz valigant hag a-geñver gant un dra bennak pell. O vennout ober ar mad, emeur nes d'e ober, e lusker d'e ober ; gant ar mennoz d'ober ar mad, e tenner, ez eur tuet hep-mui d'e ober. Ur vaouez a-raok dimeziñ zo he mennoz magañ he-unan he bugale da zont ; ur wech dimezet ha mamm, e venn pe ne venn ket o magañ.

Gl. **direction d'intention**.

En deologiezh, emzalc'h spered a c'hoarvez a zaveiñ an oberoù d'ur pal divizet a gemerer da gantreizh dezho, da skouer : ambidañ un troad da saveteiñ buhez ur c'hlañvour. Er ster gwashaus : kantreizhañ un ober kablus dre ziskouez un disoc'h mat c'hoarvezet diwarnañ. Br. **durc'haat mennoz**.

2. Ar pal a glasker diraez, ar perag eus an ober, an disoc'h a c'heder da heul an ober, ar prepoz-amkan. Br. **amboaz** g.

L'intention est la fin vers laquelle tend l'effort, ou, ce qui revient au même, le motif qui détermine la résolution. [...] Le prétexte est une intention artificielle et mensongère, sous laquelle on colore et dissimule, parfois à ses propres yeux, l'intention véritable. (Goblot.)

An amboaz eo ar pal ma striver dezhañ pe, a zo heñvel, an abeg o luskañ ar mennoz. [...] Ar sigur zo un amboaz danzeet ha gaouiat, a liv gantañ an-nen ha ma c'holo, outañ e-unan a-wechoù, e wir amboaz.

Ce système de dispersion des actions dans le personnel a été inauguré aux États-Unis, dans l'intention d'accroître la communauté. (Hameray.)

Seurt reizhiad skignañ ar c'hevrannoù er c'hoskor zo bet kentradet er Stadoù-Unanet war an amboaz kreskiñ ar gumuniezh.

Notenn. – E lavar ar bredelfennerezh ne ziforc'her ket **volonté** ha **intention**, **mennout** ha **mennoz**, e kendeç'herier **intention** gant **mennad, mennadur**, sl. GBLF ¶ 637.

B. Gant ar skolastikerion. Ar re-mañ a lak kemm etre un *intentio* a urzh anaoudel hag un *intentio* a urzh vennoudel.

1. Er ster anaoudel (ster adkemeret gant Brentano hag an anadennoniezh) :

a) Lakaat ar spered gant un ergorenn anaout (*intentio formalis*).

Evit sevel an termen brezhonek ez eus amañ da zibab etre daou hent :

– pe korvoiñ ar Br. *intent-* a orin gant La. *intentio* ; hogen heuliet en deus Br. *intent* an hevelep emdroadur ster hag ar Gl. *entendre*, ha mar chom unan eus e gemeradurioù tost d’ar ster kentañ [sl. GIB : — (3) avoir l’intention (de). C. (Gloss. p. 212) *entendaff*, tr. « lat. intendo »], e ve re vras an arvar a vesk.

– pe luniañ diwar gedrannoù brezhonek ; diwar renabl ar stirannoù {346} danvezadus, e talc’han : *-tu-*, *-tenn-*, *-tant-*, *-doug-*, *-oug-* hag ar broustennoù diwar **bher-* : *-ber-*, *-borc’h-*, *-bred-*.

Br. *-tu-*. Peurliesañ e kaver La. *intentio*, Gl. *intention* despizet evel ur « mont war-du », un « tennañ war-du » a-berzh ar spered. Ken ma c’haller soñjal en ur verb *arduañ* pe, gwell : *erduañ*. Marteze avat n’eo ket stlennus a-walc’h an termen-se evit mont da gevatal da La. *intentio*, nemet en en mirfen koulskoude gant ur ster ledanoc’h. Da skouer, an termenadur roet da Gl. *intention* B.1.a) amañ diaraok a azverfen evel-henn : « Erduañ ar spered d’un ergorenn anaout ».

Un deverad diwar *-tenn-* : Br. *kendennañ*, dezneuziet diouzh hBr. *contin-* « en em astenn, skeiñ war-du » THV 20, hon nesafe d’an diskoulm ; koulskoude e kav din e ve an nesaelezh furmel ha moarvat gerdarzhel etre Br. *-tenn-* ha La. *-tent-* ur skoilh kentoc’h eget un aesadur evit a sell dibab *-tenn-* amañ. A-du-rall e ranker lakaat e penn-kont ez eo bet korvoet fonnus ar stirann-mañ er yezh lennegel hag arnevez : *andenn-*, *astenn-*, *dedenn-*, *didenn-*, *distenn-*, *eztenn-*, h.a.

Korvoet eo Br. *-tant-* e yezh ar vezekniezh, ha diaes eo e adkemer er brederouriezh.

Heñveldra evit *-doug-* (*bondoug*, *dezoug-*, *hezoug-*, h.a.) hag *-oug* (*amoug-*, *damoug-*, *daremoug-*, *eroug-*, *kantoug-*, h.a.).

Evit Br. *-ber-*, evel merket c’hoazh ez eus anezhañ ur stirann diaes da adkemer er-maez eus al luniadoù kozh m’he c’haver (*arver*, *diouer*, h.a.), ken dister ez eo he diforc’hegezh furmel.

Daoust d’e gevatal gerdarzhel kembraek *bwrrw* hag an deverad *bwriad* « purpose, intent, mind, design, etc. », e ve diaes reiñ lec’h da Br. *borc’h* e lavar ar brederouriezh goude ma’z eo bet debarzhet d’un arver arbennik er vevoniezh.

Evit a sell *-bred-*, daoust d’e arver er vredoniezh end-eeun, e soñjan e chom korvodus e yezh ar brederouriezh ha peurgetket evit ar ster a glaskomp dec’heriañ, dre an abeg-mañ : ne ra ar vredoniezh nemet un danvezadur *anvel* anezhañ, tra ma’z eus amañ ezhomm eus un danvezadur *verbel*, pezh a lez digor ur gennad gwerc’h. Boulc’het eo dimp an hent gant Kb. *brydio* « to meditate, think, intend », ha deveradoù *verbel* all a gaver e Kb. : *dedfryd* / *dadfer(u)* « to proclaim, restore, return, etc. », *edfryd* / *adfer(u)* « to restore, repay, give back, return, redeem, declare, etc. », an hBr. *dislembretic* « qui ne porte pas la voix, le son, l’accent », *dilembretic* « qui n’a pas de voix ayant un sens » (Fleuriot) ma kaver *-bret-* en e ster koshañ « porter », erfin Br. *divrediñ* « s’ennuyer », ger-ouzh-ger : « n’être porté (vers rien) ».

Moarvat e spirfe *bredañ* ; koulskoude, evit diraez brasoc’h diforc’hegezh, ivez evit lezel digor an hent da zeveradoù *verbel* all, e kavan spletus stagañ ur rakger. A-gostez e lezfen *er-*, re arveret endeo er sitread-mañ eus ar preder (*eraez-*, *eraoz-*, *erdal-*, *ergerc’h-*, *ergor-*, *eriu-*, *erouez-*, *eroug-*, *erounez-*, *ersav-*, *ervann-*, hag *erdu-* !) ; evit *ken-*, *kant-*, ne zec’heriont ket ar « mont war-du » merket gant La. *intent-*. Dibab a rafen *am-* dre ma hañval din bezañ an azasañ da verkañ an tennder kemplezh etrezek an trobarzh, an diavaez a gaver gant an termen prederouriezh *intentio* — evel ma ra e Br. *ambren* da skouer —, ivez en abeg d’e nesaelezh, furmel da vihanañ, gant *amboaz*, *amkan*, *emouez*, *imbroud*, h.a.

{347} Kinnig a ran enta *ambred-* da gevatal d’an termen skolastikel hag anadennoniezhel *intentio*.

Intentio formalis a gendec’herfen dre **ambredañ**.

Son intention [du théologien] ne se laisse pas distraire de Dieu. (A. Hayen.) *E ambrederezh* [d’an teologour] ne vez ket distroet diouzh Doue.

b) Ergorenn anaout ma lakaer ar spered ganti (*intentio objectiva*). Br. **ambredad** g., **ambredenn** b.

Gant ar tri ger *ambredañ*, *ambredad*, *ambredenn* ez adkaver ar steudad lostgerioù *-añ*, *-ad*, *-enn* hon eus bet tro da savelañ en anadennoniezh, kv. *ergorañ*, *ergorad*, *ergorenn* (La-04 44hh., 55h.) ; ent anadennoniel, mar klot Br. *ergorañ* gant Al. *Noesis*, e klot *ergorad* a) evel lankad ober, gant Al. *Noetisches Moment*, b) evel

disoc'h an ober, gant Al. *Noema*, La. skol. *objectum mentale*, Gl. *objet immanent*, *objet intentionnel* ; ledanoc'h eo ster *ergorenn*, pa glot gant Gl. *objet* hep degas e penn-kont an enmanus pe an trehontus ez eo, eleze hep diforc'hiñ *ergorad* ha *gourzhergor* (e-maez amgant an anadennoniezh e vez enta arveret dreist-holl an termen *ergorenn*). Ar pleustr hepken a roy da c'houzout ar c'horvo da c'hounit o tigemmanñ *ambredad* hag *ambredenn* (sl. heñvel gudenn gant *ergeñverad* / *ergenverenn* pp. 331-332 diaraok).

2. Er ster mennoudel : amkan ar mennout. Diwar ar ster arbennik-mañ eo dinaouet ar ster boutin A. Dre se e kavan gwell, a-benn merkañ mat ar c'hemm etre kemeradur ar Skolastik hag ar c'hemeradurioù a vremañ, ober gant Br. **ambredañ, ambred.**

La volonté veut toutes les facultés vers leur fin, et c'est à elle qu'appartient en propre cet acte premier de « tendre vers », *in aliquid tendere*, que l'on nomme l'intention. [...] On ne veut le moyen qu'à cause de la fin [...]. L'objet propre de l'intention est la fin voulue en elle-même et pour elle-même. (E. Gilson.)

Ar mennerezh a lusk an holl c'halloudezhioù war-zu o finvez, hag eñ eo a biaou ar gwezh kentañ-se a erduañ (tuañ davit) a anver an ambred. [...] Ne venner an araez nemet en abeg d'ar finvez [...]. Ergerc'henn an ambredañ eo ar finvez mennet enni hag eviti he-unan.

Cette phrase [...] Bernard l'avait sans doute dite dans une intention hostile. (Gide.)

Ar frazenn-se en doa Bernard he lavaret moarvat gant un ambred galen. [Er skouer-mañ diwezhañ, ez aotrefe an arver lennegel da dreiñ kenkoulz dre : gant ur mennoz galen pe : gant un erduad galen.]

C. Anadennoniezh. Adarver ar c'hemeradur skolastikel, er ster anaoudel hepken avat. Emzalc'h pe wezh an emouezañ o reiñ ster da ergorennoù ar merzhout, an dec'hmegañ, ar c'hounañ. Br. **ambredañ, ambredad.**

L'image et la perception sont deux *Erlebnisse* intentionnelles. Mais de quelle nature est l'intention de l'image. En quoi diffère-t-elle de la {348} perception ? (Sartre.)

Dec'hmegañ ha merzhout zo daou vuhezañ ambredadel. Pe natur eo avat ambredad an dec'hmegañ. Pe gemm zo etrezañ ha hini ar merzhout ?

Il ne faut pas confondre *intention*, au sens où nous le prenons, et volonté. Dire qu'il peut y avoir image sans volonté n'implique nullement qu'il puisse y avoir image sans intention. A notre avis, ce n'est pas seulement l'image mentale qui a besoin d'une intention pour se constituer : un objet extérieur fonctionnant comme image ne peut exercer cette fonction sans une intention qui l'interprète comme tel. (Sartre.)

Arabat meskañ ambredañ, er ster a gemeromp, ha mennout. Lavarout ne vez ket a zec'hmegenn hep mennout ne empleg e doare ebet e ve dec'hmegenn hep ambredañ. D'hon meno, n'eo ket hepken an dec'hmegenn (derc'henn-vred) he deus ezhomm eus an ambredañ da vezan amparet : un ergorenn diavaez (derc'henn-ved) oc'h arc'hwelañ evel dec'hmegenn ne c'hell embreger an arc'hwel-se hep ma ve un ambredad o reiñ dezhi ar ster-se.

Gl. **intentionner**. Anadennoniezh : bukañ ouzh, erduañ da dre an dezevout. Br. **ambredañ.**

La pensée, selon Husserl, consiste essentiellement à viser ou à intentionner un objet transcendant à l'acte qui le constitue.

An dezevout, hervez Husserl, a c'hoarvez en e von a vukañ ouzh pe a ambredañ un ergorenn drehontus d'ar gwezh he ampar.

Gl. **intentionnel**.

A. Kemeradur boutin : klasket, mennet, youlet. E Br. e kaver geriennoù diseurt : **mennet, a-youl, a-ratozh, a-zevri, a-fetepañs, a-benn-kefridi, a-benvest, dre gefridi**, h.a.

E lavar an nervoniezh hag ar vredoniezh : **dezvennek, dezvennel**, sl. GBLF ¶ 637.

B. Gant ar skolastikerion hag an anadennoniourion : a-zivout an ambredañ, Br. **ambredadel**. A natur gant an ambredañ, Br. **ambredadek**.

*En anadennoniezh, e seller ivez ar c'hantaezañ evel ambredadek, e kement ma erdu d'an ergorenn ha m'he ampar en e zoare. Da heul ar bredelfennerezh avat, ez eo gwell ober **ergerc'henn** eus « ergorenn » ar c'hantaezañ, sl. GBLF ¶ 826. Seurt digemmadur geriadell a ro dimp tro da zedelvout rummennoù an anadennoniezh d'ar bredelfennerezh.*

*Hemañ a geveneb **ergerc'henn eriunellel** hag **ergerc'henn drael** pa geveneb an anadennoniezh an **ergorenn-vred** (pe **ergorad**, Al. *Noema*, Gl. *objet intentionnel*) hag **ergorenn-ved** (pe **gourzhergor**, Al.*

Gegenstand, Gl. *objet réel*). Diwar se e c'haller kemer *ambred-* da bennrann c'henadel ha, da bennrannoù spesadel, *ergor-* evit an anaout, *ergerc'h-* evit ar c'hantaezañ :

{349} Gl. *objet intentionnel ou réel, cognitif ou affectif*. Br. *ambredenn*.

Gl. *objet intentionnel, cognitif ou affectif*. Br. *ambredad (ambredenn-vred)*.

Gl. *objet réel, cognitif ou affectif*. Br. *gourzhambred (ambredenn-ved)*.

Gl. *objet intentionnel ou réel, cognitif*. Br. *ergorenn (ambredenn anaoudel)*.

Gl. *objet intentionnel cognitif*. Br. *ergorad (ergorenn-vred, ambredad anaoudel, ambredenn-vred anaoudel)*.

Gl. *objet réel cognitif*. Br. *gourzhergor (ergorenn-ved, gourzhambred anaoudel, ambredenn-ved anaoudel)*.

Gl. *objet intentionnel affectif*. Br. *ergerc'had (ergerc'henn-vred, ambredad kantaezel, ambredenn-vred kantaezel)*.

Gl. *objet réel affectif*. Br. *gourzhergerc'h (ergerc'henn-ved, gourzhambred kantaezel, ambredenn-ved kantaezel)*.

Stignet emañ kudenn an hevelepted etre, a-getep, *ergerc'had* ha *gourzhergerc'h* eve] m'o savet an anadennoniezh hag *ergerc'henn eriunellel* hag *ergerc'henn drael* ar bredelfennerezh. Bezet pe vezet, ez eo rummennoù rik an anadennoniezh binvioù galloudus da spisaat kealioù alies kantouezek betek re ar bredelfennerezh. Frouezhusoc'h ne ve ken, da skouer, ur c'heal evel hini an *Objet intérieur* degaset gant F. Duyckaerts (*La formation du lien sexuel*, Bruxelles, 1964, pp. 118hh), ur wech adezgeriet e termennoù an anadennoniezh.

Gl. *intentionnalité*.

A. Er ster hollek : doare eus ar pezh a zo ambredadel. Br. **ambredadelezh, ambredañ**.

Le mot *intentionnalité* ne signifie rien d'autre que cette particularité foncière et générale qu'a la conscience d'être conscience de quelque chose, de porter, en sa qualité de *cogito*, son *cogitatum* en elle-même. (Husserl.)

Ar ger ambredadelezh ne dalvez netra estr eget ar perzh-se boniek hag hollek eus an emouezañ da vezañ emouezañ ouzh un dra bennak, da zougen, e kement ma'z eo cogito (ergorañ), e cogitatum (ergorad) ennañ e-unan.

B. Er ster dibarek : taol ambredañ, ober ambredañ, Br. **ambredañ, ambredadenn**. Ar pezh a vuk outañ an ambredañ, Br. **ambredad**. Ar gasoni zo ur furm dibarek a **ambredadur**, evel ma'z eo ar c'hounañ pe ar merzhout.

Gl. **à l'intention de**. Graet a-ratozh evit. E Br., ouzhpenn arverañ an araogenn evit, e c'haller ober gant troiennoù : **e devez, en amkan, e gounid, evit mad, en amboaz, en erdu**, h.a.

Kement-mañ a lavaran en hoc'h amboaz / en ho tezev. Ur film en amkan ar vugale. Ur c'houzavadenn en erdu arveriadet ar gourhentoù.

{353} Roparz Hemon

&

Guy Étienne

KENSKRIVEREZH

1957-1977

{354}Al lenner a gavo amañ va c'henskriverezh gant Roparz Hemon etre 1957 ha 1977, ac'hoel an darn anezhañ — e tro an 90 % — o tennañ d'ar yezh ha d'al labourioù warni. Eus va lizheroù ne embannan nemet pezh a zo ret da gompren respontoù Roparz Hemon.

Da ziazez an niverennadur e'm eus kemeret lizheroù Roparz Hemon : pep lizher ganin zo dezhañ niverenn lizher diaraok Roparz Hemon staget outi a, b. h.a. Da skouer, al lizher 007a eo an hini kentañ a skrivas goude al lizher 007 gant Roparz Hemon. Bez' ez eus toulloù en niverennadur hag e testennoù 'zo pa'm eus lamet al lizheroù hag an arroudoù a-zivout traoù prevez. Lezet eo bet er-maez ivez al lod muiañ eus lizheroù Roparz Hemon na oant nemet lizheroù-kas evit danvez-moulañ ar Geriadur Istorel.

Lavarout a rin c'hoazh ez eo an embannadenn-mañ feal e-keñver ar furm. Daoust ma roan hiziv d'un nebeudig gerioù ur skrivadur disheñvel, e'm eus heuliet dik bepred doare-skrivañ Roparz Hemon. Pleget 'm eus d'an hevelep reolenn evit a sell va lizheroù-me — war-bouez un dornad fazioù yezh a'm eus kavet gwell reizhañ. Ne'm eus ket kemmet un iota avat en arroudoù ma eztaolen pemzek pe dregont vloaz 'zo mennozioù aet diouzhin abaoe.

Guy Étienne.

KENSKRIVEREZH 1957-1977

002 – RH da GE 21 03 57.

Ur geriadurig gerioù etrevroadel am eus graet. Kaset e vez d'an dud da gaout o ali. N'eus nemet un nebeut skouerennoù, ha diglok eo ar geriadurig-se. Goulennet em eus digant an Ao. Ar C'halvez kas deoc'h e skouerenn, rak skrivet en doa din en doa burutellet anezhi hag e c'helle he c'has en-dro din. Ret eo en em glevout evit sevel ar c'heriaoueg da implij evit ar skiantoù. D'am soñj, koulskoude, e tleer bezañ speredet-ledan e-keñver ar gudenn-se, ha reiñ kalz a frankiz d'an dud o c'hortoz ma vo diazezet-start an traoù.

003 – RH da GE 06 08 57.

Trugarez evit al labour bras hoc'h eus graet oc'h eilskrivañ va geriadur dibennoù etrevroadel. Ho kinnigoù a gavan prizioù hag o studiañ a rin ervat. Gwelet hoc'h eus hep mar derou ar geriadur e diwezhañ niverenn HOR YEZH. Arzel Even en doa goulennet diganin aotre d'e embann. Respontet em boa dezhañ e oa diglok. Spi am eus e c'hell bezañ embannet e stumm ul levr. Hogen mat e vo selaou alioù an holl dud a labour war ar gudenn-se. Marteze e c'hell bezañ embannet gant « Akademiezh ar Brezhoneg », mar deuomp a-benn da sevel ar Strollad-se.

{356} 003a – GE da RH 02 10 57.

Va ratozh eo kregiñ da embann, evel stagadenn da HOR YEZH, ur rummad kaieroù liesskrivet, enno testennoù a brederouriezh, a psikologiezh, a psikanaliz..., dindan an talbenn PREDER.

Kas a ran deoc'h amañ an destenn gentañ, a-benn kaout kuzulioù, ha ma c'hellit hen ober, ur rakskrid d'ar rummad. E Kaieroù PREDER e vo troidigezhioù, (ouzhpenn ar pennad-mañ gant DUYCKAERTS, emañ va soñj gant MERLEAU-PONTY, HEIDEGGER, KIERKEGAARD, BUYTENDIJK, FREUD, h.a.), koulz hag oberoù diwar glad ar genlabourerion. Ar re-se a chom da gavout evel just, hogen kredet em eus e oa gwell embann ar c'haier kentañ a-barzh o gervel.

Evel her gwelit, e talc'han stad eus ho kinnigoù da ziskrivañ an termenoù etrevroadel ; un notenn, er skeud-se, a gasan deoc'h ivez, diwar-benn diskrivadur ar gerioù gallek en **-icité**, m'em eus amproutet diaesterioù ganto pa'z eus bet anv da dreiñ gerioù evel : **organicité**, **organisme**, **automaticité**, **automatisme**, da skouer.

Ma vez kavet ganeoc'h fazioù e gerioù pe e doare va fennad, va lakait d'o anavezout, ne vin feuket tamm ebet.

004 – RH da GE 21 10 57.

N'on ket bet evit respont ho lizher diouzhtu, rak taget on bet gant an influenza, ha da heul on chomet gwan-tre e-pad meur a zevezh.

Ur menoz mat eo sevel ar stagadenn a venegit d'HOR YEZH. Kerkent ha ma c'hellin e savin ur rakskrid d'ar rummad, hogen ne gredan ket e vo a-raok diwezh ar miz-mañ. En devezhioù-mañ em bo re d'ober gant aozidigezh Bodadeg Veur Skourr Breizh ar C'hendalc'h ha gant AR BED KELTIEK.

{357} Kas a ran en-dro deoc'h ho skrid gant kuzulioù evel ma c'houlennit. Gwall ziaes eo reiñ kuzulioù pa n'anavezer koulz lavaret netra eus an danvez ma pleustrit warnañ. N'on ket sur em eus

komprenet pep tra ervat. Va c’huzulioù a zo evel just dreist-holl diwar-benn ar yezh. Ar pezh a rit a zo a dalvoudegezh evit an amzer da zont. Tu a vefe da implij ur brezhoneg eeunoc’h ha tostoc’h d’ar brezhoneg boutin. Hogen ret eo ivez bezañ resis. Al lennerien a ranko boazañ ouzh ur yezh ken resis hag ar galleg evit displegañ seurt traoù.

004a – GE da RH 13 11 57.

Ho trugarekaat a ran evit ho reizhadennoù, ho kuzulioù. Emañ ar skrid war stenkiloù bremañ hag e kredan goulenn ganeoc’h ar raskrid ho poa prometet din.

Mennad PREDER, ma n’eo ket re uhelek hel lavarout, a zo bezañ kelc’hweliad ar menoziou a vremañ, ha n’eo ket chom hepken war dachenn ar brederouriezh ; ma vefe eus Breizhiz tud a labour, e vefe hep mar aes a-walc’h sevel ar seurt kelc’hweliad anezhañ an diazez ret da ziwandigezh ur reizhek frouezhus er savboent etrevroadel ; hogen eomp da gaout dek den a c’heller fiziout warno evel kenlabourerion dalc’hus !

PREDER ne vo ket embannet evel stagadenn da HOR YEZH : ar palioù a zo re zisheñvel.

005 – RH da GE 13 11 57.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc’h ur pennadig evit PREDER, evel ho poa goulennet^{xlii}. Kroget em boa da skrivañ ur pennad all, hogen kalz re hir e vije bet. Implijit ar pennad-mañ mar kavit mat, pe lezit anezhañ a-gostez.

^{xlii} Amañ dindan e kaver testenn ar pennad-se, embannet e derou niverenn gentañ **Preder**, Goañv 1958 :

RAKLAVAR

A-dreñv talbenn an tabutoù bihan, ez eus ur bagadig tud oc’h aozañ amzer-da-zont Breizh hag o reiñ dezhi ar benveg rekis evit mirout ha diorren he fersonelezh. Ar benveg-se a zo ur yezh gouest da zisplegañ kement menoz a c’hell dont e penn un den desket, n’eo ket hepken er vuhez pemdeziek, hogen ivez war dachenn ar skiant.

Ur stourm kalet eo. Da glotañ ouzh ezhommoù nevez e rank ar brezhoneg gouzañv kemmoù don, hep na ve dismantret diazez ar c’hevreadur, a zo framm e gorf hag e ene. Seul galletoc’h ma vank d’ar skrivagnerien a hiziv peurliesañ anien ar yezh komzet. Ar brezhoneg n’eo ket evito « yezh ar c’havell ».

Krouiñ gerioù nevez n’eo ket a-walc’h. O c’henweañ a ranker e steuenn ar frazenn. Hogen ar frazenn skrivet, da vezañ sklaer, a rank alies bezañ disheñvel diouzh ar frazenn gomzet. An troioù-lavar buhezek ha livus, ken stank e yezh ar bobl, a ranker dilezel en ur skrid, ennañ fedoù ha kealioù resis. Ha koulskoude, ne c’heller ket troc’hañ krenn an darempred etre al lavar hag ar skrid. Derc’hel kempouez a dleer etre an daou. Se a zo diaes.

An holl yezhoù lennek a zo aet dre an hent-se. Ur yezh lennek, krouidigezh lenneien, a zo ken diforc’h diouzh yezh ar werin hag ul labouradeg diouzh un ti-soul. Ar re a ra goap eus ar brezhoneg lennek, ar re a damall dezhañ bezañ digomprenus d’ar bobl, a zo tud ha na da ket pelloc’h o filozofiezh eget ar sotoni desket ganto er skol c’hall : ez ae Malherbe da gemer kentel gant ar bilhaouerien. Tenn e ve kavout ur yezh disheñveloc’h diouzh ur yezh pilhaouerien eget galleg klasek ar seitekvet kantved. Tenn e ve kavout ur yezh nebeutoc’h levezonet gant yezh an den-war-ar-straed eget ar galleg implijet er brederouriezh, er ouiziegezh, el lezenouriezh, er melestradur, adal skridoù Descartes betek ar follenn a vez kaset deoc’h gant an tailhanter. Hag e giz-se e rank bezañ, mui pe vui, gant an holl yezhoù lennek.

Ne vern pegeit, avat, e tleer mont diouzh al lavar pa skriver, ne c’heller ket mont re bell. Ur frazenn, troet ger-evit-ger diouzh ur yezh all, da skouer, a vo sklaer a-wechoù, a vo reizh zoken, hervez reolennoù ar yezhadur, ha koulskoude ne vo ket brezhonek. Petra a ra ar c’hemm ? Pa seller mat, e weler ez eo dreist-holl implij ar gerioù boutin, evel *bezañ*, *ober*, *lakaat*, ha muioc’h c’hoazh an araogennoù, ar stagelloù, ar gerioù-mell. Bez’ ez eo ivez implij amzerioù ar verboù hag aozadur an islavarennoù e-barzh ar frazenn. Aze emañ ar si gant un darn re vras eus hor skrivagnerien a vremañ : n’o deus ket studiet a-zevri ar gerioù eeun, hag i gouiziek-bras war ar gerioù ijinnet gant al lenneien.

Boaz Frañsez Vallée, an den en deus graet ar muiañ evit difraostañ tachennoù nevez d’ar brezhoneg, oa pleustriñ dibaouez war yezh ar bobl, ken komzet, ken skrivet, evit tennañ diouti ar pep gwellañ, evel ma lavare, evit kavout ar spered don kuzhet gant strouezh an trefoedadurioù hag an amprestadennoù diouzh ar galleg. Seurt boaz a dle bezañ kemeret gant pep skrivagner, daoust pegen uhel e ve danvez e skridoù, daoust pegen distag diouzh buhez pemdeziek ar werin.

Hogen un dra all a zo. Ma tle ar skrivagner lakaat e boan da zisplegañ e gealioù hervez spered ar yezh, e tle al lenner lakaat e boan ivez da gompren. Danvezioù evel ar re embreget er gelaouenn-mañ a zo diaes da zisplegañ ha diaes da gompren e n’eus forzh pe yezh. Diaesoc’h c’hoazh e brezhoneg. Arabat d’al lenner kilañ diouzhtu. Arabat dezhañ abegout evit ar blijadur da abegout. Arabat dezhañ ober goap war an disterañ digarez. Arabat dezhañ dismegañsiñ ar skrivagner evit

kelou ur fazi bihan, pe zoken ur fazi bras.

E-giz-se hepken e vo tu da vont war-raok en ul labour a rank ober berzh, pe e kollo Breizh hec'h ene. Buhez ur yezh a zo ur striv pemdeziek. Ne deu ket an trec'h dre vurzhud. « PREDER » a vo ur stourmer e-kichen ar stourmerien all. Ra vezo deut-mat ha skoazellet gant pep unan ac'hanomp hervez e c'halloud.

ROPARZ HEMON

006 – RH da GE 09 12 57.

Plijadur a ra din lenn e vo embannet PREDER dizale. E-giz-se e kresko c'hoazh hol lennegezh. Evel ma'm eus skrivet, seul vuioe'h a gelaouennoù brezhonek a zo, seul welloc'h, zoken ma n'eus ket kalz a lennerien.

007a – GE da RH 16 01 58.

Bennozh Doue evit bezañ meneget PREDER en AR BED KELTIEK. M'emañ ho menoz komz hiroc'h diwar e benn ar miz a zeu, na bouezit ket re war ar ger « prederouriezh », en aon rak ur c'hammintent : kinniget ez eus bet din endeo troidigezhioù diwar Platon ha Nietzsche... Ne lavaran ket n'eus netra e kelennadur Platon pe Nietzsche o talvezout d'un ugentvedad. N'eo ket avat selledoù war venozioù ar c'hantvedoù all a fell din embann, hogen pezh a sell ouzh tonkad an ugentvediz a zo ac'hanomp. Ar ger « prederouriezh », aon am eus, a rafe gortoz skridoù istorel a brederouriezh, pe skridoù war ar brederouriezh istorel, goude ma'z eo PREDER em soñj ur preder tonkadel hepken, un endonidigezh eus gerioù-bemdez 'zo, evel frankiz, buhez, dazoned..., gant sikour an holl reizhoù-studi. Evit gwir, se a zo ar Brederouriezh, met n'eo ket en empenn an holl lennerien marteze.

Un dra all : ne gredan ket e stourman evit ar brezhoneg da gentañ penn. Karout ar wirionez ha doujañ ar gwirvoud n'eo ket breizhat, alaman pe c'hall, nemet ez eo mont e Breizhad davito an hent gwellañ evit ur Breizhad.

{360}007b – GE da RH 17 04 58.

Ezhomm am eus bezañ kelennet war ur c'hraf a steroniezh, setu perak e kredan kas deoc'h al lizher-mañ gant ar spi na gollot ket re a amzer gantañ.

Emaon o sevel ul labour war geal ar « signal », hag e karfen gouzout :

1. – Hag-eñ ez eus yezhoù er bed o kaout ur ger henvoazel, dezhañ ster ar galleg **signal**, ha disheñvel e wrizienn diouzh hini al latin **signum** koulz ha diouzh hini ar ger o talvezout **signum** er yezhoù-se ? (En nebeut yezhoù m'on bet evit imbours'hiñ enno, n'em eus kavet betek-hen mammwrizienn ebet evit talvezout **signal**).

2. – E pe yezh ha pevare eo diwanet ar ger **signal** a gaver e meur a yezh, hervez doare ? Peur eo tremenet er yezhoù all ?

3. – Hag un dalvoudegezh wirion a zo gant an diforc'h etre **sign** ha **sin** meneget gant Ernault en e *Dictionnaire Breton-Français du Dialecte de Vannes* (Vannes, 1938), p. 206 ?

008 – RH da GE 22 04 58.

Diaes a-walc'h eo respont ar goulenn a rit en ho lizher eus ar 17.4.

N'anavezan e yezh ebet ur ger henvoazel o talvezout kement ha **signal** e galleg bremañ.

Ar ger **signal**, deveret eus ur ger deuet diwezhat e latin, **signale**, a seblant bezañ bet degemeret abred er yezhoù romanek. E saozneg e vez kavet er Grennamzer.

Hogen, hag an dra-mañ a zo a bouez, e-pad pell amzer n'eus bet koulz lavaret diforc'h ebet e-keñver ar ster etre **signe** ha **signal**.

E saozneg, da skouer, ne gaver **signal** implijet evit merkañ {361}un arouez graet a-ratozh, dre emglev, pe da vihanañ da vezañ komprenet evel un urzh, ur c’hemenn, nemet er 16-vet kantved.

Er yezhoù germanek ez eus ur ger evit lavarout kement ha **signum** : alamaneg **Zeichen**, saozneg **token**, h.a. Ger ebet evit lavarout kement ha **signal**. An alamaneg en deus amprestet ar ger **Signal**.

Er yezhoù keltiek hevelep tra. Heniwerzhoneg **airde**, krenniwerzhoneg **airdhe**, kar da gembraeg **arwydd**, brezhoneg **arouez**. An iwerzhoneg-bremañ **comhartha** n’eo nemet an heniwerzhoneg **comarde**. Ger ebet evit lavarout kement ha **signal**.

Ma vefe ezhomm da zisrannañ ar sterioù, e kinnigfen kemer **arouez** = **signe** hag **aroueziadenn** = **signal**.

Aroueziadenn a verkfe gwelloc’h eget **arouez** un dra graet a-ratozh, un dra dezhañ ur ster strishoc’h eget hini **arouez**.

Ur ger all evit **signal** a vefe **arouez-kemenn**.

An diforc’h graet gant Ernault etre **sign** ha **sin** n’en deus talvoudegezh ebet.

Trugarez evit eil kaier PREDER, am eus lennet gant kalz a zudi, daoust ma’m eus bet poan o kompren a-wechoù.

011 – RH da GE 08 01 59.

Kompren a ran hoc’h eus kalz a labour gant PREDER. Un den a ren ur gelaouenn vrezhonek a rank peurliesañ ober hogozik pep tra e-unan. Kenlabourerien a vez kavet, hogen al labourioù displejusañ a gouezh alies war ar rener. Da skouer, AR BED KELTIEK a zo ur bec’h pounner evidon. Ha koulskoude e vezan skoazellet en un doare dispar gant an Dimezell Martin.

Ne c’hellan ket prometiñ mont da Vreizh diouzhtu, daoust ma karfen adwelout va mignoned a wechall hag ober anaoudegezh gant ar re n’am eus ket gwelet.

Gortoz a ran gant mall kentañ niverenn PREDER. Pep niverenn {362}a zo gounid war dachenn ar yezh, gounid war dachenn ar spered.

013 – RH da GE 22 07 59.

Ho trugarekaat a ran evit an niverennoù PREDER hoc’h eus kaset din. O lennet em eus holl gant kalz a blijadur, daoust ma rankan lavarout em eus bet poan o kompren labour R. Jestin.

Spi am eus e vo embannet kalz a niverennoù c’hoazh. Pep oberenn nevez a zigor un hent d’hor yezh.

014 – RH da GE 10 08 59.

Ho trugarekaat a ran evit « En ur lenn Barzhaz Breizh » gant Abeozen. Ul labour a dalvoudegezh vras eo.

[...]

Gouzout a rit em eus klasket en aner lakaat Skol ar Studioù Keltiek amañ da goumanantiñ d’hor c’helaouennoù brezhonek. N’eus nemet HOR YEZH a zo bet degemeret, dre ma oa ur gelaouenn a yezhoniezh. Ar reolenn eo : arabat kaout netra el levraoueg diwar-benn ar yezhoù keltiek eus an amzer bremañ, nemet labourioù a yezhoniezh rik ; arabat dreist-holl prenañ oberoù lennegel.

Hogen, krediñ a ran ne vo ket nac’het labour Abeozen a-zivout Barzhaz Breizh.

Diaes-tre e ve d’al levraouegour prenañ anezhañ, dre ma’z eo embannet gant un den prevez. (N’eus ket gallet lakaat ar renerien da gas arc’hant da dud prevez, ha gwir eo ez eo tost dic’hallus eus ur vro d’eben).

Daoust hag ho pefe eta ar vadelezh da *reiñ* labour Abeozen da Skol ar Studioù Keltiek ?

[...]

Ho trugarekaat a ran en a-raok. (Ober a ran eus va gwellañ evit kreskiñ rann ar brezhoneg en hol levraoueg. Kalz bihanoc'h {363} eo eget ar rann gembraek, pezh a ra bruderezh fall evit hor yezh).

016 – RH da GE 02 10 59.

Un dra a bouez am eus da c'houlen diganeoc'h. Gouzout a rit ez eo bet moulet gant AL LIAMM levrenn gentañ va DAFAR GERIADUR ISTOREL AR BREZHONEG. Hervez R. Huon, e koust re ger moulañ al labour-se, ha ret e vefe gortoz meur a vloaz marteze a-raok kaout an eil levrenn. Da lavarout eo, embannidigezh al labour en e bezh a gemerfe 100 vloaz marteze !

Ul lizher am eus bet nevez 'zo digant an Itron Ar Mee, a-zivout al liesskrivadurioù. Se en deus lakaet ac'hanon da soñjal e vefe mat liesskrivañ peurrest va Geriadur. Goulennet em eus ali digant R. Huon ha P. Denez. O-daou o deus respontet e tlefen klask en em glevout ganeoc'h.

Ma karfec'h lakaat embann ar Geriadur e stumm kaieroù PREDER, e vefe tu da embann ur wech an amzer ur c'haier 100 pajenn, ment « En ur lenn Barzhaz Breizh » gant Abeozen.

Me a c'hellfe aes-tre ober ar stenkiloù, evel ma ran re AR BED KELTIEK. Al lizherenn B, a zo hir-tre, a rafe daou gaier 100 pajenn. A-benn un nebeut bloavezhioù e vefe embannet evel-se al labour en e bezh.

An Itron Ar Mee a gas din ar roll eus he frizioù. Hogen o anavezout a rit, peogwir e labour evidoc'h.

Lavarit din, mar plij, ar pezh a soñjit. Gwall nec'het on bet nevez 'zo (hag emañ c'hoazh), gant kudenn embannidigezh ar Geriadur-se, a zo brasañ labour va buhez.

016b – GE da RH 04 10 59.

Gant Per Denez em eus bet keloù edo ho soñj lakaat liesskrivañ peurrest ho k-GERIADUR ISTOREL. Evel reizh eo kentoc'h emell ur gelaouenn a yezhoniezh embann un hevelep oberenn ha {364} marteze hoc'h eus endeo toullet kaoz gant Arzel Even diwar-benn se. Gouezit koulskoude e vin laouen da embann ar GERIADUR ISTOREL war PREDER. Dre skejadoù 100 pajenn e c'hellfe bezañ graet. Gant an It. de Bellaing eo e vez skoet ar stenkiloù bremañ, koulz ha difazi e teuont ganti, evel m'hoc'h eus merzet gant an niverenn diwezhañ. Marteze e fellfe deoc'h o skeiñ hoc'h-unan, kement-se a vefe da welout hervez ho c'hoant.

Sklaeradennoù am eus ezhomm e-keñver un nebeut termenoù a garfen implijout e-ser va geriadur a gorfadurezh. Ma n'eo ket ur c'holl amzer evidoc'h e karfen gouzout ganeoc'h :

– hag emañ a-du gant Ernault pa laka ar gwenedeg **groh** da zeverañ diouzh al latin izel **grupta** ? Ha keñverioù a zo etre ar gwenedeg **groh** pe **kroh** hag ar c'hembraeg **crwth**, pe **croth** ? Daoust ha **kreuz** (stomok) a ve da lakaat e penn kont ?

– pe furm reiñ d'ar ger henvrezhonek **brehant**, kembraeg **breuant** ? (**breant** ?)

– pe furm reiñ d'ar ger gwenedek **keuded**, kembraek **ceudod** ? (**kevded** ? **kavded** ? **kaoued** ?). Deverañ a ra diouzh al latin **cavitatem**, neketa ?

– ha mont re bell eo stummañ diwar **goustelliñ** ur verb **stellañ** ha deveradurioù dioutañ, evel **stelladur** ; ar ger-mañ a implijfen evit treiñ al latin **formatio** (**reticularis** da skouer), an alamaneg **Gebilde**. Ne hañval ket klotañ gerioù evel **stummadur**, **stignadur**, **neuziadur**, **aozadur** ; evel reizh ma vefe da zibab etre ar pevar zermen-mañ eo **stummadur** a vefe an hini gwellañ, nemet e kavfed e **stelladur** ar c'healioù a zo er gresianeg **stellô** hag en alamaneg **stellen**.

017 – RH da GE 09 10 59.

Trugarez deoc’h a greiz kalon da vezañ asantet embann va DAFAR GERIADUR ISTOREL e stumm kaieroù PREDER. Soñjet em boa en HOR YEZH. Hogen, ne vez graet nemet niverennoù HOR YEZH a war-dro 50 pajenn, pezh n’eo ket a-walc’h. Ha c’hoazh peurliesañ ez {365} eus pennadoù all ouzhpenn. Fall-tre e vefe embann ur Geriadur evel ma’z eo bet embannet ISTOR AR YEZHOU Keltiek, da skouer. Tammoù Geriadur skignet dre ur gelaouenn ne dalvezfent da netra.

Ober a rin ar stenkiloù va-unan. Diaes int d’ober, ha n’eus nemet an aozer a c’hell kompren traoù a zo. Ar voulerien n’o deus ket graet ar pezh a c’houlenn, daoust ma’z eo mat-tre o labour.

Danvez ar c’haier kentañ a c’hell bezañ prest a-benn daou viz, deoc’h da zivizout neuze pegoulz ober an embann.

Setu amañ ar pezh a soñjan diwar-benn ar goulennoù a rit :

1. **Kreuz** « stomok », a dle dont eus ar galleg **creux**. Ar gwenedeg **groh** a c’hellfe dont eus al latin izel **grupta**, daoust ma kavan diaes krediñ. Ar c’hembraeg **crwth**, avat, a zeu eus al latin izel « chrotta », ur ger disheñvel-krenn diouzh **grupta**.

2. Ar ger henvrezhonek **brehant** a vefe hep mar **briant** e brezhoneg-bremañ.

3. Ar ger gwenedek **keuded** n’eo nemet ur furm eus **kaouded**, a gaver em Geriadur Brezhonek-Gallek. Dont a ra eus **cavitate**. Hogen ar ster e brezhoneg-krenn a zo atav « spered, kalon, koustiañs ».

4. Ne gredan ket ez eo gwir ar pezh a lavar Ernault (Glossaire, p. 289) diwar-benn orin **goustellet**. Gerioù evel **goustell**, **gwrac’hell**, **boutizell**, **krugell**, **savadell**, **torzhell**, o talvezout holl kement ha « bern », a dle bezañ enno holl an dibenn **-ell**. Gwirheñvel eo eta ez eo **goust-ell**, ha n’eo ket **gou-stell** a zo diazez ar ger **goustell**. Ne gav ket din eta e ve mat kemer ur verb **stellañ**.

017a – GE da RH 25 10 59.

Ho trugarekaat a ran evit ar respontoù hoc’h eus graet d’am goulennoù a-zivout gerioù brezhonek ’zo. Ma’z a mat pep tra e vo echu va labour [*Geriadur a Gorfadurezh*] a-benn ar 15 a viz Du ; ennañ e klaskan chom an tostañ ma c’hellan ouzh an {366} termenoù implijet c’hoazh e brezhoneg, en ur zibab atav ar re eeunañ, gant ma klotfent ouzh an anvioù latin etrevroadel.

Kasit din neuze stenkiloù DAFAR GARIADUR ISTOREL AR BREZHONEG bep ma vint graet ; diouzh va zu en o embannin bep ma teuy arc’hant digant ar rakprenerion. Va soñj eo o embann, n’eo ket lizherenn ha lizherenn, met 100 pajenn ha 100 pajenn [...]. Keloù am eus bet gant Ronan Huon diwar-benn doare embannidigezh al lizherenn A ; setu, e berr (ma n’hen anavezit ket) : tennet e voe 600 skouerenn, ha gwerzhet ur 100 bennak anezho. Ma tennan 250 skouerenn, gant ma werzhin 100 anezho, e vo tu da advoueta ar c’hef hep tamm koll. Miret e vo ar stenkiloù da dennañ muioc’h goude, mar bez gonid.

018 – RH da GE 29 10 59.

Krediñ a ran evelloc’h ez eo gwelloc’h embann strobadoù 100 pajenn. A-walc’h e vo ivez embann 250 skouerenn bep tro. Gwerzh a vo koulskoude atav d’ar strobadoù kozh. Tud ’zo, n’o deus ket c’hoazh komprenet talvoudegezh ar GERIADUR, a gompreno dre ma tremeno an amzer, ha fellout a ray dezho kaout an holl strobadoù embannet.

[...]

War ar bajenn 2 e verkan ez on perc’henn d’ar « copyright ». Spi am eus ne gavot ket abeg en dra-se. Fellout a ra din bezañ gouest d’en em zifenn diouzh ret ouzh tud a rafe implij eus va labour. Gouzout a rit hep mar ez eus bet embannet nevez ’zo ur geriadurig e doare-skrivañ Skol-Veur Roazhon, hag a oa... awenet, lakaomp, gant va Geriadurioù brezhonek-gallek ha gallek-brezhonek.

Un dra all a bouez :

Darn eus ar brenerien a zo bet diarbennet, war a glevan, gant an anv : « Dafar Geriadur istorel... ». Ar ger dafar am boa implijet da ziskouez ne oa ket ur geriadur klok.

{367} Hogen, n'eus geriadur a c'hell bezañ klok. An holl c'heriadurioù a zo enno dafaroù, ha netra ken. Neuze, gwelloc'h e vefe marteze envel ar geriadur liesskrivet : GERIADUR ISTOREL AR BREZHONEG. An dra-se ouzhpenn a verko ar c'hemm etre al levrenn voulet hag al levrennoù liesskrivet.

Roit din avat hoc'h ali. Mar kavit gwell, e virin an titl DAFAR GERIADUR ISTOREL AR BREZHONEG.

[...]

N'on ket evit lavarout deoc'h pegen laouen e vin o welout va GERIADUR o tont er-maez adarre. Anaoudek-bras on en ho keñver.

019 – RH da GE 04 11 59.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc'h un eilskrid eus va danevell da vezañ lennet er Vodadeg Veur^{xliii}.

Ar skrid a zo bet kaset d'an Dimezell Martin. Hogen suroc'h eo e gas da zaou zen, evit bezañ sur e tegouezho e poent.

^{xliii} *O vezañ ma na voe embannet e nep lec'h an destenn meneget, en he lakaan da stagadenn d'al lizher-mañ :*

SKOURR BREIZH AR C'HENDALC'H KELTIEK

BODADEG VEUR 1959

DANEVELLSKRID AR C'HADORIAD

Nebeut a dra da lavarout diwar-benn buhez Skourr Breizh er bloavezh tremenet. Un nebeut izili a gemeras perzh er C'hendalc'h Keltiek, graet e Din Edin e miz Eost, hag an Ao. Piette a reas eno ur brezegenn diwar-benn « Talvoudegezh Hêrezh Keltiek Breizh ». AR BED KELTIEK a zo bet embannet bep miz evel boaz. N'eus ket bet a emvod, ha n'eus bet gounezet ezel nevez ebet.

Ret dimp eta treiñ hor selloù ouzh an amzer da zont, evit klask ober gwelloc'h e-pad ar bloavezh 1959-60.

Ur wech c'hoazh e lavaran e tlefe Skourr Breizh aozañ emvodoù pe, mar karit gwell, devezhioù-studi, pep tra enno graet e brezhoneg.

Emvodoù ha devezhioù-studi e-leizh a vez aozet e Breizh, evit pleustriñ war gudenn pe gudenn. Aozet e vezont gant kevredigezhioù, dezho a-wechoù anvioù brezhonek. Hogen ne vez implijet enno, koulz lavaret, nemet galleg.

Ne lavaran ket ez int fall. Lavarout a ran zoken e reont vad en un doare, o lakaat tud da soñjal ez int Breizhiz hag e tleont labourat evit Breizh. En un doare, siwazh, e reont droug. Ar vrezhonegerien, en emvodoù hag en devezhioù-studi-se, a zo un tammig evel estrenien. Pa savont o mouezh e brezhoneg en em gavont evel oristaled e-touez ar c'hallegerien a zo endro dezho. Ar yezh vroadel a chom gant an darn vuiañ eus izili ar c'hevredigezhioù-se un dra da lakaat e renk ar gwiskamantoù, ar biniou, ar « folklor ». N'he deus perzh ebet en aferioù bras ar vuhez.

Ar vrezhonegerien emskiantek koulskoude a ra kalz labour diouzh o zu. Biskoazh, a gredan, n'eus bet embannet muioc'h a skridoù talvoudus e-pad ur bloaz eget er bloaz-mañ : pennoberoù e-giz « An Teirgwern Pembroke » Jarl Priel hag « Istor ar Yezhoù Keltiek » Arzel Even, ur bern levrioù ha levrioùigoù a bep seurt, o vont eus ar ouiziegezh uhelañ betek marvailhoù evit ar vugale, hep kontañ ar c'helaouennoù : AL LIAMM, HOR YEZH, PREDER, SKOL, BARR-HEOL, AR BEDENN EVIT AR VRO, h.a.

Evit pezh a sell ouzh ar brezhoneg skrivet n'eus ket da glemm eta.

Hogen, evit pell a sell ouzh ar brezhoneg komzet, n'eo ket ken brav ar stal.

KAMP ETREKELTIEK AR VREZHONEGERIEN a ra labour eus ar gwellañ. Dastum a ra, e-pad pemzek devezh, ar re wellañ eus ar stourmerien, kozh ha yaouank. Ne deu avat nemet ur wech ar bloaz. Ar peurrest eus an amzer e vez brezhonegerien emskiantek ar c'hêrioù e-kreiz ur mor gallegerien.

Ha n'eo ket souezhus soñjal hon eus ur yezh komzet, a lavarer, gant ur milion a dud, hag e kêrioù evel Brest, Kemper, An Oriant, ne c'heller ket bodañ zoken un dousenn da gaozeal er yezh-se ? Ma vefe ar vrezhonegerien desket prest da gomz o yezh evel ma'z int prest da lenn ha da skrivañ, e vefe aozet e pep kanton emvodoù stank, hag ivez rummadoù prezennoù, ha zoken abadennoù c'hoariva. Tu a vefe da zedennañ brezhonegerien nebeutoc'h desket, pe c'hoazh brezhonegerien n'o deus morse klevet anv eus an Emsav. Rak ar vrezhonegerien a-vihanik n'int ket holl enebourien d'o yezh. Gwelet em eus gwechall strolladoù-c'hoarierien an Aotrou Perrot oc'h ober berzh e kêr Vrest. Hag ar retred vrezhonek graet e Sant-Mark e-pad ar C'horaiz er bloaz-mañ he deus graet berzh ivez.

En un emvod gallegerien aozet gant stourmerien an Emsav e ranker pleustriñ war gudennoù Breizh. En un emvod brezhonegerien e c'heller pleustriñ war gudennoù Breizh, hag ouzhpenn war gudennoù all mar karer. An dachenn a zo bras divent : istor, lennegezh, arz, skiantoù, h.a.h.a.

E gwirionez, pezh a vank muiañ eo un den pe un toulladig tud da gemer penn *un Emsav ar Brezhoneg Komzet*. Me a gave din, me a gav din atav ez eo pennañ kefridi SKOURR BREIZH reiñ lusk d'an Emsav-se. Setu perak e lavaran adarre, — tra fentus marteze a-berzh un den a dremen e vuhez e-touez paperoù kozh en ur vro estren, eus ar mintin betek an noz o klask dirouestlañ kudennoù yezhoniezh, — setu perak e lavaran : en em vedit aliesañ ma c'hellit evit komz brezhoneg. Skrivañ n'eo ket a-walc'h.

Ne c'houlennan ket diganeoc'h kempenn ur roll emvodoù da ober e-doug ar bloavezh da zont. Aes eo kempenn ur roll,... ha goude se, war zigarez pe zigarez, chom hep ober mann. Pezh a c'houlennan diganeoc'h eo en em glevout da ober un devezh-studi, pe un emvod, unan hepken, lakaomp e miz C'hwevrer pe da vare Pask.

Ul labour a zo da seveniñ hiziv : envel tud da sevel un danevellskrid diwar-benn buhez sevenadurel Breizh er bloaz 1959, da vezañ embannet a-benn Kendalc'h Keltiek an hañv-mañ.

N'eus ket ezhomm ober ur skrid hir. Hogen arabat gortoz betek ar poent diwezhañ. Er goañv-mañ e tle bezañ graet. Pedit eta an aozerien da gas o dornskrid d'hor Sekretourez a-raok fin miz Genver.

Evit echuiñ e kinnigan lakaat skodenn-vloaz izili hag harperien SKOURR BREIZH da 7 lur goude ar c'hentañ a viz Genver.

Komprenet e vo perak e ran ar goulenn-se pa vo lennet roll ar mizoù, ha dreist-holl koust AR BED KELTIEK.

ROPARZ HEMON

Kavout a reer Danevell Bodadeg Veur Skourr Breizh ar C'hendalc'h Keltiek (Kastellin, 11 Du 1959), en Ar Bed Keltiek 13. 1-4, Genver 1960.

019a – GE da RH 20 11 59.

Un nebeut goulennoù a rin ouzhoc'h c'hoazh, ma n'eo ket ho tirenkañ betek re, e sigur kudennoù am eus da droc'hañ e-ser va labour a c'heriadurouriezh :

– ar c'herienn etrevroadel **vena emissaria** am boa lakaet e brezhoneg : **gwazhienn laerez**, o vezañ m'eo amañ ster **emissarius** an hini a gaver gant **laerez**, **kan foll**. Daoust ha reizh eo implijout ar ger **laerez** er seurt doare ? Mar deo reizh penaos e vo el liester : **gwazhiennoù laerezed**, pe **gwazhiennoù laerez** ?

– talvoudus e vefe, e taolennañ ar c'hefluskoù, ur verb, pe ahoel an deveradoù anezhañ, par d'ar c'hembraeg **chwylaf**. Gouez da Ernault e kaver aspadennoù an hevelep gwirzienn er gerioù : **ahoel**, **hoalañ**, **troc'holiañ**. Mar deo gallus stummañ ur seurt verb (a dalvezfe dre vras kement ha **rotare**) penaos hen reizhskrivañ ? (Daoust hag ar ger kemeret diwar ar c'herneveg gant Kerverzhioù ma ne fazian ket ha skrivet **c'hwel** e brezhoneg en deus un dra bennak da welout gant ar c'hembraeg **chwyl** ?)

P.S. – Laouen e vijen bet o tiskouez deoc'h va geriadur a gorfadurezh a zo bremañ echu koulz lavarout, a-benn kaout ho reizhadurioù. N'em eus ket kredet avat lakaat warnoc'h ur c'hen hir a bendum, ennañ 4000 pe 5000 gerienn, war ur bizskrid diaes da lenn ouzhpenn se en abeg da zivankadurioù diniver. Amzer a vo atav d'ober reizhadurioù war levrennoù PREDER peogwir ne vo ket {370} implijet ar geriennoù-se a-raok meur a vloavezh pe a zekvloavezh...

020 – RH da GE 25 11 59.

Ne gredan ket e ve fall implijout **gwazhienn laerez** evit « vena emissaria ». El liester e c'heller ober evel ma karer, lavarout **gwazhiennoù laerezed** pe **gwazhiennoù laerez**.

Klasket em eus er Geriadur Istorel bras kembraek ar pezh a lavarer diwar-benn **chwylaf**. N'eo ket sklaer tamm **ebet**. Gerioù evel **ahoel**, **hoalañ**, **troc'holiañ** hag ivez **c'hwiliañ** a zo kar marteze. Hogen e brezhoneg evel e kembraeg ez eo diaes diskleriañ ar vogalennoù. Ar ger kernevek **whel** a seblant din bezañ bet amprestet gant Morton Nance diouzh ar c'hembraeg **chwyl** « tro, red, koulz, darvoud ». Ar furm da zibab e brezhoneg a vefe hep mar **c'hwel**. Hogen risklus eo amprestañ gerioù a zo ken disklaer o orin ha zoken o ster.

[...]

Lakaat GERIADUR ISTOREL e-lec'h DAFAR GERIADUR ISTOREL a vo diaes un tammig, gwir eo, evit al lenndiourien. Hogen boazet int ouzh seurt kudennoù. Renkañ levrioù skrivet en ur yezh estren a zo un torr-penn. Da skouer, en deiz all hon eus prenet evit levraoueg Skol ar Studioù Keltiek kentañ mouladur « LIVR el LABOURER groeit dré en Eutru Guillom ». Al levraouegourez a golle he fenn gant an titl-se. Kavout a rae dezhi e oa « Eutru » un anv-badez, ha ne ouie ket petra oa « dré en ». Arabat eta en em chalañ re : ne vo nemet un torr-penn muioc'h evit tud a rank bemdez diluziañ seurt kudennoù.

Gant plijadur e roin deoc'h skoazell evit klokaat ho keriadur a gorfadurezh. Hogen ne c'hellan reiñ alioù nemet e-keñver ar yezhoniezh. Peurliesañ ne ouzon ket petra eo ster resis ar gerioù gallek pe latin.

{371}023 – RH da GE [Genver 60].

Trugarez evit ar Geriadur Istorel, a gavan liesskrivet mat, daoust ma'z eus ennañ pajennoù un tammig disliv.

[...]

Skouerennoù eus al levrenn gentañ a oa bet kaset da yezhourien 'zo. N'eus nemet 3 anezho o deus trugarekaet : Pokorny, K. Jackson, ha Sommerfelt (hemañ en deus prometet skrivañ ur vurutelladenn en e gelaouenn « Lochlann »).

023b – GE da RH 03 04 60.

Va soñj eo aozañ un niverenn eus PREDER gant pennadoù distag war an hevelep testenn : Breizh abaoe diwezh an eil Brezel-bed. Karout a rafen gouzout hag an amzer ho po da sevel ur skrid evit an oberenn a genlabour-se. Etre 5 ha 10 pajenn e vefe. Peseurt danvez a blijfe ganeoc'h ? Emdroadur ar Yezh ? Marteze ez eus un test tostoc'h d'ho kalon ? Mar bez posubl, e vefe mat reiñ da skriverezañ skridoù an niverenn-se e miz Mezheven d'an diwezhatañ.

024 – RH da GE 03 04 60.

Trugarez evit Rann I ho keriadur [a gorfadurezh], ha va gwellañ gourc'hemennnoù. N'eo ket alies e weler e brezhoneg ul labour graet gant kement a evezh hag a urzh.

[...]

Mar deo ho madelezh, kasit mar plij, ur skouerenn eus va Geriadur Istorel da :

- 1) Herrn Dr. Professor L. Weisgerber, Universität, BONN / Rhein.
- 2) Herrn Dr. Professor Rudolf Hertz, Universität, BONN / Rhein.
- 3) Herrn Dr. Pokorny, ZÜRICH [...].
- {372}4) Dr. Kenneth Jackson, Professor, University College, EDINBURGH.

025 – RH da GE 27 04 60.

Ul lizher hegarat am eus bet digant an Ao. Jackson, o lavarout en doa degemeret ho kasadenn.

Ne c'hellan ket prometiñ deoc'h ar pennad a c'houlennit evit PREDER. Beuzet on e labourioù a bep seurt, ha bremañ on bet karget da aozañ evit « Skol ar Studioù Keltiek » ur rummad levrioù (testennoù brezhonek-krenn dreist-holl).

Klevet em eus ez oc’h klañv. Spi am eus ez aio gwelloc’h koulskoude.

Kas a ran deoc’h tamm-ha-tamm danvez eil levrenn liesskrivet va Geriadur. Karout a rafenn mont buanoc’h. Hogen, evel am eus skrivet deoc’h, a gredan, labourioù all am eus d’ober bremañ e « Skol ar Studioù Keltiek ». Ha da gentañ, aozañ adembannadur barzhonegoù embannet e 1879 gant Kervarker. O studiañ mikrofilm ar skrid kozh, em eus dizoloet e oa ar skrid embannet gant Kervarker disheñvel diouzh ar skrid gwirion. Abaoe ur miz e tremenan eurvezhioù bemdez o klask adreizhañ ar fazioù en deus graet. (E gwirionez, n’eus ket da fiziout e netra a zo bet embannet gant Kervarker, nag en eilskridoù en deus graet hag a zo bet embannet gant Ernault^{xliv}. Un doare spered souezhus en doa an den-se, a dra sur).

^{xliv} Da lavarout eo, kement skouer a gaver em Geriadur Istorel dindan J, B, P ha Nl a c’hell bezañ faos, dre fazi Kervarker ! A drugarez Doue, peurliesañ ne ra nemet fazioù bihan, hep kalz a bouez evit istor ar yezh.

{373}026a – GE da RH 04 07 60.

Gouzout a ouzoc’h evel reizh eo deut er-maez tezenn F. Gourvil war ar BARZHAZ BREIZH. Emañ Abeozen o studiañ anezhi er mare-mañ.

Un nebeut goulennoù am eus d’ober ouzhoc’h a-zivout sevel gerioù.

Ar familhad meizadoù a gaver en alamaneg gant **Sach, Sachheit, sachlich, Sachlichkeit** a c’houlenn e brezhoneg, — ma tivizer ober diwar ar wrizienn **tra**, — tennañ deveradoù n’int bet implijet morse c’hoazh. Setu perak on un tamm nec’het o c’houzout penaos sevel anezho. Pe diwar **tra** war-eeun : **tra, trael, traelezh**. Pe, gwelloc’h marteze, diwar **tra** + **-ad** : **traad, traadel, traadelezh** ; neuze, daoust ha ne dleer ket disheñvelañ an daou a ha skrivañ : **tread, treadel, treadelezh** ? (Evel ma reer gant **gra, greout, gread** ?) E-keñver soniezh eo gwelloc’h da’m meno an deveradoù **tread-** ; e-keñver ster ivez eo splotus kaout **tread** ouzhpenn **tra** da verkañ mennozh ar « Sachheit ».

Ur familhad, da welout pe da gavout, a c’herioù brezhonek ivez am lez nec’het. Homañ eo : **dere**, g. (renk kevredadel) ; **dereout**, v. (bezañ diouzh) ; **deren, -et**, v. (degas en-dro) ; **deren, derenñ**, v. (daleañ, lugudiñ) ; **deren, dereet** ; **diren, direet**, v. (k. vrezh., kas, degas). Daoust ha bez’ ez eus deveradoù diwar ar verb k. vrezh. **ren, reet**, eus an holl c’herioù-se ha kontammet mui pe vui o ster gant gerioù damheñvelson (**doare** da skouer e-keñver **dere, dereout**) ? Peseurt implij a c’heller tennañ diouto, — o lakaat e oa **deren, dereet** o furm gentañ ? Daoust hag aotreet e vefe adkemer ar furm gentañ a-benn deverañ diwarni gerioù skiantel ; da skouer evit gwiskañ ar meizadoù a gaver gant « **réduire** », « **Reduktion** » er ster prederouriel ? **Dereadur**,...

027 – RH da GE 07 07 60.

Da’m menoz, e vefe gwelloc’h kemer **tra** da ziazez eget {374}**traad** : furmiñ eta gerioù evel **trael, traelezh**, h.a. N’eus digarez ebet da dreiñ **tra** da **tre**. Seurt kemmadur vogalennoù a c’hoarvez er verboù, ar wrizienn o treiñ hervez an displegadur : **gra – gre, gall – gell**, h.a. Hogen **tra** n’eo ket ur verb. (Gouzout a ran e lavarar e Treger **treo** e-lec’h **traoù**, hogen ur gudenn all eo). Ouzhpenn se, ez eus endeo daou c’her **tre** e brezhoneg.

Dereat, dereout, deren a zo holl, hervez Ernault, gerioù kar. Hor verb ren a veze displeget gwechall diwar ar wrizienn **re-**, an **-n** o verkañ dibenn an anv-verb. E brezhoneg-bremañ eo bet kemeret **ren** da wrizienn. Bremañ e lavarar **renet** e-lec’h **reet**. Hevelep tra a zo c’hoarvezet gant **deren**, a zo savet sur-mat diwar **de-** ha **-ren**. Hiziv eta ez implijer **derenet** e-lec’h **dereet**. (Evel-se e Bro-Leon e lavarar hiziv a-wechoù **dougenet**, pe gentoc’h **dougennet**, e-lec’h **douget**).

Ar verb **deren** = **lugudiñ** a zo, da'm soñj, ur ger diforc'h-krenn diouzh **deren** = **degas**. Ne vez kavet nemet e Bro-Wened. Em Geriadur Istorel ez eus 6 frazenn o tiskouez implij **deren** = **lugudiñ**, holl tennet diouzh skridoù gwenedek.

Krediñ a ran ne ve ket fur meskañ amañ brezhoneg-krenn gant ar brezhoneg-bremañ. Gwelloc'h mirout **deren**, **derenet** e-lec'h adkemer **deren**, **dereet**. Gerioù stummet diwar **dere-** a c'hellfe aes bezañ kammgemmesket gant gerioù stummet diwar **dere** = **stad kevredigezhel**.

028 – RH da GE 28 08 60.

Ret eo bet din chom a-sav e-pad ur pennadig, o vezañ ma oan skuizh, ha ma'm boa ivez ul labour all da ober.

Bremañ, avat, ez aio buan, spi am eus. A-benn ur pemzek deiz bennak e vo prest, a gredan, holl stenkiloù Rann 2 ar Geriadur.

028a – GE da RH 01 09 60.

{375} Spi am eus ez oc'h yac'h en-dro hag e c'hellit labourat. Evidon e rankan chom atav dindan louzaouerezh ha tremen gant devezhioù berr ; a-benn miz e tistardo ar reolenn, ma'z a mat an traoù.

[...]

War c'houlenn paotred KAVY [*Kevredigezh ar vrezhonegerien yaouank*] emeon o sevel rolloù gerioù a vezekniezh, eneoniezh, h.a., dezho d'o deskiñ a-benn tremen hep ar gerioù gallek en o buhez pemdeziek. Kudennoù e-leizh a yezhsaverezh a ziguzh evel just. Setu dres unan anezho ma karfen kaout ho meno war he divout :

O vezañ ma'z eo forc'hellek ar ger **gor** (pugnez ha tanijenn), em eus stummet ur ger « **gorezh** » (phlegmasie, inflammation). Karout a rafen implijout anezhañ evit stummañ an anvioù kleñved o klotañ gant ar re c'hallek ha saoznek en **-ite**, **-itis**, ha dre vras anvioù an tanijennoù (phlegmasies). Da skouer **gorezh-empenn** (enkefalit), **gorezh-mel** (myélite), **gorezh-skevent** (pneumoniezh). Setu bremañ kraf ar gudenn : daoust ha gallus e ve, hep mont re diwar henvoaz ar brezhoneg, ober gerioù a seurt gant **empennorezh**, **melorezh**, **skeventorezh** ? Evel just, seurt stummadurioù n'int ket ret-ret ; koulskoude, a-drugarez dezho en em gavfe skañvaet ha berraet kenañ ar yezh ouizieq, ha war un dro kresket chañs ar stumm brezhonek da drec'hiñ ar stumm etrevroadel, pe da nebeutañ gallek, rak an alamaneg en deus e c'herioù dezhañ er c'heñver-mañ. Gerioù evel **liesarzorezh** (polyarthrite), **pilhonnempennorezh** (méningo-encéphalite), **gwennempennorezh** (leucoencéphalite), **louetvelorezh** (poliomyélite) a c'hellfed sevel.

029 – RH da GE 05 09 60.

Ur ger evel **gorezh** a c'hell bezañ ijinet. Hogen anat eo n'eus ster ebet d'an dibenn **-ezh** neuze. Sellet e vefe ouzh seurt ger a-dreuz gant ar yezhourion (gant reizh, diouzh savboent ar yezhoniezh). An dibenn reizh a vefe **-ad**, ha n'eo ket **{376}-orezh** : **empennad**, **skeventad**, h.a. Hogen re a sterioù disheñvel a zo da **-ad**. Va ali a vefe kemer **fo** kentoc'h eget **gor** : **foadur** kentoc'h eget **gorezh** ha **-fo** da zibenn : **empennfo**, **skeventfo**, h.a. An holl anvioù-se a vefe gourel, pezh a zo aesoc'h e-keñver ar c'hemmadurioù goude ar ger-mell. **Foadur** a zo direizh ivez e-keñver ar yezhoniezh, rak n'eus ket a verb ***foiñ**. Hogen n'eo ket ken fall ha **gorezh** marteze.

031 – RH da GE 03 10 60.

An darn gentañ eus ho Keriadur [a Gorfadurezh] a zo degouezhet nevez 'zo e Skol ar Studioù Keltiek amañ, ha lakaet eo bet el levraoueg. Pa vo klok e vo keinet. Kement tra a gaser d'al levraoueg a vez miret mat.

Ar wirionez a zo ganeoc'h pa lavarit e rank Emsav Breizh en em harpañ war skiantoù nevez. Ar Vretoned (hag ar Gelted all) a zo evel bugale. Ne seblantont ket kaout an disterañ alberz eus an holl skiantoù-sturiañ-spered a bleustrer warno e broioù evel Rusia pe ar Stadoù-Unanet. War dachenn ar yezhoniezh eo heñvel. Sellit pebezh poan am eus o lakaat an dud da gompren al labour a zo bet graet abaoe 30 vloaz war gelennerezh ha lederezh ar yezhoù. E Breizh, gwir eo, n'hon eus ket an arc'hant a ranker dispign evit lakaat an dizoloadennoù nevez da dalvezout. En Iwerzhon, avat, e vez foranet arc'hant o heuliañ hentoù kozh ha dall.

Pezh a gontit a-zivout paotred Ar Falz a glot gant ar pezh a skriver din a bep tu. Emañ ar gomunourien a-zevri o klask lakaat o c'hraban war an Emsav, ha dreist-holl war ar yaouankiz (KAVY h.a.).

032 – RH da GE 18 10 60.

Dec'h em eus bet div skouerenn eus Rann 2 ar Geriadur Istorel. Trugarez deoc'h. Liesskrivet-brav eo. Ha gallout a rafec'h {377} kas din 3 skouerenn all ?

Kas a rin deoc'h stenkiloù ar Rann 3 a-feur ma vint graet. C'hwi a zivizo neuze pegoulz embann anezhi. Al lizherenn C'H a vo echu dizale. Al lizherenn D, avat, an hirañ eus an holl lizherennoù e brezhoneg, a gemero meur a Rann, ha c'hoazh ne lakain ket an holl c'herioù furmet gant **dam-**, **di-** ha **dis-**. Kaer a zo ober, gerioù a vez ankounac'haet, hep menegiñ zoken ar gerioù nevez a gaver e pep skrid embannet hiziv. Peadra am eus da ober ur stagadenn hir d'al lizherennoù A ha B. Hogen gwelloc'h eo, a gredan, kenderc'hel evel ma ran. Pa vin aet betek al lizherenn Z e vo gwelet ! An dornskrid a ya bremañ betek diwezh al lizherenn R (hogen adalek M pe N ez eo c'hoazh diglok-tre.)

032a – GE da RH 28 10 60.

Klask a rin tapout ar 6 niverenn daougement (pe 5 niverenn daougement ha 2 eeun, — da lavarout e vo PREDER miziek), er bloaz a zeu ; kudenn an arc'hant, da lavarout eo kudenn ar bruderezh a vo da ziluziañ da gentañ avat. Pa adlenner GWALARN, e weler ne oa ket honnezh ho pihanañ prederi ivez ! E-touez ar 6 niverenn-se, e vo div Rann eus ar Geriadur Istorel, ma'z oc'h a-du ; eil Rann ar Geriadur a Gorfadurezh, ha marteze an trede Rann a vo anezhi ur c'haier eeun ; ur c'haier evit tud KAVY ennañ labourioù yezhsaverezh e-keñver mezekniezh, h.a. ; ar c'haier kenlabour diwar-benn tonkad Breizh abaoe an eil Brezel-bed a oa em soñj dija hevlene.

Bremañ e c'houlennin diganeoc'h hoc'h ali war grefen 'zo a yezhsaverezh :

– Vallée, hag eñ nemetañ war a hañval, a embann un anv brezhonek d'ar c'hleñved anvet **tétanos** e galleg : **droug-ar-c'harv** eo. Ne welan ket a belec'h e teu hevelep anvadenn, forzh penaos e karfen hen mirout, pe da nebeutañ hen krennañ evel-mañ : **ar c'harv**, **emañ ar c'harv gentañ**. Ha degemerus eo ?

– Heñveldra gant ar c'hleñved anvet **zona** e galleg ; karout a rafen amprestañ an anv kembraek **yr eryr** : dastum **an erer**.

{378}– Vallée, er Supplément, p. 79, a ginnig evit **flegmon** tri ger : **morfèr**, **mohér**, **moc'hér**. Pe stumm unvan degemer ?

– Vallée atav a ginnig ar rakger **ol-** da verkañ an diouer ; karout a rafen ober gentañ evit stummoù-nac'h dibar, da skouer **olgomz** (aphasie), **olgreoud** (apraxie), **olanaoud** (agnosie), h.a., ha ne ouzon

ket peseurt kemmadurioù ober war e lerc'h. (Gwelout a reer da skouer, gouez da Vallée : **olbouded**, **oldud**, h.a. Ha reizh e ve kemmañ P K T hepken ?)

033 – RH da GE 02 11 60.

Diaes eo respont ar goulennoù a rit diwar-benn gerioù 'zo.

Ne ouzon ket pelec'h en doa kemeret Vallee **droug ar c'harv** evit « *tétanos* ». Hep mar ne oa ket ur ger ijinet gantañ. Tu a vefe da lavarout « *emañ ar c'harv gantañ* », hogen anat eo e vefe ret diskleriañ mat petra eo.

Evit « *zona* », e c'hellfed degemer **droug-an-erer**. Hervez geriadurioù kembraek 'zo, avat, e kemerer anv ar c'hleñved evel ur ger diforc'h diouzh anv al loen. Ma vefe ur ger brezhonek evit « *zona* », e vefe marteze ***senkl**, eus ar galleg kozh « *cengle* » (evel **senklenn**), o tont e-unan eus al latin « *cingulum* » (evel ar saozneg « *shingles* »).

Evit « *flegmon* », ma'z eus da zibab etre an 3 stumm roet, a seblant bezañ gwenedek, e vefe **moc'her**, a gredan, an hini gwellañ.

Ol- a zo mat da verkañ an diouer. Ar wirionez a zo ganeoc'h, a gredan, pa lavarit ne dleer kemmañ war e lerc'h nemet P, T ha K.

O sellout ouzh geriadur Moal, e welan : *tétanos*, Voir rigidité. Rigidité, maladie des chevaux, **sebeiz** m.

Anat eo ez eo ur stumm rannyezhel eus sebez, ha ne gav ket din e vefe mat e zegemer.

An dud diwar ar maez o deus anvioù evit kleñvedoù 'zo. O {379}implijout a reont pa'z a ar mezeg d'o gwelout, daoust na garont ket o diskuliañ d'ar re all. An anvioù-se, evel ma c'heller gortoz, a zo diresis, hag a gemm hervez ar rannvroioù ha zoken hervez an tiegezhioù. Tremen a reont peurliesañ en un tiegezh eus ar vamm d'ar verc'h, pe etre amiegezed ha komerezed kozh.

033a – GE da RH 03 01 61.

Amañ lakaet e kavot ur pennadig evit ABK [Diwall da gontammañ al Loar ! emb. ABK 28.59, Ebrel 1961]. Graet em eus e-barzh gant gerioù nevez, hogen spi am eus e vint komprenet aes-tre gant ma vo anavezet keal o ster gant al lennerion. **Ambev** a ran eus an danvez ez eo diwanet dioutañ an traoù bev hag an traoù divev, rak ne c'heller ket lakaat e oa un hevelep gant an danvez divev a anavezomp. **Bevegan** a gavan gwelloc'h eget **garvuhezegan**, rak aesoc'h eo hen lakaat da glotañ gant deveradoù all eus **bev-** : **beveg**, **divev**, **divevekaat**, ha marteze **beved** gg., ma c'heller degemerout e brezhoneg ar c'hembraeg **bywyd** gant ar ster resisoc'h « *buhez an traoù bev* » enebet ouzh « *buhez ar vuhezeged* » ; klotañ a ra aesoc'h ivez gant ar c'healioù a vremañ er vevoniezh : **bevek**, organique ; **divevek**, inorganique ; **beveg**, organisme vivant, Leib ; **bevegan**, microorganisme, microbe ; **divevekaat**, stériliser ; **enepbeved**, antibiotique ; h.a. Laouen e vefen o kaout ho soñj war gement-se. Ar ger **disgwallet** a implijan ivez (immunisé), en ur lakaat : **disgwall**, immun ; **disgwallded**, immunité ; **disgwallañ**, immuniser ; h.a.

Evel a ouzoc'h moarvat e teu PREDER da vezañ miziek e 1961 ; niverenn genver a vo *Douarouriezh*, gant P. Denez, ul levr-skol ; eil kaier va *Geriadur a Gorfadurezh* a raio niverennoù c'hwevrer ha meurzh ; ma'z oc'h a-du e rin kaier ebrel-mae eus Rann 3 ar *Geriadur Istorel*. Mat e vo neuze kregiñ gant an tennañ d'ar 15 ebrel d'an diwezatañ.

034 – RH da GE 11 01 61.

{380}Trugarez evit ho hetoù a vloavezh mat ; degemerit va re evidoc'h hag evit PREDER, a zeu da vezañ unan eus brasañ oberennoù an amzer-mañ.

Trugarez ivez evit ar pennadoù bihan hoc'h eus kaset din da lakaat war ABK [sl. ABK 28.58-59].
Krediñ a ran e c'hellin kas deoc'h stenkiloù Rann 3 ar Geriadur Istorel a-raok miz Ebrel.

035 – RH da GE 28 04 61.

Echuiñ a ran Rann 3 ar Geriadur Istorel ken buan ha ma c'hellan. Daleet on bet gant un taol-influenza e miz Genver, ha goude gant ul labour hir evit Skol ar Studioù Keltiek a oa ret reiñ d'ar mouler war-dro mare Pask. Va digarezit, mar plij. Prometet em boa reiñ deoc'h holl stenkiloù ar Rann 3 a-benn hanter miz Ebrel.

036 – RH da GE 05 05 61.

Trugarez evit rann diwezhañ ho Keriadur a Gorfadurezh. Setu aze ul labour pouezus kaset da benn. Kas da benn ul labour n'eo ket boaz ar Vretoned, siwazh.

036a – GE da RH 19 05 61.

Gortoz a ran stenkiloù diwezhañ ar Rann 3 [eus ar Geriadur Istorel] da gas an holl d'an tennañ. Ur skrid brudañ ha doareañ a vo lakaet war bajenn 2 ar golo. Karout a rafen hen lakaat e 5 yezh : brezhoneg, kembraeg, galleg, saozneg, alamaneg, o vezañ ma kaser skouerennoù eus ar Geriadur Istorel da dud eus ar pemp yezh-se. Mar n'hoc'h eus ket amzer a-walc'h da brientiñ ar pemp tamm skrid, lavarit din ar pezh a fell deoc'h kemenn {381} d'ar brenerien er-maez eus doareoù ar c'homanantiñ hag ar prenañ.

Laouen eo ganin kaout ho prizadur a-zivout ar Geriadur a Gorfadurezh. Evit gwir, n'eo ket echu an embannadur, un trede kaier, moanoc'h, hen klokaio, ennañ daou alc'houez ger-ha-ger brezhoneg-latin ha latin-brezhoneg, ul levrleannadur, hag ivez ur roll divankadurioù evit an daou gaier kentañ. Krog on a-hend-all gant ur geriadur a vedisinerezh, ennañ un dek mil termen bennak ; a-dennadoù hen gran avat, oc'h adkregiñ pep tra bep ar mare en abeg d'un hentenn nevez a venn dont war-c'horre e-kerz al labour. Kudenn ar vevenn etre brezhonekaat hag etrevroadelañ a vez da adverañ dibaouez, o lezel mui pe vui ar plas gant ar gudenn da c'houzout petra a dle bezañ dibabet gant ar sturyezhañ ha petra a dle bezañ fiziet e dibab ar yezherien da zont.

Soñj hoc'h eus marteze eus ar goulenn am boa graet ouzhoc'h warlene a-zivout ur pennad evit un niverenn e kenlabour eus Preder. Er mare-se n'ho poa ket amzer da blediñ gant ur seurt pennad. Ar c'haier a zeuy er-maez, a-benn ar fin, e Mezheven. Deut on, ha n'eo ket diboan, a-benn da lakaat ar skrivagnerien da aozañ ar skridoù o devoa prometet. Marteze bremañ e c'hellot kas un destenn din ; betek fin ar miz-mañ e c'hellimp degemerout an dornskridoù. Ur pennad, zoken berr-tre, a vo degemeret ; an danvez, n'eus diviz ebet warnañ er-maez eus ar stern meneget gant talbenn an niverenn : TONKAD 61, da lavarout eo kudennoù Breizh hag ar brezhoneg bremañ. Ur c'haier daougement e vo.

037 – RH da GE 29 05 61.

Evit pezh a sell ouzh ar skrid-brudañ e 5 yezh, grit a garit, evel just. Hogen un evezhiadenn a rin : an dud a implij ar Geriadur Istorel a zo holl lenneien, hag anaout mat a ran o doare spered ; aon am eus na vint feuket o kaout ur skrid-brudañ en o yezh ; foug e a zo enno gant o anaoudegezh eus ar yezhoù estren ; embann ur skrid e kembraeg, saozneg hag alamaneg a zo evel lavarout dezho : « ne ouzoc’h na galleg na brezhoneg ». Ret eo gwelout an dud-se er c’hendalc’hioù etrevroadel o vont {382}-a-vern da selaou prezegennoù gallek pe alamanek, hag oc’h ober van da gompren kement tra a vez lavaret !

Karout a rafen kas deoc’h ar pennad-skrid hoc’h eus goulennet. Hogen, evel am eus skrivet deoc’h, a gredan, ne ouzon ket war be du treiñ gant labourioù a bep seurt. A-boan ma c’hellan respont al lizheroù a vez kaset din.

042a – GE da RH 01 11 61.

Gwennole Ar Menn a garfe gwelout adembannet roll an troioù-lavar ho poa embannet a-raok ar brezel. Goulennet en deus ouzhin hag a-du e vefen evit ober ur c’haier eus *Preder* gant an adembannidigezh-se. A-du ez on gant ma vefec’h a-du c’hwi ivez.

Implijet em eus, hen merzet hoc’h eus marteze, ar ger **reized** e-barzh testennoù nevez embannet en *Al Liamm* ha *Preder*. An doare-skrivañ **reized** am eus degemeret da heul ur studiadenenn war meizad ar « frankiz » gant Pennaod. Daoust ha ken reizh-se e ve an **-i** ? An Ao. Klerg a soñj e kavomp an hevelep ger en hor **rez**. Mar deo gwir, pe da nebeutañ mar n’eo ket diziouerus an **-i**-se, hor bije gant ar gerioù **rez** ha **rezed** (pe **rezded**) termennoù bevoc’h hag « endansterietoc’h » eget **reiz** ha **reized**. Ho soñj a garfen kaout war ar seurt kudenn.

[...]

Gant va lizher e lakaan ur skouerenn eus an traktoù a gaver e Breizh er mare-mañ^{xlv}.

^{xlv} *Ma na fazian, e oa divyezhek an trakt, an destenn vrezhonek o c’hoarvezout eus : « A-benn dek vloaz e vo Breizh un dezerzh gall pe ur vro dieub – BREIZH a fell dezhi bevañ DIEUB ».* (GE)

043 – RH da GE 10 11 61.

A-zivout **reized** pe rezed, evidon n’eus arvar ebet : **rezed** a zo reishoc’h. War ar marc’had, **reized** a seblant din re heñvel {383}ouzh gerioù evel **reizh**, reizhded, h.a.

Da lavarout ar wirionez, ar gerioù amprestet diouzh ar c’hembraeg ne blijont ket din kalz. Me a blij din gwelloc’h ur ger evel **frankiz**, a zo bet implijet gant ar skrivagnerion wellañ. Koulskoude, evit merkañ ur ster un tammig diforc’h diouzh hini frankiz, e c’heller emichañs ober gant **rezed**. (N’eo ket a-du gant kement tra a lavar Pennaod en e studiadenenn).

Er mintin-mañ em eus bet ur ger digant G. Ar Menn. Disammet on o c’houzout e vo embannet Geriadurig an Troioù-Lavar gant *PREDER*. Va aotre a roan deoc’h eta d’e embann. Koulskoude e karfe din ober ur sell ouzh ar skrid, ha marteze sevel un tammig kentskrid. Ar skrid-se a zo siwazh e-touez ar re am eus kollet e Brest, ha sur on n’emañ ket e-mesk va faperioù a zo chomet e ti Tymen, e-kichen Pariz. Ret e vo din eta kaout ur skouerenn. Marteze e c’hello G. Ar Menn kas din unan. Skrivañ a ran dezhañ. O vezañ ma oa skrivet e KLT, e ranko bezañ lakaet er reizhskrivadur unvan.

Ha gwelet hoc’h eus ar servietennoù moulet en Aostria, gant gerioù kernevek ha skeudennoù ? Implijet e vezont ivez e Kembre, war a glevan, evit brudañ ar c’hembraeg e-touez ar bobl hag ar weladennerien estren. Krediñ a ran e vefent efedus ivez e Breizh evit brudañ ar brezhoneg. Hogen piv a blede gant ar gudenn-se. KUZUL AR BREZHONEG ? Mankout a ra dezhañ ur Brudour, pe evel a lavarar bremañ, hervez ar c’hiz psikologek nevez, un Darempredour. An Itron Kemere marteze a c’hellfe o skignañ ?

[...]

Trugarez evit an trakt bihan. Seurt traktoù a zo efedus-bras ivez. Nag efedus e oa an traktoù embannet gant Vallee da vare diwezh brezel 1914, diwar-benn gwirioù ar broadoù bihan !

044 – RH da GE 02 01 62

Gw. Ar Menn en deus kaset din ur skouerenn eus Geriadurig an Troioù-Lavar da reizhañ. A-raok kregiñ gant al labour-se, avat, e rankan gouzout gant piv e vo graet ar stenkiloù. Mar {384} deo an Itron de Bellaing, em bo nebeut-tre a reizhadennoù da verkañ, rak gouest eo da lakaat an doare-skrivañ peurunvan drezi hec’h-unan.

Niverenn BREDER, enni troidigezh an Tad Rolland-Gwalc’h, am eus kavet diaes da intent. Hogen graet eo gant kalz a evezh, hag ezhomm hon eus eus seurt skridoù.

045 – RH da GE 23 01 62.

Emaon o reizhañ doare-skrivañ « Geriadurig an Troioù-Lavar », hag o tivankañ un nebeut traoù all. E-giz-se e vo aes d’an Itron de Bellaing skeiñ ar stenkiloù.

Kas a rin al levr deoc’h kerkent ha ma vo echu al labour, da lavarout eo a-benn ur pemzek devezh bennak marteze.

046 – RH da GE 07 02 62.

Kas a ran deoc’h « Geriadurig an Troioù-Lavar ». Al levr, ur wech implijet, a ranko bezañ distroet d’e berc’henn, an Ao. R. Huon.

R. Huon en deus roet din aotre da verkañ reizhadennoù. Merket em eus eta ar pezh a dle bezañ kemmet, en doare ma vo aes d’an Itron de Bellaing gwelout petra a zo d’ober. Kompren a raio diouzhtu e talv **zh** kement ha **zh**, **sh** kement ha **sh**, **â** kement hag **añ**, hag **î** kement hag **iñ**. Ar reizhadennoù all am eus merket-sklaer.

Un tammig kentskrid am eus lakaet ivez, evit lakaat da heul ar c’hentskrid kozh.

047 – RH da GE 19 02 62.

Trugarez ha va gwellañ gourc’hemennoù evit diwezhañ niverenn PREDER : « Bevoniezh ». Ul labour talvoudus eo e gwir, ha {385} liesskrivet bravoc’h eget ne vern pe niverenn embannet a-raok. Ur pennad a savin war ABK.

048 – RH da GE 05 03 62.

Kompren a ran ne c’hellit ket embann re a c’heriadurioù. Geriadurig an Troioù-Lavar a c’hell gortoz.

N’em eus bet koulz lavaret keloù ebet eus Bodadeg Kuzul ar Brezhoneg e Bulien. Diaes eo din barn eta. Va menoz e vefe kentoc’h chom hep daremprediñ enebourien na glaskont nemet droug. Hogen, pa fell d’an enebourien disrannañ, e ranker menel unanet.

049 – RH da GE 11 04 62.

Ya, bez' e c'hellit lakaat war L'AVENIR ar pennad « bilhedig » embannet ganin war ABK miz Ebrel.

Ar brezhoneg-krenn **guezret** a zo lakaet em Geriadur Istorel evel-hen :

gwered s. (?) œuvre, action.

(skouerioù : M.816 ha Pm.n.243).

Ar wirionez a zo gant G. Pennaod, a gredan, pa lavar e tle klotañ ouzh ar c'hembraeg **gweithred**. Troidigezh Ernault, « verdeur », a zo hep mar ur fazi. E-pad ur pennad on bet douget da grediñ e oa ar ger-se ur furm eus **bezret**, hiziv **bered** pe **gwered**. Hogen ur fazi e oa ivez.

Me ne glaskfen ket dasorc'hiñ ar ger-se, rak re arvarus eo ar pezh a ouzomp diwar e benn. Marteze a-walc'h e vije **gwered** e brezhoneg-bremañ. Ne ouzon ket ha ne vefe ket gwelloc'h koulskoude skrivañ **gwezred** (evel ma vez skrivet **azrek**, **azrekaat**). Ne vefen ket ali da skrivañ **gwezhred**. (Un dra a seblant bezañ ankounac'haet eo n'eus ket ezhomm, hervez emglev 1941 diwar-benn an doare-skrivañ, implijout **zh** pa ne gaver roud ebet eus ur ger e gwenedeg ; dres evel ma c'heller kemer furm wenedek ur **{386}** ger, gant **c'h**, pa n'eus roud ebet eus ar ger er rannyezhoù all)

Echuiñ a rin ken buan ha ma c'hellin Rann 5 ar Geriadur Istorel. 37 stenkil a chom d'ober.

050 – RH da GE 25 04 62.

Va gwellañ gourc'hemennoù deoc'h evit ho pennad embannet war AR VRO : « Div lorgnez a Vreizh ».

N'eo ket hepken ar c'healioù a gavan mat, hogen ivez ar yezh. A-benn a teuit da ziskleriañ traoù luziet a-walc'h drezo o-unan en un doare berr, gant gerioù resis hep kaout ezhomm da ober gant troioù-lavar (ken karet gant darn eus hor skrivagnerien), ha na reont e gwirionez nemet « treiñ » endro d'ar mennad.

Emaon oc'h echuiñ stenkiloù Rann 5 ar Geriadur Istorel ken buan ha ma c'hellan.

051 – RH da GE 16 05 62.

Trugarez evit va fennad diwar-benn « Bevoniezh » Arzel Even, hoc'h eus lakaet moulañ war L'AVENIR.

Unan bennak en deus kavet mat embann un notenn da heul, e galleg, da lavarout ne gemere ket ar gelaouenn perzh e « tabut » an doare-skrivañ. Tud aonik 'zo, hag o deus ezhomm lakaat a-wel evel-se o aon. Ne ouzont ket ez eo i, en un doare, a gemer perzh en tabut, — a ra an tabut zoken, — gant seurt notennoù.

Gwelout a ran e rit bruderezh evit PREDER er c'helaouennoù : ar wech kentañ ma welan en Emsav Breizh ur stourm-bruderezh aozet gant kendalc'husted hag en un doare skiantel. Hep mar ebet ez eo re izel niver koumananterien ar c'helaouennoù Brezhonek, hag e c'hell bezañ kresket kalz mar klasker a-zevri. Kreñvoc'h oc'h eget ma kreder. Muioc'h a harperien hon eus eget ma kreder.

{387}052 – RH da GE 23 05 62.

Paotred ar skolveureg^{xlvi} n'int ket bet pell evit kas traoù da voulañ war L'AVENIR.

Ha n'o deus netra e gwirionez da lavarout.

Ma ne gavit ket a-walc'h a skridoù da embann war L'AVENIR, e c'hellit atav implijout pennadoù ABK.

Bennozh Doue evit ho lizhiri, hag an aotre a roit din da adembann war L'AVENIR pennadoù tennet eus ABK. Vad en deus graet din ho soñj diwar-benn va skrid war AR VRO 13 ; a-wechoù en em atersan ha lennet e vez va fennadoù gant unan bennak. Krediñ a ran koulskoude n'eo ket traoù peurzidalvoud a lavaran ; hag e lakaan anvioù, — e brezhoneg da nebeutañ, — war gategoriennoù nevez ar ren-buhez goulennet gant doareoù ar bed a-vremañ : tra ma'z a war strishaat lezennoù ar vuhez-stroll da heul kresk ar boblañs-ved hag araokaat an teknikoù, tra ma teu dirannus ar c'hevredigezhel hag ar prevez, e teu ivez ret esplekaat ez-skiantel anien ar vuhez ; alese an enebadurioù a lakaan etre stad, beved diouzh un tu, awen, buhez, broad diouzh an tu all ; ar c'hask a ran d'ar c'heñverioù reizh a zo etrezo. Merk hon amzer eo e ranker meizañ don-ouzh-don munutañ traoù ar vuhez war var bezañ skubet diapel : seul standardekoc'h an doare-bevañ seul zizalc'hoc'h ar soñjal-buhez.

A-zivout ar re a gemer ar skolveureg da vanniel, e kav din, evel doc'h, eo ni a stag outo ur pouez n'o deus ket drezo o-unan, ha da gentañ ne zistignomp ket ar pej-mañ : hol lakaat a reont da vont keñver-ha-keñver ganto evel pa vijent par-ha-par ganimp, pa vije kevatal an hent a heuliomp, al labour a reomp gant o re. Skrignañ a ran gant ar gonnar bewezh ma welan ul leue yaouank o pediñ gant un « air supérieur » paotred ar zh ha paotred ar falc'huneg d'en em glevout ur wezh evit mat. Petra a ra ar brizh-Emsav kreizennet gant ar Fonku [*Fondation Culturelle*] mar n'eo ket tennañ e vad, evel ma tennas e vout, eus an Emsav gwastadour ; dres evel parazited a glask lazhañ ar c'horf bev goude bezañ sunet o buhez digantañ. Da'm soñj ivez, eo koll amzer tabutal ganto, daoust pegen hegasus santout seurt arviled o pafalañ hor c'hroc'hen ; n'eus diazez awenel ebet d'o luskadoù, n'eus ket zoken a logik diabarzh en o obererezh : deiz pe zeiz e steuziint evel un huñvre. Merzomp ivez ne da ganto den yaouank ebet, adalek ar mare ez eus an disterañ talvoudegezh ennañ ; an droug nemetañ a c'hellont ober dimp a zo hol lakaat da soñjal ez int un dra bennak, pa n'int netra. N'eo ket an niver, {388}nag an nerzh-stad o deus a-berzh ar C'hallaoued, na bennozh ul lod eus ar boblañs, nerzhoù gwirion anezho. An nerzh gwirion a zo ganimp ; soton i vefe eus hor perzh en em ren evel tud wan.

053 – RH da GE 30 05 62.

Pa welomp kerzh an Emsav e verzomp emamp etre daou ved. Desket omp bet en ur bed kozh, e skolioù a c'hiz kozh. An deskadurezh-se, an desaverezh-se kentoc'h, ne glot mui ouzh ar bed a vremañ. Darn ac'hanomp, — an darn vihanañ, — a glask sturiañ an Emsav etrezek ar bed nevez, hep bezañ dieubet a-grenn hon-unan diouzh an doareoù-soñjal a wechall. An darn vrasañ, avat, a chom beuzet en doareoù-soñjal-se, beuzet da skouer en itrikoù politikerezh (pe bolitikach) a rankfe bezañ dilezet ur wech evit mat.

An emzivizoù, an emglevioù, an unaniezhoù etre broadelerien ha rannvroelerien, a seblant diwar c'horre bezañ ur merk a « spered ledan », ne reont nemet hor sankañ muioc'h-mui en un tremened didalvoud e-keñver ar stourm a zo dirazomp.

Ret eo plantañ gwez nevez, ha lezel ar gwez kozh da vervel ha da vreinañ. Setu perak e kavan mat ar striv renet gant PREDER. Komprenet e vo, zoken gant ar re a zo divarrek da hejañ diwar o spered boazioù diamzeret.

053a – GE da RH Yaou-Bask 62.

Ur soñj a zo deut din, — ha n'eo ket din hepken, — eo sevel ur Skolveur vrezhonek, ha me garfe kregiñ gant al labour-se diouzhtu. Ni, broadelerien, a vev evel pa vije ar Stad Vrezhon amzeriet penna-da-benn en dazont, ha dre-se ne vezomp ket chalet gant tu stadel an traoù. Fazi bras, rak tu broadel ha

tu stadel ne deont ket an eil hep egile ; pa'z eus broad, ez eus Stad, anez e ve huñvre ar vroad. Ha da heul hon diouiziegezh war ar poent-se, setu ar stuz m'emaomp bremañ : bez' ez eus e Breizh un Emsav broadel hag un Emsav stadel, met an Emsav stadel, e-lec'h bezañ estaoladur ha benveg an Emsav broadel, a zo anezhañ ur skourr eus ar stadelezh c'hall ; bez' ez eus keñver-ha-keñver ur vroadelezh vreizhat distadelezh (pe skort he stadelezh : Kuzul ar brezhoneg !) hag ur stadelezh divroadel (Foñku, Kendalc'h) na c'hell mont a-du ganti nemet dre voustrañ he natur, peogwir dre natur ez eo ur stadelezh c'hall. Ne c'heller unvaniñ seurt daouad nemet {389}o tinaturañ an eil pe eben eus e elfennoù. A-hend-all e vefe diskiant klask o c'hevreañ, ha pa vefe evel div lodenn gevatal : e-keñver anien, emañ Breizh ha Gall en ur c'heñver a enebouriezh hag amoedigezh e vez diazezañ an ober breizhek war ar stadelezh c'hall ; e-keñver logik, an Emsav broadel, hêr da Vreiz-Atao-Gwalarn, a labour e rez ar vroad tra ma labour Foñku, Kendalc'h hag all e rez ar Stad. An hent merket dimp ken gant hon anien, ken gant al logik, eo esteurel hor stadelezh hon-unan, ha neket deren an Emsav broadel e skeud skourroù kammanvet breizhat ar stadelezh c'hall. Esteurel hor stadelezh a ray d'an Emsav broadel sevel tal-ouzh-tal gant ar fals-Emsavioù, hag e teuy splann neuze gouloder o diazez (bremañ, ar speredoù a-ziwar-c'horre a vez techet da welout ar fals-Emsavioù stadel hag an Emsav broadel evel lodennoù emglokaus). N'eo ket tonkadur ar fals-Emsavioù avat a vern dimp, — hen anavezout a reomp a-walc'h, abred pe ziwezhat e steuzio an touell o stign, — met yec'hed an Emsav gwirion, hag hennezh a vez e-barzh ur vuhez vroadel kreñv koulz hag e-barzh un urzh stadel diazezet reizh, ha da gentañ estaolet ganti.

Setu perak, da'm meno, e-keñver Deskadurezh ha Sevenadur, eo tremen poent sevel ur Skolveur vrezhonek, hag he sevel dres diwar skouer ar Skolveurioù a-berzh Stad. Gwelout a ran mat war biv ha piv e c'hellimp kontañ, ha soñjal a ran n'emañ ket seurt dezo en tu all d'hor galloud. Setu penaos, dre vras, e welan an tri seurt kudennoù hon eus da bleustriñ, e-ser mererezh, frammadur hag obererezh. Mererezh, kudenn an arc'hant : sevel ur gevredigezh harpourienn en em ouestlo da bourchas pep hini e-pad un amzer divizet ur sammad arc'hant divizet bep miz, pe bep bloaz ; en o zouesk e vo dilennet ur poellgor-merañ. Gonidoù all a zeuy ivez diwar werzh an oberennoù, profoù, h.a., met se ne vo ket da lakaat e penn-kont evit kregiñ. Frammadur : e-kichen ar poellgor-merañ, distag dioutañ, ur poellgor-ren (ha da gentañ poellgor-frammañ) a zilenno ar gelennerien diouzh divizoù resis ha strizh (gwelloc'h lezel vak kador ur gevrenn eget lakaat warni unan na vije ket barrek war an danvez, ha n'en dije ket graet labourioù hir a-walc'h war an danvez) ; ar poellgor-ren ha -frammañ a zivizo ivez natur ha niver ar c'hevrennoù da sevel diouzh ma kresko ar Skolveur. Obererezh : kelenn dre embann, kelenn dre genteliañ e-ser emvodoù mareadek (da skouer, evit kregiñ, ur sizhun-studi da Bask, ur sizhun e-pad an hañv) ; skoulmañ darempredoù gant Skolveurioù avaezvro ; reiñ prizioù da gurunenniñ an oberennoù hag all, en ur ger, aloubiñ tamm ha tamm an holl dachennoù a denn da emell ur Skolveur. Evel oberennoù ma c'hello an holl gevrennoù kenlabourat e welan : ar geriadur hollvrezhonek, ar stummadur eus kelennerien wirion an eil derez hag an derez izel.

Goulenn a ran diganeoc'h reiñ din ho soñj diwar-benn kement-se. Ho pediñ a ran ivez da chom hep brudañ ar raktres-mañ evit ar mare.

054 – RH da GE 05 06 62.

A-du krenn ganeoc'h ez eo ret sevel aozadurioù broadel a c'hiz stadel, ha sevel anezho diouzhtu.

An unaniezhoù gant aozadurioù falsvroadel a zo fall, ha tonket da c'hwitañ. Ar pal gwirion dindan an unaniezhoù-se eo {390}kregiñ er yalc'h dastumet da heul kest « Devezh ar Brezhoneg », ha kavout evel-se arc'hant da harpañ an oberoù talvoudus. Evit tizhout ar pal-se e ranker plegañ da zegemer kentennoù ar c'horvigellerezh hag ar politikach. Makiavellek eo (pezh na vije ket ken sot), hogen da'm meno koll amzer.

Ur raktres evit ur Skol-Veur vroadel a oa bet savet e-pad ar brezel gant ar c'helenner Herve. Dudi-tre e oa, hogen un doare Kastell er C'hoabr.

Da gentañ-holl e ranker kaout un diazez start : pelec'h kavout an arc'hant ha pelec'h kavout an dud. Ar gudenn bouezusañ eo kavout an dud : ober roll ar re a c'haller kontañ warno ha fiziout enno.

Nac'het em eus krouiñ un Akademiezh. Aes e vije bet ober ur roll 30 pe 40 anv, a vije chomet ur roll-anvioù hepken. (E « Breuriez ar Brezhoneg », ne oa nemet 3 den a labourer, Ernault, Vallee ha Meven Mordiern ; an izili all ne raent hogozik netra.)

Skrivañ a rin deoc'h hiroc'h diwar-benn kement-se. Hogen ret eo din kaout amzer da brederiañ.

055 – RH da GE 09 06 62.

Setu amañ stenkiloù an div bajenn diwezhañ eus Rann 5 ar Geriadur Istorel. An Rann-mañ a vo eta DILEZER-DIVIZOUD.

Gant ar Rann 6 e krogim adarre da niverennañ ar pajennoù 1, 2, 3,... Ar pemp Rann 1-5 a zo graet da vezañ keinet en doare da ober al Levrenn I.

O vezañ m'eo hir ha niverus ar skouerioù a ya gant ar ger a zeu goude DIVIZOUD, em eus kavet e vefe ur fazi lakaat un tamm hepken war ar bajenn 500. Setu perak e chom un dachenn wenn e traoñ ar bajenn.

Keloù gwelloc'h am eus bet eus « Kuzul ar Brezhoneg ». An Ao. Klerg a skriv din n'eo ket klask mont e-barzh « Kendalc'h » a ra, hogen ober « kontrad » gant « Kendalc'h » (moarvat evit kaout {391} lod eus arc'hant Kest ar Brezhoneg). Ret e vo avat teurel evezh.

O soñjal atav diwar-benn kudenn ar Skol-Veur :

Re a dud c'hoazh en Emsav Breizh ne welont ket an Emsav-se gant ur spered stadel. Re zouget int c'hoazh da welout an Emsav-se evel un doare foar, gant mignoned hag enebourien o tont di da ebatall pe da dabutall. Pep tra a vez renket pe zirenket gant hu ha kri, hep keal eus ur stern stadel da ziazezañ dreist faltazioù ha fromadennoù an dud. Ar skoilh-se a rank bezañ diskaret. Savadurioù-Stad a rank bezañ aozet hep an aergelc'h faltazius ha fromus-se.

055a – GE da RH 12 06 62.

Ho tiv gasadenn a zo degouezhet ganin ar mintin-mañ, enno ho lizheroù eus ar 5 hag an 9. Ho trugarekaat a ran. Kaset em eus diouzhtu d'an It. Ar Mee stensiloù ar rann 5. Da'm soñj, n'eo ket ret dreistrannañ ar Geriadur Istorel e levrennoù : pep hini a ray evel ma karo, keinañ pe chom hep keinañ ; ar re a geino a strollo, diouzh ma kavint gwell, 5, 6 pe 8 rann. Evidon-me, me gav din e tibabin an niver 6 da nebeutañ, o vezañ ma kavan 5 rann re dreut. Setu perak, hag evit abegoù all, ha ma ne welit ket diouzh ho tu abegoù d'ober a-hend-all, e karfen e talc'hfec'h gant pajennerezh ar 5 rann gentañ evit ar rannoù da zont, e-lec'h kregiñ gant ur pajennerezh nevez da bep 6vet rann.

Laouen on o welout emao'h a-du evit sevel ur Skolveur diouzhtu. Abaoe va lizher kentañ em eus bet tro da zivizout gant P. Denez, Maodez Glanndour ; skrivet em eus a-hend-all da Gwennole Ar Menn, Alan Toravel, Meavenn. Seurt divizoù ha lizheroù o deus roet din an tu da gas war-raok studi ar gudenn.

Eveldoc'h e soñjan ne zegasfe netra sevel an Akademiezh a felle da geneiled 'zo sevel. Ober labourioù a Skiant, stummañ ar yezh diouzh ezhommoù ar bed a vremañ, embreger e brezhoneg hor c'hudennoù broadel a zo mat, hag hon eus graet ; aet omp war an erv boulc'het gant Gwalarn, ha berzh hon eus graet : bremañ e vezomp barrek da implijout ar brezhoneg war forzh peseurt tachenn eus hor buhez. N'eo ket a-walc'h avat. Poent eo merzout en deus an Emsav paouezet a stummañ tud. Ar re o deus graet al labour efedus abaoe ar brezel a zo holl tud bet stummet gant Emsav Gwalarn ha Breiz Atao ; n'int ket bet avat evit lakaat en e blom un Emsav gouest da stummañ tud d'e dro. Ha poent bras eo parraat ouzh ar pleg marvus-se. Se ne glot ket gant emell un Akademiezh, hogen gant emell ur Skolveur.

An daou graf kentañ a zo evel-just kavout tud ha kavout arc'hant. Pe gentoc'h, tud d'o ger hag andonioù ingal a arc'hant. Soñjal a ran e konradoù a liammo an dud, en ur stumm a lezenn, ken ar re a vo emouestlet da bourchas an arc'hant, ken ar re a vo emouestlet da labourat evel kelennerien hag

evel studieren. Degaset e vo an holl da sellout ouzh o labour evel ur {392}garg a Stad, ha dre-se, da renkañ o buhez dioutañ, — ha neket evel a welomp bremañ, renkañ o labour a emsaver diouzh o buhez personel. Mat e vo, evit an arc’hanterezh, lakaat er plas a arboeller un den a vicher.

Evit ar gelennerien hag ar studieren, ne vo ket demokratel an dibaberezh, sturiet-strizh ne lavaran ket. An neb na vo ket anat a-walc’h diazezadur broadel e vuhez a vo dalc’het er-maez, ha pegen donezonet ha gouiziek e vefe a-hend-all. (Ober a ran gant an amzer da zont, evit skañvaat va frazennoù n’eo ken, ha tremen hep : « soñjal a ran... » e penn pep hini).

Rannet e vo ar Skol e kevrennoù, pep a gador dezho. Meur a zoare obererezh a vo e-ser pep kevrenn. E kefridi ar c’hadoriad e vo aozañ ar c’helennerezh, hag un niver a gentelioù a vo merket dezhañ bep bloaz da heul emziviz gant ar poellgor-ren ; ouzhpenn ar c’helennerezh, en devo pep kadoriad, e kenlabour gant ar studieren enskrivet gantañ, da gas imbournerezh war un dachenn divizet dindan evezhierezh ar poellgor-ren (kreizennet-start e ranko bezañ da gentañ an obererezh a-bezh ; pa vo diazezet-mat ar Skol, e vo gwelet da lezel muioc’h a emrenerezh gant pep kevrenn). Da c’hortoz, talvoudegezh denel pep hini a vo trawalc’h da gretaat frankiz ar re all, tra ma vo an aotronezh roet d’ar poellgor war ar gelennerion, ha d’ar gelennerien war ar studieren gwellañ difennerezh spered ar Skol. Ouzhpenn al labour merket a-zevri da bep kevrenn, e c’hello bout labourioù kaset a-gevret gant an holl gevrennoù ; soñjal a ran er geriadur hollvrezhonek.

[...]

Penaos urzhiañ an traoù bremañ war an dachenn ? Ar pal eo kaout tiadurioù, ur c’hoskor a gelennerien hag a implijidi leun-amzer ha gopret. Da c’hortoz e rankomp loc’hañ diouzh an doareoù a zo en hor c’herz hiziv. Da lavarout eo e ranko kelennerien ha studieren tremen gant en em vodiñ div, teir, pe beder gwezh a ur sizhunvezh bep bloaz (lakaomp 3 gwezh, da lavarout 18 devezh ; o kontañ peder c’hentel bemdez, 72 gentel ; — mar bez 6 kelenner, en devo pep hini 12 kentel da aozañ evit ar bloaz). Etre an emvodoù e vo kaset al labour dre lizher, — kelennerezh, imbournerezh. Evit embann ar c’helennerezh ha frouezh an imbourn’hioù, da c’hortoz ma vo ur moulerezh e-kerz ar Skolveur, e vo fiziet al labour er c’helaouennoù a zo bremañ : PREDER, HOR YEZH, GWERIN, h.a., m’en em gav a-du o renerien evit hen ober.

Evel kevrennoù a c’hell bezañ lakaet en o flom diouzhtu, e welan : Kevrenn an Istor hag ar Bolitikouriezh, gant Per Denez ; Kevrenn ar Werinoniezh, gant Maodez Glandour ; kevrenn ar Skiantoù, ganin. Tud all a welan, gouest da vezañ kelennerien : Youenn Olier, an Ao. Bourdelles, an Ao. Kalvez. Arzel Even evel-just, da nebeutañ ma c’hell plegañ d’ar reolenn a redio pep kelenner da zont dirak e studieren d’o c’henteliañ. Ho plas deoc’h a welan e penn ar Skolveur, met daoust hag-eñ e c’hellot dont da Vreizh da nebeutañ ur wezh bep bloaz ? Evel-just e viot divizaouet penn-da-benn gant ar Skol ; — bez’ e hañvalan c’hoari gant arc’hant n’eus ket anezho c’hoazh ; koulskoude, keneiled a zo o deus sammadoù brazik a-gostez prest da vezañ roet d’ar Skolveur. Evel-just, roll ar c’hevrennoù a gemmo bep ma kresko ar Skol. Reoù nevez vo savet, reoù gozh diframmet.

Goulennet em eus gant Gwennole Ar Menn sevel ur roll eus an dud yaouank a vefe gouest, — d’e veno hag hep rannañ grik outo, — da vezañ studieren. An hevelep goulenn a rin ivez ouzh Alan Toravel e Roazhon.

Me garfe lakaat tro a-walc’h en traoù da c’hellout aozañ ur sizhuniad kentañ e-pad an hañv.

{393}056 – RH da GE 21 06 62.

An diaester bras, pa venner krouiñ un dra nevez e Breizh, eo atav kavout tud.

An holl dud a venegit en ho lizher diwezhañ o deus re da ober endeo, etre o micher hag an oberoù breizhek o deus dibabet.

Ouzhpenn se, n’int ket holl dieub.

Kemerit, da skouer, un den evel don. Ho trugarekaat a ran da vezañ soñjet va lakaat e penn ar Skol-Veur. Hogen, da gentañ, ne vevan ket e Breizh, ha mont da Vreizh ne c’hellan ket evit ar mare, zoken ur wech ar bloaz. Ar garg a adkelenner am eus e Skol ar Studioù Keltiek, ha merket-sklaer eo

war ar c'hontrad am eus sinet gant gouarnamant Iwerzhon ne c'hellan ket kemer ur garg, n'eus forzh petra e vefe, e-kichen ar garg am eus. N'em eus ket zoken ar gwir da embann ur pennad-skrid diwar-benn ar yezhoniezh keltiek hep aotre digant Poellgor ar Skol. Frouezh va holl labour a dle bezañ miret evit ar Skol-se. (Mar gellan kenderc'hel gant va GERIADUR ISTOREL, n'eo nemet abalamour ma oan krog gant al labour a-raok sinañ va c'hontrad, ha dre vadelezh rener ar Skol). Va holl amzer vak a ya da brientiñ skridoù AR BED KELTIEK ha da skrivañ traoù a lennegezh ur wech an amzer.

Bez' e c'hellan eta reiñ alioù. Hogen ne c'hellan ket bezañ ezel eus ar Skol-Veur.

Ar re all meneget ganeoc'h, an darn vuiañ anezho, pa skrivont din, a laka atav en o lizher un dra bennak evel : « lazhet on gant al labour... ne ouzon mui war be du treiñ... »

Lakaomp en defe pep kelenner 12 kentel d'ober bep bloaz. Pep kentel, evit bezañ graet mat, a c'houlenn eurvezhioù hir a labour. Ne gredan ket e vo kavet un den zoken gouest da reiñ e amzer evel-se. An hini n'eus nemetañ a c'hellje bezañ graet an dra-se, peogwir n'eo dalc'het na gant e vicher, na gant ur gelaouenn pe un oberenn, Abeozen, a zo bremañ klañv, ha ne ouzon ha kontañ a c'heller warnañ bremañ.

{394} Ne lavaran ket an traoù-se evit ho tigelonekaat. Pezh a gredan eo e tleer sellout ouzh ar gudenn diouzh ur poent all.

Setu penaos e welan an traoù :

1. Bez' hon eus dija elfennoù ur Skol-Veur : ar pennadoù hag al levrioù embannet en hor c'helaouennoù, dreist-holl PREDER, SKOL, GWERIN hag HOR YEZH.
2. Aozerien ar pennadoù hag al levrioù-se a c'hellomp sellout outo evel ar gelennerien.
3. Lennerien ar pennadoù hag al levrioù-se a c'hellomp sellout outo evel ar studierien.
4. Un doare Skol-Veur eo, ur Skol-Veur extra-muros, an doare Skol-Veur a glot ar gwellañ gant an darvoudoù.
5. Un arnodenn hon eus, an Trec'h Meur, a c'hell servijout da desteni evit degemer studierien diouzh ret.

Kentañ labour d'ober evit krouiñ ur Skol-Veur eo urzhiañ, o kemer harp war an diazez-se.

057 – RH da GE 09 07 62.

Prederiet em eus kalz er sizhunioù-mañ diwar-benn ho mennad krouiñ ur Skol-Veur. O vezañ n'eus ket tu da ober kentelioù evel en ur Skol-Veur ordinal, e ranko tennañ da Skolioù Uhel ar Bobl e Danmark pe d'an « Universités populaires » a voe krouet e Bro-C'hall (hep kalz a verzh, e gwirionez) e dibenn an 19vet kantved.

Gwellañ skouer eus ar pezh a zo d'ober hon eus endeo e Breizh : rummad kentelioù Elies-Abeozen war « Barzhaz Breizh ». Me a fell din lavarout kentelioù displeget da gentañ dirak studierien, ha neuze embannet gant PREDER.

Ur skouer all : soñj am eus, en amzer va yaouankiz, e oa ivez « l'Université des Annales », rummadoù prezegennoù a-zivout traoù diseurt (lennegel e oant peurgetket), hag embannet da c'houde e stumm kaieroù. Ne oant ket dispar. Hogen ar mennad {395} a oa mat.

Va gwellañ gourc'hemennnoù evit ho pennad « Ar sell emsaver » war niverenn 14 AR VRO. (Tu a vefe hep mar da embann AR VRO penn-da-benn e Brezhoneg).

058 – RH da GE 17 09 62.

Ho trugarekaat a ran evit niverenn PREDER « Tonkad 62 », am eus resevet ar mintin-mañ. Ur blijadur e vo din adlenn ar pennadoù-se, — lenn darn anezho evit ar wech kentañ e gwirionez. Nag a draoù a c'hellfe bezañ saveteet evel-se, skridoù kollet e kelaouennoù kozh, pe e levrioù diviet a bell 'zo. Liesskrivet-kaer eo. War wellaat ez a atav liesskrivadurioù PREDER. Ken kaer int bremañ hag al labourioù graet er broioù all.

Sevel un arnodenn a-raok sevel kentelioù a c'hell seblantout un doare souezhus da ober. Hogen mat eo da resisaat ar pal. Marteze eo mat kaout ur pal sklaer dirak an daoulagad a-raok tresañ an hent da dizhout anezhañ. Kregiñ gant deskadurezh an eil derez a zo pouezusoc'h eget pleustriñ war an deskadurezh kentañ derez, pe an deskadurezh uheloc'h. Klotañ a ra ouzh deskadurezh an darn vuiañ eus ar re a lenn brezhoneg bremañ. Ha dedennañ a ray ouzhpenn an dud yaouank, d'an oad m'int bras a-walc'h da zibab an hent broadel.

Evit ar mare ez eo Kamp ar Vrezhonegerien a zo ar greizenn wellañ da labourat ha da skignañ menozioù.

059 – RH da GE 06 11 62.

Plijadur vras am eus bet o lenn ar pennad eus « Ouest-France » hoc'h eus kaset din^{xlvii}. Pezh a zo souezhus eo ez embannfe seurt kazetennoù pennadoù a-zivout Emsav Breizh. Gwechall e tavent war gement tra a dalvoudegezh graet evit ar brezhoneg.

Ur blijadur eo din ivez gwelout ez a war-raok mennad ar {396} Skol-Veur vroadel. Gwelloc'h chom war dachenn an Deskadurezh eil derez evit ar mare. Embann levrioù hag ober bodadegoù war un dro a zo an doare gwellañ da gas ar mennad da vad.

Labourat a ran buanañ ma c'hellan war ar Geriadur Istorel. Betek-hen, avat n'em boa da ober nemet eilskrivañ ar skrid aozet evit AL LIAMM da vezañ moulet. Ar skrid a yae betek tost diwezh ar gerioù o teraouiñ gant di-. Bremañ e rankan eilskrivañ ar skrid dornskrivet, o lakaat en urzh ar skouerioù, o tibab ar skouerioù gwellañ, o klokaat diouzh ret. Hag an dra-se a gemer amzer (war-dro un eur dre bajenn). Ne chom nemet war-dro 20 pajenn da ober evit echuiñ ar Rann 6.

[...]

En deizioù-mañ e vo kaset deoc'h a-berzh Skol ar Studioù Keltiek va levr nevez, teir barzhoneg e Brezhoneg-krenn, evit PREDER.

^{xlvii} Moarvat pennad ar c'hazetennec lec'hel war ar skol kentañ derez hor boa savet er **gér**, va gwreg ha me, evit hon bugale. GE.

063 – RH da GE 05 02 63.

Soñjet em eus alies e vije mat kaout ur Geriadur hollvrezhonek. Ar gudenn bennañ eo atav kudenn an dud. Piv a vefe gouest d'ober al labour-se, hag, e-touez ar re a zo gouest, piv en defe amzer ? Mar roer, ouzhpenn ar gerioù boutin, diskleriadur an anvioù-tud, an anvioù-douaroniezh, hag ar gerioù skiantouriezh ha teknologiezh, e vo c'hoazh diaesoc'h. N'anavezan ket mat ar vrezhonegerien yaouank, hogen e-touez an dud koshoc'h, eo atav an hevelep re a c'hellfe reiñ skoazell : Abeozen, an Ao. Floc'h, an Ao. Klerg, Arzel Even, ha 2 pe 3 all. Hogen an holl dud-se a zo dalc'het gant labourioù a bep seurt.

Koulskoude, ret eo seveniñ un dra bennak. An doare gwellañ, da'm meno, a vefe : 1) sevel ur raktres eus ar pezh a venner ober ; 2) aozañ, evel skouer, ul lizherenn hepken (E da skouer, pe I, a zo berr a-walc'h).

{397} Al labour a rit gant an Ao. Dubourg ha Gw. Ar Menn a zo dudius-kenañ [*Labourioù da brientiñ kentelioù Fizik SADED*].

Un dra a bouez : ober muiañ ma c’heller gant an doareoù-liesskrivañ nevez (ar stensiloù evel ar re a ran evit ar Geriadur Istorel a zo diamzeret endeo). Ur greizenn-embann a c’hellfe bezañ savet e Ti H. Ar Mee, gant harp PREDER, SKOL, AL LIAMM, h.a., a rafe levrioù par d’ar re a embanner er Stadoù-Unanet, hep tremen dre ar voulerien.

064 – RH da GE 14 03 63.

Prederiet em eus diwar-benn raktres ur Geriadur Brezhonek penn-da-benn. N’eo ket marteze ken diaes ha ma kreden. Ha dreist-holl, n’eo ket ken hir. Tu a zo da vodañ gerioù dindan un talbenn hepken, evel ma reer er geriadurioù saoznek, ha n’eus ket ezhomm reiñ un diskleriadur da bep ger, evel ma reer er geriadurioù gallek peurliesañ. Da skouer :

Abaf ag. 1. un tammig aon ennañ, en doare ma kav diaes urzhiañ ha displegañ e venozioù. Hv. lent, aonik. 2. o wanaat, o koll e nerzh (db. un den kozh). 3. (ster kozh) a gav dezhañ ez eo un den dister. Hv. izelek, uvel, difouge, dilorc’h. *Abaf* g. 1. perzh un den abaf. 2. -ed den abaf. *Abafaat* v. *Abafaus* ag. a c’hell lakaat abaf. *Abafded* gg. *Abafder* g. *Abafiñ* v. 1. lakaat abaf. 2. digreskiñ, bihanaat.

Ret e vo avat lakaat meur a hini da labourat war ar Geriadur-se. Ul levr etre 300 ha 400 pajenn a vefe sur-mat da gentañ.

065 – RH da GE 16 04 63.

Evit gwelout penaos ober ur Geriadur e Brezhoneg hepken, em eus kroget gant al lizherenn L.
Ur pennad diwar-benn ar Geriadur-se am eus lakaet war niverenn ABK miz Mae.

{398}066 – RH da GE 24 04 63.

Pennadurezhioù ar Gelennadurezh e Bro-C’hall a ziskouez fraezh ar pezh a fell dezho. Hogen, evel atav, e rankint plegañ en diwezh mar kavont dirazo tud start o youl da gaout o gwir.

N’em eus ket ezhomm da lavarout deoc’h pegen pouezus eo krouidigezh SADED^{xlix}. Lennet em eus aketus ar pennaennoù. Ur pennad a savin evit ABK.

Ur goulenn am eus d’ober ouzhoc’h : petra eo ar ger « gwazva » ? Kaer am eus klask, ne gomprenan ket penaos eo furmet. Seblantout a ra din talvezout kement ha « poellgor », hogen n’on ket sur.

^{xlviii} *Goude ensellerezh a-berzh an Deskadurezh Vroadel e voe nac’het an Testeni Skoliadur ouzh hon bugale dre benn ma oa hollvrezhonek ar skol kentañ derez graet dezho er gêr. Da heul e voe lamet diganimp taladur ar Goprou Tieghez e-doug un toullad mizvezhioù. GE.*

^{xlix} *Diazezet e voe Strollad an Deskadurezh Eil Derezh (SADED) d’an 8 ebrel 1963 da-geñver un emvod dalc’het e Kallag.*

067 – RH da GE 26 04 63.

Setu amañ ul lizher gant Noelle Davies embannet war an « Irish Independent » ar mintin-mañ¹. Marteze e vo kaset deoc’h ganti hec’h-unan pe gant tud all. Hogen ne raio ket a zroug n’eus forzh penaos kaout al lizher-se zoken div wech.

¹ *A-zivout ar pouezadur embreget warnomp gant an Amaezhierezh evit hon lakaat da baouez gant ar skoliañ hollvrezhonek. GE.*

A-zivout hor skol er gêr, hon eus aozet trouz, da gentañ er-maez eus an hegzagon, ha bremañ en diabarzh. Kentañ dastaol : {399} emeur o paouez degemerout ul lizher digant Kef ar Goprou Tieghez gant ar c'heloù e paeont diouzhtu ar goprou evit an tri bugel yaouankañ. Evel a c'hellit krediñ e kemeromp un dudi dreist par oc'h ampoezoniñ difennerion gallstad ar brezhoneg. Renerion Kendalc'h, ar MOB, ar Prof. Trepos, Rektor Akademiezh Roazhon a gemer holl an aketusañ preder, emezo, gant hor c'hudenn, anat avat e karfent holl hor gouzout aet gant ar grug. Trepos a ginnig daou dra : klask kompezañ an traoù e-keñver hor skol vrezhonek er gêr, emglev war an doare-skrivañ. N'ouzon ket hag ereet emañ an daou en e spered. Forzh penaos, e respontin dezhañ emañ kompezet afer an doare-skrivañ 22 vloaz 'zo ; a-hend-all, mar he deus ar Stad C'hall kemend-all a zamant d'ar brezhoneg, n'he deus nemet dic'haouiñ Breizh evit an holl zroug graet dezhi, da gentañ-penn ; goude-se hepken, e c'hellimp stagañ gant ur studi reizh eus ar c'hudennoù boutin etre Frañs ha Breizh, nemet em eus aon na zeuje morse kudenn doare-skrivañ ar brezhoneg war an tapiz neuze.

SADED. Labourat a reomp start en deizioù-mañ da lakaat pep tra en e blom. Emaon o paouez reizhañ amprouennoù an traoù moulet (Reoliadur berr, follenn-bleg bruderezh, paperoù da leuniañ evit ar skolidi). Emaomp ivez o liesskrivañ ar c'hentelioù kentañ. Krennvrezhoneg a vo graet gant Pennaod, Douaroniezh gant P. Kalvez, Istor gant Per Denez, Fizik ganin, Yezh a vremañ gant ur strollad (Dubourg, Kalvez, Per Denez, me, marteze Maodez Glanndour ivez). Kas a rin deoc'h ur skouerenn eus pep tra pa vo tennet.

AR GERIADUR BROADDEL. Emaon o paouez degemerout ABK. Dispar eo an tañva a roit eus al labour a c'hellit seveniñ evit ar Geriadur hollvrezhonek. Setu un nebeut evezhiadennoù a c'hellan ober goude bezañ lennet ur wezh gant aked an div bajennad hanter a c'herioù a ginnigit.

– *ar gerioù skiantel*. Da'm meno eo arvarus-tre degemerout en a-raok ar ger-mañ-ger, pe etrevroadel, pe bet implijet gant ar skrivagnerien e ve. Ret eo mont war an dachenn : anavezout mat ar gevrenn-skiant a ra implij anezhañ, ha dreist-holl peurstudiañ geriaoueg ar gevrenn-skiant-se. Setu pezh omp krog d'ober war dachenn ar Fizik abaoe un eizh miz bennak. Kaset hon eus hor studi a) o lakaat e brezhoneg programm ar vachelouriezh c'hall, b) o klokaat hon anaoudegezhioù dre studiañ ar Fizik arnevesañ, k) o sevel taolennoù ar ventawouriezh (metrologiezh) [sl. La-06 43-56], enno an holl ventadoù etrevroadel evit holl rannoù ar Skiantoù-Natur dik. Setu pezh hon eus tennet eus ar studi-se : 1) diazezet emañ an anvadur etrevroadel war ar reollunioù (formulennoù), hep damant d'ar gerioù broadel. Da skouer *MLT⁻²* a zo reollun etrevroadel ur mentad a vo lavaret : nerzh, force, Kraft, hervez ar broioù ; n'eus ket enta da vezañ chalet e-keñver ar Skiant rik eus unvaniezh ar geriadurioù broadel ; 2) fall-put e vez peurliesañ ar geriaouegi broadel, aes eo kompren an abegoù : an hini anatañ eo int bet savet war un dro gant ar Skiant, hag e chom anat warno kammdroioù diniver an emdroadur anezhi ; er ventawouriezh c'hall da skouer, un hevelep anv en deus meur a ster disheñvel-rik, enebek a-wezhioù, traoù kar n'eus kerentiezh ebet etre o anvioù ; hep kontañ e vez {400} implijet e saozneg an hevelep gerioù hag e galleg, hogen gant ur ster disheñvel ; 3) dirak ar brezhoneg n'eus nemet un hent reizh : diazezañ ar geriadur skiantel war ar pezh a zo etrevroadel e gwirionez, ar reollunioù, evit an termennoù o-unan, o dibab en ur zerc'hel kont da gentañ-penn eus ar c'heñverioù rakvoudel [ergorel] a zo etre ar rakvoudoù [ergorennoù] a venegont. Evit chom war dachenn ar ventawouriezh hon eus ergerzhet penn-da-benn, setu da skouer al lezenn-diazeze hon eus kemeret : ur mentad, un termen. Da reiñ deoc'h un tañva eus hol labour war dachenn-diazeze ar Ventawouriezh, e roin deoc'h amañ an daolenn eus an termennoù o tennañ d'ar pezh a zo er yezh voutin an ec'honder, o lakaat dindan pep ger ar ger gallek, pa vez unan :

	reollun	meizad	hinienn	mentad	mentoù	penngef
L ^x	<i>AN EGOR</i> l'espace					
L ¹	<i>egor unvent</i> esp. à 1 dim.	<i>regder</i>	<i>regenn</i> ligne	<i>regad</i>	<i>hed</i> longueur	<i>reg-</i>
L ²	<i>egor daouvent</i> esp. à 2 dim.	<i>gorreder</i>	<i>gorreenn</i> surface	<i>gorread</i> superficie	<i>hed, led</i> <i>hed, largeur</i>	<i>gorre-</i>

L^3	<i>egor triment</i> esp. à 3 dim.	<i>ec'honder</i> espace	<i>ec'honenn</i>	<i>ec'honad</i> volume	<i>hed, led, sav</i> <i>hed, led, hauteur</i>	<i>ec'hon-</i>
-------	--------------------------------------	----------------------------	------------------	---------------------------	--	----------------

Ha moarvat, pa lakaimp e penn-kont kealioù klokoc'h ar Fizik arnevez, e c'hellimp heñvel ober gant ur pevare linenn :

L^3T	<i>egor pevarment</i> continuum (espace-temps)	<i>alvezder</i>	<i>alvezenn</i>	<i>alvezad</i>	<i>hed, led, sav, pad alvez-</i> (kembraeg : <i>elfydd</i>)
--------	---	-----------------	-----------------	----------------	---

Anat eo hon eus diforc'het aze ar c'healioù-diazez hag ar stummoù logikel anezho. Skort e chom ar yezhoù all e-keñver ar brezhoneg, hag hevelep skorted eo a laka luziet displegadur ar Skiant vodern zoken evit ar ouizieion o-unan. (Sl. Da-63 passim.)

Ur skouer all, eeunoc'h. E galleg (hag e yezhoù all) e reer gant an termenoù *poids*, ha *poids spécifique* (pe *poids volumique*). An hini kentañ, ar *pouez*, kenventad d'an *nerzh*, a zo e reollun MLT^{-2} . An eil avat n'eo ket ur pouez, n'eo ket kenventad d'un nerzh, peogwir ez eo par d'ur pouez rannet dre un ec'honad : MLT^{-2} ; $L^3 = ML^{-2}T^{-2}$. Aze e kejer gant ur gudenn a gaver alies er Ventawouriezh : hini ur mentad termenet evel rannad un all dre un trede. Ar galleg ne deu ket a-benn da ziluziañ hevelep kudenn : ober a ra evel boas gant troioù lavar dispis ha « passe-partout », (da skouer e lavaro : *longueur par unité de masse* evit $L : M$, *volume spécifique (massique)* evit $L^3 : M$, *masse par unité de longueur* evit $M : L$, *masse spécifique* evit $M : L^3$). Aze hon eus lakaet da reolenn : ar mentadoù termenet evel A dre unanenn B a vo graet anezho : *A-der B-el*. *Poids spécifique : pouezder ec'honel* ; *longueur par unité de masse : regder tolzel* ; *volume spécifique : ec'honder tolzel* ; *masse par unité de longueur : tolzder regel* ; *masse spécifique : tolzder ec'honel*.

{401}Evel a welit emañ diazezet hevelep geriaoueg war ar reizhiad etrevroadel evel n'eus ket marteze ur yezh er bed. War dachenn an tredan ez eo splannoc'h c'hoazh an emsavioù he deus war geriaouegi ar yezhoù all.

Goulenn a rit pe ster a zo gant ar ger *gwazva* en hor skrid a-zivout SADED. *Gwazva* a vefe rann ur melestradur fiziet enni ur gefridi resis ; evel a verzit, *gwaz-* a zo kemeret amañ gant ar ster en deus e *gwazoniezh* ; er ger *poellgor* ez eus un endanster « ren », e *gwazva* e klever kentoc'h « servijout ».

Er mellad *laezh* e lakfen ouzhpenn : *laezhekaat*, *laezhekaenn* (ar ger-mañ : berenn mesket gant unan all e stumm euflennoù en arlug ; *en arlug*, e-skourr, db. euflennoù strewet er berennoù pe en aezhennoù).

067b – GE da RH 03 05 63.

Amañ kevret e lakaan deoc'h un nebeut paperoù o tennañ da SADED. Evel a welit, e klaskomp hep gortoz kemer ur stumm stadel. Eus kentañ kentel ar Fizik, n'eus amañ nemet ar bajenn gentañ, tennet hepken da welout penaos e « teue » an tresadur graet war ar stensil. A-benn daou pe dri deiz e vo deuet er-maez ivez ur follenn-bleg bruderezh lamm-d'ar-fri a-walc'h, hag ivez ar c'hemennadurioù dre vras d'ar skolidi. Kaset e vo skouerennoù deoc'h ivez.

Skrivañ a ran deoc'h hiziv dreist-holl evit kontañ deoc'h ar weladenn damzic'hortoz am eus bet dec'h. Ar Prof. Trepos, a oa o tremen dre Gastellin dre zegouezh (lavaret din teir gwezh da nebeutañ) a zeue da'm gwelout a-raok kejañ gant ar Rector Akademiezh, a-benn studiañ ganin an doareoù gwellañ da reizhañ hon afer, evit va interest ha brasañ mad ar brezhoneg. N'en devoa ket gwelet ar Rector, emezañ ivez meur a wezh. Koulskoude, deut e oa evit kinnig din ar marc'had : rentet e vo deoc'h ho testenioù skoliadur, ha c'hwi diouzh ho tu a chomo hep « proclamer votre victoire dans les revues » ; eil poent ar marc'had : ha ne gav ket deoc'h e c'hellfemp tizhout an unvaniezh oc'h en em glevout war an doare-skrivañ a ginnigan ? Kaset em eus da sutal an den divezh-se ; kuitaet en deus hon ti droug bras ennañ da heul ar pezh en doa klevet. D'ar c'hentañ kraf eus e zanvez-marc'had em eus respontet : ne deo ket ar brezhoneg evidon un danvez da studiañ met danvez va buhez hec'h-unan, e gerioù all, broadelour brezhon ez on, da lavarout eo ur stourmer, hag un dachenn-stourm dizirann diouzh an tachennoù all eo ar yezh ; n'eo ket un aotre a c'houlennan da skoliañ va bugale en o yezh, ur gwir a gemeran ne lavaran ket : forzh pehini a vo disentez ar Rector e kendalc'ho ar skol vrezhoneg du-mañ. D'an eil poent : n'on ket yezhour, n'on ket evit barn war dalvoudegezh an doareoù-skrivañ,

evidon kudenn an doare-skrivañ ne deo nemet ur gudenn a genurzh (une question de discipline) ; perak ne zeuit ket c’hwil d’an doare-skrivañ peurunvan ? R. — Ne c’hellan ket : ar Ministrva, an Akademiezh, ar Skolveur a zo savet {402}a-enep. — Setu dres, emezon, perak ne c’hellomp ket en em glevout : ni zo anat dimp n’en deus ar brezhoneg a c’hañsoù nemet mar deuomp a-benn da dennañ Breizh a-zindan veli Paris. Hag un arouez splann eus an diforc’h etrezoc’h ha me eo ez eo deut ar galleg ganeoc’h en ti-mañ. » War ar gerioù-se eo aet trenk ar soubenn, kruget hon den, hag eñ kuit, ouzh va asuriñ ez afe koulskoude da welout ar Rector da glask renkañ an traoù evit va interest. War a hañval ez int ampoezonet par ma c’hellont gant hon afer. Dianal eo chomet Trepos e-pad div eilenn pa’m eus roet dezhañ da c’houzout en doa lizher enseller Kemper graet tro Gembre endeo.

068 – RH da GE 06 05 63.

Kalz a zudi a gemeran, evel a c’hellit krediñ, e SADED. N’em eus ket gwelet alies un dra aozet startoc’h e Breizh. Diaes eo bet hep mar da aozañ. Diaesoc’h c’hoazh e vo da ren. An diaesañ holl, a gredan, lakaat ar skolidi, — hag ar gelennerien, — da seveniñ pep tamm labour d’an deiziad merket.

Damzivinet em boa petra oa ar ger « **gwazva** ». Ha n’ou ket evit lavarout e plij din. Berr eo, evit gwir. Hogen « -va » a verk peurliesañ ul lec’h, ha « **gwaz** » a zo dezhañ re a sterioù. Ma vijemp bet en amzer Taldir, bezit asur en dije troet buan « **gwazva** » e « **park ar gwazi** ».

A-zivout ar gerioù etrevroadel, ez eo mat ar pezh a rit : klask reiñ d’ar brezhoneg ur c’heriaoueg gwelloc’h eget hini ar yezhoù all, ha diazezet war studioù arnevez. (Se a zo bet graet gwechall e tchekeg, o kemer ar pezh a oa « arnevez » neuze). Termal a rafen, a-raok degemer gerioù evel « **egor** », daoust ma oa ur verb « **igoriff** » e brezhoneg-krenn, hag un anv-gwan « **egorant** » (hemañ, a grede Ernault, ur fazi evit « **devorant** »).

Un dra a bouez brasoc’h : **ment** ha **mentad** a zo gwregel. Ret eo eta lavarout : **ar vent**, **ar ventad**, **divvent**, **teirment**, **pederment**, h.a.

Ne oa ket fall lavarout d’an Ao. Trepos pezh a soñjit. Petra, a c’houlenner, a ra dezhañ kudenn kelennerzh ar brezhoneg ? N’eo ket en emell ur c’helenn Skol-Veur ensellout ar {403}c’helennerezh kentañ derez pe eil derez. Karget eo d’ober kentelioù da studieren Skol-Veur Roazhon, ha netra ken. Brav e vefe d’ar c’helenn war ar galleg e Skol-[Veur] Roazhon mont da lakaat e fri e doare-kelenn ar skolioù bihan hag al liseoù !

069 – RH da GE 31 05 63.

Setu amañ diwezhañ stensiloù ar Rann 6 [Rann 7, e gwir].

Evel a welit, e vo E-ESPEDIAN.

Lakaet em eus ouzhpenn ur stagadenn d’ar Berradurioù, rak kreskiñ a ra niver ar skridoù studiet dre ma’z a al labour war-raok.

Mall am eus da gaout keloù eus SADED.

069a – GE da RH 05 06 63.

Bennozh Doue evit ho lizhiri eus ar 6 hag an 31 mae. Bennozh ivez evit ar pennad mat hoc’h eus moulet war ABK a-zivout SADED.

A-raok komz eus SADED avat e fell din kemenn deoc’h ur c’heloù a zoan, peogwir ez eo marv Abeozen. Un taol pellgomz am eus bet dec’h digant e wreg. Mar em eus komprenet mat eo marvet dec’h vintin. Douaret e vo warc’hoazh goude merenn. Mont a reomp d’an douaridigezh Per Denez, Dubourg ha me en ur c’harrad. Ouzhpenn an dlead a sevenimp e-keñver hor c’heneil, e fell deomp

gwelout an intañvez evit reizhañ kudenn ar gwirioù skrivagner hag an dornskridoù a c'hellfe chom war-lerc'h Abeozen.

Klok eo bremañ stensiloù an niverenn 7 eus ar Geriadur Istorel. Kaset e vint dizale da Roazhon ha tennet e vint d'ober niverenn Genver-C'hwevrer 1963. Niverenn Du-Kerzu, hag eñ kaoz d'an dale hir a zo war embannidigezh Preder, a dle bezañ echu he stensiloù ivez ; enni e vo prezegennoù Kendalc'h Keltiek Landreger, saozneg forzh pegement e-barzh.

Ho trugarekaat a ran evit hoc'h alioù a-zivout ar gerioù am boa implijet em lizheroù diwezhañ. Evit **ment**, hor boa divizet e lakaat gourel, o vezañ ma oa lakaet warnañ ur ster un tamm mat disheñvel diouzh ar ster boas ; aotreet e kredemp bezañ gant ar skouerioù gourel meneget gant Ernault e GMB, hag ivez gant skouer ar c'hembraeg. Peogwir e kavet e vije ur fazi avat, hon eus reizhet ha lakaet en-dro gwregel. Dre eurvad n'eus ket bet {404}kalz a dra da gemmañ er stensiloù skoet met nann tennet eus ar gentel gentañ a fizik.

Setu SADED en e roud. Pevar c'helenner diwar bemp o deus kaset e koulz o c'hentel gentañ d'ar c'hreizenner. Gant hemañ eo bet kaset e koulz ivez ar c'hentelioù d'ar skolidi. Warc'hoazh eo an deiz merket d'ar re-mañ evit daskoriñ d'ar c'hreizenner o foelladennoù war ar Fizik hag an Douaroniezh. D'ar c'helenner daleer ez eus bet kaset keloù na vo kaset d'ar skolidi e gentel gentañ, ma teu un deiz, nemet gant an eil kentel ha d'an deiziad merket evit homañ ; pedet e vo ar skolidi da ober poelladennoù an eil kentel nemetken ; mar degouezhfe dezhañ kemer dale ur wezh all, e vefe kemennet d'ar skolidi e paouezomp evit ar bloaz-mañ gant ar rummad-se. Mennet omp da stourm dibleg ha didruez enep da voazioù fall an Emsav : klakennerezh, lezhiregezh, amateuregezh, dre skarzhañ kuit diapel kement hini na vo ket evit en em zizober diouto. Rakzivizet eo bet gant aked argerzhadur ar seurt skarzhañ, ken evit ar skolidi, ken evit ar gelennerion. Evel e forzh petore melestradur, en em dennimp a-dreñv ar reolennoù en anv an urzh hag an efedusted, ha ne vo ket ar geneiliezhañ na netra evit hol lakaat da derriñ war hor ruster. Evel ma lavarit en ho pennad, e vo gwelet ha tu a zo d'ober un dra bennak gant ar Vrezhoneg.

E-keñver bruderezh, ne lezomp ket ivez forzh piv da lavarout forzh petra. Renner SKOL en deus paket e strilhadenn da heul embannidigezh e niverenn diwezhañ, enni ur bern traoù, lizheroù hag all, na oant ket da vezañ brudet, gwashañ skouer ar bruderezh-gwrac'haj.

Goulennet em eus ouzh ar C'hreizenner kas deoc'h ur pakad-skouer ennañ holl embannadurioù diabarzh SADED betek bremañ.

070 – RH da GE 05 08 63.

Trugarez deoc'h evit ar pakad eus Rann 7 ar GERIADUR ISTOREL. Liesskrivet-mat eo evel boaz. Trugarez ivez evit ar c'haier eus PREDER, ennañ ar prezegennoù graet e-pad Kendalc'h Keltiek Landreger. Hag ivez evit poelladennoù SADED, a vez kaset din gant an Ao. Kalvez. Lenn a ran anezho aketus, hag evezhiadennoù a ran diwar-benn darn eus ar gerioù implijet. Darn anezho zoken a lakaan em GERIADUR ISTOREL, daoust ma rankan bezañ evezhiek-tre e-keñver ar gerioù nevez. (Ur Geriadur a-ratozh a vefe gwelloc'h evit o dastum holl, a vefe anvet, lakaomp, « Geriadur ar Brezhoneg Arnevez »).

{405}071a – GE da RH 02 10 63.

Bennozh Doue evit ho lizheroù diwezhañ. Diwezhat on o respont. Ne'm bije ket gellet ober a-hend-all avat. Daou labour-stad am eus bremañ : va labour-mezeg, ha Saded, — tri zoken, o lakaat ouzhpenn ar skol da'm mab, — hag e-pad sizhunvezhioù n'on deuet a-benn da skrivañ nemet lizheroù meradurel. Un islonk a zo, e vuzuliañ a ran, etre un dra renet ez-stadel hag an traoù renet diouzh an doare deuet boas en Emsav. E korf tri miz avat hon eus desket, va c'heneiled ha me, ur bern traoù, ken war an doare da verañ ur strollad labour, ken war stuz, distuz kentoc'h, an emsaverion dre vras. C'hwec'h miz 'zo em bije sellet o vousec'hoarzhin ouzh ho pennad diwezhañ war ABK, — an doare

d'ober ul lizher ; bremañ avat e komprenan ar ret ez eo deskiñ hevelep traoù d'an dud : an dud peurliesañ n'o anavezont ket, pe n'o lakaont ket da dalvezout ; ha koulskoude int doareoù-diazez e-keñver ar sevel-Stad. Deuet on ivez ha kompren splann perak e nac'hit kemmañ traoùigoù a lakafe reishoc'h an doare-skrivañ : divrall e tle chom diazezoù stadel hor stourm. Evidon em eus degemeret ha lakaet degemerout gant Saded kemmoù bihan e-sell da yezh ar ouiziegezh hag ar brederouriezh (*gwezh* e-lec'h *gwech en*, *henn* e-lec'h *hen*, *mennoz* e-lec'h *menoz*) ; o derc'hel a rin, o vezañ ma ne dorront ket Emglev 1941, hag e talvezont da splannder ar yezh e meur a geñver ; nemet ez anavezan ez eo un hent arvarus-bras a gemeren aze. Nebeutoc'h-nebeutañ e vin techet bremañ da vont gantañ.

Hoc'h ali a heuliin evit pezh a sell ar gerioù nevez implijet en hor c'hentelioù : e-tro diwez ar bloaz ez embannimp ur c'haierad anezho e-barzh Preder.

Spi am eus eo degouezhet ganeoc'h evit bremañ ho skouerenn eus « Pevar Skourr ar Mabinogi ». Disi n'eo ket al labour, siwazh. Da gentañ eo bet ankouaet lakaat, pajenn 54, e oa bet embannet an troadur brezhonek ur wezh kentañ gant Gwalarn ; ho tigarez a dlean goulenn evit ar mank hegasus-se. Klasket em eus reizhañ o venegiñ an dra war Ar Vro 21. A-hend-all, an notennoù a oa da vezañ lakaet da heul ar skrid brezhonek a oa chomet e-touez paperoù Abeozen ; emañ o paouez degemerout anezho e-mesk paperoù all daveet din gant e intañvez.

Tonkad 63 a vo embannet a-benn diwez ar bloaz-mañ. Diwar-benn ar yezh e vo. Goût a ouzon oc'h sammet-bras diouzh ho tu. Koulskoude, daoust hag ur pennad ho pije da reiñ deomp ? Gant ma tennfe d'ar yezh, ne vern pe dachenn a ve pleustret, ne vern pe savboent, e vefe degemeret laouen. Mar nac'hit evel-just, ne vin ket feuket ; kompren a rin ne c'hellit ket e gwirionez.

072 – RH da GE 22 10 63.

Trugarez deoc'h evit skouerenn « Pevar Skourr ar Mabinogi ».

{406} Respont a rin hoc'h evezhiadennoù diwar-benn an doare-skrivañ kerkent ha ma kavin amzer d'hen ober en un doare dereat.

072a GE da RH 16 12 63.

Kaset hon eus da benn-vat hor c'hentañ bloavezh Saded : e koulz eo bet graet 40 kentel ar programm. O labour o deus graet ar gelennerion hag un darn vat eus ar skolidi. Krog omp endeo gant an eil bloavezh.

Diouzh hoc'h ali e prientan un niverenn eus Preder ma vo enni roll ar gerioù arnevez implijet en hor c'hentelioù ; pep hini a vo roet gant un displegadur-ster brezhonek, hervez skouer ar gerioù a lakait bep miz war ABK. Mar ne viot ket a-enep e lakain da ditl d'an niverenn-se : « Dafar 63 evit ar Geriadur Broadel ». Marteze avat, ne blijo ket deoc'h gwelout an anv « Geriadur Broadel », a zo ho perc'hentiezh, kemeret evel-se ; neuze, lavarit din hep an disterañ aon da'm feukañ ; kemmañ a rin va zalbenn hep termal.

Pa gomzan eus Preder, — hag aze n'eo ket bet kaset al labour e koulz, siwazh ! — emañ o prientiñ un niverenn Tonkad 63 a vo enni un dastumadenn bennadoù diwar-benn dazont ar yezh. Pennadoù sturyezhouriezh pe yezhoniezh pe c'hoazh o tennañ d'ar stourm evit ar yezh, pe c'hoazh studiadennoù rakvoudel a-zivout stad ar yezh er mare-mañ a yelo d'ober an niverenn-se. Peogwir edoc'h e soñj skrivañ din a-zivout kudennoù resis a zoare-skrivañ, perak ne rafec'h ket ur pennad a vo embannet en niverenn-se. Gant emdroadur ar yezh e sav kudennoù, dister a-walc'h betek-hen, n'o devoa ket gwelet reizherion an doare-skrivañ e 1941. Pe reolennoù dre vras heuliañ evit o diluziañ poellek hag ez-reizh diouzh hengoun Emsav ar yezh ? Soñjal a ran da skouer e kemmadurioù-diabarzh 'zo a chom diasur ar boaz en o c'heñver : *prefeddi*, *dañvati*... Anat eo emañ ar skrivagner etre tri dlead na glotont ket bepred : 1. bezañ reizh e zoare-skrivañ, 2. bezañ unvan, 3. plegañ d'ar boaz. Alies e rankomp aberzhañ un dlead d'ar re all. *Arzhur* a skrivomp gant *zh* evit 1. ha 2., ket 3. *Awen* a skrivomp gant *w* evit 3., oc'h aberzhañ 1. ha 2. h.a.

Abaoe pell 'zo e felle din skrivañ deoc'h, evit ho trugarekaat da gentañ evit ar skridoù hoc'h eus kaset din, pe a zo bet kaset din eus ho perzh.

Un tammig prederiet on bet gant kudenn an doare-skrivañ. {407}N'eo ket un dra nevez. Ur gudenn gasaus-tre a zo bet ganeomp e-pad bloavezhioù ha bloavezhioù. Hogen ar pezh a ra din bezañ chalet bremañ eo gwelout skrivagnerien yaouank oc'h ober pezh a veze graet gant ar skrivagnerien gozh : kemmañ, kemmañ atav hervez o froudenn, hep gortoz aotre digant den. Gwir eo ne ouzer ket piv a c'hellfe reiñ aotre. N'hon eus nag Akademiezh na Stad.

Ar c'hemmadennoù-se a zo bihan peurliesañ. Unan bennak a gav dezhañ e vefe gwelloc'h, pe reizhoc'h, skrivañ ar ger-mañ-ger en doare-mañ-doare. Ha setu graet ar c'hemm gantañ en e skridoù, hep bezañ chalet gant ar pezh a c'hell dont da heul.

Ur skouer etre kant, da ziskouez deoc'h petra a fell din lavarout. Bez' ez eus ur ger **harlu**, roet evit ar wech kentañ, ma ne fazian ket, e Geriadur Gregor Rostrenen. Degemeret eo bet gant geriadurourien ha skrivagnerien an 19-vet kantved, ha deuet eo da vezañ ur ger boutin-tre en hol lennegezh. Ernault, en e « Glossaire », a dosta ar ger-se ouzh ur ger **arlu**, kavet en henvrezhoneg, hag ur verb kembraek **arluo** (ne ouzon ket pelec'h en deus Ernault kavet ar verb-se).

Dre se moarvat en deus unan bennak lakaet en e benn skrivañ hiviziken **arlu** e-lec'h **harlu**.

N'eus netra da brouiñ e vefe **harlu** Gregor ar ger henvrezhonek **arlu**. Hogen lakaomp e vefe gwir : daoust hag ez eo abeg a-walc'h da gemmañ doare-skrivañ ar ger ?

O vont evel-se, n'eo ket 10 ger, na 100, na 1000 zoken a vefe da gemmañ, hogen 10.000 marteze. Rak tamall a c'heller atav tra pe dra d'un darn vras eus hor gerioù : an doare-skrivañ anezho a zo direizh.

Hag e-giz-se emañ kont gant holl yezhoù ar bed.

Perak ober e brezhoneg pezh na gredfed ket ober e galleg, pe e saozneg, pe e kembraeg ?

Evel-se e vez krignet tamm-ha-tamm stern ar yezh unvan, evel ur chaoser toullet gant razhed, hag a deu un deiz, a-greiz-holl, da gouezhañ en he foull. Kalz risklusoc'h eo eget doare-skrivañ ar Skol-Veur, a zo diot ; rak ar c'hemmadennoù bihan-se {408}n'int ket bepred diot, — un nebeudig anezho a zo poellek zoken, — ha koulskoude, mar kendalc'homp en hent-se, e vo flastret-krenn labour Vallee, hag hini ar re o deus savet Emglev an 8 a viz Gouere 1941.

Gwir eo ez eus traoù bihan 'zo a rank bezañ diluziet. N'int ket a bouez bras koulskoude. Ar pezh a ranker ober eo lakaat ar skrivagnerien da gompren n'o deus ket aotre da gemmañ stumm ur ger evel ma karont, zoken war zigarez gwellaat. Pep gwelladenn seurt-se a zo un tach muioc'h sanket en arched ar brezhoneg.

Mat e kavan ho tezo embann ur roll eus ar gerioù nevez implijet e kentelioù SADED. An anv « Geriadur Broadel » n'eo ket din. Grit gantañ eta mar kavit mat.

E-touez ar gerioù nevez-se ez eus re a zo mat, ha re all n'int ket koulz. Er c'hentelioù Douaroniezh dreist-holl e kaver gerioù ha n'int ket stummet-mat, da'm soñj, ha gerioù n'eus ket ezhomm anezho. Tu a vefe da zisplegañ resis meur a dra gant gerioù kozh implijet ha komprenet gant an holl dud o deus studiet ar brezhoneg.

Goulenn a rit diganin sevel ur pennad evit an niverenn Tonkad 63. Siwazh, sammet on gant labourioù e-leizh. Ret eo din reizhañ amprouennoù daou levr a vez moulet bremañ e ti AL LIAMM. Va Geriadur Istorel a gemer kalz eus va amzer. AR BED KELTIEK a ra ivez. Ret eo din prientiñ levrioù nevez da genderc'hel gant rummad ar skridoù moulet gant Skol ar Studioù Keltiek amañ. Ar re eus ar Vretoned o doa prometet va skoazellañ ne reont netra, a gredan. Kouezhañ a ra eta an holl labour warnon. Deuet on a-benn da gaout luc'hskeudennoù eus skridoù krennvrezhonek diembann, lod anezho leun a c'herioù na gaver neblec'h. Ne gav ket din em bo amzer da skrivañ ur pennad evit PREDER er sizhunioù pe zoken er mizioù-mañ.

Mar skrivan ur pennad (marteze e vo evit Tonkad 64), ne vo ket avat diwar-benn an doare-skrivañ. Ha setu amañ perak : kement tra a embannomp diwar-benn ar gudenn-se ne ra nemet luziañ

muioc'h c'hoazh an traoù, ha lakaat hon enebourien hag hor mignoned da grediñ ne ouzomp ket dres petra a fell deomp. {409} An nebeutañ embannet diwar-benn ar gudenn-se eo ar furañ. Mat eo skrivañ ar pezh a soñjomp etrezomp, evel ma ran el lizher-mañ. N'eo ket mat astenn brud ar gudenn, rak da heul ne vo nemet c'hoazh muioc'h a dabutoù. (Mar plij eta, na embannit ket al lizher-mañ, na darn anezhañ zoken^{li}).

[...]

Labourat a ran war stensiloù ar Geriadur Broadel ken buan ha ma c'hellan. Merzet hoc'h eus marteze e ran implij abaoe un nebeut eus Geriadurioù evel re L'Armerye ha Le Pelletier. Splannoc'h eget biskoazh e welan ez eo e Geriadurioù an 18-vet kantved e tleer klask orin kalz eus gerioù ar yezh lennek a vremañ. Lakaat a rin ivez skouerioù tennet eus ar skridoù krennvrezhonek diembann ha dianav a studian bremañ, hogen o teurel evezh : ne gomprenan ket an 3/4 anezho va-unan !

^{li} *E embann a ran evelkent, 23 bloaz goude, pa soñjan ez eus muioc'h a vad eget a wall da c'hortoz hiziv diwar e skignadur, pa daol ivez sklerijenn war bersonelezh Roparz Hemon e-unan. GE.*

073a – GE da RH 06 01 64.

Anavezout a ran eo gwir pezh a lavarit diwar-benn ar froudenn gemmañ a beg re alies e tud an Emsav ; evidon ez anzavan n'on ket direbech ivez war poent-se.

Kudennoù a chom koulskoude, na sellont ket dre ret ouzh an doare-skrivañ. Tennañ a reont dre vras d'an dra-mañ : gant lennegerion dreist-holl eo bet stummet ar brezhoneg a zegouezh ganeomp, tud a stummadur disheñvel diouzh ar stummadur lennegel, a zo disheñvel ar goulennoù a reomp ouzh ar yezh diouzh goulennoù al lennegerion. Disheñvel e vez buhez ar ger lennegel diouzh buhez ar ger prederouriezhel (ha skiantel) ; daveiñ a ra ar ger lennegel d'ur bed tra ma ra bepred ar ger prederouriezhel dave da c'herioù all. Hentoù trema bedoù e vez bepred al Lennegezh ; emframmoù kloc'h gerioù a ya d'ober ar brederouriezh. Dre-se e vez ar prederour damantet kenañ da stummoù ar gerioù ha d'ar c'hlotadurioù a zo etre o stummoù. Skoazellet e c'hell bezañ gant ar yezhouriezh da stigmañ ar c'hlotadurioù stummel he deus ezhomm da startaat hec'h emframmoù ; ober a ra gant ar c'hlotadurioù anavezet ha gwiriet gant ar yezhouriezh, hogen ivez e stigo reoù all er-maez eus terrae cognitae ar yezhourion, alies hep teurel kalz pled ouzh o reolennoù. Platon, koulz ha Heidegger, a gemere harp war hentoù ar gerdarzhadur ; pa steuzie ar re-mañ avat, ne oant ket chalet evit terriñ pezh a vije bet {410}lezennoù furnez ar yezhourion ; heñveldra a ra prederourion c'hall 'zo bremañ pa skrivont « la co-naissance ».

Kement-se evel-just n'eo ket abeg a-walc'h evit terriñ reolennoù Emglev 1941, na zoken kemmañ dinet-hag ar stummoù kinniget gant ho keriadurioù ; evit merkañ an diforc'h don a emzalc'h a zo etre ul lenneger hag ur prederour pe ur skiantour ne oa ken. Ezhommoù nevez a sav ; rankout a reomp pinvidikaat ar yezh dre hentoù nevez ; deomp-ni da virout na dorrfe an hentoù-se ar reolennoù degemeret ; ne c'hellomp ket mirout marteze atav na dafent e-biou dezho... (Evit an tredan da skouer, hon eus stummet gerioù diwar ar wrizienn *re-* ; ar gerioù stummet evel-se o deus ur ster resis ; en ur ober kement-se n'hon eus ket argaset ar stummoù nevesoc'h diwar *ren-* a gendalc'homp da implijout er sterioù boutin).

Lavarout a rit e kavit gerioù stummet fall e-barzh kentelioù SADED. Mat e vefe deoc'h ober ur roll berr anezho (gant hoc'h abegoù pe get) ; prest omp da adwelout ar gudenn, da gentañ o tremen hep embann en Dafar 63 ar re a gavimp ganeoc'h didalvoud, d'an eil o kemmañ anezho pa vo adtennet ar c'hentelioù. Rak ur wezh embannet en deus ur stumm fall e chañsoù da dremen er yezh da vat.

Bodadeg vloaz SADED a zo bet dec'h e Kallag. 22 zen a oa deuet. Kaset e vo deoc'h dizale ur rentañ-kont eus an dalc'h labour.

074 – RH da GE 27 01 64.

Pezh a lavarit diwar-benn ar c’hemm etre yezh al lennegezh ha yezh ar brederouriezh a zo gwir. Ar brederouriezh hag ar skiantoù a rank ijinañ hag implij gerioù dezho o-unan, hep bezañ re staget ouzh reolennoù ar yezhoniezh.

Ober a-walc’h a rafen ur roll eus ar gerioù e kentelioù SADED a gavan stummet-fall. Se avat a c’houlennefe amzer, hag amzer n’em eus ket. En Dafar 63, ne vern penaos, e vo gerioù fall ha gerioù mat, ha pa ve burutellet dek gwech. Soñj a zalc’han atav eus kuzul Dottin, unan eus ar furañ hag ar speredekañ e-touez ar geltiegourien : « Pa hoc’h eus savet aketus ul labour, embannit anezhañ buan hep klask gwellaat na reizhañ re. Arabat e chomfe ho labour e stumm un dornskrid, na raio vad da zen ebet. »

Evit an doare-skrivañ e kinnigan heuliañ ar reolennoù-mañ :

{411}1) kemer ar gerioù evel m’o c’havor e mouladur 1964 va Geriadur Brezhonek-Gallek, a zo bremañ dindan ar wask.

2) sevel ur roll eus ar gerioù — n’int ket stank — a c’hellfe c’hoazh bezañ reizhet (ur gefridi da gas da benn etre kelennerien SADED, Arzel Even, F. Kervella, An Aotrounez Klerg, Kalvez, Ar Floc’h ha me, da skouer).

3) Reiñ aotre da zibab etre stumm va Geriadur ha stummoù all merket war ar roll-se, betek 1970.

4) A-benn 1970 e vo bet moulet, spi am eus, ur Geriadur e Brezhoneg penn-da-benn, a roio ar stumm stadel da vezañ implijet gant an holl.

5) Ar c’hemmoù da ober goude a vo fiziet en un Akademiezh pe ur Strollad-Studi bennak, ha ne vint endalc’hus nemet goude 5 bloaz (pe 7 vloaz, pe 10 vloaz, h.a. — hervez ma vo divizet).

Lennet em eus danevellskrid SADED. Talvoudus eo. Nemet an diouganoù diwar-benn ar re a skrido pe a lenno brezhoneg en amzer da zont a vo kavet faos, a gredan, evel an diouganoù a embanner diwar-benn niver ar boblañs en ur vro a-benn 10, 20 pe 30 vloaz, h.a.]

En deizioù-mañ e labouran dreist-holl war ar Geriadur Istorel. Fellout a ra din mont betek ar bajenn 800 ken buan ha ma c’hellin.

076 – RH da GE 21 02 64.

Setu amañ stensiloù diwezhañ Rann 8 ar GERIADUR ISTOREL.

Bez’ ez eus ivez ur follenn da lakaat en derou, gant berradurioù nevez diwar-benn skridoù na oant ket bet studiet a-raok. A bouez eo, rak daou eus ar skridoù-se da vihanañ, Distruj Jeruzalem hag Amouroused un Den Kozh, e-touez ar re dalvoudusañ e-keñver studi ar brezhoneg-krenn, a oa dianav betek-hen. Emaon o labourat warno, hag e tleont bezañ embannet gant Skol ar Studioù Keltiek Dulenn.

{412}Lennet em eus gant dudi evel boaz poelladennoù SADED, a zo bet kaset din en deizioù-mañ.

077a – GE da RH 08 06 64.

Ho tigarez a c’houlennefe evit bezañ chomet keid-all kent kas keloù deoc’h da heul ho lizher diwezhañ. Kement a draoù am eus da lavarout deoc’h ma rankan goulenn diganeoc’h an aotre d’o renkañ dindan niverennoù, rak aon da ankouaat hini pe hini.

1) Da gentañ, daou aotre am eus da c’houlenne diganeoc’h :

a) da implijout, hep kemm un iota enno evel-just, ho pennadoù embannet war ABK en doare-mañ : Pennskrivagner ar gelaouenn « Breiz » en deus goulennet digant Kuzul ar Brezhoneg pennadoù brezhonek evit embann. Hevelep goulenn a vo studiet un deiz a zeu gant tud ar C’huzul en ur

vodadeg. Da c’hortoz em eus bet aotre Rener ar C’huzul evit prientiñ skridoù. Karout a rafen embann da gentañ ho pennad : « Netra da lenn ».

b) goulennet ez eus bet diganin gant Jos Le Doare, embanner kartennoù post, prientiñ dezhañ testennoù berr, gant pep a droidigezh c’hallek, evit lakaat war gein e gartennoù a lorc’h. Netra ne vo kemmet ivez en doare-skrivañ. Hoc’h aotre a c’houlennan evit ober implij eus gwerzennoù tennet eus ho levr barzhonegoù, Pirc’hirin ar Mor dreist-holl. Evit gwir, em eus prientet un dornadig testennoù dija gant P.A.M. (2 pe 4 gwerzenn bewezh) ha plijet eo bet Jos ganto. Hoc’h aotre ne vank ken...

2) PREDER. Bennozh Doue evit ar pennad meulus hoc’h eus embannet diwar-benn hon danzeadennoù. Klask a raimp bezañ dellezek anezho...

Poent bras e vefe soñjal er rann 9. Dale a zo war an niverenn-se, ha war ar re all. Setu daou viz tremenet emañ skridoù Tonkad 63 war stern an embann. Setu ur sizhun ma lavar an It. Mee eo echu an niverenn ! En un niverenn a zeu e vo skridoù diembann gant Meven Mordiern, bet fiziet kent e varv en un den a brometas dezhañ o embann hep kemman tra enno ; al laesiad, goude bezañ graet e soñj, a ro din an aotre d’o embann en doare-skrivañ a vremañ (peurunvan). Dornskrid, dihelenn, div droidigezh gant M.M. en deus roet din : An dorrerien vlokuz, hag Ur gêr war neuñv. Evit ar grennarded e vefe mat o embann.

3) SADED. Emañ R. Ar Glew o prientiñ kentelioù war ar Yezhadur, dreist-holl war frammadur an islavarennoù. N’ouzon ket c’hoazh hag e vint lakaet evel rummad-studi pe evel dornlevr. Emañ G. Pennaod oc’h echuiñ testenn ur rummad kentelioù war ar c’hrennvrezhoneg. Kent mont pelloc’h e rankomp unvaniñ geriaoueg ar Yezhadur. Emaomp holl a-du evit dresañ un daolenn eus an termenoù implijet gant an holl ac’hanomp, o burutellañ, ha kas deoc’h da varn, mar demaoc’h a-du.

{413}4) AKADEMIEZH. War o fouezig ez a an traoù. Un nebeut lizheroù am eus kaset. Yeun Ar Gow a nac’h, rak ne fell ket dezhañ plegañ da zivizoù na vefent ket diouzh e zoare. Maodez Glanndour a asant, gant ma vefe lezet muioc’h a frankiz gant an dud eget a verkan dre an danvez-framm bet displeget dezhañ, gant ma ne vije ket fiziet ur garg e G. Pennaod... War a welan, ez eo kalz diaesoc’h degas an dud dirak al labour eget degas al labour dirak an dud, evel m’hon eus graet e SADED. Kalz amzer a vefe da foranañ, am eus aon, kent kaout o asant nemetken digant an dud a zo o flas en Akademiezh, kalz re evidon, setu perak e lezan an emell-se evit diwezhatoc’h pe evit un all. E gwir, al labour a reomp, war-dro ar Sturyezhouriezh, ha bremaik war-dro ar Yezhadur a zo labour Rann ar Yezh eus an Akademiezh.

078 – RH da GE 12 06 64.

Setu amañ ar respontoù d’ho lizher eus an 8, poent dre boent :

1) Aotre a roan deoc’h da implij evel ma c’houlennit pennadoù embannet war ABK war ar gelaouenn « Breiz ». Karout a rafen koulskoude e ve meneget bep tro int tennet eus AR BED KELTIEK, ha roet chomlec’h ar gelaouenn ha priz ar c’houmanant-bloaz.

2) Aotre a roan ivez d’an Ao. Jos Le Doare da lakaat pennadoù berr tennet diouzh va oberoù war e gartennoù-post.

3) Un darn vras eus Rann 9 va GERIADUR ISTOREL a zo prest, daoust ma rankan c’hoazh ober ar stensiloù. Daleet on bet gant advouladur va GERIADUR BREZHONEK-GALLEK. Ul labour bras-bras eo evidon reizhañ an amprouennoù, ha lakaat ouzhpenn gerioù a bouez na oant ket er mouladur diwezhañ. Ret eo din ivez aozañ evit Skol ar Studioù Keltiek mouladur « Dismant Jeruzalem » hag « Amourusted an Den Kozh », an daou skrid diaesañ a zo e brezhoneg-krenn marteze. Al labour-se a dlee bezañ echu er miz-mañ. N’em eus graet avat nemet war-dro an 2/3 eus « Dismant Jeruzalem », kement a skoilloù a bep seurt a gavan war va hent.

4) Evit pezh a sell ouzh an Akademiezh, bremañ m’eo bet kemennet ar groudigezh anezhi gant ar c’helaouennoù, e vefe diaes kilañ. Marteze evelato e vefe fur gortoz ur pennadig, amzer da brederiañ.

N’on ket souezhet gant ar pezh a skrivit din. Heñvel a {414}a c’hoarvezas ganin a-raok ar brezel. Lakaet oan bet da Sekretour Breuriezh Veur ar Brezhoneg war c’houlenn Vallee, a felle dezhañ

neveziñ ar strollad-se. Klask a ris dastum izili e-touez ar skrivagnerien a oad-etre hag ar re yaouank. Mont a ris da welout tud 'zo, ha skrivañ a ris da dud all. Setu amañ an disoc'h :

1. Digant darn, respont ebet.
2. Darn all a nac'has krenn, war zigarez pe zigarez : ne oant ket gouizieki a-walc'h, n'o doa ket amzer, h.a.
3. Darn a asantas, hogen o lakaat divizoù : arabat kemer da ezel hemañ pe henhont, arabat bezañ stag ouzh ar politikerezh, ret kemmañ ar reolennoù, ret kemmañ an doare-skrivañ, ret lezel pep unan da implij an doare-skrivañ a blije dezhañ, h.a.

Evelloc'h e kavas din edon o koll amzer, ha netra ken.

Ne vern petra a vo graet, sevenet e vo al labour gant ur bagadig tud hepken. Ar re all ne raint netra, nemet reiñ o anv. E Breuriez Veur ar Brezhoneg, ne veze nemet 4 o labourat : Ernault, Vallee, Meven Mordiern hag Abeozen.

078a GE da RH 01 07 64.

Un ali am eus ezhomm war ur c'hraf a c'heriadurezh. Spi am eus ho po amzer a-walc'h evit hen reiñ din.

Emaomp oc'h adwelout ar c'hentelioù Kimiezh prientet gant Alan Toravel evit SADED, ha skoilhomp omp gant ur ger, pe gentoc'h ur c'herentiad gerioù, da sevel evit doareañ an dour hag al liñvennoù dre vras pa venner menegiñ n'int ket boull, derez o divoullder, ar rannigoù strewet enno a vez kaoz n'int ket boull, ar benveg da vuzuliañ an divoullder, ar c'halvezerezh a ra war-dro muzuliañ an divoullder, an divoullaat, h.a. Anat eo hon eus ezhomm aze eus ur wrizienn aes da verañ.

Luz- a zo bet kinniget gant Alan Toravel (abeg a gavomp er ger : ne hañval ket bezañ bet boaziet ar gerioù e *luz-* evit menegiñ divoullder an dour ; *luz-* zo dezhañ sterioù da vezañ implijet e kevrennoù all eus ar skiantoù).

strafuilh- a zo da'm meno re greñv ; ouzhpenn-se ez eus warnañ un arster askreel.

teñval- a zo dispis a-walc'h.

divoull-, dic'hlein-, dic'hloev- a zo da virout evit an {415} ampoent diwezhañ, mar bez c'hwitet a-hend-all.

Chom a ra *lec'hid*. Da'm meno ez eo war an tu-se hon eus da imbourehañ. Setu ar goulennoù a ran :

1. Daoust hag-eñ ne deo ket re greñv ster ar ger *lec'hid* ? « *Lec'hidek* eo ar serom » a c'hellfed lavarout ? (a-hend-all e-keñver deveradur, diaester ebet : *lec'hidegezh, lec'hidennoù, lec'hidad, lec'hidventer, lec'hidventerezh*, h.a.) ; chom a ra ar ger *gouelezenn* evit al lec'hidennoù pa vezont goueledet.

2. Gwelout a ran e-kichen ar stumm *lec'hid* ur yoc'had stummoù. Daoust hag unan anezho ne vefe ket mat ?

a) ar stummoù *lec'hi-* a zo koulz lavaret diimplijadus en abeg d'ar riskl d'o meskañ gant deveradoù ar ger *lec'h*.

b) ar stummoù *leid-* a zo re dost o distagadur ouzh *lec'hid-* ha ne gredan ket e c'hellfed tennañ implij diouto en abeg da se.

k) chom a ra ar stummoù *lei-*. Er GMB e kaver nebeut a dra evit o gwiriekaat (kembraeg : *llai*, BrT. : *lèet*, moarvat evit **leiet*). Padal e welan gant ur penngef *lei-* meur a emsav :

– aes da embreger

– diforc'h-mat e-keñver son

– heñvel a-walc'h ouzh *lec'hid* evit lakaat da soñjal er ger-se, en ur en em reiñ war un dro evel ur stumm gwanaet anezhañ.

Pa reer gantañ e kouezher gant frazennoù evel-henn : « *Leiet* e vez alies an dourioù naturel » ; « ... hervez ma vo boull pe *leiet* ar serom » (pe *leiek*). Deveradoù : *leiegezh*, *leiennoù*, *leiventer*, h.a.

Daoust hag abegoù grevus a zo da chom hep ober gant ur penngef *lei-* ? Hag-eñ e welit-c’hwil un diskoulm all d’ar gudenn ?

079 – RH da GE 04 07 64.

Evidon n’eus arvar ebet : eus ar gerioù a ginnigit, **divoull** eo an hini gwellañ. Berr eo, aes da gompren ha da zeskiñ, stag ouzh ar ger **boull**, pezh a zo un dra vat, a gredan, e geriaoueg ar Skiant, — kaout gerioù kontrol da verkañ traoù kontrol.

Ar ger **lèet** a zo bet klevet gant Ernault, hogen ur ger rannyezhel pe isrannyezhel eo, a zo diaes gouzout e ster gwirion, e orin hag ar furm da reiñ dezhañ er yezh unvan.

Krediñ a ran evel an Aotrou Klerg eo arabat mont re bell er c’hrouiñ gerioù nevez. Da’m soñj, n’eus nemet war-dro 1 dre 5 eus ar gerioù implijet e kentelioù SADED a zo ret e gwirionez.

{416} Trugarez evit « Tonkad 63 », a lennan ken evezhie ha ma c’hellan.

Labourat start a ran war Rann 9 ar GERIADUR ISTOREL.

079a – GE da RH 07 07 64.

Bennozh Doue evit ho respont, hag ivez evit bezañ respontet diouzhtu, ha c’hwil ken sammet a-hend-all.

E gwir, ne gavan ket va gwalc’h gant ho kinnigadenn. Kentoc’h eget dont en-dro war an diforc’h don a zo etre ezhommoù ar skiantoù hag ezhommoù al lennegezh, — pezh am eus displeget ez-resis em pennad war Preder, — e klaskin diskouez deoc’h perak ne gavan ket mat ar ger **divoull** a ginnigit evit menegiñ neuz al liñvennoù strewet enno ul lec’hidad e stumm rannigoù munut.

A/ **divoull** e c’hell bezañ :

1. **ur c’haled**
 - a) oc’h ober skramm ouzh skinoù al luc’h (ur planken),
 - b) boull dre natur, lakaet treuzluc’h dre zilevnañ e c’horre (ur werenn dilevnet),
 - c) boull, gant rannigoù skrammek strewet ennañ,
2. **ul liñvenn**
 - a) oc’h ober skramm ouzh skinoù al luc’h (ar bevargant),
 - b) livek, da lavarout eo oc’h ober skramm da skinoù-luc’h ’zo hepken,
 - k) boull, gant rannigoù skrammek strewet enni,
3. **un aezhenn**
 - a) livek, oc’h ober skramm ouzh skinoù luc’h ’zo,
 - b) lusennek : boull, gant rannigoù skrammek strewet enni.

Etre an 8 ster (ha reoù all a c’hell bezañ) n’eus nemet unan a glot gant hon ezhomm : 2.k).

Evit un dra ken resis, e vo diaes sevel ur ger eeun hag aes. Gwell klask, da’m meno, hag-eñ ez eus ur ger e yezh ar werin ha na wiskfe ket dres ar meizad dik hon eus da zec’heriañ aze. Evit bezañ resis, ez eo ur meizad eus buhez ar pemdez : *gwin troubl*, eme c’hoazh GMB.

B/ *turbid*- eo ar penngef boaziet gant ar yezhoù diazezet war al latin. Mar bez « turbid » ha « limpid » gerioù « kontrol » diouzh ar sell kentañ, n’eus evit ar sell skiantel kontroliezh ebet e gwirionez, ar stad « limpid » o vezañ hepken unan eus derezioù ar bezañ « turbid » (er Skiant, er Brederouriezh, — lakaet er-maez sitreadoù krinañ al Logik, al Logistik, ha c’hoazh ! — e kaver dibaot kenañ a goubladoù kontrol ; lavarout **divoull** evit « turbid » a zo kenkoulz ha lavarout « divann » pe « dizero » evit « niver »).

{417} K/ Pelloc’h ez in o lakaat da reizhenn sturvezhouriezh : ur c’heal anadennel (o sevel war-eeun diwar verzout, ket deveret dre labour meizañ) a vez dezhañ un dec’heriad eeun, orinel ; ur c’heal deveret a vez dezhañ un dec’heriad deveret. Amañ hon eus ur c’heal anadennel ; un dec’heriad orinel

a zo ezhomm dezhañ ; dec'heriadoù teodyezhel a dle bezañ dezhañ dres dre berzh ma'z eo anadennel ; kentañ tra he deus ar sturyezhouriezh d'ober eo studiañ an dec'heriadoù teodyezhel-se da welout hag-eñ ez eus unan a c'heller degemerout er yezh skiantel. Roll ar gerioù teodyezhel hon eus savet ne deo ket klok moarvat, hogen da'm meno ez eus ennañ peadra da zisoc'hañ : *tromb(l)*, *teñval*, *leiet* (abaoe, em eus gouezet gant an Ao. Dubourg e oa implijet ar ger c'hoazh ; un enklask a ra er mare-mañ en e gorn-bro).

D/ Ur preder all, pa zec'herier ur c'heal anadennel, ez eo diawelout, hag armerzhañ, hentoù d'an deverañ. Amañ da skouer, evit « tromblider » al liñvennoù e c'heller diawelout deveradoù o tennañ :

- d'ar c'halvezerezhioù-muzuliañ an anadenn (turbidimetriezh, h.a.),
- da spisañ devouderezh an anadenn : envel ar rannigoù a zo kaoz d'an « tromblider » (ar galleg a lavar : précipité en suspension, pezh a zo dister-kenañ evel taol-micher sturyezhourel),
- da hollekaat ar meizad o c'housammañ (subsumere) keal an anadenn (neuz hollek an danvez strewet a-rannigoù),
- h.a.

Disfiziañs am eus, dre voaz ha dre vicher, ouzh an traoù aes da gompren : peurliesañ ne vezont nemet un trap, un touell. An traoù hag an dud a zo atav diaes da veizañ, hag ar skiantoù, bep ma'z eont war-raok, a c'houlenn ur yezh lemmoc'h-lemmañ he broud. Anat eo e vez diaes da gompren an termennoù kalvezel e pep rann eus ar ouiziegezh. Mar ne vez ket tud an Emsav evit meizañ an dra-se, pe mar tremen ar ouiziegezh dreist o « c'homprenezon », gwazh a se dezho, rak nepred ne ziskenno ar skiantoù d'en em ober diouzh o leziregezh pe o berrentez-spered. Mar rankomp, e SADED, dilezel ur yezh par da forzh pe yezh a zeskadurezh (ha gwelloc'h eget meur a hini e meur a geñver), evit en em reiñ d'al ledañ-deskamant pe d'ar c'hazetennerezh giz 1930 (rak bremañ, pennadoù ar gazetennion a zo ken resis ha kemennadurioù an imbours'herion skiantel), ez eo kenkoulz deomp mont d'ur greizenn-studi estren ha labourat evit mad ur bobl digoroc'h he spered eget Breizhiz.

Pennad an Ao. Klerg a zo skouer a-walc'h eus « kemplezh an tru » a wask Breizhizel : natur eo d'ar galleg bezañ yezh an deskadurezh ; « kuistred » a reer zoken eus kelennerion an eil derez gallek ; e brezhoneg avat, « gouizieion veur », eleze tud desket moarvat, met hanter-drellet, troc'het-mik diouzh ar bobl ouzhpenn se. Mibion ar mereurioù tro-dro da Gastellin a zo e Skol-Veur Brest a gas ganto o dornlevrioù atomouriezh da di o zud d'ar sul... Pere eo ar bobl, int pe o zud ?

Bennozh Doue evelkent evit hoc'h ali. Hemañ n'on ket ali d'e heuliañ evit ur wezh. Se ne viro ket ac'hanon da c'hortoz reoù all diganeoc'h, mar kerot reiñ din reoù all.

{418}080 – RH da GE 11 07 64.

N'em boa ket komprenet mat ho lizher kentañ. Krediñ a raen e felle deoc'h kaout ur ger o klotañ gant « haud pellucidus », ha respontet am eus e oa **divoull** ar ger gwellañ.

Gwelout a ran e fell deoc'h kaout ur ger o klotañ gant « turbidus ». **Moug** eo ar ger-se. Diaes eo avat ober gantañ, en abeg d'ar verb « mougañ » ha d'an anv-liv « moug ». Ne ouzon netra diwar-benn **leiet** ha **lèet** (nemet ez eo bet dastumet hemañ gant Ernault e Laruen). Doare anvioù-gwan-verb a zo dezho, hag amjestr eo stummañ gerioù deveret diouto.

Labour SADED a vo barnet-kriz, evel pep labour a dalvoudegezh. Ar Gonideg ha Vallee a zo bet kunujennet ha graet goap dezho, a-wechoù gant Bretoned vat ha na oant ket dispered. Gwellañ a zo d'ober, a gredan, eo kenderc'hel da labourat, o teurel pled d'an tamalloù reizh, hag o chom hep ober van eus an tamalloù direizh.

081a – GE da RH 09 10 64.

Bennozh Doue evit ho lizher hag ho kasadennoù. Ho trugarekaat a reomp ivez evit ar pennadig war A.B.K. diwezhañ a-zivout SADED.

E gwir, kement on bet dalc’het gant standur SADED ma n’em eus ket skrivet deoc’h pell ’zo, daoust d’ar c’hoant ha d’an ezhomm am boa d’henn ober.

[...]

An Akademiezh n’eo ket marv, kousket n’eo ken. Pa vo tud oberiant ha tuet-mat evit ober war he zro dre ul labour pemdeziek e vo poent dihuniñ ar goantenn. Da c’hortoz e vefe re zañjerioù, ha pa na ve ken lakaat tud n’o devefe ket labouret betek-henn da gaout menozioù ha da veskañ pep tra.

Ne da ket fall an traoù gant SADED : un ugent skoliad zo enrollet evit an trede bloavezh-skol, an hanter anezho evit ar wezh kentañ. Gortoz a reomp koll 50 % eus ar re nevez hag 20 % eus ar re gozh e-kerz ar bloavezh-skol, evit abegoù diseurt. A-du-rall e strivomp da wellaat ar c’hentelioù kozh, da skouer e vo adc’hraet ar peder c’hentel gentañ war an Douaroniezh, ha {419}div pe deir c’hentel Istor. Evit ar c’hempennerezh diabarzh e kendalc’homp da studian rann dre rann an doare gwellañ da gaout ur wikefre rakjedet ganti an degouezhioù pennañ ma c’hellimp en em gavout. Ur gonid amzer bras eo dija an urzh hon eus kemeret. Didruez e teuomp da vezañ muioc’h-mui e-keñver an amzer hag ar stummoù. Henn santout a ra ar skolidi. Unan anezho, echu e boelladenn d’ar gwener hepken, pa oa da vezañ kaset d’ar yaou, zo aet d’en em glevout gant paotr an ti-post evit ma ve siellet e lizher gant deiziad an derc’hent, kement a nec’h a oa gantañ da welout e gasadenn nac’het gant ar C’hreizenner !

Traoù hor bo da welout ganeoc’h e-keñver implijoù ’zo. Da skouer, evit ar jedoniezh, eo dic’hallus ober gant an doare kontañ henvoazel : 75/76 a vefe lennet : « pemzek c’hwezekvedenn ha tri ugent ha tri ugent ». An doare kinniget ganeoc’h gwezhall : lavarout *seizh dek* e-lec’h « dek ha tri-ugent » zo eeunoc’h, hogen gwall arvarus. Er jedadurioù e vo komprenet : « 7, 10 », pe « 7₁₀ » pe « 7 (ha) 10 ». Soñjet hon eus en un doare all : *ugent, tregont, pergont, pemont, c’hwegont, seikont* (pe *seigont*), *eikont* (pe *eigont*), *naogont*. Aon am eus na gavfec’h abeg garv en doare-se, nemet e rankomp, gwasket gant an ezhomm, kavout un doare, ha buan-tre, rak kentelioù jedoniezh a vo kent pell e SADED.

082 – RH da GE [?? 10 64].

Trugarez evit ho lizher. Mont a ran ken buan ha ma c’hellan gant ar Geriadur Istorel. Skrivet em eus deoc’h, a gredan, e oan bet daleet kalz gant advouladur va Geriadur Brezhonek-Gallek evit AL LIAMM.

Ar pezh a ginnigit, lakaat anvioù nevez evit niveroù ’zo, a zo mat, a gredan. Gouzout a rit eo bet ret da Gembreiz ha da Iwerzhoniz eeunañ an doare-kontañ evit kelenn an niveroniezh er skolioù. Klasket em boa ober ivez. Soñj am eus eus ar rebechoù a voe graet din neuze : diskiant, disakr zoken e oa kemman doare-kontañ tud ar bobl, deuet dezho a rumm da rumm eus an amzerioù pellañ !

083a – GE da RH 08 01 65.

Ho trugarekaat a ran en anv SADED evit ar pennadig bruderezh emaoc’h o paouez embann war AR BED KELTIEK. Skoazell ho levezon a zo prizius deomp er mare-mañ ; priziusoc’h c’hoazh da {420}dud ’zo a rank ober o dibab dirak ar framm a ginnig dezho hon strollad.

Gwelout a reomp gant plijadur e rit gant reoù eus ar gerioù a implijomp en hor c’hentelioù. Souezhet on bet koulskoude o lenn e Kannadig Kêr-Vreiz ho poa lakaet ar ger *tolz* e trede embannadur ho keriadur brezhonek-gallek, gant an droidigezh c’hallek : *volume*. Krediñ a reomp omp bet ar re gentañ oc’h ober gant ar ger-se, da nebeutañ gant ur ster skiantel ; e implijout a reomp pa ra ar galleg gant *masse*. Ne welan ket perak e tegemerit ar ger, mar roit dezhañ ur ster disheñvel a-grenn diouzh ar ster degemeret bremañ en o skridoù gant kelennerion ha skolidi SADED. Heñvel evezhiadenn a rin diwar-benn ar ger *fiñvoniezh* a droit dre ar galleg *mécanique* er Geriadur Istorel, pa ne c’hell bezañ nemet *cinématique*.

Ar skol vrezhonek am eus digoret amañ e kêr Gastellin a ya en-dro ingal. Pemp skoliad am boa d'ar gentel gentañ daou viz 'zo. Unan am eus kollet da geñver an eil kentel : n'en doa ket graet ar poelladennoù er gêr ha roet em eus dezhañ da zibab etre heuliañ ar c'hentelioù ha labourat, ha chom hep dont. Ar pevar all o deus kendalc'het hag aketus kenañ e labouront. Div eurvezh kentel a ran bep merc'her da noz, hag e roan dezho ur boelladenn un eurvezh pe ziv d'ober er gêr. Prometet em eus dezho e vint gouest da gomz, da lenn ha da skrivañ dindan vloaz. Gwelloc'h eo tremen hep embann kement-mañ avat evit c'hoazh : daou eus va skolidi o deus heuliet kentelioù Seite, ha deuet int ganin o vezañ, emezo, « ne deuent a-benn da zeskiñ netra » gantañ.

084 – RH da GE 14 01 65.

Ar ger **tolz** a oa bet dibabet gant ABK evit « volume », ha **tuzumder** evit « masse ». Ha se e 1961. Pep ger nevez implijet gant ABK a vez enskrivet. Graet em eus evel-se daou c'heriadur (hag un trede evit an anvioù tud ha lec'hioù). Ne glot ket atav an termenadur gant an hini implijet gant S.A.D.E.D. Hogen e-keñver ar gerioù skiantel n'on ket aheurtet. Seurt disheñvellderioù a rank c'hoarvezout. An nebeutañ a vo, ar gwellañ. Unvan e tle bezañ yezh ar ouiziegezh. Ar wirionez a zo ganeoc'h a-zivout **fiñvoniezh**. Implijet eo bet, siwazh, koulz evit mekanik hag evit kinematik.

Labourat a ran ingal war ar Geriadur Istorel. Pa root din aotre da gomz eus ho skol vrezhonek e Kastellin, e lakain un notenn war ABK.

{421}084b – GE da RH 19 01 65.

Nec'hus e kavan ar pezh hoc'h eus graet gant ar ger **tolz** en ho keriadur brezhonek-gallek. Ar re gentañ omp bet, a gredan, oc'h ober gant ar ger-se, e 1959 (Goulc'hen Pennaod : Ur gudenn vannouriezh, Preder 1959), en ur skrid skiantel. Direizh e voe kemer ar ger-se e-ser ur pennad kazetennerezh e 1961 o reiñ dezhañ ur ster all. Embannet hon eus en-dro ar ger **tolz** e Dafar 63, o tiskouez penaos e klote ar ger gant ar peb all eus termenadur ar ventawouriezh (metrologiezh). Dindan **egor** (Dafar 63, p. 37) hon eus embannet un daolenn klok ha peurgenglotus evit termenadur an « ec'honder ». Un direizhder brasoc'h eo bet adkemer ar ger **tolz** gant ar ster « volume » en ho keriadur e 1964.

Ar re a zo bremañ strollad-diazez SADED o deus graet an darnvuiañ anezho studioù uhel war ar skiantoù fizikel hag ar jedoniezh. A-du-rall e labour reoù en o zouez war gudenn ar yezh skiantel abaoe bloavezhioù. Mar dalc'her d'an urzh vat ne gredan ket e c'heller tremen hep kaout o ali pa vez anv a implijout gerioù skiantel nevez.

P'hon eus divizet embann lod eus ar gerioù skiantel a implijomp pellik 'zo etrezomp, en hor c'hentelioù, en hor buhez prevez, edomp engortoz a zaou seurt dastaol a-berzh al lennerion :

- 1) dastaol ar re yaouank, oc'h ober ur « re-arver » eus ar gerioù nevez ;
- 2) dastaol ar re « goshoc'h », o serriñ o dor outo a-vloc'h.

Reol eo an daou zastaol-se, ha drezo e vez graet ar « goadur istorel » eus an traoù arnevez a-fet gerioù, boazioù, mennozioù, h.a.

Daou emzalc'h all avat a zo direol ha na c'hellont sachañ d'o heul nemet dizurzh :

- 1) mont war roudoù ar wastadourion ha tresañ hentoù kontrol d'o re (skouerioù : ar falc'huneg^{lii} ; an hini a ra **stumm** ha **furm** el lec'h ma rit c'hwí **furm** ha **stumm** ; an hini a zo krog, hag eñ digas betek-henn ouzh ar yezh skiantel, da sevel gerioù diwar **elektr-** pa oar e stummomp-ni diwar **tredan-**) ;
- 2) implijout labour ar wastadourion o kammañ bep taol un dra bennak ennañ (ho tigarez, met se eo a rit, forzh pe hini e ve hoc'h abeg, pa'z adkemerit **tolz** gant ur ster all, pa'z adstummit **kehenterezh** e **kenheñcherezh**, h.a. Ni ivez, me oar, hon eus da anzav bezañ kouezhet en direolder-se, dre foug dreistarnevesaat ; met setu pell 'zo hon eus graet hon emvarn war ar poent-se hag e lakaomp evezh bras na gouezhfemp ennañ en-dro).

Va brasañ spi eo e teuy an emglev hag an urzh vat etrezoc'h ha labourerion SADED.

Evit ar Geriadur Istorel, goût a ouzoc'h hon eus c'hoazh da embann eil kaier 1964. Mar gellfec'h prientiñ ar c'haier-se ar buanañ gwellañ.

^{lii} Pe « skolveureg », sl. 052 amañ diaraok.

{422}085 – RH da GE 24 01 65.

Nec'het on evel doc'h gant kudenn ar ger **tolz**. Roet em bije an droidigezh « masse » em Geriadur ma'm bije bet amzer da brederiañ pizh war bep tra.

Evit **kenheñcherezh**, graet eo bet gant **heñcherezh** a gaver em Geriadur. An Ao. Vallee a erbede start ober an diforc'h etre **heñchañ** hag **hentiñ**. O klask treiñ edon ar ger saoznek « traffic ». Mar komprenan mat, **kehenterezh** a glotfe kentoc'h ouzh ar ger saoznek « communication ».

Diaes eo lakaat labour ar re a implij ar yezh da genglotañ war bep poent. Ali on ganeoc'h e tleer koulskoude strivañ da virout an urzh. Gouzout a rit e kavan dispar al labour sevenet gant SADED, ha n'em eus ket an disterañ c'hoant da vont a-enep.

085a – GE da RH 01 06 65.

L. Lemoine ha me zo un tammig nec'het en abeg d'an dale a zo bremañ gant embann ar Geriadur Istorel. Hag-eñ ho pefe kemmet ho raktres, eleze 200 pajenn bep bloaz ? Mar kavit aesoc'h embann 100 pajenn ar bloaz hiviziken, e karfemp gouzout evit gellout kemman hor raktresoù diouzh hon tu.

Un dra all, o tennañ ivez da bPreder, hon eus da c'houlenn diganeoc'h. TONKAD 65 a vo un niverenn a brederouriezh politikel. Karout a rafemp tennañ hor mad eus pennadoù kemeret diwar « Eur breizad oc'h adkavout Breiz ». Bewezh evel-just e vefe meneget resis bevennoù, orin hag aozer an arroudoù adembannet. Hoc'h aotre a c'houlennomp enta evit enlakaat arroudoù berr ha hir eus ho levr (treuzskrivet e peurunvan) en niverenn-se eus Preder.

G. Pennaod en deus diskouezet din testenn e lizher hag ho respont a-zivout an doare da lakaat e brezhoneg gerioù 'zo eus an anvadur kimiek. Aon am eus n'eo ket bet sklaeriet kalz an traoù gant an eskemm-se. Rak ne welan ket ar splot a zo oc'h ober gant daou c'her **sulfit**, **sulfitenn** diwar skouer **moged**, **mogedenn**. Ne gav ket din zoken e c'hellfed stignañ ur c'heñver hollder-unander, pe strollder-unanderenn a-zivout ar ster-tra ; ar ster-tra a c'houlennfe kentoc'h ober eus « sulfit » un anv-gwan, — er vevgimiezh ez eo unan en darnvuiañ eus ar yezhoù : **streptomycine sulfat** a lavarer e galleg da sk. ; divizet hon {423}eus heuliañ boaz ar yezhoù all avat evit a sell ar veingimiezh, hag ober eus **sulfit** un anv-kadarn. Ar gudenn evidomp oa a) penaos diforc'hañ ar gerioù damheñvelson, diforc'het hepken dre o c'hensonenn diwezhan **t/d** er yezhoù all, pa zeufent da vezañ peurheñvelson e brezhoneg ; b) tremen hep stagañ **-enn** ouzh kement anv danvezenn 'zo, evit chom hep kaout 50 % eus ar gerioù lostet e-giz-se e frazennoù 'zo eus ur gentel gimiezh. Kavet hon eus mat diluziañ an daou ziaester war un dro dre zivizout : 1) an anvioù danvezennnoù oc'h echuiñ dre un **-t** a vo treuzskrivet hep dibenn all ; 2) an anvioù oc'h echuiñ dre un **-d** a vo treuzskrivet **-denn**. Ar spletoù a oa : a) diforc'h-mat e vo an anvioù tonket da vezañ heñvelson : **sulfit**, **sulfidenn**, **klorit**, **kloridenn**, h.a. b) un niver mat a c'herioù kimiek a vo hep an dibenn **-enn**, pezh a skañvaio kalz ar yezh ; k) an tostañ gwellañ e chom an divizadenn-se ouzh kinnigadennoù ho t« Dibennnoù etrevroadel » : **anhidridenn**, **antrakit**, **hematit**, h.a. E-lec'h ar reizhiad : **sulfitenn** gg., **sulfidenn** u., **sulfatenn** gg., avat hon eus : **sulfit** g., **sulfidenn** gg., **sulfat** g.

Studiañ a reomp gant aked ho raktres Geriadur. Merzout a reomp war ABK diwezhañ e rit gant an droienn : **na ober...** Pouezus-kenañ eo hevelep degasadenn ; hag-eñ e c'hellfemp gouzout an orin anezhi ? pe gemmadurioù zo d'ober war-lerc'h **na** en degouezh-se ? (moarvat ar c'hemmadurioù dre vlotaat) ; hag-eñ e c'heller ober gant an droienn-se evit ar gourc'hemenn ?

Souezhus e kavan gwelout skrivet *malthuzegezh*, o virout an *h*, pezh a zo enep boaz ar brezhoneg skrivet, hag en arvar da zegas mesk e treuzskrivadur an anvioù estren (rak perak ket *ch*, *ph*, h.a.) ; ha perak ur *z* e-lec'h un *s* e *malthus*- ?] Divizet hon eus, evidomp er Fizik, er Gimiezh, h.a., ober diouzh ar reolenn-mañ : pa vez meneget anv un den, ur vro, h.a., e skrivañ en doare estren : *pascal*, *Ampère* ; pa vez graet gant anv un den, h.a., evel anv boutin (unanenn da sk.) e skrivañ en doare brezhonek : *ur paskal*, *un amper*.

Spi am eus ho po amzer a-walc'h evit studiañ ar c'hrefen-se. Me oar oc'h dalc'het gant labourioù all, hogen peogwir e pledit c'hwi ivez gant ar c'hudennoù-se en ho raktres Geriadur ne welan ket penaos e vint diluziet hep emglev etrezomp.

086 – RH da GE 03 06 65.

Daou abeg a zo d'an dale gant ar Geriadur Istorel. 1) al labour a rankan ober e Skol ar Studioù Keltiek war oberennoù all, 2) ar boan a gemeran da sevel ul labour ken klok ha ma c'hallan. Ma ne rafen nemet adskrivañ va dornskrid (a ya betek Z), e ve tu da embann 300 pe 400 pajenn bep bloaz. Evel ma ran bremañ, n'eus tu da embann nemet war-dro 150 pajenn. Bep endervezh, {424} nemet d'ar Sadorn ha d'ar Sul, a ouestlan d'ar Geriadur Istorel, hag e skoan ar stensiloù diouzh an noz.

Aotre a roan deoc'h da embann e Tonkad 65 pennadoù tennet diouzh Ur Breizhad oc'h adkavout Breizh, gant na vo ket re anezho, ha gant ma vint lakaet en doare-skrivañ unvan, evel lakaet em Geriadur nevez. Ne fell ket din e ve lakaet stummoù ha furmoù n'int ket hervez Emglevioù 1908 ha 1941, e-giz **hebiou** e-lec'h **e-biou**, h.a., ne vern pegen reizh e c'hellont bezañ hervez ar yezhoniezh.

Fur e kavan ar pezh hoc'h eus divizet a-zivout **-it** hag **-idenn**. Ho tiskleradurioù a zo sklaeroc'h eget ar re roet din gant Pennad. Krediñ a ran ivez ez eus re a zibennoù **-enn** er yezh a implijomp. Koulskoude e kemerfen-me hep aon **-ur** e-lec'h **-idenn**. Pa gaver diforc'h er gerioù « etrevroadel », e c'hellomp dibab pezh a zo an emsavañ evidomp. Neuze, da skouer, hor befe : **sulfit** g., **sulfur** g., **sulfat** g.

Malthuzegezh a zo ur fazi ; levezonet on bet gant **Lutherad**. Hogen hemañ a zo ur fazi ivez : **Luterad** a ve gwelloc'h.

Vallee a alie ober gant **chom hep**, **ober hep**, **lezel hep**, h.a. dirak un anv-verb, ha Kervella a ra ivez (p. 165 e Yezhadur). Kavet e vez **na** evelato a-wechoù er stumm-nac'h dirak un anv-verb. Rouez-tre eo. N'eus em Geriadur Istorel betek-hen nemet ur skouer : Ma Beaj Jeruzalem (L. Le Clerc) p. 138 « koustet 'n euz d'ê, eur wech ouspenn, **na blegan ket** ». Skrivet eo e tregerieg, hag er rannyezh-se, **na** ha **ne** a zo kemmesket muioc'h eget e leoneg. Koulskoude e kreden eo reizh implij **na** atav dirak an anv-verb, evel dirak an doare-gourc'hemenn.

[...]

G.S. — Gwelout a ran ez eus en alamaneg ar rummad **Chlorit**, **Chlorid**, **Chlorat**. Bremañ, en alamaneg e ranker distagañ heñvel **Chlorit** ha **Chlorid**, gant /t/ en dibenn (hep mar [klo'ri :t]). Perak e vefemp-ni chalet gant kudennoù dister a zistagadur, pa c'hell an Alamaned chom hep teurel pled outo ? Ma ne fell ket deoc'h ober gant **klorur**, sulfur, e c'hellomp dibab an heuliad {425} **klorit** g., **klorid** g., **klorat** g., **sulfit** g., **sulfid** g., **sulfat** g. rak **kloridenn**, **sulfidenn**, evito da vezañ un doare da ziskoulmañ kudenn an distagadur, a zistruj kempouez an heuliad.

086a – GE da RH 08 06 65.

A-zivout ar Geriadur Istorel, em eus spi neuze e c'hellimp embann 300 pajenn bep daou vloaz. Ar c'hemm raktres-se a gemennin enta da L. Lemoine.

Bennozh Doue evit an aotre a roit da bBreder da embann pennadoù tennet eus « Ur Breizhad oc'h adkavout Breizh ». N'hon eus ket peurzvizet c'hoazh doareoù an niverenn-se. Me a vefe a-du a-

walc'h evit kemer un nebeut etre ar pajennoù pouezusañ eus al levr ha sevel un studienn en o sigur. Forzh penaos, dalc'het e vo kont strizh eus ho koulennoù diwar-benn an doare-skrivañ.

Pouezus, skañvaus kentoc'h d'ar yezh, e kavan degas ar stumm-nac'h *na* dirak an anv-verb ; soñjal a ran dreist-holl er yezh skiantel ha muioc'h c'hoazh e yezh ar brederouriezh.

Diwar-benn an dibennoù-ger kimiek, ez anzavan eo trec'h e keñverioù 'zo pezh a ginniguit en ho lizher ; hogen enno e kavan an diaesterioù hon eus klasket tremen e-biou dezho gant an termennoù hon eus degemeret evit kentelioù SADED.

Moarvat ez eo diforc'het-mat e-keñver stumm an tri ger : *sulfur*, *sulfit*, *sulfat*. Hogen, diaester a sav, rak degemeret hon eus a-hend-all an anv *sulfur* evit an divetal e-unan (o lezel an anv *soufr* evit an danvez kraï, evel an daouadoù : *glaou* / *karbon*, *brimstone* / *sulphur*, *Schwefel* / *Sulphur*).

Moarvat ez eo unvanoc'h an triad *sulfit*, *sulfid*, *sulfat* eget an triad *sulfit*, *sulfidenn*, *sulfat* hon eus degemeret betek-henn. Hogen, daoust d'ar pezh a lavarit, e kredan ne c'hellomp ket degemerout *sulfit* ha *sulfid* war un dro ; droukvesk a savfe diarvar. N'ouzon ket penaos e ra an Alamaned evit parraat ouzh an droukvesk ; moarvat dre ober gant al liesgerioù hag al liesenvel ; gwelout a ran da skouer stummadurioù evel : *Arsendisulfid*, *Kalziumsulfid* (anv all : *Kalkschwefelleber*), *Eisensulfid* (anvioù all : *Ferrosulfid*, *Schwefeleisen*), *Eisenoxysulfid* (anvioù all : *Ferrisulfat*, *Schwefelsaures Eisenoxyd*). Moarvat, pa vez arvar a zroukvesk, e tleont ober gant un anv all, ha mat pell 'zo.

Skrivañ a ran hiziv da c'houzout hag-eñ ez eus bet degemeret un Anvadur Etrevroadel Unvan evit an anvioù kimiek. Ma'z eus unan e vo kalz aesoc'h deomp divizout an doare d'o brezhonekaat.

Betegouzout avat e talc'han d'ar reizhiad hon eus degemeret evit hor c'hentelioù, evit an daou abeg-mañ :

{426}a) peogwir eo diazezet warni hor c'hentelioù ha ne c'hellomp ket adober anezho bremañ ;

b) peogwir e hañval din, diouzh an ober ganti, ez eo ar splotusañ ; setu da skouer evel m'o savan diwar daolenn un dornlevr meingimiezh ha karbongimiezh anvioù kediadoù an natriom : *aketat*, *bikarbonat*, *borat*, *karbonat*, *klorat*, *kloridenn*, *formiat*, *hidrosulfit*, *hipobromit*, *hipoklorit*, *hiposulfit*, *nitrat*, *nitrit*, *oksidenn*, *perborat*, *fosfat*, *piroantimoniât*, *silikat*, *sulfat*, *tetrationat*, *etilât* ; er roll-mañ n'eus nemet daou anv en *-idenn* ; c'hwi a lavaro : bet skrivet : *-id*, ne vijent ket bet kemmesket gant gerioù all ; ya, hogen ne c'hoarvez ket bepred, ha da'm meno ez eo mat lakaat da dalvezout ar reolenn *-t* / *-denn* bewezh ma vez arvar a zroukvesk. Spi am eus e vo tu d'en am glevout war an diazez-se da c'hortoz en em reizhañ diouzh un anvadur etrevroadel. (Sl. KIS-338, La-08, p. 322 diaraok.)

088a – GE da RH 29 08 65.

Dek stensil kentañ rann 11 ar GERIADUR ISTOREL zo o paouez degouezhout ganin. Ho trugarekaat a ran.

Ar rann 10 a vo lakaet e gwerzh e gwengolo dindan an deiziad genver-c'hwevrer 1965.

Emañ dilerc'h Preder o koazhañ tamm ha tamm. Kudenn ar stensilerion eo a hual ac'hanomp bepred. Paol Kalvez en deus desket ar vicher dre labourat evit SADED. Krog edo da labourat gant an It. de Bellaing evit Preder ; setu eñ klañv avat diwar regas... Niverenn kerzu 64 a vo enni reoù eus kentelioù ha prezegennoù KEAV. Niverenn meurzh-ebrel 1965 ul levr war al Loened evit ar vugale gant Pêr Denez. Krog emamp ivez da adtennañ niverennoù kentañ ar GERIADUR ISTOREL.

Emañ ivez skolidi SADED gant o c'hentel gentañ. Un tregont zo enrollet a-benn bremañ.

Un drederenn eus kentelioù ar rummad uhel e Kamp Rostrenen a voe graet gant tud bet skoliataet e SADED. Keloù kefridiel a vo kaset deoc'h moarvat diwar se gant Renerezh ar C'hamp.

089a – GE da RH 25 10 65.

Dale a zo bet war gesidigezh ar Rann 10. M. Poulain, ar studier a zo bremañ o plediñ gant hevelep kefridi a oa o tremen arnodennoù. Emaomp ivez oc'h adtennañ 50 skouerenn eus pep hini eus ar Rannoù kentañ : peurwerzh et eo an 250 skouerenn gentañ. Tennañ a reomp 300 skouerenn war-eeun hiviziken.

War ar stern emañ : Kentelioù (7 anezho kentoc'h) ar Rummad Uhel eus KEAV (1 c'haier), Prezegenoù (darn anezho) KEAV (1), {427} Al Loened (Levr skol izel derez gant P. Denez, 2), un niverenn a studiadennoù war an Istor, un niverenn a studiadennoù prederouriel, un dornlevr Jedoniezh o klotañ gant live an 8t hag ar 7t klas gall.

Kalonekaus eo labour skolidi SADED : kresk a e-tro 50 % zo er bloaz-mañ war niver ar skolidi enrollet. Uheloc'h o live deskadurel, brasoc'h o aked. Dre an niverenn 66 gouestlet da Gentelioù ar C'hamp fiziet e kelennerion SADED (an hanter anezho bet skolidi a-raok) e roio Preder deoc'h un tañva eus o labour.

090 – RH da GE 31 10 65.

Plijadur a ra din gwelout ez a SADED war-raok.

[...]

G.S. — Unan eus skridoù diwezhañ ar c'heltiegour Alf Sommerfelt, marvet nevez 'zo, oa un notenn war e gelaouenn « Lochlann », evit tamall da c'houarnamant Pariz ar pezh a zo bet graet deoc'h e-keñver an deskadurezh a roit d'ho pugale.

091 – RH da GE 01 12 65.

Setu amañ dek stensil c'hoazh eus ar GERIADUR ISTOREL.

Lenn a ran gant kalz a zudi rummad poelladennoù ha kentelioù nevez S.A.D.E.D., bet kaset din nevez 'zo. Krediñ a ran e teu ar gelennerien da vezañ ampartoc'h war ar yezh. Tamm-ha-tamm e steuz iskisterioù 'zo ha zoken fazioù 'zo, hag e teu ar frazennoù da vezañ gwevnoc'h ha brezhonekoc'h.

Hiziv em eus bet Kaier 66 PREDER, ennañ kentelioù graet e Kamp Rostrenen. Un dra vat eo gwelout tud yaouank o kenlabourat evel-se. Adsavet eo ar spered goude an diskar deuet da heul ar brezel. Ha kreizenn an adsav eo PREDER.

092 – RH da GE 24 12 65.

{428} Gouzout a ran en deus F. Kervella savet (pe emañ o sevel) ul levr da zeskiñ brezhoneg. Hogen ne ouzon netra muioc'h.

Kelennerien OBER o deus ar gwir, anat eo, da zibab al levrioù a blij dezho. (Etrezomp, ne gav ket din e vo an Dimezell Gourlaouen, an hini a labour ar muiañ, ali da gemer ul levr nevez). SADED en deus ar gwir ivez da ober un diskleriadur.

Pezh a zo a bouez eo mirout na savfe tabut dirak an holl ha kasoni etre an dud bodet e KUZUL AR BREZHONEG. O lenn burutelladenn Maodez Glanndour diwar-benn « Dafar-64 » e niverenn 5 STUDI HAG OBER, n'em eus ket kavet e oa ken garv ha ma'm bije kredet. Anzav a ra ez eus gerioù mat « e-leizh » en Dafaroù. Orin don displijadur beleien 'zo gant SADED eo ar pennadoù dihegarat skrivet gant G. Pennaod e-enep ar relijion. Hag ouzhpenn, evel ma verkit en ho lizher, ez eus « an dael etre an harzder hag an herder ».

Ra zalc'ho SADED da zifraostañ tachenn ar skiantoù. Gerioù a seblant iskis bremañ ne vint mui kavet ken iskis war-bouez bezañ lennet hag adlennet. Unan eus an araokadennoù bras graet gant

SADED eo diorren ar brezhoneg dre ar brezhoneg, ha teurel ar galleg krenn er-maez, — prientiñ maread an unyezhegezh.

Un dra vat all eo derc'hel strizh d'an doare-skrivañ evel m'emañ ha lakaat evezh na ve torret reolennoù ar yezhadur.

Lenn a rafen gant plijadur darn eus poelladennoù ar skolidi.

093 – RH da GE 24 01 66.

Setu amañ dek stensil all. Karout a rafen mont buanoc'h, hogen ul labour hir eo, ha fellout a ra din ober anezhañ ken klok ha ken resis ha ma c'hallan.

094 – RH da GE 23 04 66.

{429} Trugarez evit ho lizheroù eus an 12, hag evit Danevelloù 1965 S.A.D.E.D. O lennet em eus gant evezh ha dudi. Gwelout a ran o tont da wir pezh na oa bet nemet un huñvre : un aozadur start, o kreskiñ hag o vont war-raok, gant palioù hag hentennoù spis.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc'h stensiloù 1071-1080 ar Geriadur Istorel. Klask a rin kas deoc'h an 10 stensil da heul a-benn diwezh ar miz-mañ, hag an 10 stensil all ar miz a zeu.

Ret-holl eo lakaat an dud da blegañ da reolennoù ar reizhskrivadur hag ar yezhadur. Kelaouennoù ha levrioù 'zo a vefe mat ma ne vefent displeberet gant fazioù heñvel ouzh ar re graet gant bugale 7 vloaz er yezhoù a gelenner er skolioù. Karout a rafen lavarout da skrivagnerien 'zo : skrivit nebeutoc'h, ha tremenit muioc'h a amzer o peurzeskiñ ar yezhadur hag o kempenn doare-skrivañ ho skridoù.

094a – GE da RH 16 08 66.

Karet em bije skrivañ deoc'h abretoc'h hag aliesoc'h, hogen n'em eus ket bet goar d'henn ober. Koulskoude ez eus ur bern keleier dudius da gontañ deoc'h. An darvoud pouezusañ eo hep mar an emled gorrek, met didorr hag asur, eus emsav ar re yaouank. 30 skoliad e S.A.D.E.D. warlene, 50 er bloaz-mañ. An darnvuiañ eus ar re nevez n'edont ket en Emsav tri bloaz 'zo ; en o zouez ur feur uhel a Reterbreizhiz. Diwar ar re stummet a-walc'h emañ oc'h eгинаñ un ober politikel yac'h : brezhonek ha stadel (kentañ niverenn ur gelaouenn bolitikel hollvrezhonek a zeuy er-maez e miz du). Un nebeut luganoù zo krog mat da redek en-dro deomp : hini « Ur Stad Vrezhon » zo degemeret a-benn bremañ gant an holl en Emsav ledanañ ; unan nevez : « N'eus ket plas evit un emsav gallek e Breizh » a c'hallo degas un niver mat a dud yaouank war an hent mat.

Prometet eo bet kas deoc'h poelladennoù skolidi. Hon digarezit, gant kement a zo d'ober, n'hon eus ket gallet c'hoazh seveniñ hor promesa.

Keloù ho po moarvat kent pell ivez eus al labour kaset da benn e-pad KEAV. Ur c'hamp mat eo bet.

Pennabeg al lizher-mañ eo ur servij hon eus da c'houlenn diganeoc'h. E-ser ar c'hentelioù Yezhadur e vez meneget oberennoù eus an 19t hag an 20t kantved. Karout a rafemp o aroueziañ {430} diouzh ar reizhiad hoc'h eus savet evit ar Geriadur Istorel. Setu perak e kavot amañ ar roll anezho. Goulenn a reomp diganeoc'h menegiñ evit pep hini an aroueziadur hoc'h eus dibabet, pe an hini a aliit dibab. Ma n'eo ket goulenn re diganeoc'h, e karfen kaout ho respont ar buanañ gwellañ, rak ar stensiloù a dle bezañ tennet evit an 23 08. Ho tigarez evit dont d'ho tirenkañ.

Daoust ma n'emañ ket amañ al lec'h, e kredin degas deoc'h da goun an dale bras a zo gant ar Geriadur Istorel. Mar kendalc'homp e-giz-se ne vo ket echu a-benn ar bloaz 2000 ! Kemennet hon eus

d'an holl skolidi eus S.A.D.E.D. deskiñ skriverezañ ha stensilañ. Hag-eñ ne c'hellfe ket unan bennak ho skoazellañ ?

095 – RH da GE 19 08 66.

Setu amañ an arouezioù a ginnigan evit an oberennoù merket war ho follennoù. Ne ouzon ket hag aes e vo deoc'h ober atav gant 3 lizherenn evit oberennoù an 19-vet kantved, ha gant 4 evit oberennoù an 20-vet.

Keloù berr am eus bet digant Kamp Logivi-Plougraz. Un danevell hiroc'h a dle bezañ kaset din.

Plijout a ra din gwelout ez a S.A.D.E.D. war-raok. Plijadur ivez gouzout e vo ur gelaouenn bolitikel e brezhoneg. Setu aze an hent reizh.

Mont a ran ken buan ha ma c'hallan gant va Geriadur Istorel. Kalz klokoc'h eo bremañ eget na oa da gentañ, hag eurvezhioù a dremen an a-wechoù gant ur ger hepken. Trugarez deoc'h kinnig reiñ harp din. Hogen ne welan ket penaos e ve tu da skañvaat va labour. Klasket em eus harperien gwechall : muioc'h a amzer a lakaen da urzhiañ ha da reizhañ an notennoù a gased din eget n'em bije lakaet oc'h ober al labour va-unan. Hag evit pezh a sell ouzh ar stensilañ, n'eo ket kalz poaniosoc'h skeiñ ur stensil pa vezer boazet eget skriverezañ ur follenn.

Un dra all a vir ouzhin da vont buan gant va Geriadur : goulennet e vez diganin ober labourioù all, — labourioù pouezus ha dudius, hep mar, hogen kemer a reont amzer.

{431}098 – RH da GE 17 10 66.

Setu amañ 10 stensil c'hoazh eus va Geriadur Istorel (1131 da 1140). Echuet em eus ul labour hir evit Skol ar Studioù Keltiek amañ, ha spi am eus e c'hellin kas deoc'h, e-pad ur pennad da vihanañ, war-dro 20 stensil bep miz.

100 – RH da GE 19 12 66.

Setu amañ stensiloù 1171-1180 ar Geriadur Istorel.

Trugarez deoc'h evit niverenn diwezhañ PREDER ha poelladennoù ha kentelioù SADED. Troidigezh Descartes gant Even a hañval bezañ mat. Lenn a ran gant evezh kentelioù SADED. Ar c'hentelioù Douaroniezh diwezhañ a zo e-touez ar re wellañ graet betek bremañ.

100a – GE da RH 26 12 66.

Emaon o paouez degemerout ar stensiloù 1171-1180. Ho trugarekaat a ran. **Pred**er a ya war he fouez. Va-unan en em gavan c'hoazh er penn anezhi ; berr an amzer a c'hallan gouestlañ dezhi, rak traoù pouezusoc'h, mallusoc'h da nebeutañ, a lakaen da dremen a-raok. Koulskoude, niverenn gentañ ur rummad nevez zo dindan ar wask : LAVAR 01, gouestlet da gudennoù al lavar hag ar yezh.

Tra bouezus da'm meno : dont a ra er-maez e genver kentañ niverenn ur gelaouenn bolitikel viziek : **Emsav**. Moarvat eo degouezhet ganeoc'h ar paper bruderezh. Amañ kevret e lakaen ur skouerenn eus an niverenn gentañ-se.

E gwir, ul labour talvoudus zo bet sevenet e Roazhon, ha n'emañ an traoù evit c'hoazh nemet en o derou. Evit ar wezh kentañ, a gredan, eo diazezet ent-reizhennel an tremen adalek ar boblañs betek lec'hioù oberiek an Emsav. Ar skolidi degemeret gant ar **C'helc'h Debauvais** a vez endalc'het da dremen an **Trec'h Kentañ** da fin o eil bloavezh-studi ; div gentel eus ar « Cours Élémentaire » a rankont studiañ bep sizhun, — ar poelladennoù a vez kaset da reizhañ d'an Dim. Gourlaouen.

Ouzhpenn al labour-skol e vez fiziet enno labourioù all a bep seurt. Tamm ha tamm e vezont anavezet gant tud ar stern, ken na chomo ket {432} ar re-mañ en entremar ur wezh gounezet an T.K. gant o skolidi : lakaet e vezont da enrollañ evel skolidi e S.A.D.E.D. ha war un dro e vez fiziet enno ur gefridi resisoc'h en unan eus ar skourroù obererezh. Goude bloaz dre vras e vezont lakaet en ur garg. Bennozh d'ar reizhiad-se e c'hall **Emsav** mont en-dro ingal ha bezañ poent-loc'hañ un aozadur politikel gwirion, dezhañ da gefridi kemer perzh e buhez ar boblañs. Unan eus hon damantoù er mare-mañ eo en em varrekaat war gudennoù an armerzh. Tri armerzhour a vicher zo bremañ ganeomp ; unan a genlabour endeo abaoe tri bloaz evit sevel ar rummad Douaroniezh (laouen on o c'houzout e kavit mat ar c'hentelioù-se) ; an eil zo o pleustriañ dreist-holl war gudennoù ar c'henwerzh ; an trede zo skoliad c'hoazh, hogen un den oberiant ha tuet-mat ez eo hag a-benn bloaz pe zaou e vo gouest ivez da gemer perzh el labour politikel.

S.A.D.E.D. zo bremañ en e roud. 49 skoliad zo bet enrollet evit ar bloavezh-skol-mañ. Ar feur aketusted evit ar pemp prantad-studi kentañ a sav da 77,5 %, — pevar foent izeloc'h eget warlene, pezh a zispleger evel-henn : a) skolidi 'zo zo kargidi war un dro ha ranket o deus astaliñ en abeg da labour o c'harg ; b) enrollet e voe un niver a skolidi a oa o paouez tremen arnodenn an **Trec'h Kentañ** a-raok anavezout disoc'h an arnodenn, hag un nebeut anezho zo bet korbellek ; e gwirionez, tost an holl dud a zeuas evit tremen an **Trec'h Kentañ** a c'houlennas enrollañ e S.A.D.E.D.

Un evezhiadenn a reer (n'hon eus lakaet sifr ebet war an devoud) : ar skolidi wellañ ha, da heul, ar gargidi wellañ eo an dud nevez deuet d'an Emsav, dre ar **C'helc'h Debauvais** da skouer ; bugale ar vroadelourion n'int ket unvan dirak al labour : hañvalout a reont bezañ pe dalvoudek-mat pe zidalvoud hep nemeur a zerezioù etre ; hogen ur braspriziadur n'eo ken, a ve da spisaat ha dreist-holl da zezrannañ.

Dre vras enta hon eus tizhet palioù ar bloavezh-mañ ; zoken ez omp aet un tamm mat en tu all, rak kroget hon eus gant ul labour politikel foran, pezh na ziawelemp ket evel ken nes.

101 – RH da GE 04 01 67.

Trugarez evit ho hetoù a vloavezh mat hag evit niverenn gentañ EMSAV.

Krouidigezh EMSAV a verko unan eus darvoudoù pouezusañ ha gwellañ Istor hor bro. Aozañ ur strollad politikel n'eo ket hepken bodañ tud a youl vat. Stummañ speredoù tud eo kentoc'h e sell eus palioù resis. Ar mennad-se, a oa, gouzout a ran, unan eus mennadoù Debauvais, a welan sevenet ganeoc'h.

N'em eus ket ezhomm lavarout deoc'h e kredan startoc'h eget {433} biskoazh e rank ar brezhoneg bezañ ar yezh nemeti e pep emsav, politikel hag all.

Laouen-bras on bet gant ar c'heloù mat a roit din eus S.A.D.E.D.

102a – GE da Rh 21 02 67.

Spi am eus eo degouezhet **Emsav 2** ganeoc'h. Ar stensiladur zo fall, met an danvez a gemer neuz. Strivañ a reomp evit ma vo sammet al labour ar muiañ gwellañ gant ar remziad yaouank. Fazioù a raint moarvat, met n'eus hent all ebet.

Ha lavaret em boa deoc'h edo ur skoliadez eus S.A.D.E.D. o prientiñ ur studienn war hoc'h oberoù ? Ent-resis ez eo an titl anezhi : « Eus Fand da Vari-Vorgan ». Lennet em eus ar steuenn hag an drederenn gentañ eus he labour. Dudius e vo, a gredan. An hevelep plac'h eo a reas ar boelladenn war Abeozen embannet gant **Al Liamm** 116.

Emañ O[lier] M[ordrel] o tifreñ gant e Reverzhi Reizhskrivadurel. Hegel a lavar e c'hoarvez div wezh an darvoudoù, ar wezh kentañ evel tragediezh, an eil gwezh evel farserezh ; tragek e voe taol ar Falc'hun, pa voe un taol ouzhpenn eus ar C'hallaoued war an Emsav diskaret ; taol OM avat... An heuliad nemetañ evidomp e vo moarvat eztitladur unan eus hon izili ouiziekañ ; ar re yaouank a zalc'h

Kenurzh S.A.D.E.D. etre o daouarn n'o devo ket evitañ an denerded hon eus strivet da ziskouez outañ bete vremañ.

Bodadeg Vloaz S.A.D.E.D. a vo dalc'het e Roazhon d'an 12 meurzh. Mat an disoc'hoù hon eus da embann. Kresk a 58 % war niver ar skolidi ; feur aketusted 78 % (izeloc'h un tammig eget warlene).

103 – RH da GE 24 02 67.

Atav e vo tud o c'hoari gant an doare-skrivañ. Tud 'zo a chom bugale a-hed o buhez.

104a – GE da RH 06 03 67.

LAVAR 01 a dle bezañ ganeoc'h a-benn bremañ. Moarvat emañ {434} en niverenn-se va fennadoù diwezhañ kent pell gouestlet da studi al Lavar. An emgann politikel ne lezo ket ganin an amzer da brederiañ war dachenoù all. E gwir, n'ouzon ket pegoulz e vo tu da embann un eil kaier.

[...]

Goude ar rann 12 e teuy diouzhtu ivez un niverenn war an isdiorreadur, pouezus a gredan ; un diazez start zo enni d'an ober politikel brezhon.

105 – RH da GE 28 03 67.

Krog on da vat da studiañ LAVAR 01. Ar pennadoù, dreist-holl ho re ha re Goulven Pennaod, a zo a dalvoudegezh vras, un dalvoudegezh avat ha na vo komprenet nemet tamm-ha-tamm gant an darn vuiañ eus tud an Emsav.

105a – GE da RH 31 03 67.

Plijus ha kalonekaus eo deomp gwelout e priziit hor strivoù. Anzav a rankan ez eo ho lizher an hini kentañ o tegouezhout ganin gant meneg eus LAVAR 01, — hag e vo moarvat an hini nemetañ... Lavarout a ran koulskoude ez eus un dornadig tud hag a studi aketus ar pennadoù-se, hag en em vod evit o burutellañ etrezo : ar bodad emsaverion eus Roazhon. Un darn vat eus tud ar bagadig-se o deus kroget da zeskiñ brezhoneg tri ha daou vloaz 'zo, hag an holl zo gouest da ren kendivizoù ha daeloù war holl zanvezioù ar vuhez kêrel, ha dreist-holl ar politikerezh. Prouet eo bremañ e c'hell bezañ renet an dispac'h hiniennel dindan dri bloaz, ha pouezus eo. Strivañ a reomp da dermenañ ent-ouiziel kement pazenn a c'hell bezañ en dreuzfurmidigezh-se a-benn he ren gant an askorad gwellañ.

[...]

Kevret ivez e lakaan evidoc'h un nebeut teulioù gwazadurel evit reiñ deoc'h un alberz eus an doare ma labouromp.

[...]

Skolveur Hamburg (**Seminar für Vergleichender Sprachwissenschaft**) zo o paouez goulenn prenañ ar **Geriadur Istorel**.

108 – RH da GE 22 05 67.

{435} « Tonkad 66 » a gavan gwelloc'h ha pouezusoc'h c'hoazh eget an « Tonkadoù » all.

111 – RH da GE 26 07 67.

Setu amañ stensiloù 1281-1290 ar Geriadur Istorel.

Klask a rin kas deoc'h ar stensiloù 1291-1300 kerkent ha ma c'hellin. Hogen kalz labour a zo kouezhet warnon, da heul dizoloidigezh arroudennoù dianav betek-hen eus « Dismant Jeruzalem » hag « Amourousted an Den Kozh », a rankan lakaat e-barzh ur pikol levr yezhoniezh da beurlouañ er bloaz-mañ. N'eo ket en hañv-mañ c'hoazh e c'hellin kaout ehan-labour !

112a – GE da RH 18 01 68.

Ne'm eus ket bet tro da skrivañ deoc'h pellik 'zo. Un niver a draoù dudioz am bije bet da gontañ deoc'h meur a wezh koulskoude. Ha da gontañ keleier eus al labour. Evel a welit ez a hemañ war-raok timat bremañ. Tremenet eo a-benn bremañ ar bloavezhioù kalet ma chome ar savadur e silwink ha ma ranked bountañ bemdez war ar c'harr evit na chomfe ket chanet.

Kudenn bennañ 1967 e voe frankaat ar mulgul etre an derez mann hag an Emsav. N'eo ket fall an disoc'h, peogwir ez eus bet enrollet 79 skoliad gant **Kelc'h Debauvais** etre Roazhon ha Paris (an niver-se evel just ne vo ket embannet) ; ur roll labour start zo roet dezho, peogwir e tleont bezañ e-tro da dremen an **Trec'h Kentañ** goude c'hwec'h miz kentelioù ha 15 devezh studi leun. Goude an tri mizvezh skol kentañ ne oa nemet 15 % anezho ezrollet pe astalet (4 ezvezañs a zegas an ezrollidigezh). Ouzhpenn danvezioù an **Trec'h Kentañ** a lakaer war ar roll evel just evel m'hoc'h eus lennet war **Emsav**.

Unan eus kudennoù 1968 a vo krouiñ un niver a gargoù er framm bras a-walc'h evit an emsaverion nevez. Dre eurvad ez eus bet kavet un dornadig sternaterion ha zoken frammataerion e-touez skolidi S.A.D.E.D. ar bloavezhioù tremenet.

Marteze e ouzoc'h e teuy er-maez dizale un « dezenn » savet gant ur skoliadez eus S.A.D.E.D. war dudennoù Fand ha Mari-Vorgan en hoc'h oberenn. Embannet eo gant **Preded**. Adalek ar bloaz-mañ e vo arnodennoù diwezh bloavezh-skol e S.A.D.E.D. hag an dezenn-se a dalvezo evit gounit an eil graz.

An eil kaier eus LAVAR zo ivez koulz lavaret echu.

{436} 120 – RH da GE 16 09 68.

Setu amañ dek stensil kentañ Rann 15 ar Geriadur Istorel. Tost an hanter eus ar stensiloù a zo graet. Labourer em eus kalz war ar Geriadur e-pad an hañv, rak en diskar-amzer hag er goañv em bo labourioù all da ober, ha ne c'hellin ket gouestlañ kement a amzer d'ar Geriadur-se.

122 – RH da GE 28 10 68.

Trugarez deoc'h evit Danevell Devezhioù Studi an Deskadurezh Vroadel ha niverenn PREDER 99-100, am eus bet hiziv.

Stensiloù Rann 15 ar Geriadur Istorel a zo graet betek ar bajenn 1458. Evel ma kreden, on bet karget da seveniñ labourioù yezhoniezh e « Skol ar Studioù Keltiek » evit ar bloavezh-skol nevez, a gemero kalz eus va amzer. Emaon o tivankañ amprouennoù ul levr a ouzhpenn 400 pajenn er sizhunioù-mañ, ha ret eo bet paouez da labourat war ar Geriadur Istorel. Adkregiñ a rin kerkent ha ma c'hellin. Ober ar stensiloù a vank evit peurechuiñ ar c'haier, 42 anezho, a gemero daou viz da vihanañ. N'on ket siwazh evit mont buanoc'h.

Em Geriadur Istorel em eus dastumet war-dro 35 frazenn, enno ar ger **stad**. C’hwec’h rann a zo : 1. doare-bezañ. 2. micher, dere kevredigezhel. 3. renk, pompad, klod, splanner. 4. aozadur politikel. 5. doujañs. 6. lorc’h, foug, levez.

Ar ger (rann 1) a gaver evit ar wech kentañ e : C. **stat**, tr. « estat, lat. status ». Er rann 4 n’eus nemet skouerioù tennet diouzh GReg., o teraoùñ gant : GReg. p. 372 stadou, tr. « état, royaume, empire ». Ur skouer all, eus an 18-vet kantved ivez, a zo lakaet er rann-se, dre fazi, a gav din bremañ : BD.4470 bezañ {437} bet koñseilher e-barzh e nep seurt stado. Hep mar e tlefe bezañ er rann 3, e-kichen : BD. 1370 daoust d’an holl **stado** o deus e-barzh ar bed-mañ ; ha : BD. 4487 ne dle den kemeret re a garg na **stado**. Ur skouer all hepken a zo, eus an 20-vet kantved : NOTK.p. 145 yezh an embannoù graet gant ar **Stad**.

N’eo ket kalz a dra, evel a welit. Ar ger **stad** a zo bet lakaet gwregel gant Vallee, dre’n abeg ma lavarar **e stad vat** (GReg.p. 372 emañ e **stad** vat ; BD.681 en **stat** vat.) Koulskoude e kaver : GReg. p. 372 an tri **stad** eus ar Rouantelezh, tr. « les trois Etats du Royaume » ; BD.4311 d’ar brasañ **stat** an enor zo dleet. Fur eo, a gredan, heuliañ Vallee.

Embannet e vo war AR BED KELTIEK ar c’heloù kaset gant Rann ar C’helaouiñ bep tro ma vo tu. Daou skoilhig a zo : ne gaver ket atav lec’h a-walc’h en niverenn evit embann kement tra a garer ; hag alies e teu ar c’heloù re ziwezhat, n’eo ket dre fazi ar c’haser, hogen o vezañ ma rank ar stensiloù bezañ graet kalz amzer a-ziaraok (n’eus nemet « Keleier ar miz » a vez stensilet d’ar poent diwezhañ, ha c’hoazh e tamaller da ABK, gant gwirionez, reiñ keleier diamzeret).

Moarvat en em c’houlennit petra a ra PREDER ha perak n’eo ket deuet er-maez c’hoazh ar Rann 15.

Ur strobard bras a stensiloù, a zo bet lavaret din dec’h e Roazhon, a ve o c’hortoz e-kichen al liestennerez. Ur mulgul zo bremañ e par an tennadur. Klaiñ eo bet an tiegezh Mee a-bezh e diwezh ar goañv, — hag ar fazi zo bet graet gant hor Rann an Embann chom hep deskin ar vicher dennañ da izili yaouankoc’h ; ur benveg tredan eo, kizidik a-walc’h, hag ar vreudeur Mee o deus diegi ouzh e lakaet etre daouarn deskarded.

Evel a welit gant an niv. 102 o paouez dont er-maez emañ ar mekanik o tignonian. Spi mat zo da gaout enta.

N’hon eus ket lorc’h da gaout gant an niv. 102-se. Lezet e vez ar re yaouank d’en em zibab o-unan penn-da-benn bremañ. Ne welan ket kenent tra a embannont, — henn anzav a rankan, pezh a laka saotr hep mar war va enor a rener kelaouenn. Koulskoude, daoust ma c’houzañvan o welout a-wechoù moc’haj ha fazioù en o embannadurioù (ned eo ket gouzañvidigezh didrouz avat), e kavan gras o welout ar gelaouen o tremen ar skluz hag o kemmañ remziad {438} hep re a vourboulh, — darvoud rouez a-walc’h en Emsav.

Emaon o paouez degemerout niv. 125 ABK. Trugarez a lavaromp deoc’h evit ar pennadoù-barn ergorek a embannit bep taol diwar-benn **Emsav** hag hon labourioù all.

[...]

Deuet mat-kenan e vez bepred ho Notennoù Yezh d’an holl e Skourr an Deskadurezh. Ar pennadoù Istor troet diwar La Borderie zo bet prizius da skolidi S.A.D.E.D. eus ar rummad Istor evit sevel o foelladennoù kentañ.

En niverenn-mañ e kavan pouezus pennad A. Heussaff a-zivout ar Ouezoniezh. Dres en dalc’h prientiñ ar bruderezh evit eizhvet bloavezh-skol S.A.D.E.D., hon eus pleustret war arguzennoù heñvel pa voe keloù eus ar rummadoù a ouezoniezh. Amañ kevret an teul-kelaouiñ o kemenn doareoù an 8th bloavezh-skol-se. Marteze e tennot danvez evit un notennig en ABK.

131 – RH da GE 25 09 69.

Kas a ran deoc'h dek stensil kentañ Rann 16 va Geriadur Istorel.

Daleet eo bet va labourioù er bloaz-mañ gant ar Skol-Hañv aozet amañ gant Skol ar Studioù Keltiek. Karget e oan bet da ober kentelioù ha ret eo bet din tremen kalz amzer gant an dra-se.

133a – GE da RH 08 10 69.

Trugarez evit ho kasadennoù. Da gentañ hon eus da c'houlenn digarez diganeoc'h evit keid-all a zale war embann ar Rann 15. Pa lavaren deoc'h em lizher eus ar 05 05 e oa o tont er-maez dizale... Hervez a lavar din an embannerez ez eo bremañ prest da vezañ kaset d'ar goumananterion.

Trugarez ivez evit an Notennoù a embannit war ABK a-zivout **Emsav**. Moarvat ez eus diforc'hioù etre ar yezh arveret gant skrivagnerion **Emsav** ha yezh **Gwalarn** ; ne gav ket din avat ez int disheñvel diouzh an diforc'hioù a zo etre ar yezh politikel hag ar yezh lennegel er broioù all. Ar voger etre **Emsav** hag ar re a lavar ne gomprenont netra enni n'emañ ket e par ar yezh met e par ar mennozioù, re anat eo. Met, evel ma lavarit ervat, n'eo ket ar wech kentañ ma c'hoarvez kement-se e Breizh.

Evel ma welit dre **Emsav** e krogomp bremañ gant al labour {439}brudañ ha tuta war-eeun e-touez an dud. Prest eo ar binvioù retañ evit al labour-se : n'eus aters ebet ken a-berzh forzh pe genvroad, a-berzh forzh pe estren ivez, na vemp ket gouest da reiñ dezhañ ur respont hervez poell an Emsav. C'hwec'h miz 'zo e chome c'hoazh un nebeut tachennoù n'hor boa ket diluziet ha dav e oa dimp lakaat hon troad warno gant evezh. Sklaeraet int a-benn bremañ hag hon darempredoù kentañ gant al leurenn foran zo kalonekaus. Amañ kevret e kavit al levrenn c'hallek a reomp ganti el labour gwastaderezh-se. Evel ivez ma komprenit dre bennadoù 'zo, hon eus ranket en em zizober diouzh « izili » 'zo, a oa mat ganto hon ambroug keit ha ma chomemp war dourioù sioul an aod, nemet o deus kilet en ampoent m'en deus al lestr troet penn etrezek an donvor.

A-du krenn emañ gant ho pennad a-zivout ar geriadurioù war ABK diwezhañ. Kemer sol war ar galleg evit studiañ ar brezhoneg ha termenañ e c'herioù zo an hevelep tra ha klask bezañ Brezhon e-barzh ar framm gall. Splann eo an dislavar en emzalc'h-se, ha c'hwitet en deus kement embregerezh renet gant ar spered-se. Ar re a zo gant ar spered-se zo dic'houest avat, peogwir dres emañ ganto ar spered-se, da verzout e troont war an hevelep kelc'h ha luskadoù c'hwitus an tremened. Tud Galv^{liii} da skouer a gred o deus ijinet un doare nevez da saveteiñ ar brezhoneg.

Gout a ouzoc'h moarvat en doa K[uzul] A[r] B[rezhoneg] goulennet bezañ degemeret e **Galv** ? Un taol troad eus ar c'haerañ o deus paket en o fenn a-dreñv. Nac'het eo bet outo war zigarez ma oa kilstourmerion ha danvez faskourion en o zouez. Poanuis eo moarvat hent an Emsav, n'eo ket bourrus bepred ivez hent al ledemsav.

^{liii} Aozadur lusket gant an Union Démocratique Bretonne (UDB) goude 1968 evit arc'hañ gwirioù ar brezhoneg. *Sl. Emsav* 72.404 (1972) & 84.442 (1973).

136a – GE da RH 07 01 70.

Gab Chérel en deus kinniget kenlabourat gant Pierrette Maze en embannerezh **Preder**. Gwelet e vo ha dont a ray a-benn da zisac'hañ ar gelaouenn. War a hañval e kas an traoù war-raok. Emañ o paouez echuiñ unan eus an div dezenn a zifenna a-benn kaout graz an Drevouriezh. Ul labour war e vicher eo.

A-hend-all en deus kroget da dennañ ar Rann 16. En doare-se e teuy houmañ er-maez kerkent hag echu ar stensiloù.

Emsav a ya mat en-dro. Kreskiñ a ra ingal niver ar goumananterion ha skrivagnerion nevez a grog da reiñ pennadoù. Diouzh va zu e prientan ur geriadur gallek-brezhonek (ha moarvat brezhonek-

gallek) eus ar politikerezh. Kement-se war c’houlenn an danvez emsaverion : ar re-mañ a dremen buan eus ar yezh voutin da yezh ar politikerezh ha seurt benveg a ziskouez bezañ diziouerus dezho.

{440} Keneiled **Kelc’h** Debauvais zo o prientiñ embannadur ul levr-deskiñ eil bloavezh.

137 – RH da GE 20 01 70.

Setu amañ dek stensil (1561-70) eus ar Geriadur Istorel. Ar stensiloù a zo graet betek 1582, ha spi am eus e vo echuet holl stensiloù ar Rann 16 a-benn derou ar miz a zeu.

Plijadur a ra din kaout keloù mat eus kresk EMSAV, ha plijadur ivez lenn e vo embannet ul levr-deskiñ eil bloavezh gant Kelc’h Debauvais.

Hiziv eo degouezhet ganin PREDER, gant studiaden Y. Cherel war ar buoc’haned.

138 – RH da GE 24 01 70.

Setu amañ dek stensil evit ar Geriadur Istorel (1571-80).

Marteze hoc’h eus bet ul lizher digant ar C’helenner H. Wagner, o c’houlenn ar rannoù eus ar Geriadur Istorel a zo bet embannet betek bremañ. H. Wagner, unan eus gwellañ keltiegourien hon amzer, en deus studiet kalz ar brezhoneg en amzerioù diwezhañ. Krediñ a ran ez aio da Vreizh hevlene. Un dra a bouez e vefe kaout ur greizennig studioù brezhonek e Skol-Veur Béal Feirste. Emañ bremañ ar Skol-Veur o klask prenañ levrioù brezhonek muiañ ma c’hell.

146 – RH da GE 08 10 70.

Setu amañ dek stensil c’hoazh evit ar Geriadur Istorel.

Talvoudus e vo, a gav din, an Dafar Geriadur ar Yezh arnevez, d’ar re da vihanañ a fell dezho studiañ.

{441} 150 – RH da GE 11 01 71.

Setu amañ an eil strobard stensiloù evit Rann 18 ar Geriadur Istorel.

Lennet em eus gant dudi ho pennad « Ar paradozioù kollet » war niverenn 142 AL LIAMM.

152 – RH da GE 19 02 71.

Setu amañ 10 stensil evit ar Geriadur Istorel (1731-1740).

Va gwellañ a rin evit menegiñ labour EMSAV, hag hini PREDER, war AR BED KELTIEK. Kement a draoù a vez embannet avat e brezhoneg ma ne zeuan ket a-benn d’o lenn buan a-walc’h.

^{liv} *Titl niv. 142 Al Liamm oa : JUBILE ROPARZ HEMON. Kinniget oa dezhañ da geñver e zek vloaz ha tri-ugent. Da genlabourerion e voe Arzel Even, Abanna, Maodez Glanndour, Alan E. Ar Berr, Anjela Duval, Br. Turiav, Joelle Kermoal, Yann Mikael, Pierrette Kermoal, Nannig Ar Mee-Cherel, G. Pennaod, Wolfgang Dressler. Ur studienn war **Gwalarn** oa ivez, tennet eus **Emsav**.*

154 – RH da GE 09 04 71.

Setu amañ dek stensil c’hoazh evit ar Geriadur Istorel (1751-1760).

Daleet eo bet va labour, rak trubuilh am eus bet gant va daoulagad, am eus ranket diskuizhañ. War a lavar din al lagadour, n'eo ket grevus. Hogen ret eo din teurel evezh.

Ur pennad amzer 'zo, ho poa meneget din e vije tu marteze da gavout tud evit skeiñ ar stensiloù. Skeiñ stensiloù eo a skuizh muiañ va daoulagad.

{442} Evit skeiñ stensiloù ar GERIADUR ISTOREL, e vefe mat, — mar deus tu, — kaout un den aketus-meurbet. Betek bremañ, n'anavezan nemet an It. de Bellaing a zo barrek da seveniñ labour a-zoare.

Lavarit din, mar plij, ar pezh a soñjit. Anat eo e kendalc'hin da skeiñ ar stensiloù va-unan keit ha ma c'hellin.

154a – GE da RH 14 04 71.

Spi 'm eus ez a mat bremañ gant ho yec'hed. Evit a sell ouzh ar stensilañ, ez eus bremañ un niverig a dud barrek d'ober labour kempenn. An darnvuiañ avat o deus kargoù resis en E.S.B. ha ne vent ket evit sammañ labour ouzhpenn. Un diskoulm a welan koulskoude. Abaoe bloaz e vez fiziet stensilerezh **Preder** en tad Turiav (Gw. Ar Menteg — Abennez). **An ardivink denel**, etre traoù all, zo bet skoet gantañ. Deuet eo a-benn d'ober labour koulz lavaret disi, — ur splot all eo emañ o chom nepell diouzh Kastellin, e Lennon, hag aes eo en em gavout ha gwiriañ kement a ra (adlenn ar stensiloù, o reizhañ, hag all). Amzer vak forzh pegement en deus, o vezañ ma n'en deus ket ezhommoù bras a-fet bevañs, m'en deus un tammig leve klokaet gant ar goprou a ro **Preder** dezhañ, ha barrek eo da gas al labour buan war-raok. Bennozh dezhañ, evit a sell ouzh ar stensilañ da nebeutañ, he deus **Preder** gallet azloc'hañ dillo evel m'he deus graet. An It. de Bellaing a oa deuet a-benn d'ober labour disi, hogen ret e oa gortoz mizvezhioù evit gwelout penn an trevell ganti.

Un dra all : gwelet hoc'h eus marteze war **Emsav** meurzh e oa bet divizet prenañ dafar embann nevez gant S.A.D.E.D., — peogwir ez eo chomet e kerz an aozadur-se emelloù an embann e-barzh E.S.B. War a'm eus klevet e vo moarvat prenet un ardivink offset Gestetner. Hep mar e vo plaenaet ur bern diaesterioù gant an diskoulm-se. Seul well ma vo ur benveg eus ar seurt arnevez na c'houlenn ket digant ar skriverezh plediñ gant ar stensiloù (stensil aluminiom ebet enta, — c'hwi oar ez eo diaes-tre reizhañ ar mankoù-skeiñ war ar re-mañ). Ezhomm zo hepken eus paper hag ul lietenn arbennik war ar skriverezh, evit ma ve du-mat ha fraezh al lizherennoù. Da c'hortoz e vo tu da skeiñ gant ar skriverezh ordinal hon eus. En un eil lankad e vo moarvat prenet ur skriverezh gant arouezennoù liesseurt, rak e-tro daou vilion lur kozh e koust ar benveg offset.

155 – RH da GE 26 04 71.

War wellaat ez a va daoulagad, ha spi am eus e c'hellin {443} kas deoc'h an 30 stensil da glokaat ar Rann 18. Goude se e kasin deoc'h, sur a-walc'h, un destenn skriverezh. En doare-se marteze e vo tu da labourat buanoc'h.

Un dra vat e vefe da S.A.D.E.D. kaout un ardivink embann dre offset. Mui-ouzh-mui e vez graet gant seurt ardivinkoù e pep bro. Dreist eo al labour d'an hini graet gant liesskriverezh, koulz ha labour moulet, gwelloc'h zoken a-wechoù.

162a – GE da RH 08 01 72.

Laouen omp o welout he deus **Al Liamm** divizet adembann lod eus hoc'h oberennoù. Spi 'm eus e kendalc'ho gant an hent mat-se hag e vo tu kent pell da zastum, e-kichen ho parzhonegoù hag ho kontadennoù, ho pezhioù-c'hoari hag ho skridoù a breder emsavel. Gortoz a reomp bepred adembannadur **Ur Breizhad oc'h adkavout Breizh**.

163 – RH da GE 14 01 72.

Ur Breizhad oc’h adkavout Breizh a dle bezañ adembannet gant AL LIAMM hevlene.

Kalz eus va amzer er mizioù-mañ a ya gant kempennadur va YEZHADUR ISTOREL. Savet em boa an dornskrid e galleg, pezh na blije ket kalz din. Bremañ avat o deus renerien Skol ar Studioù Keltiek goulennet diganin lakaat an dornskrid-se e saozneg. Plijout a ra din gwelloc’h aozañ al labour e saozneg, daoust ma karfen gwelloc’h c’hoazh e aozañ e brezhoneg. Ul labour hir ha tenn eo, rak abaoe an amzer ma’z eo echu ar skrid gallek, em eus dastumet kalz danvez, ha bez’ ez eus bet ivez labourioù an Ao. Fleuriot ha re all, o deus taolet sklerijenn war anaoudegezh an henvrezhoneg.

163a – GE da RH 19 01 72.

Disul hon eus bet tro, embanner **Preder** ha me da gomz eus {444}raktresoù ar gelaouenn. Goude studiañ ar gudenn gant an deñzorier, e kav dezhañ e vo tu a-raok pell da voulañ niverennoù ’zo eus **Preder**. Soñjal a ra er **Geriadur Istorel** da gentañ-penn. Gwell-ouzh-gwell ez a gwerzh ar gelaouenn, — evel kement embannadur brezhonek er mare-mañ. A-hend-all e vo diwar vremañ ur c’heneil oc’h ober tro al levrdioù evit fiziout skouerennoù enno : gortoz a c’hellomp neuze ur c’hresk herrekoc’h c’hoazh war ar gwerzhioù. Peogwir e kasit bremañ ar G.I. e stumm follennoù skriverezet, e vo tu d’o fiziout war-eeun er mouler.

Evit doareoù ar moulañ, e rakwelan un nebeut poentoù : ar vent a ve 21/27 cm, ha daou vann war bep pajenn (tri bann zo e **Geiriadur Prifysgol Cymru**, hogen kalz diaesoc’h e tle bezañ labour ar voulerion, hag arabat goulenn re digant re Vreizh).

Evit ar Rannoù embannet endeo, e soñj Gab Cherel e vo mat ivez o adembann e stumm levrioù moulet, — dre an arbenn ma’z eo aet skuizh ar stensiloù goude daou adtennadur. Ar gudenn a ve neuze houmañ : hag adembannet e vent evel m’emaint pe gant klokadurioù ? Moarvat hoc’h eus berniet fichennoù nevez a ve da ebarzhiñ er Rannoù kentañ.

Karout a rafen kaout ho soñj a-zivout an holl draoù-se.

164 – RH da GE 31 01 72.

Un dra vat e vefe moulañ ar GERIADUR ISTOREL, hag ar vent 21/27 cm a vefe tost an hini implijet betek bremañ.

Ma vefe adembannet ar Rannoù kentañ, e vefe ret klokaat. Hogen ul labour bras e vefe evidon, hag evit bremañ, sammet evel ma’z on gant va YEZHADUR ISTOREL (hep menegiñ kendalc’h ar GERIADUR ISTOREL), ne c’hallfen ket dont a-benn.

Daou vann, a gredan ivez, a vefe gwelloc’h eget tri bann.

164a – GE da RH 31 05 72.

Moarvat ez eo aet an turmud betek ennoc’h : keneiled ’zo zo fromet er mare-mañ pa hañval tud ar **Skol-veur** c’hall mennet d’en em glevout evit sevel un doare-skrivañ nevez. Warlene endeo e oan bet pedet war un dro gant « skrivagnerion » all da gemer perzh en o emvodoù. Goude ar respont a’m boa graet, a gaver embannet war **Emsav** mae 1971, n’o deus ket kredet dont un eil gwech da’m fediñ. War a’m eus klevet nevez ’zo digant Y. Olier ha G. Pennaod e kendalc’h an emvodoù. Pennaod ne wel ket, mard emañ Falc’hun, Denez, Fleuriot ha kenseurted o klask en em glevout hiziv, n’eus ganto nemet damantoù micherel a-berzh {445}kargidi e gopr gant ar Stad c’hall. O hent ha hent an Emsav n’o deus chañs ebet da gejañ biken. Mar kav Goulven e emsav hag e c’hopr gant joaioù ar yezhoniezh pur, n’eo ket an trede hent a ginnig-eñ e stumm ur skrivadur gouezoniell a unvano an daou all^{lv}.

^{lv} Dre ar goapaerezh ez eas evit gwir Goulven Pennaod, evel ma tiskouez an arroud-mañ eus al lizher a skrive din d'ar 04 06 71 :

« Ne ouzon ket c'hoazh petore disoc'h ac'h eus kavet evit ar vrizhkudenn-se. Mard on pedet [*d'an emvodoù "skrivagnerion" usveneget*], ha mard on evit mont (a zo un afer all !) e kav din e livirin an dra-mañ dezhe : "Arabab takonat, rak un takonadur a vije da adwelout a-raok ugent vloaz. Bezomp progresisted dizaon ha fardomp brezhoneg an 21st kantved ! Setu an doare reizh nemetañ d'e ober." Ha me da ginnizien VA reizhskrivadur, an hini gwirion siantifik ha tout :

Yr rwe øz a Hiberni / en dwa yr v̄erx da **dimediñ** / øz ar p̄isezed ar vrawaṽ / hi wa e h-anw Enora. / Gand elejθ wa bed guleved / ag oλ e want bed distawled... yr minih̄ en yr xwad.

Ha ne vije ket brav ???

Bezomp sirius. Ne welan ket perak e vije kemmet an disterañ tra. Nep piv bennak en deus desket ar yezh en un doare dereat zo gouest d'he lenn petra bennak e ve he skrivadur : moulomp dek gwezh muioc'h egete ha ne vo kudenn ebet evit an dazont. Poent echu. »

165 – RH da GE 24 06 72.

Dizale e kasin deoc'h dibenn al lizherenn K. Dalc'het on bet er mizioù-mañ gant prientidigezh va Yezhadur Istorel, a rankan treiñ e saozneg, hag a zo ennañ danvez ur pikol levr etre 400 ha 500 pajenn.

Tud'zo o deus skrivet din a-zivout kudenn an doare-skrivañ. D'an holl em eus respontet heñvel : arabab kemman netra. Kalz amzer a vez kollet evel-se, pa'z eus kement a labour talvoudus da ober war bep seurt tachennoù. Dre eurvad, e kendalc'h tud poellekoc'h gant an embannadurioù.

167 – RH da GE 04 10 72.

Gant plijadur em eus lennet kentañ niverenn TALM, « Un Hent hag un Dremmwel ».

{446}170a – GE da Rh 13 01 73.

Moarvat hoc'h eus degemeret ur gasadenn a-berzh S.A.D.E.D. gant glaouskrid ar respont da Honoré ha Danielou^{lvi}. A-viskoazh hon eus diskuliet touell ar stourm evit ar yezh war diazez ar frammoù gall. Ur stourm diazezet war ar frammoù gall ne dalvez d'an Emsav nemet mar laka ar re-se en arvar, n'eo ket avat mar laka en arvar diazezoù an Emsav. Setu koulskoude pezh a ra **Kuzul ar Brezhoneg** hag an aozadurioù a zo o tilezel ar skrivadur peurunvan evel priz o c'hlenkadur er frammoù gall.

^{lvi} Sl. Emsav 72.390 (1972).

175 – RH da GE 22 03 73.

Echu eo va YEZHADUR ISTOREL, hag er sizhunioù-mañ em eus bet muioc'h a amzer da blediñ gant ar GERIADUR.

194a – GE da RH 17 10 73.

Da dud **Skol** an **Emsav** a nac'h kemman skritur ez asur P. Denez ez eo e genlabour gant dalc'hidi ar « skolveurieg » un doare d'o zouellañ ha d'o degas d'ar peurunvan, na ve ket kemmet. Hogen e genlabourerion nesañ (Kergoat, Le Gac) a sell ouzh an emglev etre Denez, Falc'hun h.a. en-dro d'ur skrivadur disheñvel diouzh ar peurunvan evel un dra hogos graet. Gortoz a rafed embannadenn an emglev evit luskañ ur gelaouenn a rafe gant ar skrivadur nevez.

Ne zeufen ket da gomz eus kement-se ganeoc'h ma ne soñjfen ket e c'hell va lizher talvezout d'un dra bennak. Hervez D. bepred, e ve R. Huon tuet a-walc'h da vont da heul ha da zegemer an doare-

skrivañ nevez. Tu zo da ziskrediñ war ar c'heloù ha da welout ennañ un tun a vruderezh. Hogen ur c'heloù gwir e c'hell bezañ ivez. [...]

O vont da heul an eil skolveurieg e vefe, ouzhpenn Al Liamm-kelaouenn, Al Liamm-embannadurioù, o deus c'hoazh ur roll a bouez. Bernout a ra na zilezfent ket ar peurunvan. O vezañ ma ra hoc'h oberennoù deoc'h an darn vrasañ, ha gwerzhetañ, eus al levrioù embannet gant Al Liamm, e c'hell ho levezon bezañ krennus war an dibab en devo R. Huon d'ober en deiz ma embanno ar **Skol-veur** he skrivadur nevez.

{447}195 – RH da GE 30 10 73.

Diskleriet em eus va c'hredenn a-zivout an divizoù evit adaozañ an doare-skrivañ. Skrivet em eus d'an Ao. Fleuriot ha da re all ez eo gwelloc'h chom hep kemmañ netra. Anat eo, ne vern petra a c'hallfe bezañ divizet ne rafe nemet lakaat rouestl ha dizurzh er yezh. Ha tud 'zo a fello dezho kemmañ c'hoazh.

Diouzh va zu e pouezin war rener AL LIAMM evit ma vo miret digemm doare-skrivañ ar gelaouenn hag he mouladurioù. Kemmañ a vefe taol ar marv evit ar gelaouenn hag he zi-embann, ha R. Huon a zo fur a-walc'h hep mar evit kompren an dra-se.

197 – RH da GE 01 12 73.

Ne gav ket din e teuio ar re a fell dezho kemmañ an doare-skrivañ a-benn d'en em glevout. Un dra vat hoc'h eus graet koulskoude o tennañ evezh R. Huon ha Maodez Glanndour war ar gudenn. Meneget em eus ar gudenn en ul lizher da R. Huon, o lavarout dezhañ e vefe kemmañ un dra bennak didalvoudekaat kement tra a zo bet embannet abaoe ar brezel.

199 – RH da GE 01 01 74.

Bep tro ma skriver din diwar-benn an doare-skrivañ e respontan : arabat kemmañ netra er brezhoneg unvan. Tud 'zo a gompreno marteze. Evit gwir, biken ne echuo an tabutoù : an dra-se am eus gwelet abaoe ma ran war-dro ar yezh.

200a – GE da RH 22 01 74.

A-zivout an doare-skrivañ e kendalc'h an itrikoù da vont en-dro. Ar rannvroeladur a hañval bezañ ur benveg galloudus da unvaniñ tud a oa fozioù don etrezo. Setu un arroud eus al lizher emañ o paouez kaout digant D. :

{448}Klevet 'm eus ez eus bremañ un emglev etre *Skol an Emsav, Al Leur Nevez, Galv*, hag all, abaoe ur sizhun. Fellout a ra dezho sevel ur « Gevredigezh ar Yezh » evel e Kembre. [...]

Evit pezh a sell ouzh ar reizhskrivadur e kav din e heulio S.A.E. tu an eilskolveurieg, moarvat ar re goshañ ne gemmint ket. Gwelet 'm eus Youenn Olier en deus lavaret din ne gemmfe ket. Diskouezet 'm boa dezhañ al lizhiri eskemmet evit gouzout soñj R. Huon, skrivet en doa da c'houde eñ ivez. Gwelet 'm eus respont R. Huon. Kavout a ra dezhañ ne vo ket emglev war bep tra, ha hañvalout a ra bezañ prest da zegemer ar c'hemmoù bet degemeret dija.

E-ser ar rannvroeladur e klasko ar galloud gall lakaat un niver bras a dud da zilezel ar yezh diazezet gant an Emsav abaoe derou an 19^t kantved ha, war zigarez distreiñ da yezh ar bobl, da ober « brezhoneg » eus un trefodach diarveradus. Afer an eilskolveurieg n'eo (goude ar skolveurieg kentañ) nemet ur bazenn eus ar raktres-se^{lvii}.

lviii *War un dro gant al lizher 200a e kasen da Roparz Hemon glaouskrid un destenn c'hallek savet war c'houlenn Raymond Tassel d'an 11 01 74 :*

Jusqu'aux années soixante, l'action pour l'introduction du breton dans les programmes de l'Éducation Nationale était le fait de quelques dizaines d'écrivains, de grammairiens et d'enseignants, et le Gouvernement la traitait par le mépris. Aujourd'hui les dizaines sont devenues des milliers, et le Gouvernement vient au devant du mouvement par la régionalisation.

Il importe donc plus que jamais de dénoncer cette « revendication culturelle » comme une impasse et comme un piège.

De quoi s'agit-il ? de rendre à une société le droit d'être enseignée dans sa langue ? Mais la langue pratiquée en Bretagne, notamment par les classes laborieuses, n'est pas le breton, il n'existe pas de société de langue bretonne. D'autre part, ce n'est pas le rôle de l'école de créer une société nouvelle, encore moins le rôle de l'école française de créer une société bretonne.

En fait, les « combattants de la langue » se servent d'elle comme drapeau du particularisme breton. Ils ne sont rien de plus que des provinciaux attachés à leur terroir demandant la reconnaissance officielle de leur particularisme. La logique de la revendication culturelle tient en ce marché proposé à l'administration française : « Traitez-nous en Bretons et nous serons Français sans réserve ».

La régionalisation vient combler leurs vœux. Certes, il leur faut faire des concessions. Par « breton », l'administration désigne les parlers locaux en voie d'extinction dans les campagnes de l'Ouest de la Bretagne, — et non pas la langue moderne pratiquée par les groupes marginaux dont le but est précisément de mettre un terme à cette administration. À mesure que celle-ci consentira à l'enseignement du breton, elle veillera à ce que la matière enseignée se rapproche des parlers locaux, — totalement impropres à une vie sociale moderne, — et ignore la langue moderne, la seule capable de se substituer au français dans l'ensemble de la vie sociale. Mais les « combattants de la langue » se montrent prêts aux accommodements : là où l'enseignement du breton s'organise dans le cadre de l'Éducation Nationale, ils prônent déjà le retour aux parlers locaux.

L'entrée du breton dans les programmes scolaires parmi d'autres matières d'intérêt local est un point très secondaire de la politique de régionalisation. Elle est, comme l'ensemble de la politique de régionalisation, un piège où vont donner nombre de Bretons, une voie de garage où l'administration les aidera à s'enfoncer et à se maintenir dans l'illusion de leur « combat culturel ».

201 – RH da GE 05 02 74.

A galon vat e rofen d'an Ao. A. Durand aotre da adembann an eizh niverenn gentañ eus GWALARN. Koulskoude, ne c'hallan reiñ aotre nemet evit va oberoù-me. N'on ket evit reiñ aotre evit oberoù ar genlabourerien. Un dra all a zo : GWALARN a oa da gentañ ur stagadenn eus BREIZ ATAO. Ne gredan ket e vefe eneberezh a-berzh nikun, hogen ret e vo d'an A. Durand divizout petra a c'hell ober.

Kenderc'hel a ran da skrivañ d'ar re a c'houlenn va ali a-zivout an doare-skrivañ ne vefe un emglev nevez nemet derou tabutoù gwashoc'h eget ar re a zo bet er bloavezhioù tremenet.

202a – GE da RH 25 02 74.

Treuzkaset 'm eus da Alan Durand ho lizher eus ar 05 02. Spi 'm eus ne vo diaester ebet gant an aozerion all. Er pleustr e kav din e vo a-walc'h gant aotre O. Mordrel ken evel skrivagner, ken evel atebeg **Breiz Atao**.

[...]

Un dra fur e ve a-berzh ar skrivagnerion a zo bet embannet o oberennoù gant **Al Liamm** sevel paperoù a lezenn evit ma vo dalc'het da furm diles an oberennoù-se en dazont. Evidoc'h a zo o vevañ er-maez eus Breizh, e ve mat e savfec'h ar paperoù-se e meur a skouerenn da vezañ fiziet en un niver a dud a sellit evel tud diogel ; o c'hefridi e ve difenn hoc'h oberoù e pep degouezh.

203 – RH da GE 11 03 74.

Prederiet em eus diwar-benn ar goulenn a rit en ho lizher (25.02.74). Va c'hredenn eo n'eus galloud ebet e seurt paperoù, zoken paperoù a lezenn. Un druez eo, hogen evel-se emañ. Ne

{450} c’hallan nemet skrivañ, pezh am eus graet, d’un niver a dud, o verkañ sklaer e kav din e tleer mirout an doare-skrivañ unvan hep kemm ebet. Hag heuliet e vo va ali, ne ouzon ket.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc’h kendalc’h dornskrid ar Geriadur Istorel (pp. 1291-1320).

207a – GE da RH 08 08 74.

A-benn ar fin eo echu plakennoù ar Rann 22 (Loveañ – Merenn). Tennet e vint kent dibenn ar miz hep mar.

Emañ **Preder** o prientiñ ivez daou levr : **Ar Priñs bihan**, diwar Saint-Exupéry, brezhoneg P. Kermoal (Gallimard a brest dimp kement a zo ret d’ober un embannadenn e livioù peurheñvel d’an hini c’hallek) ; **Talm 2**, barzhonegoù ha testennoù berr e komz-plaen ganin, barzhonegoù lakaet e brezhoneg gant A. Ar Berr ha ganin. Gant **Al Liamm** e vo embannet eil levrenn gontadennoù aozerion **Talm 1**.

Emaon o paouez kemer perzh e pemp devezh-studi war ar yezh en Oriant. Ur striv a reomp er mare-mañ da wellaat, n’eo ket kement-se hon yezh resis, met hon yezh voutin. Bodadoù zo bet war **Tri Boulomig Kalon Aour**, ar **Mabinogion** (testenn Abeozen), h.a. An holl, ha dreist-holl ar skrivagnerion, o deus graet o mad eus an devezhioù-se.

Keloù ebet evit ar mare eus fourgaserion an eilskolveurieg. Un dra zo anat-ouzh-anat : lakaet er-maez an daou pe dri den eus **Gwalarn** o deus kendalc’het da skrivañ hag an dud a labour ingal abaoe bloavezhioù kentañ SADED, ne ra nemet displeberañ brezhoneg an holl luskadoù a embann damantiñ dezhañ.

208 – RH da GE 18 08 74.

Plijet on bet o kaout ho lizher, o kemenn din e teuy er-maez dizale ur rann eus va GERIADUR ISTOREL hag oberoù all.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc’h kendalc’h dornskrid ar GERIADUR (1411-1440).

209 – RH da GE 12 01 75.

{451} E-pad meur a sizhun n’eus ket bet tu da gas lizhiri da Vreizh. Hiziv e kasan deoc’h 50 pajenn eus dornskrid ar GERIADUR ISTOREL (1441-1490).

Trugarez evit Rann 22 ar Geriadur. Va gwellañ gourc’hemennnoù d’ho merc’h evit he labour, a zo, a ouzon, ul labour tenn ha dizudi a-walc’h.

209a – GE da RH 21 01 75.

Ar gerig hoc’h eus lakaet en ho lizher evit Geno en deus he c’halonekaet moarvat, peogwir he deus divizet echuiñ plakennoù ar Rann 23 a-benn ar 15 c’hwevrer. Spi ’m eus ne chom ket re a vankoù en he labour. A-hend-all he deus asantet hevlene reiñ kentelioù brezhoneg e Lise Kastellin. Ur rumm skolidi a zeu eus ar 1^{añ} Klas, un eil rumm eus an Dibenn-studi. Gopret e vez evel ur gelenner, pe gentoc’h e tegemer an hanter eus an arc’hant roet d’ar c’helenner diskleriet evel « kelenner brezhoneg » hag eñ dizesk war ar yezh, — kemer a ra perzh er c’hentelioù evel skoliad, a-benn bezañ gouest da geenn, emezañ, er bloaz a zeu... Al levrioù a ra Geno ganto evit he c’hentelioù zo **Cours élémentaire**, ho levr **Grammaire**. Evit an eil bloavezh e ray gant kentelioù **Kelc’h Debauvais**.

N’ouzon ket ha degouezhet eo ganeoc’h niverennoù diwezhañ **Preder**. Me gav din o deus Gab Chérel hag e c’hoar kavet gwell gortoz fin an ec’hwel hag o c’has a-stroll. E c’hwevrer e teuy er-maez

un embannadur brezhonek eus Le **petit prince** gant Saint-Exupéry, troet gant Pierrette Mazé. Ar skeudennoù e livioù hon eus bet digant Gallimard. Un tañva eus an destenn hoc'h eus kavet marteze e niv. miz du **Emsav**.

A-hend-all emañ Goulven Pennaod o prientiñ embannadurioù all eus lennegezh Wened.

211 – RH da GE 24 07 75.

Ho trugarekaat a ran ha trugarekaat a ran ho merc'h ivez evit Rann 24 va Geriadur Istorel, a zo degouezhet amañ ar mintin-mañ.

[...]

Trugarez ivez evit an embannadurioù all a gasit din. Troidigezh {452} « Ar Priñs Bihan » am eus kavet mat. Graet eo aketus e brezhoneg reizh.

211a GE da RH 01 08 75.

Marteze e teuimp a-benn, n'omp ket evit gouzout pegoulz avat, da brientiñ un adembannadur eus ar **Geriadur Istorel** e stumm levrioù moulet. Pezh a vire ouzhipp a sevel hon tennadurioù betek ar poent-moulañ eo an diouer a rouedad-skignañ kenwerzhel hag a venvegadur-bruderezh. Emaomp oc'h ober taolioù-arnod er mare-mañ gant tri pe bevar levr (en o zouez **Ar Priñs bihan**). Hervez an disoc'hoù e tivizimp. Mar bez adembannet ar **Geriadur Istorel**, e vo moarvat klokadurioù da entoueziañ. Tu vo d'en em glevout neuze war an doare a zibabot d'ober al labour-se.

[...]

Emañ Pêr Denez o paouez c'hoari e zanvez sorser ur wech ouzhpenn. Ma n'en dije ket kaset tud **Kuzul ar Brezhoneg** d'e heul da glask emglev gant tud ar skolveurieg, n'he dije bet U.D.B. abeg ebet da ginnig an danvez emglev klasket e stumm un doare-skrivañ nevez. Bremañ eo brav dezhañ leñvañ.^{lviii}

^{lviii} An n-vet doare-skrivañ ijinet da zistroadañ ar reizhskrivadur peurunvan, graetanvet « morvannaoueg » diwar anv e aozer, oa un adstumm eus ar skrivadur kinniget gant Olier Mordrel un dek vloaz a-raok ; tennañ korvo a rae eus imbourc'hioù nevez ar yezhoniezh, dreist-holl eus studi ar c'hwezhennoù-dent gant Goulven Pennaod.

213 – RH da GE 13 01 76.

Trugarez ivez evit al levr diwar-benn ar Bonedoù Ruz^{lix}, am bije karet gwelloc'h koulskoude gallout lenn e brezhoneg.

Kavout a rae din em boa respontet deoc'h a-zivout kudenn adembannadur va Geriadur Istorel e stumm levrioù moulet. N'eo ket hepken klokaat a vefe ret, hogen koulz lavaret adober penn-da-benn. Ha siwazh, n'hallan ket bremañ, gant al labourioù a bep seurt am eus. Da gentañ-holl e rankan echuiñ ar Geriadur. Emaon gant al lizher S (hiziv gant ar ger SKOL).

An Dimezell I. Martin a skriv din he deus tost echuet pladennoù ar Rann 25.

^{lix} E.S.B., A. de La Borderie, Boris Porchnev, **Les Bonnets Rouges**, 10/18, Paris 1975, 352 p.

216a – GE da RH 31 03 76.

Fiziet eo bet ar plakennoù en tennerezh e derou c'hwevrer. An tenner avat zo hini **Skol-veur** ar Skiantoù e Roazhon : en ec'hwel emañ evel ar peurrest eus ar **Skol-veur** abaoe ar 15 c'hwevrer. Spi 'm eus e paouezo a ec'hwelañ gant fin ar vakañsoù, eleze a-benn dilun a zeu. War a lavare, en doa tennet an hanter eus ar Rann 25.

[...]

En deizioù a zeu e kasin deoc'h ur skouerenn eus **Talm 2**, a zo un dastumad barzhonegoù ha lavarou-plaen berr ganin. **Talm 3** a zeuy buan a-walc'h da heul : ur pezh-c'hoari gant ur skrivagner yaouank, Le Noallec.

217a – GE da RH 30 04 76.

Evel a welit n'eo ket gwall vat labour tennañ ar Rann 25. Gant an dizurzh a zo er **Skol-veur** (fiziet e vez tennadur **Preder** e gwazerezh-moulañ **Skol-veur** ar Skiantoù e Roazhon), ez eus bet lakaet un deskard d'ober al labour. Divizet hon eus en em gemer en un doare all hiviziken. Ar c'haier 26, a zo plaket, a vo moarvat tennet war ijinenn **Emsav**. Evit al levrennoù all, e vint marteze moulet. Dilun a zeu e'm eus emgav gant penn-oberiadur PRESSES BRETONNES Sant-Brieg evit studiañ ar gudenn.

[...]

Evel just e vo dav echuiñ embannadur ar GI a-raok soñjal en un eil embannadur klokoc'h. Petra emao'h e soñj ober ? Ar pep aesañ ha heboellañ e ve adkregiñ un eil « troiad » dre al lizherenn A.

[...]

Lakaat a reomp ivez war ar stern ur rummad troidigezhioù e stumm levrioù ivez. Al levr kentañ, **En ur c'hortoz Godot** gant Beckett, a zeuy er-maez hevlene. Emaomp o prientiñ ivez un doare **Barzhaz** gant pezhioù berr troet diwar meur a yezh.

218 – RH da GE 05 05 76.

{454} Ur c'holl amzer e ve din kregiñ diouzhtu gant un eil skrid eus ar Geriadur, adalek al lizherenn A. Labour a-walc'h am eus gant S, T, U, V, W, Y, Z. Va dornskrid a ya bremañ betek ar ger « start ».

218a – GE da RH 08 05 76.

Tro 'm eus bet da lenn ar pennad hoc'h eus embannet war **Al Liamm** a-zivout ar c'hensonennoù dibenn ger. Spi 'm eus en devo pouez a-walc'h war spered tud **Kuzul ar Brezhoneg** hag all evit ma paouezfent a glask foeltrañ un unvaniezh a zo, en anv unvaniezh o albac'henoù.

219 – RH da GE 16 05 76.

Trugarez deoc'h evit ho levr kaer « Diazerc'h », am eus bet en deiz all.

[...]

G.S. — Gant al lizher-mañ e kasan deoc'h kendalc'h dornskrid ar Geriadur (pp. 1751-1800).

221 – RH da GE 21 06 76.

Ho trugarekaat a ran evit al levr « Aon pe Ober Traoù ». An aozer a zo ennañ danvez ur skrivagner mat. Ar mouladur a zo kaer, evel hini levrioù all TALM.

Dizale e kasin deoc'h kendalc'h dornskrid va Geriadur Istorel.

224a – GE da RH 12 09 76.

Amañ kevret e kavot ur bajenn amprouenn eus ar Geriadur {455}Istorel graet gant mouler ar Baol, an hini en doa moulet al lizherenn A.

Evel a'm boa lavaret deoc'h e'm boa goulennet ur rakpriz digant Gwaskoù Breizh. Re ger eo bet : 40 F hor bije ranket gwerzhañ ar c'haier 64 p. Marc'hadmatoc'h a galz eo mouler ar Baol, pa c'hallor tremen gant ur priz a 18 F (ha marteze gant 72 p. er c'haier).

Gwelout a rit hon eus heuliet hoc'h ali hag adkemeret dik furm embann al lizherenn A. Un diforc'h hepken : ment ar pajennoù a vo hini TALM 2 ha 3 (ha niverennoù moulet **Predér** hiviziken).

Bremañ e chom da ziskoulmañ ar gudenn : piv a reizho an amprouennoù ? [...]

A-raok fin ar miz e tegemerot ur skouerenn eus **Asteriks e Breizh**, un albom bandennoù treset embannet e kenlabour etre **Predér** hag un embanner roazhonat. N'eo ket peurzisi an disoc'h, met dre- vras n'eus ket da glemm.

225 – RH da GE 16 09 76.

Ar bajenn amprouenn eus ar Geriadur Istorel hoc'h eus kaset din a zo graet mat. Sklaer-tre eo ar mouladur.

Klask a rin reizhañ an amprouennoù. Mar kavan re ziaes, re skuizhus da'm daoulagad, e lavarin deoc'h. Sur on ez asanto an Dim. Martin ober al labour. Koulskoude, gwelloc'h e vo mar gell bezañ graet ganin, rak hep mar e kavin amañ-ahont traoùigoù da reizhañ.

[...]

Plijadur a raio din kaout ur skouerenn eus ASTERIKS. Levrioù eus ar rummad-se a vez e gwerzh e saozneg.

228 – RH da GE 07 11 76.

Trugarez deoc'h evit an div niverenn diwezhañ eus PREDER. Embann Asterisk a zo mat, rak ezhomm a zo eus traoù evel-se e brezhoneg, disheñvel diouzh ar pezh a embanner peurliesañ.

{456}230 – RH da GE 01 01 77.

Trugarez evit Rann 27 ar GERIADUR ISTOREL. Moulet mat eo, hag ar golo a zo kaer.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc'h kendalc'h an dornskrid (2101-2150).

231 – RH da GE 17 01 77.

Setu amañ kendalc'h dornskrid ar GERIADUR ISTOREL (2151-2200).

[...]

Evit pezh a sell ouzh an doare-skrivañ, n'eus nemet ur reolenn da heuliañ : derc'hel start ouzh ar peurunvan. Gant ar re na zalc'hont ket d'ar reolenn-se, ne c'hell ket bezañ nemet dizurzh ha zoken tabut.

233 – RH da GE 28 02 77.

Setu amañ kendalc’h dornskrid va GERIADUR ISTOREL (pp. 2201-2250).

Bet em eus PREDER, an niverenn a zo enni ur studiadenn gant Pennaod a-zivout an henvrezhoneg^{lx}.

^{lx} Darleadurioù Kêrvreizh. Splet an henvrezhoneg evit ar yezh arnevez, Preder 203, Mae 1976 [1977].

235 – RH da GE 19 04 77.

Ma ne zirenk ket re ac’hanoc’h, kasit din, mar plij, an 32 bajennad kentañ eus ar Rann 29 da reizhañ. Reizhañ 64 fajennad war un dro a gavan ul labour hir ha skuizhus-tre.

{457} Spi am eus hoc’h eus bet ur skouerenn eus « Doctrin an Christenien », nevez voulet e Dulenn.

235b – GE da RH 25 04 77.

Emaon o paouez lenn ho pennad war Al Liamm 181 : « Ur geriadur unyezhek ».

Krediñ a ran ivez e vo un dra vat klokaat ar **Geriadur Broadel** hag e adembann. Ur graonell e vo d’ur geriadur klokoc’h na c’hell bezañ graet nemet gant ur pe lies geriadurour hag ur bodad arbennigourion. Un diazez e vo ivez evit yezh an diskleriañ gerioù. An doare berr hag eeun a arverit el lodenn embannet zo da vezañ studiet gant kement hini a ray ul labour heñvel en dazont.

Gwell e vo da’m meno na lakaat termenoù kalvezel :

– evit a sell o ster hag o arver, e viot en arvar betek re da lavarout traoù faos pe dispredet (en 25 bloaz tremen o deus gouezoniezh ha kalvezerezh kemmet kalz muioc’h eget en 200 vloaz a-raok ; ouzhpenn se, emaint o skarzhañ da vat an doareoù gwelout ha meizañ a chome c’hoazh a-ziwar-lerc’h an oadvezh rakgouezoniezhel, hag a rae an nav dekvedenn, ma n’eo ket an dek dekvedenn, eus speredegzh an darn vuiañ eus an dud). Gwelout a ran, da skouer, en ho GBRO^{lxi} : *psikoz* g. *-ioù*, « kleñved ar spered » ; un arbennigour a dabuto war ar ger « kleñved » hag a lavaro n’en deus ar « spered » netra d’ober aze. Arabat gwriat peñselioù nevez war dilhad kozh : gwell d’an dud chomet gant ar speredegzh rakgouezoniezhel ober gant « kleñved spered » ha lezel a-gostez « psikoz » a arverint a-dreuz forzh penaos. Mard eus un dra bennak d’ober evit ar brezhoneg, n’eo ket a dra sur e binvidikaat evel lavar rakgouezoniezhel. Roll ho **Geriadur Broadel** eo bodañ an termenoù o deus ar muiañ chañs da dreuzvevañ el lavar nevez ;

– evit a sell o stumm, e viot en arvar d’ober kinnigoù dislavarus kenetrezo pe dizegemeradus gant an arbennigourion a bledo gant danvez an termenoù kalvezel-se. Ur skouer eus an arvar kentañ : hervez ho **Gerioù etrevroadel**^{lxii}, e tleed ober gant *paranoiakad*, *paranoiakel* ; hervez ho NDBF^{lxiii}, gant *paranoeg*, *paranoek*. Ur skouer eus an eil arvar (c’hwit oar marteze emañ o labourat war ur c’heriaoueg eus ar vredoniezh) : unan eus an emelloù eo sevel ur reizhiad evit treuzskrivañ an termenoù a orin gresianek (pe latin) ; ar reizhiad-treuzskrivañ a rank bezañ eeun, gwevn ha diforc’hellek, unvan a-walc’h gant reizhiad-treuzskrivañ ar yezhoù all (a bouez eo, rak ar re a ra gant an termenoù-se a labour bepred war div pe deir yezh war un dro) ; setu ar reizhiad on degouezhet ganti evit a sell an termenoù a vredkleñvedoniezh oc’h echuiñ gant *-ie* pe *-ia* e Gl., Al., Sz., h.a. : daou rumm zo anezho, hervez ma n’o deus ket pe m’o deus deveradoù en *-iac-*, *-iak-*.

{458} Rumm kentañ : an termenoù n’o deus ket deveradoù en *-iac-*, *-iak-* :

Br.	<i>skizofreniezh</i>	<i>skizofren / skizofreneg</i>	<i>skizofrenek</i>
Gl.	<i>schizophrénie</i>	<i>schizophrène</i>	<i>schizophrénique</i>
Al.	<i>Schizophrenie</i>	<i>Schizophren</i>	<i>schizophren</i>
Br.	<i>epilepsiezh</i>	<i>epilepteg</i>	<i>epileptek</i>

Gl.	<i>épilepsie</i>	<i>épileptique</i>	<i>épileptique</i>
Al.	<i>Epilepsie</i>	<i>Epileptiker</i>	<i>epileptisch</i>
Eil rumm : an termenou o deus deveradoù en -iac-, -iak- :			
Br.	<i>hipokondriezh</i>	<i>hipokondriak</i>	<i>hipokondriakel</i>
Gl.	<i>hypocondrie</i>	<i>hypocondriaque</i>	<i>hypocondriaque</i>
Sz.	<i>hypochondria</i>	<i>hypochondriac</i>	<i>hypochondriac</i>
Br.	<i>paranoia</i>	<i>paranoiak</i>	<i>paranoiakel</i>
Gl.	<i>paranoïa</i>	<i>paranoïaque</i>	<i>paranoïaque</i>
Al.	<i>Paranoia</i>		<i>paranoisch (paranoid)</i>
Sz.	<i>paranoia</i>	<i>paranoiac</i>	<i>paranoiac (paranoid)</i>
Br.	<i>maniezh, mania</i>	<i>maniak</i>	<i>maniakel</i>
Gl.	<i>manie</i>	<i>maniaque</i>	<i>maniaque</i>
Al.	<i>Manie</i>		<i>manisch, maniakalisch</i>
Sz.	<i>mania</i>	<i>maniac</i>	<i>manic, maniacal</i>

Kaout a ra din ez eo bastus ar reizhiad-se, dre ma'z eo eeun, gwevn ha diforc'hellek, unvan a-walc'h gant reizhiad-treuzskrivañ ar yezhoù all, hag ivez, pezh a zo a bouez, o klotañ, war-bouez un diforc'hig, gant ho kinnigadennoù a-fet treuzskrivañ an termenou a orin gresianek. [Sl. ivez La-08, 310-318.]

Ur gudennig all a fell din degas dirazoc'h eo hini ar c'hedelloù. Strivañ a reomp da heuliañ dik an doare hoc'h eus d'o lakaat (pe da dremen hepto). Hogen a-wechoù e chomomp en entremar dre ma n'eo ket unvan bepred ho toare : da skouer, er GI : **da gaout, da geñver**, h.a., en NDBF³ : **da-gaout, da-geñver**, h.a. ; en NDBF : **a-wel**, en LLMM 181/145, -20 : **a wel**. Me oar eo hogos dic'hallus kaout ur reizhiad heboell eus ar c'hedelloù, ha setu perak e'm eus atav aliet va c'heneiled da heuliañ pervezh ar furmoù roet ganeoc'h. Salv na gemmefec'h ket re avat !

^{lxi} Geriadur Braadel, *Ar Bed Keltiek, Mae 1963-Mae 1971*.

^{lxii} Gerioù Etrevroadel, *Hor Yezh*, 1957.

^{lxiii} *Nouveau Dictionnaire Breton-Français*, Al Liamm 1970.

236 – RH da GE 02 05 77.

Gant al lizher-mañ e kasan deoc'h amprouennoù reizhet an 32 bajennad kentañ eus Rann 29 va Geriadur Istorel.

Va fennad, « Ur geriadur unyezhek », war AL LIAMM 181, n'eo {459} ket a bouez bras.

Ar wirionez a zo ganeoc'h a-zivout ar gerioù « etrevroadel » en -iac- : hervez ar reolennoù heuliet em pennad war HOR YEZH, e tlefed dibab **paranoiakad, paranoiakel**.

Anat eo, evel am eus lavaret, n'eo ar Geriadur Broadel a ran nemet un taol-arnod. Hevelep geriadur ne c'hell bezañ graet ervat nemet gant ur strollad tud. Tost on da grediñ evel doc'h ez eo arvarus lakaat re a dermenoù gouezoniezhel. Hag ar gerioù lesanvet « etrevroadel » n'int ket etrevroadel e gwirionez. Kemmoù a zo hervez ar yezhoù. Evit kaout un tammig urzh, ha diwar abegoù pleustrek, em boa aliet heuliañ kentoc'h ar galleg. Hogen an termenadur gallek, evel ar re all, a zo dizunvan ha diskempenn alies.

Ne gav ket din e c'haller sevel reolennoù strizh war implij ar varrennig-stagañ. Ober a ran kalz gant ar varrennig-se em geriadurioù dre un abeg hepken : aesaat a ra din renkadur ar gerioù hervez urzh al lizherenneg. Da skouer, **da-gaout** ha **da-geñver** a vez renket dindan al lizherenn D, e-lec'h bezañ lakaet dindan al lizherenn K. N'eo ket un abeg heboell tamm ebet.

237a – GE da RH 06 05 77.

Amañ kevret e kavit an 32 bajenn all eus amprouennoù ar Rann 29.

[...]

Gant plijadur e welan emaomp a-du evit a sell ar geriadur unyezhek. Un taol-arnod eo marteze ar Geriadur Broadel, unan avat a dalvez da ziazez evit pezh a vo graet war an dachenn-se. Setu perak e soñjan e vo a bouez e gas da benn hag e embann e stumm levr. Un eil abeg ken pouezus all a zo : emañ ar peurunvan o trec’hiñ — n’eus nemet priziañ an dregantad eus an testennoù embannet, hag ivez an dilez a ra mui-ouzh-mui a dud eus o c’hoant kemman ar skritur ; kement levr nevez o tont er peurunvan er mare-mañ zo ur chañs ouzhpenn evitañ da drec’hiñ, seul gent a se pa’z eo al levr nevez ur geriadur.

Pezh a lavarit a-zivout ar c’hedelloù a zeu da startaat va mennoz : pa n’eus ket tu da gaout ur reizhiad heboell, e rankomp dibab ur wech da vat ha reiñ er geriadurioù stummoù ne varietur a heuliomp perinde ac cadaver, — doare ouzhpenn da stourm {460}ouzh ar spered a laoskentez hag a vouraplited teodyezhele a vez o c’hwezhañ peultrinoù skrivagnerion Breizh-Izel.

239a – GE da RH 26 07 77.

Amañ kevret e kavit 32 bajennad eus Rann 30 ar GERIADUR ISTOREL (**saourus – seul**).

Kudenn a sav evidomp : peurwerzhet eo a-benn bremañ un darn vat eus ar Rannoù kentañ ha dav e vo o amsaviñ deiz pe zeiz. Daou ziskoulm : pe dre adembann ar c’haieroù kozh (dre luc’heilañ, e-maez arver eo aet ar mammennoù), pe dre embann levrennoù moulet. Gwell e ve neuze degas e-barzh ar c’hlokadurioù a zo ganeoc’h moarvat. Penaos ober ?

240 – RH da GE 01 08 77.

Setu amañ amprouennoù reizhet 32 bajenn gentañ Rann 30 va GERIADUR ISTOREL.

Krediñ a ran e ve mat luc’heilañ ar Rannoù a zo peurwerzhet, evel m’emaint.

Aet eo bremañ va dornskrid betek al lizherenn W. Pa vo echu ha bizskrivet ar Geriadur betek Z, e vo gwelet petra ober. Adkregiñ gant al labour diwar al lizherenn A ha sevel ur bizskrid da reiñ d’ar mouler e vefe ar gwellañ. Hogen se a gemerfe bloavezhioù ha n’em eus mui an nerzh hag ar yec’hed am boa ugent vloaz ’zo pa’m eus deraouet an oberenn. N’eus ket ganin a roll klokadurioù prest da vezañ moulet.

Trugarez evit eil levr Asterisk.

241a – GE da RH 28 08 77.

Setu amprouennoù diwezhañ Rann 30 ar GERIADUR ISTOREL.

Hervez ho lizher eus ar 01 08, n’eus ganeoc’h roll ebet a glokadurioù prest da vezañ moulet. Kompren a ran a-hend-all an trevell ramzel e ve adkregiñ gant ur bizskrid nevez eus ar GERIADUR ISTOREL. Mar bije e Breizh ur stroll labourerion wirion prest da stagañ gant an ober-se, dre enkorfañ en destenn {461}gentañ ar c’hlokadurioù a bourchasfec’h dezho, e c’halljemp prientiñ diwar vremañ an adembannadur hetet. Siwazh...

Pezh a c’hallfe bezañ graet neuze : adembann e stumm levrennoù moulet an 26 rann gentañ ha marteze al lizherenn A, ha da heul, levrennoù heñvel, enno ar c’hlokadurioù. An 26 rann gentañ zo diviet pe hogos diviet. Hep kontañ an digempenn hag ar faziaouek ez eo un darn anezho, e ve koustus-tre (en arc’hant hag en amzer) ober un adtennadur anezho dre luc’heilañ. Kenkoulz e vo ober un embannadur moulet. Keroc’h e vo a dra sur, met un tamm mat kaeroc’h ivez ha kenwerzhekoc’h.

Emaon o paouez degemerout ar pajennoù eus ho tornskrid hoc'h eus kaset din er miz-mañ (betek 2450). Trugarez.

242 – RH da GE 05 09 77.

Setu amañ an amprouennoù reizhet eus eil darn Rann 30 va GERIADUR ISTOREL.

Gwellañ tra d'ober eo moulañ ar Rannoù liesskrivet evel ma kinnigit. Evit pezh a sell ouzh al lizherenn A, diaes e vefe advoulañ keit ha ne vo ket peurwerzhed ar skouerennoù a chom. Ne vern penaos, ret e vefe en em glevout gant R. Huon, peogwir eo bet embannet gant AL LIAMM.

243 – RH da GE 19 09 77.

Setu amañ kendalc'h dornskrid va GERIADUR ISTOREL (pp. 2451-2500).

Spi am eus e c'hellin kas an dibenn deoc'h dizale.

244 – RH da GE 08 10 77.

Setu amañ dibenn dornskrid va GERIADUR ISTOREL (pp. 2501-2533).

244a – Alan HEUSAFF da GE 16 10 77.

{462} Keloù fall am eus da reiñ deoc'h diwar-benn Roparz Hemon. Emañ en ospital abaoe dilun tremenet. [...] E welet em eus hiziv hag en deus goulennet ouzhin skrivañ da lavarout deoc'h chom hep kas dezhañ an amprouennoù eus ar geriadur istorel da reizhañ, ne vefe ket evit hen ober bremañ.

Un nebeut lizheroù all a ya d'ober hon c'henskriverezh etre Here 1977 hag an 29 Mezheven 1978, deiziad marv Roparz Hemon. Tennañ a raent da draoù prevez ha ne zere ket o embann amañ.

{463} GERVAOÙ

{464}Dave a ra ar gervaoù ken d'an termenoù a studier ent yezhel ken d'an danvezioù a bleustrer warno en testennoù embannet. Gwell ez eus bet kavet bodañ an daou rumm en ur roll hepken en askont a niver bras ar gerioù a vije bet o lec'h e daou c'herva distag, yezhel ha dodennel, war un dro.

Evel el levrennoù kent eus LAVAR ez eo bet miret dik skrivadur pep termen evel m'en lenner er skridoù. Kichen-ha-kichen e kaver, hep gouzav arbennik, furmoù nevez- koulz ha krenn- pe henyezhel hag, evit a sell ar brezhoneg, stummoù teod- ha rannyezhel, nevezc'herioù ha gerioù nevezsteriet, furmoù-imbourc'h ha goveliadennoù diskuliet da ziazas.

Er Gerva hengeltiek ez eo bet renket ar furmoù, peurvuiañ diansavelet, kengeltiek, galianek, predenek, h.a.

Evel stagadenn d'ar Gerva brezhonek e kaver, p. 521, Gerva ar C'houdenotenn.

Abart 243
Abhandlung 237
Abhängigkeit 262
Abruf 87, 88, 89
Abschnitt 97
absolute Wahlfreiheit 22
Abwertung 90
Abzeigung 242
Abziehung 10
Akustik 279
Anfall 250
Anleihe 86
Anmerkung 237
apoplektisch 253
Arsendisulfid 425
Art 243
-at 322
Ausbesserung 111
Ausbruch 253
ausgleichen 95
Autonym 175

besetzen 11
Besetzung 9, 10
Bezugsoption 88

Callgeld 88
Chlorat 424
Chlorid 424
Chlorit 424

Darlehen 87
Dasein 133, 198
Denkschrift 237
Diät 247
donnern 286
Drama 311
Dramatik 312
Dramatiker 312
dramatisch 312
drogenbedingt 260

einforderbares Kapital 88
einundzwanzig 222
einverleiben 48

Einverleibung 77
einziehbare Obligation 88
Eisenoxyd 425
Eisenoxydsulfid 425
Eisensulfid 425
Ekzem 311
Emphysem 311
Energie 10
Entscheidung 250
Entziehung 10
Epilepsie 458
Epileptiker 458
erkennen 136
Erlebnis 347
erworben 261
Erythem 311
Erythematodes 311
erythematös 311
Existenz 133, 198
extensiv 275

Familie 243
Ferrisulfat 425
Ferrosulfid 425
Florett 324
freie Energie 10
freie Willkür 22
freier Wille 21
Fußnote 237

ge- 24
Gebilde 364
gebundene Energie 10
Gegenbesetzung 10
Gegenstand 325, 331, 348
Gehirnschlag 253
Geistesstörung 260
Geld 87, 88
Geldleihpreis 111
Geldwertverschlechterung 90
Geschichte 133
getroffen 256
Gewöhnung 261
glattstellen 95
groß 281
Grösse 275, 281

Haftung 111
Harfe 303
herbeirufen 87
hilflos 9
Hilflosigkeit 8, 9
Historie 133

-ia 457
Ictus 253
-id 322
-ie 457
Instinct 132
Insult 250, 253
irrational 8
-it 322

Kalkschwefelleber 425
Kalziumsulfid 425
Kapital 89
Kapitaleinforderung 87
Karbon 322
Kaufoption 88
kennen 136
Klage 66
Klang 282, 283
Klasse 242
klein 281
Kohle 322
Kohlenstoff 322
Koma 311
Konto 95
Kontoabschluss 95
Kontoauszug 95
Konversion 48, 127
Krankheitskost 247
Kreuz 18
Kreuzschmerz 18
Krise 250
Kulturwissenschaft 224
kündbare Obligation 88
kündigen 86
kurzfristiges Darlehen 87

{466} Lage 144, 149
Landschaft 144
Laut 282, 283
Lebensweise 247

Leib 379
Lende 18
Lendenweh 18
-los- 9
Lupus 311

-m 313
-ma 313
maniacus 254
maniakalisch 458
Manie 458
manisch 458
Mathematik 312
Mathemathiker 312
mathematisch 312
-matisch 310
-matös 310, 316
Miete 111
Miet(e)kauf 111
mieten 111
Mieter 111
Mietwert 111
Mögende 298
Mögliche 298
Moment 347
Moral 133

Nahrung 247
Nebenwirkung 104
Neurose 313
Neurotiker 313
neurotisch 313
Niere 18
Noema 331, 347, 348
Noesis 331, 347
noetisch 347
null 210

Obligation 88
Ödem 311
ödematisch 311
ödematös 311
Ordnung 242

Paranoia 458
paranoid 458
paranoisch 458
Pharmakopsychose 260

Rapier 324
Raptus 253
Rasse 243
Rauschgift 261
Rauschgiftnehmer 261
Rauschgiftsucht 260
Rechnung 95
Rechnungsabschluss 95
Rechnungsauszug 95
Reduktion 373
Reich 242
Ren 18
Rheumatiker 310
rheumatisch 310
Ruf 87

Sach 373
Sachheit 373
sachlich 373
Sachlichkeit 373
Schall 282, 283
Schallehre 280
schizophren 458
Schizophren 458
Schizophrenie 458
Schlag 253
Schlaganfall 253
Schlagfluss 253
Schuldverschreibung 88
Schüttelfrost 250
Schwefel 322, 425
Schwefeleisen 425
Schwefelsäure 425
Sicht- 88
Sichtgelder 88
Signal 361
Sitte 133
Sittenlehre 133
Sittlichkeit 133
Sorte 243
Status epilepticus 251
stellen 364
Stimme 282
subsumieren 244
Süchtiger 261
Sulfat 322
Sulfid 322

Sulfit 322
Sulphur 425
System 310
systematisch 310

Tagesgeld 88
tägliches Geld 87, 88
Talon 97
Toleranz 26
Ton 282
Toxikomanie 260
Trieb 132, 133, 294, 295

übersetzen 256
Unbesetztheit 10
unterordnen 244

Varietät 243
Verdichtung 10
Verhalten 188
Verletzung 250
vermieten 111
Vermietung 111
Vermögen 298
vernunftlos 8
vernunftwidrig 8
Verwachsung 287
Vorprämie 88
Vorstellung 133
Vorstellungsrepräsentanz 133

wachsen 287
Wahlfreiheit 22
Währung 90
Währungsverschlechterung 90
wiedererkennen 136, 137
wiedergeben 256
Willensfreiheit 21
Willkür 22
wissenschaftlich 237

Zeichen 361
Zusammenhang 262

{467} Gerva armeniek

-owmn 191
ows-owmn 191
owsanim 191
owsay 191
-umn 191

Gerva brezhonek

-a 85
a-benn-kefridi 348
a-benvest 348
a-bilgroaz 39
a-engroaz 39
a-fetepañs 348
a-gadav 78
a-ilgroaz 39
a-ouez 258
a-ratozh 348
a-wel 458
a-youl 348
a-zevri 348
-aat 85
abaziezh 180
abr- 236
absolout 115, 117
ac'h 321
-ad 99, 180, 193, 264, 347, 375, 376
ad- 93, 104, 117, 137, 168, 236, 239, 299, 300, 301, 302
adaozañ 69
adateb 89
adc'houlenn 88
add- 299
addenaout 137
addezrevell 94
addont 301
-ad(enn) 44
adenn 193
adebarzhiñ 239
adezgeriañ 349
adh- 299
adhor 300

adk- 168
adlakadenn 115, 116
adlead 95
-adour 41, 42, 73, 98, 99, 110
adperzhekaat 5
adsked 21
adstal 301
adt- 299
adtal 300
adtalañ 302
adtaol 38
adtaoliñ 300
adtreiñ 302
-adur 193
-adurezh 193
adurzhiata 69
-adus 167, 193
adwerzhekaat 90
-ae- 249
ae- 192
aerannc'her 192
aeranvon 211
aerenner 192
aergelc'h 270, 273
aerwiskad 270
aezhel 228, 229
aezhvozhell 20
agape 122
agapê 121
ahoel 369, 370
aiatolla 80, 241
ail 289
aketat 426
aknoziezh 136, 137
akoustik 280, 281, 282, 283, 284, 285
aksiomatek 312
aksiomatik 115, 116, 318
aksiomatikel 115, 116, 312
aksiomenn 115, 116
akta 65
akuit 75, 76
akuitet 76, 81, 82
alc'hwez 303
ali 74
aljebr 115
aljebriezh 115

alvez 225, 273
alvez- 400
alvezad 400
alvezder 400
alvezel 274
alvezenn 400
am 203
am- 104, 141, 176, 188, 192, 236, 239, 346
aman-enn 315
ambev 379
ambid 232, 233, 234
ambidañ 232, 233
ambideg 232, 233
{468} ambidek 232, 233
ambilh 22
amboaz 343, 345, 346
ambred 347
ambred- 347, 348
ambredad 347, 348, 349
ambredadek 348
ambredadel 348, 349
ambredadelezh 349
ambredadenn 349
ambredadur 349
ambredañ 347, 348, 349
ambredenn 347, 349
ambrederezh 347
ambren 346
amcaled 9
amdreiñ 48, 127, 278
amdro 48
amdroc'h 188
amgal 9
amgalez 9
amgalonenn 289
amgelc'hiad 48
amgen 186, 187, 189
amglopenn 188
amieg 17
amiegel 17
amiegour 17
amiegouriezh 17
amkan 345, 346, 347
amnaziñ 232, 233
amouezh 296
amoug 296

amoug- 346
amouiziel 269
amper 423
amprestañ 112, 117, 167, 306
amrann 42
amreal 33, 35, 67
amred 337
amsteriegezh 41
amsteriek 41, 146
amstiegezh 185
amstiwel 185
amsurjanel 233
amva 48, 337
amved 48
amvevad 48
amwered 104
amwiskad 268
amzer 204, 273
amzeriadañ 99
amziuenetic 234
-añ 321, 347
an- 64, 176, 181, 192, 236, 266, 326
anadennoniel 336
anadennoniezh 336, 347
anaoudegezh 137
anaoudek 140
anaoudel 345, 347, 349
anaouder 137
anaout 135, 136, 137
anarbennik 138
anat 205
anataenn 115
anatokegezh 84
anatokismerezh 84
anavezer 137
a(n)c- 180
a(n)caled 9
andag 252, 254
andazna 140
andaznaek 140
anadaznael 140
andaznaoud 137, 138
andaznaoudel 137
andaznaout 137
andaznavezel 137
andazuc'h 278

andenaoud 138
andenaoudel 137
andenaout 137
andenavezel 137
andenn- 346
andennadel 275, 278
andezger 193
andezvel 34
andiended 147, 153
andiforc'hek 297
andiles 159, 160
andlid 289
andoue 326
andreïñ 127
aneraesaat 266
aneraesaer 266
aneraesaour 266
aneraesaus 266
aneraesauzenn 266
aneraeseiad 266
aneraeseiat 266
aneraez 266
anaerezek 266
aneraezekaat 266
aneraezekaer 266
aneraezekaour 266
aneraezekaus 266
aneraezekauzenn 266
aneraezel 266
aneraezer 266
aneraeziñ 266
aneraezour 266
aneraezus 266
aneraezuzenn 266
anesteziologiezh 265, 266
aneuklidek 271, 272
anezhe 303
anfeurek 8
anfiñvel 351, 254
anframadel 342
angalez 9
angreizh 269, 270
anheskus 146
anhesti 185
anhidridenn 423
anhiniennekaat 337

anien 230
ank 180
ankal 9
ankalez 9
ankalvezel 250
ankaouledusted 257
ankerzh 180
anklevadus 285
ankoun 137, 139, 253, 255
ankounañ 137
ankouneg 137
ankounek 137
ankounel 137
ankrouus 307
an(n)- 33, 80, 127, 172, 269
ann- 10, 236
annaiein 295
annebad 172
annebadel 172
annebiñ 172
annedmol- 34
annezvel 34
annod 64
annod- 10
annodad 10
annodiñ 10, 65
annon 182, 183, 232, 233
annon- 182
annonañ 182
annonek 184
annonel 184, 252, 254
annouez 10
annouezh 10
anoēsos 182, 233
anorinel 117
anrann 64
anreg 64
anroz 64
ansaosurek 342
ansavelegezh 37
anskoed 182
anskriv 137
{469}anskriveg 137
anskrivek 137
ansoliadelezh 119, 120
anster 33, 340

antermenet 34
antrakit 423
antrevn 310
antrevnek 310
antrevniñ 310
antrovezhiek 179
anventadel 277
anverv 23
anvirviñ 23
-anvon- 211
anvonerezh 211, 212
aotonim 175
aotonimenn 175
aotre 81
aotrevarz 5
aoz 145
aozadenn 109
aozadur 364
apendikit 251, 254
aplikadur 117
apurañ 91
ar- 80, 117, 205
araez 56
araezus 133
arall 189
arallren 5
arbennigour 5
arc'hanta 56
arc'hopr 62, 64
arc'hwelañ 6
arc'hwelek 5
arc'hwelel 5
ardead 86, 180
ardeadezh 7
ardeiñ 86, 180
ardell 62, 63
ardellad 62
ardelladour 63
ardellañ 63
ardeller 63
ardeurel 64
ardoer 86, 180
ardotas 64
ardraoñ 39
ardreuzat 173, 174
ardreuziñ 6

arduañ 346
areizhenn 7
argadav 78, 92
argader 307
argaderezh 7
arganteul 327, 330, 332, 334, 335, 336, 338, 340, 341, 342, 343
arganteuleg 339
arganteulel 297, 334, 335
arganteuloniezh 335
arganteulouriezh 335
argantvezad 337
argantveziad 256
argantveziata 256
argantvezed 340
argantvout 256, 258, 259, 327, 336, 340, 342
argargad 220, 223
argedad 29, 30, 89
argeidañ 68
argel 334
argerzh 337
argerzhad 5
argerzhel 71
argizañ 306
argemmel 50
argrediñ 80
arhent 5, 334, 336, 337
arhentegezh 338
arhop 87, 89
arlakadenn 116
arlakadurezh 335
arledadur 276
arliv 21
arloezañ 234, 337
arloezet 318
arlu 407
arlug 401
arluzel 254
armerzh 326
arnaout 137
arnod 205
arnodi 205
arnodiñ 205
aromatek 313
arouesaat 334, 338, 342
arouesâd 334, 338
arouesaed 147, 334

arouesaer 147, 334, 338
arouesaerezh 334, 338
arouez 258, 259, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 361
arouezded 338
arouezed 343
arouezegezh 338
aroueziadenn 361
aroueziñ 328, 339, 343
arouezoniel 332
arouezoniezh 335, 336, 342
arouezoniour 336
arouezouriezh 335
arrann 64
arre- 137
arredal 62
arredenaout 137
arreg 64
arroz 64, 65
arsammadel 5
arselladenn 132
arsoc'h 261, 263
arsoc'haat 261, 263
arsoc'hañ 261, 263
arsoc'heiad 261, 263
arsoc'heiat 261, 263
arstal 188
arstlennet 340
arundiñv 287, 289
arureiat 227
arver 9, 220, 224, 346
arveradenn 239, 273
arvereg 339
arverk 334, 336
arvevad 48
arvevadek 228, 229, 230
arvevadel 230
arvuziad 30
arzeuet 261
Arzhur 406
arzivizek 30
arzod 64
arzodaz 64
as- 39, 299
asdibr 299
asdo 299
askas 38

askouezhad 65, 157
askouezhañ 64
assammañ 48
ast- 299
astal 299
astaol 38, 40
astaolad 39, 40
astaoladour 40
astaoler 40
astenn 38, 64
astenn- 346
astennad 275, 278
astennadel 275, 278
astennelezh 273, 274
asteurel 39, 64
astm 250, 251, 254, 317, 318
astmateg 318
astmatek 312, 313, 317, 318
astmek 317
astmel 317
{470}asto 299
astomma 299
astralab 304
astrofizikour 274
asvan 299, 301
at- 236, 299
atal 300, 301
atalad 276, 278, 301
atalañ 302
ataoliñ 300
ateb 44, 45, 46, 170, 330, 331
atebadur 44, 45, 46
atebiñ 331
ategañ 55
atent 300
atfer 92
athtal- 300
ati 300
atiroidiezh 182
atont 300
ator 300
atreiñ 302
attal- 300
av- 192
awen 300, 406
az- 93, 192, 239, 299, 302, 325

azasaat 68
azbevaat 291
azd- 299
azdibr 299
azdo 299
azdod 64
azer- 92
azh- 299
azhent 300
azgas 299, 301
azgoulenn 88
azgwerzhekadur 90
azlenn 216
aznavout 136, 140
azon 334, 336
azquil 299
azrann 64
azrannc'her 192
azreg 64
azreiñ 256
azrek 125, 126, 385
azrekaat 385
azroz 64, 65
aztal 300
aztibr 300
azto 300

bac'hadur 309
bac'hig 289
balbez 305
balirek 232
balvent 305
bankteulenn 84
baraa 85
baraañ 85
barn 92, 93
barr 250, 251, 252, 254
barr- 298
barr-goudaviñ 7
barr-skeiñ 7
barrad 250, 251, 252, 253, 254
barregezh 71, 298
bastañ 113
bastardeg 211
baz- 180
bec'h 103, 105
bec'h 181

bedc'heneliezh 35
bedouarnamant 209
bedstuzegezh 209
bel 277
bell 220, 224
benañ 234
benel 220
-ber- 92, 330, 346
bered 188, 385
berrdermen 88
berdroiek 13
bet- 23
beuziñ 141, 142
bev- 379
bevañ 111
beved 225, 240, 379
bevedel 277, 279
bevedourel 227
bevedouriezh 289
bevedouriezhel 227
beveg 379
bevegan 379
bevek 379
bevskejañ 232, 234
beziad 220, 223, 245, 298
beziadegezh 225
beziadek 225, 226
beziadelezh 298
beziat 140
bezret 385
bezus 297, 298, 327
bezusted 298
bezuster 319
bihan 281
bikarbonat 426
bit- 236
blein 22
bleñchek 79
bleñchenn 97
blez 249
blisa 248
bliz 248
bloavezh 206
bloc'h-keflusker 5
bloskenn 154
boked 21

bomm 315
bon- 69, 97
bonan 232, 234, 267, 289
bonanouriezh 286, 289
bonad 97
bondoug 346
bonezañ 158
bonjour 215
bonlakadenn 115, 116
bonlavarenn 115
bonvevezad 69
bonveziad 326
borat 426
-borc'h- 330, 346
borc'h 346
borc'had 337
boued 245, 246, 247, 248
bouedkalvezour 247
bouedoniezh 248
bouedour 246, 247
bouedouriezh 246, 247, 248
bouilh 7
boulc'h 176, 288, 289
boullded 21
boulom 215
bourzhad 5
bout 140
boutinaat 175
boutizell 365
bouzelloù 20
-boz- 296
bozh 20
bozheg 20
bozhell 20
bradi- 178, 179
bradicardiezh 178, 179, 180
bradikineziezh 178, 179
bradipneenn 178
bradipsikiezh 178
bradisfigmiezh 178
bradiritmiezh 178
bramm 315
brankad 242
bras 281
braster 274, 275, 276, 278, 281, 334
breant 364

-bred- 296, 330, 346
{471}bred 92, 93, 94, 124, 127, 198
bredañ 346
bredelfennerezh 220
bredestoue 262
bredkalvezel 6
bredklevedoniezh 283
bredvezeg 220
bredvezekniezh 253
bredwezher 103, 104, 105
brehant 364, 365
breizhek 230
bremaneaat 34
-bret- 346
bret 198
breud 92, 93
brezel 220, 224
briant 365
briental 62
brit 198
brizhpoellataerezh 220, 224
brog 97
brogenn 97
broudad 277
brouer 66
brouezel 253, 254
brudour 383
buan- 179
bugel 269
bugelvezh 137
buhez 225, 240, 327
buhezañ 327
buhezegezh 187
buhezel 327
bunenion 234, 289

cadau 77
cain 280
camadas 35
cant- 236
cel- 9
cen- 23
cenit 23
cet- 236
chanad 5
chiotoù 306
c'h 385

c'hoant 343
c'hwec'hvedellad 278
c'hwegont 419
c'hwel 369, 370
c'hweluniad 7
c'hweluniaderezh 7
c'hwezenn 250, 252, 254
c'hwilierezh 337
cin- 236
cinc 180
clais 268
claiz 268
cleis 268
cleizen 268
cleyzenn 268
cnouheiat 264
contin- 346
com- 236
(com)enmon(im) 211
cor 123, 280
coret 280
coruent 123
cosoin 75
craf 289
creizenn 268
creith 268
crezenn 268

d- 299, 302
d'am 269
da- 236
da-gaout 458, 459
da-geñver 458, 459
da'm 269
dabon 156
dad- 92, 93, 168
dael- 32
daelerezh 151
dafar 366, 367
dafarad 140
dalc'husted 21
dalc'hvarr 251, 254
dam- 176, 236
damberzheg 5
dambrez 225
damefedus 318, 320
damkanel 277

damouezh 296
damoug 296
damoug- 346
danevell 94, 95, 96
dañvati 406
danvezadur 346
danvezadus 346
danvezidigezh 247
danveziñ 246
danzen 247
daouded 146
daouek 337
daougementiñ 89
daougevrenadek 26
daouorinegezh 19
daousti 185
daoustiek 185
daouvent 400
daouvleinegezh 228
daouziuzad 30, 89
dar- 124, 205, 236
daraezek 317
daraezel 317
darbariñ 5
darbenn 77, 91
darbennad 115
darblegañ 159
darc'hav 253, 254
dardreiñ 124
dare mouezh 297
daremoug 297, 319
daremoug- 346
darempredour 383
darfell 252, 254
dargantvout 258, 259, 327, 342
darleadur 96, 237
darleviañ 7
darloezañ 232, 234
darnodi 205
darnodiñ 205
darskrid 237
darsten 286
daruniañ 332
darvennad 5
darvezadoù 326
darvezadur 131, 325

darwezhiañ 67
daskevalañ 84
daskevaniñ 84
daskor 85, 137, 256
daskoradus 89
dasparzh 93
dasprenadus 88
dasprenañ 215
dastaladus 88, 89
dastum 96
datguzhiad 166, 168
davead 329, 335
daveadad 329
daveadadur 329
daveaded 329
daveadelezh 229
daveadiñ 329
daveiñ 329, 332
daz- 85, 93, 278
dazbec'hiañ 10
dazbevaat 232, 234
dazbidañ 233, 234, 288, 289
dazbriañ 85
dazbroañ 85, 137
dazgoulenn 88
dazgoulennadus 88, 89
dazgwerzhekaat 90
dazizad 281
daznaout 137, 138, 139
dazprenaff 93
{472} dazuc'had 278, 281
dazuc'hadek 278
dazuc'hañ 278
dazuc'hat 278
dazvennañ 88
de- 117, 374
debarzh 108
debonjour 215
dec'halv 334, 335
dec'havael 256, 257, 336, 337
dec'havaelad 336
dec'havaelañ 189, 336, 337
dec'heriañ 278, 343, 417
dec'hmegañ 307, 348
dec'hmegenn 348
ded- 92, 93

dedaolad 257
dedenn- 346
dedeuziñ 76
dedouez 92
defraouiñ 27
defroù 27
degad 188
degeidañ 68
degemeridigezh 74
degerc'hañ 337
deglotaat 69
degouezh 145
dehebad 171
dehebadel 171
dehebadour 171
deheber 170, 171
dehebiñ 170
deheñveladur 161
deheñveler 133
deiziadañ 99
deiziat 88
dekibel 277, 278
delakadenn 115, 116
delank 186
delec'hiadus 143
delec'hiañ 143
delu- 166
delv- 166
delwenn 166, 300
dem- 175, 177
den- 77
denaout 136, 137
denbannañ 77
deneuziañ 34
-denn 423, 425
denotadur 338, 339
denotañ 339
denoted 339
deouez 259
deouezañ 259
deouezour 259, 260
derannañ 64
-derc'h- 330
derc'h 245
derc'hadel 133
derc'hek 273

derc'hel 37, 245, 337
derc'henn 334, 348
derc'hennadur 142
derc'hennañ 275, 278, 334, 336, 343
derc'henned 334
derc'houezañ 99, 294, 329
dere 373, 374
dereadur 373
dereat 374
dereet 374
deren 373, 374
derenet 374
dereniñ 373
dereout 373, 374
derhebadel 171
derhebiñ 171
derv 24
desav 193
deselladur 170
desellout 140, 142, 170
desez- 309
desezañ 5, 325
deskiñ 135
deskoueriañ 68
deskrivadurel 247
desneuziañ 34
despizadur 338
despizañ 334, 346
destiañ 184
destrollañ 335
detguit 92
devec'hiañ 118
deverad 203, 204
deveradur 204
deverañ 203
devlec'h 182
devoud 239
devout 169
dewerzhañ 113
dewerzherezh 5
dewir- 61
dewired 60
dewirer 60
dewiskañ 280
dez- 77, 93
dezerc'had 178

dezev 343, 344
dezlec'h 145
dezlec'hiañ 145
deznaouiñ 207
dezneuziad 34
dezneuziadur 192
dezneuziañ 34, 291, 295, 296, 300, 346
dezoug- 346
dezread 115, 178
dezreadenn 115
dezren 115
dezrevell 94, 96
dezuez 206
dezv 34, 220, 224
dezvad 51
dezvennek 348
dezvennel 348
dezvred 94
dezvredañ 94
di- 37, 97, 166, 236, 237, 239, 266, 326
di-ster 33, 302
diagentelezh 292, 293
diagiz- 24
diahed 259
diahont 24
dial 33, 35, 36
dialektik 151
diamplegad 118, 119
diamplegadel 118
dian- 11
diandal 11
diandle 11, 111
dianeost 11
dianerwerzhiad 6
dianguet 11
diank 180
diannod 10
diannodiñ 10
dianout 11
diansavelañ 33
dianvout 12
diaouezañ 82
diar- 329
diargomzed 330
diarhebad 171
diarhebadel 171

diarhebed 171, 330
diarhebiñ 171
diarlun 329
diarluniañ 256, 329
diarlunied 329
diarluniek 256, 334
diarnotañ 96
diasavegezh 241
diastok 290
diateb 44, 45, 46
{473}diatebadur 46
diavaeziadur 119
diavaezour 187
diaz 203
diazerc'h 160
diaznotenn 237
dibab 27
diben-eaust 11
dibenngomzer 225
diberzhañ 101
diberzhek 5
diberzhekaat 5
diblo 234
dichontrañ 232
dic'hal 35, 36, 37
dic'haleñ 35
dic'hlein- 414
dic'hloev- 414
dic'houested 71
dic'houdor 44, 45, 46
dic'hounid 32, 35
dic'hounit 36
dic'hour 37
didagellañ 232, 234
didarzet 204
didenn- 346
didennañ 86
didroc'h 5
diemouez 159
dien 153
dienderc'had 157
dienderc'hadus 146
dienderc'hañ 146, 153
dieneztaoliñ 158, 240
dienlen 10
dieraezer 266

dieraeziñ 266
dieraezour 266
dieraezus 266
dieraezuzenn 266
dierouez 143, 159, 161, 188, 189
difazi 75
diferadenn 7
difeuziñ 142
difoë 8
diframmañ 232
digej 193
digenglokadur 220
digennevin 319
digennevinaat 319
digennevinded 320
digensteriañ 132, 133, 138
digevrenn 204
difloskiñ 154, 155
digewanañ 232, 233, 234
diglosiezh 209
(di)gnauam 234
digrakañ 232
digreskadour 43
digreskenn 204
dihan/dehan 11
dihan-dle 11
dihan-tal 11
dihesti 185
dilav 226
dilead 86
dilec'h 304
dileiñ 85
dilembretic 346
dilemel 233, 234
diles 158, 159, 160, 161, 162
dilested 158, 159, 160, 161, 162
dilo- 85, 86
diloc'h 253, 254
diloc'hel 53
dilostger 204
dinaouet 204
dinevetadur 333
dinodi 205
dinoiñ 5, 285
diogel 300
diorblad 97

diorblenn 97
diouer 346
diounit 26, 32, 35, 103, 105
diraez 172
direadur 188
diren 297, 373
direüs 294
diri 139
diruskañ 155
diruzadek 206
dis- 37, 81, 82, 166, 239, 325
disgal 36, 37
disgwall 379
disgwallañ 379
disgwallded 379
diskaderezh 7
diskarg 75, 76, 81
diskas 5
diskejañ 232, 234
diskêriñ 320
diskorataerezh 220, 224
diskouez 142
diskrabañ 155
diskrabelat 155
dislavarad 27, 28
dislembretic 346
disneuziadur 5
disoc'hek 79
disparzh 107
dispeuziñ 142
displegañ 74, 278
disprin- 93
distaos 81, 82
distaosañ 82
distekiñ 289, 290
distenn- 346
dister 302
distir 304
distirañ 304
distreiñ 124, 126, 127
diued 169, 269
diuz 65
diuz- 29
diuzad 29, 89
divankañ 5
divarregezh 71

divec'h 75, 76
divellsteriegezh 301
divellsteriek 30, 31, 32, 33, 41, 42, 206, 301, 302, 342
divellsteriekaat 33, 206
divera 204
divev 379
divevek 379
divevekaat 379
divez 327
divez- 169, 269
divezelezh 169, 235, 269
divezourez 231
divezouriezh 169, 235, 309
divigad 46
divilhenn 251, 254
divilhennfo 251, 254
divoull- 414, 415, 416
divrannerezh 5
divred 5
divrédein 295
divrediñ 295, 346
divvent 402
divyezhegezh 209
diwanañ 234
diwerzhekaat 90
diwez 169
diwezh 169, 269
dizalc'hediñ 42
dizave 276, 277, 279
dizec'her 189
dizerc'hel 7, 42
diziblañ 232, 233, 234
dizoleiñ 135
dizolo 58
dizonadur 261, 263
dizoue 326
{474}dleour 60, 62
dleüs 62
dlid 288, 290
dlita 288, 290
dlitheetic 288
doairéourr 207
doare 207, 373
doaread 243
doareenn 5
doareour 207

dod 64
dod- 148
(do) dicouant 234
dodiñ 10
doen 103, 104, 261, 263
doenad 261, 263
dogmatek 312, 313
dogmenn 313
dogmennek 313
dogmennel 313
dornle 323
doublad 23, 269, 302, 312
doueegezh 200, 201
doueelezh 200
douen 296
-doug- 346
douden 296
doudenet 374
dougennet 374
douget 374
doura 68
dourañ 68, 111
drama 312, 313
dramadek 313
dramaek 313
dramael 313
dramaiek 316
drammestoue 262, 263
drammgaezh 263
drammgaezhiad 261, 263
drammgaezhiadezh 260, 263
drec'h 186, 187, 188
drec'hel 187, 188
dreistaat 333
dreistarbennik 177
dreisteul 41
dreistrannañ 391
dreistunded 186
dremm 239
drevezad 256
drevidigezh 186
drevouriezh 439
drezus 318
dronk 8
droue 8
droug 377, 378

droukfell 104, 105, 250, 251, 252, 253, 254

droukfellel 254

du-mañ 7

durc'haat 345

durc'hadel 253, 254

durnle 323

e 169

e-biou 424

e-sell 344

-eb 43, 44

ec'hateb 46

ec'hegorel 178

ec'hon- 400

ec'honad 276, 280, 400

ec'honel 400

ec'honder 272, 273, 274, 400

ec'honenn 400

ec'hwel 7

-ed 193, 280

ed- 92, 93

edeiun- 79

edematek 314

edematozel 314

edemek 314

edemel 314

edid 22

edit 22

-edigezh 193

edvenañ 92

eeunañ 91

-eg 316

egor 271, 272, 273, 274, 400, 402

egorant 402

egzibiterezh 224

eidetek 188, 297

eidoz 188, 189

eigont 419

eikont 419

eil- 239

eileskor 161

eileskoriñ 160

eilgwered 104

eillead 95

eillunian 256

eiloder 247

eilodiñ 5

eilsammañ 48
eilsavelañ 48
eilskolveurieg 448, 450
eilvedellad 278
-eiz 168
eizhvedellad 277, 278, 279
eizigenn 250, 252, 254
eizik 250
-ek 167, 168, 189, 201, 228, 229, 230, 264, 314, 316, 317
ekzema 311, 312
ekzemaek 313, 314
ekzemaek 313, 314
ekzematég 314
ekzematék 314
ekzematel 314
ekzematozel 314
ekzematus 317
-el 167, 168, 189, 201, 220, 228, 229, 230, 314, 316, 317
elekt- 421
elektronik 318
elfennerezh 5
-ell 365
ellig 102
em- 141, 175, 176, 177
emanvad 75
embaradenn 321
embriologek 102
embriologiezh 102
emc'heriañ 28
emdamall 177
emdroad 38
emdroadel 37
emdroadur 21
emenvel 175
emergeñver 177
emergeñverin 177
emfizematek 314
emfizematozel 314
emfizemek 314
emfizemel 314
emframmel 37
emgampi 84
emgefren 6
emgenderc'hañ 138
emglev 78, 80
emheñvelson 175, 176, 177

emnedeticion 233
emodel 141
emouez 340, 341, 346
emouezañ 294, 336, 340, 341
empalazr 48
empenn 253, 255
empennorezh 375
empennad 376
empennandlid 288, 290
empennfo 376
emplegad 247
emsav 32
emvevañ 247
emzave 177
emzaveiñ 177
emzic'heriañ 27, 28
emzispredañ 138
en 169, 269, 405
{475}eñ 169
en- 80
enankañ 5
enbenañ 233, 234
encuint 66
endalc'hed 280
endalc'henn 88
endansteriet 382
endro 48
ene 198
eneb 37
eneoniezh 217
enep- 220, 235, 236, 238, 239, 324, 325
enepbeved 379
enepbrezel 224
enepdivezouriezh 235
enepgwerc'helezh 230
enepkaouledus 267
enepkaouleduzenn 267
enfroù 305
engeriañ 28
englanañ 341
engoz 108
engozad 108
engozet 108
engoziñ 108, 109
engwerzh 86
engwezhiañ 67, 337

engwiriañ 58
engwiried 60
enkerzh 81
enkistadur 20
enkistet 20
enkouent 66
enkred- 81
enkredadour 80
enkredekaat 80, 81
enkredekaed 81
enkredekaer 81
enkredour 80
enkreriadur 189
enkrezel 254
enlen- 10
enlenadelezh 229, 230
enluañ 48
enluskañ 49
enmanus 328, 331, 332, 347
-enn 166, 167, 347, 423, 424
ensammañ 48
ensezañ 7
entalvoud 86
entendaff 345
enteuziñ 76
entr 321
entremez 279
entuadur 48
entuañ 48
-envon- 211
eo- 239
eostvezh 206
eouliegezh 21
epilepsiezh 252, 254, 458
epilepteg 458
epileptek 458
epistemologiezh 224
-er 73, 98, 110
er- 33, 80, 124, 293, 330, 346
eraez- 297, 346
eraeziñ 265, 266, 294
eraoz- 346
erbar 127
erbediñ 293
ercemer 331
erdal 339

erdal- 346
erdalek 242
erdalet 245
erdebad 78
erdu- 346
erduad 347
erduañ 346, 347, 348
erdreñ 124, 127
eread 339
erer 377
ereulañ 330
ereulenn 330
-erezh 193, 283
ergein 46, 73
ergeinad 73
ergeinañ 46, 73
ergeined 73
ergeiner 46, 73
ergemm 124
ergeñver 331, 332
ergeñverad 331, 332, 347
ergeñverel 297, 332
ergeñverenn 174, 175, 331, 332, 338, 343, 347
ergeñverin 331, 332, 339, 343
ergerc'h 346, 348
ergerc'had 349
ergerc'hañ 293, 330
ergerc'henn 330, 347, 348, 349
ergerzhout 293
ergeis 66
ergor- 346, 348
ergorad 331, 347, 349
ergoradur 341
ergorañ 293, 330, 331, 347, 349
ergorel 274, 400
ergorelour 188
ergorenn 330, 331, 347, 348, 349, 400
erguradel 104
ergurañ 103, 104, 105
eriñv 7
eriñvañ 7
eritematozel 314
eritematus 317
eritemek 313, 317
eritemel 313, 317
eriun 79

eriun- 346
eriunañ 330
eriunell 79, 330
eriunellek 257
eriunellel 348, 349
erlemel 232, 234
erlenañ 66
ermaezdimeziñ 217
ernaout 136
erouez 161, 188, 189, 258, 293, 297
erouez- 346
eroug- 297, 346
erounez- 346
erounidek 151
erounit 35
errotek 313
eroz 121, 122, 313
errizhañ 258
ersav 48, 189, 293
ersav- 346
erskrivadurel 30, 247
erstriv 66
ervann- 346
erverkad 247
erverkañ 5
ervez- 298
erveziadel 298
erveziat 285, 293
erwezhiad 67
erzerc'had 193
erzerc'hadur 193
erzerc'hañ 278
esaouenn 277, 278, 279
eskemm 113
esgoar 301
espas 117
esplekaat 387
estoue 262, 263
estoueaat 262, 263
estouead 262, 263
{476}estoueañ 262, 263
estoueat 262, 263
estoueiad 262, 263
estoueiad 262, 263
estren 189
etbinam 92, 234

etilat 426
etimologiezh 93, 141
etreamrann 42
etrefoedeleg 305, 306
etrefoedeleger 306
etregouzrec'hel 186
etrelostger 42
etrelostrann 42
etrerakger 42
etrerakrann 42
etrieriezel 78
etrevroadelañ 381
etrevroadeleg 209, 292, 303, 306
etrevroadelegezh 209
etrevroadelek 209
-eul- 330
eul 32, 319, 330, 336, 337, 339, 340, 341
eulad 340
eulegezh 318, 319, 320
eulek 337
eulel 337
eulenn 32
eulerez 339
euver 5
euverek 5
euvriñ 76
euzhc'her 210, 267
erzerc'hel 246
-ez 193, 281
ez- 81, 82, 239
ezgeriañ 28, 278
-ezh 375
ezhomm 326
ezkantañ 342
ezlead 95
eznidiad 147
ezplekaat 42
ezrevell 94, 96
ezrevellad 96
ezrevellañ 96
ezrevellenn 96
eztalvoud 86
eztalvoudet 86
eztaolad 256
eztaoliñ 256, 278
eztaolus 159

eztaos 81
eztec'h 230
eztenn- 346
eztennañ 233, 234
ezvenañ 232, 234
ezvevaat 233, 234
ezwerzh 86
ezwezhiañ 67
ezyezhel 332

faktorizadur 117
falc'huneg 387
falsvroadel 389
familh 215
fas 239
felan 35
feleun 35
feur 58, 83
feurek 8
feurm 109, 110, 111, 112
feurmad 110, 111
feurmadiñ 111
feurmadour 110
feurmbrenañ 111
feurmel 111
feurmer 109, 110, 111
feurmiñ 109, 110, 111
feurmour 109
feurmwerzhañ 111
feusa 142
feuzañ 142
finded 5, 21
fiñv 337, 341
fiñvek 276
fiñvenn 306
fiñvoniezh 420
fiñvouezañ 341
fiñvren 6
fiored 324
fisc 312
fiziad 45, 46, 193
fizik 280, 312, 318
fizikel 227, 228, 277, 279, 313
flañchañ 232, 233, 234
fleured 324
flore 324
flosk 154

flosker 154
flugezel 253, 254
flus 104
-fo 251, 254, 376
fo 376
foadur 376
foiñ 376
follenn 290
fon 277
fonem 312, 316
fonemateg 316
fonematek 316
fonematidik 316
fonematus 316
fonemek 313
fonemel 313
fonn 63, 64, 67
fonnaat 63
fonnad 63, 67
fonnadenn 67
fonnadur 67
fonnañ 63, 64, 67
fonnidigezh 67
-font 303
font 78
-for- 296
forc'hadenn 6
forjadur 269
formiat 426
fosfat 426
fouzhañ 142
frailh 146, 147
framm 32
framadel 335, 336, 339, 341, 342
framadoniezh 127
framm(adur) 309
frank 50, 53
frankdiuz 22
frankdiviz 22
frankiz 81, 383
frankizenn 104, 105
frankvennerezh 22
fraou 27
fraou- 207
fraouaat 27, 305
fraouad 27

-fraouañ 27
fraouiñ 27
frau 26
frav 27
frèù 27
freudekaat 154
freuz 73
freuzañ 85
frev 26, 27, 305
frev- 207
frevaat 305
frevenn 305
-freviñ 27
freviñ 305
fromel 253, 254
frond 21
fronfo 19
-froù 27
froù 305
fuadur 67
fuiñ 67
furm 141, 339, 421

{477}g- 30
gal 33, 35, 37
galen 33
gall- 374
galloud 21
galloudezh 280
gallouter 277, 279, 280
gallstad 399
gallus 298
galv 87
gaou 286
gaouiadiñ 99
gaounadiñ 332
garchenniñ 156
garloc'hennel 251, 252, 254, 255
garm 315
garvuhezegan 379
gell 374
genad 243, 244, 245
genadel 348
genaouvezh 206
genawouriezh 233, 234
genaouzlita 288, 290
genezh 158, 256

geographiezh 209, 302
geotek 230
ger-kein 133, 149, 159
geranvadur 204
geranvadurezh 202, 204
gerbaradur 84
gerdarzh 93, 141, 166
geriadel 179, 348
geriadur 332
geriaouus 272
gerluniad 41, 133, 136, 137, 138, 167, 172, 175, 176, 180, 181, 204, 289
gerluniadel 280
gerluniadenn 139
gerluniadur 167
gerluniañ 41, 140, 296, 312, 313, 314
gerlunierezh 237
gervel 89
gevelladur 106, 107
gevellañ 106
gilvin 72
gilvinell 72
gilvinig 72
glann 268
glanyezhoniour 249
glaou 322, 425
gleb 249
glec'hiañ 23
glenañ 287, 280
glenell 287, 288, 290
glenellañ 287, 290
glenellenbenañ 287, 290
glenusted 287, 290
glez 248, 249
glizh 249
gloan 249
gloazad 288
gloé 248, 249
gloedig 249
gloez 248, 249
(g)naou 207
(g)neviñ 207
goadur 421
goar- 179
godilhod 238
goiunez 79
gôl 305

golban 72
golbin 72
goloenn 139
golvan 72
golvig 72
golvigan 72
golvigell 72
gomek 270
-gont 222
gopr 56
gopradennañ 46
gor 33, 375, 376
gorbenn 304
gorbl 97
gorial 33, 224
gorre- 400
gorread 40, 276, 400
gorreadour 42
gorreder 400
gorreel 277, 279, 280, 289, 290
gorreenn 400
gorreer 40
gorregezh 178
gorrek- 179
gou- 77, 101, 117, 279, 326
gou-stell 365
goual 36
gouberzhadur 101
gouberzhañ 101
gouc'her 28, 29
gouc'heriad 28, 29
gouc'heriadour 28, 29
gouc'heriañ 28, 29
gouc'herier 28, 29
goudaviñ 7, 318
goudeuziñ 76
goudor 44, 45, 46
goudoriñ 45
gouelezenn 415
gouennad 243
gouested 6, 71
-gouestl- 29
-(g)ouez- 293, 294, 295, 297
gouez 142, 258, 259
gouezañ 340
gouezoniezhel 7

gougantañ 77
gougemer 77
gougemerusted 261, 263
gougevan 186
gougevanañ 48, 186
gougevaniñ 48, 77, 245
gougevelañ 77
gougeveliñ 245
gougevrediñ 139, 244, 245
gougevret 245
gougorfañ 48, 77
gougredenn 240
gouheb 170
gouiziadoniezh 220, 224
gouiziadur 6
goulaoueiad 227
goulenn 86, 88, 89
gouli 268, 270
goulloder 147
goulun 241
gouly 268
gounid 349
gouniñv 26
gounit 26
gourbarnadenn 91
gourc'hal 36
gourial 36
gourin 277, 279, 285
gourleunded 178
gourresis 6
gourskarat 7
gourskarerezh 7
gourstaeladur 6
gourwez 220
gourzh 24, 33, 35, 36, 220, 235, 236, 238, 239, 324, 325, 339
gourzhal 37
gourzhambred 349
gourzhannodiñ 10
gourzhbonn 7
gourzhibell 224, 325
gourzhibeller 325
gourzhibodadenn 235
gourzhdeskadurezh 235
{478}gourzhdivezouriezh 235
gourzhembregadenn 292
gourzhergor 325, 347, 348, 349

gourzhergerc'h 349
gourzheuropat 239
gourzhgalloud 235, 325
gourzhgoned- 236
gourzhgread 43
gourzhgreadour 43
gourzhiunad 79
gourzhkentel 235
gourzhoberiadenn 43
gourzhodiñ 225
gourzhpouez 7
gourzhpouezañ 7, 235, 318
gourzhtevezvod 325
gourzhtreiñ 235
gourzhtroüisted 159, 163
gourzhtu 7
gousammañ 417
gouslamadek 71
goust-ell 365
goustaol 66
goustegus 319
goustell 365
goustelliñ 364, 365
goustur 259
goutou 251
gouvenañ 232, 234
gouveniñ 28
gouzañvder 251
gouzañvour 98, 99
gouzaviñ 7
gouzerc'hel 77
gouzisplegadek 13
gouzizad 40, 41
gouzizadour 41, 42
gouzizer 40, 41
gouzourañ 77
gouzout 136
gouzrec'h 186, 257, 336
goyunez 79
goz 108
gozad 108
goziñ 108
gra 65, 373
gra- 374
graskenniñ 156
graspiñ 156

graz 435, 439
gre- 374
gread 53, 66, 373
greanterezh 6, 41
gremm 6, 276, 289, 290
gremmder 276, 279, 289, 290
greout 373
grezvarr 251, 254
groh 364, 365
gúcobret 244
gudalg- 77
gudnaiol 140
gueith 206
guest 321
guezret 385
guo- 279
guobinom 234
(guo)drot 23
guolouheat 264
guomonim 28
guos 108
gurth 235
gwa- 279
gwad 103, 104, 105, 163, 181, 220, 224, 243, 253, 254, 255, 287, 290
gwadisvec'h 181
gwadkae 287, 290
gwadliñv 254
gwadliñvel 253, 255
gwadsec'hed 220, 224
gwadserc'h 163, 220, 224
gwadvec'h 103, 104, 105, 181
gwadvozhell 20
gwanañ 234
gwar- 179
gwarant 45, 46, 73
gwaranter 45
gwarantiz 46
gwarell 157
gwarellañ 157
gwarellegezh 228, 230
gwarelleiat 227
gwarellek 230
gwarellet 228, 230
gwarellus 158
gwarellvaez 226
gwarzh 147, 149, 158, 159, 161, 162, 163

gwask 71, 276
gwaskad 250, 251, 252, 253, 254, 262
gwaskadenniñ 337
gwastadur 73
gwatoñv 20
gwaz 108
gwaz- 401
gwazhiedadur 232, 234
gwazour-pad 7
gwazva 339, 398, 401, 402
gwe- 279
gwech 405
gwehin 277, 279, 285
gwele 279
gweled 280
gwelegorz 25
gweleviad 227
gweleviat 227, 279
gwellvez 6
gwelout 135
gwelvan 191
Gwenerven 102
gwenneppennorezh 375
gwerc'h 245, 336
gwerc'hadurezh 335
gwerc'hegañ 186
gwerc'hegezh 186
gwerc'hel 37, 245, 337
gwere 285, 295, 296
gwered 188, 226, 227, 228, 229, 385
gwerzh 52, 55, 111, 113, 114, 340
gwerzhad 275, 277, 279, 340
gwerzhañ 113
gweshaat 67
gwest 321
gwesthiviz 321
gweud 157, 158
gweuzdlita 288, 290
gwezell 304
-gwezh- 66
gwezh 66, 231, 232, 234, 266, 347, 348, 405
gwezher 260, 261, 265, 266, 268
gwezheriadur 105
gwezhiad 67
gwezhiañ 67, 233, 234, 244, 245, 266
gwezhiaata 6

gwezhiaer 6
gwezhienn 6
gwezhour 6
gwezhred 385
gwezhroll 6
gwezred 385
gwienn 290
gwikfre 133, 137, 138
gwikfreour 6
gwir 58, 59, 60, 61
gwiraed 60
gwiraer 59, 60, 61
gwiraour 61
gwiraouriezh 61
gwireg 59, 60, 61
gwiregañ 61
wirek 61
wirel 61
{479}wirelezh 61
wiriad 60, 61
wiriadenn 61
wiriadur 61
wiriañ 61, 91
wiriek 61
wiriekaat 48
wironiezh 61
wiskañ 156
wispon 156
wl- 249
wr- 249
wrac'hell 365
wregel 220
wremm 304
wreseiat 227
wrez 205, 275
wrezad 275
wrezek 227
wrezel 227, 230
wreztrean 205
wrezva 205
wrezverk 276, 279
wriad 286, 287, 288, 290
wriadur 290

h- 299, 302
-(h)a 288
-(h)aez 293, 294, 295, 297

habaskaus 318, 320
halek 231
hanc'her 141
handarzh 183
hangemeradur 339
hanren 247
hanrengurour 247
hansez 183
hansezek 184
hansezel 184
hanster 339
hanterdonenn 277, 279
hanterlenneg 269
hanveziad 220, 223
harlu 407
harpañ 78
harpusted 289, 290
harzder 428
he- 181, 239
-heb- 330
heb- 170, 172
heber 170
heberzh 106, 107
hebiñ 170, 171, 172
hebiou 169, 424
heboell 8
he(c'h) 269
hed 400
hegzagon 398
-(h)ei 264
-(h)eiad 227, 263, 264, 265, 266
heidegerek 338
helam 89
(h)em- 181
hematit 423
hematokelenn 20
hematom 20
hemisiou 321
hemonek 269
hemostaz 313
hemostazek 313
hen 169, 269
heñchañ 269, 422
hendarzh 139, 140, 141
henek 250, 260
henn 147, 169, 269, 405

hennad 230, 244, 269
hennadiñ 269
hentañ 269
hented 65
hentiñ 422
heñvelad 144
hep 170
hep 220
hep- 169
hepkaelañ 169
hepkoriñ 6, 169
heptreugañ 169
herder 428
herr- 179
herregezh 178
herrek- 179
herv(-) 25
hesti 185
hestiañ 185
hestiegezh 185
hestiwel 185
hevelebiñ 307
hevlezek 248
hevlezel 248
hevlezour 248
hevlezouriezh 248
hevlezouriezhed 248
hevlezouriezhel 248
hevlezvarnour 248
hewered 104, 105
hezoug- 346
hidrostatikel 313
hidrosulfit 426
hilad 187
hilheiat 264
hiloniezh 321
hin 285
hinaozañ 6
hinienn 244, 245
hipo- 181
hipobromit 426
hipoklorit 426
hipokondriak 458
hipokondriakel 458
hipokondriezh 458
hiposulfit 426

hiper- 181
hirbennek 216, 219
hierzarnodiñ 137
hiziv 37
hoalañ 369, 370
hoali 327
hogosted 118
holiek 72
hollarver 6
hollc'heneliezh 216
hollenn 6
hont- 328
hontarouez 24, 328, 329
hontarouezelezh 328
hontger 328
hontkenderc'hañ 329
hontlavar 328
hontyezh 328
hop 87
hopadourez 89
hopal 87
hopellañ 87
hopennañ 87
hor 300
-horm- 296
houarnanvon 211
hunvre 230
huserlat 236
huserlek 331
hutum 19

-(i)ad 59, 98
-iad 264, 280
-iak- 458
-iat 264
ibiliadur 7
ibiliañ 7
-id 193
-id 322
-idenn 322, 424, 426
-idik 285
-ied 280
-(i)er 59
igoriff 402
ijinel 6
ijinerezh 6
{480}ikon 334

il- 38, 39
ilboued 39
ilbrad 39
ildaol 39, 40
ildraoñ 39
ilgroaz 39
ilpenn 39
imbroud 346
(im)guognim 26
impalaour 48
impalazr 48
implij 220, 224
incoint 66
influenza 380
intent 345
intr 321
ionel 104
is- 90, 181, 285
isdiorreadur 323, 434
iseraez 265
iserdal 245
iskaouledus(-) 267
iskaouleduzenn 267
isrummad 244
isrummenn 245
isskrid 54, 55
iskridad 56
isskridañ 51, 54, 55, 56
isskrideb 54
isskridour 55
isson 285
isstiegezh 185
isstiwel 185
istalekadur 91
istaol 38
istead 180, 181
istadekaer 180
istorek 230
istorel 230
isvec'h 179, 181
isvent 181
iswerzhekaat 90
-it 322, 424, 426
-iun- 29
iun- 79
ividig 252, 254

iziunad 79

jedad 277

jedoniekat 225

jedoniel 115

jedoniez 112, 115, 116, 278

jedoniezhel 113, 273, 280, 281

jestraoueg 188

jestraouerezh 226

k- 168

kadarnat 55

kadav 77

kadavek 78

kaer 192

kaezhiad 261, 262, 263

kaezhiadezh 260, 261, 263

kahergrid 104, 105

kala 101, 102

kalac'hig 101, 102

kalfichat 269

kali- 181

kaliomisvec'h 181

kalon 252, 254

kalonistead 180

kalonisvent 181

kalvezad 162, 256

kalvezel 6, 221

kalzad 69

kalzek 69

kambrier 109

kambrouer 109

kamm 180

kamm- 180

kammneuziad 288, 290

kammneuziad 288

kammyezhañ 291

kampi 111

kampraour 109

kannaderez 212

kant- 123, 293, 346

kantabeg 169

kantaez- 297

kantaezañ 293, 294, 337

kanteul 71, 327, 330, 334, 335, 336, 338, 340, 341, 342, 343

kanteulegezh 338

kanteulel 297, 334, 335

kanteuloniezh 335
kanteulouriezh 335
kantgadiñ 35
kantiun- 79
kantouez- 297
kantouezadur 332
kantouezañ 293, 294, 332, 337
kantoug- 297, 346
kantreiñ 123, 124
kanttreiñ 123, 124, 127
kantvezad 337
kantvezed 340
kantvout 138, 139, 256, 257, 258, 293, 327, 336, 340, 342
kaouad 250, 251, 254
kaouded 364
kaougantañ 188
kaoulediñ 267
kaouledus 267
kaouledusted 267
kaoz 66
kar- 121
karantez 121, 122
karbon 322, 425
karbonat 426
karbongimiezh 426
kard- 179, 181
karnek 270
karr 319
karrtan- 220
karv 377, 378
kas 211
kas 299
kasadour 99
kasadur 212
kaserezh 212
kaslec'h 212
kasroll 96
kategorienn 387
kavaz 174
kavded 364
keal 208, 344
kedal 37
kedell 458, 459
kediad 426
kediadenn 321
kediun 79

kedionad 79
kedoriadur 338
kedouez 340
kedouezañ 340, 341
kedrann 204
kedrannañ 35
kedrannel 34, 35, 192
kedvuhez 327
keflead 95
keflec'hiad 149
kefleue 342
kefleuniusted 6
kefload 7, 49, 51, 149
keflusk 337
kefraouiñ 27
kefredadurezh 209
kefredelezh 323
kefredour 188
kefreviñ 305
kefroù 27
keginouriezh 248
kehent 207
kehenterezh 421, 422
kehentiñ 207
{481}keidañ 68
keidesaouek 277, 279
kein 73
kein-tal 133, 137, 138, 187, 219
keinañ 211
keinlu 85
keinvan 191
keis 66
keisiad 66
keisiañ 66
keit 68
keita 68
keitadur 68
keitañ 68
kel 74, 75, 208
kelanadek 228, 229, 230
kelanadel 230
kelanskejañ 233, 234
kelaouer 207, 208
kelc'hiad 72
kelc'hiadur 48
kelc'hweladur 154

kelc'hweliad 357
kellezvenañ 19
kellidañ 56
kelou 208
keloù 74
kelskriver 208
keltunanour 325
keltvre 240
keltvreüs 24
kembeliek 73
kembloc'hek 342
kemediñ 63
kemenn 74
kemennad 170, 171
kementadelezh 327, 340
kemer 92
kemerer 109, 110
kemez 158
kemezel 335
kemezour 335
kemm 124, 127
kemmaesk 53
kemparek 57
kemplegad 287, 288, 290
kemplegañ 287
kempenn 233, 234
kempouez 21
kempouezad 95
kempouezañ 95
ken 24
ken 280
ken- 24, 207, 346
kenamsavadus 6
kendalc'hel 50
kendamouezh 296
kendarzh 166
kendarzhel 166, 168
kendec'heriad 343
kendec'heriañ 278, 329
kenderc'h 6
kenderc'had 5
kenderv 24
kendennañ 346
kendeuz 83
kendeuzad 83
kendeuziñ 83

kendeveret 204
kendiñv 287, 290
kendodiñ 220
kendro 48
kendudoniezh 22
kened 280
kenel 48
kenemskleriadur 161
kenet 280
kenetrejuntañ 6
kenfestadelezh 248
kengeidañ 68
kengelañ 207
kengerc'hañ 183, 184
kengerc'hus 238
kengerc'husted 185
kengevez 270
kenglokadusted 137
kengor 57
kengredadiñ 78
kengroaziadur 290
kengroaziañ 337
kenharz 19
kenheñcherezh 421, 422
kenintr 19
keniterv 24
kenk 180
kenlodeg 53
kenn- 156
kennaouiñ 207
kennenn 304
kennevin 318, 319, 320
kenneviñ 207
kennevinded 318
kenniñv 7, 314
kennotadur 339
kennotañ 338, 339
kennotusted 338
kenoberiadenn 43
kensavel 93, 141
kensterded 138
kenstroll 204
kenstrollad 203, 204
kenstrolladur 204
kenstrollañ 203
kenstrollerez 204

kenstrollus 204
kentael 337
kenteskor 160, 161
kentezistead 180
kentger 204
kentizhegezh 293
kentodiñ 5
kentpatrom 117
kentrigenn 294
kentsez 183
kentsezenn 183
kenvelladur 170
kenvellet 170
kenventad 400
keñvereg 329
keñveroniezh 119
keodedel 50, 53, 54
keodedour 53
kêr 183
keradour 43
keraouer 43
kerc'h(-) 25
kerc'hell 157
kerc'hellañ 157
kerc'hellus 158
kerentiad 243
kerkent 320
kerzañ 65
kerzh 180
kerzhouran 163
kesouen 75
kesoueniñ 75
kesoutad 72
kesouter 72
kesoutiad 72
keuded 364
kevadegel 35, 335
kevadegelezh 239
kevala 50
kevalaekaat 85
kevalaiñ 84, 85
kevan 115
kevanad 47
kevanaozañ 65
kevandiñv 287, 290
kevandir 303

kevandod 186
kevandodiñ 220
kevanek 6, 132, 133
kevanel 34, 35, 188
kevanelezh 132, 133
kevanenn 132, 133, 187
kevannezañ 143, 145, 146, 148
kevangantvoudek 258
kevangorel 47
{482}kevannod 10
kevannodiñ 143, 146
kevansteriek 122
kevaotañ 12
kevaotiad 72
kevarouezded 7
kevarzhe 47, 50, 106, 107
kevatal 300, 301
kevatalad 290
kevataladezh 290
kevatalwirioù 326
kevateb 330, 331
kevatebiñ 331
kevazas 35
kevazasaat 68
kevazasadur 68
kevazasted 265, 267
kevazaster 299, 302
kevded 364
kevelaozañ 65
keveldodiñ 186
keveliad 72
keveliadek 7
kevell 208
kevellour 207
kevelstrollad 204
keventrac'h 321
keveren 133
keveul 342
kevionenn 226
keviun 79
keviunaat 79
keviunad 79
keviunañ 79
keviunded 79
kevosodad 117, 118, 119
kevosodiñ 117, 132

kevrann 52, 64, 65
kevrannañ 101
kevraokaat 69, 135
kevrat 110
kevread 339
kevreadurezh 335
kevredad 50, 52, 54
kevredigezh 50
kevredin 22
kevrenadur 26, 171, 329, 331, 341
kevrenn 204
kevrennad 242, 244, 245
kevrennadur 99, 204
kevrennañ 101
kevrennek 204
kevrikaat 69
kevroz 64
kewestad 321
kewestañ 321
kez 320, 321
kezarian 233, 234
kezel 208
kezh 320
kezivik 306
kildro 149, 159, 160
kilviziañ 269
kimiek 227, 228, 230
kimiel 228
kimioustoue 262, 263
kimiezh 228
kimiezhed 228
kimiezhel 228
kinematik 420
kinet 280
kinez- 179
kinijenn 304
kinion 304
kiz- 24
kizalpat 24
kizarouez 24
klask 87
klaviañ 233
kleizelidik 220
kleizen 268
kleizenn 268, 269
kleizennañ 268, 270

kleizidik 220
klemm 66, 88
klemmarc'hañ 7
kleñvedouriezh 286, 290
kleñvedouriezhel 288
klevadus 285
klevadusted 277, 279, 285
klev(ed) 280
klevedoniez 280, 283
klevedouriezh 280, 283
klevidik 280, 285
klevidikted 280
klevrez 277, 279
klevva 280
klevvaegezh 280
klevvaelezh 280
klevvaouriezh 280
kleze 323, 324
klimateg 313
klopennandlid 288, 290
klorat 425, 426
klorid 425
kloridenn 423, 425, 426
klorit 423, 425
klorur 424
klotaat 69
klozad 95
klozañ 94, 95
kludañ 167
kludyezhañ 167
-knoz- 138
koabrenn 272
koabrennegezh 104, 105
kofigistead 180
koleziñ 132
koll 73, 74
kollagen 287, 290
koma 312, 313, 317
komaek 313, 317
komael 313, 317
komateg 314
komateg 314
komatozel 314
komatus 317, 318
komatuz 318
komenad 80, 107

kompezañ 95
komportamant 188
-komz- 330
komz 255, 339, 341
koñje 110
konkoez 305
konniriek 305
-kor 148
kor- 85, 124
korbezenn 305
kordaoliñ 85
kored 280
korresaouenn 282
korveiz 124
korvosavelañ 84
korvoulc'h 304
korvred 123, 124
korz 305
kosmek 228, 271, 274
kosmozek 228
kosmozel 228
kost 7
koublad 133, 302, 342
koumanant 109
koumanantad 109
koumananter 109, 110
koumanantiñ 109, 110
kounañ 137, 139
kounskrid 127, 237
kraf 289
krafat 155
krafaelad 289, 290
krafaelañ 288, 289, 290
krafignat 155
kraonell 71, 112, 118, 125, 139, 162, 250, 457
kraonellat 177
kraùat 155
kravat 155
kravez 48
kravezouriezh 154
{483}kred 46, 80
kredadiñ 78
kredadur 78
kredekaot 80, 81
kredfeurm 111
kredfeurmad 111

kreiz 269
kreizenn 6
kreizh 269
kreizhenn 268, 269
kren 250
krenerez 250, 254
krenn 77
kreñvder 277, 279, 281, 284, 285
kreñvderel 285
kreoleg 218
kreskadennek 204
kreskadennet 204
kreskadour 43
kreskennek 204
kresker 43
kretaat 46
kretadenn 46
kretadennañ 46
kretadur 70, 71
kreuadel 232, 234
kreudel 261, 262
kreudestoue 262, 263
kreuiñ 155, 232, 234
kreuus 270
kreuz 364, 365
kreuzel 251, 252, 254
kreuzenbenañ 233, 234
kreuzeul 146, 149, 183
krevezel 48
krezenn 290
kridienn 250, 254
kroanat 304
kroaz 78
kroazkredadiñ 78
kroazost 18
kroh 364
kromatek 312
krommenn 71, 72
krouizek 232, 234
krozhezvenañ 232, 234
krugell 365
kual- 179
kuistr 417
kuit 81, 82
kuitañs 75
kuitezadur 75, 76

kuitezañ 75, 76
kundu 188
kuntell 46
kuntellañ 47
kuñvded 21
kuradel 104
kurañ 103, 104, 105
kurzhañ 267

laerez 369, 270
laezhekaat 401
laezhekaenn 401
lagaddurc'hadel 252, 254
lagadour 441
lagadouriezh 287
lakaat 115
lakad 89
lakadenn 115, 116, 117
lamad 89
lamadus 89
lamadusterioù 89
lamm 146, 149
lanker 5, 6
lanviñ 162
laoskadour 40, 43
laringit 167
larinks 313
larinkset 313
larinksit 167
laur 251, 185
laurel 251
laurus 285
laurusted 285
-lavar- 29, 330
lavar 172
lavarelfennerezh 188
lavarelour 208
lavarenn 115
lavarer 189
lavaroniezh 335
-le 148
-le- 95, 96
lec'h 148, 149, 415
lec'haveerezh 7
lec'helezh 188
lec'helouriezh 188
lec'hi- 415

lec'hiad 149
lec'hid 415
lec'hidad 415
lec'hidegezh 415
lec'hidek 415
lec'hidenn 415
lec'hidventer 415
lec'hidventerezh 415
lec'hienn 144
lec'hiet 149
led 238, 400
led- 104, 153
ledanez 281
ledanvad 126, 127, 231, 240
ledanvadek 147
ledanviñ 267
ledemsav 439
lederezh 376
ledeztaol 127, 231
ledeztaolad 241
ledeztaoliñ 231, 240, 241
ledveziadek 225
ledvroad 17, 220, 224
lèet 415, 417
lei- 415
leiaat 267
leiadur 279
leid 415
leiegezh 415
leiek 415
leienn 415
leiet 415, 417, 418
leiventer 415
leksem 129
lenad 334, 336
-lenn 97
le(nn) 96
lenneg 188
lennegelaat 154
lennekaad 188
les 162
lesnatur 162
let 238
leterc'had 146, 147, 157, 158
leterc'hadek 146, 279
leterc'hañ 113, 146, 153, 189

leukoplazek 270
leuñvroz 58
leuriad 329
leuriadiñ 99, 329
leuriadur 133
leuriñ 329
lev 222
levezonus 72
levied 280
levr- 179
lezenn 220, 224, 225, 226
libido 294
liesarreadur 278
liesarster 261
liesarzorezh 375
liesdiskiblezh 246
liesdiskiblezhel 282, 283
liesdrec'h 188
liesgér 204
liesgeriad 204
{484}lieskemeradegezh 342
lieskemeradek 338
lieslankad 41
liessteriezh 327
liesteulenn 83
liesteulennek 83
liesver 6
lignez 243
liketañ 83
limfatek 313
linek 268
liñv 181
liñvel 228, 229
linwad 304
litiomvec'h 103, 105
liv 21
live-meiz 210
lizh- 96
lizher 109, 110
lizherenn 344
lizherennel 143
lizwad 304
-lo- 85, 86, 148, 149
load 149, 150, 151, 172, 177, 208, 320
loadañ 170
loan 18, 19

loañ 149
loanenbennañ 19
loanengwanañ 19
loanost 19
loarell 271
loarenn 271
loc'honiezh 276
lodenn 52, 55
loenel 242
loet 149
loez- 85
loezañ 287
logaritm 277, 278
logaritmek 278, 279
logikour 335
loineth 18
-lon 206
lon 18
lostgerioù 204
loüanez 18, 19
louanost 18
louanwa 18
louetvelorezh 375
loun 18, 19
louzaouadur 103, 105
luc'hahel 185
luc'heiat 227
luc'hel 227, 229, 230
luc'honiezh 184, 185
luc'htorr 185
luc'hwered 229
lukiferek 298
-lun 329
lunegor 142
luniad 286, 287, 296, 302, 317, 327, 329
luniadek 332
luniadur 301, 336, 339
luniadurezh 314
luniañ 301, 302, 340
luniek 161
-lusk- 296
lusked 6, 280
lustrugenn 16
luterad 424
lutherad 424
luz- 414

luzad 193, 294, 295

luzerezh 193

-ma 206, 316

ma 148, 205

maban 186, 187

mabanel 187

mad 349

mæsaër 249

maezhur 249

magus 246

magusted 247

maguzenn 246

magwezher 246

makiavellek 390

malizenn 215

mall- 179

malthuzegezh 423, 424

mammenn 183

mammyezh 306

-man 192

man 148, 299

mania 103, 254, 458

maniak 458

maniakel 254, 458

maniezh 458

mann 210, 277, 279

mannelaat 85

mar 238

marc'had 220, 224

marc'hatlorzherezh 220, 224

marichal 215

marksad 41

marksadek 40, 41

marksek 40, 41

marksour 41

marveiziañ 166, 167, 168

marvennet 232, 234

-mateg 316

-matek 314, 316, 317

matemateg 316, 318

matematic 312

matematik 312, 318

matematikel 312, 313

-matozel 314

-matus 317

matris 117

meçzager 212
meçzagérès 212
meçzagiry 212
meid 234
meinel 242
meingimiezh 423, 426
meiz 124, 127
meizad 246
meizegezh 6
meizer 244
meizh 233, 234
meizhiañ 23
meizour 22
mekaat 74
mekadur 74
mekanik 420, 437
melankolek 254
melankoliezh 103, 255
melegezh 21
melezour 185, 186
melezouradur 187
melezourañ 188, 189
mellsteriegezh 301
mellsteriek 30, 31, 32, 33, 41, 42, 206, 301, 302, 342
melorezh 375
-men- 29
meneg 74
meno 169
meno- 179, 181
-menn- 29
menn- 88
mennad 345
mennadur 345
mennadurezh 22
mennet 348
mennerezh 22, 347
mennoud 22, 345
mennoudel 345, 347
mennout 345, 348
mennoz 169, 343, 344, 345, 405
menoz 169, 405
ment 181, 400, 402, 403
mentad 274, 275, 276, 279, 399, 400, 402
mentawouriezh 279, 399, 400
{485}mentawouriezhel 276, 278
mentelad 95

mentelañ 95
mentenn 274, 275, 276, 279
mentennel 149
mentukell 72
merdead 86, 180, 193
merdeñ 86, 180
merkadus 276, 279
merkañ 82
merzhad 284
merzhed 280
merzhout 135, 138, 256
mesaer 249
meskalin 257
mestrievzh 127, 214
metek 16
metou 48, 72
metrek 222
meud 6
meurdez 281
meuzonievzh 156
-mez- 330
mez 255
mezegadur 103, 105
mezhur 246, 249
mezhurel 246
mezhuronievzh 246, 247
mezhuroniour 247
mezhurour 247
mezhurourievzh 247, 248
mi- 181
micheregezh 6
mikro- 181
mikrobar 277, 279
mikrofilm 372
mikrokardievzh 181
milour 50
milvevadek 228, 229, 230
mir- 77, 78
mistiegezh 185
mistiek 185
mistiwel 185
mistiwelek 185
miwered 104, 105
mizlid 288, 290
mizusliñv 181
moc'her 378

moc'hér 378
 modelezh 343
 mog 182, 183
 moged 422
 mogedenn 422
 mohér 378
 molumiñ 189
 monadenn 115
 moned 280
 moneiz 222
 moneizel 78
 monkon 304
 moranvon 211
 morfèr 378
 morfingaezh 261
 morfingaezhiad 261, 263
 morfingaezhiadezh 261, 263
 mors- 179
 mortuaj 65
 morvannaoueg 45
 moue 8
 mouezhiad 339
 moug 418
 moustr 251
 mulgul 435, 437
 music 312
 muzik 312
 muzuliadus 276, 279
 muzuliañ 5

 -n 374
 -na 139, 140
 na 220, 221, 225, 423, 424, 425
 nac'hegezh 231
 nac'hek 231
 namm 72, 147, 149, 161
 nammded 70
 nammet 147
 nannriezel 47
 naogont 419
 -naoud 137, 139, 140
 -naout 136, 137
 nask 232, 234, 287, 290, 320
 naskenbenañ 287, 290
 naturour 214
 -navez 137, 139
 ne 424

neant 163, 224, 231
neñv 272
nerveg 253
nervennoù 252, 254
nervoniezh 348
nervvedouriezh 136
nerzh 21, 276, 400
nerzhder 289, 290
nesster 141, 144
neuziadur 142, 364
neurologiezh 265, 266
neuroz 313
neurozek 228, 313, 314
neurozel 228, 314
nevezad 132, 133
nevezadvevaet 33
nevezc'her 138, 139, 299, 300, 318, 319
nevezc'heriañ 188, 206, 299, 300, 319
nevezc'hermanek 210
nevezeulañ 319
nevezfurmet 268
nevezlatin 209, 210
nevezpaganiezh 333
nevezsavadur 235
nevezslavek 210
nevezsteriadur 137, 206
nevezsteriañ 188, 193, 206, 319
nevezvrezhonekaat 211
nevezyezhañ 187, 188
nevid 220, 224
nevidouriezh 7
nid 146, 147, 148, 149, 230, 291, 298, 308, 309, 326, 327
nidegezh 292
nidek 151
niderezh 151
nidiad 146, 147, 148
nidiadelezh 120, 146, 147
nidnammed 147
nidouriezh 298
niñv 26
nitrat 426
nitrit 426
niver 115
niverel 115
no 284
noa 295

nodal 205
nodein 205
nodi 205
noeañs 243

oabl 270, 271, 272, 273
oablat 273
oaled 182, 183
ober 67, 218, 219
oberenn 257
oberiadenn 74
oberiadezh 67
oberiadour 99
oberiadur 6
oberiañ 5
oberiezh 67
odein 205
odl 339
oksidenn 426
ol- 378
olanaoud 378
olboued 378
oldud 378
olgomz 378
{486}olgreoud 378
oligo- 179, 181
oligomenorreenn 179
-oniezh 283, 312
orc'had 252, 253, 255
-orezh 376
organek 314
organel 314
orin 243
orkidektomiezh 19
osean 302
-osod- 148
-ouen 297
-ouezh 297
-oug- 293, 296, 297, 346
-ougañ 297
-our 98, 99, 206, 220
-ouriezh 220, 283, 312
ouzh 235
-ozel 317

p-adek 115
pad 400

padelezh 21, 273
paeadur 52
pal 244, 245
para- 180
paradur 321
paranoeg 457
paranoek 457
paranoia 458
paranoiak 458
paranoiakad 457, 459
paranoiakel 457, 458, 459
parennel 117
parzh 245
paskal 423
patrom 259
paz 254
pederment 402
pegañ 289, 290
pegusted 289, 290
pellekaat 293
pellekadur 318
pellgomz 318
pemont 419
pempedellad 278, 279
penn 6
pennamrann 42
pennamveziad 149
pennanvaat 13, 42, 312, 314
penndarvoud 148
penndurc'hadel 252, 254
pennlizherenn 129
pennlostger 42
pennrakger 42
pennrann 42
pennsez 183
pennsezenn 183
pennveizour 22
pennwiriad 59, 60
pennwirionez 115
peptek 270
perag 344, 345
perborat 426
perenneg 316
pergont 419
pervedellad 278, 279
pervez 104, 105

pervezdlita 288, 290
pervezel 251, 254
perzh 100, 101, 245
perzhañ 101
perzhegezh 6, 338
perzhegezhel 31
perzhek 338
perzhekaat 6, 30, 31
perzhiadekaat 78
perzhiadelezh 314
perzhiañ 101
peur- 91
peuramrann 42
peurbaeadur 52, 55
peurbiaouer 284
peurc'hwel 7
peurempenn 42
peurgenglotus 421
peurheboell 8
peurheñvelson 423
peurlostger 42
peurlostrann 42
peurrakger 42
peurrakrann 42
peurreizhañ 76, 94
peurvan 191, 192
peurvec'h 79
peurwiriañ 91
peurzispaket 79
pevarment 400
pil- 39
pilhonempennorezh 375
piñserell 72
piroantimoniat 426
pistriadur 104, 260, 263
pistriek 104, 105
pladan 287, 290
plaenaat 95
plaenad 95
plantel 242
plato 302
plegenn 48, 145
ploueziat 110
pneumatokelenn 20
poblloezadur 220
polimenorreenn 179

politikel 50
poreadur 104, 105
postverkañ 85
pouez 400
pouezder 400
praksiz 151
predat 146
prederouriezh 359
prefeddi 406
prenad 57
prepoz 344, 345
presguor 72
presour 72
prestañ 112
prevezat 53
prezour 72
Prigent 36
priz 58
produer 306
prouad 6
psikanaliz 356
psik(o)- 197
psikologek 383
psikologiezh 356
psikoz 197, 198, 253, 457
psikozek 228
psikozel 228
put 21

qéhezlaouër 207
quehezl 207
queinuan 191, 192
quevellour 207
quezquent 320
quurth-cod 235

rabed 140
rakdiverrad 112
rakgerioù 202, 203
rakgouestlañ 51
rakgouezoniezhel 457
rakkarvanek 216, 219
raklun 344
rakouiziek 216
raksoliadelezh 119
rakverb 203
rakveziad 220

rakvoud 400
rakvoudel 400, 402
rann 64
rannad 242, 243, 244
rannoabl 271
rannvedel 186
rañved 337
rasklus 265
raskluzenn 265
{487}ratreadur 111
re- 374, 410
real 35, 36, 66, 67, 170, 171, 336, 337
realañ 67, 136
realezh 67, 247, 260, 337
rebid 140
reell 226, 276
reet 374
reg 64
reg- 400
regad 276, 400
regder 400
regel 290
regenn 400
reiz 382
reized 382
reizh 383
reizhad 95
reizhañ 93, 95
reizhded 383
reizhennoù 51, 55
reizher 6
reizhereadur 14
reizhiad 115
reizhidigezh 6, 57
reizhistoregezh 33
reizhistorek 33
reizhistorekaat 33
rek 125
rekin- 38
remzi 255
ren 373, 374
ren- 410
renet 374
reol-voued 247
reolerezh 6
reollun 399, 400

resmiad 250, 254
restal 111
restalour 62
reuz 255
-rev- 94, 96
-revell 95, 96
reverzhi 162
reveziad 140
reveziadenn 140, 141
reveziat 139, 140
revout 140
rez 382
rezad 6
rezded 382
rezed 382, 383
rezein 255
rezh 179, 300, 336
rezid 147, 230
riezad 242
rifadenn 156
rifein 156
rifiñ 156
rinit 19
-riñv- 95, 96
riñv 114, 115
riñvel 115
riñvenn 115
riñvoniel 340
riñvoniezh 115
riskladur 241, 248, 280, 284, 337
ristenn 332
rizh 243, 260, 261
rizhell 288, 290
roadenn 282
rodennad 337
roer 109
roll 96
rontadur 21
roz 64
rre- 179, 181
rumm 243
rummad 242, 243, 244
rummatadur 242
rummenn 244, 245
rummennus 162

sabir 153, 209, 210, 211, 291

salm 197
sammadus 275
sammañ 48
sammgarr 303
santad 277, 284
saosurek 338
sav 148, 400
savadell 365
savart 278, 284
saved 280
savelad 95
savelañ 94, 95
savelenn 220, 224, 225, 226
saviad 48, 145, 280
saviadañ 245
saviañ 280
savied 280
savier 280
saviout 280
savlec'h 7, 48, 145
savlec'hiañ 145
sazilañ 7
sebeiz 378
sebez 378
sec'henn 304
seigont 419
seikont 419
seizadel 253, 255
seizhvedellad 278, 279
sektambr 209
selaouva 7
sell 257
sellandag 252, 255
semiotik 335
senkl 378
senklenn 378
serc'h 122
serc'hiñ 121
serc'hvreadezh 122
serradur 288
seulenn 97
seurtad 243
sevenadonielouriezh 220, 224
sevenadur 150
sez 51, 54, 148, 309
sezenn 183

sezennek 184
sezennel 184
siell 86
sifiliz 250
sign 360, 361
sigur 345
sildrouezhiñ 23
silikat 426
simbol 334
simfiz 288, 290
sin 336, 360, 361
sinekiezh 288, 290
sinemaioù 316
sistem 127
sizldroüerez 23
skarat 273
skarv- 69
sked 21
skeudennel 244
skeuliadel 113
skeventfo 376
skeventorezh 375
skinsteredoniez 271
skizofren 458
skizofreneg 458
skizofrenek 458
skizofreniezh 458
sklaer 81, 82
sklerijenn 75, 76, 81
sklerijennañ 91
skleuroù 21
skod 97
skodenn 97
skoedanvorc'h 182
skogañ 49
skolveureg 387
skorlakedenn 115, 116, 117
{488}skornredenn 216
skornwisk
skorverb 218
skoueradur 226
skoueraus 212
skoueriekaat 34
skoulm 315
skourrad 242, 245
skrivour 248

snobelezh 215, 218, 221
soc'h 261
solgued 215
soliadel 146, 329
soliadelezh 146, 147, 148, 158
soliadelour 309
solius 169
solluniek 258
solwez 119, 120
son 280, 282, 283, 284
sonel 277, 279, 282, 284
sonenn 284
soniad 284, 339
soniezh 373
soñj 344
sonliv 284
sonnell 131
sonnenn 289, 305
sononiez 277, 280, 281, 283
sonouriel 381, 282, 283
sonouriezh 283
sonwask 277, 279, 280
sociologouriezh 167
socioloji 167
soubadur 6
soufr 322, 425
spazhad 344
speredelezh 323
spereder 188
spesad 243, 244, 245, 275
spesadel 348
spiritegezh 323
spiritour 323
spiritouriezh 323
splet 75
spont(-) 25
stabilder 299, 301, 302
stad 6, 95, 436, 437
stael 5
staelad 51
staeliad 56
stalon 83
stampañ 86
standardek 387
stat 436, 437
statek 97

stellad 6, 69
stelladur 364
stellañ 364, 365
sten- 284, 286
stenkil 363, 390
stensil 391, 442
stensilañ 430, 437, 442
ster 208, 319, 330, 333, 336, 337, 338, 339, 340, 341
sterad 177, 178
steradurezh 335
sterbarañ 40, 41, 42
sterdarzh 93, 141, 295
steredlec'hier 304
sterennad 16
sterennat 16
sterennel 16
steriegezh 31, 34, 38, 79, 86, 239, 296, 297, 298, 301, 302, 339
steriekaat 41
steriekadur 32
sterius 338
steriusted 338
sterlec'hier 304
stern-daveiñ 219, 220, 270
sternezh 6
steroniez 335
sterva 284, 285, 326, 327, 335
stervaouriezh 335
steud 48, 282
steudadel 6
steudañ 68
-sti 184
sti 183, 184
sti- 184
stiañ 184, 227
stiat 184
stic'horreenn 184
stiek 184
stiel 184
stienn 184
stignadur 6, 364
stihed 184, 185
stiheder 184
stihederezh 184
stirann 190, 203, 204
stiregenn 184
stirek 268

stlabez 73
stlenn 5
stlennad 5, 179, 326
stlennadel 179
stlennadur 134
stlennoniezh 336
stlennus 338
stoeaff 262
stokastik 282
stou 262
stouvet 270
strafuilh- 414
strapad 250, 254
stres 270
strilhenn 305
striv 66
striv-korf 6
strishaat 68
strishadur 77
strizhañ 68
strizhsteriek 41
struilhad 253, 255
strujek 79
struktur 134
strukturel 186
strukturelour 132, 134, 186, 187
strukturelouriezh 239
stum 96
stumm 96, 141, 339, 421
stummadur 364
sturiad 134, 150
sturiadek 37
sturiadel 113
sturiaderezh 139
sturiañ 166
stursterierezh 121
sturyezhadel 37, 151, 166, 269
sturyezhañ 131, 134, 135, 166, 174, 190, 193, 209, 210, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 223, 275, 286, 290, 291, 292, 297, 306, 319, 332, 333, 337, 381
sturyezhoniezh 190, 191
sturyezhour 209, 210, 214, 291, 292, 297, 301
sturyezhouriezh 167, 291, 292, 296, 297, 406, 413, 417
sulfat 322, 423, 424, 425, 426
sulfatenn 423
sulfhidrek 322
sulfid 425

sulfidenn 322, 423, 425
sulfit 322, 422, 423, 424, 425
sulfitenn 422, 423
sulfur 322, 425
sulfur 424, 425
sulfurus 322
surded 6
suroni 21

{489}-t 426

t- 299, 302
tabez 251, 252, 253
taçz 81
taçza 81
tadkoz 20
tagañ 319
tagusadur 21
tailhanter 63
tailoregezh 6
takenn 156
taki- 178, 179
takifagiezh 178
takifemiezh 178
takipneenn 178
takipsikiezh 178
takon 156
-tal 62
tal 90, 91
tal- 300, 301
tal(añ) 301
talañ 57, 91
talegezh 91
talekaat 91
talm 180, 181
talm 277, 280, 284, 285
talmel 279, 285
talvoud 113, 338, 340
talvoudegezh 338, 340
talvoudekaat 91
talvoudenn 89
tamm 315
tanavenn 188
tangarr 220
-tant- 346
taol 67
taol-gwezhiaat 6
taolad 254, 255

taoladek 260, 263
taoliñ 300
tapenn 156
tarav 7
tarzhandag 252, 255
tead 180, 181
tebiñ 298
tebouezañ 294
tebouezek 282
teirment 402
teirvedellad 278, 280
teknologiezh 396
telefon 318
tell 62, 63
tellad 63
telladour 63
tellañ 63
teller 63
tellerezh 63
tem 312, 313
tematek 313
-tenn- 346
tennder 289, 290
tennet 204
teñval- 414, 417
teodyezh 49
termen 58, 111
termenadur 115
termeneg 256
terzhienn 254
testeni 65
tetrationat 426
teuc'hell 270
teulenn 84
teurc'heuniat 304
tevet 188
tevetek 65
tiad 183
tid 7
tidegezh 7
tidelezh 7
tiñv 287
titl 83
titouriñ 6
titredanerezh 220, 224
tizh 276, 285

to 180
to- 180
toe 180
toezellañ 261
toi 180
tolz 420, 421, 422
tolzder 400
tolzel 276, 279, 400
tonkadel 359
tonnan 131
toñv 19
torgammerezh 319
torlonkat 304
torosennadur 216
torzhell 365
tos 97
toull 270
toullgofañ 289
tous 97
tozell 261
tozelladur 261
tozonañ 261
tra 258, 373, 374
traad 374
trabed 231
trabredoniezh 294
trabredoniezhel 189
trael 348, 349, 373, 374
traelezh 373, 374
trafell 184
tragek 162, 163
trahiniennel 208
trakeit 304
traload 172, 173, 177
traloadek 174, 176
tralavar 172, 173
tralavarel 172, 174
tramoreg 142
traomatek 317
trasoliadel 119
trastiek 184
trazennad 44, 46
trazennadek 46
tre 374
tre- 285, 374
tread 373

tread- 373
treadegel 93, 335
treadegelezh 239
treadel 373
treadelezh 373
treadverbadur 23
treañ 162
treanvadel 321
treanvadur 329
treborzh 76
trec'houllo 177, 178
tredan- 421
tredandiloc'helezh 220, 224
tredandreloc'hel 6
tredanel 229
tredanrannañ 227
tredanreell 276, 280
trede 70, 71
trede gour 71
trede parzh 71
tredeour 71
tredizhañ 206
tregern 277
tregevanelaet 192
tregiz- 24
trehont- 24
trehontelezh 329
trehontus 328, 331, 347
treiñ 124, 125, 126, 127
treloc'hek 228, 229
treloc'hel 229
treluskañ 49
trell-lagad 176, 178
trémenvan 191
treo 374
trenkter 21
treson 285
trestummadur 23, 208, 269
treug 336, 337
{490}treugek 79
treugenn 6
treusren 49
treuz 49
treuz(-) 24
treuzalpat 24
treuzdouden 256

treuzkasijinenn 6
treuzlec'hiañ 6
treuznaoziañ 33
treuzvegenn 19, 23, 29, 169, 266
treuzveziadur 119
treuzwelusted 21
treuzwired 60
treuzwirer 60
treuzwiried 60
trevaozour 208
trevez 124
trevell 7
treverbadur 23, 329
treveziad 220
trevn 309, 310
trevour 50
trevva 48, 106, 107
trevved 48, 143
trezalc'h 7
trezalc'her 7
trezalc'herezh 7
trezerc'h 124
trezerc'heiad 265
trezerc'heiat 264, 265
trezerc'hel 7
trezerc'hus 264, 265
tridenn 171
triment 400
tristlennadel 180, 181
tro- 296
tro-chem 7
troatad 222
troaz 23
troazh 23
troazhel 251, 252, 254
troazhenn 252, 255
troazhus 265
troc'hek 7
troc'holiañ 369, 370
troez 23
trolern 252, 255
trolimer 7
tromb(l) 417
tromblder 417
tros 49
troubl 416

trouc 296
trouezh 23
trouezhiñ 23
troug 296
trovezh 277, 280
trovezhiak 179, 181, 280
troz 49
trozañ 49, 119, 291
troziat 49
troziadezh 49
trozren 49
trozveziadur 119
tru 417
-tu- 346
tu-gin 146
tu-kiz 24, 146
tud-labour 6
tudad 48
tum 19
tumm 19
tuñv 19
turbidimetriezh 417
turgn-sazilañ 7
tus 180
tutausted 151
tuzh 180
tuzumder 420

-uc'h- 281
uc'h- 181
uc'hañ 163
uc'hder 277, 280, 281, 285
uc'heraez 266
uhel 281
uhelled 281
uhelder 281
uheldez 281
uhelez 281
uhelgalvezour 247
unanenn 276, 280
unded 146
unek 337
unkor 47
unlankad 41
unsteriek 146, 153, 157, 162
unvent 400
unvez-divankañ 7

unvez-reoliñ 7
-ur 424
urloù 249, 254
urzhad 242, 243, 244, 245
urzh (iata) 309
urzhiaataerezh 7
-us 167, 168, 193, 263, 264, 265, 317
us- 90, 181
usc'hwez 250
uskaouledusted 267
usliñv 181
usrummad 244
usstiegezh 185
usstiwel 185
ustalekadur 91
ustroasheiat 265
ustroazh 250, 252
usvec'h 179
uswerzhekaat 90
ut-gurth-coneti 235

-va 402
valleeg 320
valleek 314, 326
-van 191, 192
-vevat 48
-vez 206
-vezh 206
-vlez 249

-w- 166, 167
war gemm 51, 54
wat 281

yac'hadel 103, 104, 105
yac'hadouriezh 286, 290
yac'hadur 247
yac'husaat 69
yaegezh 231
yaek 23
yezh 291, 292, 326, 327, 339, 341
yezh-kein 218, 219, 297, 312, 315, 316, 318, 319, 324
yezh-tal 219, 297, 312, 313, 314, 316, 319
yezhañ 326, 339
yezhnevedour 333
yezhoniezh 335
yezhsaverezh 375, 377

yezhunvanaat 34
yoc'hek 69
yoc'henn 232
youl 343
Youstank 102

zero 303
zh 385, 387

{491} Gerva esperantek

gefratoj 24

Gerva etrevroadel

abaziezh 180
acusticus 279

baz- 180
bradi- 179
brady- 178

-for- 296

-horm- 296
hyper- 285
hypo- 285

-id(e) 322
infra- 285
-ique/-ic/-isch 314
-it(e) 322

-knoz- 138

meta- 285

nervus stato-acusticus 279

para- 180
psik(o)- 197
psych(o)- 196, 197, 198, 199

stato-acusticus 279
sub- 285
super- 285

supra- 285

tachy- 178

taki- 179

trans- 285

ultra- 285

Gerva gallek

abandonner 27, 28

ablation 232, 233, 234

abonné 109

abonnement 109

abonner 109

abondant 63, 263

abondements 63

abonder 63

abrasif 265

abrasion 155

abreuver 111, 112

absolu 115, 279

absorption 76, 77

acceptation 77

accès 249, 250, 251, 254, 255

accolement 290

accommodation 68, 69

{492} accord 78, 79, 80

accorder 79

accoutumance 260, 261, 262, 263

accoutumé 261, 263

accoutumer 261, 263

accrédité 80

accréditer 80

accréditeur 80

accréditif 80

accusé 74

accuser 74, 75

achat 29, 57, 89

acheter 57, 89

acheteur 28, 29, 42, 88

achevé 5

acide 322

acidité 21

acoustique 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284

acquitté 81, 82
acquit 74, 75, 76, 81
âcre 21
acte 53, 65, 66, 67, 146, 171, 172, 234, 348
actif 142
action 52, 55, 65, 66, 67, 105, 385
adaptation 261
additionner 279
adéquation 69
adhérence 286, 287, 290
adhésion 286, 287, 289, 290
adhésiotomie 287, 290
adhésivité 287, 290
adjonction 204
adjudication 108
administration 63, 448
administrer 25, 26, 33, 105
admission 81
adossement 195, 213
adulte 6
adversaire 7
adverse 7, 104, 105
aérobie 48
affaires 7
affectif 294, 349
affectivité 295
afficher 82
afflux 64, 67
affronter 290
afocal 184
agacer 261
agencement 309
agent 264
agnosie 378
agrafe 71, 289
agréer 79
agresseur 307, 308
agressif 21
agripper 289
aide 296
aigu 270
aimanté 230
-aire 59
ajustement 67, 68, 69
ajuster 6, 68
akinétique 251, 254

algébrique 114, 115
alignement 48, 68, 69
aligner 48
aliment 245
alimentaire 247
allégresse 162
aller 218
allier 83
allocutaire 171
allocutif 171
alloy 83
aloi 83
amalgame 83
âme 198
amener 264
amétrope 185
amétropie 185
amnésique 253, 255
amour 122
ampoule 305
amputation 232, 233
amputé 232, 233
amputer 233
amusie 285
analyse 5
anarchique 310
anatocisme 84
anesthésie 266
anesthésique 265, 266
anfractueux 234
angine 305
anneau 115, 234, 319
annuler 85
anosodiaphorie 295, 297
anosognosie 295
-ant 59, 98
anti-européen 239
antibellicisme 224
antibiotique 379
anticoagulant 267
anxieux 254
apathie 295
aphasie 378
apoplectique 253
apoplexie 253, 255
appartenant 245

appel 86, 87, 89
appelé 204
appendice 254
appendicite 251, 254
appréciation 89, 90, 91
apraxie 278
âpreté 21
aptitude 6
apurer 91
araphie 288, 289
arbitrage 7
arbitraire 7
arbitre 21
arbitrer 7
archaïque 307, 308
archéologique 143
archimédien 115
architectural 280, 282
argent 88, 111
arôme 21
arrangement 79, 309
arrérages 62
arrêt 91, 94
arrêté 94, 95
arrêter 94
arriéré 11, 111
art 118
article 69
articulation 170
artiste 147
aspiration 79
assainir 69
assemblage 96
assemblée 46
assimiler 76
association 50, 105, 106
associé 54
assomption 186
assuétude 262, 263
assumer 48
assurance 46, 70
asthmatique 310, 315
asthme 251, 254
astigmatisme 185
astrolabe 304
-ate 322

athée 326
athymhormie 295
athymie 295
atome 196
attache 71, 72
attaché 71, 72
attaque 7, 249, 250, 251, 253, 254, 255
attaquer 66
attente 343, 344
audible 283, 285
{493}audibilité 279, 283, 285
audiologie 280
audiométrie 279
auditif 279, 280, 285
auditorium 7
auteur 60
aut(o)- 175
automaticité 356
automation 6
automatisme 356
autonyme 175
autopsie 233, 234
autoréférence 177
autorisé 72, 73
aval 44, 45, 46, 73
avaliser 45, 46, 73
avaliseur 73
avaliste 45, 46, 73
avarie 73
avertissement 7
avis 74, 123
aviver 234
avulsion 232, 234
axiome 113, 114, 115
ayant cause 60, 61
ayant droit 58, 60, 61

bail 109, 110
bailleur 109
bain 6
baisse 43
baissier 40, 41, 42, 43
balance 95
balancer 95
banalisation 175
batterie 6
bec-de-lièvre 289, 304

bifocal 184
bilinguisme 308
biologique 162
biopsie 232, 234
biopsier 234
blessure 268
bloc-moteur 5
bord 289
bordereau 95, 96
bouché 270
bouillie 23
boule 6
bouquet 21
bradycardie 180
bradyrythmie 180
bradysinusie 180
branche 6
breton 164, 165, 194, 195
bricoler 142
bride 234, 287, 290
broche 6
broyer 156
bruisme 282
bruit 282
brusque 251, 254
brut 56
bulletin 51, 54

cadavre 305
cadre 6
caisse 94, 95
calembour 112
calleux 270
calorifique 226, 227
capital 50, 54, 84, 88
capitalisation 84
caractérisé 182
caractéristique 5
carbone 322
carcasse 305
cardiaque 252, 254
carnet 97
catalyser 49
cathodique 195
causé 44, 45, 46
caution 76, 81
cautionnement 45

cautionner 45, 46
céleste 271
cénématique 334, 335
cengle 378
centre 6
céphalogyre 252, 255
cérébral 253
cervelet 38
césarienne 234
cessation 11
chair 341
champ 199, 212, 271, 335
changer 123
charbon 322
charge 10, 82
charité 122
charpente 21
charpenté 21
charrée 23
charrier 23
cheilorrhaphie 288, 290
cheptel 109, 110
chèque 85
chimiodépendance 263
chimique 6, 226
chirurgical 233, 234
chose 110, 343
chouan 220
chronique 263
cicatrice 267, 268, 269
ciel 271, 272
cinématique 420
cinétique 279
cis- 23
cisalpin 23
ciseler 156
civil 50, 53, 70
clade 242
classe 242
clause 7
clavier 5, 6
climatiser 6
clitoris 102
clôture 95
club 106
coagulabilité 267

coagulable 267
coaguler 267
coalescence 286, 287, 289, 290
coccyx 18
cognitif 349
colère 191
coléreux 254
collaboration 7
collagène 290
collatéral 104
collecteur 61, 63
collège 46, 47
colliger 96
coma 311
comateux 311
commande 5, 6
commencement 212
commencer 205
commerce 46
commercial 53, 110
commission 57
communiquer 106, 206, 207
compensateur 7
complexe 114, 115
comportement 48, 187, 188
composé 204
composer 204
composition 203, 204
comptant 27, 28, 57
compte 46, 75, 91, 94, 95, 222
concept 343
concerner 295
concorde 79
concubinage 121, 305
concurrence 198
condition 110
conducteur 279, 280
conduite 48, 187
confidentiellement 207
{494}confirmation 78
conflit 7
conformité 79
confusion 254
confusionnel 254
congéable 110
congrès 46

connaissance 6
connaître 136
connotation 198, 200, 339
conscience 349
conscription 48
considérer 138
consommation 69
constant 50
constater 48
constitué 182
constituer 348
construction 110
contact 290
contagion 199, 200
contenu 334, 335
continu 5
continuum 271, 400
contondre 234
contournement 6
contrat 109, 110
contre- 325
contre-investissement 10
contrebalancer 7
contrepartie 7, 43, 44
contrôle 6, 7
contus 234
contusion 156
contusionner 234
conversion 122, 123, 127
convertir 123, 126, 278
coopération 105, 106
cor 305
corps 66, 70, 115, 201, 202
corpus 140
correction 5, 6, 7
correspondre 206, 207
coursisisation 194
cosmique 228, 271, 274
côté 238
couper 156
coupure 7
courant 6, 69
cours 28, 29, 57
coutume 261
couverture 44, 45
couvrir 45

créancier 46
créateur 147
création 297, 298
créativité 153
crédit 46, 74, 78, 80, 85, 87
crédit-bail 109, 110, 111
créditer 80
creux 155, 365
cri 191
crieur 155
crise 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 263
critique 250
croisé 78
croisement 321
croissance 310
croix 39
croupe 18
culture 194, 196
culturel 449
cumulatif 5
curatif 103, 105

débridement 232
débrider 234
décès 65, 71
décharge 74, 75, 76
déchirer 156
décibel 278, 283, 284
décision 5, 91
décoction 22, 23
décompte 7
découpé 328
découvert 44, 45, 46
défi 308
définition 338
déflation 90
déformation 5
délocuté 171, 330
délocutif 171, 330
délocutoire 171
demande 68, 87
demi 238
demi-ton 277, 279
déni 308
dénotation 198, 339
dénoté 339
dénuement 9

dépendance 260, 261, 263
dépendant 262, 263
déplacement 271
déport 38, 39
déposant 98
dépositaire 98
dépôt 89, 98
dépréciation 90, 91
déqualification 5
dérivation 203, 204
dérivé 204
dériver 204
désacralisation 333
descendant 39
descente 39
déshabiller 156
désignation 339
désigner 343
désinvestissement 10
désir 79, 198
détecter 5
détecteur 271
détection 283, 285
déterger 234
déterminé 282
déterminer 343
détersion 232
détonation 155
détourner 123
détresse 9
dette 11, 45, 91
dévalorisation 90
dévaluation 90
développer 105, 106
déviation 6
devise 83, 84
dévitaliser 234
devoir 218
diachronique 335
dialecte 49, 193, 194, 195, 196, 212, 308
diaphorie 297
dichotomie 5
dictature 49
diète 247, 248
diététicien 246
diététique 245, 246, 247

diétothérapeute 247
différence 295, 297
différent 295
différer 295
diglossie 308
diligemment 72
diligent 72
dimension 276, 278, 290, 400
direction 7, 331, 345
diriger 26
dirigisme 134, 196
discipline 401
discorde 35
discontinu 7
discours 120, 328
discrimination 106
disponibilités 45
disponible 45
disposé 264
disposition 198, 294, 295
dissection 232
disséquer 234
{495}dissuasion 7
distance 184
distribuer 93
diurétique 265
divergent 198
diversité 295
divin 200, 201
divinité 200, 201
doigt 304
domaine 109, 110
dommage 73
don 58
dont 88, 89
dose 104, 263
douane 76
double 89
douleur 283, 285
dramatique 312
drame 311
droit 53, 59
durillon 305
dyne 284
dysphorie 295
dysgraphie 288, 290

-é 98
échange 78
éclat 21, 155
éclater 155
éclore 205
économie 69
écorce 155
écorcer 155
écorcher 155, 156
écran 284
écraser 156
-ectomie 232, 234
eczéma 311
eczémateux 311
eczématique 311
édificier 59
édit 22
éducation 448
effectif 140
effectuer 234
effervescent 7
effet 104, 226, 228
effort 6
égratigner 156
égratignure 156
éidétique 197
éjection 5
élan 295, 297
électoral 47
électricité 228
électrique 279, 80
électromécanique 6
élever 207
embolie 305
embranchement 242
embryon 290
émission 45
emmétropie 185
émotif 253, 254
émousser 261
emphysémateux 311
emphysème 311
empiéter 156
empire 436
emploi 140
emprunt 78, 86, 112, 194

émulation 296
encadrement 6
encéphalo-araphie 288, 290
enchères 108
enchérir 43
enchérisseur 43
encourager 105
énergie 279, 290
engagement 45
engager 108
énoncé 116
énoncer 94
ennuyer 295, 346
enragé 305
enrouler 123
ensemble 6, 328
entérorraphie 288, 290
entier 114, 115
entraînant 182
entrecroisement 290
entreprise 7, 76
entretenir 7
entretien 7
énumération 94
environnement 48, 105, 106
épidémie 305
épilepsie 105, 252, 254, 458
épileptique 251, 254, 458
épiploon 304
éplucher 156
épreuve 205
éprouver 205
équation 276, 278, 290
érafler 156
erreur 5
érythémateux 311
érythème 311
espace 194, 270, 271, 272, 273, 400
espèce 243, 244
espèces 58
espoir 343, 344
esprit 198
essai 205
essayer 205
estat 436
(-)esthésie 265

établir 94
état 48, 95, 207, 251, 254, 436, 437
étendue 278
ethnie 48
ethnologie 22
étranger 189, 195, 308
étrangelement 234
être 121, 147
étymologie 93, 141
étymon 141
euphorie 295, 297
-eur 59, 98
-eux 322
évaluation 5
évolution 21
évoquer 343
exciser 233
excision 232, 233, 234
excitation 295
exciter 305
exclure 101
excommunier 101
exécuter 25
exécution 5
exérèse 232, 233, 234
exigence 5
exigible 88
exogamie 217
expectative 78
expérience 328
expiation 123
explosif 155
explosion 155
exposé 87
expressif 319
expression 334, 335
exprimer 255, 278
extensif 275, 278
extension 339
extinction 11
extra-terrestre 271
extraction 233, 234
extrait 94, 95, 96
extralinguistique 328

fabrication 5, 6
face 311

façon 207
faculté 70, 88, 89
faillir 218
{496} faire 218
fait 12, 13, 14, 15
famille 243
fantasmatique 308
fantasme 79
favorable 105, 263
fêler 205
fendre 156, 205
fente 289
fermage 109
ferme 109, 110
fermé 288
fermier 109
fertile 263
feuille 6
feuillet 290
fibre 290
fièvre 250, 254, 304
fileter 7
financement 56
finesse 5, 21
fixé 5
fixer 82
fléau 305
flegmon 378
fleuret 323, 324
focal 183, 184, 252, 254
focale 184
focalisé 184
focaliser 184
focomètre 184
focométrie 184
foi 106
fonction 186, 328, 329, 331
fonctionnel 5
fondrière 155
fonds 86, 87, 110
force 290, 295
formation 6
fosse 155
fossé 155
fournir 25, 26
foyer 182, 183, 233, 234

frais 73
fraiseur 7
franc-aleu 82
franc arbitre 21
français 164, 165
franchise 21, 81, 82
franglais 215
frappe 7
frapper 156
fratrie 24
fréquence 283, 285
friction 7
frisson 250, 254, 255
frissonnant 264
fuite 67

gages 109
garantie 44, 45, 46
gastrique 252, 254
gastroduodéal 270
gastronome 248
gastronomie 245, 248
gastrotomie 233, 234
genre 243, 244
géode 311
gérance 110
gérer 26
gommeux 270
goutte 252, 254
gouverner 26
gradient 32
grandeur 275, 278, 279, 290, 334
gratification 58
gratter 156
graver 156
grève 7, 132
groupe 328
guerre 224

habileté 7
habilité 6
habilité 58
habiliter 58
habitat 144
habitation 110
habitude 261
hallucinant 264

hallucinatoire 264
hallucinogène 264, 265
handicap 71
harangue 7
harmonique 278, 281
hausse 43
haussier 40, 42, 43
hauteur 280, 400
hématome 20
hémorragie 253
hémostase 290, 313
hémostatique 313
herpès 305
hétéronomie 5
hexagonal 221
homme sage-femme 17
homogène 290
homogénéité 290
hormé 294, 297
hors-venu 16, 187, 194, 196
humeur 294
-hydrique 322
hypercoagulabilité 267
hyperespace 271
hyperesthésie 266
hypermétropie 185
hypersonique 285
hypoacousie 279
hypocoagulabilité 267
hypocondriaque 458
hypocondrie 458
hypoesthésie 265
hystérectomie 232, 234

-icité 356
ictus 249, 252, 253, 255
identification 307, 308
illocution 172
illocutoire 172
illusion 328
image 186, 201, 202, 347, 348
imago 201, 202
immanent 347
immensité 274
immeuble 110
immun 379
immunisé 379

immuniser 379
immunité 379
impérialiste 48
implantation 7
importer 295
imposer 63
imposition 63
impôt 62, 63
inadéquation 199
inaudible 283, 285
incapacité 71
incertitude 153
inceste 220
inciser 234
incision 233, 234
inclination 96
incoagulabilité 267
incorporation 77
incorporer 48
incroyant 326
indéterminé 282
indexation 7
indexer 7
indice 334
indifférence 295, 297
indifférent 295
individu 244
industrie 6
industriel 6
inent 201, 202
infection 105, 233
inflammation 375
{497}information 5
informé 201
infrason 283, 285
infusion 22, 23
inhérence 230
initiative 5
inorganique 398
insigne 334
insistant 289
installer 309
instinct 132, 294
insupportable 283, 285
intégré 6
intégrer 48, 77, 84

intellectualité 323
intelligence 6
intensif 275, 278
intensité 277, 279, 280, 285
intenter 66
intention 198, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349
intentionnalité 349
intentionnel 347, 348, 349
intentionner 348
interchangeable 6
intéresser 295
intérêt 84
interférence 297
interférer 297
intérieur 200, 201
intériorisation 200
intermittent 263
intervalle 277, 278, 279, 280
intestinal 105, 252, 254
intoxication 263
introduire 5
introjection 77
invalidité 70, 71
investi 10
investir 65
investissement 9
involution 302
-ique 314
irrationnel 8
isolation 284
isotrope 194
-itaire 98
-ite 322, 375
-iteur 98

je 186
joint 288
jouissance 65
jour 88, 89
jubilatoire 186
jugement 9, 229, 230
jumelage 105
juridique 61
justice 65, 66, 91

labiopalatin 289
laisser 218

lalangue 201
lamentation 191
lancer 305
langage 120, 121, 134, 171, 172
langagier 134, 196
langue 193, 194, 195, 196, 212, 213, 214, 215, 217, 308, 341, 448
largeur 400
laryngé 252, 253, 255, 313
laryngospasme 252, 255
larynx 313
ledit 320
lessive 23
lettre 80
lettres 147
leucoencéphalite 375
leucoplasique 270
lever 88, 89
lèvre 290
lexical 212, 213
libération 51, 52, 55
liberté 199
libre arbitre 21
lieu 144, 149, 192, 195, 201, 280
ligne 400
limite 279, 283
linéique 290
linguistique 328, 335
liquidation 94
liquider 95
lithiémie 103
lithium 103
littéral 344
livre 222
livrer 89
lixiviation 22, 23
local 187, 252, 280
localisme 195
locataire 109, 110
locatif 109, 111
location 109, 144
location-vente 109, 110, 111
locuteur 171, 328
locutif 171
locutoire 171
logarithme 279
logarithmique 279

logement 309
logique 335
logistique 7
loi 220
lominaire 19
lombalgie 19
lombotomie 19
longueur 279, 400
louage 109, 110
louer 109, 110
loueur 109, 110
loyer 109, 110, 111
lumbago 18, 19
lumineux 226, 227, 228
lupus 311

-ma 313
macération 22, 23
machine 5, 6
machine-transfert 6
machiniste 6
magnétique 226, 227
magnitude 275
main 58
main d'œuvre 6
maintenir 105
maison 7
maître à penser 22
mal 251, 254, 304
maladie 70
maladif 315
malformation 290
maniaque 254, 255, 458
manie 254, 458
manière 207
manifestation 328
manipuler 6
manœuvrer 7
manqué 66
marche 6
marché 27, 28
marché noir 196
marécageux 39
marge 89, 105, 212
mariage 65
marquer 205
masse 64, 67, 69, 400, 420, 422

massique 279, 400
matériel 7
-mateux 310, 311, 313, 314, 316, 317
mathématicien 312
mathématique 312
-matique 310, 311, 313, 314, 317
{498}-matoïde 311
-me 313
mécanique 420
médication 105
mélancolie 255
mélancolique 254
mémoire 237
mener 25
méningo-encéphalite 375
mental 254
mesurable 279
mesure 5
mesuré 279
message 335
messagerie 211
métalangage 175, 342
métalinguistique 174
métanoïa 122, 123
métèque 16, 220, 224
métrologie 279, 281
meurtrir 156
meurtrissure 156
microbar 279
microbe 379
microorganisme 379
milieu 48, 72
militaire 50, 53
miroir 186, 195
mise 5
mixte 53
mobilier 309
mobiliser 49
modèle 257, 259
modernité 213
moitié 238
moment 204
monétaire 64, 67, 68
monnaie 69, 90, 91, 222
montage 6
montant 39, 45, 82

morphinomane 263
morphinomanie 261, 263
mortalité 305
mot 140, 174, 201, 202, 204, 332, 337
motif 259
motivation 6
mou 234
moulage 5
mouvement 48
moyen 56
musical 282
musicologie 283
musique 281, 283
mutilé 304
myélite 375
myoclonie 105
myopie 185

nation 48
nationalisme 194
nature 257
naturel 114, 196
nécropsie 233, 234
nécrosé 234
néologie 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 212, 213
néonomie 197
nerf 21, 252, 254, 279
nervosité 21
net 56
névrose 306, 313
névrosé 313
névrotique 313
niveau 277, 279
nombre 8, 114, 115, 278
nommer 343
non-qualifié 5
nordique 16
normal 289
noter 205
notion 343
nourrir 111
nouvellan 207
nouvellier 207
nouvelliste 207
nuance 21
nuisance 5
nuisible 105

nutriment 246
nutritif 246
nutrition 245, 246
nutritionnel 246
nutritionniste 246, 247

objet 10, 200, 201, 202, 347, 348, 349
obligation 62, 88, 108
obliger 108
oblitérer 85, 86
obnubilation 105
observable 328
observatoire 271
observé 182
obstétrical 17
obstétricien 17
obstétrique 17, 234
obtus 261
occupation 6
occurrence 140
occurent 140
octave 277, 279
oculogyre 252, 254
-ode 311
-odique 311
œdémateux 311
œdème 311
œuvre 160, 260, 385
offre 108
-(o)ide 311
onctuosité 21
-onyme 175
opérateur 6
opération 6, 29
opéré 74
opérer 6, 234
opposé 39
opposition 331
optant 27, 28
option 27, 28, 29, 88, 89
optionnaire 28
ordre 242, 309
oreille 285, 305
organe 6
organicité 356
organisation 7, 263
organique 379

organisme 356, 379
orienté 328
originaire 146
outil 6
ouverture 233, 234
ouvrier 6
ouvrir 205
oxygène 198

p-adique 115
pagus 195
paiement 11
palatin 286
palliatif 318, 319
panne 5
paraître 218
parage 233, 234
paralytique 255
paranoïa 458
paranoïaque 458
parasite 48
paritaire 57
parler 187, 196
parlêtre 201
parole 337, 341
paroxysme 251, 254
part 51, 52, 55
participation 78, 101, 105
participer 100
partie 7
partiel 252, 254
pascal 284
pathologie 290
pathologique 234, 289
{499}pâturage 191
payer 58
peler 155, 196
pellicule 304
penchant 96
pénitence 123
pensée 348
penser 123
pente 39
peptique 270
percepteur 63
perception 285, 347, 348
percussion 286

perforé 270
performance 6
péricarde 289
période 280
périodique 263, 280
permanent 7, 56
persistance 21
pharmacodépendance 262
pharmacodépendant 263
pharmacopsychose 260
phlegmasie 375
phone 277, 279, 284
phonématique 310
phonème 310
phonique 284
physicodépendance 262, 263
physiologie 289
physiologique 277, 279, 289
physique 6, 277, 279, 280, 281, 282, 283
pièce 5
piler 156
pince 6, 71
piquet 7
place 5, 191
placer 145
plaie 233, 234, 267, 268, 269, 290
plainte 88
plaisanter 160
plaquette 287, 290
plasmode 311
plateau 6
plein emploi 7
plérématique 334, 335
pleurs 191
plèvre 290
poème 199, 200
poésie 120, 195, 196, 198, 199, 200, 212, 213, 214, 297, 298
poète 147, 199
poétique 108, 146
poids 400
po(i)êsis 298
poiétiquement 308
point 6, 185
policier 61
poliomyélite 375
politique 50, 53

polynôme 115
ponction 19
pondéral 201
pondéreux 201
populaire 394
porté 264
porter 346
poser 309
positif 114
position 5, 7, 48, 148
possibilité 298
possible 297, 298
poste 5, 6
postulat 113, 114, 115
pot-de-vin 58
poursuivre 66
pouvoir 7
pragmatique 335
précipité 417
précision 6
préconscient 202
préférence 6
préférentiel 65
préfixe 203, 204
prélever 234
preneur 109
préposé 7
présence 258
présent 202
présenter 25, 207
presse 207, 211
presser 156
pression 279, 280, 284
préverbe 203
prime 27, 28, 29, 30, 88, 89
principe 153
priorité 65
privilegié 65
prix 57, 58, 68, 82, 110
procédé 5, 6
procès-verbal 80
processus 5
production 6, 68
produire 263
produit 5, 263
professionnel 6

prohibition 79
promesse 78
pronostic 78
prophylactique 103, 105
proposer 108
proposition 94, 116
propre 264
protection 284
protestation 7
protocole 80, 105
provision 45
psychanalyse 201, 202
psychique 10
psych(o)- 196, 197, 198, 199
psychoacoustique 279, 280, 282
psychodépendance 262
psychophysiologique 282
psychotechnique 6
psychotrope 105
puissance 7, 21, 264, 279, 280
pulsion 133
purulent 234, 268
pus 304

qualification 6
qualifié 6
qualité 105, 106
quantitatif 275, 279
quarte 279
quatre-vingt-dix 222
quatre-vingts 222
quinconce 39
quinte 279
quittance 74, 75, 76

race 243
rachetable 88
racheter 93
rachicentèse 19
racine 115
racler 156
raconter 94
radiophonique 62
rafistoler 142
rallier 48
ramassé 96
ramasser 96

raphé 286, 288, 290
-raphie 290
rappel 11
rapport 94
raptus 249, 253, 254
raté 66
rationnel 8, 114
réaction 48
réaliser 215
réalité 328
{500} rebord 289
rebutant 5
récapituler 94
recenser 7
récépissé 74, 75, 76
réception 74, 75
réciproque 6
récit 94
réclamation 88
réclamer 7, 88
récompenser 46
reconnaissance 75
reconnaître 136, 137
recours 296
recrutement 77
reçu 74, 75, 76
redemander 88
redevable 60, 62, 63
redevance 58, 59, 61, 62, 63, 82
redevancier 59, 60
réduction 197
réduire 373
rééducation 71
réel 328, 349
réévaluation 90
référence 171, 327, 328, 329, 330, 331, 339
référend 328
réfèrent 171, 175, 327, 328, 329, 330, 331, 339, 343
référentiel 297, 328, 329, 331
référer 331
réfléchi 141
réfléchir 123, 296
reflet 21
réflexe 296
regarder 295
régime 247, 248

régionalisation 448
réglage 6
règlement 94
régler 81, 95
régleur 6
règne 242
régression 307, 308
régulateur 6
rein 18
réinterprétation 160, 260
relatif 114
relation 229, 328
relevé 94, 95, 96
relever 96
religieux 48, 53
reliquat 62
reliquataire 62
remboursable 88
renchérissement 43
rendre 255, 256, 259
rendu 255, 256
renonciation 7
renouvellement 48
réparation 109, 111
répartir 93
repérable 279
report 38, 39
reportage 208
reporteur 208
représentant 133
représentation 133
représentationnel 133
représenter 278
reproduire 255
requalification 5
résection 233
réséquer 234, 289
réserve 45
réservé 78
réserves 77, 78
résilience 290
résonner 155
responsabilité 70
résultant 182
ressentiment 33
retenir 289

retentir 155
retirer 86
retour 123
retourner 123
retrait 89
revalorisation 90
revendre 57
rigidité 378
riposte 7
risque 70, 111
rodens 270
rognon 18
roïaume 436, 437
rôle 148
rouler 123
-(r)raphie 286, 288, 290
rural 110

sabir 165
sacré 18
sain 234, 289
salaire 11, 56
salarial 69
sanguinolent 304
sans 23
sans-culotte 220
sanscrit 204
santé 263
savart 279
scandale 162, 163
scandaliser 162
schizophrène 458
schizophrénie 458
schizophrénique 458
scientifique 7
scolarisation 164, 165
scrotum 286
sculpter 156
secondaire 104
seconde 278
section 234, 287, 290
sémantique 197, 335, 336
sembler 218
semi-qualifié 5, 6
sémiologie 335, 336
sémiologique 328
sémiotique 197, 335, 336

sénat 46
sens 338, 339
sensation 277, 279, 284
sensible 337
sensorium 337
sentir 315
séparateur 271
séparatiste 194
septième 279
séquoia 220
sérieuse 290
série 5, 6
service 25, 110
servir 5, 25
seuil 279, 283, 285
sevrage 263
sexuel 66, 67
siège 51, 54
signal 5, 334, 336, 360, 361
signature 75
signe 327, 328, 334, 342, 343, 361
signifiante 338
signifiant 327, 328, 334, 335, 340, 342, 343
signification 334, 337, 338, 339
signifié 327, 328, 334, 335, 339, 340, 342, 343
signifier 342, 343
simple 204
site 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 161, 195, 208
situation 48, 145, 146
situé 145, 149, 280
situer 145
sixte 278
{501}social 51, 54
société 50, 52, 54
solde 75
solennellement 106
solidarité 105, 106
sommets 39
son 277, 279, 280, 282, 337
sonore 277, 279, 284
sou 222
souche 97
soufre 322
soumettre 108
soumission 108
soumissionnaire 108

soumissionner 108
sourcil 289
souscription 51, 54
spasme 252, 254
spasmode 311
spasmodique 311
spatial 271
spatio-temporel 271
spécialiste 5
spécifique 400
spéculaire 186
spéculation 46
spina bifida 290
spirite 323
spiritisme 323
spiritualité 323
stade 186
staminode 311
station 144
statique 93, 141
status 7, 49, 148
statut 6, 7, 51, 55
stellage 89
stériliser 379
stimuler 305
stomatologie 234
streptomycine 422
stress 270
striction 234
structural 335
structuré 328
subespace 271
subit 251, 254
subordonner 48
subsonique 285
subsumer 244
subversif 224
suffixe 204
suite 11
sulfate 322, 422
sulfhydrique 322
sulfite 322
sulfure 322
sulfureux 322
superficie 400
superficiel 290

supersonique 285
supporter 215
supra-individuel 213, 214
surclassement 6
sûreté 6
surface 400
surfactive 279, 280, 290
suspension 417
suture 286, 288, 289, 290
suturer 290
symbole 334
symphyse 288, 290
synchronique 335
syncope 147
syndical 7
syndicalisme 7
syndicat 7, 132
synéchie 286, 287, 290
syntaxe 213, 335
systématique 312
système 277, 278, 279, 335
systémique 312

tacaud 20
tâche 5, 6, 7
tactique 7
tailler 156
talon 97
taux 105
taylorisme 6
taxe 61, 62, 63
taxer 81, 82
technicien 246, 247
technique 6
technologie 199
télencéphale 42
téléphonique 62
télescopage 328
téléscope 271
tempérament 111
température 279
tempéré 277, 279
temporal 252, 254
temporiser 295
temps 204, 271, 400
tendre 347
tension 290

tenue 21
terme 27, 28, 29, 57
terminaison 206
terminologie 199
terrorisme 194
test 6
tétanos 377, 378
tête 6
théorème 116
théorique 271
thérapeutique 103, 105, 290
thermique 226
thymie 294, 295
tierce 70, 71, 280
tiers 70, 71
timbre 85, 86
tincture 23
tissu 234, 310
titre 89
tolérance 5, 6, 77, 261, 263
-tomie 233, 234
topique 201, 202
tordre 123
torpide 234
totalité 51, 52, 55
touchant 182
tour 7
tour de main 7
tourner 123
tournois 222
tout/tous 240, 241
toux 250, 254, 304
toxicomane 260, 263
toxicomanie 260, 262, 263
toxique 103, 105, 261
traduire 255, 256
traitement 103, 105
transcendant 348
transfert 6
transgression 49
transition 6
transsonique 285
travail 5, 6, 7, 110, 289, 290
tremblement 191
trépas 191
trésorerie 46

tronçon 97
tropical 270
trou 155
tumeur 305
type 280

ulcère 267, 268, 269
ultrason 283, 285
unanimité 79
unité 7, 276, 278, 281, 400
universel 6
université 394
-ure 322
urinaire 252, 255
urine 23
{502}utérin 287

valeur 103, 109, 111, 114, 115, 275, 279, 338, 340
valider 48
variable 50, 54
variété 243
variqueux 270
vascularisation 234
vendeur 28, 42
vendre 57, 81, 82, 89, 108
vente 29, 89, 108
ventriculaire 180
verbal 201
verdict 94
vérifier 48
vernaculaire 49
versif 253, 254
vertige 252, 255
vie 70
vieillesse 70
vigueur 295
viscéral 253, 254
viser 348
visuel 285
vital 295, 297
vivant 187
vivre 111
vocabulaire 141
vœu 79
volant 97
volonté 7, 198, 344, 345, 347, 348
volume 400, 420, 421

volumique 400
vouloir 218
vue 88, 89
vulve 270

watt 281

zéro 279
zona 377, 378

Gerva gresianek

ἀγάπη 121
ἀδιαφορέω 295
ἀδιαφορία 295
ἀεροειδής 316
ἀερώδης 316
αἰμώδης 315
ἀκούω 279
ἀνατοκίζω 84
ἀνατοκισμός
ἀσθματικός 315
ἀσθματώδης 315

γεώδης 311

διαφέρω 295
διαφορία 295
δίδαγμα 315
διδάξις 315
δραματικὸν 312
δραματικός 312

εἰλέω 124
ἔκζεμα 311
ἐλκώδης 315
ἐμφύσημα 311
ἐπιστήμη 312
ἐπιστρέφω 123, 125, 126
ἔρος 121
ἐρύθημα 311
ἔρως 313
ἐρωτικός 313
εὖ- 295
-ειδής 316
εἶδος 311

ἔλκος 268

εὐ-ώδης 316

θέμα 310

θανατώδης 315

ιδρώδης 315

-ικός 315

ἰκτερώδης 315

κολνή 315

κρυπτάδια 142

κῶμα 310, 311

-μα 310, 311, 312, 313, 315

μαθηματική 312

μαθηματικός 312

-μα(τ)- 315

-ματικ- 313

-ματικός 310, 311, 315

-ματώδης 311, 316

μέθεις 99

μετὰ 125

μετανοέω 123

μετάνοια 123, 124, 125, 126

μετέκω μέρος 99

metoikos 220

νεφροειδής 316

νεφρώδης 316

νοέω 125, 127

νοσηματικός 315

νοσηματώδης 315

νοσώδης 315

ὄδωδα

-όεις 316

ὄζω 316

οἶδημα 311

οἰδηματώδης 311

ὀρμή 295

οὐλή 268

panta 241, 242

pantas 241, 242

ποιεῖν 147

ποίημα 310

ποίησις 298

πυρετώδης 315

πυρώδης 315

ρεύμα 310, 311

ρεύματώδης 311

σπασμώδης 311

σπεῖρα 124

{503}stellô 364

στένω 286

στρέφω 123, 124, 126

τοκίζω 84

τόκος 84

upsoô 242

φέρω 198, 295

φιλία 121

φώνημα 310

-ώδης 311, 315, 316

Gerva hebraek

’âheb 121

dôd 121

’êp^hês 210

hâp^hak 123, 124

hêp^hêk 123, 124, 125

šûb 123

Gerva hengeltiek

*ad- 93

*ad-rek 125

*ambi-uk 296

*ambi-uk-n 296

*ambi-uk-t 296

*ammi-āko- 17

*-ām(n)- 191

*-amnā 191

*ande-galā 36

*are-not- 205
*ari-ʉo- 35
*ari-ʉo-gnī-tu 35
*ate- 93
*ate-gnātos 205
*ate-pren- 93
*ati- 92
*ati-reko- 125

*bād- 141
*bher- 92, 295, 330, 346

*dī-ande- 12
*dī-eks- 82, 141
*dī-eks-pren- 93
*-dī-galā 36
*di-r(o)-haid-t 172
*dī-sam- 12
*dī-ʉo-gnī-tu 33
*do-ad- 93
*do-ad-part 93
*do-ad-pren- 93
*do-ambi- 177
*do-ambi-ʉed 177
*do-ambi-uk 296
*do-ambi-uk-t 296
*do-ande- 11
*do-are-sten- 286
*do-ate- 92, 93
*do-ate-pr ? 93
*do-ate-pren- 93
*do-eti- 92, 93
*do-ro-haid-t 172
*do-ʉo-eks-part 93
*do-san- 11
*drungo- 8

*eks-stong- 262
*eni-galā 36
*eti- 92, 93

fenamon 191

-g- 35
*g- 31
*gar-ʉo 31
-gen 36
-geno- 36

glenamon 191

*goro-galā 36

*-gustu- 36

*-ja-tu 280

*kadro 192

*kom-adas 35

*kom-do-ambi-uk-t 296

*kom-men 80

*ko(m)-sketlo- 207

lenamon 191

*men 80

{504} *nōt- 205

*rek 125

*-rog- 36

*sagyo 264

*ser- 25

*ser-ʉo- 25

*snot- 205

*stāt-l- 97

*sten- 284, 286

*-sterā 204

*-stero 204

*stong- 262

Tanaros 286

*-ti- 191

*to-ambi- 175

*ʉeidho 31

*ʉel- 31, 248

*-uk- 296

*ʉle(i)- 248

*ʉlei- 248

*ʉo- 35, 279

*-ʉo-eks-tek 319

*ʉognīm 26

*ʉorreg 31

*uostho- 108

*ʉotig 31

*wiro-galo- 36

*wirt(o)-galā 36

*wo-galā 36

*wor-galā 36

Gerva henindiek

śromatam 315

Gerva indezeuropek

*amma 17

*am(m)i 17

*-(a)mnā 191

*bher- 198, 330, 346

*bher-sk- 124

*drungho- 8

*g^weH₂-dh- 141

*gwozd- 20

*-men- 191

*-me/on- 315

*m̥ 315

*m̥nā 191

*tak- 319

*takē(i)- 319

Gerva italianek

{505}arpa 303

collaterale 104

effetto 104

fiore 324

fioretto 324

zero 210

Gerva iwerzhonek

airde 361
airdhe 361
amm 204
arfogni 26

báidid 141
blosc 155
bloscadh 155
bloscaim 155
bloscaire 155
bod 20
breth 198
brú(gh) adh 156
brúghaim 156
brúim 156

cen 23, 24
cen-alpande 23
comarde 361
comhartha 361
crábud 48

derb 24
derbbrathir 24

ergnam 26

fled 248
fo-ben 234
fogní 25, 26

irgnam 26

len-main 191
len-omn-aib 191
leth 238
loan 18
luan 18

niab 295

roisin 156
rúiscim 156
rúscaim 156

scríobaim 156
searcaim 121

serb 25
sín 279
sínim 279
sloc 155
sloch 155
slog 155
sloigeadal 155
sno(idh) im 156

urgnam 26

Gerva kembraek

abar 305
abwy 305
-ach 321
ach 25, 321
ad- 93, 300
adbrynaf 93
adfer 92
adfer(u) 346
adnabod 136
adrifo 95
adrodd 95
ael 289
ailrifo 95
aloi, aloeon 83
amddiffyn 25
amhiniog 279
amin 279
amwg 296
amwyn 296
amygaf 296
anfon 211
anfoneb 43
anhrefn 310
anhrefnu 310
antrefna 309
anial 36
*anniyal 36
anrheg 64
ansawdd 83
archeb 43, 44
arddodi 64

arfer 92
argymell 108
{506}arlloesi 234
arnodi 205
arwydd 361
ataflu 300
ateb 44
atodi 64
ator 300
-athr- 321

bad 305
barn 92
barnwr 92
-ber 92
bid 233
boddi 141
bonedd 25
bonyn 97
both 20
bothell 20
braint 62
braintal 62
brawd 92
brwydr 66
bryd 92, 198, 295
brydio 346
brysio 25
bwriad 346
bwrw 346
bywyd 379

cadwaf 77
caradas 305
casglu ynghyd 95
ced 30
cefnder(w) 24
cleddyf 324
cnoi 234
cofnod(iad) 237
craff 289
craith 268
crefydd 48
croth 364
crwth 364, 365
crynfa 191
cwyn 66

kwyn-fan 191
cwynofain 191
cychwedl 207
cyd- 79
cydnabod 136
cyfathrach 321
cyfeiroedig 331
cyfeirio 331
cyflwr 191
cyflwyno
cyfrif 95
cyfrodd 64
cyff cenedl 25
cyffraw 27
cyffro 26, 27
cyngaws 66
cymer- 92
cymysgedd 83
cyswllt 72
cyswyn 75
cysylltydd 72
cytûn 79
cytundeb 79
cytuniad 79
cywestach 321

chwant 39
chŵyl 369, 370
chwylaf 369, 370

(d-)ad- 168
(d-)atg- 168
dad- 92, 93
dadfarnaf 92
dadferaf 92, 93
dadfer(u) 92, 346
dadferwr 92
dalen gofnod 97
danfon 211
daresteinat 286
darlith 237
darnodi 205
darstain 286
datbrwy 93
datguddiad 166
ded- 92, 93
dedfryd 92, 346

dedfrydaf 92, 93
dedwydd 92
deffraw 27
deffreu 27
deffro 26, 27
deiseb 44
delw 166
delwyn 166
derbynneb 43, 44
derw 24
diblo 234
dien 153
difung 8
diffoddaf 141
diffuant 83
digofain 191
dilain 85
dilead 86
dileaf 85
dilein 85
dileu 85
dilys 83
dirnabod 136
dlid 288
dod 108
dolefain 191
dosbarth 93
dramadaidd 313
dramadig 313
dramaol 313
duun 79
dwyn 296
dydgueith 206
dyddguaith 206
dyfarnwr 92
dygaf 296
dym- 175
dyun 79
dyunaf 79
dyundeb 79
dywir 60
dywirio 60

-eb 43, 44
eb 44
-ed 280
ed- 92, 93

edfryd 92, 346
edfrydaf 92
edfynaf 92
-eg 312
elfydd 400
ennyn 182, 233
ennynu 182
ercimeir 331
erlyn 66
eryr 377
estwng 262
ewyllys 39

-fa 191
-fain 191

ffensio 324
ffiseg 312
ffisig 312

gair 28
gofuned 28
gofyn 28
gofynu 234
gohirdal 39
golygfa 144
(g)ornest 66
gosgordd 25
gosteg 319
gueith 206
gwarchodlu 25
gwarchodwr 25
{507}gwarth 16
gwehelyth 25
gwehilion 279
gweini 25, 26
gweinid 25
gweinyddu 25
gweli 268
gwelygordd 25
gweithred 191, 385
gwledd 248
gwrth- 239
gwrthalwad 235
gwrthbechod 235
gwrthdaflu 235
gwrthddalen 97

gwrthddywedyd 235

gwrtheb 44

gwrthferu 235

gwrthfin 235

gylf 72

(h)ebu 44

hebu 44

hepp 44

herw(-) 25

hin 279

hiniog 279

hydurf 19

hyfryd 295

hyfrydwch 295

hywledd

ithr 321

lladrad 25

llai 415

llawrodd 58

lle 144, 191

lled 238

llifo 25

llith 96

llun o'r wlad 144

llwyn 18

ma 191

man 144, 192

marwaidd 167

marweiddio 166, 167

metelau 83

mun 28

mwng 8

myn 28

naddu 233

nodi 95

nwyf 295

-ofain 191

pothell 20

pothell waed 20

rhanc 20

rhiniog 279

rhuthro 25

safle 144

sain 284, 286

sefyllfa 144

seicoleg 197

serchu 121

taflu 300

tagu 319

tâl 62

taleb 43

teulu 25

tirlun 144

toll 62

tras 25

tref 309

trefn 309

trefnu 309

troeth 23

trwyth 23

tylwyth 25

un- 79

unaw 79

-uno 79

wylofain 191

wyneb 239

ymgais 108

ymladd 66

ymryson 66

-yn 166

ystad 191

Gerva kernevek

agen 305

avonsya 107

bothan 305

bothel 305

büdhy 141

chanjys 107

copla 107

danvon 211
deryvas 107
dyfűdhy 141
dyrűsca 155

gonidoc 25
gorthenep 235
gorthfyl 235
gorthyp 235

keslafuryans 107
kesvry 107
keth 320

omglew 107

pow 107

rakfurf 107

taros-fan 191

unverder 107
unvereth 107

whareans 107
whel 370
wryth 255

{508} Gerva latin

accresco 287
ad-cresco 287
alligare 83
amīcus 17
amita 17
amor 122
arbitrium 21
audio 279

benevolentia 122

cambiare 127
caritas 122
cavitatem 364, 365
chrotta 365
cingulum 378
cis- 23, 24

co-alesco 287
cogitatum 349
cogito 349
cognosco 136
cognovi 136
coire 142
communis 337
concupiscentia 122

depositarius 98
depositor 98

emissarius 369, 370

ferō 198
forma 311
formalis 345, 347
formatio 364
formosus 311

grupta 364, 365

imperator 48
in situ 144
inesse 202
infans 160
insum 202
intentio 331, 345, 346
inversus 144
invisibile 157
invisibilia 157, 158

legō 96
liberum arbitrium 21
limpid- 416
lumbus 17, 18

magnus 281
mathesis universalis 116
-matōsus 316
mentalis 347
ministrare 25, 26

natura 99
nosco 136
notare 205
novi 136

objectum 347
odor 315, 316

odōs 316
omnia 240, 242
-osus 311
-ōsus 316, 317

pagus 195
participatio 99, 100, 101
parvus 281
pellucidus 418
possibilitas 298
potentia 298
psalma 197

ratio 8
recognosco 136
regio sacralis 17, 18
ren 17, 18
renes 18
reticularis 364
rotare 369

sacralis 17, 18
scandalizare 162
sensorium commune 337
significationem 339
signum 360, 361
sīno 143
sītus 143
sītūs 143
situs inversus 144
strāmentum 315
subsumere

taceo 319
tendere 347
tonō 286
turbid- 416
turbidus 418

uerto 325

vena 369, 370
verbosus 311
verbum 311
visibilia 158

arfa 303
braščat' 124
irracional'nyj 8
nerazumyj 8
nol' 210
obraščat 124
rapira 324

Gerva saoznek

abandon 28
abolish 85
abrade 155
abrogate 85
abstract 94
accident 253
account 45, 57, 91, 94, 95
accredited 80
accretion 287
acquired 261
action 66, 191
adaptation 261
addict 261
addiction 260
additional cover 89
adhesion 289
adjustment 68
administer 25
again 88
against 239
agree 91
agreement 78, 79
akinetik 251
aliment 245
all men 240
alliance 321
amnesic 253
annul 85
anticathexis 10
apoplectic 253
apoplexy 253

ask 88
assembly 144
assign 60
assignor 60
assigns 58
asthmatic 251
asthmatical 310
-ate 322
atheist 326
attack 66, 250, 253
audit 91
autonym 175, 177

back 18, 88
backward 39
backwardation 38, 39
balance 95
bark 155
bear 42, 45
bear account 45
behaviour 188
betrothal 321
blister 20
blood level 105
bond 76, 88
bond note 76
branch 242
breed 243
bribe 58
brimstone 322, 425
bull 42, 45
bull purchaser 45
buy 45
buyer 28, 89
buying 111

call 85, 87, 88, 89
call girl 89
callable 88, 89
capital 88
carbon 322
carrying forward 38
carrying over 38
cash 57, 94
cathexis 9, 10
cephalogyric 252
cerebral 253

certain 153
cipher 210
class 242
clear 153
close 94
coal 322
{510}coma 311
comatose 311
comatous 311
communication 422
concord 79
condemn 92
congress 46
consent 79
contango 38, 39
continuation 38
contra- 239
convene 79
convey 256
convivial 248
count-and-go 38
counterfoil 97
countervailing power 7
cover 44, 45, 89
cover ratio 45
credit 80
crisis 250, 251, 252
currency 83, 84, 90
custom house 76

day 206
day-to-day money 88
debt 91
debtor 60
decision 92
declaration 28
declare 92
delete 85
demand 88
denote 205
dependence 262
depreciation 90
devalorization 90
devaluation 90
diet 247, 248
dietetician 246
dietetics 246

dietician 246
dietist 246
dietitian 246
do 219
doom 92
drama 310
dramatic 310, 312
dramatics 312
drug habit 260

eczema 311
eczematous 311
edema 311
edematous 311
-ee 98
emphysema 311
emphysematous 311
entitled 58
epileptic 251, 252, 253
epileptic state 251
-er 98
erase 85
erythema 311
erythematoïdes 311
exalt 242
exercise 28
express 256
extensive 275
extract 94

fact 15
fair 153
family 243
feast 248
festive 248
fit 250
flay 155
foil 324
food 245
foot 222
footnote 237
former 320
free will 22
funds 87

gather 79
generous 58

gift 58
give 29
giver 28
gratuity 58
guarantee 44
guarantor 80

habit 260
habituation 261
handsel 58
harmony 79
harp 303
helplessness 9
hemorrhage 253
hire 110, 11
hydrogen 322
hypochondria 458
hypochondriak 458

-ia 457
ictus 253
-ide 322
illocution 172
illocutionary 172
inch 222
incumbent 111
indebted 60
indemnity 92
injury 250
instalment 111
instinct 132
insurance 70
intend 346
intercourse 321
-ite 322
-itor 98
itory 98

judgement 92

kidney 18
kingdom 242

law 220
lawsuit 66
lay 144, 149
leaf 97
lease 110

leasing 110, 111
lessee 109, 110
lessor 109, 110
let 110
liable 60
lie 144, 149
lift up 242
liquidate 95
lithiemia 105
loan 86, 87
loin 18
looseleaf 97
love 122
lumbus 18
lupus 311

-ma 313
magnitude 275, 281
make love 122
making up 94
management 7
mania 458
maniac 458
maniacal 458
maniacus 254
manic 458
margin 44
mark 205
market 27
matching 68
mathematic 312
mathematical 312
mathematician 312
mathematics 312
-matic 310
{511}-matical 310
-matous 310, 316
-m(e) 313
meditate 346
memorandum 237
mile 222
minister 25
money 87, 88
more 88, 89
multicurrency 83
muster up 95

neurosis 313
neurotic 313
note 205, 237
nought 210
nutriment 246
nutrition 246
nutritional 246
nutritionist 246, 247
nutritive 246

obliterate 85
option 27, 28, 29, 88, 89
option market 27
option money 27
option price 28
-or 98
order 242
overdraft 44

paralytic 253
paralyticus 253
paranoia 458
paranoiac 458
paranoid 458
parties 58
pay 58
pay cash 57
pharmacopsychosis 260
phonem(e) 311
phylum 242
physical 262
physics 312
postmark 86
preference share 65
price of money 111
proclaim 92, 346
psychological 262
psychology 197
purchase 111
put and call 89
put of more 89

race 243
raise high 242
raptus 253, 254
rate 105
recall 92

receipt 76
received 75
received with thanks 75
reconciliation 79
recount 95
redeem 93
refer 331
referring 331
reflexivity 177
regimen 247
relation 321
ren 18
render 256
rent 110, 111
rental value 111
renumber 95
repair 111
reproduce 256
repronounce 92
request 66
reservation 77
reserve 45
restitution 92
restore 92, 346
return 92
revoke 92
rheumatic 310
right 28
risk 111
royalties 59, 62
running words 140

sacral region 18
sale 108
same 320, 321
satisfaction 79
scandal 161
scanning 337
scrape off 155
seizure 250, 251, 253
self-reference 177
sell 45, 57
seller 28
semiotics 335
sense 338
sentence 92
settle 95

settlement 57, 94
settlement market 27, 28
shakes 250
shame 161
share 65
shingles 378
short 45
short account 45
siblings 24
sibship 24
side effect 104
site 144, 149
sky 271
sound 153, 283
space 271
species 243
specify 95
speech act 171, 172, 330
spot market 27, 28
stand-by agreement 78
state 191
statement 94, 95
status epilepticus 251
sterling 83
stop-and-go 38
stroke 253
stub 97
sub-kingdom 242
sue 66
sulfide 322
sulfite 322
sulphate 322
sulphide 322
sulphite 322
sulphur 322, 425
sulphurated 322
sulphureous 322
sulphurous 322
swaps agreement 78
symbol 334
system 311

take 29
taker 28
tenant 111
tender 108, 109
tenderer 108

terminal speakers 135, 308
the fact that 15
third party 71
third person 71
token 361
tolerance 261
tone 282, 283
toxicomania 260
traffic 422
transit bond 76
trial 66
try 66

unanimity 79
unbeliever 326
unconscious 337
uncovered 44
{512}unit 83
unity 79
unsecured 44

value 111, 114
variety 243
vascular 253
verdict 92
verify 60
versive 253
vouch 76
voucher 76

wage 58
will 22
wipe off 91
withdrawal 10
without cover 44
worth 114

zero 210

Gerva siriek

'ezd qep^h 242

Gerva spagnek

arpa 303

ausencia 10

carga 9, 10

carga psíquica 10

contracarga 10

demanda 88

ley 220

memoria 237

retiro 10

talonario 97

{513} GOUDENOTENN

{515} Davit un damkaniezh eus ar sturyezhañ

Pennaenn ar plegañ d'ar stlenn^{lxiv}, pennaenn ar varregezh uc'hek^{lxv}, reolennoù an dreuzvegenn, an trestummañ^{lxvi}, tamm-ha-tamm e-doug ar bloavezhioù omp deuet a-benn da zigej tresoù bras ar sturyezhañ brezhonek. Poent eo klask un diazez damkanel d'an durc'hadurioù omp bet degaset da reiñ d'hon labour. An aters kentañ a savin eo : penaos savlec'hiañ ar sturyezhouriezh e-keñver an diskiblezhoù all ?

Roparz Hemon, a grouas ar ger un tregont vloaz 'zo, en dilezas da c'houde e gounid ar furm sturyezhoniezh displeget evel « linguistique appliquée »^{lxvii}, « rann eus ar yezhoniezh a studi an doare da sturiañ emdroadur ar yezh »^{lxviii}. Hogen, mar en deus ar sturyezhañ da welout gant ar yezhoniezh, n'eo ket a dra sur evel ur rann anezhi. Rak mar pled ar sturyezhour gant ar yezh n'eo ket evit kas ar yezhoniezh war-raok, met evit mad ar re a ra gant ar yezh en o buhez, oc'h emellout eus traoù, tud hag oberoù er-maez eus ar yezh. Hag amañ e kavomp ur c'hraf damkanel kentañ da spisaat.

Dalc'het emañ ar yezh etre div reizhiad tennderioù : an eil re ouzh he lakaat da hanterad etre ar gouzrec'h hag an traoù ; ar re all o werediñ en he amgant, nad int ket estren d'ar reizhiad kentañ, a c'haller deskrivañ koulskoude hep daveiñ dezhi — e-se, trevnad an orioù^{lxix}, eviti da vezañ diziouerus d'an arver a reer anezho er vuhez, a c'haller neoazh ober meiz warni hep daveiñ d'an arver-se. En he lusk d'en em amparañ evel gouezoniezh he {516}deus ar yezhoniezh ranket ezvevennañ eus he domani kement a oa ezyezh, eleze ar gizyezh (ar gouzrec'h) hag an hontyezh (an « traoù », ar « bed », mar skriteller evel-se hollad an ergeñverennoù bezus). En eneb ez eo domani ar sturyezhouriezh ar pleustr war ar yezh a-berzh gouzrec'hioù engwezhiet e-touez an traoù, er bed. Evit bezañ prizioù dezhañ, ne spir ket ar yezhoniezh d'ar sturyezhañ. Hemañ enta, er c'hontrol da zespizadur Roparz Hemon, ned eo ket dedalvezet diouzh ar yezhoniezh, ned eo ket ur rann anezhi, andik eo zoken lavarout e labour evit ar yezh : labourat a ra war ar yezh e gounid an darempred etre kizyezh ha hontyezh, etre mab-den hag e ved.

Rak-se emañ savlec'hiet kudennadur ar sturyezhañ n'eo ket hepken en amgant ar yezhañ, met en dremmwel ledanañ a zo, hini kement moned a ra mab-den etrezek ar bed, hini an ambredañ^{lxx} — meizad a anavezomp ivez dindan e anvad all, an ergorañ^{lxxi}. Dezhann anadennoniezhel unan eus modoù an ergorañ, ar merzhout, hon sklaerio war luniad hollek an ambredañ. « Merzhout un dra zo neuziañ [Gl. figurer] an dra-se evel pa vije roet d'hon emouezañ en un taol (ent kevadegel) pa zeu erouez dimp en devoud dre un dreadegad diskeudoù [Al. Abschattungen^{lxxii}] ha diarselloù : neuziañ a reomp anien ezvezant un dra evel pa vije bezant^{lxxiii}. » Merzhout n'eo ket gavaelañ an dra merzhet e-ser piaouañ e anien, met mont etrezek ennañ diwar-bouez un heuliad amzerel a daolioù ergorañ ha, dre se, amparañ un ergorad^{lxxiv} anezhañ, enmanus d'an emouezañ tra ma chom trehontus an dra (alese an anvad gourzhergor^{lxxv} roet d'an ergorenn-ved ez eo). Seurt angavael ha seurt amparañ amzerel a vir ouzh an ergorad a glozañ, a ziraet ur wech da vat anien glok an dra. Merzhout zo neuziañ, un neuziañ avat o reiñ gwirionez an dra, — gwirionez digor, amzeriek, azgweladus, ar wirionez nemeti neoazh a c'haller da gaout eus an dra. Pouezañ a ranker war an devoud ne zeu ket e vreskadurezh d'ar merzhout eus arbennoù diavaeziek evel an dangorelezh pe ar gedvuhez met eus luniad an ergorañ e-unan. Rak-se e tiforc'her daou rizh merzhout : an dargantvout^{lxxvi} ez eo ar merzhout er ster leun, hontreat^{lxxvii}, moned arloezus etrezek an traoù, nevezus d'o gwirionez ; an askantvout, derez mann ar merzhout, arreat, kantet en hent bras ar skiant-voutin, balzamus da wirionez an traoù.

{517}Ar yezhoniezh a skej an arouez etre ur c'hanteul — furm glevedel pe weledel — hag un arganteul — « meizad »^{lxxviii}. Hogen pa loc'her diwar an aroueziñ, an ergeñveriñ, intentet evel bukañ a-berzh ar gouzrec'h ouzh an dra, eleze pa adlakaer e penn-kont kizyezh ha hontyezh, e tiskouez ar skejañ saosurek bezañ un diskejañ war ar c'helan. Da evezhiañ eo ne arveromp ket amañ « aroueziñ », « ergeñveriñ » e kemeradur ar yezhoniezh (rener : an arouez), met e kemeradur an anadennoniezh, evel o verkañ ur mod eus an ambredañ (rener : ar gouzrec'h). E luniad an aroueziñ e c'hoari an hevelep angavael hag e luniad ar merzhout : an hevelep trehontusted zo d'an ergeñverenn a-dal d'an aroueziñ ha d'an ergorenn-dra a-dal d'ar merzhout. Ar c'hemm etre merzhout hag aroueziñ eo ez int monedoù a-getep kentizhek ha handizhek etrezek an traoù. Er merzhout, ar c'horf eo a zo lec'h an

ambredad — an ergorad. Gant an arouezîñ, e kemm, ez evod ur « c’horf » all eus hon c’horf, ganet ha galloudeget gantañ, ur « c’horf » a arouezioù^{lxxxix}. Un deskriadur anadennoniezhel, an hini hon eus arveret c’hoazh da savelañ an treug etre yezh dierouez ha yezh erouez^{lxxx}, a ziskouez penaos, en arouezîñ, emañ « korf » an arouezioù a-c’haoliad war ar vevnenn etre hon c’horf hag an traoù, ha penaos, diwar hevelep geneliezh, e chom gant an arouez ur staelad forc’hellek : un ergorenn-dra ez eus anezhi neptuet^{lxxxi} he zraegezh o hanteradiñ ur bukañ ouzh un ergorenn all. Diwallomp evelkent, ur wech ouzhpenn, a deurel war seurt « korf » a arouezioù sell ar yezhoniezh. Houmañ a bled gant an arouez bet distrobet diouzh an ergeñverîñ, an arouez krer^{lxxxii} e dilerc’h an arouezîñ. Amañ ez eo an arouez da intent evel gougevan c’hoazh ouzh an taol arouezîñ, an ergeñverîñ, he gan evel arouez (pep ergeñverîñ zo ur genel arouezioù, zoken mar tenn e zanvez eus furmoù mil-arveret). E seurt arouezioù war eskor, nad eo ket troc’het o funig-vegell diouzh ar gouzrec’h, emañ enkorfet ambredad an arouezîñ — an ergeñverad, keveleeb d’an ergorad, ambredad ar merzhout^{lxxxiii}.

Aet omp pell diouzh ar sturyezhoniezh hemonek. Sturyezhañ zo yezhañ, na mui na maez, gant ur yezher emouez ouzh e savlec’hiadur e-keñver ar yezh hag an arouezîñ. An deskad war ar yezh ne anavez ket ar gwir da gemmañ tra er furmoù nag er sterioù emañ {518}o voazetaat outo : skritur sakr didorrus eo dezhañ kanteulioù hag arganteulioù. D’ar yezher dien avat, eleze da vab-den rez er bed, n’eo ket ouzh yezh an deskad hag ar yezhonour, ar yezh evel emfram a emframmoù, en deus afer ken war-eeun, met ouzh un treizhañ en tu-hont d’ar yezh erouez. Neuze, unan a zaou : pe, da werc’helaat e lañs, e kav e walc’h gant an emframmoù bezant endeo, hag e ergeñverîñ zo un askenderc’hañ arganteulioù hep muiken, ur yezhañ arreat o c’henel arouezioù dre zasplakañ ; pe ez ampar, e disklot diouzh pep arganteul anavezet, el lec’h ma na bourchase ar yezh emfram kevazas ebet, ergeñveradoù nevez en doug da dennañ eus e gorf ur « c’horf » orinel a arouezioù. A-benn ar fin, petra eo ar seurt yezhañ hontreat ma n’eo ket ar barzhoniañ koulz hag ar sturyezhañ ? Boas omp da gomz a sturyezhañ, sturyezhouriezh, hervez ar meizadur hor boa da gentañ eus an arz-se : « (embregouriezh) sturiañ emdroadur ar yezh ». E gwir, ar sturyezhour ne stur ket muioc’h eskoridigezh ar furmoù yezh nevez eget ma stur ar barzh diwanidigezh e varzhonegoù. Setu perak e ve kenkoulz ober gant yezhouriezh hep-mui, termen en em gav kevenebet ouzh yezhoniezh en un doare dibar, hep pellaat evelkent diouzh erbedadennoù Vallée war arver al lostgerioù -ouriezh hag -oniezh^{lxxxiv}.

Gouez d’an dalmudourion ez eus seikont ster da gavout e pep gwerzenn eus an Tora. Pell a vezañ hiperbolek ez eo arver an niver seikont amañ kentoc’h ul litotenn : da bep den e vez roet pep beure evel an dro da nevezîñ dremm ar bed, da amparañ ergoradoù hag ergeñveradoù nevez. Piv avat, goude klevet en e greizon galv ar bedoù bezus, zo her a-walc’h evit ober eus an ergeñveradoù o nodiñ poentoù-harpañ start da zibradañ ar bed kozh ? Aozerion an Tora a dra sur, hag ar varzhed — mar stroller dindan an anvad-mañ holl bleustrerion an hentoù hontreat. Karregennoù divrall eo kanteulioù an Tora, en araez da vezañ ganet diziwezh, o wiskañ arganteulioù adnevezet bep ma strumm warno an taolioù ergeñverîñ. Ur perzh hennezh a rannont gant an oberennoù a zo, hervez a skriv Merleau-Ponty, « dirazo o hoali hogos en e bezh^{lxxxv} ». Ur yezh avat n’eo ket ur Skritur nag ur varzhoneg pe ul livadenn, ha zoken yezh an Tora a rank, ouzhpenn he arganteulioù, adnevezîñ he c’hanteulioù ha gouzañv daouarn ar sturyezhourion.

{519}Deraouiñ a reas ar sturyezhouriezh en hebraeg, e brezhoneg, d’an deiz ma tivizad azasaat ar yezh diouzh bed an 20^t kantved. En azasadur-se koulskoude, evitañ da vezañ bet preder bras ar sturyezhourion, n’emañ ket poell kentañ ha diwezhañ ar sturyezhouriezh. Arabat e ve intent houmañ evel kempennerezh ar yezh graet hep muiken, rak ar gwikeyfreoù lakaet ganti da dalvezout a c’hoari er yezh diwar he derou, pa’z int gwikeyfreoù ar genel yezh end-eeun. Kentañ lank ar sturyezhañ n’emañ ket en ergeñverennoù, hogen en ergeñverîñ : an doare nevez da vont etrezek an traoù eo a lak da zinodiñ ergeñveradoù nevez, ha neuze emframmoù yezh hag arouezioù nevez hag, a-benn ar fin, an ergeñverennoù nevez. An araokaat gouiziel ha kalvezel a zo orin degouezhel ar sturyezhañ zo e andon en ergeñverîñ hontreat, evel ar sturyezhañ e-unan.

Studiañ argerzhioù ar ger- hag ar sterluniañ e tremened ar brezhoneg hag er yezhoù all, c’hwiliañ barregezhioù ar c’heltiegoù : chom a ra ar sturyezhour e skol ar yezhonourion. E vuhez-pad ivez e talc’h d’en em c’hourdonañ war embreg ha damkan ar genel yezh dre lakaat ar brezhoneg da envel